

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

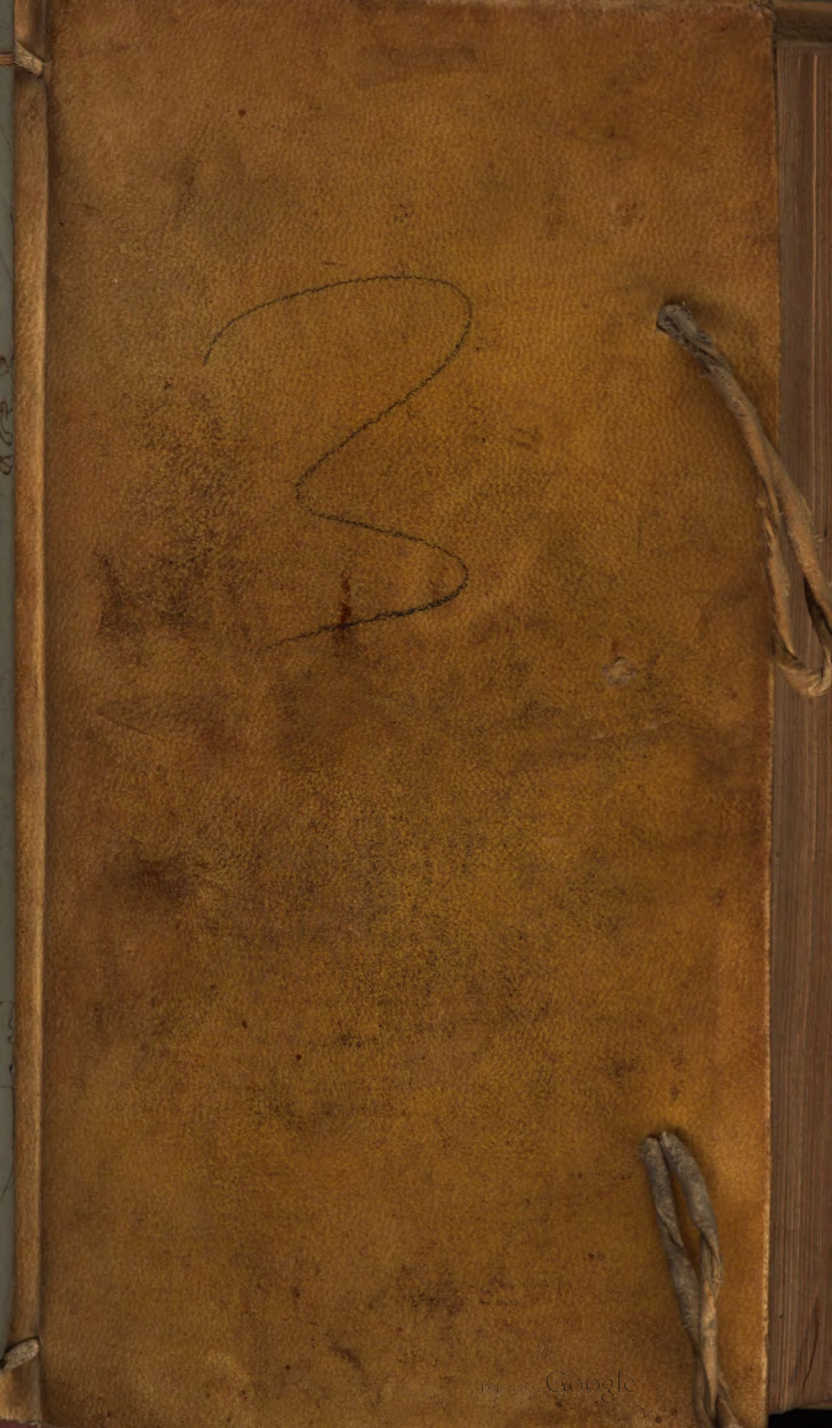
Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

$h^{\alpha} = 1355$

FCC
11.261

456.8

~~110-56-100-11~~

11261

J U S T I T I Æ

NATURALIS, ET ROMANÆ

NOVUM SYSTEMA

A U C T O R E

SAMUELE L. B. DE COCCEJI

Summi Regni Borussici Cancellarii, Ministri Statu^s
intimi, Aquilæ Borussicæ Equitis &c.

I N Q U O

Præmissis principio generali omnia justitiæ naturalis
præcepta complectente, demonstrantur

I. JURA DEI IN HOMINES;

NEC NON EXPONUNTUR

II. JURA HOMINUM INTER SE

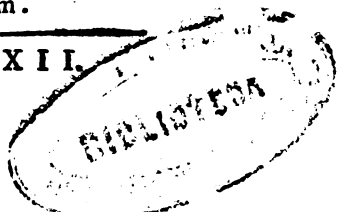
Juxta tria juris Romani objecta; simulque univ^{er}sam
JUS ROMANUM in artem redigitur.

LAUSANNÆ;

Sumptibus MARCI MICHAELIS BOUSQUET
& Sociorum.

MDCCLXII.

CONSPECTUS TOTIUS OPERIS. LIB. I.

De Justitia & Jure naturali in genere. p. 1

Cap. I. de ejus necessitate, utilitate, & præstantia.	2
II. de Præcognitis Juri Naturæ.	6
III. de variis ejus significationibus.	8
IV. de variis circa ejus existentiam opinionibus: modisque probandi ex ratione desumptis.	11
V. Existentia juris naturalis probatur, ejusque regula generalis proponitur.	19
VI. de definitione, causa, subjecto & effectu Juri Naturalis.	24

LIB. II.

De Jure Dei in homines. p. 37

Cap. I. de Juribus quæ Deo propria sunt, n. e. de cultu divino, ejusque causa, subjecto, objecto, effectibus.	38
Cap. II. de cultus divini partibus.	40
III. de Jure Dei in corpus & vitam hominum, item in res terræ.	45

* ii LIB.

iv *Conspectus totius operis.*

L I B. III.

*De Jure personarum: seu de Jure quod
cuique competit ex hominum statu.* p. 48

Cap. I. de statu hominum in genere.	49
II. de Personarum differentia quoad effectum Juris: i. e. de liberis, servis, civibus.	51
III. de statu libertatis, & modis il- lum finiendi.	53
IV. de statu familiæ.	64
Sect. 1. de Juribus Patrisfamilias in uxore.	70
2. de Juribus Patrisfamilias in li- beros.	74
3. de Juribus Matrisfamilias intui- tu mariti & liberorum.	90
4. de Juribus liberorum.	92
5. de Juribus agnatorum.	93
Sect. 6. de sponsaliis & nuptiis.	p. 100
7. de Tutela.	121
Cap. V. de statu Civitatis.	125

L I B. IV.

*De Jure rerum, seu de Jure quod cui-
que hominum naturali ratione
in res competit.* 128

Cap. I. de rerum divisione.	129
II. de differentia inter imperium & do.	

<i>Conspēctus totius operis.</i>	v
dominium.	150
III. de Jure in res terræ jure domini.	153
Seēt. 1. de acquisitione domini ex facto nostro.	161
2. de acquisitione domini jure rei nostræ.	181
3. de acquisitione domini ex jure familiæ.	203
4. Testamento non acquiri dominium jure naturali.	219
5. Præscriptionem immemoriam non esse modum acquirendi naturalem.	225
6. Servitutes naturali ratione non pertinere ad jura in re.	228
7. Per pignus naturali ratione non constitui jus in re.	232
Seēt. 8. Dominia utilia non esse a natura sed ex jure civili.	p. 233
9. An jus in res alterius nobis competat ex necessitate, vel innoxia utilitate.	239
10. De modis amittendi domini.	240

L I B. V.

<i>De Jure quod cuique competit ex obligatione Personæ.</i>	246
---	-----

Cap. I. de obligatione personæ in genere, ex quibus causis descendat, & de modis tollendi obligationem.	250
* iij	Seēt.

vj	<i>Conspectus totius operis.</i>	
Sect. I.	de fructibus.	267
	2. de usuris.	269
	3. de causa.	272
	4. de impensis.	273
	5. de accessionibus.	274
	6. de præstatione doli culpæ.	275
	7. de mora.	286
Cap. II.	de vera origine juris quod ex personæ promissione, seu pacto ac contractu oritur.	388
Sect. I.	de pactis legitimis.	316
	2. de origine differentię inter pa- cta & contractus.	319
	3. de contractibus nominatis.	323
	4. de contractibus innominatis.	344
Cap. III.	de Accessionibus conventionum, scil. de jurejurando, pignoribus. correis, fidejussoribus, obsidibus &c.	348
Sect. I.	de jurejurando.	349
	2. de pignoribus.	354
	3. de correis.	ibid.
	4. de fidejussoribus.	356
	5. de obsidibus.	357
	6. de conditione, modo, & die.	359
Cap. IV.	de interpretatione pactorum.	361
Cap. V.	de Jure quod cuique competit ex delicto alterius.	367
Sect. I.	de delictis publicis.	372
	2. de delictis privatis.	378
	3. de delictis extraordinariis.	384
Cap. VI.	de Pœnis.	387
		Cap. 3

Cap. VII. de obligatione ex variis causarum figuris.	411
Sect. 1. de obligatione personæ ex quasi contractu.	412
2. de obligatione personæ ex delicto.	422
3. de obligatione personæ ex variis causarum figuris, scilicet ex lege, jure honorario, &c.	427
4. ex legis necessitate.	441

L I B. VI.

De defensione Jurium naturali contra concives, ubi de origine summa potestatis, ejusque Juribus, agitur. P. 442

Cap. I. de imperio patrum familias, in membra familiæ.	444
II. de summa potestate ex delatione populi quaesita, ejusque jure.	452
III. de natura regnorum bello quaesitorum.	466
Sect. 1. de tyranni acquisitione.	ibid.
2. de successione naturali in regnis.	480
Cap. IV. de processu naturali inter privatos.	585

L I B. VII.

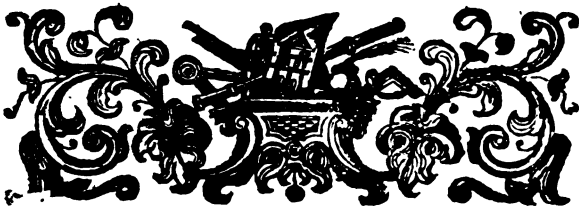
De defensione Jurium naturali contra extraneos. 503

Cap. I. de represaliarum origine & ratione.	505
* iv	II.

viiij *Conspectus totius operis.*

II. de bello ejusque definitione ac divisione.	508
Sect. 1. an bella publica jure naturæ licita sint? item de requisitis belli publici.	511
2. qui bellum gerere possint, & in quos bellum gerere licitum sit?	518
3. quid liceat in hostem?	519
3. de imperio jure belli quæsito.	534
III. de captis, ac receptis & reversis postliminio.	541
IV. de fociis belli.	553
V. de his qui in bello medii sunt.	561
VI. de fide hosti data.	566
Sect. 1. de fide hostis data in genere, ejusque obligatione.	567
2. de fide hosti data ab ipsa summa potestate.	574
3. de fide hosti data ab inferioribus potestatibus.	575
4. de fide hosti data a privatis.	590
5. de his qui fidei hosti datæ accedunt: scil. de guarantis, & obsidibus.	593
Cap. VII. de modis finiendi bellum.	600
VIII. de legatis eorumque jure.	610
Sect. 1. de legatis qui ad hostem mittuntur.	611
2. de legatis qui ad amicos mittuntur.	616
Cap. IX. de Mediatoribus.	619

PRÆ-

PRÆFATIO.

§. I.

GROTIUS dum incomparabile illud *de Jure belli, ac Pacis* opus publici juris fecit, declaravit in ipsis Prolegomenis, se jurisprudentiam privatæ diligentia studio adjuvare voluisse, quia artis formam ei imponere multi antehac destinaissent, perfecisset nemo ^a.

§. II.

Quam infeliciter id summus Vir peregerit, ex ipso tractatu apparet. Præci-

(a) Proleg. 5. 30.

I P R Æ F A T I O.

cipuam enim juris Romani partem non ex jure naturæ demonstravit, sed *vel* ex jure naturæ pro certo rerum statu, uti dominiam & judicia *b*, *vel* ex jure gentium voluntario, uti præcipuos acquirendi modos a Jctis Romanis expositos *c*, *vel* ex legibus civilibus, ut reliquos acquirendi modos *d*, item quasi contractus, & quasi delicta &c. *e*.

§. III.

Primus B. PARENS speciales juris Romani partes ex juris naturæ principiis felicissimo ausu illustravit, & fundamenta obligationis, conditionum, probationum, tutelæ, patriæ potestatis &c. in dissertationibus academicis exposuit, *quarum duo volumina typis expressa extant*: At Systema, de *Justitia gentium* quod jam ab Anno 1672. meditatus est *ee*, nunquam perfecit.

§. IV.

(*b*) Vid. *diff. procem.* I. §. 77. (*c*) Vid. *Diff. procem.* IV. §. 27. (*d*) *Grot. L. 2. C. 8. §. 1. nu. 1. §. 8. seq.* (*e*) *Grot. L. 2. C. 1. §. 2. num. 1.* (*ee*) v. Cocceji de *culp. in ded.*

§. IV.

Cum vero semper persuasum mihi fuerit, Jctos non sine ratione docuisse jus Romanum collectum esse ex præceptis *Juris gentium* f, a prima juventute in id animum intendi, ut confusam juris Romani disciplinam in artem redigerem, adeoque leges Romanas ex ipsis suis fontibus explicarem.

§. V.

Ad finem hunc obtinendum alia demonstrandi via usus sum, ac illa, quam B. PARENS in positionibus pro explicando *jure gentium* editis elegit g. Secutus potius sum, in demonstrandis juribus hominum inter se, veteres Jctos, conditores illos juris Romani, qui omne jus versari dixerunt vel circa *personas*, earumque *statum*; vel circa *res*; vel circa *actiones*, quæ scilicet ex *obligatione personæ* oriuntur h.

§. VI.

(f) L. 1. §. 2. ff. de inst. & jur. (g) De qua vide Dissert. præm. X. (h) L. 1. ff. de stat. hom.

§. VI.

Juxta hanc methodum Systema DE JUSTITIA NATURALI ET ROMANA composui, & LIBRO PRIMO in genere de *justitia & jure naturali* egi; ubi non tantum utilitatem & necessitatem hujus juris, ejus existentiam, modosque probandi naturales, causam, subjectum, objectum & effectus, clare & distincte demonstravi, sed & præceptum universale, seu regulam generalem cognoscendi, ex ipsa justitiæ naturalis definitione, suppeditavi: Indeque DEI VOLUNTATEM pro principio unico, vero & adæquato posui, quatenus nimirum vult **JUS SUUM CUIQUE TRIBUI.**

§. VII.

Cum autem jus cuique suum fit vel intuitu DEI, vel intuitu HOMINUM: LIBRO SECUNDO exposui ea jura, *quæ Deo in homines competunt*, & *quæ homines juxta voluntatem Creatoris huic tribuere tenentur.*

Por-

Porro , intuitu *hominum* jus cuique suum esse probavi (1) ex *statu hominum naturali* ; (2) ex *jure in res ipsas* ; (nimirum ex *jure imperii* , & *dominii*) (3) ex *obligatione personæ* , quæ descendit tum ex *contractu* , tum ex *delicto* , tum ex *variis causarum figuris* , &c. Atque de his tribus objectis juris egi in LIBRO TERTIO , QUARTO , & QUINTO .

Ex ipso tractatu apparebit , nullum speciale juris naturalis præceptum superesse , quod ex prædicto simplicissimo principio deduci non possit , & quod non necessario inde inferatur .

§. VIII.

Quia vero frustra hæc jura hominibus concessa essent , nisi facultas quoque defendendi illa jura eis competeret , modos defensionis naturales exposui LIBRO SEXTO ET SEPTIMO . Nimirum demonstravi , cuique facultatem jus suum defendendi natura competere (1) in *civitate per judicia* , (ubi originem summæ potestatis ac judiciorum explicavi ;)

con-

(2) *contra extraneos per repressalium, & per bella.*

§. IX.

Facillima hæc est methodus addiscendi simul & juris naturalis, & juris Romani principia, dum enim fontes juris naturalis explicamus, principia simul juris Romani proponimus. Neque novis terminis utimur, nec aliena adoptamus nomina, aliasque fingimus rerum definitiones, sed verba & methodum servamus tritam, usitatam, & tyronibus juris cognitam, non doctorum & interpretum auctoritates allegamus, sed rationes naturæ, quas plerumque ipsum jus Romanum suppeditat.

§. X.

Ex processu hujus operis constabit, quam suaviter conclusiones juris Romani cum ratione naturali conveniant. Apparebit, inquam, nullam in legibus Romanis, quatenus in Pandectarum libris continentur, superesse iniquitatem; & ea,

& ea, quæ mera arbitria populi Romani, vel Prætoris, vel Senatus hætenus visa sunt, lucem ex æquitate naturali accipere; ac difficillimas juris controversias circa jus personarum & rerum, item circa contractus, conditiones, quasi contractus, & quasi delicta, nec non principia de præstatione culpæ, doli, casus, & infinita alia, extra omne dubium poni.

§. XI.

Equidem principia saltem generalia exposui, eaque rationibus naturæ firmavi; atque in his principiis constituendis prolixior fui: Conclusiones vero, quæ inde sequuntur, i. e. jura specialia, vix tetigi, nisi quatenus ad illustrationem principiorum pertinet; quia facile ex Pandectarum libris suppleri possunt. Sed & jura bellorum per indicem saltem proposui, quia rationes eorum in commentario ad libros GROTTII de jure belli & pacis explicavi, quo lectorem, ne ætatum agam, perpetuo, & allegato ubique loco remisi.

§. XII.

§. XII.

Præterea, nullum in Pandectis juris Romani titulum, qui fundamentum in jure naturali habet, invenies, qui non ex opere nostro lucem accipiat, quod ex indice titulorum, qui in Pandectis continentur, & quem in fine hujus Dissertationis subjiciemus, apparet; Ceterum illos titulos, qui ex mero arbitrio imperantium ortum habent, ut magistratum nomina & officia, jura ultimarum voluntatum, cautiones, eaque quæ ad processum pertinent, &c. in hoc systemate omisimus, & in prædicto indice asterisco * notavimus.

LIBER PRIMUS.

DE JUSTITIA NATURALI IN GENERE.

P R O Æ M I U M.

§. I.

OVUM in scenam produco systema juris naturalis, quod præcipue ad illustrationem juris Romani ex ipso iure Romano composui.

Jurisprudentia Romana ideo saltem obscura, & rationi sæpius minus conveniens videtur, quia Corpus illud, juris quod vocant, absque omni ordine, tum titulorum, tum legum, compilatum, principia autem generalia, ex quibus singulæ leges, tanquam totidem conclusiones sequuntur, nullibi exposita sunt, etsi leges illæ plerumque rationibus naturæ adstruantur.

§. II. Hæc principia generalia, hos fontes legum Romanarum, id est rationes naturæ, quæ in corpore illo dispersæ sunt, præfati opere proposuimus: adeoque jura Romana ex suis principiis, id est ex ratione naturali deduximus; eoque probavimus, Jus Romanum vere ex principiis Juris naturalis, & gentium collectum esse.

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

A

§. III. 1.

2 *Dissertatio Proœm. XII. Lib. I. Cap. I.*

§. III. *Novum autem id Systema vocamus, quia universum jus, quatenus in Pandectis juris Romani continetur, novo, & justo ordine ad prima sua principia revocamus, ejusque æquitatem rationibus naturæ, ex ipsis legibus plerumque desumtis, demonstramus, ita ut nulla supersit juris species, quæ non ex hoc opere lucem accipiat. Pref. §. 12.*

§. IV. *Primo autem necessitatem, utilitatem, & præstantiam juris naturalis demonstrabimus. Vid. Cap. 1.*

§. V. *Secundo præcognita juris naturalis ex philosophia rationali per indicem saltem indagabimus. Vid. Cap. 2.*

§. VI. *Tertio examinabimus varias juris naturæ significationes, & quò sensu illud a nobis accipiatur, explicabimus. Vid. Cap. 3.*

§. VII. *Quarto varias de existentia juris naturalis opiniones recensebimus, & modos probandi naturales, ex quibus existentia juris naturalis, singulaque juris naturalis præcepta demonstrari debent, suppeditabimus. Vid. Cap. 4.*

§. VIII. *Quinto probabimus, existere aliquod jus naturæ, quod omnes homines obliget; adeoque dari aliquid natura justum, vel injurum: ubi simul regulam generalem, & præceptum juris universale proponemus. Vid. Cap. 5.*

§. IX. *Sexto exponemus definitionem, causam, subjectum, objectum, & effectum juris naturalis. Vid. Cap. 6.*

C A P U T I.

De necessitate, utilitate, & præstantia Juris naturalis.

§. X. **N**ON immerito juris naturalis doctores desunt in investigando actionum moralium principio, quia humani generis, reipublicæ, & singularum

(1) Vid. Dissert. proœm. X. & XI.

De Justitia naturali in genere. 3

rum interest nosse, quid homines naturali ratione facere, quid non facere possint, & debeant.

§. XI. Alibi demonstrabimus, quædam jura tum Deo, tum cuique *hominum* propria, ac quæ sita esse ex voluntate Creatoris; atque Creatorem hanc voluntatem hominibus per rationem satis declarasse, simulque legem dedisse, ne jus hoc naturali ratione aliis quæsitum turbent, vel auferant. Cum hac lege ergo nati sumus, & ad hunc finem Creator nos existere voluit: turpe proinde esset ignorare conditionem, cum qua nati sumus, & ignorare jus, cujus causa nati sumus.

§. XII. Sane; negligi absque impietate hæc disciplina nequit, quia negato jure naturæ omnis religio, adeoque omne reipublicæ fundamentum, everteretur. Si enim Deus nihil ab hominibus exegit, id est si jus humano generi non constituit, nihil natura erit prohibitum; adeoque omnis mali, & boni ratio cessabit, nulla foret transgressio legis, utpote quæ non existeret, adeoque nulla agendi, vel omittendi necessitas, nulla præmiorum spes, nullusque poenarum metus. Unde cultus Dei, sacrificia, preces, eoque omnis religio, merum erit inventum hominum, vulgi contumendi causa effectum: frustra quippe expiantur homines crimina, quæ naturali ratione non dantur.

§. XIII. Sed & porro hoc solo jure tuti sunt homines inter se: negato enim jure naturæ nulla superior potestas a subditis, nullus civis a cive, nullus homo ab homine tutus esset, quia sublata hac disciplina homo hominem absque injuria e medio tollere posset, idque absque ullo vindictæ metu, si alter alterum clandestino modo tollit. Non enim metuenda est vindicta judicis, qui auctorem sceleris ignorat; neque vindicta divina, quia perpetrantes ea crimina jus Dei, seu naturæ, nullum agnoscunt: adeoque sublato jure naturæ, nulla est injuria, nulla reparanda necessitas,

A 2

nulla

(k) Vid. infr. c. 6. §. 50. (l) Grov. Proleg. §. 2.

4 *Dissertatio Proœm. XII. Lib. I. Cap. I.*

Nulla fides inter homines; &c. qua sententia posita homo propriæ securitatis munimenta rescinderet ^m.

§. XIV. Eo magis autem interest generis humani, jura naturæ cognita habere, quia omnis felicitatis, tum præsentis, tum futuræ, ratio ab observantia hujus legis dependet. Præterea enim quod consensu omnium, etiam barbararum gentium, transgressores hujus legis cruciatibus conscientiæ perpetuis sint expositi ⁿ, ratio nos docet, Deum ens perfectissimum illis, qui legem naturæ transgrediuntur, durissimas minari pœnas, tum æternas, tum temporarias; cum e contrario amplissima præmia ratio promittat illis, qui legem naturæ implent ^o.

§. XV. Scientia autem hujus juris in omni vitæ genere necessaria est, & summæ potestati æque, ac subdito, scæminis æque, ac viris ^p, sago æque, ac togæ, clericis æque, ac laicis, commendanda. Omnes enim ejusdem Dei subsunt imperio, cujus legibus omnes sine exceptione parere tenentur ^q.

§. XVI. Maxime autem eorum, qui nullo juris civilis vinculo tenentur, adeoque qui vindicem temporarium non metuunt, & summæ in terris potestates vocantur, interest, cognitam habere Creatoris sui voluntatem, ut illis constet, 1. quid Deo domino suo, & Creatori debeant; 2. omnem potestatem, quam habent, a Deo esse; adeoque 3. graviter eos peccare potestate illa vicaria abutendo. 4. Apparet ex hac disciplina, quid in subditos iis liceat, & quid in extraneos, imprimis tempore belli, statuere possint; 5. qua ratione ex promissis suis obligentur, & ex suis delictis; 6. an, & quatenus de adulterio, homicidio, aliisque criminibus dispensare possint: 7. quod jus ipsi non sit leges civiles præceptis naturæ contrarias statuere; 8. ex quibus causis bellum gerere contra extraneos liceat. Denique & 9. id imprimis ex hac disciplina discunt summæ

(m) Grot. Proleg. §. 18. (n) Grot. Proleg. §. 20. (o) Vid. infr. c. 2. §. 30. & c. 5. (p) Grot. Proleg. §. 39. (q) Prolegom. §. 12.

De Jūstītia naturali in genere .

māe potestates , vindicem hujus juris esse Deum , et
jus pœnas sive temporarias , sive æternas evaluare non
sunt , licet a pœnis civilibus sint immunes .

§. XVII. Singulorum civium quoque interest , co-
gnita hæc jura habere , ut ipsis innotescat , 1. Principi-
bus parendum esse ut vicariis Dei ; 2. parendum autem
non esse in his , quæ præceptis naturæ , id est volun-
tati divinæ , repugnant ; 3. quid liceat subditis , ubi ju-
dicia civilia cessant ; 4. quid ipsis in extraneos liceat ,
speciatim belli tempore . Præcipuum autem 5. in eo
consistit , ut sciant , crimina clandestina etsi vindicem
temporarium non habeant , non tamen impunita man-
sura , sed Deum pœnas sive præsentis , sive æternas ab
iis sumpturum .

§. XVIII. His , qui militiam sequuntur , & quibus
cum hostibus negotium est , maxime hæc disciplina co-
gnita esse debet , ne quid iniqui vel in hostes statuunt ,
vel ab hostibus patiantur . Belli , & Pacis jura ex hac
disciplina addiscuntur ; & ex hoc jure in genere eis
constare debet , quid in hostes , quid in subditos ho-
stium , quid in socios eorum , & quid in medios liceat .

§. XIX. Theologis imprimis utilis , immo necessaria
est cognitio hujus juris . Qua quæritur ratione inculcare
populo possunt officia hominum erga Creatorem ens il-
lud perfectissimum , si jura , quæ ex perfectione divina
sequuntur , ignorant ? Quomodo exponere hominibus
possunt , quid sibi invicem debeant , nisi ipsis innotes-
cat voluntas creatoris , quid inter homines præcise fieri
voluit ?

§. XX. Omnium maxime autem eorum jura hæc
nosse interest qui jurisprudentiæ operam dant , & cau-
saram decisionibus , vel legibus explicandis , aut interpre-
tandis , adhibentur . Nam cum jus Romanum collectum
sit ex principiis juris naturalis , & gentium , Sacerdotes
illi justitiæ rationes legum , & jurium non nisi ex jure
naturæ , tanquam ex suo fonte , desumere possunt . At-
que hinc PARENS felicissimo ausu plerasque , & dis-
ficillimas juris civilis materias ex jure naturali illustra-
vit ,

6 *Dissertatio Proœm. XII. Lib. I. Cap. I.*

Vit, atque leges Romanas sæpissime ab iniquitatis labe, quam adspargere eis nonnulli voluere, purgavit. Vid. supr. §. 3.

§. XXI. Denique grata admodum est hæc disciplina, quia ejus conclusiones ex sola ratione demonstrantur: non ex statutis, non ex doctorum opinionibus, nec ex arbitrio humano. Etiam de causis gentium, rerum publicarum, regum, ac principum hic agitur, quas examinare, defendere, oppugnare, & de iis arbitrari, res jucundissima est; iis autem, qui ad latus principum sunt, vel legatorum munus obtinent, maxime necessaria.

C A P U T II.

De Præcognitis Juris natura.

§. XXII. **P**ERFECTA justitiæ naturalis scientia supponit cognitionem Philosophiæ rationalis, utpote sine qua concipi jus naturæ nulla ratione potest.

§. XXIII. Jus naturæ enim nihil aliud est, quam lex Dei entis perfectissimi, & Creatoris universi, hominibus *per rationem* declarata, quæ minatur poenas, tum temporarias, tum æternas, refragantibus, præmia autem promittit obsequentibus.

§. XXIV. In hac ergo justitiæ naturalis disciplina supponitur 1. *Deum existere a se*, id est necessario; quia frustra de ejus lege quæreretur, si ipse non existeret.

Eo ipso autem supponitur, Deum esse *unum*, & ab omni *materia separatum*: utrumque enim ad necessitatem existentiae a se requiritur.

§. XXV. Supponitur 2. *Deum esse ens perfectissimum*,

(r) Vid. infr. L. 2. c. 2. §. 62. & Grot. Prol. §. 11. ibique notata. (s) d. c. 2. §. 63. seq. & Grot. l. 2. c. 20. §. 45.

nam, vel potius ipsam perfectionum regulam; cum enim omnia jura naturæ, præcipue autem ea, quæ inter homines, & Deum intercedunt, ex cultus necessitate, adeoque ex perfectione divina sequantur, hoc attributum divinum primario supponi debet.

§. XXVI. Supponitur 3. Deum esse Creatorem universis, & speciatim hominum; quia hoc negato omne jus, & imperium Dei in homines, eorumque vitam, & bona, deficeret: neque enim jus præscribendi leges creaturæ alienæ ei competere posset.

§. XXVII. Supponitur 4. Deum curare non tantum universa, sed & speciatim actiones hominum, simulque esse omniscientem; quia si non curaret actiones hominum, adeoque eas ignoraret, homo pro lubitu agere posset quidquid libet. Curare enim est observare actiones humanas; examinare, utrum bonæ sint, an malæ: cessante hoc examine, adeoque cura, Deus nec poenas, nec præmia tribuere posset; eoque sine effectu forent leges naturæ, seu Dei.

§. XXVIII. Supponitur 5. Deum esse omnipotentem, adeoque omnes res creatas potentia ejus subesse, eique facultatem coercendi creaturam competere; quia alias, & deficiente hoc attributo, leges naturæ non tantum effectu destituerentur, sed & perfectioni Dei aliquid deesset. *Vid. infr. §. 67.*

§. XXIX. Supponitur 6. Deum hominibus indidisse animam rationalem, ab omni materia alienam, eoque immortalem. Cum enim homines criminum suorum poenam non semper in hac vita patientur, ex perfectione divina inferendum est, aliam vitam existuram in qua divinus rerum arbiter cuique pro merito vel poenas, vel præmia tribuet. Negata ergo animæ immortalitate, eo ipso tolleretur omnis juris naturalis effectus.

§. XXX. Supponitur 7. Dari poenas, quæ cum vita non finiuntur; eoque Paradisum, & infernum, id est

(s) Vid. infr. c. 4. (u) Vid. infr. §. 66. (x) Vid. infr. L. 2. cap. 2. §. 65. seq.

loca, ubi Deus cuique pro merito suo pœnas; & præmia tributurus est. Si enim homini in futura vita nihil metuendum esset, frustraneæ forent leges naturæ;

§. XXXI. Cum vero hæc præcognita in tractatu idiomate germanico conscripto sub titulo: *Einleitung zum natürlichen Recht; und zur vernunftigen Religion*, late a nobis explicata, & illustrata sint, eo lectorem remittimus.

C A P U T III.

De variis Juris Natura significationibus; & quo sensu a nobis accipitur.

§. XXXII. **D**ISCIPLINAM *Juris naturalis*, est simplicissimis, nobisque innatis constet principiis, adeo intricatam reddidere illi, qui de jure dicto scripsere, ut ipsa existentia ejusmodi juris pluribus suspecta visa fuerit.

XXXIII. Oritur autem id inter alia ex eo, quod non omnes in significatione vocis *Juris naturalis* conveniunt, sed quilibet, qui tractationem hujus juris suscipit, novam, & suis principiis (plerumque erroneis) conformem significationem juri huic affingere solet.

§. XXXIV. **P**RIMO enim, sensu admodum improprio, jus, seu lex naturæ a quibusdam sumitur pro *ordine naturæ*, pro concatenata illa rerum serie, quæ Stoicis fati nomine venit; hoc enim sensu omnem calamitatem, & temporum difficultatem, *natura ordinem, & legem esse*, SENECA ait ¹. Unde idem Seneca ad legem naturæ refert, *pane, & aqua contentum esse* ². Quam significationem alibi ³ plurimis auctoritatibus probavi.

SE-

(1) Vid. infr. c. 5. (2) Senec. de Xit. beat. c. 15. Conf. Gell. no. 9. att. Lib. 6. cap. 2. (3) Epist. 25. pag. 97. (4) Dissert. proœm. IV. §. 42.

SECUNDO a Jctis Romanis *Jus naturæ* aliquando sumitur pro facultate agendi *juxta motus a natura inclinos*, adeoque *juxta instinctum*, quem naturæ auctor per legem creationis materiæ indidit. Indeque *jus naturale* describunt, *quod natura omnia animalia docuit*. Ejusmodi actiones enim, seposita ratione, ab omnibus animantibus peraguntur *juxta legem*, ac *ordinem* materiæ a Creatore præscriptum. Atque huc referunt *conjunctionem maris, & fœminæ, procreationem sobolis, liberorumque educationem*; quæ jura (id est facultates agendi) itidem omnibus animantibus sunt communia ^d: Cujus definitionis sensum alibi ^e explicavi.

§. XXXV. TERTIO *Jus naturæ* a Jctis Romanis sumitur pro facultate agendi *juxta conclusiones rationis*, atque hoc sensu a GROTIUS definitur: *Qualitas moralis personæ competens ad aliquid juste habendum, vel agendum* ^f. Huic enim juri gentium, quod *ratione naturali* inter homines plerumque servatur, tribuitur facultas occupandi res nullius ^g; facultas acquirendi per alluvionem ^h, per traditionem ejus, qui jus tradendi habet ⁱ, facultas propulsandi injuriam ^k, etiam per bellam ^l; facultas manumittendi captum ^m, in civitatem coeundi, regem eligendi, agris suis terminos ponendi, se obligandi, &c. ⁿ. Omnia enim hæc *jure fieri dicuntur* ^o, id est *jure permittente*.

§. XXXVI. QUARTO, iidem Juris Consulti *Jus naturæ* accipiunt pro *lege, jussu*; ac *præcepto naturæ*, quod humano generi necessitatem imponit aliquid agendi, vel non agendi. Ita enim prohibitionem incestus ex *jure gentium* deducunt ^p, & necessitatem colendi Deum, & parentibus parendi juri gentium tribuunt ^q.

§. XXXVI.

(c) L. 1. §. 3. ff. de just. & jur. (d) d. L. 1. §. 3. (e) Differe. proem. IV. §. 42. (f) De jur. bell. L. 1. c. 1. §. 4. (g) L. 1. §. 1. & leg. seqq. ff. A. R. D. (h) L. 71. pr. ff. A. R. D. (i) L. 8. §. 3. eod. (k) L. 3. pr. just. & jur. (l) L. 5. just. & jur. (m) L. 4. pr. just. & jur. (n) L. 5. eod. (o) d. l. 4. (p) L. 39. l. fin. Rit. nupt. l. fin. cond. fin. caus. l. 8. pr. Rit. nupt. junct. d. l. fin. (q) L. 3. just. & jur.

§. XXXVII. Dux posterioris juris naturæ significationes disciplinæ, quam nobis examinandam proposuimus, propriæ sunt: ac eas non diversas species, sed unius *juris naturalis* partes esse essentielles, jam demonstrabimus.

§. XXXVIII. In omni enim jure, adeoque etiam in jure naturæ, duo necessario continentur: 1. facultas agendi quicquid libet juxta conclusiones rationis; quicumque enim intra hos fines agit, *jure agere*, & hæcenus *jus* ita agendi, vel habendi, *si quæsitum esse*, dicitur: 2. necessitas, seu præceptum, intuitu aliorum hominum, ne hoc jus aliis quæsitum, hanc facultatem naturali ratione aliis competentem, turbent; ex quo præcepto oritur *obligatio jus suum cuique tribuendi*.

Posita ergo *facultate morali agendi, vel habendi* ponitur necessario, alios jus hoc turbare non posse, id est teneri ad jus suum cuique tribuendum: & e contrario posita *obligatione jus suum cuique tribuendi*, necessario quoque ponitur, jus aliis quæsitum esse natura. Si enim jus aliis quæsitum non est, per naturam obligari nemo potest ad jus, quod non est aliis tribuendum.

Minus igitur proprie jus naturæ dividi solet in *permissivum*, & *præceptivum*. Non enim sunt species juris diversæ, uti modo diximus, sed unius, ejusdemque juris partes.

§. XXXIX. Ceterum, JUS NATURÆ appellari solet *Jus gentium*, quia ratio naturalis id inter gentes constituit: *Fas gentium* v: *Jus mundi* x: *Jus commu-*

(r) Conf. Dissert. proem. X. cap. 2. §. 2. (s) Vid. l. 4. ff. just. & jur. (t) Vid. Dissertat. proem. X. c. 2. §. 2. (u) L. 1. §. fin. l. 9. ff. just. & jur. (v) *Fas gentium*. Tac. Ann. L. 1. Grot. L. 2. cap. 18. §. 6. *Commune fas gentium*: apud Chrysostrum. Vid. Grot. not. ad L. 2. c. 18. §. 1. *Fas Deum*. Floras L. 2. c. 20. unde formula, *fas violare*, id est *jus usura violare*. Isidorus apud Grot. L. 2. c. 19. §. 1. n. 1. Conf. Grot. L. 3. c. 4. §. 2. n. 3. & c. 11. §. 9. n. 1. (x) §. 7. Instit. de nupr.

91

De Justitia naturali in genere.
munè hominum 1: *Jus moribus introductum* 2: *Pudor* 3:
Sempiterna lex inter homines 4: *Jus commune animan-*
tium 5: *Lex tacita* 6: *Jus non scriptum* 7.

C A P U T IV.

Ubi varia de Existentia Juris naturalis opiniones recen-
sentur, & modi naturales, ex quibus existentia illa
probari potest, proponuntur.

§. XXXIX. **P**RÆJUDICIALIS quæstio est, an ju-
 ra quædam, seu facultates habendi,
 vel agendi, naturali ratione alicui quæsitæ sint, quæ
 necessario ab aliis ei tribui debeant? Adeoque utrum
 aliquid natura justum sit, an iniustum? Sive an existat
 tale jus naturæ, taleque præceptum Dei, quod homi-
 nibus necessitatem imponit aliquid agendi, vel non
 agendi?

§. XL. Inter Philosophos plures fuere, qui existen-
 tiam juris naturalis negarunt: quo pertinent inter Græ-
 cos ARISTIPPUS, THEODORUS ATHEUS, DE-
 MO-

(1) L. 6. pr. just. & jur. l. 9. cod. *Aristides* apud Grot. L. 3. c. 20. §. 41. n. 1. *Parseus*, apud C. 20. eund. in not. ad §. 41. *Quod cum ipso genere humano productum est.* L. 1. pr. ff. A. R. D. *Jus commune generi humano*, Sen. declamat. 1. (2) *Quia non scriptum, sed ab omnibus ex iustis rationis conclusionibus receptum est.* L. 8. Rit. N. *Dionysius Chryso- stomus* vocat *morem omnium gentium*, apud Grot. L. 2. cap. 19. §. 1. n. 1. unde *valut pactum commune esse* *Aristoteles* ait apud Grot. L. 3. c. 6. §. 2. n. 1. *Matrem, & Sororem ducere; moribus dicitur prohibitum*, l. 8. ff. R. N. l. 39. cod. At idem *juri gentium* tribuitur leg. 1. in fin. pr. Eod. vid. Grot. l. 3. c. 10. §. 1. n. 2. (a) *Paulus, pudorem, & Jus natura* pro iisdem habet in L. 14. §. 2. ff. Rit. aupt. (b) *Cyrus* apud Grotium L. 3. c. 6. §. 2. n. 1. *Sempiterna* apud omnes gentes *cepta, & permanens persuasio.* *Dion Præzensis* apud Grot. L. 2. c. 20. §. 46. nu. 3. (c) *Sen. de Clement.* l. 1. c. 18. (d) L. 7. ff. Bon. damn. (e) *Sen. declam.* 1.

MOCRITUS, PYRRHO, DIOGENES, EPICURUS, ARCHELAUS, &c. inter Romanos BRUTUS, HORATIUS, aliique EPICURI affectæ: inter Christianos HOBBSIUS, SPINOSA, MACHIAVELLUS, & Auctor ALOISIE SIGEÆ f:

In horum numero merito quoque referendi sunt illi, qui ajunt, jura inventa esse *metu injusti g*. Vel qui cum EUPHEMIO, aliisque contendunt. *inter privatos* saltem jus obtinere (scilicet civile); *inter Principes autem* nihil injustum esse *h*:

Alii non quidem absolute jus naturæ dari negant, sed de existentia ejusmodi juris dubitant, atque de ea in utramque partem disputant; quo pertinent TRASSIMACHUS GLAUCO, ADIMANTUS, & CARNEADES i.

Sed & ratio ipsa existentiam ejusmodi juris respicere videtur. Cum enim homo potentiis a natura instructus sit agendi quidquid lubet, ex hoc facto naturæ sequi videtur, omnia licita esse, quæ homo juxta facultates illas naturales agere potest; quia contradictionem involvere videtur, naturæ auctorem facultatem naturalem concessisse, & tamen exercitium prohibuisse. Atque hac ratione nititur HOBBSII *jus omnium in omnia*, & quod inde infert *mutuum bellum k*. Eoque collimat CARNEADES, qui ex eo, quod homines, immo omnia animantia, ad suas utilitates natura ducente ferantur, concludit, aut nullam esse justitiam, aut si aliqua sit, summam stultitiam esse, quoniam sibi noceat homo alienis commodis consulens l.

§. XLI. Nos *tum* existentiam juris naturæ, *tum* regulam generalem justitiæ naturalis demonstraturi, necessario quædam præmittenda esse censemus.

n. 1. *Primo* enim in probanda quæstione, *an lex ali-*

(f) Vid. Comment. ad Grot. Proleg. §. 3. (g) Vid. Grot. Proleg. §. 19. (h) Vid. Grot. Proleg. §. 3. & 21. (i) Grot. dd. II. (k) Vid. Diss. Proœm. VIII. §. 7. seq. (l) Vid. Grot. proleg. §. 6.

aliqua humano generi publicata sit? non sufficit, eam hominum uni, vel alteri esse publicatam. Cum enim de voluntate æterna Dei, universo generi humano in perpetuum declarata, agatur, requiritur necessario publicatio quædam universalis, & perpetua, adeoque indicium aliquod publicum, & generale, quod singulis innotescat, & neminem latere possit ^m.

Tale autem indicium generale, & perpetuum, præter *rationem*, nullum existit; cum enim *ratio* eadem omnibus hominibus a natura data sit, certum est, communes quasdam conclusiones dari, rationi convenientes, quas ignorare nemo potest, qui rationis particeps est.

Est enim *rationis* eximia illa intelligendi, judicandique vis ⁿ, per quam intelligimus certas notiones, deinde *consequentias* rerum cum principiis conjungimus, & tandem rite examinatis præmissis, ac consequentiis, concludimus ^o.

n. 2. *Secundo*, maxime interest, ut instrumenta illa *rationationis*, quorum ope *dijudicare* possumus, naturam, ejusque auctorem, legem aliquam dedisse humano generi, & unde probari possit, Deum hominibus imponere voluisse necessitatem aliquid agendi, vel non agendi, extra omne dubium ponantur.

n. 3. *Tertio*, ex ante dictis *p* repetendum est, in jure naturæ duo supponi: 1. Jus aliquod cuique (id est tum Creatori ipsi, tum hominibus) quæsitum esse: 2. Jus hoc tribui ab aliis debere ei, cui quæsitum est.

§. XLII. Omnis igitur quæstio eo redit, unde constet, auctorem naturæ voluisse, jus aliquod sibi, vel aliis suum esse? & quinam sint modi demonstrandi, unde de tali voluntate certa ratione constare possit?

Resp. uti omnis voluntas disponentis, ita & voluntas
na-

(m) Vid. Resol. dub. circa hypoth. de jur. nat. pag. 8. & disert. præcæm. X. cap. 1. pos. 4. lit. d. (n) Vid. Lips. de Constant. c. 5. (o) Vid. Cicero L. 1. de Legib. p. m. 428. L. 4. Acad. quæst. L. 2. de nat. deor. (p) Vid. supr. §. 38.

naturæ, ejusque auctoris, probari debet ex mediis demonstrandis, quæ logica naturalis, id est facultas ratiocinandi, suppeditat.

Media autem voluntatem auctoris naturæ probandi PARENS ad quinque capita retulit. Sane, Deum voluisse jus aliquod sibi, vel aliis *suum esse*, evidenter probatur 1. ex *actione Creatoris*, seu *facto creationis*; quo 2. pertinent *motus*, & *instinctus in hominibus a natura conditi*: 3. ex *actionum fine necessario*, vel *probabili*: 4. ex *medii necessitate*. 5. ex *natura*, & *essentia ipsius Creatoris*. Quibus addo 6. præsumptionem naturalem, quæ ex *communi gentium consensu* oritur. Quæ singula nunc plenius examinabimus.

§. XLIII. *Primo* igitur voluntas Creatoris probatur ex ACTIONE CREATORIS, seu FACTO CREATIONIS. *Actio* enim, & *factum* ejus, qui cum ratione agit, necessario voluntatem agentis indigitat, quia omnis actio voluntaria ex animo volentis proficiscitur, qui proinde vult quod agit, & prout agit; quæ sunt verba PARENTIS 9. Atque hæc voluntas, quæ ex *actione* elicitur, certa, & indubitata est in *actionibus Dei*, qui non nisi perfectissimo modo agere potest, adeoque quicquid agit, necessario vult. Exemplo res clarior fiet.

Ex *actione Creatoris* constat, eum duplicem sexum creasse, ac utrique facultatem concessisse, motumque indidisse, corpora jungendi: ex hoc *facto creationis* evidentissime apparet, eum voluisse ut homines corpora jungant, adeoque matrimonia licita esse.

At ex hac ipsa *Creatoris actione* quoque apparet, omnem aliam conjunctionem hominum, quæ non sit inter marem, & foeminam, voluntati agentis repugnare: adeoque conjunctionem cum eodem sexu esse prohibitam. Atque ex hac prohibitione jus Deo quæsitum est, quod creatura violare absque injuria nequit.

§. XLIV. *Secundo*, ad *factum creationis* quoque perti-

finet MOTUS, & INSTINCTUS IN HOMINE A NATURA CONDITI. Certissime igitur voluntas creatoris ex eo apparet, (quæ itidem sunt verba Parentis,) quando constituit aliquod studium inter homines ad aliquid agendum, vel non agendum, &c. Adeo igitur Deus hos actus fieri voluit, vel noluit; ut ne omitterent, vel facerent, vehementissimum modum indiderit, qui non tantum in hominibus apparet, sed in brutis.

Ita enim ex eo, quod Deus duplicem sexum produxit; eique instinctum indidit corpora jungendi; sequitur necessario, eam conjunctionem maris, & foeminae approbare; adeoque hominem licite agere; eique jus ita agendi ex voluntate Creatoris quaeritum esse. E contrario Deus motus indidit generi humano; qui eos alienos reddunt a concubitu cum brutis, cum eodem sexu, cum parentibus, & liberis; ac aliis sanguine proxime junctis: ex hoc naturæ motu apparet, Deum noluisse hos actus peragi; atque hactenus jus Deo ex prohibitione quaeritum esse, quod homines ei tribuere; id est ab actibus ejusmodi abstinere debent.

n. 1. Hic modus probandi voluntatem divinam maximam in demonstrandis naturæ præceptis habet utilitatem. Quoties enim homines universim averſantur actum antequam eum peragunt; vel quando illum admittere abhorrent, certissimum id indicium est; actus tales repugnare voluntati divinæ; quia, si Deus actus illos fieri voluisset, talent repugnantiam toti generi non indidisset. Unde necessario infertur, omnia crimina, seu talia facta, quibus jus alterius violatur, prohibita natura esse. Sane, Apostolus, gentibus enormitatem criminum, quæ committere solebant, demonstraturus provocat ad eorum conscientiam, id est ad motus illos naturales, & horrorem, qui crimina comitari solet, ac ex cognitione voluntatis, & prohibitionis divinæ oritur. Is enim, qui maleficii sibi conscius est, se ipsum accusat, quia intelligit, jus Dei lædi, dum contra ejus
pro-

prohibitionem agit, & Deum vindicaturum injuriam sibi illatam. Insigne exemplum existat in Caino, quæ fratre occiso citra legem scriptam, sola conscientia convictus vindictam tum Dei, tum hominum metuebat.

n. 2. Equidem opponi solet, multos dari homines, quæ aversionem illam non sentiunt; & experientiam testari, gentes quasdam pronas esse ad *Sodomiam*, quæ tum cum brutis, tum cum eodem sexu committitur. Addunt, apud Persas *conjugia inter parentes, & liberos*, Magis permessa; & apud Ægyptios *nuptias inter fratres, & sorores*, usitatas fuisse; immo inter Judæos *matrimonium cum fratris vidua* celebrari potuisse. Resp. Non hic quæstio est de quorundam hominum motibus, sed de motibus toti humano generi inditis. Omnes gentes *Sodomiam* pro crimine habent; si proinde quidam motus tales sentiunt, id ex corruptione humana, & vitio naturæ est. Optime Icti Romani in quovis animalium genere distinxerunt inter actus, qui ex *natura generis* procedunt, & inter eos, qui *contra naturam generis*, id est contra consuetudinem omnium animalium ejusdem generis fiunt, hos enim a vitio esse, concludunt.

§. XLV. *Tertio* voluntas Creatoris præcipue probatur ex FINE ACTIONIS. Merito PARENS existimavit, hunc demonstrandi juris naturalis modum optimum, & certissimum esse. Qui enim agit, & quidem ad certum finem, necessario vult illum finem, quem sibi propositum habuit. Finis enim juxta doctrinam Philosophorum est ipsa intentio, ac voluntas agentis.

Atque ex hoc *fine* universum jus naturæ per necessarias consequentias deduci potest. Exemplo rem illustrabimus. Ex facto creationis constat, Deum duplicem creasse sexum, & utrique facultatem concessisse

cor-

(s) L. 1. §. 7. §. 10. & 11. si quadrup. ibique Goth. Conf. Dissert. proœm. X. §. 7. lit. i. & m. (t) Diss. proœm. X. §. 7. lit. 7.

corpora jungendi: hujus facti finis unicus est *propagatio generis humani*, ex hoc fine igitur necessario sequitur, homines propagando genus suum licite agere, id est Deo approbante, adeoque hactenus eis jus ita agendi quæsitum esse.

At ex eodem *fine* merito inferitur, omnes alios conjunctionis modos, qui vel impediunt, vel tollunt illum finem, repugnare voluntati divinæ, indeque Deum prohibuisse Sodomiam, crimen Onaniticum, castrationem, &c. Ex hac igitur prohibitione jus Deo quæsitum est, quod homines violare, id est actus illos absque injuria admittere, non possunt.

§. XLVI. *Quarto*, voluntas Creatoris quoque probatur ex **MEDIÏ NECESSITATE**. Quoties enim ex *facto creationis*, ex *motibus* natura toti humano generi iudicatis, ex *fine* creationis, &c. apparet, Creatorem jus alicui suum esse, voluisse, inde necessario sequitur, omnia illa licita esse, sine quibus *finis* ille obtineri, & potentia a Deo concessa in actum deduci non potest. Contradictio enim est *, Deum aliquid egisse, & quidem ad certum *finem*, & tamen negasse media, quæ ad finem illum obtinendum sunt necessaria. Sane, sublatis *mediis*, tolleretur omne jus, quod ex *actione* Creatoris, & ex *agentis fine* introductum apparet: adeoque frustra egisset Creator, quod cum ejus perfectione pugnat †. Hinc notissima Philosophorum regula est: *Qui vult finem, vult etiam media*; eaque regula in jure naturali, & Romano, insignem usum habet.

Qui proinde mediis illis ad obtinendum finem necessariis utitur, jure agit, id est juxta voluntatem Creatoris, adeoque jus ita habendi, vel agendi ei quæsitum est.

Bene autem observavit PARENS, hoc tantum verum esse si medium illud sit *natura* necessarium, non
Sam. de Cocceii Inst. ad Grot. B si

(*) Differt. proœm. X. §. 7. lit. vv.

(†) d. §. 7. lit. vv.

si *vicio agentis* sit necessarium, vel si cum *prejudicio tertii* conjuncta est necessitas *.

§. XLVII. *Quinto*, jus cuique suum esse, probatur ex NATURA IPSIUS SANCTISSIMI CREATO-
RIS. Quoties enim aliquid convenit cum perfectione Dei, id necessario voluit; adeoque quoties facultates quasdam hominibus concedit, imprimis si concedit ad certum finem, permisisse ipsis videtur, ut agant: quia alias frustra illas facultates concessisset; quod cum perfectione ejus pugnat.

E contrario, si ex facto creationis, ejusque fine apparet, Deum facultates illas restrinxisse, adeoque actus quosdam prohibuisse, ex eadem ratione inde inferitur, jus & Deo, & aliis hominibus ex hac prohibitione quæsitum esse. Sane, frustra voluntatem suam declarasset, si cuique hominum liberum esset contra facultates illas prohibitas agendi.

Porro ex eadem natura *perfectissimi Creatoris* sequitur, Deum velle ab hominibus coli; cultus enim est perfectionis æstimatio. Cultus ergo est jus Deo quæsitum. Quod infra plenius demonstrabimus.

§. XLVIII. *Sexto*, jus aliquod cuique suum esse, probatur ex COMMUNI OMNIUM GENTIUM CONSENSU. Quoties enim omnes homines ubique, & omni tempore verbis, vel factis declarant, jus cuique quæsitum esse, id pro vero habetur, etiam ratione naturali. Cum enim universalis effectus supponat causam universalem, talis communionis causa vix alia videri potest, præter sensum ipsum, communis qui dicitur.

E contrario si apud omnes gentes actus quidam pro vitiosis habentur, inde concludendum est, actus illos repugnare rationi, adeoque esse prohibitos, & ex hac prohibitione jus Deo, & hominibus quæsitum esse.

Ex hoc igitur consensu gentium constat, 1. conjunctionem maris, & femine tantum licitam esse, qua-

te-

(*) d. 5. 7. lit. x. (y) Grœc. I. 1, c. 5. 12.

tenus individuum vitæ consuetudinem continet; adeoque omnes alios conjunctionis modos improbari: 2: unumquemque rem nullius occupando sibi proprietatem acquirere, & nefas esse res occupatas illi auferre: 3: omnia crimina quia jus alterius lædunt, prohibita esse, & violantes illa jura ad reparationem teneri.

Hunc autem probandi modum saltem admittimus si promissio, vel prohibitio naturæ dubia, & obscurior est, & ob imbecillitatem humanam plene probari nequit; ut in lege de incestu: non vero si in contrarium certa sit naturæ ratio; hoc enim casu ratio præfertur usui communi gentium. Polytheismus igitur gravissimum crimen est, etsi apud omnes fere gentes hic cultus sit receptus.

C A P U T V.

Ubi existentia Legis naturalis demonstratur, & regula generalis, seu præceptum universale Justitiæ naturalis proponitur.

§. XLIX. **E**X præmissis probandi juris naturalis modis facile demonstrari potest, existere legem, jussum, & præceptum naturæ, ejusque auctoris.

Quando enim ex *actione Creatoris*, ex *motibus a natura in hominibus conditis*, ex *sine creationis*, ex *mediæ necessitate*, ex *natura*, & *essentia entis perfectissimi*, ac denique ex *consensu gentium* apparet, Deum voluisse tum sibi, tum aliis jus aliquod suum, proprium, & quæsitum esse; inde necessario sequitur, creaturas ratione præditas hoc jus Deo, vel cuique alii quæsitum violare, sique, cui concessum est, auferre non posse, sed eas jus illud tribuere debere ei, cui Deus id quæsitum esse voluit.

Homo enim nullam a se habet agendi facultatem, sed a solo Creatore, qui suum cuique dedit, & quid
B z suum

suum cuique esse voluit, definivit, atque hos cuique sui juris fines, ac terminos fixit.

Creatura igitur ultra fines a Creatore ipsi assignatos nihil agere potest, & extra *jus suum* omnis agendi facultas cessat, quia Creator id jus non ipsius, sed alterius esse voluit. Si proinde Creatura excedit, & transit hos fines, si ultra jus suum agit, & jus aliis assignatum turbat, inde sequitur immota necessitas rem in pristinum statum restituendi, id est obligatio *jus suum cuique tribuendi*.

Adeoque si aliquid habemus, quod alterius est: illud tenemur restituere ei, cujus est, quia illi soli concessa est facultas circa rem illam, non nobis. Eadem ratio quoque obtinet, si jus aliquod, quod alterius est, turbamus, lædimus, & violamus; nam reparare illam injuriam, i. e. jus suum cuique tribuere, tenemur.

Summa enim est injuria, extra jus suum agere; eaque in Creatorem redundat. Sane, Creatura interverteret *factum Creatoris*; turbaret *motus naturales* toti generi inditos; tolleretur *finem* a Creatore sibi propositum; impediret *media* ad obtinendum finem *necessaria*; vim inferret *perfectiōni divinæ*; nam contradictionem involveret; Creatorem jus suum cuique dedisse, & quid suum cuique esse voluit definivisse, & tamen aliis fas esse jus illud turbandi, & violandi: frustra Deus certos fines juris cuique assignasset, si aliis mutare illos fines, id est jus cuique ex decreto divino assignatum, tollere liceret; in Deum autem nec contradictio cadit, nec is aliquid frustra facit: præterea species cultus est, non repugnare voluntati divinæ; non ergo colit Deum qui jura a Deo aliis concessa, & assignata violat; denique homo contrarium aliquid statueret *communi gentium consensui*, adeoque conclusis rationis. Omnes enim gentes in eo conveniunt, jus alterius violare nefas esse.

Non potest igitur non hoc excessu offendi summus legislator, qui non magis permittere potest sibi non pareri, quam nolle coli: deficeret enim homo a suo

Crea-

Creatore, & auctori suo rebellis fieret. Atque has rationes prolixè exposuit PARENS in suis Positionibus.

Existit igitur *Lex natura*, i. e. jussus, & præceptum auctoris naturæ per rationem declaratum, quod humano generi necessitatem imponit, aliquid agendi, vel omittendi: quod probandum erat.

§. L. Cum vero jura alia quæsitæ sint Deo in homines, alia hominibus inter se, in sequentibus speciatim demonstrabimus, 1. quænam sint jura, quæ naturali ratione Deo in homines competunt, adeoque a creatura ratione prædita ei tribuenda sunt; & 2. quænam sint illa jura; quæ cuique hominum ex voluntate divina competunt, adeoque ab aliis hominibus ei tribui necessario debent.

§. LI. Ex præmissis non tantum constat, existere legem naturæ, id est jussum, & præceptum auctoris naturæ; sed & facile inde eruitur, quænam sit *regula generalis juris naturæ*, quam (improprie admodum) principium juris naturæ cognoscendi appellare solent.

Regula juris naturæ unica vera, & adæquata, adeoque præceptum generale juris naturæ, **JUS SUUM CUIQUE TRIBUERE**. Ad hanc enim regulam omnia, & singula naturæ jura ultimo referri, ac per necessariam consequentiam inde deduci possunt.

§. LII. Primo enim jura naturæ, quæ inter Deum, & homines obtinent, eo referri possunt. Diximus enim, jura quædam Deo naturali ratione sua esse, & ex ipsa ejus natura, atque essentia sequi, ac in cultu præcipue consistere. Hæc igitur jura Creatori propria homo ei tribuere, id est eum colere tenetur.

Secundo ex eadem regula omnia jura, quæ inter homines obtinent, necessario inferuntur. Certum enim est, Deum cuique hominum jus aliquod concessisse,

B 3

vel

(2) Diff. procem. X. §. 5. lit. k. & seq. seq. & §. 10; lit. b. & c. (22) Add. Dissert. procem. I. c. 2. Sect. 4. Diff. X. c. 2. Dissert. XI. c. 3. §. 1. seq. §. 17. seq. (a) Vid. L. 2. per tot. (b) Vid. L. 3. & seq.

vel ex hominum statu, vel in res terra, vel ex obligatione persona; quod jus naturali ratione cuique quæsitum, ei ab aliis hominibus tribui debet. Nullum autem præceptum naturale inter homines superest, quod ad hæc jura referri non possit; ut ex ipso tractatu apparebit.

§. LIII. Hinc *justus* natura est, qui jus Deo, vel cuique hominum quæsitum tribuit; *injustus*, qui jus illud turbat, vel aufert. Homo licite, adeoque *jure*, & justo titulo agere, vel habere dicitur, qui intra fines juris sibi natura quæsitum agit: *illicite* autem, & *injuria*, si facultates alterius turbat, adeoque in jus alienum involat, id est jus suum cuique non tribuit.

Hoc generale præceptum non tantum ratione naturali, sed & communi gentium consensu probatur. Sane, ipsa justitiæ definitio ejus veritatem indigitat. Ea enim definitur constans, atque perpetua voluntas *jus suum cuique tribuendi*.

Hinc etiam inter tria præcepta generalia (quorum unum reliqua complectitur) idem ULPIANUS ponit, *suum cuique tribuere* a. Sane, CICERO juris principia investigaturus, a lege ejus exordium deducit, & postquam legem rationem esse naturæ insitam dixit, addit, eandem rem *græco nomine a quibusdam a suum cuique tribuendo appellatam esse censeri*. Et cum alibi societatem humani generis, ejusque utilitatem commendasset, ita pergit, *quæ animi affectio suum cuique tribuens, atque hæc, quam dico, societatem conjunctionis humane munifice, & æque tuens, justitia dicitur* f. SENECA ait, hoc justitiæ convenire, *suum cuique reddere* s. MACROBIUS tradit, justitiam servare cuique quod suum est b. ARISTOTELES justitiam

in

(a) L. 10. ff. just. & jur. Conf. L. 31. §. 1. ff. dep. (d) d. L. 10. §. Conf. Nov. 17. c. 14. (e) L. 1. de legib. p. m. 426. (f) L. 5. de sen. p. m. 157 (g) Epist. 82. (h) in Somnio Scipionis L. 2. cap. 10.

in eo ab aliis virtutibus, separat, quod illa sola alienum bonum esse videatur, quia ad alterum spectat. Et alibi *k* ait, justitia est virtus, per quam quæ sunt sua singuli habent, injustitia, per quam alienum habent. JUSTINUS tradit, justitiam esse abstinenciam alieni, eamque Scythas magis naturam, quam Græcos sapientiam docuisse. PORPHYRIUS in justitiam in eo sitam esse, ait, ut abstinetur alienis, neque noceatur non nocentibus. JULIANUS cum primam legem constituisset de Deo colendo, alteram de justitia subjunxit: Lex altera, & ipsa sua natura sancta, atque divina, ea est, quæ semper, & ubique alienis abstinere jubet. CICERO postquam asseruit, nulla privata natura esse, sed veteri occupatione res in privatas possessiones transiisse, ita pergit: ex quo, quia suum cujusque fit, eorum, quæ natura fuere communia, quod cuique obtigit, id quisque teneat; ex quo si quis sibi appetet, violabit jus humana societatis. Alibi ait, justitiæ primum munus esse, aliis non nocere. Hinc Jcti Romani natura æquum esse, ajunt, neminem cum alterius injuria fieri debere locupletiores. Denique ipse Grotius fatetur, totam justitiam in alieni abstinentiæ positam esse.

§. LIV. Præter hoc Jus naturæ non datur aliud jus universale, quod omnes homines obliget: adeoque nec Jus gentium secundarium, nec Jus divinum positivum universale. Pleraque enim præcepta, quæ his jurium

B 4

spe-

(i) De moribus L. 5. c. 3. (k) Rhet. L. 1. c. 9. (l) L. 1. c. 2. (m) de non usu animantium Tertio. (n) apud Grot. proleg. §. 8. (o) apud Grot. in not. ad L. 1. c. 1. §. 10. (p) de off. L. 1. c. 7. quod uberius profequitur L. 3. c. 5. (q) de offic. L. 1. c. 7. c. 10. & c. 28. id. L. 3. c. 6. (r) L. 14. ff. Cond. ind. l. 206. ff. de reg. jur. L. 14. §. 5. quod met. caus. L. 8. L. 22. ff. transact. &c. (s) Proleg. §. 10. §. 44. & L. 1. c. 2. §. 1. num. 5. (t) Vid. Dissert. Procem. 4. (u) Vid. Diss. Procem. 3.

speciebus tribui solent, vel plane non sunt præcepta, vel ad ipsum jus naturæ pertinent ^{uu}.

Jura forensia, & ceremonialia solis Judæis data sunt, & partim adventu Messix, partim sublata republica Hebræorum desierunt; indeque nec Christianos, nêdum reliquum humanum genus obligant ^v.

§. LV. Merito hic quæritur, an *leges civiles* obligationem quandam *Jure naturali* inferant? vel quod idem est, an in conscientia obligent? Recte id plerumque affirmari solet, quia jura civilia nituntur consensu civium, adeoque fide data. Illi enim, qui in civitatem coeunt, sese arbitrio civitatis submitunt, simulque promittunt, se decretis, statutis, & legibus civitatis parituros. Ex hoc pacto igitur singuli tenentur, & hætenus obligatio est ex jure naturæ.

Atque ex hac ratione *Jus Romanum* quoque, quatenus receptum est, in conscientia nos obligat; de cujus origine, & partibus, in Digestorum libris agitur.

C A P U T VI.

De definitione, causa, subjecto, objecto, & effectu Juris naturalis.

§. LVI. **D**EFINIMUS igitur jus naturæ: *Jussum, præceptum, ac legem naturæ; ejusque auctoris, per rationem humano generi declaratam, ut jus suum cuique (id est tum Deo, tum hominibus, naturali ratione quæsitum) tribuat, idque metui pœna.*

§. LVII. **CAUSA** juris naturalis, ejusque auctor, est Deus. Is enim solus imperium in genus humanum, ntpote creaturam suam, habet; adeoque solus
crea-

(uu) *Dissert. proœm. 3. §. 15. it. diss. 4. §. 32. seq.*

(v) *Vid. Groc. Lib. I. c. 1. §. 15. 16. & 17.*

creaturæ suæ rationali legem præscribere, eique necessitatem agendi, vel non agendi imponere potest.

Negato igitur Deo nullum potest concipi imperium, nullus superior, adeoque nulla lex, nullumque præceptum. Unde constat, *principia illa interna* (quæ GROTIUS in nobis existere, & hominibus necessitatem agendi, vel non agendi imponere, ait, *etsi detur, Deum non esse* vv) pro causa juris naturalis haberi non posse; adeoque *Jus sociale*, & *Jus naturæ laxius*, eo sensu mera esse figmenta.

§. LVIII. Supponimus autem, Deum aliquid *jussisse*, atque *præcepisse*; cum enim jus naturæ necessitatem imponat agendi, vel non agendi, facile constat, necessitatem illam concipi non posse absque jussu Dei: deficiente enim præcepto, res arbitrio hominum relicta esset, eoque omnis *necessitas*, adeoque omnis ratio *legis*, cessaret.

§. LIX. Cum omne jus, omnisque lex supponat *publicationem*, per quam innotescat eis, quos obligare debet, jus naturæ quoque talem publicationem toti humano generi factam requirit. Diximus autem, (§. 43.) Deum notitiam hujus juris animis hominum inscripserit, rationem eis largiendo, cujus ope homo *rationari*, id est ex justis rationis conclusionibus *jussam*, & præceptum Creatoris, seu legem naturæ cognoscere possit. Neque enim alium publicandi modum dari, probavimus (sup. §. 41.) Hinc ratio naturalis lex quædam tacita dicitur *.

Unde apparet, 1. jus naturæ ex *idea innata* cognosci non posse, nisi quatenus idea illa ex justis rationis conclusionibus nobis innotescit; at tunc omnes veritates morales cognoscuntur ex idea innata, quæ *rationandi* vim supponit; 2. *Revelationem* non esse modum sufficientem cognoscendi jura naturæ (quod PARENS late probavit x). Indequè notandus est SEL-
DE-

(vv) Vid. dissert. præcæm. 1. §. 9. §. 41. seq. Dissert. 11. §. 4. (x) L. 7. ff. Bon. damn. (y) Vid. Grot. prol. §. 3. in not. (z) Dissert. præcæm. X. pos. IV.

DENUS, qui septem præcepta Noachica ad demonstrandum jus naturæ adhibet, causatus, rationem corruptam esse, adeoque sine revelatione vix de ratione prohibitionis inter homines constare posse. *Vid. diff. II. §. 15.*

§. LX. Ex eo autem, quod *ratio* sola est medium indagandæ legis, necessario sequitur, jus naturæ æternis rationibus constare; tum quia justæ rationis conclusiones semper eadem, adeoque æternæ sunt; tum quia Deus, qui per rationem nobis semel legem suam declaravit, immutabilis est.

Hinc frustra quæritur, an in statu innocentiz constitutum fuisset jus naturæ? quia certum est, conclusiones rationis semper easdem esse. Sane, etiam in statu innocentiz iustus Dei existurus fuisset; tum intuitu Dei, ut colatur; tum intuitu hominum, ut jus suum cuique tribuatur: at transgressio nulla legem futura fuisset, adeoque nec pœna, quia homines ultro leges divinas observaturi fuissent.

Ex his b apparet, impiam esse doctrinam eorum, qui *ignorari posse jura natura*, existimant, eoque feliciorum esse conditionem eorum, statuunt, qui nesciunt hæc præcepta, quam eorum, quibus cognita est Creatoris voluntas. Impia, inquam, hæc est doctrina: cum enim ex ratione constet, quædam jura Deo, & hominibus naturali ratione quæsitæ esse, eaque ab aliis turbari non debere, quomodo, quæso, asseri potest, homini ratione prædito hæc incognita esse? Anne conclusiones rationis eadem sunt inter omnes? Anne omnibus innotescit, Deum esse, eumque colendum esse? Anne ratio naturalis nos docet, jus suum cuique tribuendum esse?

Sane, ipse Apostolus in demonstratione legis naturalis provocat ad conscientiam hominum, & omnem excusationis, & ignorantiz voluntatis divinæ, viam gentibus præcludit. *Vid. diff. proœm. 10. §. 7. lit. e.*

§. LXI.

(a) de jur. nat; L. 4. c. 70. (b) Vid. proleg. §. 3. in not.

§. LXI. Denique ex præmissis constat, mutari jus naturæ non posse. Sane, in *hominum* arbitrio non est, a legibus naturæ cedere, quia ex præcepto, & jussu Dei ortæ sunt, quem jussum creatura violare nequit. Immo *nec Deus* mutare jus semel statutum potest: cum enim ex justis rationis conclusionibus præcepta naturæ sequantur, constat, Deum nihil his conclusionibus, quas semel in hominibus existere voluit, contrarium statuere posse; mutatio enim imperfectionem infert, quæ in Deum cadere non potest. Atque hinc permittere Deus non potest hominibus mutuas cædes, furta, adulteria, &c. indeque nunquam jubere potest, ut homo suo jure alium occidat.

At cum jus hoc naturæ saltem inter homines obtineat, & illi inter se legibus Dei obligentur, facile constat, Deum ipsum legibus hominibus datis non obligari, adeoque Deum suo jure (qua Creator, & dominus) hominibus quædam, quæ ne invicem agerent prohibuit, injungere posse. Ita jure suo mandavit Abrahamo, ut filiam immolaret; Israelitis, ut vasa auferrent Ægyptiis, ut Cananzos, qui eis nullam intulerunt injuriam, delerent, &c. Homines enim tunc alios lædunt, non suo jure, sed jure Dei; adeoque hic nulla est mutatio juris naturalis, sed Deus suo jure utitur, & creaturam, in cujus actiones, vitam, & bona, absolutum jus, & imperium ipsi competit, per instrumenta, id est per homines destruit, & pro lubitu de rebus terræ disponit.

Quamquam experientia doceat, Deum non nisi ex justis causis jus illud absolutum in suam creaturam exercere, hominibusque bona, & vitam auferre: nimirum, vel ob *peccata*, quo pertinent bella commemorata; vel in sui *gloriam*, quo pertinet exemptum Jobi; vel ob *debitum*, quo referenda est ablatio vasorum Ægyptiis propriorum.

Hinc

(c) Conf. Grot. L. 1. cap. 1. §. 10. Vide dissert. præm. 1. §. 59. & 60.

Hinc facilis est decisio quæstionis, *an Princeps dispensare de actibus jure naturæ prohibitis possit?* Quod merito negamus: quia 1. nemo de legibus dispensare potest, nisi is, qui leges statuit; Princeps autem leges naturales non statuit, Sane 2. Principes ipsi subiecti sunt legibus naturæ; immo ideo constituti sunt, ut jura a Deo statuta inter homines exequantur: non autem exequantur, qui licentiam contra leges eundi permittunt. 3. Posita tali licentia Princeps permittere homicidia, adulteria, raptus, incestus, &c. posset: eodem enim jure, quo de criminibus peractis dispensat, eodem jure peragenda quoque permittere posset, quia hæc permissio eventualem dispensationem continet. Certum ergo est, 4. Principem nec pœnas talionis in crimina naturali jure statutas remittere, nec dispensare posse de actibus naturali ratione prohibitis. Hinc nec Papa homicidium, vel incestum permittere, aut de commisso dispensare potest, sed actus nullus, & damnatus manet.

Equidem acriter disceptata fuit hæc quæstio in Anglia temporibus HENRICI VIII. qui Catharinam Aragoniam, quam dispensante Papa duxerat, post matrimonium octodecim annorum ideo dimisit, quod fratris vidua esset; causatus, Papam de gradibus Levit. XVIII. prohibitis dispensare non potuisse; quam rationem responsis Theologorum, Universitatum Consiliis, & totius Cleri Anglicani suffragio confirmabat ^d.

E contrario Catharinæ defensores facultatem dispensandi Papæ omnino competere sustinebant; partim moralitatem prohibitionis negantes; partim provocantes ad effatum Servatoris, qui facultatem remittendi peccata Petro, ejusque successoribus concessit.

Quod ad *priorem* rationem attinet, infra moralitatem hujus prohibitionis satis demonstrabimus. *Posterior* ratio fabula illa nititur de vicariatu Papæ, quæ dudum ex-
plo-

(d) Rapin hist. d' Aogle. Tom. V. p. 246. seq.

plosa est * .. Sed & effatum illud non ad dispensationes criminum (ipsis fatentibus Romanæ Ecclesiæ, a seclis) pertinet , verum , ad remissionem peccatorum prævia pœnitentia ; quam facultatem Servator omnibus , quos misit , dedit .

Mirum est , quot fraudibus , dolosis cavillationibus , falsisque doctrinis oppugnare ausi sint Pseudo-Reformati , aliique impii Hæretici Romanam Ecclesiam , Romanamque Pontificem Christi vicarium , ac legitimum Petri successorem ; de quo cum non sit hic locus agendi , & veritatem contra omnes fallacias demonstrandi , sat erit tantum admonere ab Hæretico authore dicta esse , quæcunque de hac re dicta sunt .

Cæterum , hic notandum est , Papam non ex hac ratione pro validitate matrimonii pronunciasse , quod dispensare sibi de incestu morali liceat ; sed quod matrimonium cum defuncto fratre nunquam fuerit consummatum , juramento id confirmante Catharina . Ex qua ratione Petrus quoque Portugalliæ rex Alphonsi fratris uxorem eo adhuc vivente duxit . Quo casu dispensationi omnino locus esse potest .

§. LXIII. Hinc porro constat , Principem jus tertio quæsitum auferre non posse ; quia æterna lex , quæ Principes quoque obligat , hæc est , ut jus suum cuique tribuatur .

Excipe si illi , quibus jus quæsitum est , consentiant . Consentire autem videntur qui in civitatem coeunt , & rerum suarum arbitrium in unum conferunt . Hoc igitur casu jus civium tolli potest , si reipublicæ salus , vel utilitas id requirit . Hinc Civitas civem utut innocentem hosti id postulanti dedere potest , si aliter civitas servari nequit . Ex hac ratione cives corpore , & bonis suis civitatem defendere tenentur ; & ex eadem

ra-

(e) Conf. Par. in disp. de fund. in territ. jurisd. tit. 3.

ratione certis quibusdam casibus libertas emendi , vendendi, nubendi &c. tolli potest.

At hoc verum tantum est in illis juribus , quæ a consensu dependent ; secus igitur si Deo quoque jus quæsitum est: nam de jure Deo quæsito nemo dispensare ; nec consensu subditorum potest .

§. LXIV. SUBJECTUM juris naturæ sunt omnes creaturæ ratione utentes ; adeoque & summæ potestates : cum enim solæ creaturæ ratione præditæ intelligant præcepta sui Creatoris , etiam solæ inde obligantur .

Hinc præcepta juris naturæ non pertinent ad brutâ. Immo nec furiosi , aut infantes in leges naturæ , ad effectum pœnæ , peccare possunt .

§. LXV. OBJECTUM juris naturæ est *jus* , quod vel Deo , vel cuique hominum , naturali ratione quæsitum est ; cum enim lex naturæ consistat in *jure suo* cuique tribuendo , necessario supponi debet , *jus* aliis natura quæsitum esse , quod eis tribui debeat .

§. LXVI. EFFECTUS juris naturæ est , 1. quod ei , cui jus aliquod naturali ratione quæsitum apparet , facultas competat de jure illo intra fines concessæ a natura facultatis disponendi , illudque defendendi , sive per judicia , sive per bellum : 2. quod nemo facultates aliis concessas ulla ratione turbare , sed cuique jura quæsitâ tribuere teneatur . Cum enim Creator præcise voluerit , ut suum cuique tribuatur , non potest non ratione hominum necessitas oriri ut tribuant ; quia contradictio est , Deum aliquid jubere , & rem tamen arbitrio hominum relictam esse .

§. LXVII. Merito autem definitioni addimus , homines jure naturali obligari *sub comminatione pœnæ* : si enim homini jussum illum transgredienti nihil metuendum esset , revera omnis obligatio ejus arbitrio relin-

que-

(a) Jus meum. contror. L. 1. tit. 4. q. ii. & L. 42. tit. 3. q. 10.

queretur; nec effectum obligatio haberet, quia impune omitti posset. Quod egregie demonstrarunt RICHARDUS CUMBERLAND ^b, & SELDENUS ^c.

Sane, omnes gentes a rerum initio sacrificiis placare Deos sollicitæ fuerunt: certissimo indicio, gentes conscias sibi fuisse transgressionis legum divinarum, atque ideo vindictam læsi numinis metuisse.

Apud Græcos, & Romanos, quorum testimonia in disciplina philosophiæ moralis magnam auctoritatem habent, supplicia apud inferos partem religionis constituebant.

HESIODUS justitiam Jovis filiam fingit, quæ apud patrem se læsam ab hominibus queritur; & tradit, Jovem ideo varias calamitates, variaque pœnarum genera in humanum genus decrevisse ^d. CHRYSIPPUS testatur, Deum peccata hominum ulcisci ^e; & EPICTETUS ait, neminem sine damno, & pœna malum esse. Optime rem explicat CICERO: *Quod si homines ab injuria pœna, non natura arcere deberet, quam sollicitudo vexaret impios sublato suppliciorum metu? Quod si pœna, si metus supplicii, non ipsa turpitudine deterreret ab injuriosa, facinorosaque vita, nemo est injustus; at incauti potius habendi sunt improbi: nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet nisi testem, vel judicem* ^f. Et mox, *utites esse has opiniones*, ait, *cum intelligit, quam multos divini supplicii metus a scelere revocaverit* ^g.

Supponimus autem pœnas non tantum temporarias, quæ cum vita finem accipiant, sed etiam tales, quæ post mortem infliguntur: idque ex natura, & essentia entis perfectissimi supponimus.

Cum enim experientia testetur, malis durante vita
be-

(b) De legibus naturæ c. 5. per tot. s. 12. 35. seq.

(c) De jur. nat. L. 1. c. 4. pag. 47. 48. & 79.

(d) Ἐργων pag. m. 18. (e) Apud Grav. ad Cic. de offic.

L. 1. c. 7. p. m. 37. (f) L. 1. de Legib. p. m. 430. 439.

(g) d. L. 1. p. 440.

bene esse, necessario inde sequitur, futuram esse aliam vitam, ubi reus tot criminum talionem passurus est; quia pugnaret cum perfectione divina, eos non punire, qui voluntati divinæ repugnant, & Creatoris sui decreta nauci habent. Immo providentiæ divinæ injuria fieret, cujus præcipuum munus est observare actiones hominum, ad eum effectum, ut pro meritis justa distributio fieri possit. Accedit, quod alias præcipua, immo sola ratio naturalis, ex qua animæ immortalitas deduci potest, tolleretur: ideo enim animam superstitem gentes, & merito, judicaverunt, quia ens perfectissimum rarissime pœnas a reis criminum in hac vita sumere solet; unde ex natura illius entis collegerunt, id in futura vita fieri debere.

Inter Christianos res extra omne dubium posita est, quibus per revelationem id, quod ratio nobis suppeditat, confirmatum legimus.

Equidem inter veteres Philosophos inventi sunt multi, qui leges naturæ admiserunt; at pœnas tales post mortem infligendas negarunt. CICERO justitiam naturalem firmissimis, uti vidimus, argumentis probat, adeo ut scelerum, atque impietatum nullam expiationem statuat. Sed ubi pœnam describit, addit, *homines pœnas luere non tam judiciis, sed NB. ut eos agitent, insectenturque furia, non ardentibus tædis, sicut in fabulis, sed angore conscientia, fraudisque cruciatu*^b. Adeoque pœnam in mala conscientia positam esse, ait, quæ vitæ fines non excedit. SENECA in consolatione ad Martiam ait: *cogita, nullis defunctum malis affici; illas, quæ nobis inferos faciunt terribiles fabulas esse.... Lusurunt ista Poeta, & vanis nos agitare terroribus. Mors omnium dolorum & solutio test, & finis*ⁱ.

De Sadducæis ipsa sacra pagina testatur, eos nullas post mortem pœnas statuisse; eamque sententiam temporibus Josephi obtinuisse, ipse testatur^k.

At

(b) L. 1. de Legib. dict. pag. 430. (i) Add. Sen. ep. 24.
(k) De bell. jud. L. 2, c. 7.

At mirum est, inter Christianos quoque inveniri, qui pœnas post mortem infligendas ex ratione probari non posse, ajunt ^l; immo ipsas illas pœnas nihil aliud esse, statuunt, quam afflictiones, & incommoda, adeoque mala physica, quæ crimina comitari solent ^m. In præcedentibus jam demonstravi, pœnas post mortem negari non posse, nisi injuria inferatur providentiæ, & perfectioni divinæ. Pœnas autem illas, quæ ex nexu rerum sumuntur, nec naturali ratione pœnarum nomine venire posse, adeoque existentiam pœnarum re ipsa negari, alibi ^o probavimus.

Pœnæ autem non semper in æterna damnatione consistunt, sed & in carentia præmiorum in pœnis temporalibus, &c. Sane, pœnarum æque, ac præmiorum gradus dari, vix dubitare licet.

§. LXVIII. Quæri solet, quænam sit differentia inter *jus naturæ*, & inter *præcepta moralia*, vel quod idem est, *virtutum regulas*? Resp. præcepta moralia sunt pars *juris naturalis*, quatenus illud *officia hominum erga Deum* respicit.

n. 1. Repetendum enim ex prioribus est, quædam esse jura naturali ratione Deo quæsitæ, quædam *hominibus inter se* (§. 50. & 52.) Jura, quæ *solum Deum* respiciunt, obligationem saltem producant inter Deum, & homines, adeo ut si quis hominum jura illa violat, soli Deo reparatio debeat, quia solius Dei jus læsum est. (§. 47.)

n. 2. Rem exemplo illustrabimus. Ponamus hominem, qui nemini injuriam infert, & cuique suum tribuit, at non amore justitiæ, nec pia intentione, sed solo metu pœnæ, &c. Hic nemini facit injuriam, adeoque *intuitu aliorum hominum* justus est; nihil eis abest, ad quod tribuendum agere possint.

Sam. de Cocceii Inst. ad Grot.

C

At

(*l*) Hobbes. Leviath. c. 31. pag. 168. & 172. & c. 44. pag. 300. (*m*) Hobbes. d. l. (*o*) Diff. præm. VIII. §. 13. & Diff. XI. §. 10.

At *intuitu Dei* non sufficit, ad legem bonum esse; ille tanquam ens perfectissimum, modo perfectissimo leges suas vult impleri: adeoque *intuitu Dei* præter actus externos puritas quoque mentis requiritur in agente, quæ si deficit, jus Dei violatur, homo contra cultum Deo debitum agit: adeoque hoc jus Deo tribuere, & si non tribuit, ei pœnas dare debet.

n. 3. Ut autem exemplo aliorum virtutum id illustretur, ponamus, hominem nec liberalem esse, nec charitatis regulas observare vel observare quidem, at non amore virtutis, sed ex vana ostentatione: neutro casu jus aliorum hominum violatur. Nemini enim jus in meas res, & actiones quæsitum est, adeoque nemini aliquid abest, quod ei tribui debeat: Quia vero pars cultus est *imitari perfectiones divinas*, hætenus Deo jus quæsitum est, *ejusque* jus violat, qui perfectionum regulas omittit, id est perfectiones divinas non imitatur, adeoque partem cultus divini negligit. (§. 50. seq.)

n. 4. Legislatores humani, qui securitati saltem suæ societatis prospicere solent, in constituendis legibus, & pœnis, præcipue ad *jura hominum inter se* respiciunt, & in id saltem intenti sunt, ut jura civium inter se legibus pœnalibus tuta reddant, parum solliciti de actibus internis, de puritate mentis, & de officiis charitatis, id est de jribus Deo quæsitis: tum quia de puritate mentis legislator judicium ferre nequit, tum quia contempta religio satis Deum ultorem habere videtur; quam rationem allegat Imperator 'ALEXANDER'. Ne tamen subditi hanc juris naturalis partem negligant; sed salutis quoque suæ curam habeant, præcones in singulis civitatibus constitui solent, qui auctoritate publica officia hominum erga Deum subditis inculcarent, puritatem animi in observandis legibus commendarent, perfectiones divinas explicarent, imitationem earum, id est charitatis regulas, hominibus ex-

po-

ponerent, modum colendi tum naturalem; tum revelatum docerent; præmia agetibus proponerent, & supplicia æterna immotigeris minarentur. (*dissert. præmi.* §. §. 48.)

n. 6. Hinc Servator perpetuo provocat æque ad legem MOSIS; ac ad Prophetas; quia lex jura *hominum* inter se; Prophetæ autem jura *Dei* exponunt. Nam totam legem naturæ his duobus contineri, ait MOSES: *dilige Deum tuum ex toto corde; ex toto animo; & ex omnibus viribus; & proximum tuum sicut te ipsum.*

§. LXIX. Porro quæri solet; quomodo jus naturæ differat a politica? Resp. *Politica* non indicat quid justum sit; sed ibi saltem quæritur, an id, quod justum est; utile sit; adeoque politica supponit, jure nos agere posse, & utilitatis saltem rationes indigitat; juxta quas examinare debemus, utrum nobis conveniat jure nostro uti; an vero magis utile sit jus nostrum remittere.

§. LXX. Quæstio proponi solet, an ATHEUS vir bonus haberi possit? Quod negamus. Qua enim ratione vir bonus haberi potest; qui omnia licita sibi esse existimat; cui nihil sacrum est; & qui nihil metuit; si modo clam crimina perpetrare potest? Quis, quæso, tutus erit contra insidias Athei? Equidem fateor; contingere posse, ut Atheus secundum leges civitatis tranquille vivat; imprimis si inclinatio animi eum non ad malum incitat. At tunc non est bonus vir; sed instar boni vivit; adeoque vir bonus est solo exercitio. Verum enim vero cum omnibus probitatis regula a Deo sit; & in cultu; ac imitatione perfectionum divinarum consistat; concipi vir probus non potest; si Deum non agnoscit.

§. LXXI. Denique quæritur, an salvari possit homo justitiam naturalem implendo? In Thesi id affir-

C 2 ma-

(g) Grot. proleg. § 57. L. 3. c. 12. §. 7. n. 1.

(r) Vid. *diss. præmi.* 2. §. 30. seq.

matur: nam damnatio pœna est, quæ infligitur ob transgressionem legis naturalis, cessante autem transgressionem, cessat damnatio.

Cum vero nemo inter homines sit, qui naturæ leges ex omni parte implere possit, cum, inquam, omne genus humanum ob transgressionem legis damnationi æternæ sit obnoxium, facile constat; neminem in statu corruptionis æternam sibi salutem parare posse, nisi irato numini satis fecerit.

Equidem solis Christianis verus satisfaciendi modus revelatus est, iisque constat, nullam esse salutem extra fidem in Salvatore; at cum hic modus non omnibus hominibus sit revelatus, asserere non ausim, Deum omne reliquum humanum genus (quod non tam suo facto, quam ex transgressionem primorum parentum peccat, & satisfactionis modum solis Christianis revelatum ignorat: ceterum, per sacrificia, &c. iratum numen placare studet) damnare, æternisque pœnis exponere voluisse. Merito igitur rem tanti momenti iudicio divino relinquimus. Quod alibi uberius exposuimus. *

* Quum revelatio absolute sit necessaria, dicendum est Deum voluisse procul dubio, ut omnibus mortalibus innotesceret. Hinc servator humani generis cum omnia consummasset, quorum gratia incarnatus est: *Euntes, inquit Apostolis suis, in Mundum universum, predicare Evangelium omni creature, Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.* Mar. cap. ult. Quocirca D. Hieronymus super Matth. sic ait: *Signum adventus Dominici est in toto orbe Evangelium predicari, ut nullus sit excusabilis: quod aut jam completum est, aut breviter credo complendum. Non enim puto aliquam remansisse gentem, quæ Christi nomen ignorat.*

LIBER SECUNDUS.
DE JURE DEI IN HOMINES.

P R O Æ M I U M.

§. LXXII.

DIXIMUS ; omne jus naturæ consistere in *suum cuique tribuendo* ; adeoque omnem obligationem hominum contineri hoc uno præcepto generali, ut *jus suum cuique tribuant* *.

Diximus porro, naturali ratione jura quædam quæsitæ esse Deo, quædam hominibus inter se *.

§. LXXIII. **PRIMO** igitur agemus de juribus, quæ Deo propria sunt, & quæ in *cultu* consistunt ; ubi causam, subjectum ; objectum ; & effectus *cultus divini* exponemus **.

§. LXXIV. **SECUNDO** recensibimus *partes cultus divini*, quatenus ex ratione naturali deducuntur *.

§. LXXV. **TERTIO** agemus de jure ; quod Deo competit in *hominem*, ejusque *vitam*, & *actiones*, nec non in *res terræ* † :

||

C 3

CA-

(s) Supr. §. 51. seq. (t) dict. §. 41. seq. (u) Supr. §. 62. n. 1. (v) Vid. infr. c. 1. (x) Vid. infr. c. 2. (y) Vid. infr. c. 3.

C A P U T I.

De Juribus, quæ Deo propria sunt, & in cultu consistunt.

§. LXXVI. **JURA** quædam Deo in homines competere, eique propria, ac qualita esse, apparet ex *natura perfectissimi Creatoris*. Ratio enim nos docet, Deum existere a se ipso, adeoque esse ens perfectissimum, vel potius omnium perfectionum regulam, ac normam.

Hinc necessario sequitur, omnia ea ad *jus Dei* pertinere, quæ ejus naturæ, ac perfectioni conveniunt, & omnia *jus ejus* lædere, quæ cum perfectione divina pugnant. (Supra §. 67.)

His principiis positis apparet, **CULTUM** esse jus Deo proprium, & quæsitum, quia cultus nihil aliud est, quam æstimatio perfectionis. Cum igitur Deus sit ens perfectissimum, non potest non velle, ut a creatura sua colatur, id est ut perfectio ejus merito suo æstimetur. *Cultus* igitur est *jus*, quod Deo ex sua natura *suum* est.

Hoc *jus* Deo quæsitum homo, opus Creatoris, violare, id est *cultum* ei denegare, vel perfectioni ejus aliquid contrarium statuere, nequit; qui proinde Deum non colit, *jus Dei* lædit, eique injuriam infert, quam reparare, id est *jus suum* cuique tribuere tenetur.

§. LXXVII. *Causa* cultus divini est *Dei voluntas*, qua colit se velle declaravit, & quæ ex ejus essentia necessario sequitur; quia non velle colit imperfectiorem infert, quæ in Deum non cadit.

§. LXXVIII. *Subjectum* sunt homines rationis usum habentes. Hinc lex de colendo Deo ad bruta non pertinet, nec ad furiosos, & infantes, quia nec Deum, nec ejus voluntatem cognitam habent.

§. LXXIX.

(*) Supr. §. 47.

§. LXXIX. *Objectum* cultus sunt omnes actus, qui ex natura, essentia, ac perfectione Creatoris inferuntur, & quibus neglectis perfectioni divinæ injuria fieret (vide §. 71.). Singulas autem species cultus divini per indicem capite sequenti indagabimus.

§. LXXX. *Effectus* cultus divini est, ut homines præcise hæc jura ad cultum pertinentia, Deo tribuere teneantur. Si igitur cultui huic contrarium aliquid agunt, injuriam Deo inferunt, unde oritur reparandi necessitas ^b.

§. LXXXI. Quæri solet, an Magistratus crimina in Deum commissa punire possit? Equidem constitutis civitatibus nulla ratio dubitandi superest, Magistratum non tantum in violatores cultus naturalis, sed & in eos, qui modum colendi publica auctoritate præscriptum violant, animadvertere posse.

Sane is, qui civitati se submittit, promittit, se legibus civitatis pariturum: si non paret, violat fidem datam, atque ideo puniri potest; quæ poena etiam ad vitam extendi jure potest, si motus ex contraventione legis vel oriuntur, vel metuntur ^c.

Neque civis excusare se poterit conscientia prætextu, quia in ejus arbitrio est deserere civitatem, & alibi conscientia libertatem quærere: si hæc Princeps tollit, injuria agit (§. 106.) Merito autem excipimus casum, ubi eis, qui aliena sacra profitentur, fides publica data est. Hæc enim eis invitis violari nequit.

§. LXXXII. Hinc jam constat, civitati nullum jus coercendi aliam civitatem propter impietatem competere, nec gentem aliam gentem ob crimina in Deum commissa punire posse. Unde negamus, bella in gentes propter Atheismum, idololatriam, aut aliam impietatem licita esse ^d. Nisi ipse Deus vindictam certæ

(b) Vid. §. 76. (c) Vid. infra §. 106. (c) Vid.

(d) Dissentit Grot. L. 2. c. 20. §. 48. seq. infra §. 106.

genti committat, quod in populis damnatis factum esse, historia sacra nos docet.

C A P U T II.

De Cultus Divini partibus.

§. LXXXIII. **P**RIMA, & præcipua cultus divini pars, quatenus ex ratione naturali inferri potest, consistit in cognitione Dei, nimirum, *Deum existere necessario* (*Vid. §. 24.*). Hæc existentia necessaria est jus Dei, quod a creatura ei tribui debet. Qui igitur existentiam Dei necessariam negant, eo ipso negant, se ab eo causam habere; adeoque se ejus imperio, & juri eximunt, eoque jus Dei violant, & injuriam in Deum committant. Unde sequitur, **ATHEISMUM** atrocissimum crimen natura esse, quia jus Deo quæsitum ab ejus creatura aufertur.

§. LXXXIV. *Secunda pars cultus est, Deum cognoscere unum* (*vid. d. §. 24.*); hæc enim unitas inseparabilis est ab ejus existentia, utpote quæ concessa causarum pluralitate plane fit incerta. Qui igitur pluralitatem Deorum statuunt, revera existentiam Dei negant, indeque jus Deo quæsitum auferunt, eoque injuriam Deo faciunt, unde **POLYTHEISMUS** itidem crimen est naturale.

§. LXXXV. *Tertia cultus divini pars est, cognoscere, Deum esse spiritum* (*§. 24.*) id est ens ab omni materia separatum; contradictio enim est, materiam facultatem cogitandi, aliaque attributa divina tribuere. Hoc attributum Deo ex ejus essentia proprium; indeque jus ei quæsitum est: qui proinde Deum rem materialem statuit, eumque in imagine colit, adeoque Creatorem cum creatura confundit, injuriam enti perfectissimo infert, & jus Dei violat; unde *idololatria* ratione naturali crimen est.

§. LXXXVI.

§. LXXXVI. *Quarta* cultus divini pars est, Deum credere Creatorem universi, & hominum (§. 26. & §. 100.), adeoque & dominum creaturarum, quia id negantes hoc ipso tanquam subditi rebelles imperio divino se eripiunt, adeoque jus Dei turbant, indeque crimen læzæ Majestatis divinæ committunt. *Vid. Cap. seq.*

§. LXXXVII. *Quinta* cultus divini pars est, credere, Deum esse providentem, (vid. §. 27.) eumque curare non tantum ordinem naturæ, sed & actiones humanas, ita ut præmia tribuat bonis, pœnas vero malis. Qui ergo negat providentiam, jus Dei tollit, Deum imbellem, & omnium rerum ignarum statuit; & cum nihil a Deo aut speret, aut metuat, eo ipso cultum ei denegat, quod naturali ratione impietatem infert.

§. LXXXVIII. Atque eadem ratio est reliquorum attributorum, nimirum, *omnipotentia, & omniscientia*: (*Vid. §. 28.*) Si enim Deus non omnia potest agere, executio legum naturalium dubia redditur. Et si humanas actiones ignorat, neque præmia, neque pœnas pro merito tribuere potest agentibus. Quo ipso omnis effectus legis naturalis cessat.

§. LXXXIX. Atque hæ sunt notiones, quas contemplativas vocat GROTIUS, & quas culpa non vacare, ait. Ex his jam sequuntur notiones activæ. Nam posito fine, id est cultu necessario, etiam ponitur, Deum omnia fieri voluisse, sine quibus cultus ille perfici nequit; adeoque homines nihil omittere posse, quod cultui illi, vel indirecte, vel directe repugnat [*vid. §. 47. 49. & 52.*]. Hinc igitur sequitur.

§. XC. *Sexto*, Deum adorandum, & laudandum esse. Adoratio enim, & laus, sunt media perfectionem divinam manifestandi, gratique animi notam testificandi, adeoque modi colendi Deum. Qui ergo injurias in Deum evomit, is cultum ei debitum denegat, adeoque

42 *Dissertatio Proœm. XII. Lib. II. Cap. II.*

que jus Deo proprium violat, unde *blasphemia* naturali ratione delictum est.

§. XCI. *Septimo*, pœnitentia cultus divini pars est; tum enim offendamus quotidie eius illud perfectissimum, ratio nobis dicitur, pœna divina nos dignos esse, adeoque placari offensum numen debere, quod non nisi pœnitentiam agendo fieri potest. Atque hæc ratio est, cur omnes gentes sacrificia Diis iratis obtulerint.

§. XCII. *Porro*, preces quoque pars cultus sunt. Cum enim omnia bona a Deo veniant, gratias ei pro beneficiis in nos collatis agere, & implorare ejus operis necessario debemus, ut bonorum illorum participes nos faciat, & mala avertat. Si enim id negligimus, vel id sit opinione meriti nostri sufficientis, vel ex contemptu. Utrumque pugnat cum cultu divino, adeoque cum jure naturali.

§. XCIII. Atque hæc *immediate* ad cultum divinum pertinent. Sunt autem præterea quidam actus, qui *mediate* ad cultum divinum referuntur, & sic naturali quoque ratione præcepti censerentur.

Ita enim *Octavo* is, qui per nomen Dei jurat, vel *promittendo* aliquid, vel *asserendo* s, necessario fidem datam servare, vel verum dicere tenetur; quia si fidem fallit, vel falsum asserit, Deum testem perfidiæ, & mendacii adhiberet, quod cum perfectione divina, adeoque ejus cultu pugnat: quod plenius in materia de promissis ^b explicabimus.

§. XCIV. *Nono*, species quoque cultus est, *jus suum cuique tribuere*, i. e. officia hominibus jure naturæ debita præstare. Cum enim alibi; probatum a nobis sit, Deum legem dedisse hominibus, ut suum cuique tribuant; inde necessario sequitur, divinæ perfectioni insultare, eum, qui voluntatem illam violat. Atque hinc legem naturæ turbare, id est jus suum cui-

(g) Vid. infr. L. 5. c. 2. Sect. 1. (h) Dict. L. 5. c. 3.

(i) Vid. §. 41. §. 46. seq.

cuique non tribuere, crimen natura est; & jus Deo competit, pœnam sive immediate, sive per vicarios suos exigendi ab hominibus transgressoribus illarum legum.

§. XCV. Hinc jam apparet, homines contra Dei voluntatem, & jussum agentes cultui ipsius aliquid contrarium perpetrare, *etsi aliis hominibus jus ex tali facto non auferatur*. Quoties enim de voluntate Creatoris constat, certum est, hominibus jus non esse voluntatem illam divinam evertendi: jus enim Deo quæsitum auferrent,

Atque ex hoc principio *Sodomia, Autocheiria, Castratio, Blasphemia, Incestus, &c.* crimina sunt jure naturæ prohibita; quia etsi aliis hominibus nulla fiat injuria, nec jus eorum turbetur, tamen jus Dei violatur: *finis enim creationis, id est voluntas Creatoris, evertitur, eoque cultus ei debitus tollitur.*

Atque hæc quoque pertinet crimen *Onaniticum*. Crimen hoc occasione Onani filii Judæ nomen accepit, qui cum fratris viduam ducere secundum legem coactus fuit, semen in terram dejecit, quia liberi inde nati non sui, sed defuncti fratris esse reputarentur; & ideo morte mulctatus a Deo est *k*. Hinc hodieque multi sunt, qui capitali pœna eum dignum statuant, *qui semen perdit* *l*.

§. XCVI. Hæc igitur capita sunt religionis naturalis, quæ dictante recta ratione omnibus hominibus innotescunt. Cum igitur eis constet, jus hoc Deo quæsitum esse, necessario inde sequitur, hoc jus ab hominibus ei tribui debere, nec sine scelere Deo auferri posse.

§. XCVII. Denique jus quoque Dei violatur, *si quis perfectionum regulas omittit, adeoque liberalitatem, charitatem, patientiam, &c. cum possit, non exercet;*

(k) Gen. 38. V. 8. 9. 10. (l) Matth. de Crim. tit. 9. 3. 6. n. 8. in fin.

est; cum enim cultus divini pars sit imitari perfectio-
nes divinas, adeoque & benefacere aliis, injuriam Deo
infert, qui partes hujus cultus negligit. Et licet in
foro soli actio in eum non detur, Deum tamen pœ-
nas ideo olim sumtûrum esse, certum est, & ex ipsa
perfectioe divina sequitur. (*Vid. Dissert. proœm. 2.*
§. 32. & 33.

§. XCVIII. Omnis reliqua religionum capita, quæ
ad modum colendi pertinent, non ex ratione fluunt,
sed per revelationem demum publicata sunt; qui igi-
tur revelationem illam non credit, errat, at crimen
naturali jure non committit. Unde is, qui in aliis
fidei articulis errat, criminis reus natura non est; hi
enim argumentis mere naturalibus persuaderi non pos-
sunt, sed nituntur historia tum resurrectionis Christi,
tum miraculorum ab ipso, & Apostolis editorum: quæ
res est facti, olim quidem irrefragabilibus testimoniis
probatæ; sed olim; ita ut & hæc questio facti sit, &
jam perantiqui: quo magis sit, ut hæc doctrina ab
his, qui nunc primum eam audiunt, penitus in ani-
mum admitti nequeat, nisi secretis Dei auxiliis acce-
dentibus*, &c. Quæ sunt verba GROTII *.

* Ad ea quæ sunt fidei, cum sint supra rationem hu-
manam, non possumus pervenire nisi per gratiam; & con-
tra Deum peccat, quicumque Divinæ revelationis compos,
de fidei articulis aut dubitet, aut non eredit. Hæc au-
tem revelatio est Sacra Scriptura, a qua cognoscimus crea-
tionem rerum omnium ex nihilo, generis humani origi-
nem, primævam hominis integritatem, & subsequentem
lapsum. Ea nos instruit accuratissime de essentia Dei, &
voluntate, de carnis resurrectione, de futuro judicio, &
justorum injustorumque post mortem conditione. Ostendit
Christum, qui Deo pro hominibus satisfecit plenissime,
& cui adherentes per fidem, gratiæ Dei quam certissime
fiant.

fiant participes. Ostendit Spiritum Sanctum, qui hæc servatoris merita adplicet, imaginem in iis divinam instaurer, & novas vires sufficiat. In ea nihil est, quod Deo indignum sit, at omnia ita comparata, ut statim Deum auctorem prodant, Ipsa est antiquissima, & inter tot tyrannorum furores, & Judæorum Christianorumque lanienas illæsa semper servata est, nec quidquam ejus corpori per tantam factorum seriem decēssit. Eidem denique omnes divinæ revelationis characteres conveniunt, adeo ut dubitandi sine crimine non sit locus; immo si cum aliis conferatur, ejus indoles, atque inconcussa veritas magis atque magis elucescat,

§. XCIX. Ceterum, alibi jam dictum est, Magistratum eos, qui his religionis capitibus subscribere detrectant, civitate pellere, & si contra legis prohibitionem eis aliquid contrarium doceant, & inde motus oriantur, corporis, immo capitis poena plectere posse. Prohiberi autem cultus civibus nequit, si fides publica eis semel data sit. (*Vid.* §. 81.)

C A P U T III.

De jure, quod Deo competit in corpus, & vitam, hominum, necnon in res terræ.

§. C. **D**IXIMUS in præcedentibus, partem quoque cultus divini esse, *Deum credere Creatorem universi.* (§. 26. §. 38.)

Ex hac autem qualitate Creatoris duo necessario sequuntur: 1. quod Deus jus plenissimum habeat in *corpus, vitam, & actiones* suæ creaturæ, 2. quod supremum dominium ei competat in *res* hujus terræ.

n. 1. *Primo* igitur Deo plenissimum jus competit in *corpus, vitam, & actiones hominum*. Homo enim est opus Creatoris, qui potuit eum creare, vel non creare, adeoque & lege, qua vult, creare. *Creatura*
igi-

igitur hæc ab arbitrio Creatoris dependet ; nec aliquid extra Deum est , quod arbitrium hoc impedire possit . Deus ergo pro lubitu de sua creatura disponere ; eique vitam quovis mortis genere auferre potest . Atque hoc jure nititur mandatum Abrahamo datum de immolando Isaac .

Neque obstat , hac ratione Deo facultatem tribui homines innocentes cruciatibus exponendi , &c. quod cum ejus perfectione pugnaret . Resp. Cum omnes homines peccato , adeoque & poenæ sint obnoxii , nemo coram Deo innocens dici , adeoque nemo hominum de injuria queri potest . Verum , & cruciatus illi aliquando tendunt ad explorandam fidem , & constantiam electorum , vel ad manifestandam gloriam Dei , vel in salutem eorum ; qui casus tales patienter tulerunt , vergunt ; idque exemplo **JOB** alibi probavimus * .

n. 2. *Secundo* , ex eadem qualitate Creatoris sequitur , eum supremum dominium in *res terræ* jure suo sibi vindicare . Is enim auctor est omnium rerum , quarum usum quidem concessit hominibus , dominium supremum autem sibi reservavit . Ex hoc igitur imperio pro lubitu de rebus terræ disponere , eas dignis auferre , & indignis conferre potest , nec ulli hominum hætenus fit injuria , quia Deus suo jure utitur .

Atque pro hoc supremo dominio jussit Israelitis , ut vasa Ægyptiorum auferrent , Jobumque omnibus exuit bonis .

n. 3. Si quis ergo hominum eo impudentiæ processerit , ut Deo succenseat quod morbo afficiatur , quod violentæ morti destinetur , quod bona ei auferantur , quod honoribus destituatur , &c. is negat supremum jus Dei in creaturam , adeoque ejus imperio sese eximit ; quod pugnat cum cultu Deo debito : inprimis cum cognitum hominibus esse debeat , Deum ens perfectissimum

(*) *Dissert. proœm. I. §. 60. & sup. §. 61.*

simum calamitates illas nonnisi ex justis inferre causas. *Vide num. 1.*

§. CI. Ceterum; plenissimum jus rebus terræ utendi creaturæ suæ concessit rerum Creator; & hæc facultas naturali ratione nullo modo restricta apparet. Unde liquet; distinctionem in res *divini*, & *humani* juris, esse juris civilis; adeoque jure Romano demum statutum esse, ne res *divini* juris in commercio hominum sint, & ne in proprietatem singulorum venire possint.

§. CII. Res autem *divini* juris triplices faciunt Jcti Romani: nimirum; *sacras*; *sanctas*, & *religiosas*; de quibus singulis infra *Lib. 4. Cap. 1. agemus.*

LIBER

(c) L. 1. §. Rer. div.

LIBER TERTIUS.
DE JURE PERSONARUM.

*Seu de Jure, quod cuique competit ex ho-
 minum statu.*

P R O Æ M I U M.

§. CIII.

EXPLICAVIMUS jura,
 quæ Deo competunt, ei-
 que ex sua natura, ac essen-
 tia propria, ac quæ sita
 sunt, & quæ homines
 Deo tribuere tenentur:
 sequuntur nunc jura, quæ
 naturali ratione singulis

quæ sita sunt, adeoque quæ homo homini tribuere te-
 netur.

§. XIV. Repetendum autem ex præcedentibus est,
 omne jus, quo homines inter se utuntur, pertine-
 re *p* vel ad *personas*, earumque *statum*, vel ad *res*, vel
 ad *obligationes persone* 9.

Incipiemus a *jure personarum*, id est a jure, quod
 cuique competit *ex statu hominum*. Hæc enim paria
 Jctis Romanis esse, vel exinde apparet, quia titulus,
 qui in institutionibus, inscribitur *de jure personarum*,
 in

(p) L. 1. ff. de stat. hom. (9) Vid. sup. §. 12.

De Justitia naturali in genere. 49
in Pandectis recensetur sub rubro *de statu hominum* *.

§. CV. Agemus autem I. de statu hominum in genere. *Vid. Cap. 1.*

II. Personarum differentias, quatenus ex statu hominum oriuntur, explicabimus. *Vide Cap. 2.*

III. Speciatim agemus de statu libertatis. *Vid. Cap. 3.*

IV. Sequetur tractatio de statu familiarum; ubi de nuptiis, de patria potestate, & de tutela agetur. *Vid. Cap. 4.*

Denique V. Explicabimus statum civitatis. *Vid. Cap. V.*

C A P U T I.

De statu hominum in genere.

§. CVI. **S**TATUS HOMINUM est conditio, per quam persona capax fit jurium, quae ad statum hominum pertinent *. Hic status vel in genere homines reddit jurium capaces, vel saltem jurium quorundam.

§. CVII. Ad priorem status speciem refertur libertas. Unde summa divisio dicitur personarum, quod alii sint liberi, alii servi *. Ut igitur persona jurium in genere capax sit, requiritur, ut libera, id est alieno dominio non subiecta sit; si enim status hic cessat, omnia personae jura, id est omnes ejus facultates agendi, vel habendi, alieno dominio subjacent, adeoque ipsa nullius juris capax est.

§. CVIII. Ad posteriorem status speciem pertinet i. Civitas; ut igitur persona de juribus civitatis participet. *Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.* D pa-

(r) Vid. tot. tit. ff. de stat. hom. L. 1. L. 2. ff. eod.

(s) Laut. comp. tit. de stat. hom. pr. Parens in hyp. inst. tit. de Cap. min. §. 1. Struy. Ex. 2. th. 6. (r) L. 3. ff. stat. hom.

pare possit, requiritur, præter libertatem, ut membrum sit illius civitatis, cessante enim civitate, persona ab omnibus juribus illi civitati propriis excluditur: 2. *Familia*; nemo enim etsi liber, & licet civis sit, jura familiæ sibi arrogare potest, nisi pars sit illius familiæ. Qui proinde statum hunc familiæ non habent, incapaces sunt eorum jurium, quæ familiæ adhærent.

§. CIX. Recte igitur JCti Romani ajunt, tria nos habere ad eum effectum, ut jurium civilium fiamus capaces, *libertatem, civitatem, & familiam* v.

§. CX. CAUSA status hominum est ipsa ratio naturalis, quod in singulis speciebus probabimus.

§. CXI. SUBJECTUM illius status sunt personæ, quatenus vel *libera* sunt, vel *cives*, vel membra *familia*.

§. CXII. OBJECTUM status hominum sunt jura, quæ ex *libertate, civitate, & familia* oriuntur.

§. CXIII. EFFECTUS intuitu ejus, qui statum habet, in eo consistit, quod jura, quæ statum illum comitantur, defendere possit vel bello, si sit summa potestas, vel per actiones, quas JCti Romani vocant *actiones præjudiciales* v.

Hæ actiones neque sunt reales, nec personales. Non reales, quia ex hypothese juris Romani quatuor saltem sunt species juris in re, ex quarum nulla actio præjudicialis oritur: neque personales, quia actionibus præjudicialibus non agimus ut alter aliquid faciat, vel præstet, sed ut agnoscat, me esse liberum, vel civem, vel membrum familiæ.

Neque obstat, jure Romano: has actiones *in rem de-*
cæ

(u) l. fin. ff. Cap. dem. (v) §. 13. inst. de act. L. 5. §. 18. ff. Agnosco. Lib. I. 130. pr. l. 37. O. A. L. 1. §. 2. R. V. Robert. L. 1. sent. 13. Rævard. L. 1. 2. de præjudiciis Bachov. de action. disp. 1. th. 19. & Treult. vol. 2. disp. 26. th. 4. & late Muller. ad Struv. Ex. 40. §. 63. lit. a.

De Justitia naturali in genere. § 1

ci x, indeque & a Doctoribus y, & a Grotio z, quæ
que eo referri. Resp. Pugnatur id cum natura actionum
realium. Per actiones *in rem* assero, rem meam, &
in meo dominio esse: quis vero statuet, parentes, li-
beros, uxores, agnatos, cives, &c. in dominio esse
ejus, qui præjudiciali actione agit? Sane, diserte tra-
ditur in jure Romano a, liberas personas, quæ sunt
juris nostri, uti liberi, non peti per rei vindictio-
nem, sed præjudicialis, id est actionibus præjudicialibus.

§. CXIV. Homo, qui statum habet, *caput* vocatur, unde quoties status ille mutatur, *capite* mihi dicitur. Uti igitur status hominum triplex est, ita & mutatio status, seu *capitis deminutio*, triplici modo contingit, nimirum, si *vel* libertas tollitur, *vel* civitas aufertur, *vel* si quis membrum familiæ esse desinit.

§. CXV. Antequam vero singulas species, quæ statum hominum constituunt, explicemus, differentias personarum in genere prius examinabimus.

C A P U T II.

De Personarum differentia quoad effectum Juris.

§. CXVI. **U**T appareat, quænam personæ statum habeant, necesse est examinare differentias personarum.

§. CXVII. Personæ i. vel sunt *liberi*, vel *servi* b. **LIBERI** sunt, qui suo arbitrio omnia agunt, quæ jure, vel ut non prohibentur: **SERVI**, qui alieno dominio subjiciuntur.

§. CXVIII. Liberi sunt vel *ingenui*, qui liberi nati,
D 2 ti,

(x) §. 13. inst. act. ubique Theoph. (y) Conf. Par. hyp. inst. tit. de Act. §. 16 (z) Grot. L. 2. c. 10. §. 1. Diss. præf. V. §. 13. & §. 15. (a) L. 1. §. 2. R. V. (b) præf. de jur. personar.

¶ nec in justam servitutem redacti sunt *c* : vel *libertini*, qui ex justa servitute manumissi sunt *d*; hi igitur naturali ratione quoque ab ingenuis differunt, quia ex dispositione dominorum sub certa lege libertatem consecuti sunt. Merito igitur JCtus ait *e*, jure gentium (id est naturæ) triplex hominum nomen ortum esse, *liberorum, servorum, & libertinorum.*

§. CXXIX. Personæ II. sunt vel *sui*, vel *alieni juris f.* SUI JURIS sunt qui alterius potestati non subjacent, ut patres familias, & matres familias *g.* ALIENI JURIS, qui sunt sub potestate patria *h*, vel dominica *i*.

Non ergo alieni juris est 1. UXOR, quia non est in dominio mariti constituta, sed socia, ac consors jurium maritalium, adeoque sui juris *k*: nec 2. PUPILLUS etsi sub tutela constitutus *l*; nam is suo jure omnia habet, & agit, adeoque alieno dominio non est subjectus, sed administratio saltem conceditur tutori.

§. CXX. III. Personæ sunt vel *cives*, vel *extranei*. CIVES, qui jurium civitatis, cujus pars sunt, capaces sunt: EXTRANEI, qui non sunt pars civitatis, adeoque a juribus civitatis illius excluduntur *m*.

§. CXXI. IV. Personæ sunt vel *sub tutela*, & *cura*, vel *non sunt n.* Illæ sunt, quæ per ætatem, vel aliam causam, se ipsas defendere non possunt, uti impuberes, furiosi, &c. Harum enim personarum curam vel familia, vel civitas suscipere tenetur, de quo mox.

§. CXXII. Præterea personæ sunt (*a*) vel nati, vel nascituri *o*; (*b*) vel masculi, vel foeminae, vel hermaphroditæ *p*; (*c*) vel uxores, vel virgines, vel

vi-

(c) Tot. tit. inst. de ingenuis. (d) pr. inst. de libertis. (e) in L. 4. ff. de just. & jur. (f) Tot. tit. inst. de his, qui sui, vel al. (g) Leg. 1. L. 4. ff. his, qui sui, vel al. (h) Vid. c. 5. (i) Vid. infr. §. 130. (k) L. 4. his, qui sui, vel al. jur. (l) d. L. 4. (m) Laut. comp. p. 12. in fin. (n) §. 1. 2. instit. de tutelis, (o) Laut. Comp. p. 13. (p) Laut. d. p. 13.

viduæ, &c. At hæ differentiæ ad statum personarum non pertinent 9.

Natura enim conditionem harum personarum nulla specialia jura comitantur, neque commoda quædam propria hæc qualitati cohærent, sed eadem jura in nascituris, in foeminis, in hermaphroditis, in virginibus, & viduis obtinent, quæ in natis, & in masculis, in uxoribus, &c.

Cum vero nascituri præfens jus non habeant, sed eventuale, si scilicet nati fuerint, interim venter jura nasciturorum repræsentat. Hinc mater ventris nomine in possessionem mittitur (at si per calumniam se gravidam dixerit, actione in factum ideo tenetur). Ad exemplum hujus Prætor quoque, si venter præteritus fuerit a patre, matrem mittebat in possessionem dato curatore.

C A P U T III.

De statu Libertatis, & modis illum finiendi.

§. CXXIII. PRIMUS, ac præcipuus hominum status, est STATUS LIBERTATIS.

§. CXXIV. Libertas autem a Jctis Romanis definitur, facultas naturalis agendi quicquid libet, nisi si quid vi, vel jure prohibeatur. PERSIUS * libertatem eodem modo describit.

*Cur mihi non liceat, jussit quodcunque voluntas,
Excepta si quid Masuri rubrica vetavit?*

D 3

Li-

(9) Dissentiit Struv. Ex. 3. th. 1. 2. (r) tot. tit. ff. si mulier ventris nomine &c. (s) tot. tit. ff. de ventre in possess. mitt. (u) Unde summa personarum divisio dicitur, quod alii sint liberi, alii servi. L. 3. ff. de stat. hom. (v) L. 4. pr. de stat. hom. (x) SATYR. 5. V. 89.

Libertas ergo duo supponit : 1. *facultatem naturalem agendi quicquid libet*. Unde PERSIUS alio loco ait, **.

*An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet ut voluit?*

CICERO, describit libertatem, *potestatem vivendi ut velis*, &c. Eaque definitio Stoicorum est; ut ex Laertio, & Epicteto probat LIPSIUS *.

Supponit 2. *ut facultas illa naturalis non sit jure, vel vi restricta* *. Alibi b enim probavimus, solam potentiam naturalem hominibus jus agendi non dare, quia eadem potentia brutis quoque communis est; sed tunc demum jus agendi ipsis a Creatore concessum esse, quando facultas illa non est *jure prohibita*.

Sane, Deus humano generi facultatem ratiocinandi concessit, cujus ope cognitum hominibus est, Creatori jura quædam in creaturam quæsitæ esse, quæ Creatori necessario tribui debent. Hactenus igitur facultates hominum naturales agendi quicquid libet *intuitu Dei restrictæ*, & prohibitæ sunt. Sed & ex eadem ratione cuique hominum innotescit, Deum aliis quoque hominibus facultates naturales, & æquales, agendi quicquid libet, concessisse; in quas proinde facultates alienas nullum jus nobis comperit: unde necessario sequitur, nostras facultates naturales *intuitu aliorum hominum* quoque restrictas, & prohibitas esse.

Sed & *vi* prohiberi facultates naturales, Jcti Romani ajunt. Quod fit si prædo vincula alicui injicit, eoque eum impedit, quo minus libere, id est juxta illas facultates naturales agere possit. Hinc non libere agit

(xx) *ibid.* V. 83. (y) *Paradox.* v. (z) *Manud. ad phil. Stoic.* L. 3. *diff.* 12. (a) L. 4. *pr. de st. hom. Perf. de Sat.* 5. (b) *Dissert. procem.* 4. §. 42. n. 10. *Diff.* 8. §. 13. n. 2. *Diff.* 10. §. 21. (c) *Vid. supr.* §. 76. *seq.*

agit qui metu coactus aliquid promittit ^d; & nihil magis contrarium bonæ fidei videtur, quam vis, & metus ^e. Atque hinc amittit possessionem, qui metu prædonum fundum suum ingredi non audet; deficit enim facultas naturalis rem tenendi ^f.

§. CXXV. Hinc jam nobis innotescit, quid JCTi Romani per **STATUM LIBERTATIS** intelligant, nimirum, *jus personæ, & inherens, vi cujus agere potest quicquid vult, exceptis eis, quæ jure, vel vi prohibentur*. Hoc jus personæ igitur in eo consistit, quod homo sui juris, i. e. corporis sui, suarumque actionum, ac rerum arbiter, adeoque alieno dominio non subiectus sit.

Et si igitur quædam facultates naturales agendi *jure*, vel *vi* prohibitz sint, *status libertatis* ideo non tollitur, vel mutatur; si enim *jure* facultates naturales prohibentur, actus illi, a Creatore prohibiti, moraliter pro impossibilibus habentur, adeoque libertatem agendi, quæ quoad actus *jure* prohibitos nunquam fuit, non imminuit. Si *vi* facultates quædam prohibentur, injuria id fit, adeoque jus agendi quicquid lubet subsistit, facultas moralis manet, & persona *libera* dicitur. Atque hinc a latronibus captus non fit servus ^h, sed *statum libertatis* retinet, etsi omnes ejus facultates naturales *vi* prohibeantur.

§. CXXVI. *Status* igitur *libertatis* est *jus* cuique hominum naturali ratione, & ex Creatoris voluntate suum, proprium, & quæsitum.

Apparet id *I. ex actione Creatoris*, qui cuique homini proprias agendi facultates dedit, adeoque voluit, ut homines juxta facultates illas, i. e. *libere*, agant. Unde necessario sequitur, alios homines facultates illas impedire, vel turbare non posse, quia creatura transi-

D 4

ret

(d) L. 21. §. 4. ff. Quod met. conf. (e) L. 116. Reg. jur.
 (f) L. 7. L. 52. in fin. de Acq. possess. (g) Nani status hominum ab imperatore vocatur jus personarum. Tot. tit. inst. de jur. person. (h) L. 24. ff. captiv. & postl.

ret divinæ voluntatis lineam, quæ suum cuique dedit, & quid suum cuiusque esse voluerit, definiuit. Qui igitur facultates aliis concessas turbat, injuriam infert Creatori, perrumpendo fines ab ipso statutos.

Confirmatur II. hæc voluntas Creatoris ex *motibus cuique hominum a natura inditis*. Omnes enim homines ad libertatem trahuntur magis, quam feruntur, ac dominium alterius averfantur. Creator igitur per hos motus, quos creaturæ suæ indidit, satis declaravit, se voluisse ut homines juxta illos motus, id est *libere* agant. Nemo ergo motus hos impedire, contra intentionem Creatoris libertatem agendi alii adimere potest.

Libertatem jus hominum esse, probatur III. ex *fine actionis*. Sane, nulla ratio dari posset, cur Deus cuique propriam, & omnibus æqualem agendi facultatem dederit; cur instinctum in unaquaque creatura condiderit, qui eam ad libertatem ducit, & vi cujus ab omni servitute abhorret: nisi ea fuisset Creatoris intentio, ut cuique jus sit juxta illas facultates, & juxta illos motus agendi. Creatura igitur *finem* hunc intervertere, & jus aliquod in facultates, quas Creator aliis proprias esse voluit, sibi arrogare nequit. Sane, si homo in alterius hominis facultates dominium sibi arrogare posset, mutuum inter homines oriturum esset bellum, nonnisi destructione humani generis finendum. Quod itidem cum *fine* creationis pugnat, ex quo apparet, conservationem humani generis curæ Creatori esse.

Homines natura liberos, i. e. alieno dominio non subjectos esse, apparet IV. ex *natura entis perfectissimi*. Sane, frustra Creator cuique hominum proprias, & non prohibitas facultates agendi concessisset, frustra motus indidisset humano generi, quo dominium alienum
aver-

(i) Diss. proœm. X. s. 5. in add. ad lit. 1. & s. 8. lit. e. f. g.

aversantur homines, &c. si jus cuique esset alios suo dominio subjiciendi: Deus autem nihil frustra agit.

Denique & *V.* omnes gentes in eo conveniunt, homines natura liberos nasci *k.* Hinc Juris Consulti Romani servitutem contra naturam, id est contra factum, & finem creationis, introductam esse tradunt.

§. CXXVII. *Subiectum* status libertatis sunt omnes homines, etiam liberi, uxor, & pupilli; licet in patris, mariti, & tutoris potestate sint constituti. Est enim facultates eorum naturales agendi quoad certos actus *jure* sint restrictæ, *status* tamen *libertatis* manet, neque ideo alieno dominio subjiciuntur. [§. 125.]

§. CXXVIII. *Objectum* illius status est facultas naturalis agendi quicquid lubet, nisi si quid *jure*, vel *vi* prohibeatur.

§. CXXIX. *Effectus* status libertatis est, quod is, qui *statum* talem habet, sui juris esse dicatur, & a nullius arbitrio dependeat, id est alieno dominio non sit subiectus; atque ideo facultatem habeat agendi quicquid lubet, quatenus *jure*, vel *vi* non prohibetur.

Hinc sequitur, neminem alium statum hunc libertatis, jus hoc cuique hominum quæsitum, turbare, i. e. alium suo dominio subjicere posse: injuriam enim committeret, tum in *Creatorem*, qui omnes homines liberos esse voluit, tum in *homines*, quibus Creator jus illud concessit, quod proinde eis ab aliis hominibus tribui debet.

CXXX. Tollitur status libertatis per *servitutem*, quæ est *constitutio juris gentium*, qua quis alieno dominio contra naturam subjicitur *m* ita, ut facultates naturales agendi, *vi* vel *jure* non prohibita, ab alieno arbitrio dependeant.

Quæri solet, an *servitutis ratio sit a jure naturali?* Equidem plerique Doctores servitutem, quæ jus vitæ, & ne-

(k) L. 4. ff. just. & jur. §. pen. inst. de Libertin. Senec. L. 5. ep. 57. (m) L. 4. de stat. hom.

& necis domino tribuit, contrariari naturali juri ajunt, indeque *jure gentium voluntario* demum servitutes introductas esse, statuunt : at verius est, servitutes ex ipso jure naturali originem cepisse. Certum enim est, cuique hominum non tantum jura quædam a Creatore assignata esse, quæ ab alijs turbari, vel auferri non possunt, sed & eos, qui jura illa turbant, vel auferunt, reparare hanc injuriam teneri, vel damnum restituendo, vel talionem patiendo: quæ talio aliquando ad amissionem vitæ, & bonorum, extendi potest.

Cum igitur hostis in nos, nostramque civitatem, arma sumit, cives nostros interimit, bona civitatis rapit, & vastat, &c. adeoque non tantum jura naturali ratione nobis quæsitæ aufert, sed & reparationi juris nostri injuria [ex judicio nostræ civitatis] resistit, nulla debendi ratio superest, quin in tales hostes, si capti sunt, omnia liceant, utpote qui per victoriam rei facti sunt, adeoque mortis supplicio digni sunt. Sane, cum in eos, qui unius homicidii rei sunt, vel saltem opem præstitulerunt, aut consilio adjuvarunt, captis poena naturali jure statuta sit, multo magis ab eis sanguis reposci poterit, qui promiscue in totam civitatem, ejusque cives grassantur, cædibus civitatem implent, & bona civium rapiunt, vastant, &c.

His principiis positis necessario sequitur, hosti in poenam uti omnia jura, ita & libertatem auferri posse, adeoque jus quoque esse tales hostes capiendi, eoque in servitatem redigendi. Quem enim statim occidere licet, eum magis servare, ac dominio nostro subjicere, & supplicium [reservato jure vitæ, & necis] differre licitum est.

Atqui Juris Consulti Romani servitatem, dixere, esse

(n) Grot. L. 3. c. 7. §. 1. n. 2. §. 2. §. 4. & pass.

(o) Grot. L. 1. c. 2. u. 7. n. 13. (p) Grot. L. 3. c. 14. §.

(q) Vid. Dissertat. proœm. VII. §. 70. & 81. (r) L. Pupillus ff. V. S. Grot. l. 3. c. 7. §. 5. n. 1.

esse constitutionem juris gentium ; adeoque servitus non a natura esse videtur : sed & nomen servorum jure gentium introductum esse , ajunt * .

At ex præcedentibus repetendum est , JCtos Romanos per *jus gentium* intelligere ipsum jus naturale , jus , inquam , quod ratio naturalis inter gentes constituit * . Sane , jus , quod per captivitatem in servos acquirimus , JCti Romani tribuunt *juri gentium* , quod cum humano genere originem cepit v . Cajus potestatem dominorum *juris gentium* esse , ait , quia apud omnes peræque gentes animadvertere possumus , in servos vitæ , necisque potestatem fuisse , & quodcumque per servum acquiritur , id domino acquiri * . Quando igitur Ulpianus , ait , *jure gentium* servorum nomen cepisse , intelligendum id est de jure naturali , quod *ratio naturalis* inter gentes constituit ; aliud enim jus gentium Romanis JCtis cognitum non fuit .

Neque *obstat* , servitutem *contra naturam* introductam dici ; ergo juri naturæ contraria esse videtur . Resp. Alibi * jam probavimus , per *naturam* hic intelligi facultatem mere naturalem , motum materialem , quo omnia animantia natura ducente feruntur ad libertatem . Huic facultati mere naturali repugnat servitus ; at id non impedit , quo minus hæc facultas in poenam , etiam naturali ratione , alicui auferri , & criminis reus alieno dominio subjici possit .

§. CXXXI. *Subjectum* servitutis sunt servi . Fiunt autem servi vel *jure gentium* , vel *lege civili* b .

Jure gentium servi fiunt 1. capti ab hoste , adeoque

tan-

(s) §. 2. 2. Inst. de Jur. pers. (t) L. 6. ff. just. & jur.
 (u) Dissert. proœm. IV. §. 33. seqq. (v) Lib 1. junct. L.
 5. §. fin. de A. R. D. Lib. 7. pr. ff. Eod. §. 1. Inst. his,
 qui sui , &c. L. 1. §. 1. seq. ff. Eod. l. 5. §. 1. ff. Stat. hom.
 (x) L. 1. §. 1. his, qui sui. &c. (y) L. 4. ff. just. & jur.
 (z) §. 2. Inst. de jur. pers. L. 4. §. 2. stat. hom. (a) Dis-
 sert. proœm 4. §. 38. (b) L. 1. stat. hom.

tantum illi, qui iusto bello capiuntur, non si a prædonibus, &c. ^c: 2. capti a gente, cum qua nobis quidem bellum non est, at nec amicitia; & apud quam cives nostri servi fiunt. Hujus enim gentis cives juri rationis, cum ad nos pervenerunt, in servitutem redigi possunt ^d.

Lege civili variis modis servi fiunt in prænam. Sic jure Romano status libertatis mutatur per deportationem, per damnationem ad metalla, si quis pretii participandi causa se venundari passus est, &c. ^e

§. CXXXII. *Objectum* servitutis sunt jura, quæ domino in vitam, corpus, actiones, & res, immo & in liberos servi competunt: de quibus juribus statim agemus.

§. CXXXIII. *Effectus* servitutis est, quod omnis facultas servi naturalis agendi sublata sit; & vita, corpus, actiones, res, & liberi ejus ab alieno arbitrio dependeant: adeoque homo alieno dominio subjectus sit ^f, indeque nec statum, nec caput habeat ^g.

n. 1. Hinc naturali quoque ratione 1. servus, tanquam criminis reus occidi ^h, 2. vendi, donari, legari ⁱ, & 3. noxæ dari ^k potest: atque hoc sensu 4. rerum, & bestiarum loco habetur ^l; indeque 5. dominus vindicat servum fugitivam, & ad eum exhibendum agit ^m.

Sed

(c) L. postliminium 24. §. 2. ff. Captiv. Grot. L. 3. c. 3. §. 1. n. i. (d) L. 5. §. 2. de Captiv. & postl. rev.

(e) Laut. comp. tit. de his, qui sui, vel al. Heinecc. in Instit. de jure pers. §. 81. & in Elem. jur. tit. de stat. hom. §. 136. (f) L. 4. ff. stat. hom. (g) §. 1. 2. Inst. de Cap. minut. (h) L. 1. §. 1. ff. ff. his, qui sui, vel al. Senec. l. 3. de benef. c. 23. Grot. L. 3. c. 4. 7° per tot. L. 16. §. 2.

(i) L. 44. pr. Usucap. L. 43. §. 1. contr. emt. L. 31. ff. Eviçt. Senec. ep. 81. & Controv. L. 2. Heinecc. Ant. Rom. L. 1. tit. 3. §. 4. (k) L. 1. ff. Nox. act. (l) Heinecc. Ant. Rom. dict. tit. §. 2. Conf. L. 32. §. 2. legat. 2. Ulp. fragm. XIX. 1. leg. 2. §. 2. ad L. Aquil. (m) Leg. 2. L. 5. §. fin. ff. R. V. L. 21. L. 58. Eod. Tot. tit. ff. de serv. fugit. tot. tit. ff. ad exhibendum.

Sed & porro 6. servile caput nullum jus habere ^{mm}, & nullius, i. e. nullius juris capax esse ⁿ, immo nullam personam habere, dicitur, ⁿⁿ; adeoque mortuis comparatur ^o. 7. Nuptiæ cum servis non sunt ^p; nec 8. liberos habent in potestate ^q. 9. Liberi servorum non succedunt patri ^r. 10. Injuria nulla potest fieri servo, sed soli domino ^s. 11. Liberi quoque, utpote portiones corporis servilis, fortunam parentum sequuntur ^t.

ⁿ. 2. Cum igitur servi in dominio alterius sint, utro indè sequitur, eos nihil proprii habere ^u, sed quicquid acquirunt ipso jure acquirere domino ^v; qui enim in potestate alterius est, nihil proprii habere potest ^x. Acquirunt autem domino etiã ignorantibus, & invito ^y, immo & vetanti ^z.

Quod vero domino ignorantibus acquirat, duplicem patitur exceptionem: 1. si de nudo facto possessionis agitur; possessio enim non acquiritur nisi volenti ^b: 2. si facta a persona separari non possunt; hæc enim nec volenti domino acquiruntur ^c.

ⁿ. 3. Ex eodem principio quoque sequitur decisio quæstionis, an servus se obligare, vel alium sibi obligare possit.

Equidem jure naturali servus omnino se obligare pacto suo potest; nam voluntas personæ inhæret, adeoque

(mm) L. 3. §. 1. ff. Cap. min. (n) L. 32. ff. Reg. jur.
(nn) Theoph. de stip. serv. pr. (o) L. 59. in fin. ff. de Cond. & dem. (p) Ulp. tit. 5. §. 5. L. 3. C. incest. nupt. Paul. 2. sent. 19. §. 3. (q) L. 14. §. 3. Rit. nupt. Paul. 2. sent. 19. §. 3. d. L. 3. l. 13. l. 24. ff. stat. hom. Gaij Inst. L. 1. tit. 4. §. 10. (r) tot. tit. Inst. serv. Cogn. (s) §. 3. Inst. de injur. (t) Grot. L. 2. c. 5. §. 29. L. 3. c. 7. §. 2. (u) §. 3. Inst. per quas pers. L. 10. §. 1. Acq. rer. dom. L. 1. §. 1. His, qui sui, &c. (v) §. 3. §. 5. Inst. per. quas pers. (x) d. §. 3. Conf. d. l. 10. §. 1. L. 32. Eod. l. 79. ff. Acq. har. (y) d. §. 3. (z) L. 32. A. R. D. d. §. 3. (a) L. 62. de V. G. L. 24. Acq. poss. L. 20. §. fin. A. R. D. (b) L. 1. §. 5. Acq. poss. d. L. 24. Vid. tamen L. 1. §. 19. Acq. poss. (c) L. 44. §. 1. seq. Cond. & dem.

que in dominium alterius transire nequit : atque hinc etiam jure Romano servus *naturaliter* obligari dicitur *a*. At quia servus nullam jus habet, de quo disponere, & quod in alterum transferre possit, inanis est actio, adeoque servus *conveniri* nequit *dd*; ita ut nec in dominum actio detur, nisi ex causa peculii, & de in rem verso *e*.

Quis ergo est effectus illius *naturalis* obligationis? Resp. omnes effectus debiti obtinent, sola actione excepta. Hinc 1. si servus fidejussorem dedit, is conveniri potest. 2. Si quis nomine ejus solvit, solutum non condicit tanquam indebitum. 3. Si servus ex periculo solvit, cujus administrationem habet, repeti solutum nequit. Sed & 4. pignus pro eo datum tenetur *f*.

An vero servus ex *delicto* se obligare potest? Resp. Omnino obligatur: sed si *delictum* est civile, *conveniri* non potest; verum, actio contra dominum datur; ut ille damnum a servo datum restituat, vel eum poniat, vel noxæ det *k*. At in *criminibus* ipse servus conveniri, & ab eo supplicium sumi potest *l*. Neque obstat, servum, vel servam de adulterii crimine accusari non potuisse *m*. Nam ideo id statutum est jure Romano, quia inter servos thorus non est, adeoque nec ejus violatio. Etsi vero actio ex lege Julia non detur contra servos adulteros, aliarum tamen actiones intuitu hujus criminis dantur: v. g. Legis Aquiliæ, injuriarum, servi corrupti, &c. *n*.

n. 4.

(*a*) L. 13. l. 64. ff. Cond. ind. L. 14. Obl. & act. L. 8. §. 4. de acceptil. (*dd*) L. 22. pr. L. 107. Reg. jur. ibique Goth. L. 14. l. 43. Obl. & Act. §. 6. Inst. de inut. stip. (*e*) L. 6. l. 11. C. Quod cum eo. L. 1. §. 4. L. 27. ff. de pecul. L. 1. ff. de in rem. vers. (*f*) L. 13. ff. Cond. ind. L. 14. Obl. & act. ibique Goth. (*k*) L. 24. §. 3. Min. L. 17. §. 4. de injur. Tot. tit. ff. de noxal. act. (*l*) L. 14. ff. Obl. & act. L. 2. §. 3. L. 5. §. 1. Cap. Min. L. 11. §. 1. 2. L. Ad leg. Corn. de Siccar. (*m*) L. 23. L. 24. ff. de Adult. (*n*) L. 6. pr. adult. L. 25. ff. de injur. L. 27. pr. & seq. Nox. act.

n. 4. Servus alium quoque sibi obligare potest: is enim, qui servo promittit, sua voluntate jus in eum transfert, quod præstare ei tenetur. Atque hinc promissor *naturaliter* servo obligari dicitur. At actio servo non datur contra promittentem ^p, sed soli domino, utpote ejus instrumentum est servus ^q.

Quis ergo effectus est illius *obligationis naturalis*, quæ promissor servo tenetur? Resp. iidem omnes effectus debiti obtinent præter actionem. Hinc 1. si promissor servo debitum solvit, id repetere non potest; adeo ut nec dominus id, quod servo promittit, & eo manumisso solvit; condicere tanquam indebitum possit ^r. 2. Servus (isque solus, non vero dominus) promissori acceptum ferre potest debitum ^s. 3. Servus pacisci potest *ne petatur*; & hoc pactum etiam prodest domino ^t; non vero valet pactum, *ne a se petatur* ^u, quia soli domino ex pacto servi competit actio.

§. CXXXIV. Ceterum, quod diximus, servum nullius juris esse capacem, id verum saltem est de juribus permissivis, non de juribus præceptivis ^v. Hinc 1. etiam servus Deum, & patrem colere tenetur, 2. incestum committit ^x, 3. a criminibus, & delictis abstinere debet; sed & in genere 4. servi quoque jus suum cuique tribuere tenentur.

§. CXXXV. Not. etsi dictum sit, liberos quoque servorum servos fieri, & fortunam parentum sequi, id tamen ad jus vitæ, & necis extendi nequit, uti alibi probavimus ^y.

§. CXXXVI.

(o) L. 13. L. 64. ff. cond. ind. L. 14. oblig. & act. L. 8. §. 4. ff. Acceptil. (p) L. 14. ff. obl. & act. §. 6. inut. stip. Conf. L. 56. ff. obl. & act. L. 41. ff. pecul. (q) L. 1. pr. L. 4. L. 4. L. 5. 11. L. 15. de stip. ser. §. 1. 2. inst. cod. §. 3. inst. L. 3. C. per quas perf. (r) d. l. 64. (s) d. L. 8. §. 4. (t) L. 21. §. 1. pact. (u) Ibid. (v) §. 10. inst. de nupt. Conf. L. 40. obl. & act. Grot. L. 2. c. 26. §. 3. num. 2. (x) L. 8. L. 14. §. 2. 3. Rit. nupt. §. 10. inst. de nupt. (y) L. 12. §. fin. ff. L. 2. C. Accus. (z) Vid. infr. L. 7. c. 2.

§. CXXXVI. Servitus jure naturali finitur 1. morte servi, non domini: 2. si captus ab hoste ad pristinum limen revertitur; tunc enim jure postliminii omnia jura recipit ^a: 3. per manumissionem, quando quis servum sub certa lege e manu, & potestate sua dimittit. Sane, hanc manumissionem non ex ficto aliquo jure gentium voluntario, sed ex ipso naturali jure originem ducere, alibi ^b dictum est.

Jure Romano multa singularia circa manumissos, [qui liberti, seu libertini dicuntur] statuta sunt; de quorum conditione, & juribus, latius in Digestorum libris agitur.

C A P U T IV.

De statu Familiae.

§. CXXXVII. SECUNDO ad jus personarum, i. e. ad statum hominum, pertinet STATUS FAMILIÆ [§. 116. & 131.]

§. CXXXVIII. FAMILIA est corpus aliquod, quod vel proprio jure ipsorum continetur, vel jure communi univ[er]sa cognationis.

Familiam, quæ proprio jure continetur, dicimus plures personas, quæ sunt sub unius potestate, aut natura, aut jure subjecta, ut patrem familias, matrem familias, filium familias, filiam familias; quique deinceps vicem sequuntur, ut nepotes, neptes, & deinceps ^d,

Communi jure familiam dicimus omnium agnatorum. Nam etsi paterfamilias mortuo singuli singulas familias habeant, tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, recte ejusdem familiæ appellabuntur, qui in eadem domo, & gente geniti sunt . .

§. CXXXIX.

(a) Ibid. c. 4. (b) Diss. procem. 4. §. 39. (d) L. 195. §. 2. de verb. sign. (c) d. L. 195. §. 2.

§. CXXXIX. Corpus familiae, quod aut jure proprio ipsorum, aut communi jure universae cognationis continetur, jura quaedam tribuit singulis familiae membris; qui proinde jura haec sibi arrogare vult, *status familiae* habeat necesse est.

§. CKL. STATUS igitur FAMILIAE est conditio personae, per quam quis constituitur membrum familiae, eoque capax sit juriarum, quae familiae adherent, & ex ea sequuntur.

§. CKLI. Constituitur autem familia naturali ratione tantum per *justas nuptias*, i. e. per talem conjunctionem maris, & foeminae, quae fit ad individuum vitae consuetudinem.

Pater familias enim genus suum propagaturus, & sibi similes producturus, sociam propagationis sibi eligit, foeminam nimirum, quae usum corporis sui ad eum finem ipsi praebet.

Ex hac intentione patrifamilias igitur apparet, eum sociam sibi quaerere animo liberos ex suo semine procreandi, quibuscum tanquam veris portionibus corporis sui omnia sua jura communicare, eosque successores familiae suae relinquere possit.

Cum ergo unicus finis hujus negotii eo tendat, ut pater familias liberos suscipiat ex suo semine, necessario sequitur, eum velle certum, & indubitatum natum esse patrem.

Haec autem certitudo haberi non potest, nisi per *justas nuptias*, id est per talem conjunctionem maris, & foeminae, quae individuum vitae consuetudinem continet; adeoque ubi foemina soli marito usum corporis sui promittit, atque in eum finem in domum ejus transit, ac hac ratione quasi sub oculis, & custodia ejus constituitur. Hinc regula naturae est, *filius est, quem juxta nuptiae demonstrant*; & Julianus ait, non
Sant. de Coecceii Inst. ad Grot. E fe-

(g) L. 3. ff. his, qui sui, vel, &c. (b) L. 19. L. 24. de stat. hom. L. 4. L. 6. ff. his, qui sui, &c.

ferendum esse eum, qui cum uobis assidue uertitur est, nolle filium agnoscere quasi non filium.

Familia igitur non constituitur si femina promiscua corporis sui usum alii quoque praebet: naturae enim ratio aequae, ac votum patris familiae, repugnat. Sane, de patre ejus, qui vulgo natus est, constare non potest; adeoque per sui naturam pars familiae patris, qui ignoratur, esse, ac de juribus illius participare nequit.

Et cum supponamus, votum patris familiae in eo consistens, ut liberos ex se procreet, eoque junctura suorum participes reddat, nihil magis huic voto repugnat, quam si femina corpore suo quæstum faciat, adeoque ignoratur, ex quo feminae partus illa natus sit.

Equidem si quis natus ex meretrice, id est qua usum corporis sui aliis quoque praebet, pro filio suo agnoscit, hic fit pars familiae non natura, (nam pater certus non est) sed per adoptionem. Cateram, liberi spiritus sequuntur matrem, quae semper carissima.

Certissimum igitur est, *status familiae a natura esse.* Bene CICERO: *Cum sit hoc constantissimum animalium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso conjugio est, proxima in liberis, deinde in domo, copulata omnia.* Idem tradit ARISTOTELIS: *Ex his societatibus, inquit, domus prima; neque HESIODUS ait: Domus imprimis, mulieremque, et hominem atatem, &c. (id est scilicet.)*

Quotidiana igitur secundam naturam constituitur domus est, quae perficitur liberis.

Adeo autem hic status familiaris in ratione naturali fundatur, ut omnis conjunctio maris, & feminae, prohibita sit, quae non sit animo constituendi familiae, id est quae non sit ad individuum vitae consuetudinem: quod infra Cap. 4. plenius demonstrabimus.

Hinc

(i) d. L. 6. (k) Lib. 19. Lib. 14. ff. de stat. homin.

(f) Lib. 1. de offic. cap. 17. (m) Pollic. L. 1. c. 2. §. Ceteri Disp. Vol. 1. p. 48. seq.

Hinc jam facile constat ratio, cur adulterium apud omnes gentes inter enormissima crimina referatur, & ubique fere poena mortis in id crimen constituta sit. *Adulter* enim votum patris familias intervertit, fidem conjugis marito datam corrumpit, partum ex se progenitum absente familiae obrudit, heredem extraneum ei substituit, legitimis heredibus jura eis solis quaerita auferit, & sic sorta in ea familia perpetuat; jus igitur totius familiae laeditur, quod proinde reparari debet: vix autem aliter reparatio justa ratione fieri potest, nisi per poenam capitis. * *Adultera* non tantum ejusdem suppositionis alieni partus rea est, sed praeterea fidem, quam marito dedit, violat, adeoque magis, ac *adulter*, ad reparationem injuriae marito, immo toti familiae, illatae tenetur.

* In lege Moscaica tam *adulter* quam *adultera* morte pledebantur. *Levit. c. 20. v. 10. & Deuteron. c. 22. v. 22.* Lege Romuli, cujus meminit Plinius *lib. 14. Hist. Nat. c. 13.* licebat maritis uxores in adulterio deprehensas occidere. *Adulteri* quoque domi deprehensi fere castrari solebant. Augustus publicis judiciis hoc crimen vindicandum existimavit: tamen nemo ex Imperatoribus ante Constantinum Magnum repertus est, qui capitali poena puniendum statuerit. Justinianus capitalem poenam in masculis quidem probavit, mulierem vero verberibus caesam in monasterium detrudi iussit, data viro intra biennium potestate eam, si vellet, inde revocandi. Quo transacto, aut viro praemortuo habitus monastico eam amittere, & per omnem vitam in monasteria manere praecipit. *Novell. CXXXIV. 10.*

§. CXLIII. *Subiectum* familiae sunt paterfamilias, materfamilias, liberi, & agnati ex justis nuptiis nati. (§. 140.)

§. CXLIV. *Objectum* status familiae sunt jura, quae familiae adherent, & ex ea sequuntur. Alia autem sunt jura *patris familias*, alia *matris familias*, alia *liberorum*, alia *agnatorum*: de quibus sectionibus sequentibus agemus.

§. CXLV. Illi, qui *statum familiae habent*, jura, quæ ab illo statu dependent, sibi arrogare, eaque armis, vel actionibus defendere possunt. *Alii* autem hunc statum turbare, & jura inde cuique quæsita auferre non possunt, sed jus suum cuique tribuere tenentur.

Actiones, quibus *leges Romanæ* statum illum defendunt, vocantur *actiones præjudiciales* [§. 113.]. Dantur autem I. *Marito* contra uxorem, vel uxori contra maritum, si alter se conjugem esse negat.

n. 1. Præcipue II. *uxori* contra maritum, ad partum ex se editum agnoscendum; quæ actio plerumque facta divortia moveri solet. Quo casu (ne partus supponatur) ex Senatus Consulto Planciano plures solennitates requiruntur: nimirum, (α) uxor intra 30. dies tenetur denunciare, se gravidam esse; [β] maritus custodes ventris mittere, & denunciare debet, dimissam a se gravidam non esse; [γ] si uxor non denunciat, vel custodes a marito missos non admittit, maritus agnoscere partum non tenetur, adeoque nec alere (etsi postea filius ipse ad se agnoscendum agere possit); (δ) si pater neque contra denunciaverint; neque custodes miserit, agnoscere, & alere partum tenetur.

n. 2. III. *Marito, & Uxori* contra agnatos, qui vel matrimonium validum fuisse, vel viduam gravidam, vel partum defuncti esse, negant. Cautiones in hujusmodi casibus adhibendas exposui in jure meo contro- verso 9. Quomodo in imperiis, si metus aliquis partus supposititii adsit, caveri solet, ibidem explicavi: nimirum, proceres, & agnati citari, & iis præsentibus partus edi debet; quæ solennitates si negliguntur, excluditur partus a successione, quia contra leges regni natus est. Atque hæc præcipua ratio est, cur Jacobi II. liberi a successione exclusi fuerint.

n. 3.

(n) L. 3. §. 4. agnosc. lib. (o) tot. tit. ff. agnosc. vel al. lib. (p) d. tit. Conf. Heinecc. ibid. §. 265. seq. (q) Lib. 25. tit. 4. §. 3. (r) d. tit. 4. q. 1. in fin.

n. 3. IV. Parentibus contra liberos, vel liberis contra parentes: si scilicet liberi negant, se ex eo, qui se parentem ait, natum esse; vel si parentes eos, qui se pro liberis gerunt, ex se natos esse negant.

Actio hæc datur liberis 1. etsi mater solennitates lege statutas contra patrem negantem filium esse omiserit; 2. etsi mater confessa sit, filium ex adulterio natum esse: quia soli confessioni matris propriam turpitudinem allegantis non creditur; nisi adulterium aliis modis probari possit. Jure Romano quoque cautum est per edictum Carbonianum, ut si nato impuberi quæstio status movetur, is causa cognita mittatur in possessionem, quæstionem præjudiciali ad pubertatem dilata.

n. 4. V. Agnatis contra alios agnatos, qui in eorum præjudicium liberos supponant, vel qui eos agnatos esse negant.

Not. Actor probare debet, se membrum familiæ esse, nisi in quasi possessione hujus status sit constitutus.

§. CXLVI. Finitur, & tollitur status familiæ 1. Morte, si vel paterfamilias, vel materfamilias, vel liberi, vel agnati, decedunt; mors enim omnia jura solvit; 2. si quis horum in servitutem redigitur; quia omnes ejus facultates naturales alieno dominio subjæctæ sunt; 3. præterea intuitu conjugum, sublato per divortium matrimonio: 4. intuitu patris per adoptionem, & emancipationem.

Not. Tribus posterioribus casibus jura sanguinis manent; adeoque leges, quæ ex sanguine sequuntur, subsistunt: hinc filius, & servus emancipatus matri nubere non potest. Et licet soluto per adulterium matri-

(r) Lib. 1. §. 8. agn. lib. (s) Cocceii Hyp. Inst. Tit. de part. pot. §. 2. (u) L. 29. §. 1. probat. (v) tot. tit. de Carbon. edict. (x) L. 1. ff. probat. (y) L. 8. probat. arg. l. 7. §. fin. de lib. caus. Laut. Comp. pag. 497. in fin.

monio uxor desinat esse pars familie, nuptias tamen cum liberis suis contrahere prohibetur.

Non vero §. tollitur status familie per nuptias liberorum; etsi Dionysius Halicarnassensis s. id antiquo iure Romano obtinuisse, asserat. Tantam abest, ut dos quoque, quæ filio nubenti datur, patri acquiratur.

S E C T I O I.

De Jurebus, quæ Patrifamilias ex statu familie competant in Uxoribus.

§. CXLVII. DIXIMUS, jura quædam ex statu Familie acquiri iis, qui sunt membra illius familie; præcipue autem PATRIFAMILIAS tanquam domino sue domus, adeoque capiti, ac Principi familie.

§. CXLVIII. Primo igitur patrifamilias quæ marito potestas quædam competit in UXOREM^b, utpote quæ consensu suo, adeoque jure, marito est subiecta. Uxor enim transit in domum, cujus dominus est maritus^c; corpus suum ejus potestati, ac custodiæ tradit ea intentione, ut ei suam hæredem procreet. Uti ergo dominus legem domui sue dicere potest; ita uxor, quæ sua voluntate in domum transit, legibus illis obedire tenetur.

Ufus omnium gentium hanc potestatem probat, & historie populorum, etiam maxime barbarorum, testantur, uxores sub manu, & custodia maritorum constitui.

Ipsæ Deus Evæ legem hanc dixit, *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi*. Atque ad hanc legem provocat Paulus de feminis in ecclesia loquentibus

(a) L. 2. p. m. 13. (a) Vid. inf. Sect. 2. (b) L. 4. ff. His, qui sui, vel &c. (c) L. 195. §. 2. V. S. Heinecc. Elem. jur. Civ. part. 1. §. 159. Grot. Lib. 2. c. 5. §. 8. n. 3. (d) d. L. 199. §. 2. ff. V. S. (e) Genes. III. 16.

bus agens ; non alius, aut, eis legi permittitur, sed
 subditas esse ; sicut *Q. dem dicitur* : *si quis autem voluit
 desere, domi viros suos interrogant* . Rationem idem
 Paulus allegat ; quia vir non coarctabitur propter mulie-
 rem, sed mulier propter virum 2. Sane, Apostoli per-
 petuo hortantur mulieres, ut subditas sint viris suis si-
 cuti dominis 4, NB. quia vir vixit ut mortet.

Aristoteles ait, *conservatorem familiae regere im-
 perantem, domum autem regi per seniores* 13 ; & alibi
 ait, *viris mores pro lege impositos esse* 14. JURE
 CANONICO jus mariti in uxorem discretio confirmat-
 ur : Est vero *matrimonium in dominibus, sicut servitute
 familie viris* ; & alibi *subditas feminas viris* ; & po-
 te facultas sex voluit esse uxores ; & tunc *etiam
 mulierem subiectam dominio viri esse* . Hinc alio in li-
 bro *Canonis* ajunt, aliter uxorem non ducant, nec
 disponi nisi a proprio viro, eo vivente posse . Immo
 potest marito pro modo suo potestate jus dandi regen-
 di uxorem, ac iudici provinciam . Denique idem *ius
 Canonicum* uxorem vinculis, & jejuniis coercere et
 iusta causa permittit.

JURE ROMANO id extra dubiam est ; & uxor
 illa, quia est in potestate mariti, ejus potestati subiecta
 dicitur . Unde sequitur, *1. maritus jus aliquod acqui-
 rit in ipsam corpus uxoris, ejusque usum, quatenus ad
 procreationem sobolis pervenit* . ARTEMIDORUS ait,
 qui connubii lege foemina conjugatur, in corpus ejus
 dominium acquirit . 2. Uxor denegare coarctatam
 marito, vel deserere eam sine causa non potest . Maritus

E 4

tus

(f) 1. Cor. XIV. 34, seq. Conf. 1. Tim. II. 11. & 13.

(g) 1. Cor. XI. 7. 8. 9. Tim. VI. 13. (h) 1. Cor. XI.

3. Eph. V. 23. (i) Eph. V. 22. 23. Coloss. III. 18. 1. Petr.

1. 1. Cor. XI. 3. (k) L. 1. Polit. c. 2. (l) L. 2. Econ.

c. 1. (m) C. 12. XXXIII. q. 5. (n) C. 17. d. qu. 5.

(o) C. 30. VII. quæst. 1. (p) C. 38. XXXIII. qu. 4.

(r) C. 10. XXXIII. q. 2. (s) L. 193. §. 2. V. 5.

(t) apud Grot. L. 2. c. 5. §. 9. n. 2.

tus jus corrigendi mores maritus, & jus eam castigandi habet. *Uxor* defendere potest maritus.

Præterea 5. *Uxor* nihil proprii habet: nam omnium rerum quas secum affert, dominium transfert in maritum, 6. Quicquid *uxor* acquirit, acquirit eadem tanquam domito domus, & capiti familiae. 7. Hinc maritus jura veteri Romano non succedebat uxori, utpote quæ nihil proprii habebat. 8. *Uxor* autem fiebat marito sua, & necessaria hæres, utpote pars, & membrum familiae.

At quod 9. maximum est, jus vitæ, & necis, apud Romanos veteres, maritis in uxorem competeat. Unde quidam nugantur, uxores verè mancipia, & servorum jure habitas fuisse. Res ita se habet: Pater familias in statu naturali dominus, caput, & princeps est suæ domus, & familiae; adeoque imperium in uxorem, & liberos naturali ratione habet: vi hujus imperii domesticis de criminibus membrorum familiae cognoscere, & mortis quoque penam reis infligere potuit.

Hoc jus cognoscendi de criminibus familiae, institutis civitatibus, alieniubi reservatum fuit patrifamilias: quod apud Romanos quoque factum est. Unde constat, patrem familias non promiscue jus vitæ, & necis in uxorem, ut in servos, exercere potuisse, sed tantum propter crimina pravia causæ cognitione, & adhibito plerumque consilio propinquorum. Testis hujus rei est **TACITUS**, qui maritum prisco instituto coram propinquis, de capite, famaue conjugis

(u) L. 14. §. 1. sol. matr. l. un. §. 7. C. rei ux. act. l. 48. §. ff. oper. lib. Nov. 117. c. 14. arg. L. p. C. de repud. &c. (x) L. 2. §. de injur. (y) Heinecc. Antiq. Rom. 1. 1. tit. 10. §. 6. 7. Dissentit Grot. l. 2. c. 5. §. 8. (z) Top. IV. Heinecc. d. l. & L. 2. cit. 9. §. 4. (a) Heinecc. Ant. Rom. 3. tit. 10. §. 6. (b) Gell. Noct. att. 18. 16. Ulp. Frag. IX. 1. Dion. Halic. E. 2. p. m. 52. (c) Gell. Noct. Att. l. 16. c. (d) Vid. infr. 6. c. 1. (e) Annal. XIII. 32. 2.

cognovisse, & infontem nuntiavisse, refert. TIBERIUS *f* auctor fuit, ut propinqui majorum more matronam prostratæ pudicitiz de communi sententia coererent. De antiquissimo Romanorum more DIONYSIUS HALICARNASSENSIS *g* tradit: *si qua autem in re deliquisset uxor, judicem habebat maritum laesum, & pœna magnitudinis arbitrum; de his vero cognoscebant cognati cum viro.* De eodem more LIVIUS *h* ait, *mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu esset, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas.* Metellus *i* uxorem, quod vinum bibisset, sustina interemit; idque factum non accusatore tantum, sed & reprehensione caruit.

Immo mortuis maritis familiæ judicio feminas damnatas, legimus. Publicia, quæ Posthumium Albinum consulem, & Licinia, quæ Claudium Asellium, maritos suos, veneno necaverant, ideo propinquorum decreto strangulatæ sunt. In feminas, quæ sacris bacchanaliorum incestu usæ, & damnatæ fuerunt, cognati intra domos animadverterunt.

Matrona, quod loculos, in quibus erant claves vinariz cellæ, resignavisset, a suis inedia mori coacta est. Atque hoc jus hodieque inter Americæ gentes obtinere, ac civitates jus de criminibus uxorum, ac liberorum cognoscendi, familiæ capitibus relinquere, testis est Laffiteau *des mœurs des sauvages.*

Neque obstat, uxorem in manu, id est in potestate mariti esse; idem autem de servo dicitur. Nam formula illa *in manu esse* non infert dominium: pupillus *in manu* tutorum est, neque tamen ejus dominio est subiectus. Sed & potestas mariti ex consensu est:

(f) Suet. in Tiber. c. 35. pr. (g) L. 2. c. 4. p. m. 52.

(h) L. 39. c. 18. (i) Vel ut Plinius refert, *Mecunnis*; Hist. 1. 14. c. 13. (k) Valer. Max. L. 6. c. 3. c. 11. Conf. Dion. Halic. d. pag. 62. (l) Val. Max. L. 6. c. 3. (m) Valer. Max. d. c. 3. n. 11. (n) Plin. d. c. 13.

est: quis vero asseret, uxorem se in servitutem dedisse, eoque jus vite, & necis in maritum translatisse? Sane, uxor, nec si vellet, de vita sua disponere potest.

S E C T I O II.

De juribus, quæ Patrifamilias in statu familiae competunt in liberos; ubi de patris potestate agitur.

§. CXLIX. JURA, quæ PATRIFAMILIAS in liberos competunt, duplici nituntur ratione; 1. quod liberi sunt vera portio corporis parentum; 2. quod liberi sunt in domo patris, cuius dominium ad patrem pertinet. Ex *priori* ratione sequuntur jura sanguinis, quæ etiam matri communia sunt; ex *posteriori* jura familiae, quatenus potestatem in liberos inferunt, quæ soli patri propria sunt.

§. CL. PRIMO igitur certum est, liberos esse veram portionem corporis parentum; præcipue autem partem viscerum maternorum antequam eduntur, quos, utpote ex semine patris natos, pater suo jure vindicat. Hinc parentes amare dicuntur liberos ut se ipsos, quia ex se quiddam sunt; & tam ex his orti sunt, sunt quasi alteri ipsi, sunt enim in causa ut ipsi sint.

Hæc ratio est, cur extinctus non videatur pater, quamdiu filius superest, in quem substantia, & caro patris quasi sunt infusa. Hinc filius coloni non videtur acquisivisse libertatem longi temporis absentia, si durante illo spatio pater fundum coluit. *Cum enim pars*

(p) Arist. Mor. L. 8. c. 14. (q) L. 1. §. 1. Ventr. insp.
 (r) d. L. 1. §. 1. (s) Arist. Ethic. Lib. 8. c. 14. (t) Arist. Ethic. l. 8. c. 14. & Mor. L. 9. c. 2. (u) L. 85. §. fin. Hzr. inst. L. 30. C. de fidei C. (v) L. 22. §. 1. C. Agric. & Cens.

pars quodammodo corporis (filii) remaneret, non videretur abesse; indeque concludit Imperator, filium ipsum videri in agro vescesse, donec ejus cognatio in fundo remanet.

Immo hæc ratio est, cur familia patris non dicatur extincta, quamdiu filius adhuc superest, & cur pater, ac filius habeatur pro una persona. (*Vid. infr. L. 1. C. 3. S. 3.*)

Atque ex hoc capite jus aliquod toti in partem competit; quod enim ex aliquo ortum est, id ei quasi proprium est. *n*

§. CLII. SECUNDO, alibi probavimus, patremfamilias solum jus familie habere; uxorem suo consensu in domum mariti transire, & liberos in domo patris nasci, dominium autem domus ad patrem pertinere (§. 141.). Ex his juribus Imperiam, & potestas in familiam, speciatim autem in liberos oritur, Hinc pater caput, & princeps familie dicitur.

§. CLII. Patris igitur potestas est jus patri competens in liberos, tanquam portiones corporis sui, & tanquam membra domus, cujus ipse est dominus.

§. CLIII. Acquiritur patria potestas I. per procreationem ex iustis nuptiis, id est per talem conjunctionem corporum, quæ fit ad individuum vitæ consuetudinem, utpote per quam solum pater certus fit (§. 187.). Hinc regula: *Pater est, quem iustæ nuptiæ demonstrant.* . Non enim sciendum est, cum qui cum uxore sua assidue moratus est, volles filium agnoscere quasi non suum.

§. CLIV. Præsumuntur autem liberi ex iustis nuptiis nati, qui nascuntur termino legitimo, Terminus legitimus est vel a quo, vel ad quem.

n. 1.

(2) Arist. Nicom. VIII. (x) Lib. 195. V. S. Groc. Lib. 2. cap. 5. §. 3. (y) Pr. & §. 12. Inst. de patr. potest. Lib. 4. de his, qui sui, vel al. Lib. 29. stat. hom. (x) Lib. 5. ff. in jus voc. Lib. 6. pr. his, qui sui. (z) Lib. 6. ff. his, qui sui &c. (b) ibid.

n. 1. *Terminus a quo est*; si partus septimo, vel octavo, &c. mense post nuptias nascitur. Si ante nascitur, pro legitimo haberi nequit, nisi sit imperfectus d.

Sed & si septimo, vel octavo mense natus omnibus partibus absolutus, atque perfectus editur, patri invito obtrudi nequit, sed causa cognita iudex desuper pronunciare tenetur e.

n. 2. *Terminus ad quem est*; si partus nono, vel decimo mense post obitum patris editus f. Postea nati regulariter censentur illegitimi g. Cum vero sapientis ludere natura, & terminum, quo partum in lucem protrudere debet, prorogare soleat, pariter examinari debent mores uxoris, alique circumstantiæ. Sane, exempla in promptu sunt partuum, qui decimo tertio, immo decimo quarto mense post obitum patris nati, a summis dicasteriis pro legitimis declarati sunt h.

n. 3. Sed & si nono, vel decimo mense perfectus partus prodit, defunctus autem ante obitum longo, & gravi morbo laboraverit, indeque agnati, &c. negant partum legitimum esse, eadem causæ cognitio requiritur; & iudex juxta circumstantias obvenientes judicat, utrum partus pro legitimo habendus sit, an vero minus.

n. 4. Eadem quæstio etiam stante matrimonio moveri potest i. Quid si enim constet; patremfamilias ea valetudine fuisse, ut generare non possit? Respondet **ULPIANUS** m, filium non esse.

n. 5. Præsumptio pro eo, qui ex justis nuptiis legitimo tempore natus est, tanta est, ut licet mater as-

fer-

(c) Lib. 12. ff. stat. hom. Lib. 3. §. fin. suis, & legit.

(d) Laur. comp. tit. de his, qui sui, vel &c. (e) Vid. jus meum contro. Lib. 1. tit. 9. quæst. 4. (f) Lib. 2. §. pen. suis, & legit. (g) Lib. 6. ff. his, qui sui, vel &c. (h) Jus meum contro. d. loco. (i) Lib. 3. §. 2. ff. Agnos. lib. 1.

(m) Lib. 6. ff. His, qui sui, vel &c.

ferat , partum esse adulterinum , ei tamen non cre-
datur ..

§. CLV. II. Constituitur quoque patria potestas
per ADOPTIONEM * ; quæ est actus, quo quis
eum, quem in potestate non habet, adsumit in pote-
statem, ac si in ea natus esset † .

n. 1. Requiritur autem consensus 1. & patris natu-
ralis, & patris adoptivi ; 2. filii, de cujus adoptio-
ne agitur ; 3. si adoptandus impubes, & pater ejus
mortuus est, tutoris † .

n. 2. Causa igitur adoptionis ex ratione naturali se-
quitur : prout enim partes de suo jure disponunt : ita
jus est.

n. 3. Adoptati transeunt in patris adoptivi, etiam
extranej, potestatem, omniaque jura, quæ inter pa-
trem, & filium naturalem obtinent, ex pacto per ado-
ptionem patri, & filio adoptivo acquiruntur † .

n. 4. At jura, quæ sanguini coherent, inter pa-
trem, & filium naturalem manent *. Hinc reverentia
naturalis debetur parentibus : nuptiæ inter parentes, &
liberos prohibentur : parricidium liberi, etsi ab alio
adoptati, committunt, &c.

n. 5. Jure Romano singularia quædam in adoptione
constituta sunt : 1. ut ab extraneo adoptatus maneat in
patris naturalis potestate †, nec in familiam adoptivi
transeat, nisi quoad effectum succedendi * ; secus si ab
ascendente adoptatur † : 2. quod minor adoptari sine
consensu curatoris nequeat †, 3. quod in adoptione fi-
lii

(n) Arg. Lib. 29. §. 1. ff. prob. Cocceii hyp. inst. tit. de
patr. potest. §. 2. (o) Grot. Lib. 2. cap. 5. §. 26. (p) Lib.
2. §. 25. §. 1. Lib. 37. 43. 44. ff. adopt. (r) Lib. 8. ff. de
adopt. l. fin. C. de aut. tut. (s) §. 10. Inst. de adopt. Lib.
2. §. fin. Lib. 15. pr. Lib. 40. pr. adopt. (u) Lib. 10. §. 1.
C. adopt. Lib. 33. ff. adopt. (v) Lib. 1. pr. de adopt.

(x) §. 2. Inst. adopt. l. pen. pr. & §. 1. cap. de adopt.

(y) Lant. tit. de adopt. (z) l. 8. adopt. l. auct. tut.

lii familias consensus magistratus sufficiat; in adoptione patrisfamilias autem requiratur consensus Principis * : quod in arrogatione impuberum cautiones quadam adhibeantur b : 5. Quod scelere suo castrati non possint adoptare c : 6. Quod femina non possint adoptare, nisi ob orbitatem d : 7. quod minor 18. & major 70. annis adoptare non possit e : 8. quod incestus civilis cum tali filio adoptivo committatur f .

§. CLVI. III. Jure Romano acquiritur patria potestas per LEGITIMATIONEM; quæ est modus, quo liberi naturales consentientes fiunt legitimi . & Eaque jura Romanorum triplex est: (a) per subsequens matrimonium: (b) per oblationem curiæ; & (c) per rescriptum Principis.

n. 1. Legitimatio per subsequens matrimonium est, cum pater concubinam in uxorem ducit b .

Jure naturæ legitimatio hæc cognita non est . Nam liberi naturales, id est ex concubina nati, ipsa naturali ratione sunt in potestate patris . Differentia enim inter uxorem; & concubinam, est ex jure civili . * Hinc patet ratio, cur legitimi per subsequens matrimonium retro sint legitimi, quia naturali jure ex concubina nati veri, & legitimi sunt liberi, indeque accedentibus postea solemnibus matrimonii, pristina natura jura, quasi posthumis recipiunt . Hæc quoque ratio est cur in feudis succedant i, & cur in statutis vocati *deu chelich gebornen* ipsa naturali ratione veniant k .

* Con-

(a) §. 1. Inst. adopt. Lib. 1. §. 2. L. 2. pr. ff. eod.

(b) Lib. 6. Tit. 17. seq. Lib. 32. ff. lib. 3. de adopt. §. 3. Inst. eod. (c) §. 9. Inst. adopt. (d) §. 10. Inst. adopt. lib. 5. ff. eod. (e) Lib. 15. §. 2. L. 17. §. 2. de adopt. §. 4. Inst. & Lib. 40. §. 1. eod. (f) §. 1. seq. Inst. de nuptiis Lib. 14. §. 1. eod. (g) §. fin. Inst. de nuptiis Nov. 89. c. 11.

(h) Lib. 5. C. nat. lib. §. 2. Inst. de hered. quæ ab int. Nov. 89. c. 8. 11. 12. §. 4. (i) II. Feud. 26. §. natura. res. (k) Laut. comp. pag. 15.

* *Concubinam ne cum pellice confundas*: nam concubinatus Romanorum nihil aliud erat, quam conjunctio matris & feminae imparis conditionis, effectus nuptiarum civilibus destituta, de qua sanxisse videtur Augustus in L. Julia & Papia: *Quas personas per hanc legem uxores habere non licet, eas concubinas habere jus ne esto*. Ex quibus fluxere axiomata: 1. Concubinatum fuisse de Jure Civili licitam, nec tamen legitimam consuetudinem, L. 144. ff. de verb. signif. L. 5. c. ad SC. Orfit. Cujac. I. 34. 2. Legibus civilibus, nec tamen naturalibus solum esse: Meritt. Obs. III. 27. 3. Ingenuam ordinario concubinam esse non posse: 4. Concubinatum civilibus nuptiarum effectus destitui. Quamvis tamen turpis non esset Romanorum Concubinatus, ac plerisque videbatur, sed veluti inaequale conjugium: tamen nemo sanus inficiabitur illum a Christiana militia exclusum jure merito fuisse; ut ea, inquam, militia, in qua Christus matrimonium statuit novae legis Sacramentum, per quod solummodo legitima inter Christianos redacta est conjunctio inter virum unum & feminam unam; & omnis alia conjunctio tanquam illegitima fornicationi adjudicanda est.

n. 2. Legitimationes, quae sint per *oblationem curiae*, vel per *rescriptum principis*, indubie ex jure Romano originem habent.

§. CLVII. *Causa patriae potestatis a natura est*, quod supra §. 41. & passim probavimus. Sane, & omnes gentes in eo consentiunt, liberos esse in potestate patris. Juris Consulti Romani liberos *naturae* ejus potestati subjectos statuunt (et si jura quaedam specialia jure Romano patri fuerint tributa, quorum intuitu patria potestas civilis dicitur). Pomponius *religione* erga Deum, & *obedientiam* parentibus *debitam*

(1) L. 1. com. p. m. 16. (2) L. 195. V. S. (3) §. 2. Inst. de pass. pot.

tam conjungit, ac utramque obligationem ad jus gentium refert. De aliis gentibus auctores id passim testantur P.

§. CLVIII. *Subjectum* sunt liberi ex iustis nuptiis legitimo tempore nati (*vid.* §. 153.). Non ergo spurii, seu vulgo quæsitii.

§. CLIX. *Objectum* patriæ potestatis sunt jura, quæ patri naturali jure competunt, & quæ ex duplici principio sequi diximus [*vid.* §. 149.): *tum* quia liberi sunt vera portio corporis paterni, *tum* quia pater est dominus domus suæ, & suæ familiæ caput.

n. 1. Præcipuum jus, quod patrifamilias in liberos competit, est *Imperium*. Alibi enim probavimus; patribus familias imperium in totam familiam, adeoque & in liberos, naturali ratione competere; & patrem pro hoc imperio leges familiæ dare, lites dirimere, crimina punire, & jus vitæ, & necis in familiam exercere posse. Diximus quoque ibidem, jus hoc vitæ, & necis constitutis civitatibus aliquando capiti familiæ relictum, & sic patremfamilias judicem domesticum fuisse.

n. 2. At præter imperium alia quoque jura privata vi patriæ potestatis patri in liberos competunt, de quibus præcipue hic quæritur. Præmittendum autem generatim est, liberos parentibus debere reverentiam, tanquam auctoribus suis. Hinc PHILO ait, *Parentes Deum quodammodo referre gignendo*. Sequela hujus reverentiæ est, quod patienter ferre debeant injurias

(o) L. 2. ff. iust. & jur. (p) Vid. Plin. in Paneg. Trajan. Arist. 8. Eth. 12. & Lib. 1. Polit. cap. 12. Conf. Can. Est ordo &c. c. 33. qu. 6. Ex aliis id probat Heineccius Antiq. Rom. Lib. 2. tit. 9. §. 1. nimirum, ex Sexto Empyrico, Dionysio Halicarnassensi, Arriano, ac Svetonio. Sacræ quoque literæ potestatem hanc indignant. Deut. V. 6. Exod. XX. 12. Ephes. VI. 12. (q) L. 19. L. 24. de stat. hom. l.

(r) Vid. infr. L. 7. c. 1. (s) Grot. L. 2. cap. 5. §. 1. 6. &c.

rias parentum ¹, & quod eis obedire teneantur. Speciatim autem.

n. 3. *Primo*, pater jus aliquod in corpus, & personam liberorum, utpote membra corporis sui, & familiae habet, cujus effectus sunt, 1. quod pater liberos, si ab alio detinentur, vindicare ¹; atque in eum finem 2. ad exhibendum ², etiam contra matrem ³, agere; immo 3. furripientem liberos actione furti convenire possit ⁴. Quoties 4. liberi sese venunderunt, pater eos in libertatem revocare ⁵; & 5. filium delinquentem defendere potest ⁶: immo 6. jus vendendi liberos habet; si scilicet nec pater, nec ipsi se alere possunt, nec alia alendi subsidia adsint. Cui enim onus alendi incumbit, ei omnia licent, sine quibus alimenta praestari non possunt. Neque liberi per hanc venditionem servi fiunt; sed operas saltem praestant etitori, donec pro alimentis satisfactum sit. ⁷ 8. Volta eorum effectum non habent sine voluntate patris ⁸. 9. Pater filio tutorem dare, & 10. coercere immorigerum potest. ⁹

n. 4. *Secundo*, Pater, & filius habentur pro una persona ¹. Hinc nulla obligatio inter patrem, & filium intercedere potest. Adeoque filius, qui a patre stipulatur, nullum jus acquirit, adeo ut nec fidejussor a patre datus teneatur, quia nemo potest pro eodem, ac eidem esse obligatus ²; haeres tamen patris tenetur peculiotenus ³. Pariter, si pater a filio stipuletur, actio non datur in filium: at fidejussor a filio datus tenetur ⁴.

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

F

n. 5.

(1) Grot. L. 1. c. 4. §. 6. (u) L. 2. ff. just. & jur.

(v) L. 1. §. 2. ff. R. V. (x) L. 1. de lib. exhib. (y) L.

1. §. 5. de Lib. exhib. (z) L. 14. §. 13. L. 38. ff. furt.

(a) L. 1. L. 3. ff. de liberali causa. (b) L. 33. 34. ff. Nox. act. (c) Vid. L. 2. C. de patr. qui fil. (d) Numer. XXX.

2. 3. 4. §. Grot. L. 2. c. 5. §. 7. (e) §. 3. Inst. de test. tut. L. 1. pr. ff. Eod. (f) Grot. L. 2. c. 4. §. 2. n. 2. §. 4.

(g) Lib. 56. §. 1. de fidejuss. (h) L. 38. pr. Cond. indeb. (i) d. L. 56.

n. 5. Cum igitur pater, & filius, habeantur pro una persona, naturale est ut filius sit instrumentum patris *k*. Hinc pater filio stipulando sibi acquirit *l*; uti filius, stipulando patri, acquirit patri *m*, etiam ignorant *n*, quia vox patris tanquam filii sit, sicut & filii vox tanquam vox patris intelligitur in iis rebus, qua patri acquiruntur.

Porro si filius paciscitur ne a patre petatur, patri acquiritur exceptio *p*: Idem obtinet si filius paciscitur ne a se petatur; nam hoc quoque pactum personale patri prodest *q*. Item si filius paciscitur de eo, quod cum ipso, vel cum patre contractum est, patri acquiritur exceptio *r*.

n. 6. Denique ex eadem unitate personae sequitur, ut liberi nihil proprii habeant, nec sibi aliquid acquirant, sed omnia acquirant patri, tanquam capiti familiae, & domino domus, etiam ignorant *n*. Immo & possessionem, modo patris nomine capiant, & is velit. Hinc sequitur, patrem de eo, quod quocunque titulo ad liberos pervenit, disponere pro lubitu posse *r*; quod verum quoque est, etsi liberi matrimonium contraxerint *u*. Atque haec ratio est, (a) quod liberi nec actionem suo nomine instituere possunt, nisi voluntate patris *v* [causas quasdam excepit jus Romanum *x*]; (b) quod filius testamentum jure Romano non confecerit *y*; & (c) quod pater filio pupillariter substituere potuerit *z*.

(k) Grot. de jur. bell. & pac. L. 2. c. 5. §. 3. & L. 3. cap. 6. §. 9. (l) L. 39. V. O. (m) §. 4. mut. stip. E. 38 §. 17. V. O. Lib. 17. §. fin. (n) L. 18. 19. Pact. d. §. 4. d. L. 130. (p) L. 17. §. fin. pact. (q) L. 19. §. 1. de pact. (r) L. 38. ff. Pactis. (rr) Vid. omnes textus ante allegatos, (s) L. 1. §. 5. Lib. 4. Acqu. Poss. L. 10. §. 2. A. R. D. L. 53. Eod. Dissentit Grotius L. 2. cap. 5. §. 2. (t) L. 53. L. 10. pr. A. R. D. §. 1. inst. per quas pers. L. 6. C. de bon. quaer. lib. 2. C. patr. pot. Gaii Inst. L. 1. §. 9. pr. Heinecc. antiq. Rom. L. 2. c. 9. §. 1. (u) Leg. 1. 2. 3. C. bon. quaer. lib. (v) L. 39. O. A. (x) Lib. 9. ff. O. A. L. 6. §. 2. L. 3. ff. Adult. (y) pr. Inst. quib. non est permitt. (z) §. 4. Inst. Pup. substit.

Jure Romano tamen posterioribus temporibus quædam bona dispositioni filiorum relicta fuere; & quidem. 1. peculium castrense: cui 2. mox additum fuit peculium quasi castrense: 3. bona materna: 4. lucra nuptialia, & sponsalitia: Denique, & 5. omnia bona adventitia. De his igitur bonis liberi hodie certo modo disponere possunt.

n. 7. Unitas autem illa personæ tantum obtinet si de acquirendo b; non autem si de obligatione agitur c. Pater enim ex obligatione filii non tenetur; sed solus filius obligatur, tum civiliter e, tum criminaliter f. Si tamen filius peculium profectitium habet; pater tenetur peculiotenus g.

n. 8. Denique ex illa unitate oritur, quod liberi tanquam sui hæredes necessario succedant in omne jus defuncti. Atque hæc vera ratio est; cur jure naturali parentum consensus ad nuptias liberorum requiratur; ne hæres suus patri invito oberudatur h.

n. 9. Dixi; patrem; & filium non haberi pro una persona, 1. si filius se obligat. Idem quoque dicendum, 2. si tertius aliquis; v. g. fidejussor; filii obligationi accedit; nam liberi patri obligantur naturaliter i: 3. in causis publicis; hinc filius judex patris esse potest k.

n. 10. Denique notandum est; virtutes, ac vitia parentum liberis (etsi sint portio corporis parentum) imputari non posse l; adeoque iniquum esse, liberos pro delictis parentum punire m.

F 2

n. 11.

(a) Heinecc. d. l. §. 2. (b) §. 4. de inut. stipul. 120. V. O. (c) Lib. 30. O. A. (e) d. Lib. 39. (f) L. 8. §. fin. accipit. Conf. §. fin. Inst. de nov. act. L. 1. §. 5. O. A. L. 3. §. 11. de pecul. (g) L. 1. §. 5. L. 4. Acq. Poss. L. 3. §. 12. de pecul. (h) Groc. L. 2. c. 5. §. 10. n. 1. (i) §. 4. Inst. de inut. stip. (k) L. 77. ff. de jud. L. 9. ff. his, qui sui, &c. L. 13. §. 5. L. 14. pr. Ad. Sc. Treb. c. fin. de jud. in 6. Heineccii Elem. p. 1. §. 150. (l) Groc. L. 2. c. 10. §. 13. ff. 1. (m) d. t. 29. §. 19. n. 1.

n. II. Quæri solet, an liberi teneantur alere parentes egenos? Jure Romano id statutum est, atque hoc jus ex æquitate, & charitate sanguinis deducitur. Immo & gentium legibus id cautum esse, videmus. Equidem parentibus nullum jus competit in bona filii (nam supponimus filium aliquid proprii habere); adeoque actio patri non datur, ut alatur ex illis bonis, nec adigi ad id potest filius: sed hic contra perfectionem, & charitatem sanguinis peccat, adeoque jus Dei violat; uti optime rem ita explicat Grotius. Atque hinc jam constat ratio, cur Servator adeo improbet votum, quo liberi bona sua Deo dicabant, eoque alimenta patri roganti denegabant, sub prætextu, omnia *Cbram*, id est, Deo dicata, eoque vesci nefas esse.

§. CLX. Quinam existimant, jure Romano liberos intuitu patris instar servorum fuisse, eademque jura patri in liberos, quæ in servos, competiisse. Idque inde probant: 1. quod liberi in patris dominio *Quiritario* fuerint; 2. quod pater jus vitæ, & necis in liberos habuerit; 3. quod pater filium tanquam rem suam, adeoque jure dominii, a quocunque possessore vindicare, atque 4. in eum finem ad exhibendum agere, 5. liberos surreptos actione furti [quæ tantum domino datur] repetere, & 6. si filius se venundedit, in libertatem eum revocare poterit; quod 7. patri res vendere liberos, eosque 8. noxæ dare

(*) L. 5. §. 1. 2. ff. de agnosc. lib. (o) Goth. ad d. L. 5. §. 1. (p) L. 2. c. 7. §. 4. Conf. Laut. Com. p. 458. (q) Zigler. ad Grot. L. 2. c. 13. §. 7. (r) Liban. declam. 37. Senec. Controv. III. 9. & 18. Sext. Empir. pyrth. hyp. III. Merill. Obs. 3. 4. Cui Inst. 1. 6. 3. Conf. Heinecc. tit. de his, qui sui, vel al. §. 144. 145. (s) L. 1. §. 2. R. V. (t) L. 17. ff. de liber. & posth. Grot. L. 2. c. 5. §. 7. (u) L. 1. §. 1. R. V. (v) L. 1. §. 1. ad exhibendum. (x) L. 23. ff. furt. (y) L. 14. §. 13. L. 38. ff. furt. (z) Arg. L. 1. §. 2. R. V. Hunn. ad Treult. V. 1. D. 2. th. 12. (a) Dion. Halic. II. pag. 97. Grot. L. 2. c. 5. §. 8.

dare licuerit ^b: 9. quod omnes liberorum actiones de-
 penderent ab arbitrio patris; utpote cum nec agere in
 iudicio; neque vota facere; neque nuptias contrahere,
 absque consensu patris, potuerint (*vid. supr. §. 159.*):
 sed & 10. liberi sunt instrumentum patris; uti servi
 domini; adeoque pacisci patri possunt; etiam ignoran-
 ti ^c: 11. quicquid acquirebant, patri acquirebant, &c.
 n. 1. At his non obstantibus dicimus, *liberos*, etiam
 jure Romano; esse personas liberrimas, etsi in pote-
 state patris constituti sint. Sane, uxores quoque sunt
 in potestate mariti, & pupilli in potestate tutorum,
 nec tamen sunt servi. Potestas ergo patria libertatem
 liberorum non tollit; sed jura saltem quaedam tribuit
 patri, quæ ex natura familiæ sequuntur; & personam
 ipsam afficiunt.

Sane, jure Romano *liberi* dicuntur personæ liberæ.
 Jctus expressis verbis ait, *personas liberas, quales sunt
 liberi in potestate constituti; per rei vindicationem peti
 non posse* ^d. Constantinus refert, **LIBERTATI a
 majoribus tantum impensum esse; ut patribus; quibus
 jus vite in liberos, necisque potestas olim erat, permessa,
 LIBERTATEM ERIPERE NON LICERET** ..
 Sed liberi *statum familiæ* habent; *nuptias* contrahunt,
dignitates nanciscuntur; &c. Immo filius ex omnibus
 causis tanquam paterfamilias *obligatur*; & ob id *agi*
 eum eo tanquam cum paterfamilias potest ^f; &c. Quæ
 omnia secus se habent in servis ^g.

n. 2. Equidem *liberi* negari nequit, jure Romano do-
 minium patri in liberos tribui: at id non *verum* est
 dominium; sed *Quiritarium*; quod nudum nomen est;
 & nihil ab ænigmate discrepat, nec unquam videtur,
 nec in rebus apparet; sed vacuum est; & superfluum

F 3

ver-

(b) §. 7. Nox. act. Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. II. §. 3.
 Conf. l. 3. §. 4. Lib. hom. exhib. (c) pr. Inv. per quas perf.
 (d) L. 1. §. 2. R. V. (e) L. fin. C. patr. pot. (f) L. 39. O.
 A. L. 8. §. fin. acceptil. §. 6. de inut. stip. (g) d. L. 39.

uerbum ^b. Atque ideo hoc antiquæ subtilitatis ludibrium Justinianus sustulit ⁱ.

Per hoc *dominium Quiritarium* igitur Romani legesatores nihil aliud designare voluerunt, quam jus, quod patri ex ipso facto naturæ in personam liberorum, tanquam portiones corporis paterni, & membra familiæ, quæsitum est; cum enim hoc jus personam ipsam afficiat, illud quasi reale aliquid iudicabant, & ficto nomine *dominium Quiritarium* appellabant.

Atque hætenus verum est, quod jus patriæ potestatis sit proprium civium Romanorum ^k. *Dominium* enim *Quiritarium* non nisi civibus Romanis competit. At verum non est quod Tribonianus more suo fingit, *nullos alios homines esse, qui semel in liberos habeant potestatem* ^l: nam pleraque jura patriæ potestatis, quæ ad *dominium Quiritarium* referuntur, ex ipsa ratione naturali sequuntur.

n. 3. Ceterum, quod 2. ad *jus vitæ & necis* attinet, alibi probavimus, jus illud ab initio patribus familias competiisse jure imperii, & constitutis demum civitatibus iis ademptum fuisse (*vid. infr. l. 7. c. 1.*). At quibusdam civitatibus, inprimis a regibus Romanorum, jus illud patribus familias relictum fuit: non tamen indistincte tale jus ipsis concessum fuit, ut in servos, sed tanquam iudicibus domesticis. Sane, ex omnibus exemplis, quæ in hanc rem afferuntur, apparet, liberos non nisi ob crimina, adhibito consilio proximorum, per sententiam condemnatos fuisse.

T. Arius filium in parricidio deprehensum, advocato in consilium Augusto, exilio damnavit ^m. Cassius filium, postquam potestatem tribunitiam deposuit, adhibito propinquorum, & amicorum consilio, affectati

re-

(b) quæ sunt verba legis un. C. de nudo jure Quirit. toll. (i) d. l. un. Heinecc. antiq. Rom. L. 2. tit. 1. §. 29.

(k) L. 3. ff. His, qui sui, &c. (l) §. 3. Inst. de patr. pot.

(m) Sen. de clem. L. 1. cap. 15.

regni crimine domi damnavit * . Manlius Torquatus ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit, & Senatus, ac creditorum consensu cognitionem suscepit, domi confedit, solusque utrique parti per biduum vacavit, & publicata sententia filium & domo, & republica indignum judicavit, atque domo exire jussit . . L. Gellius, universo pene senatu adhibito in consilium, filium de incestu cum noverca, & parricidio suspectum, absolvit de consilio, tam etiam sententia sua . Idem jus obtinuit apud Persas †, apud antiquos Gallos ††, apud Burdegalenses, Japonios †, & Americæ populos †.

Sed & sublato jure vitæ, & necis, vestigium adhuc superest in licentia patri concessa, vi cujus filiam adulteram in continenti occidere potuit . .

n. 4. Et licet 3. pater ad exhibendum agere, & vindicare filium potuerit, ex ipsis tamen legibus Romanis apparet, liberos non tanquam rem, quæ in bonis patris esset, vindicari potuisse * , (utpote quod in solis servis verum erat) sed tanquam rem, quæ patris erat ex jure Quiritario, i. e. ex umbra, & nudo nomine domini. Atque hinc adjici debuit causa, scilicet, *hunc hominem ego ex jure Quiritium meum esse dico* v .

n. 5. Eodem quoque sensu pater 4. furti agere contra eum, qui filium furripuit, & 5. in libertatem revocare filium, qui sese venum dedit, potuit . Agitur enim de portione corporis paternæ; de membro familiaræ, cujus actiones a patris arbitrio dependent.

n. 6. At 6. verum non est, patrem liberos ter vendere

F 4

dere

(n) Val. Max. L. 5. c. 1. (o) Val. Max. d. c. 1. (p) Val. Max. L. 5. c. 9. 1. (q) Grot. L. 2. c. 21. ff. 15. & L. 2. cap. 5. §. 7. (qq) Cæsar de ben. Lib. 6. (r) Pufend. L. 6. cap. 2. §. 12. (s) Laffiteau des mœurs de Amériquains. Conf. Struv. ad tit. de his, qui sui, &c. (t) Lib. 29. 21. & 23. ff. de Adulter. (u) L. 1. §. 2. R. V. (v) d. L. 1. §. 2.

dere potuisse: nam trina illa venditio; quæ a Doctolibus, allegari solet, erat solemnitas, & fictio; quæ intervenire solebat quando agebatur de filio emancipando. Hæc venditio imaginaria dicebatur, per quam non fiebat, servus sed liber *.

n. 7. Sed & 7. verum non est, patrem liberos *noxæ* dedere potuisse. Tribonianus quidem id olim obtinuisse fabulatur; at nullum ejus consuetudinis in Digestis exstat vestigium. Ex titulo *de noxalibus actionibus* apparet; definitionem noxalis actionis tantum ad servos restringi †.

Neque *obstat*, filios æque, ac servos, noxali iudicio conveniri. Resp. noxale iudicium nihil aliud est, quam criminale iudicium. Noxa enim omne maleficium, & peccatum denotat †. Hactenus igitur verum est, utrumque noxali iudicio conveniri posse. Sed diserte distinguuntur *servi*, & *liberi* †. Illi enim, si dominus eos defendere nolit, absque causæ cognitione noxæ dedebantur, adeo ut nec innocentiae probatio ipsis permessa fuerit: hi autem, si pater defendere eos nolebat, seipsum defendere poterant, & lata demum sententia puniebantur; certissimo indicio, noxæ dari non potuisse. Quod satis quoque in aliis textibus innuitur. †.

n. 8. Quod vero 8. liberi sint instrumentum patris: quod 9. actiones eorum ab arbitrio patris dependeant; quod 10. omnia patri acquirant, &c. id non est ex jure domini, sed sequitur ex jure familiæ, salva libertate. Liberi enim, qui sunt portio corporis paterni, & in domo patris nascuntur, nihil a se, omnia a genitore habent; adeoque huic idem jus in portionibus.

(*) Conf. Heinecc. ant. Rom. L. 1. t. 9. §. 6. & 9.

(†) Conf. Heinecc. antiq. Rom. L. 3. tit. 8. §. 3. (x) L. 33. 34. Nox. act. (a) L. 45. §. 1. Legat. 2. L. 4. L. 32. ff. Nox. act. Heinecc. antiq. Rom. L. 4. tit. 28. §. 2. (b) in d. Lib. 34. 34. (c) L. 5. §. pen. Oblig. & act.

nes sui corporis competit, quod in propriam corpus. Præterea pater caput, & rector est corporis familiar, adeoque leges dicere potest tum personis, tum rebus, quæ sub corpore illo continentur.

§. CLXI. *Effectus* patris potestatis est, ut paterfamilias qualitatem hanc; id est statum paternitatis, defendere possit, tum bello, tum in judicio, (mediantibus actionibus præjudicialibus ^d) contra omnes, qui eum patrem esse negant.

§. CLXII. Solvitur patria potestas 1. morte naturali, nisi filius sit recasurus in potestatem avi ^e: 2. si libertate privatur, id est alieno dominio subicitur: uti si ab hoste capitur, nec postliminio receptus est ^f: 3. emancipatione, quæ est modus dimittendi liberos suos consentientes ^g & a patria potestate ^h: 4. adoptione, utpote quæ emancipationem supponit ⁱ: non vero 5. dignitate: nec 6. capitis deminutione media ^k; necdum relegatione: nec 7. si quis paciscitur saltem cum alio de jure filii ^l: nec 8. si familia excesserunt ^m: nec 9. per nuptias filii: (Vide supra §. 159. n. 6.)

Apud Græcos patria potestas non erat perpetua, sed admodum variabat tempus, quo ea duraret. Apud quasdam civitates finiebatur tertio pubertatis anno expleto; alibi, quamdiu cœlibes mansissent; alibi, donec nomen eorum inter viros relatum esset ⁿ. Dionysius Halicarnassensis refert, legem Numæ Pompilii extare, quod pater filium vendere prohibeatur si permiserit filio uxorem ducere, quæ particeps sit sacrorum, & bonorum ^o. At alibi jam probavimus, patri nunquam jus

(d) Vid. supr. §. 113. & §. 145. (e) Vid. supr. §. 113. & §. 145. (f) pr. Inst. quib. mod. patr. pot. (g) Vid. supr. §. 133. (h) Nov. 89. c. 3. L. 5. C. de emanc. (i) §. 7. Inst. Quib. mod. patr. pot. solv. (j) §. 8. Quib. mod. patr. pot. (k) Secus jure Romano §. 1. Inst. dist. tit. 1 (l) Vid. juss meum contrav. L. 1. c. 7. q. 14. §. 12. (m) Dissentit Grot. L. 2. c. 5. §. 6. (n) Dion. Halic. L. 2. p. m. 52. (o) d. l. p. m. 63.

ius fuisse vendendi liberos. Scriptor Græcus facile in rebus Romanorum errare potuit, uti revera erravit, dum patrem ter vendere potuisse liberos, asserit.

S E C T I O III.

D juribus, quæ Matrifamilias ex statu familiæ competunt, tum intuitu mariti, tum intuitu liberorum.

§. CLXIII. DIXIMUS, uxorem esse in potestate mariti, atque hanc potestatem ex statu familiæ sequi (§. 148.) Cum vero hæc uxor certa lege in familiam mariti transeat, ac se potestati mariti subjiciat, examinandum est, quænam jura uxori inde competant.

§. CLXIV. UXOR, quæ in domum mariti, ejusque familiam transit, duplicem finem sibi propositum habet: 1. ut omnis vitæ commercium cum marito habeat, eique ad individuam vitæ consuetudinem jungatur; 2. ut sobolem marito, eique soli, procreet.

n. 1. Ex priori fine sequitur: 1. ut membrum fiat familiæ mariti, eoque jura divina, & humana mariti cum ea communicentur: 2. quod participet de dignitate mariti, etiam post ejus mortem, donec ad secunda vota transeat; hinc nomen eius gerit, & insignibus ejus utitur. 3. Uxor sequitur mariti domicilium, forum, & municipium. 4. Quodammodo est domina bonorum mariti; cujus effectus est, quod post mortem dimidiam bonorum acquirat: quæ com-

mu-

(p) L. i. ff. Rit. nupt. L. 22. §. 7. sol. matrim. Goth. ad. Leg. XII. tabb. tit. 17. §. 3. Forcat. 10. c. 4. (quod apud omnes gentes ita observatur. Vid. Justin. 23. 2. Tacitus de Germ. Mor. 18. & 12. Ann. 5. c. 3. Lib. L. 1. cap. 19.

(q) L. 8. L. 10. C. Rit. nupt. L. 13. C. de dignit.

(r) L. 5. l. f. ff. Rit. nupt. (s) L. p. ff. juris d. l. f. §. 3. ff. ad Munisip. l. f. c. de incol. Grot. L. 3. c. 21. §. 17.

(t) L. 1. ff. Rer. am. L. 4. c. C. Crim. expil. hæc. L. 52. de re jud.

municio honorum hodieque pluribus in locis obtinet ^u. (Jure Romano antiquo uxor filix loco fuit , & uti reliqui liberi , tamquam sua , & necessaria hæres marito successit) ^u. 5. Maritus uxorem repudiare , vel deserere nequit absque justa causa ^v, 6. Cum uxoris bona acquirantur marito , illaque nihil proprii habeat , ali debet a marito (sive dotem ille acceperit , sive non) ^x , ejusque sumptibus sepeliri debet ^y , nisi propria bona habeat ^z.

n. 2. Ex posteriori fine sequitur, 7. ut maritus debitum conjugale ei præstare teneatur ^a: 8. , quod uxor , si maritus impotens est , ad separationem agere possit , nisi cognita ipsi fuerit impotentia , vel ea superveniat : 9. quod cum alio rem habere non possit , &c.

§. CLXV. Sed & MATRI FAMILIAS ex statu familix jura quædam in liberos naturali jure competunt , quia liberi æque , & magis , sunt portio corporis materni. Hinc 1. liberi debent matri reverentiam ; quæ ratio est , cur jure Romano spurius matrem in jus vocare non potuit ^b. 2. Mater corrigere mores liberorum , eosque castigare potest , &c.

At 3. alere eam præcise liberi non tenentur ; sed contra pietatem agerent , si egenam matrem non alerent. Hinc tantum ex æquitate , & charitate sanguinis hæc alimenta deberi dicuntur ^c.

SE-

(rr) Vid. Par. dissert. de Success. ab inest. c. 3.

(uu) Dion. Halicarn. L. 2. antiq. p. m. 41. (v) tot. tit. ff. de divortis , & repud. (x) L. 22. §. 8. Sol. matr. L. 2. ff. injur. (y) Lib. 16. ff. Relig. (z) d. L. 16. (a) Gtot. L. 3. c. 5. §. 9. nu. 2. (b) Lib. 5. §. 5. agnosc. lib. (c) L. 5. §. 2. ff. agn. & al. lib.

S E C T I O IV.

De juribus, quæ Liberis ex statu familiae competunt.

§. CLXVI. CUM dictum sit, liberos esse portionem corporis parentum, inde facile constat, 1. alendos esse liberos a *patre a*, & quidem statim a natiuitate: 2. deficiente patre, *ad avum*, reliquosque ascendentes paternos, officium alendi nepotes petinere.

3. His quoque deficientibus *mater mariti*, & ea deficiente ascendentes materni alimenta exhibent: 4.

4. Si omnes deficiunt, ipsa mater infantis alere eum tenetur in subsidium: 5.

Hæc omnia vera sunt si partus se ipsum exhibere nequit, secus si ipse habeat unde alatur: 6.

§. CLXXVII. Ali quoque a patre debent *liberi naturales*, i. e. ex concubina nati: 7. Nam etsi concubina non sit uxor, nec mater familias, tamen loco uxoris est, & supponitur, eam uni soli indubitata affectione conjunctam, & sine nuptiis *in domo* alicujus esse: 8, indeque de patre certo constare. (*Vid. infr.*

§. 173. n. 7.

Non ergo ali a patre debent *spurii*, i. e. vulgo quæsitii: 9, quia cum de certo patre non constet, nemo obligatur alieno partui alimenta ministrare. Moribus, etiam *spurii* ali debent, habetur enim pro certo patre, qui se rem habuisse cum foemina fatetur, modo legitimo a die concubitus tempore partus editus sit. Idque verum est, etsi 1. mater antea jam stuprata fuerit, vel 2. stuprator se invitatum esse ad

sfu-

(d) L. 5. pr. §. 1. L. 10. ff. d. de agnosc. & al. lib. L. 3. 4. C. eod. (e) dd. leg. & L. 5. ff. de ventre in poss.

(g) L. 5. §. 2. l. p. ff. agnosc. lib. d. q. 2. (h) L. 5. §. 14. agnosc. lib. L. 11. C. Neg. gest. (i) L. 5. §. 7. ff. agnosc. lib. (k) Auth. licet. c. de Nat. lib. (l) L. 143. V. 5.

(m) L. 5. §. 6. & §. 4. de ag. lib.

stuprum, probet, vel 3. ipse manu sua quotidianum victum quærere teneatur".

Jure Civili liberi ex nefario, aut incestuoso coitu nati a patre, &c. alimenta exigere non potuerunt: et id quoque jure Canonico, & moribus, mutatum est.

Quid si stuprator neget se esse patrem, & stuprata cum alio quoque rem habuisse asserat? Resp. teneatur alere partum, donec id probaverit. Modum procedendi exposui in jure meo controverso 9.

§. CLXVIII. 6. Educari a parentibus debent liberi. Sub educatione autem etiam ea continentur, quæ ad formandos mores pertinent.

§. CLXIX. Liberi 7. participes fiunt privilegiorum familiæ paternæ. Hinc patris nomen gerunt, ejus insignibus utuntur, sequuntur forum, & domicilium patris; immo & fortunam ejus, nam ex servo, & serva nati fiunt servi, &c.

8. Liberi continuant familiam patris, adeoque eo mortuo succedunt in omnia ejus jura: nisi ea lege conjuges coiverint, ne liberi succedant. (*Vid. l. 4. q. 3. sect. 3.*)

S E C T I O V.

De Juribus, quæ Agnatis ex statu familiæ competunt.

§. CLXX. DENIQUE AGNATI quoque ad familiam, quæ communi universæ cognationis jure continentur, pertinent; quia eorum parentes sub unius po-

(n) Vid. Jus meum Controv. L. 25. tit. 3. q. 2. (o) Auth. ex complexu &c. c. de incest. nupt. (p) d. pu. 2. (q) L. 25. tit. 3. q. 2. (r) L. 4. ff. ubi pupil. ed. L. 6. §. 5. ff. Carbon. edict. Grot. L. 2. c. 7. §. 4. c. 5. §. 4. (rr) L. 1. §. 1. 2. L. 6. pr. seq. ad Municip. L. 3. C. cod. L. 3. c. de incol.

potestate fuerunt, adeoque omnes agnati ex eadem gente, & domo prodierunt.

Ex hoc statu familiæ itidem varia jura oriuntur. Nam 1. omnia privilegia, quæ familiæ adhærent, etiam ad agnatos pertinent, adeoque idem nomen gerunt, iisdem insignibus utuntur, &c. 2. Injurias familiæ illatas vindice possunt, cujus illustre exemplum exstat in vindice sanguinis. 3. Defendere membra familiæ debent, quæ ipsa se defendere nequeunt, quæ est ratio tutelæ legitimæ. Non vero 4. succedunt agnati. (*Vid. infr. l. 4. c. 3. sect. 3.*)

S E C T I O VI.

De sponsaliis, & de Nuptiis.

§. CLXXI. DIXIMUS, jura quædam ex *statu familiae* conjugibus, parentibus, & liberis quæri, cum vero familia non nisi per *justas nuptias* constituitur, de his nunc ex professo agemus.

§. CLXXII. Nuptias præcedunt SPONSALIA, quæ sunt *mentio, & repromissio futurarum nuptiarum*.

NUPTIÆ sunt *viri, atque mulieris conjunctio, individuum vitæ consuetudinem continens*.

§. CLXXIII. Hinc constat differentia inter *sponsalia, & nuptias*. Illa enim nudo consensu partium consistunt de se jungendo in futurum; unde sola actio ad implendum, nullum vero jus in personam conjugis quæritur, neque enim per *sponsalia*, etsi verbis de præsentem concepta, sponsa constituitur in potestate sponsi. Sed in NUPTIIS supponitur *conjunctio*, i. e. facultas actu sese jungendi: adeoque *nuptiæ* supponunt quasi traditionem, per quam foemina constituitur
in

(r) L. 195. §. 2. V. S. (s) Vid. r. Inst. de patr. pot. & §. pen. Inst. de nuptiis. (u) L. 1. Spon sal. (v) §. 1. Inst. de patr. pot. L. ff. Rit. nupt.

in potestate mariti, ita ut jus in ipsam personam, & in corpus conjugis quærat.

Atque hæc ratio est, cur apud Romanos deductio in domum ad essentiam nuptiarum pertinuerit; quia tunc demum in custodia, & potestate mariti constituta; eoque quasi tradita marito videbatur *x*.

Hinc quoque apparet ratio, cur vir absens uxorem in domum per procuratorem ducere; non vero uxor absens per procuratorem duci potuerit, quia in mariti potestate nondum est constituta. Unde porro apparet ratio, cur donatum sponsæ ipsa nuptiarum die subsistat ante deductionem in domum, non post eam *z*.

Sponsalia, etsi priora, postponuntur nuptiis posterioribus; quia per hanc quasi traditionem, quæ in nuptiis supponitur, marito jus aliquod in personam ipsam, ejusque corpus, competit, cum e contrario in pacto sponsaliorum factum aliquod futurum promittatur, ubi sponsus liberatur præstando id, quod interest.

§. CLXXIV. Licitas esse nuptias, i. e. a Creatore approbari, vix opus habet probatione. Ens hoc perfectissimum (*a*) duplicem sexum creavit, (*b*) facultates utique concessit corpora jungendi, (*c*) motum indidit, quo ad conjunctionem corporum feruntur (*d*) finem quoque hujus actionis manifestavit, ut propagetur genus humanum; (*e*) omnes gentes ductum hunc naturæ sequuntur, &c. Adeoque extra omne dubium positum est, conjunctionem maris, & foeminæ, non repugnare voluntati divinæ, quia alias frustra creasset duplicem sexum; frustra facultates illas concessisset; frustra motus illos indidisset, & frustra propagationem generis injunxisset.

At Deum non promiscue illam conjunctionem maris, & foeminæ, fieri voluisse, sed tantum ad individuum

(*x*) L. 5. ff. Rit. nupt. (*y*) d. L. 5. Paul. sent. L. 19. 5.

(*z*) L. 6. C. de don. ant. nupt. (*a*) C. 3. c. 5. spons. duor.

quam vitæ consuetudinem, ipsa ratio nos docet. Cum enim liberi, qui nascuntur, sint vera portio corporis paterni, (etiamsi mater cum pluribus rem habuerit, eoque pater ignoretur) ex hac unitate varia jura, variaque officia inter parentes, & liberos oriuntur, quæ invicem præstari necessario debent. Ita enim (*a*) patri debetur reverentia, etiam invito; (*b*) filia cum patre; filius cum matre, frater cum sorore, &c. propter illam unitatem carnis concumbere nec naturali ratione possunt; (*c*) Liberi educari, id est ad maturitatem produci, & alii a patre debent, &c. Omnia hæc officia præstari non possunt si pater ignoratur; uti ignoratur si scœmina corpore suo quæstum facit.

n. 1. Accedit, quod Deus voluerit propagari, genus humanum. Omnia igitur voluntati divinæ repugnant, quæ propagationem impediunt. Certum autem est, & experientia docet, nimio veneris usu, (i. e. si scœmina usum corporis sui promiscue concedit) propagationem impediri. Atque in eo consistit vera; ratio *superfœtationis* ** : per confusionem enim seminis fœtus fœtum quasi opprimit, adeoque procreationem sobolis impedit.

n. 2. Sed & ex natura sanctissimi Creatoris certissima ratione demonstratur, eam non nisi per justas nuptias, (i. e. per talem conjunctionem, quæ fit ad individuanam vitæ consuetudinem) per quas solas pater certus constituitur, propagationem generis humani fieri voluisse; nisi asserere velimus, Deum incestus inter parentes, & liberos, &c. permisisse, ac reliqua quoque officia omitti posse: quod necessario sequeretur si pater ignoratur, & certus non est.

n. 3. Usus quoque omnium gentium comprobatur, promiscuos concubitus apud eas non admitti; sed unumquemque sociam propagationis sibi assumere ad individuanam vitæ consuetudinem, i. e. ea lege, ut cum

ne-

(aa) L. 3. si pars hæc. ibique Budæus.

nemine alio consuetudinem habeat. Egregie hoc testantur Jcti Romani: postquam enim *conjunctionem maris, & femina*, procreationem sobolis, ejusque educationem, ex jure naturali, quod natura omnia animalia docuit, deduxere, addiderunt, *quod nos matrimonium vocamus* ^b; id enim non contrahitur nisi ad *individuum vitæ consuetudinem* c.

n. 4. Hinc jam certum est, foemina non posse usum corporis sui pluribus permittere, sed uni saltem. Idque extra dubium positum est si fidem uni dedit, qui eam sociam propagationis sibi elegit, & individuum vitæ consuetudinem cum ea contraxit, i. e. familiam constituit. (*Vid. supra §. 141.*)

Equidem Dionysius Halicarnassensis allegat leges quosdam, qui exemplum a brutis sumentes, solutos, & communes concubitus maris cum foemina fecerint; quod hoc modo humanam vitam ab amatorii furoribus a se liberatam imputarent, quodque zelotypiam mutuarum cadium causam esse judicarent: denique quod homines a multis aliis malis, quæ & privatas domos, integras civitates propter mulieres solent invadere; a se liberari posse existimarent. At nullum talem legislatorem nominat, nec forte nominare poterit ^d.

n. 5. Per hanc conjunctionem maris, & foeminae ad individuum vitæ consuetudinem naturali jure **FAMILIA** constituitur: i. e. foemina fit socia omnium fortunarum mariti, & communicantur cum ea omnia jura sacra, & humana: liberi ex tali concubitu nati pars sunt illius familiae, & post mortem patris continuant familiam, id est in omnia ejus jura succedunt, atque talis foemina *uxor* vocatur, *mater familias*, &c. (*Vide infra n. 11.*)

n. 9. Aliquando tamen sese conjungentes (inprimis si foemina est vilioris conditionis.) pacisci, invicem *solam. de Cocceii Intr. ad Gros.* G lent,

(c) *§. 1. Inst. de patr. pot. L. 1. ff. Rit. nupt. Conf. L. 10. l. eod. §. 12. Inst. nupt.* (d) *Antiq. p. m. 51.*

lēt, ne liberi ex conjugio nati de commodis familiæ participant; nomen familiæ gerant; in bonis succedant, &c. Hi enim liberi etsi certi sint, & in potestate patris constituti, non tamen jurius familiæ gaudent. Tale autem pactum jure naturæ licitum est: nam finis matrimonii manet, certitudo nimirum patris; ceterum cohabitantes de suis juribus, & bonis pro lubitu disponere, & ne foemina, aut liberi de juribus, privilegiis, ac bonis familiæ participant, pacisci possunt. Neque liberis fit injuria, quia nihil a se, omnia a parentibus, & ex eorum voto habent, eoque, quod parentes ipsis destinant, contenti esse debent, neque a parentibus ipsis præter educationem aliquid debetur.*

* Concubinas habendi mos non solum apud Romanos, verum etiam apud Hebræos ab antiquioribus usque temporibus obtinuerat, adeo ut & uxorem simul, & concubinas eodem tempore habere permissum esset: verum observandum, quod mos hic non pro norma habendus est, quippe qui juri naturali adversetur; nam ea omnia, quæ a primæva Dei institutione discrepabant; in Judæis tolerata magis, quam approbata a Deo erant, testante hoc ipso Servatore, *propter duritiam cordis eorum*. *Matth. XIX. 8.* Habemus enim in *Genesi 2.* *Relinquet homo patrem suum, & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Dicit *duo*, quæ vox excludit tam pluralitatem maritorum foeminis, tum pluralitatem foeminarum viris simultaneam. Idem confirmavit Christus in *Matth. XIX. 5.* *propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Inque jam non sunt duo, sed una caro.* Unde Concilium Tridentinum contra Lutheranos & Anabaptistas sic habet *sess. 24. can. 2.* *Si quis dixerit licere Christianis plures habere simul uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.*

—Ex sacra historia apparet, hunc *concupinatum* inter Patriarchas admodum usitatum fuisse, & concubinas eorum

rum non participes fuisse dignitatis familiaræ. Hagat erat ancilla Ægyptia; Sara eam marito suo in uxorem dedit, ut susciperet ex ea liberos. Manebat hæc ancilla sub imperio Saræ, & cum offenderet heram, hæc eam castigavit. Ipse Deus fugientem revocavit, jussitque ut sub manu heræ se humiliaret. Tandem vero ad preces instantes Saræ, & jussu Dei ejecta e domo est. Idem Abrahamus post obitum Saræ non aliam uxorem duxit, sed concubinam Keturam. Sic Jacob habuit concubinas Balam, & Zelpham. Eli-phatæ concubina fuit Timnat. Liberi ex his concubinis nati non succedebant liberis legitimis exstantibus. Abrahamus enim filiis concubinarum largitus est manera, & separavit eos ab Isaac filio suo; idque de Ismaele, & liberis Keturæ diserte traditur in sacra historia.

Neque obstat, liberos ex concubina Bala, & Zelpha Jacobo natos cum reliquis liberis æquo jure successisse. Resp. jure adoptionis: nam ea lege ab uxore dabantur in conjugium marito, ut NB. ex illis liberos susciperent; & maritus consentiebat: adeoque liberi reputabantur esse uxorum.

Insto, Hagarem quoque ea lege uxorem datam fuisse Abrahamo, neque tamen filium successisse. Resp. durum hoc ipsi Abrahamo visum fuit; indeque noluit consentire in exheredationem, & jussu demum Dei eum successione privavit.

n. 9. Apud Romanos differentia uxorum, & concubinarum maxime in usu fuit. Atque has tum plerumque sibi jungere consuevere, vel ubi prohibitum fuit talem personam in uxorem ducere; vel ubi liberi jam

(e) Gen. 16. V. 1. seq. (f) d. c. 16. V. 5. & 6. (g) ibid. V. 9. (h) ibid. V. 10. & 12. (i) Gen. 29. V. 1. seq. & 6. (k) Gen. 35. V. 22. seq. (l) Gen. 36. V. 12. & 16. (m) Gen. 21. V. 10. seq. (n) Gen. 26. V. 5. 6. (o) Gen. 21. V. 12. seq.

ex justo matrimonio existerent, quibus spem hæreditatis intervertere patres noluerunt: quod exemplis plurimum Imperatorum probat celeberrimus Heineccius *r*.

n. 10. Romani itidem talem concubinatum demum admiserunt, qui contineret *individuum vite consuetudinem*; adeoque cum fœmina, quæ cum uxore non esset, cum viro vivebat, & uxoris loco sine nuptiis in domo ejus erat *q*; indeque in potestate viri constituta fuit. Nam in tali fœmina, intuitu certitudinis parus, eadem ratio obtinet, quæ in uxore legitima: non enim ferendum est, eum, qui cum concubina assidue moratus est, nolle filium agnoscere quasi non suum. Cum hac concubina igitur est matrimonium quidem, sed illegitimum, & injustum (quia scilicet solennitates veri matrimonii non adhibentur); uxor vocatur gratuita, & sodalitaria *r*, conjugium cum ea est, sed inæquale *u*: indeque inter concubinam, & uxorem *nil nisi dignitatem intererat v*.

Hinc in dubio quoque nuptiæ præsumebantur, (non concubinatus) si quis cum honesta fœmina consuetudinem habuit *x*, nisi aliud testato declaraverit *r*. Nam a sola animi destinatione *z*, a solo delectu *a*, & a maritali affectione *b* dependebat, utrum concubina, an uxor esset.

n. 11. Vera igitur differentia uxoris, & concubinæ apud Romanos in eo consistebat, 1. quod uxor fuerit sociæ omnium fortunarum mariti, materfamilias, & princeps familiæ, quæ de dignitate, juribus, & bonis fa-

(p) in antiq. Rom. append. ad L. 1. §. 41. (q) L. 144. V. S. II. Eclog. 2. cap. 144. (r) L. 6. ff. His qui sui &c. (s) L. 37. Municip. L. 13. adult. (t) Heinecc. d. l. §. 38. (u) L. 3. c. nar. lib. ibique Goth. (v) Lib. 49. §. 4. leg. 3. (x) Lib. 24. Rit. nupt. L. 31. pr. don. L. 9. L. 13. c. de nupt. Alciat. 3. præf. 38. (y) L. 3. Concub. Goth. ad Lib. 7. c. divort. (z) L. 4. Concub. (a) Paul. L. 2. sent. 20. (b) L. 31. pr. donat.

familiz participabat *c*: concubina autem tantum uxoris loco habebatur, nec socia fiebat omnium fortunarum; indeque nec de dignitate, nec de juribus, nec de bonis familiz participabat *d*. Unde 2. *Ille* in matrimonio, *hac* in consuetudine esse dicitur *e*. Hinc 3. *uxor* plerumque ex paribus dignitate eligi solebat; *concubina* autem accipi vel talis, quæ uxor per leges esse non poterat, vel quæ vilioris conditionis erat *f* (nam cum ea, quæ honestæ vitæ fuit, non erat concubinatus, nisi id publice testatum fuerit *g*). 4. Ut *uxor* fieret, requirebantur certæ solennitates confarreatio, vel coemptio *h*; cum *concubina* sufficiebat consuetudo, & ut cum ea in una domo viveretur *i*,

Effectu quoque 5. differebant; *Uxor* enim, cum qua intercedit communitio jurium sacrorum, & humanorum *k*, sequebatur maritum *l* quoad nomen *m*, dignitatem *n*, & formam *o*; ea adulterii accusari potuit jure mariti *p*; maritus donare ei inter vivos prohibebatur *q*; præfidi provinciz ex eadem provincia eligere uxorem non licuit, &c. *r*. *Concubina* non participabat de dignitate mariti; in eo enim differebat ab uxore *s*: neque enim in matrimonio erant, sed in consuetudine *t*. Hinc non sequebatur forum mariti, sed originis *u*; nec accusari poterat adulterii a marito jure mariti, sed jure extranei *v*; donari ei inter vi-

(c) Lib. 1. Rit. nupt. §. 1. Inst. patr. pot. §. 12. nupt. L. 31. pr. donat. L. 16. §. 1. his quæ ut ind. (d) L. 144. V. S. L. 37. Munic. L. 13. adult. Lib. 3. c. nat. lib. 49. §. 4. Legat. 3. (e) L. 34. ff. adult. (f) Heinecc. antiq. in append. ad Libr. 1. §. 40. (g) Lib. 3. Concub. ibique Goth. L. 3. c. divort. (h) Rubr. ff. de Ritu. nuptiarum. L. p. ff. de donat. int. conjuges. ibique Goth. Lib. 13. c. Nupt. (i) Lib. 144. V. S. Lib. 34. ff. adult. (k) L. 1. ff. Rit. nupt. (l) L. 125. V. S. L. 44. Religios. (m) L. 198. V. S. (n) L. 8. L. 12. senat. (o) L. 19. judic. (p) L. 13. ff. adult. (q) L. 1. ff. don. int. conj. (r) L. f. ff. Concub. (s) L. 49. §. 4. leg. 3. (t) L. 144. V. S. (u) L. 37. ff. ad Munic. (v) L. 13. ff. 29. adult.

Vos potuit * : & concubinam ex provincia habere licebat γ. Liberi ex uxore nati sunt pars familiæ, in eam agnascuntur ex voto parentum communi : adeoque gaudent omnibus juribus, & privilegiis familiæ ; nomen, & insignia patris gerunt ; ac denique mortuæ patre in omnia ejus bona succedunt. Liberi ex *Concubina* nati agnascuntur quidem familiæ ; at nec dignitate, nec juribus, nec privilegiis familiæ utuntur : adeo ut Octavianus Cæsari inter alia objecerit, quod natum e Cleopatra filium appellari nomine suo passus fuerit x. Atque hinc tales liberi sine patre esse dicebantur, quod ex inscriptionibus probat Heineccius a ; Sane, liberi naturales non nisi per legitimationem, & arrogationem, ac oblationem curiæ jura legitimorum, & liberorum acquirebant b. Ceterum, matri succedebant, & quidem æquali jure cum legitimis c ; & additur ratio, quia ex licita consuetudine procreantur : concubinatus enim per leges nomen assumpsit d.

n. 12. Non ergo pro legitimo concubitu haberi possunt, nec effectu juris gaudent conjunctiones promiscuæ, quæ cum meretrice fiant, quia certitudo illa prolis cessat e. (*Vid. §. 173.*)

§. CLXXIV. Nuptiæ contrahuntur *utrinque consensu* f. Hinc nuptias impedit error in persona g, error in virginitate sponsæ h, furor i, summa ebrietas k. Neque consentire videtur is, qui conditionem adjicit, quæ cum essentia matrimonii pugnat l. Qui vi, vel metu compulsus nuptias init, consentit quidem, sed

coa-

(x) L. 58. ff. don. int. conj. (γ) Lib. 38. ff. Ript. nupt. (z) Dio. Hist. Rom. p. m. 479. (a) Antiq. Ron. L. 1. c. 10. §. 19. & 21. (b) ibid §. 22. & 23. (c) L. 5. C. SC. Orphit. (d) L. 3. §. 1. ff. Concub. (e) L. 19. L. 24. Stat. hom. (f) L. 2. ff. Rit. nupt. Lib. 30. Reg. jur. L. 15. ff. Cond. & dem. (g) L. 9. pr. Hær. inst. L. 15. ff. de jurisd. (h) Nov. Leon. 39. (i) Lib. 16. §. 2. Rit. nupt. (k) Laut. Comp. tit. de Rit. nupt. pag. 443. (l) Patens in Hip. Inst. tit. de nupt. §. 9.

coactus, atque ideo ad separationem agere potest ^m.

Præterea requiritur *consensus patris*: idque rationi naturali conveniens esse, ait Justinianus ⁿ; ei enim invito suus agnasceretur hæres: non vero requiritur *consensus matris* ^o.

§. CLXXV. Contrahunt nuptias in genere omnes *homines* usam rationis habentes, & qui consentire possunt, adeoque & *filiis familias*, & *servi*; ^p; modo pater, & dominus consentiant.

n. 1. Contrahuntur autem nuptiæ 1. tantum *inter marem*, & *fœminam* ^q, etsi alteruter sit *hermaphroditus* ^r. Excluduntur igitur omnes conjunctiones cum eodem sexu, vel cum brutis. (Vid. *supr.* §. 43. *seq.*)

n. 2. Nuptiæ 2. licitæ tantum sunt, si *una cum uno* jungitur. Nam polygamia cum pluribus viris repugnat rationi naturali ^s, tum quia certitudo prolis haberi non posset, tum quia propagatio generis humani impediretur per confusionem seminis. (Vide *supra* §. 145. n. 1.)

Aliud obtinet in *polygamia plurium fœminarum*, ubi rationes illæ cessant ^t: etsi Christianorum moribus eam prohiberi, omnes fateantur ^u; & apud Romanos quoque prohibita fuerit ^v.

n. 3. Supponitur autem, 3. *contrahentes esse ad matrimonium idoneos*, id est corpora invicem jungere posse. Hinc non valent nuptiæ cum eo, qui justam æta-

G 4

tem

(m) jure Romano ipso jure nullæ sunt. Lib. 12. L. 14. C. nupt. L. 22. ff. Rit. nupt. L. 21. ff. L. 14. C. Nupt. L. 134. V. O. (n) pr. Inst. de nupt. L. 5. C. eod. (o) L. 20. C. L. 20. ff. Nupt. (p) Jure Romano conjunctio servorum dicitur contubernium L. 14. §. 3. Rit. nupt. L. 3. C. de incest. (q) Levit. XXX. 13. Lib. 31. C. adult. Ord. Crim. art. 16. (r) Laur. comp. tit. de Rit. nupt. p. m. 442.

(s) Laur. comp. tit. de Ritu nupt. ibid. (t) Grot. L. 2. c. 5. §. 9. n. 1. & 3. (u) Grot. ibid. h. 3. (v) §. 6. & 7. Inst. nupt. L. 1. ff. his qui non infam. L. 2. C. De incest. nupt.

tem non habet; v. g. cum impubere * . (Tempus pūbertatis jure naturæ definitum non est : alii enim citius, alii tardius pubescunt ; Romani fœminas anno 12. mares anno 14. puberes declararunt.)

Sed nec spadones, castrati, aliique, qui impotentia naturali laborant, nuptias contrahere possunt ; nisi debilitas cognita alteri fuerit, vel supervenerit. (*Vide* § 164. n. 2..)

n. 4. Denique, & 4. nuptias contrahere non possunt qui sanguine, vel affinitate inter se juncti sunt. **

* Minime permittendum est matrimonium illis, quos vel ipsa natura, vel hominum malitia potentia procreandi sobolem privavit : & impudicissimæ sunt non modo Eunuchorum, sed & spadonum nuptiæ, nisi occulta & incerta sit masculi impotentia, sterilitasve fœminæ, nec omnis spes curationis evanuerit.

** *Veritæ & nefariæ nuptiæ sunt inter personas, quæ vel affinitate, vel cognatione junguntur. Cognatio si-ve consanguinitas est vinculum personarum ex eodem stipite & sanguine descenditium. Affinitas est necessitudo per matrimonium contracta inter conjugem, & alterius conjugis cognatos. Dux sunt consanguinitatis lineæ, recta & obliqua seu collateralis. Recta est eâ, in qua alter alterum genuit ; eaque est vel ascenditium, in qua numerando a filio ascendimus ad patrem, avum, proavum, &c. vel descenditium, in qua descendimus a patre ad filium, nepotem, pronepotem &c. Obliqua est eorum qui a latere veniunt. In recta prohibentur nuptiæ in infinitum. Prohibentur item in collateralis inter personas, quarum aliquæ parentum loco sunt, respectu aliarum : ut non potest quis amitam, aut materteram, aut magnam amitam, & magnam materteram uxorem ducere, quia parentum loco habentur : Eadem ratione patruus fratris sui filiam, aut neptem, uxorem ducere non*

po-

(*) pr. Inst. de Nupt. Conf. Heinecc. Elem. 4. §. 162.
(v) L. 30. ff. jure dot.

potest. In aliis personis, quæ sunt in linea collateralis, distingui debet gradus seu distantia unius personæ in alia. Diverſo modo numerantur isti gradus Jure Civili, & Jure Canonico. In Jure Civili quot sunt generationes, tot sunt gradus; nam utrimque numerantur generationes, ascendendo ab una persona genita ad communem stipitem; & descendendo a communi stipite ad alteram personam genitam. In Jure Canonico numerantur tantum generationes ex una parte descendendo a comuni parente ad personam genitam, vel ascendendo a persona genita ad stipitem communem. Unde fratres & sorores secundum Jus Canonicum, quod ubique ea in re sequitur Ecclesia Catholica, sunt in primo gradu; fratrum & sororum liberi in secundo &c. Jure itaque Civili consobrini, idest fratrum vel sororum liberi, utpote in quarto gradu, nuptias contrahere possunt. Sed Jure Canonico non tantum consobrini non possunt nuptias contrahere; sed neque eorum filii & filia: neque nepotes & neptes: quia consobrinorum nepotes, & neptes sunt tantum in quarto gradu secundum Jus Canonicum, quo quidem Jure prohibentur nuptiæ in linea collateralis usque ad quartum gradum *inclusivè*, id est incluso eo gradu intra prohibitionem: Quod diximus de cognatione; id etiam de affinitate constituendum. Verbi gratia si Titius Cajam duxerit, non potest ea mortua conjungi cum Cajæ cognatis intra quartum gradum *inclusivè*. Ubi notandum, etiam si affinitas morte unius conjugum dissolvatur Jure Civili, ut constat paragr. *Socrum 7. Inst. de nuptiis*; eam tamen remanere Jure Canonico; cui Juri nihil addidit Tridentina Synodus, nisi quod affinitatem, quæ ex fornicatione oritur, ad secundum dumtaxat gradum porrexit Sess. 24. c. 4. *de reform. matrimonii*.

Est & alia species affinitatis inter Christianos, quæ spiritualis dicitur; qualis intercedit inter personam quæ baptizavit, & eam quæ baptizata est, illiusque parentes. Patrinus quoque & matrina; qui de sacro fonte personam susceperunt, contrahunt affinitatem spiritualem, non quidem inter se; sed cum persona suscepta, illiusque parentibus, quæ affinitas matrimonium impedit.

§. CLXXVI. Quæri solet, an naturali ratione incestus detur? i. e. an jure naturæ nuptiæ quædam cum eodem sanguine junctis prohibitiæ sint? Alii negant, alii affirmant.

Sane, Diogenes, & Chrysippus nullum dari incestum natura, statuunt, atque ad exemplum brutorum provocant ^a. Affirmantes distinguunt inter *lineam rectam*, *lineam transversam*, & *affinitatis*.

n. 1. In *linea recta* natura prohibitas esse nuptias, omnes fere conveniunt; sed quoad gradum prohibitionis admodum variant. *Alii* enim in infinitum prohiberi nuptias inter adscendentes, & descendentes, statuunt: *alii* saltem ad primum gradum prohibitionem restringunt, ut Cajetanus, & Sanchez ^a: *alii* ad tertium gradum, ut Augustinus ^b: *Canones* ad quartum gradum ^c: *Covarruvias* ad gradum vigesimum ^d.

n. 2. In *linea transversa*, seu collateralis, & inter *affines*, plerique negant, prohibitionem naturalem extare; quam sententiam Grotius defendit ^e, & jure demum divino voluntario incestum in his gradibus statutum esse, tradit: indeque jus hoc non obligare, ait, eos, quibus id revelatum non est ^e.

Verior autem est sententia affirmantium, quæ a plerisque etiam recepta est; etsi Doctores in gradu prohibitionis admodum differant. *Alii* enim solas personas Lev. XVII. nominatas duci non posse, statuunt; *alii* non tantum nominatas personas, sed & eas, quæ in eodem gradu sunt, incestum committere, putant; *alii* nec omnes personas nominatas, sed quasdam solum; ubi nimirum eadem prohibitionis ratio est, sub prohibitionem naturali contineri autumant.

n. 3. Porro in ratione moralitatis investiganda Do-
cto-

(z) Grot. L. 2. c. 5. §. 12. num. 3. (a) Zigler. ad Grot. d. §. 12. (b) de Civ. Dei L. 15. c. 16. (c) c. 10. x. de Consang. (d) Tom. 1. p. 2. c. 6. §. n. 13. (e) L. 1. c. 1. §. 15. n. 2. (æ) L. 2. c. 5. §. 13.

Stores admodum desudant . In linea recta enim alij nuptias prohiberi , ajunt , ob reverentiam marito debitam : nuptias ergo inter matrem , & filium , ideo illicitas dicunt , quia filius , qui lege matrimonii superior est , non potest reverentiam debere uxori , quæ simul mater est . Sic nec filiam patri præstare posse reverentiam , ajunt , quam natura exigit , quia filia simul uxor est , matrimonium autem talem inducere societatem , quæ illius necessitudinis reverentiam excludit *f* . Quam rationem illustant ex sermone Phœdræ novercæ , quæ amore erga filium flagrans cum sic alloquitur :

*Matris superbum est nomen , & nimium potens ;
Nostras humilius nomen affectus docet ,
Me vel sororem , Hippolyte , vel famulam voca .*

Alii ob ætatis disparitatem inter liberos , & parentes , prohiberi nuptias , existimant , quia ex tali conjugio aut sterilitatem , aut male conformatam sobolem oriri , ajunt ; quam rationem allegat Socrates refutatus a Grotio *g* . *Alii* ob aversionem naturalem , quæ & inter bruta obtineat , ab ejusmodi nuptiis abstinendum esse , statuunt *h* . *Alii* pro ratione prohibendi allegant unitatem carnis , quæ inter parentes , & liberos intercedit ; contrariari enim hæc unitatem nature procreationis , ajunt , ad quam duo requiruntur *i* . *Alii* ob confusionem jurium inter parentes , & liberos , nimirum , educationis , successionis , &c. nuptias prohiberi , tradunt .

Alii denique rationem prohibitionis in detectione turpitudinis ponunt , eamque cum reverentia naturali parentibus debita pugnare , contendunt *k* .

n. 4.

(f) Grot. d. c. 5. §. 12. n. 2. (g) d. 5. 12. n. 4.

(h) Grot. d. 6. 12. n. 5. (i) Velm. ad. Grot. d. 5. 12. lit. a. l. fin. C. de imp. subst. (k) Parens in not. ad Grot. d. 5. 12. seq.

n. 4. In *linea collateralis*, & affinitatis gradibus ; plerique cum Plutarcho, & Augustino, prohibendi rationem esse, asserunt, ut eo latius spargantur amicitiae per diffusas affinitates ; vel ut evitentur scortationes inter eos, qui in una domo habitant. Utraque autem ratio mere civilis est¹.

n. 5. Nos Parentem secuti omnem rationem prohibitionis tum in *linea recta*, tum in *linea collateralis*, tum in gradibus *affinitatis*, unice constituimus in ignominiae, & turpitudinis detectione, quae illicita est inter eos, qui vel *una caro sunt invicem*, vel qui *sunt caro carnis nostrae*, vel *qui accedunt ad conjugem ejus*, *qui una caro nobiscum*, & *ex eodem sanguine*, & *semine ortus est*, vel *qui detegunt turpitudinem uxoris ejus*, *qui unam cum nobis carnem constituit*.

n. 6. Hinc jam tota incestus ratio quatuor regulis absolvitur. Non enim nuptias contrahere possum 1. cum eo, qui una mecum caro est ; nec 2. cum eo, qui caro carnis meae est ; nec 3. cum conjugem ejus, qui una mecum caro est ; nec 4. cum uxore (aliud id marito) ejus, qui caro carnis meae est.

Priores duae regulae ad gradus cognationis pertinent ; *posteriores* duae ad gradus affinitatis. Cujus prohibitionis rationes nunc plenius examinabimus.

n. 7. *Primo* igitur certum est, naturali ratione neminem nuptias contrahere posse cum eo, *qui una caro mecum est*. Unde nuptias in *linea recta* prohibitas esse, vix dubium est, & praeter paucos Atheos nemo unquam inter parentes, & liberos, nuptias licitas esse, statuit. Sane, 1. omnes in eo consentiunt, liberos esse veram portionem corporis parentum, utpote ex semine, & sanguine parentum ortos. Omnes fatentur, liberis nihil magis sanctum esse, quam corpus parentum [parentes enim gignendo quasi dii sunt] ; pugnat ergo cum ea sanctimonia, propagationis opus cum hoc

(1) Vid. Grot. L. 2. c. 5. §. 12. n. 1.

hoc corporè peragere, turpitudinem, & ignominiam, quæ pudendis natura inest, detegere. Sed & 2. monstruosum videtur, cum suo corpore cohabitare. Sane, 3. ordo naturæ repugnare videtur: ideo enim parentes liberos procreant, ut hi familiam ulterius propagent, novam priori addant, humanumque genus per novas familias multiplicent. Interverteretur hic ordo naturæ si liberi ad suum ortum redirent, & se cum illis jungerent, a quibus propagati sunt, eadem maneret familia, quia alia demum fit accessione novæ personæ. Accedit 4. aversio illa naturalis, quæ non tantum inter homines, sed & inter pleraque bruta obtinet, quod exemplis variis probari solet. Præterea 5. omnia jura divina, & humana per tales nuptias confunduntur: filius ducendo matrem imperium aliquod in eam acquirit; mater nubendo nepoti, filio suo, simulque socero, officia quædam deberet, &c.

Atque hæc prohibendi ratio ab unitate carnis desumpta, etsi obscura videatur, eo magis 6. naturalis est, quia non tantum Deus ea utitur in recensione graduum prohibitorum, uti mox videbimus, sed & addit, gentes ideo ejectas fuisse: ejici autem salva justitia non potuissent, nisi prohibitio quædam naturalis præcessisset. Et cum 7. omnes fere gentes inter eos, qui unam carnem constituunt, prohibitionem aliquam agnoscant, inde conjecturari licet, unitatem illam carnis naturali ratione niti. Atque hunc consensum gentium exemplis illustravit Parens in Commentario ad Grotium.

n. 8. *Secundo* nuptiæ prohibentur cum persona, quæ *caro carnis meæ est*. Huc pertinent omnes prohibitiones in *linea collateralis*, si nimirum nubens una caro est cum parente ejus, cui nubere vult. Non ergo licitum mihi est cum *fratre, sorore, patruo, avunculo, amita, & matertera*, cohabitare, quia hi omnes una cum parente meo caro sunt: revelarem igitur turpitudinem, & ignominiam personæ, quæ caro patris mei est, eoque ipsam turpitudinem patris detegerem,

rem, quod cum reverentia naturali pugnat. Hæc ratio itidem confirmatur ex consensu gentium, inprimis autem ex revelatione divina, quæ gentes ob ejusmodi incestus ejectas esse, asserit, ex qua poena, rationem naturalem prohibendi subesse, necessario inferri debet.

n. 9. *Tertio* nuptiæ prohibentur cum *conjugibus* eorum, qui una mecum sunt caro. Quo fundamento nituntur omnes prohibitiones in linea recta affinitatis. Hinc 1. *noverca* non potest nubere *privigno*, quia cohabitaret & cum patre, & cum filio, qui sunt eadem caro. 2. *Vitricus* non potest nubere *privigna*, quia concumberet, & cum matre, & cum filia, quæ itidem unam carnem constituunt. 3. *Socrus* non potest nubere *genero*, jungeretur enim is & matri, & filia, quæ sunt una caro. 3. *Socer* non potest nubere *nurui*, quia nurus cohabitaret & patri, & filio, quæ itidem una sunt caro.

n. 10. *Quarto* prohibentur nuptiæ cum uxore (non cum marito) ejus, qui caro carnis meæ, i. e. patris mei est, quæ est ratio prohibitionis in linea affinitatis *inequalis*. Is enim, qui caro carnis meæ est, dum cohabitatur cum uxore sua, semen immittit in ejus corpus; si igitur ego quoque semen immitterem in idem uxoris corpus, revelarem turpitudinem, quam is, qui caro carnis, i. e. patris mei est, revelavit. Ego igitur non possum in receptaculum foeminae mingere, si alius, qui caro carnis meæ est, in idem receptaculum minxit, adeoque semine meo imprægnare corpus non possum, quod is, qui una caro mecum est, semine suo imprægnavit. Duo igitur fratres semen in unum foeminae corpus immittere non possunt, quia ejusdem carnis semina in eodem receptaculo confunderentur. Unde pessimo exemplo ad Responsum facultatis juridicæ Hallensis hæ nuptiæ permissæ, sunt per rescriptum in causa viduæ Geisellen, die 20. Dec. 1725. datum.

Eadem ratio est in *viduabus patris*, & *avunculi*, nam si cum horum viduabus concumberem, revelarem
tur-

turpitudinem patris, & avunculi mei, qui caro sunt carnis meæ.

Hæc prohibitio igitur saltem pertinet ad uxores, non vero ad maritos earum personarum, quæ caro carnis nostræ sunt: adeoque nuptiæ non prohibentur cum sororis, amitæ, & materteræ viduis, illi enim vidui cohabitando cum defunctæ uxoris sorore, amitæ, & materteræ, non in idem corpus semen immittunt, quia diversa sunt receptacula uxoris, ejusque sororis, amitæ, & materteræ.

Atque has quoque prohibitiones in gradibus affinitatis ex jure naturali sequi, probatur, tum ex consensu gentium, tum ex revelatione divina, quia gentes, quæ incestus tales commiserunt, ideo ejectæ dicuntur.

n. 12. Hæ rationes naturales hætenus allegatæ, a divino legislatore perpetuo quoque allegantur. Primo enim quoad cognatos Moses præcipit in genere, neminem debere accedere ad proximam sanguinis sui (id est ad eam, quæ unum sanguinem, unamque carnem cum concumbente constituit) ut revelet turpitudinem ejus^m, id est ut cum ea cohabitent.

Proximi autem sanguinis sequenti modo recensentur: 1. Parentes, hinc ei, qui cum matre sua concumbit maledicatur, quia operimenta lectuli paterni revelat.

Idque verum est in infinitum, unde nec avo neptis turpitudinem detegere licet, quia turpitudinis filii est, (cum quo neptis est una caro.)

2. Fratres, & sorores turpitudines suas invicem detegere, & revelare non possunt: rem nefariam committere dicuntur, & occidi debent in conspectu populi, etiam si sit soror uterina. 3. Amitæ, & materteræ turpitudinem revelare non licet, quia sunt ca-

ro

(m) Levit. 18. V. 16. (o) Deut. cap. 27. V. 20. & c. 22. V. 30. (p) Levit. 19. V. 10. (q) Levit. 19. V. 9. (r) Levit. 20. V. 17. (s) Levit. 29. V. 11. Deut. 27. V. 21.

ro patris, & matris, & hinc qui cum eis concumbit, dicitur ignominiam carnis suæ, i. e. patris sui, nudasse *. An patruo, & avunculo nubere licet? Equidem certum est, nominatas non esse has personas: at tamen negari nequit, eas sub prohibitione legis comprehendi, non ex paritate gradus, sed ex paritate rationis. Nam 1. amitæ, & materteræ nuptiæ sunt incestuosæ †, quia caro carnis meæ sunt, eadem autem ratio obtinet in patruo, & avunculo: 2. a majori, nam cum patris, & avunculi vidua nuptiæ prohibentur ‡; multo magis igitur cum patruo, & avunculo ipso.

Ultra hos gradus cognationis nuptiæ lege divina non sunt prohibitæ, adeoque nec 1. inter comprivignos, nec 2. inter patruales, quia ratio prohibitionis, quæ in unitate carnis consistit, in his cessat.

n. 13. Prohibitio divina circa gradus affinitatis curate convenit cum ratione naturali, & eadem personæ lege Moïsis nominatim prohibentur §.

In recta enim affinitatis linea prohibentur nuptiæ cum conjugibus eorum, qui una caro nobiscum sunt.

Adeoque 1. *noverca* turpitudinem detegere non licet, quia revelaretur turpitude patris ¶. Morte ambo punientur, quia filius revelavit ignominiam patris sui **, cum quo una est caro. Hinc jure primogenituræ excidit Ruben, quod lectum patris sui ascenderat, & pellicem patris violaverat ††. Sed & sacra pagina docet, Deum, cum ob gravissima delicta minaretur Davidi atrocissimas pœnas, cohabitationem filii cum novercis memorasse ‡. 2. Nec turpitudinem vi-

111-

(†) Levit. 18. V. 12. 13. & c. 20. v. 19. (u) d. c. 20. v. 19. (v) Levit. 18. 12. Deut. 27. V. 21. (x) Levit. c. 18. V. 12. & c. 20. V. 20. (y) Levit. 18. Levit. 20. & Deut. 27. (z) Levit. 18. V. 8. c. 20. V. 11. Ezech. 22. V. 10.

(a) Ibidem. (b) Gen. c. 35. V. 22. junct. c. 49. V. 4. & 1. Paral. 1. V. 1. (c) 2. Sam. 12. V. 11. & c. 16. V. 22.

trici a detegere licet, quia filix caro sunt matris, cum qua cohabitavit vitricus ^e. Nec 3. turpitudinem *nurus* tuæ detegere tibi licet, quia uxor filii tui est ^f (qui una tecum caro est); mortuis pœna rem talem perpetrantibus infligitur, quia scelus perpetrarunt ^g.

Nec 4. turpitudinem *socrus* ^h; ex eadem ratione: proinde qui id facit, scelus operatur, & vivus ardebit.

n. 14. In linea *affinitatis inaequali* itidem saltem prohibentur nuptiæ cum uxore [non cum marito] *ejus, qui caro carnis nostræ, i. e. patris, est*.

Non ergo cohabitare licet 1. cum *patruï vidua*; quia patruï turpitudinem revelarem, qui est caro patris mei. An 2. cum *avunculi vidua* nuptiæ prohibentur? Equidem speciatim nominata non est, verius tamen est, eam quoque sub prohibitione comprehendendi; non quidem ex paritate gradus, sed ex identitate rationis. Nam 1. patruï viduam ideo ducere non possum, quia revelarem turpitudinem patruï, qui est caro carnis meæ, adeoque duæ personæ ejusdem carnis mingerent in idem receptaculum: eadem autem ratio obtinet in nuptiis, quæ cum avunculi vidua contrahuntur. Accedit, quod Levitici XX. v. 20. generatim dicitur, quicumque concubuerit cum דודא [Dodah], nuditatem דוד (Dod) revelavit: at vox Dodah generalis est, & æque ad patruï, ac ad avunculi viduam referri potest. Atque hinc in vulgata etiam avunculi vidua nominatim exprimitur.

Adeo autem nuptiæ hæc prohibitæ sunt, ut matrimonium consummatum, quoque dissolvatur ^k. Neque *obstat*, pœnam a Deo saltem statutam esse, ut
Sam. de Cocceii Inst. ad Grot. H sine

(d) Levit. 18. V. 17. (e) Ibidem. (f) Levit. c. 18. V. 14. 15. (g) Levit. c. 20. V. 12. (h) Deut. 27. V. 23. Levit. 20. V. 14. (i) Lev. 18. V. 15. Levit. 20. V. 20.

(k) Dissert. Schilt. Inst. Jur. Can. L. 2. c. 10. §. 29. Carp. 2. Constit. L. 2. tit. 6. def. 99.

sine prole mori debeant . 1. Resp. sensus hujus phræses est, quod liberi ex tali coitu nati jura legitimorum liberorum non sint habituri; adeoque parentes quoad effectus juris improles sint decessuri.

Nec 3. turpitudinem *fratriæ* revelare licet, quia turpitude est fratris *m*, (qui est caro carnis tuæ) & sic frater turpitudinem fratris revelaret *n*.

Nec *obstat* præceptum de *fratria* ducenda, si improlis decesserit frater. Resp. hæc exceptio firmat regulam in casibus non exceptis: Deus autem ex causa speciali, ne confundantur stirpes, id statuit. Ceterum, non Moses hanc legem tulit, sed eam longe ante Mo- sem obtinuisse, exemplo *Thamar* apparet *o*.

n. 15. Cum vero *Levit. XVIII.* non nominatim prohibeantur nuptiæ cum *fororio*, nec cum *amita*, ac *matertera* viduis; hinc 4. quæstio orta est, an nomi- nata persona in *Levitici XVIII.* totus gradus prohibi- tus censetur? adeoque an cum *fororio*, cum *viduis amita*, & *matertera*, ideo nuptiæ prohibitiæ sint, quæ cum *fratria*, & cum viduabus patris, & avunculæ, quæ personæ in eodem gradu sunt, nuptiæ prohiben- tur? Non dicimus; prohibita persona non videtur pro- hibitum totum gradum: 1. quia prohibitiones sunt stricti juris, adeoque ultra verba legis non extenden- dæ. Sane, 2. in lege illa plures ejusdem gradus per- sonæ occurrunt, & tamen in singula separatim præce- ptum statuitur, v. g. ne cum *forore germana*, con- sanguinea, & *uterina*, nuptiæ contrahantur: item ne cum *amita*, & *matertera*, ne cum *vitriæ*, & *nover- ca*, ne cum *fecero*, & *fecra*, &c. quæ repetitio super- flua, & inepta esset, si Deus nominata persona to- tum gradum prohibitum voluisset: certissimo indi- cio, personas non nominatas non comprehendi sub gra- du. 3. Posito illo principio absurdum sequeretur, ut
con-

(l) *Levit. 20. V. 20.* (m) *Levit. 18. V. 16. c. 20. V. 21.*
(n) *d. c. 20. V. 21.* (o) *Gen. cap. 38. V. 8. 9. 12.*

consobrinam ducere non possim; quia abneptem cetera non licet: utraque enim in pari est gradu. Sed & 4. per rei naturam Moses non potuit cogitare de paritate gradus, quia computatio graduum eo tempore incognita fuit, & moribus demum introducta est.

Neque *obstat*, 1. quod posita hac sententia nubere liceret & patruo, & avunculo; nam neuter nominatus est lege divina: adeoque non prohibetur possunt dici tales nuptiæ, nisi admissa regula, quod nominata persona totus gradus intelligatur: Resp. Dicitur jam est, harum personarum nuptias prohiberi non ex paritate gradus, sed 1. ex paritate rationis prohibendi, & 2. argumento a majore desumpto; quia enim viduabus patul, & avunculi nubere non licet, multo minus patruo, & avunculo.

Neque *obstat*, 2. quod in omnibus personis ejusdem gradus eadem sit prohibendi ratio. Resp. Immo rationem differentiarum mox explicabimus.

Obstat, 3. quod hac ratione proavus proneptem possit ducere, quia nominatae hae personae non sunt in lege divina. Resp. 1. Eadem prohibendi ratio est: nam ascendentes, & descendentes in infinitum unam eandem constituunt. Immo 2. in sacris voce filii, & nepotis, omnes descendentes, uti voce patris, & avi, omnes ascendentes continentur: adeoque ex genio linguae Hebraeae nominatae nuptiæ inter eos prohibentur.

Hinc jam constat, nuptias cum sororio, cum amita, & matertera viduis, non sub prohibitione legis contineri, etsi in quibusdam personis ejusdem gradus prohibitio extet, quia diversa in illis obtinet ratio. Dicitur enim, omnium prohibitionis rationem in linea affinitatis inæquali hanc esse, quod turpe sit ad eam accedere, cum qua is, qui caro carnis meae est, cohabitavit, & in ejus corpus semen immisit. Atque hac ratio est cur cum avunculi, & patruo, ac fratris viduabus nuptiæ prohibitae sint. At tota hac ratio cessat in allegatis personis; nam qui cum duabus sororibus cohabitavit, non in idem, sed in duo diversa rece-

ptacula mingit: sane, Jacob duas sorores uxores duxit, quod facturus non fuisset, si juri naturæ id contrarium credidisset. *Viduus amita*, vel *matertera*, cohabitando cum nepte ex sorore uxoris, non in idem corpus immittit semen: aliud enim est néptis receptaculum, aliud receptaculum amita, & matertera.

At, ait, jure divino prohibitum esse *sororia* nubere? Respond. Verum id tantum est in casu *si id fiat invita sorore, ea vivente*. Quæ prohibitio proinde mere civilis est, & respicere videtur exemplum *Lex*, & *Rachelis*, inter quas dissensiones ideo exortæ sunt, quas impedire legislator voluit.

Sororia igitur, juxta hanc legem Hebræorum, Judæus nubere potuit, vel si uxor ejus assentit, vel post mortem uxoris; quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.

n. 16. Cæterum, notandum est, his casibus nuptias incestas esse, etsi personæ ex meretrice, vel serva, vel liberta, cognatæ sint, aut affines *p.*

n. 17. Atque hæ prohibitiones in linea *cognitionis* æque apud Romanos obtinuerunt; immo & inter *affines* quoque, exceptis priorum viduis, & viduabus.

n. 18. Inter *Cognatos* nuptiæ jure Romano prohibentur 1. in *linea recta* inter ascendentes, & descendentes, in infinitum *q.*

n. 19. 2. In *linea collateralis* autem 1. cum patruo,
2. cum

(p) L. 7. ff. Grad. (q) L. 9. L. 14. §. 2. 3. 4. L. 53. 54. l. fin. ff. de Rit. nupt. Ulp. tit. 5. §. 6. Conf. pr. Inst. de Nuptiis. Etsi filia divortio facto ex alio patre nata sit, L. 12. §. 38 Rit. Nupt. (r) L. 39. L. 53. ff. Rit. nupt. L. 17. C. Nupt. ibique [Gorb. L.] §. 6. C. incest. Nupt. idque verum quoque est de patruo magno, quia cujus filiam ducere non licet, nec ejus neptem, dd. leg. Gaji Inst. tit. 4. §. 4. lib. 1. Ante Claudium hæ nuptiæ incognitæ fuere, & conjugia talia incesta habebantur. Sueton. in Claud. c. 26. Unde Tacitus, nova Romanis esse in fratrum filias conjugia, ait. Claudius

2. cum avunculo, 3. cum amita, 4. cum matris
tera, 5. inter fratres, & sorores.

dius primus suadente Senatu Agrippinam fratris filiam duxit; & aliis quoque venia talium conjugiorum data est. Ac non reperti sunt, qui sequerentur exemplum, excepto quodam libertino, & altero principilari. *Sueton. d. l.* Ipse Domitianus, qui inter sceleratissimos nomen meretur, fratris filiam in matrimonium oblatam recusavit, licet ea postea tanquam scorto usus sit. *Sueton. in Domit. cap. 22.* Nerva iterum prohibuit tales nuptias; uti Xiphilinus ex Dione refert. Vid. *Grot. ad Lib. 17. C. nupt.* Unde Gajus, qui tempore Adriani vixit, nuptias has inter incestas, & prohibitas refert, *Inst. L. 1. Sanè, Ulpianus*, qui temporibus Alexandri Severi floruit, notat, ad sui usque tempora nuptias ad quartum usque gradum cognationis prohibitas fuisse, & excipere saltem videtur nuptias cum avunculo; de quo mox plenius agemus. Heraclitus contraxit nuptias cum fratris filia Martiana, *vid. Guthberl. Chronol. in Heraclito*, adeoque suo exemplo prohibitionem sustulisse videtur. At Christiani Imperatores severissime has nuptias prohibuerunt, easque antiquo legum tenori subjecere, *L. 5. L. 8. L. 9. C. de incest. nupt.* & Anastasius constitutiones, quibus ejusmodi nuptiæ permittæ fuere, ad tyrannidis tempora refert, *d. l. 9.*

(5) *L. 12. §. 4. L. 14. §. 2. l. 39. pr. 53. l. 57. ff. Rit. Nupt. l. 17. C. eod.* Idque verum etiam est de avunculo magno, *d. l. 17. C. Nupt. l. 9. C. incest. nupt. Gaii in tit. L. 1. tit. 4. §. 4.* Neque obstat, quod Ulpianus in fragmentis nuptias cum sororis filia permissas fuisse, de suo tempore testetur; ita enim ait in *fragm. tit. 5. §. 6. Inter parentes, & liberos infinitæ cujuscunque gradus connubium non est; inter cognatos autem ex trasverso gradu olim quidem usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant; nunc autem etiam in tertio gradu licet uxorem ducere: si tamen fratris filia, (non etiam sororis filia) Sic. fuit, ducere non possumus.* Equidem suspecta mihi hæc lectio videtur: præterea enim, quod sensus, uti ex inspectione apparet, corruptus sit, certum est, ipsum Ulpianum nuptias cum sororis filia prohibitas statuisse: is enim in *L. 12. §. 4. ff. Ript. Nup.* ait, sororis filiam adoptivam ideo duci posse, quia frater per adoptionem non sit avunculus; si ergo verè esset avunculus, ducere non posset. Hinc idem Ulpianus disertis verbis statuit, si quis concubinam habuerit sororis filiam, licet libertinam, incestuum

con-

n. 20. Inter *affines* jure Romano prohibentur nuptiæ. 1. cum vitrico ^a, 2. cum noverca ^b, 3. cum focero ^c, 4. cum focru ^a, 5. cum fratria ^b, 6. cum sororia ^c.

n. 21.

committere, l. 56. ff. *Rit. Nupt.* Sane, Pomponius, qui tempore Ulpiani (qui auditor Papinian. fuit, *van Eck, Com. Jur. tit. de orig. jur. §. 37.*) floruit, cum avunculo incestum jure gentium committi, ait l. 38. ff. *adult. junct. l. 42. V. S.* Paulus (qui itidem una cum Ulpiano assessor Papiniani fuit, *vid. van Eck, d. l. §. 37.*) eandem prohibitionem allegat. l. 14. §. 2. l. 39. ff. *Rit. Nupt.* Miror igitur, Gothofredum in ea fuisse opinione, apud Romanos cum patruo nuptias contrahi potuisse, non cum avunculo; *ad l. 5. C. incest. Nupt. lit. b.* nam cum neutro licuit, nisi tyrannidis tempore.

(1) Prohibitio hæc apparet ex Gaii Institutionibus L. 1. tit. 4. §. 5. & ex Ulpiani fragmentis tit. 5. §. 6. Papinianus disertis verbis hæc nuptias inter prohibitas refert, l. *fin. pr. Cond. fin. caus. l. 38. §. 1. adult. Conf. l. 17. §. 2. ff. de Rit. nupt. l. 17. C. nupt. §. 5. Inst. Nupt. l. 6. C. incest. nupt.*

(2) Huc pertinent omnes ante allegatæ leges: nam eadem ratio est in matertera, quæ in amita: idque verum est, etiam si matertera, vel amita magna sit, *ibid.* quia parentum, & liberorum loco sunt, l. 53. *Rit. nupt.* inter quos nuptiæ in infinitum non subsistunt, *ibid.*

(3) L. 35. §. 1. L. 67. §. 2. V. O. L. 17. ff. *Rit. nupt.* Gaii Inst. l. tit. 4. §. 3. Conf. L. 17. C. nupt. §. 2. Inst. eod. L. 6. C. incest. Nupt.

(4) L. 14. §. 3. & seq. l. 15. ff. de R. N. L. 38. ff. ad leg. Jul. de adult. L. *fin. in fin. Condit. fin. caus. l. 4. §. 6. 7. de grad. Conf. L. 17. C. nupt. §. 6. Inst. eod. Gaii Inst. L. 1. tit. 4.*

(5) L. 14. §. 3. & seq. l. 15. ff. *Rit. nupt.* L. 5. ff. de parricid. L. 4. §. 6. 7. grad. Conf. L. 17. C. nupt. §. 7. Inst. eod. Nov. 115. c. 3. §. 6. c. 4. 3. Gaii Inst. L. 1. tit. 4. Conf. L. 5. Cond. fin. caus.

(6) L. 14. §. 3. R. N. l. 4. §. 6. & de grad. conf. §. 4. & 6. Inst. de nupt. L. 17. C. eod. Conf. L. 5. Cond. fin. caus.

(7) L. 14. §. 3. R. N. L. 4. §. 6. 7. de grad. conf. L. 17. C. nupt. §. 7. Inst. eod.

(8) Existat hæc prohibitio in Gaii Inst. l. 1. tit. 4. §. 8. Vixit autem Gajus temporibus Adriani: & ad antiquam legem

n. 21. Non vero 7. cum patruī vidua, nec 8. cum avunculi vidua, nec 9. cum amitæ viduo, nec 10. cum materteræ vidua: omnes enim hæ personæ legibus Romanis nullibi nominantur, adeoque omnis prohibitio ibi cessat.

n. 22. Denique notandum est, prohibitiones in *secundo affinitatis genere* esse meri juris civilis a. Hinc *noveræ viduam*, & *vitrici viduam* jure naturali matrimonio nobis jungere licet, quia nec cognati nobis, nec affines sunt, & tota ratio prohibitionis cessat: non enim concubere cum tali personâ, quæ caro carnis nostræ est.

§. CLXXVII. *Objectum* nuptiarum est conjunctio corporum ad individuum vitæ consuetudinem. Hinc diximus, nuptias 1. non esse cum iis, qui corpora jungere ob impotentiam non possunt; nec 2. cum ea, quæ corpore quæstum facit.

§. CLXXVIII. *Effectus* nuptiarum est, ut uxor, & vir familiam constituent: unde jura quædam tum marito, tum uxori, tum liberis, qui ex nuptiis sequuntur, competunt; de quibus supra egimus.

§. CLXXIX. Quæri solet, an populus alium populum excludere a connubiis possit? Nos affirmamus, quia quilibet populus de suo iure disponere potest: modo non ex ratione id fiat, quæ ignominiam infert;

H 4

alias

gem provocat Zeno in l. 8. C. incest. nupt. Equidem Constantinus refert, veteribus creditum fuisse nuptias has licitas fuisse; ac id Tyrannidis tempora refert, in l. 16. §. Eccles. C. de incest. nupt. conf. C. Theodos. l. 2. incest. nupt. Sub Christianis Imperatoribus prohibitio perpetuo continuavit, l. 5. l. 8. 9. C. incest. nupt. Cod. Theod. l. 2. l. 4. de incest. nupt. arg. l. 17. C. ibi: caterisque, qua jure antiquo prohibentur, &c. de incest. nupt. (c) Has nuptias olim plebiscito permissas fuisse, ait Plut. probl. 6. apud Goth. ad l. 17. C. de incest. nupt. Ac tempore Hadriani prohibitas fuisse, patet ex Gaii Inst. l. 1. sit. 4. §. 8. ut & sub Imperatoribus Christianis, l. 9. incest. nupt. Goth. d. l. 5.

(c) L. 15. ff. Nupt. (e) Disert. Grot. L. 2. c. 2. §. 2r.

alias enim iusta inde belli causa oritur, non ob denegata connubia, sed ob ignominiam illatam. Atque hoc jure raptus Sabinarum nititur.

§. CLXXX. Dissolvuntur nuptiæ jure naturali 1. mutuo consensu *f*, 2. morte alterius, 3. per divortium, modo iusta causa sit.

Iusta causa est (*a*) adulterium, (*b*) malitiosa desertio, (*c*) quælibet turpis causa, ut inimicitia capitalis; vel si absque periculo vitæ vivere uxor cum tali marito nequit, uti si lepra, morbo gallico, &c. conjux infectus est *s*: (*d*) si vi, & metu injusto, nuptiæ sint contractæ *h*. *

* Matrimonium contrahendum impediencia, & jam contractum dirimentia sunt, quæ continentur his versibus.

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vir, ordo ligamen honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibus:
Hæc socianda vetant, connubia facta retractant.*

Non ergo dissolvitur 1. ob hæresin, nedum 2. ob dissensum circa articulos religionis, nec 3. ob impotentiam supervenientem, vel aliud impedimentum superveniens, uti si fiat furiosus, &c. nec 4. per captivitatem *i*. An deportatione? Negatur *k*. Solutio matrimonio uxor non potest convolare ad secunda vota, nisi constet, eam gravidam non esse *l*.

§. CLXXXI. Liberi matrimonio per divortium soluto educandi sunt apud patrem, quia ei præcipue cura hæc incumbit, & in ejus familia sunt. Jure civili in

(*f*) Vid. jus meum contro. tit. de divort. qu. 5. (*g*) Vid. jus meum contro. tit. de divort. qu. 5. & qu. 8. (*h*) Par. Hyp. Inst. de nupt. §. 9. (*i*) Vid. infr. L. 7. cap. 3. (*k*) Vid. jus meum contro. tit. de divort. qu. 1. (*l*) Vid. jus contro. tit. de his, qui sui, vel al. jur. q. 4.

in pœnam ei auferuntur, si causam dat divorcio ^m.

§. CLXXXII. Quicquid uxor habet, dotis nomine marito acquiritur; atque ideo ali ab eo debet, & maritus onera matrimonii ferre tenetur. Quod verum quoque est si maritus uxorem absque dote recepit.

S E C T I O VII.

De Tutela:

§. CLXXXIII. DIXIMUS, ex *statu* familiae membrorum ejus jus aliquod competere, ut defendi a familia debeant; si se ipsa defendere non possunt *.

§. CLXXXIV. Equidem jure naturæ soli patri potestas in liberos competit; & totum educationis officium ei soli incumbit. Soluta patria potestate liberi quidem sui juris fiunt; at si impuberes sunt, eoque sibi ipsis consulere non possunt, necessitas educandi familiae incumbit: unde *tutela legitima* ortum habet.

§. CLXXXV. Tutela igitur est vis, ac potestas, ad tuendum eum, qui se ipsum defendere per ætatem nequit. Et est vel *legitima*, vel *dativa*, (*testamentaria* juri Romano originem debet *.)

§. CLXXXVI. *Tutela legitima* est, quæ proximis cognatis defertur, & quidem si plures ejusdem gradus sunt, omnibus; modo administrationis capaces sint †.

§. CLXXXVII. Hæc *tutela* ratione naturali constituta est. Nam 1. omnes, qui familiam constituunt, una nobiscum caro, vel caro carnis nostræ sunt: uti igitur quisque suum corpus, ita & ejus portiones conservare tenetur, quod sine tutela fieri nequit. 2. Quia pupilli membra sunt ejusdem corporis familiae; corpus igitur sua membra defendere, & conservare tenetur.

Pro-

(m) Vid. Laut. comp. tit. de divorc. in fin. (n) supr. §. 8. & 12. (o) Vid. inf. §. 87. (p) Tot. tit. ff. de tutelis & tit. de legit. tit.

Probatur id 3. *ex mediæ necessitate*, quia sine ejusmodi tutela impuberes educari, adeoque genus humanum subsistere nequit. 4. *Ex perfectione diuina*; quia frustra alias creasset humanum genus, quod sine tutela conservari non potest. 5. *Ex consensu gentium*; nam apud omnes gentes familia eorum impuberum, qui ad eandem familiam pertinent, curam habet.

Tribonianus ait, naturali juri conveniens esse ut is, qui perfectæ ætatis non sit, alterius tutela regatur. *Dissentiunt* alii, qui tutelam ex jure civili originem ducere, putant. Hinc Grotius tutelam infantium natura esse nullius, ac cedere occupanti, & idoneo, ait. Et ipse ego olim eam sententiam defendi, tutelam natura non dari.

Quæritur, *quibus tutela competat in regnis?* Grotius existimat, in regnis patrimonialibus eam concessam esse illis, quos pater, aut propinqui elegerunt; in regnis usufructuariis, eis, quibus lex publica, aut ea deficiente consensus populi commendat. At verius est, tutelam iis, qui proximam spem succedendi habent, competere; quod rationibus probavit Parens in commentario ad Grotium.

§. CLXXXVIII. *Dativa* quoque tutela a natura est. Quoties enim agnati non extant, vel impediuntur, familiæ quidem tutela cessat; at quia plures familiæ ea lege, eaque intentione societatem civilem contraxere, ut & jura, & personæ singulorum, communi ope defendantur, ideo civitas ex eodem pacto quoque tenebitur prospicere pupillis, qui se ipsos propter ætatem defendere non possunt; atque hætenus quoque **DATIVA TUTELA** naturalis merito dici potest.

§. CLXXXIX. Dari tutores a civitate possunt omnes,

(g) §. p. Inst. de Attil. tut. Lib. 1. de Minor. (r) L. 2. c. 22. §. 12. (s) in jure meo contr. tit. de tutelis q. 3. (t) L. 1. c. 3. §. 15. n. 1. (u) §. 1. Attil. tut. L. 1. ff. Min.

nes, qui administrationis capaces sunt; etiam sceminae, creditores, & debitorum pupilli (secus, ac jure Romano): non vero furiosi, servi, &c. Si civitas incapax dat, dolo, vel culpa tenetur in subsidium.

§. CXC. Petere autem tenentur tutores proximi e familia, & si nemo petit, magistratus ex officio proficere tenentur. Jure Romano cavere tutor debet fidejussoribus.

§. CXCI. Dantur autem tutores illis, qui propter aetatem se ipsos defendere nequeant, adeoque solis impuberibus.

§. CXCII. Nec legitimi tutores, nec dativi excusare se possunt a tutela, quia est jus, quod familiae, & civitati, naturali jure cohaeret, nisi iustae dispen- sationis causa, quas jus Romanum determinavit.

§. CXCIII. Objectum tutelae sunt principaliter personae, & consequenter res.

§. CXCIV. Effectus tutelae intuitu tutorum est, ut educare pupillum, & de ejus alimentis solliciti esse, praeterea auctoritatem ejus actibus praestare, ac bona ejus administrare debeant. Non ergo alienare, nec transigere tutor potest de rebus pupilli, nisi id ad utilitatem pupilli pertineat. (Jure Romano in alienatione immobilium decretum requiritur.)

Hinc tutor praestat omnem culpam, etiam levissimam. (Jure Romano eam tantum, quam bonus paterfamilias praestare solet, quia ex necessitate gerit.)

Denique rationes reddere, & reliqua praestare tenetur.

(v) tot. tit. de confirm. tut. & tot. tit. de tutor. & cur. dat. (x) tot. tit. ff. de Mag. Conv. (y) tot. tit. ff. Qui pet. tut. vel cur. (z) tot. tit. ff. de fidejuss. nominat. (a) tot. tit. ff. Excur. tut. (b) §. 4. Inst. Qui. test. tu. (c) t. 1. ubi pupillus educari &c. (d) t. 1. ff. de auctor. tut. (e) t. 1. de adm. & per tut. (f) t. 1. ff. de rebus eorum &c.

tur. Atque ad eum finem pupillo datur *actio tutela directa* s.

Intuitu pupilli effectus est, ut ille ex facto tutoris conveniri, & agere possit *b*; adeo ut nec restituatur in interam si læsus est, sed contra solum tutorem agat (secus, ac jure Romano). Atque in eum finem ei datur *actio tutela contraria* *bb*.

§. CXCIV. Quando quis *pro tutore* negotia pupilli gessit *i*, vel *falso tutorem* se gerit *k*, *actio* priori casu pupillo datur *pro tutela*; posteriori casu *actio quod falso tutore*: utroque tamen casu negotium quoque nullum dici potest.

§. CXCVI. Quoties quis ob aliam causam, præter ætatem, se ipsum defendere nequit, succurritur ei per *curam*, quam vel familia, vel civitas suscipere tenetur *l*: & tunc eadem jura in curatore obtinent, quæ in tutore. Jure Romano minoribus 25. annis tales curatores constituuntur, qui auctoritatem non præstant actibus minorum, sed lubricum saltem ætatis suppleant, adeoque hætenus a tutoribus differunt *ll*.

§. CXCVII. Juris Consulti Romani tertiam tutelarum speciem introduxerunt, nimirum, *testamentariam*, quando pater liberis impuberibus dat tutorem *m*. At ut ipsa testamenta, ita & tutela testamento delata meri juris civilis est.

- §. CXCVIII. Finitur tutela 1. morte alterutrius: 2. si alteruter in servitutem redigitur; tunc enim servi actiones omnes dependent ab arbitrio domini, nam & pupillus, ejusque vita, res, & actiones, potestati domini subjacent: 3. pubertate; quæ incipit naturali ratione a facultate generandi: (cum vero terminus ille

(g) tot. tit. ff. de tut. & rat. distr. (h) tot. tit. Quando ex facto tut. (hh) c. t. de contraria tutelæ act. (i) tot. tit. de eo, qui pro tutore &c. (k) tot. tit. Quod falso tutore &c. (l) tot. tit. ff. de curatoribus &c. (ll) tot. tit. ff. de minor. (m) c. t. ff. de testam. tut.

illa variet, pleræque gentes certum tempus pubertatis definiverunt, & Romani in masculis tutelam post decimum quartum annum, in foeminis post duodecimum annum finiri, statuerunt) 4. si tutor ipse se defendere nequit, ut si ipse est furiosus : 5. si tutor non defendit, sed perdit jura pupilli : tunc enim tutor tanquam suspectus removeri potest * : 6. si ad certum tempus vel sub certa conditione tutor datus est, finitur tutela existente conditione, vel finito tempore *.

C A P U T V.

De statu Civitatis.

§. CXCIX. **T**ERTIUS hominum status est **STATUS CIVITATIS**. *Civitas* est cœtus plurium familiarum juris tuendi causa congregatus : & hætenus a natura . Postquam enim plures familiæ communi consensu in civitatem coeunt, eo ipso corpus aliquod constituunt, cui jura quædam, & prærogativæ adhærent, quibus nemo frui potest, nisi membrum sit illius civitatis ; adeoque a quibus extranei, qui non sunt partes illius corporis, excluduntur. (§. 107.).

§. CC. *Status igitur civitatis* est conditio, aut qualitas personæ, per quam quis jurium civitatis capax fit.

Status civitatis non est *immediate* a natura, sed *mediate*, quia civitates consensu constituuntur : unde obligatio inter membra civitatis oritur ex pacto, & hætenus ex jure naturali. (§. 55.)

§. CCI. Acquiritur status civitatis jure naturali 1. *ex nativitate*, si quis, nimirum, a patre cive ex ju-
stis

(n) t. t. ff. de suspect. tut. (o) Laur. comp. p. 479.

stis nuptiis nascitur: 2. *pactis*; quando quis in civitate, ejusque jura, recipitur; qui actus vulgo *naturalisatio* vocari solet.

Statum igitur civitatis habent personæ liberæ, vel a patre civē nātæ, vel in ceterum illum pacto receptæ. Differunt ab incolis, qui domicilium quidem in loco habent, non verò honorum; ac suffragiorum participes sunt.

Personæ, quæ statum illum habent, sunt vel imperantes; vel parentes.

§. CCII. Objectum status civitatis est qualitas, seu conditio illa, ex qua quis est membrum civitatis, eoque capax jurium, quæ ex hac qualitate sequuntur.

Jura autem illius status vel ad *imperantes* pertinent, vel ad *parentes*. Illa continentur sub regula generali, quod omnia facere possint imperantes, & omnia eis præstari debeant, quæ ad salutem civitatis pertinent.

Hæc uno hoc principio absolvuntur, quod cives defendere civitatem operis; & opibus teneantur, & quod defendi a civitate debeant, nec excludi a commodis; & privilegiis civitatis possint.

§. CCIII. Effectus status civitatis est, ut tam imperantes, quam parentes, defendere illum statum possint armis; & judicio; (per actiones nimirum præjudiciales) contra omnes, qui negant, eos partem illius corporis, & membrum civitatis esse: Hoc jure nititur bellum Romanorum contra Nabidem Lacedæmonios tyrannum, quod Tyrannus esset, & contra Perseum, quod spurius esset.

§. CCIV. Tollitur status civitatis, intuitu imperantiam, omnibus illis modis, quibus regnum amittitur: ratione *civium* verò 1. morte naturali: 2. in poenam, uti si civis deportatur, vel proscribitur, vel in servitu-

(p) L. 1. pr. §. 1. & §. 2. ff. L. 3. C. ad Municip. L. 19. §. fin. L. 17. §. 9. L. 22. pr. ff. L. 2. C. Eod. (p) tot. tit. ad L. Municip. & de incolis. (r) Grot. L. 2. c. 7. §. 16. ibique Testm. (s) Vid. infr. L. 6. c. 2.

tutem redigitur: 3. si deserit civitatem, eoque membrum ejus esse desinit: 4. per deditiōem, quæ fit a civitate, si deditus ab hoste recipitur. 5. captivitate, non vero 6. per relegationem.

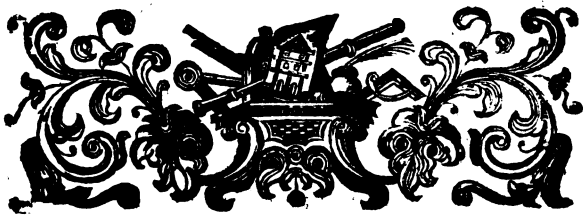
Juris Consultis Romanis is, qui civitate privatur, capitis deminutionem mediam pati dicitur. Vide supra [§. 114.]

§. CCV. In genere autem hic notandum est, parem rationem obtinere in omnibus corporibus, & universitatibus: ut collegiis opificum, præditiis equestribus, &c. Nam ibi quoque statum habere debet illius collegii, ordinis, &c. qui juribus illius ordinis, collegii, &c. gaudere vult, & hunc in finem actiones quoque præjudiciales dantur.

§. CCVI. Civitas si aliquid in se statuit, jure talionis quoque idem contra se admittere tenetur. Si præinde cives nostri prohibentur in vicina territoria merces transportare, si extranei gabellam hæreditariam nobis solvere tenentur, &c. vicini in suo territorio quoque a commerciis nos excludere, gabellam hæreditariam a nobis exigere, &c. possunt.

§. CCVII. Quomodo suffragia in civitate computanda sint, alibi examinabimus *.

(c) Par. in hypomn. Inst. tit. de action. §. 16. (u) Vid. infra L. 6. cap. 1. Crocii sententiam exposuimus in Diss. præcur. V. §. 10.

LIBER QUARTUS.
DE JURE RERUM,

*Seu de Jure , quod cuique hominum in res naturali
 ratione competit .*

P R O Æ M I U M .

§. CCVI.

EXPLICAVIMUS hæte-
 nus *primum* *objectum* *ju-*
ris , nimirum , **JUS**
PERSONARUM , seu
 jus , quod personæ com-
 petit **EX STATU HO-**
MINUM . Sequitur
 nunc *alterum* *juris* *na-*
turalis objectum , scilicet , **JUS RERUM** , seu jus ,
 quod cuique hominum naturali ratione quantum est
IN RES .

§. CCVIII. Præmittimus autem *primo* rerum di-
 visiones : ubi simul demonstramus , divisiones rerum ,
 quas **JCTi Romani** proposuere (*exceptis* *rebus* *divini*
juris ,) ex ratione naturali sequi . (*Vid. Cap. 1. .*)

§. CCIX. *Secundo* exponemus differentiam inter
 imperium , & dominium . (*Vid. Cap. 2. .*)

§. CCX. *Tertio* explicabimus veram dominii origi-
 nem , modosque acquirendi dominii naturales , *specia-*
tim

tim per successionem ab intestato. Ubi simul probabimus; nec testamentarias dispositiones, nec prescriptionem immemoriam, esse modos acquirendi domini naturales v.

§. CCXI. Quarto demonstrabimus, præter dominium nullum aliud *ius in re naturali* jure dari, adeoque servitutes, pignus, aliaque jura, quæ Legibus Romanis *ius in rem* tribuunt, non nisi actionem personalem producere *.

§. CCXII. Tandem sequetur modus amittendi domini 7.

C A P U T I.

De Rerum Divisione.

§. CCXIII. ANTEQUAM de modis acquirendi domini tractationem incipiamus, præmittendæ sunt rerum divisiones; *tum* ut appareat, quarum rerum dominium acquirere possimus, vel non possimus; *tum* ut conitet, an & quatenus rerum divisiones a Juris Consultis Romanis expositæ juri naturali convenient.

§. CCXIV. Per RES intelligimus quicquid in hominum usu esse potest, sive res sit in patrimonio, sive extra patrimonium 2. Adeoque & res *divini juris*, res *communes*, & res *publicæ*, seu *universitatis*, æque rerum nomine veniunt, ac res, quæ *in singulorum bonis sunt*.

Rei autem appellatione etiam causæ (i. e. fructus, usuræ, impensæ, & id, quod interest) & jura (i. e. actiones, obligationes, &c.) veniunt 4.

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. I §. CCXV.

(v) Vid. infr. c. 7. sect. 1. & seq. (x) Vid. c. 3. sect. 6. seq. (y) Vid. c. 3. sect. 9. (z) Pr. Inst. R. D. (a) L. 23. V. S. Goth. ad L. 2. ff. de reb. cred. lit. b.

§. CCXV. Hæ RES juxta doctrinam Marciani ^b vel sunt *communes omnium*, (sub quibus comprehendit res natura *nullius*, & *publica jure Gentium*) vel *universitatis*, vel *nullius*, vel *singulorum*: Tres priores species extra patrimonium singulorum esse dicuntur ^c, quia occupari proprietates earum a singulis vel natura vel lege nequit, sed solus usus.

§. CCXVI. RES COMMUNES Jctis Romanis dicuntur, quarum usus omnibus hominibus communis est ^d, quæ omnibus hominibus patent ^e, vel quod idem est, quæ sunt publicæ jure Gentium, & comparantur eis, quæ a natura prodita sunt, & in nullius adhuc patrimonium pervenerunt ^f. Essentia, & proprietates harum rerum communiū est, quod nemo prohiberi possit quo minus rebus illis utatur; cum enim hæ res in nullius bonis, ac proprietate sint; nemo jus arcendi alios ab usu earum arrogare sibi potest.

§. CCXVII. Inter res *communes*, seu *publicas jure Gentium*, refertur I. AER ^g: Complexus enim atomorum, qui aerem constituit, inexhaustus; indefinitus, ac indeterminatus est, & singulis momentis mutatur; adeoque sua natura occupari, id est in potestatem, & custodiam nostram redigi non potest.

Cum ergo nemo sit, qui aerem suum dicere possit, necessarius sequitur, usum ejus esse *communem*; eumque omnibus Gentibus, singulisque hominibus patere ^h, quia nemini jus prohibendi competit. Quilibet igitur hominum aucupari potest ⁱ; & quod in aere capitur, statim fit capientis ^k, etsi in loco, cu-
jus

(b) L. 2. §. 2. l. 6. R. D. (c) pr. Inst. Rer. Div. (d) §. 1. 2. Inst. Rer. Div. L. 24. pr. damn. infr. L. 2. §. 1. Rer. D. L. 3. ff. ne quid in loc. publ. (e) L. 13. pr. Comm. præd. L. 3. ne quid in loc. publ. (f) §. 4. Inst. R. D. L. 4. §. 1. L. 5. ff. Rer. div. L. 24. damn. infr. L. 1. §. 18. op. nov. nunc. (g) L. 13. pr. A. R. D. (h) L. 13. §. fin. ff. de injur. L. 3. §. 1. ne quid in loc. publ. §. 1. Inst. R. D. L. 2. ff. Eod. G) dd. ll. (i) L. 13. §. fin. ff. injur.

ius proprietatis ab alio occupata est, capiatur: nam & aer, & avis ipsa, sunt nullius l.

n. 1. Grotius ^m aerem in proprium jus abire posse, atque hactenus dissimilem ejus a mari esse rationem, statuit; quum nullus ejus usus sit, ad quem terræ usus non sit necessarius. Cum igitur terra illa legem accipiat ab eo, qui in terra imperium habet, inde concludit, aerem quoque legem ab imperante accipere posse, atque ex hac ratione aucupia vetari posse, ait.

At bene notandum est, prohibitionem legis non impedire, quo minus aer maneat communis, id est nullius, & quo minus avis in aere capta fiat acquiritis. Leges Romanæ nobis indignant, feram, etiam in alieno captam, fieri capientis, quia quod nullius est, cedit occupanti ⁿ. Capiens autem, qui lege prohibente ingressus est alienum fundum, ideo injuriarum actione domino fundi tenetur ^o. Et si igitur fundus alicui jure domini competat, inde tamen non sequitur, aeris quoque eum esse dominum, nedum avium in aere volantium, cum nec aer, nec avis unquam in domini potestate corporali fuerint.

§. CCXVIII. II. AQUA PROFLUENS communis est ^p, sive in flumine publico, sive privato fluat. Complexus enim aquarum itidem sua natura in singulorum proprietatem venire nequit: nam hæc quoque aqua inexhausta, & indeterminata est, & singulis momentis mutatur; adeoque possideri, id est in custodiam nostram, & potestatem corporalem redigi non potest. Hinc usus aquæ omnibus hominibus communis ^q, & cuique liberam esse dicitur, haurire, & ducere aquam e flumine ^r.

I 2

§. CCXIX.

(D) L. 1. §. 1. l. 3. pr. & §. 1. Acq. rer. dom. Vid. Theophil. Instit. §. 11. de rer. div. (m) d. l. 3. §. 1. d. l. 13. §. 1. f. (n) L. 2. c. 2. §. (p) l. 1. §. 1. f. l. 3. pr. & §. 1. de A. R. D. arg. l. 50. Eod. (p) l. 3. §. 1. A. R. D. §. 12. Inst. Rer. Div. conf. l. fin. §. 3. Quod vi, aut clam. (q) L. 2. §. 1. ff. rer. div. §. 2. Inst. Eod. Grot. l. 2. c. 2. §. 15. (r) §. 2. Inst. Rer. div.

§. CCXIX. III. MARE quoque est res communis, seu publica jure Gentium. De aqua marina id indubium est: sane, complexus ille aquarum indeterminatus, & inexhaustus est, ac itidem singulis momentis, mutatur; adeoque minus adhuc, quam aqua profluens, in custodiam, seu potestatem corporalem redigi potest.

n. 1. Mare igitur quatenus pro aqua marina sumitur, nullius est ^a; id est nullius in bonis, patrimonio, & proprietate: dominus non est, qui jus sibi habetenus arrogare, aliosque ab usu ejus arcere possit ^x. Atque hæc ratio est, cur usus maris omnibus hominibus communis dicatur, uti aer ^y; cur omnibus pateat ^z, publicusque sit jure Gentium ^a.

n. 2. Hinc (α) cuique liberum est, in mari navigare, & piscari ^b, (uti ludere in atrio publico ^c) etiam ante alterius ædes, vel prætorium ^d; adeo ut si quis me prohibeat, actione injuriarum ideo teneatur ^e; nisi juri suo renunciaverit ^f. (β) Privata lege mari servitus imponi nequit ^{ff} (servitus enim non nisi a domino constituitur: nemo autem maris dominus est) (γ). Quicquid mari capitur, sit capientis ^g; quia quod nullius est, cedit occupanti ^h. (δ) Insulæ in mari natæ nullius sunt, indeque cedunt occupanti ⁱ. (ε) Si quid mari injicitur, si ædificium ei imponitur, &c. id fit occupantis, quia nullius est ^k.

§. CCXX. IV. ALVEUS MARINUS ejusdem juris

(s) L. 2. ff. Flum. l. un. §. 1. Ut in flum. publ. Gros lib. 2. c. 2. §. 12. (r) L. 2. §. 1. ff. Rer. div. §. 1. Inst. Eod. (u) d. §. 1. Instit. de Rer. div. (x) L. 13. §. 6. De injur. (y) L. 3. §. 1. Ne quid in loc. publ. (z) L. 13. pr. Comm. præd. (a) §. 5. Inst. de rer. div. (b) L. 4. §. 1. ff. Rer. div. §. 1. Inst. Eod. L. 13. §. 6. De injur. L. 1. §. 1. ff. Acq. rer. dom. l. 2. §. 9. ne quid in loc. publ. (c) d. l. 2. §. 9. d. lib. 12. Comm. præd. (d) l. 13. fin. Injur. (e) d. l. 13. §. fin. injur. d. l. 2. §. 9. (f) L. 14. ff. de injur. l. 13. pr. Comm. præd. (ff) d. l. 13. pr. comm. præd. (g) l. 1. in fin. Acq. rer. dom. (h) L. 3. pr. Acq. rer. dum. Conf. l. 1. §. 1. de Acq. poss. (i) L. 7. §. 3. Acq. rer. dom. L. 1. §. 1. ff. Acq. poss. (k) L. 30. §. 6. ff. Acq. rer. dom. l. 50. Eod.

his esse dicitur, cujus est mare, & littora maris *1*: at mare, & littora maris, sunt communia *m*. Sane, cum aqua marina communis sit, necessario quoque alveus, qui aqua marina perpetuo tegitur, communis erit *n*. Unde dominium fundi, quem mare novo confecto alveo inundat, interire dicitur *o*.

n. 1. Proprietas igitur *alvei marini* nullius est *p*, id est in nullius proprietate, seu dominio. Nemo ibi jus prohibendi, vel alios arcendi, sibi arrogare potest. Sed usus communis est omnium hominum *q*; omnibus patet, & publicus est jure Gentium *r*.

n. 2. Hinc *1*. pilæ in mare jactæ, item molæ, cedunt ei, qui injectit *s*; quia usus maris omnibus communis est *t*; & quicquid de super ædificatum est, acquiritur ædificanti *u*: idque suum facere dicitur, etsi non in suo ædificet *v*. *2*. Insulæ ex alveo maris natæ (adeoque quæ pars alvei sunt) *x*, nullius esse intelliguntur, ideoque cedunt occupanti *y*.

CCXXI. V. LITTORA MARIS Jurisconsultis Romanis dicuntur communia *per mare z*, unde ejusdem juris esse dicuntur, cujus est mare, quod est commune *a*: mare enim; & littora communia omnium sunt, sicut aer *b*.

Not. Littora hic intelliguntur, quatenus hyberno tempore mare maxime excurrit *c*.

n. 1. Hactenus igitur littora sunt pars maris; sine

I 3

litto-

(U) §. 5. Inst. Rer. div. (m) L. 2. §. 1. Rer. div. (n) arg. l. 1. §. 7. sum. l. p. ff. Rer. div. (o) L. 23. & 24. ff. Quib. mod. ususfr. amit. L. p. ff. Rer. div. L. 3. §. 17. l. 30. §. 3. Acq. poss. arg. l. 31. §. 7. sum. (p) l. 30. §. f. Acq. rem. dom. §. 5. Inst. Rer. div. (q) §. 5. Inst. Rer. div. (r) L. pen. ff. Rer. div. (s) L. 2. §. 8. l. 3. §. 1. ne quid in loc. publ. (t) l. 3. ne quid in loc. publ. l. 50. de Acq. rer. dom. (u) l. 30. §. f. Acq. rer. dom. l. 50. Eod. (v) l. 1. §. 18. Nov. op. nunc. d. l. 50 (x) L. 30. §. 1. §. 3. Acq. rer. dom. l. 1. §. 6. sum. (y) Vid. infr. c. 4. sect. 8. §. 25. (z) §. 5. Inst. rer. div. l. 2. §. 1. ff. Eod. (a) §. 5. Inst. Eod. (b) l. 13. f. de injur. (c) §. 3. Inst. de rer. div.

littoribus enim usum maris, qui communis est omnium, exercere non possumus. Proprietas ergo littorum nullius est ^a, id est in nullius bonis, & dominio: adeoque nemini jus arcendi alios ab eorum usu competit. Est igitur littorum usus omnium hominum communis ^d, & omnibus vacat ^e, omnibus patet, eoque est publicus jure Gentium ^f. Unde Jcti tradunt, in littoribus idem obtinere, quod in usu aeris, maris, & fluminis, & viarum publicarum ^g.

Atque hæc ratio est, cur 1. nemo prohiberi possit ad mare accedere piscandi causa, quia littora maris communia sunt ^b: 2. cur quilibet casam ibi ponere, retia exsiccare, & ex mari deducere possit ⁱ: 3. cur nemo in littoribus aliquid facere possit, quo iter, navigatio, & statio deterior fiat, adeoque quo usus juris Gentium impediatur; nam is manu quoque a quolibet prohiberi potest ^k: 4. cur quilibet in littore ædificare possit ^l, & ædificando subito ædificium suum faciat ^m, etsi non in suo ædificet ⁿ; res enim nullius cedit occupanti ^o: unde navigantes ab illis ædificiis debent; nam id non pertinet ad usum maris, qui solus juris gentium est ^p (Dominium autem hoc cessare cessante usu, infra ^q videbimus). 5. Cur nec littora, nec alia loca publica, prædio vendito juncta, in modum computentur ^r; quia in dominio venditoris
non

(cc) §. 5. Inst. rer. div. L. 51. ff. contr. Emt. l. 14. pr. Acq. rer. dom. (d) L. 3. Ne quid in flum. publ. l. 13. §. f. de injur. l. 24. pr. Damn. inf. (e) L. 51. ff. contr. emt. (f) L. 14. l. 65. §. 1. ff. Acq. rer. dom. §. 5. Inst. Rer. div. (g) L. 3. Ne quid in loc. publ. (h) §. 1. §. 2. §. 5. Inst. Rer. div. L. 4. §. 1. ff. Eod. (i) Lib. 5. ff. Rer. Div. §. 5. Inst. Eod. (k) L. 50. Acq. Rer. Dom. L. 1. §. 17. ne quid in loc. publ. (l) L. 3. §. 5. ne quid in loc. publ. Lib. 14. pr. acq. rer. dom. L. 50. Lib. 65. §. 1. eod. L. 1. §. 18. de nov. op. nunc. L. 6. pr. rer. div. (m) L. 2. §. 8. ne quid in loc. publ. L. 30. §. fin. acq. rer. dom. (n) L. 1. §. 81. oper. nov. nunc. L. 6. pr. rer. div. (o) L. 14. pr. Acq. Rer. Dom. (p) §. 1. Inst. rer. div. L. 1. ff. eod. (q) Vid. infr. um. 16. (r) L. 51. contr. emt.

non sunt, adeoque vendita non censentur: 6. cur ea, quæ in littoribus inveniuntur, statim nostra fiant; quia nullius sunt, & usus littoram omnibus hominibus communis est: 7. cur insulæ prope littora ratæ cedant occupanti; quia sequuntur naturam contingentis agri, quæ publicus est.

n. 2. Neque in littoribus distinguebant Jcti Romani, utrum agri vicini essent arcifinii, an limitati. Nam omnes agri erant limitati, quia littora numquam assignabantur privatis.

Aliud igitur obtinet si Princeps vicinis prædiis agros assignat usque ad mare, vel ipsa littora eis in feudum dat (uti in Pomerania in terris nobilium ad litus maris litis fieri solet); tunc enim idem obtinet, quod in ripis fluminum publicorum: ut nimirum incrementa cedant vicinis prædiis, quia agri sunt arcifinii. Cum enim proprietates littorum; extra usus maris, vicinis prædiis assignata sit, necessario sequitur, ius alluvionis ibi obtinere, insulas vicinas cedere domino littorum, ædificium ab alio in illo litore positum acquiri, ei qui proprietatem littorum habet, &c.

§. CCXXII. VI. FLUMINA quoque Jctis Romanis dicuntur *communia*, seu publica jure gentium. Postquam enim Marcianus explicavit, quænam sint jure naturali communia, nimirum, *aer, aqua profluens, mare, & per hoc littora maris*, ita pergit: *Sed & flumina pene omnia, & portus, publica sunt*. Immo eodem modo publica jure gentium dicuntur, uti ripæ, & alveus, quorum usus est communis. (Vid. §. 223. & 224.)

n. 1. Usus igitur fluminis est publicus jure gentium,

I 4

tium,

(r) L. 3. ff. acq. rer. dom. E. 1. §. 1. acq. rer. dom. (s) Lib. 65. §. 1. 2. acq. rer. dom. (u) d. L. 51. 1. (v) Lib. 4. §. 1. ff. rer. div. §. 2. Inst. eod. E. 3. pr. ff. de flumin. E. 7. §. 5. acq. rer. dom. L. 45. pr. usurp. (x) L. 2. §. 1. rer. div. (y) L. 4. §. 1. rer. div. (z) d. L. 3. §. 4. inst. rer. div. (a) d. L. 7. §. 5.

tium, quemadmodum usus riparum ^b, viarum publicarum, & littorum ^c.

n. 2. Hinc 1. quilibet in flumine publico piscari ^d; 2. navigare ^e; 3. pecus ad flumen appellere ^f; 4. ibi ædificare; & ædificatum destruere potest ^g; 5. nemo jus prohibendi alios ab usu fluminis habet ^h. Unde Juris Consulti Romani contra prohibentem dant interdictum uti possidetis ⁱ, vel actionem injuriarum ^k; adeo ut nec 6. præscriptionem opponere alii possit ^l, qui longo tempore flumine usus est ^m.

n. 3. Notanter autem Marcianus ait, flumina *penè omnia publica* esse ⁿ; nam dantur quoque flumina *privata*, quorum usus non est omnium hominum communis, sed flumina hæc in privatorum dominio ^p; & intra eorum fines sunt ^q; eodem modo, quo lacus, & stagna ^r. Ratio enim fluminum publicarum, quod populus iis utatur, hic cessat.

§. CCXXIII. VII. RIPÆ quoque fluminis publici sunt communes: nam eodem jure habentur, quo ipsum flumen ^s; quod commune est Riparum igitur usus est communis omnium, & jure Gentium publicus ^t.

n. 1. Hinc 1. cuique liberum est ad ripam appellere, casam ibi ponere, naves alligare, retia exsiccare, onus reponere ^u. 2. Nemo potest prohiberi appellere

pe-

(b) L. 5. pr. rer. div. §. 4. inst. eod. (c) L. 24. pr. damn. infect. (d) L. 45. pr. usurp. L. 7. ff. div. temp. præscr. §. 2. inst. rer. div. (e) L. 5. ff. rer. div. §. 4. inst. rer. div. (f) L. un. §. fin. ut in flum. publ. (g) L. 24. pr. dam. inf. (h) d. L. 7. L. 13. §. fin. injur. L. un. §. 1. ut in flum. publ. (i) Lib. 14. ff. injur. d. L. un. (k) Lib. 13. §. fin. ff. injur. Lib. 2. §. 9. ff. ne quid in loc. publ. (l) L. 45. pr. usurp. & usuc. (m) L. 4. §. 1. Rer. Div. (n) tot. tit. ff. de flumin. (p) L. 1. §. 9. 10. ff. de flumin. (q) L. 6. de fin. regund. (r) L. 13. §. fin. de Injur. l. un. pr. ut in flum. (s) L. 5. pr. Rer. div. §. 4. Inst. Eod. L. 3. pr. de flumin. (t) L. 5. pr. Rer. div. d. L. 3. L. 65. §. 1. Acq. rer. dom. (u) d. L. 5. d. §. 4. L. en. ff. ut in flum.

pecus ad ripam fluminis publici *v.* 3. Insulæ juxta ripas natæ publicæ sunt *x.* 4. Cuique in ripa fluminis publici ædificare licet *y.*

n. 2. Neque *obstat*, quod jure Romano ripæ in proprietate vicinorum esse dicantur *z.*, & quod solum illud privatum videatur *a.* Ripæ igitur non sunt *res communes*, seu *publicæ jure Gentium*.

Ut hoc dubium rite solvatur, præmittendum est, Juris Consultos Romanos differentiam insignem statuisse inter agros *limitatos*; & *arcifinios*. Romani enim agros ita aliquando assignare solebant, ut certi limites agris constituerentur; aliquando ita, ut flumen ipsum terminus fuerit agrorum. Prius agrorum genus Romani vocarunt agros *limitatos*; & *posterius*, agros *arcifinios*. Priori casu alveus, & ripæ, non sunt pars agrorum: neque enim in singulos distributæ sunt, sed id, quod ultra limites situm est, publico relictum videtur. Hoc igitur casu ripæ, & alvei nullius in bonis, & in nullius proprietate, ac dominio sunt, indeque sunt publicæ jure Gentium, id est usus earum omnibus hominibus communis est: atque de his loquuntur prædictæ leges. Posteriori casu ibi limes est ubi est flumen; adeoque cum flumen ipsum terminum constituat, alveus, & ripæ pars agrorum sunt *b.* Hinc dominus ripæ arborem ibi natam suam facit *c.*; ædificia ab aliis ibi posita cedunt domino fundi, seu ripæ *d.* Unde Jcti tradunt, si quid in ripa sit, non videri in publico factum, sed in privato *e.* Atque hæc ratio est cur ripæ, insulæ in flumine publico natæ, alveus derelictus, &c. ipso jure vicinis prædiis cedant *f.*

n. 3. His ita præmissis dicimus, verum omnino esse,

(*v.*) d. l. un. §. fin. (*x.*) L. 65. §. 1. 2. Acq. rer. dom. (*y.*) d. L. 65. §. fin. (*z.*) L. 5. ff. Rer. div. §. 5. Inst. Eod. (*a.*) L. 30. §. 1. acq. rer. dom. L. 1. §. 11. flum. (*b.*) §. 5. Inst. Rer. div. (*c.*) L. 30. §. 1. Acq. rer. dom. l. §. Rer. div. §. 4. Inst. Eod. (*d.*) L. 15. Acq. rer. dom. (*e.*) L. 1. §. 11. Flumin. (*f.*) Vid. infr. c. 4. sect. 2. §. 4.

se, ripas quoad proprietatem in agris arcifiniis pertinere ad vicinos; hæc autem proprietas vicinis non aliter assignata est, nec assignari potuit, quam *salvo usu juris Gentium*. Proprietarii igitur ea, quæ ad usum *juris Gentium* pertinent, nullo modo impedire possunt, quamdiu flumen subsistit. Flumen enim semper publicum est jure Gentium; adeoque ejus usus communis est omnium hominum s.

§. CCXXIV. VIII. ALVEUS FLUMINIS PUBLICI itidem communis est, seu publicus jure Gentium; nam ejusdem juris est, cujus est flumen ^b, & aqua, quæ alveum tegit, quæ est communis ⁱ. Sanè, quamdiu flumen alveum tegit, tamdiu alveus sequi debet naturam fluminis: nam impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus ^k.

n. 1. *Proprietas* igitur *alvei* nullius est, & adeo nullius, ut is, qui dominus est fundi, dominium perdat si flumen locum inundat ^l, novamque alveum constituit ^m. Unde sequitur usum alvei esse publicum jure Gentium ⁿ, id est usum ejus omnibus patere, & omnium hominum esse communem.

n. 2. Hinc 1. cuique ædificare, & ædificata destruerè, in flumine publico licet ^o. 2. Nichil facere in alveo possumus, quo usus publicus deterior reddatur ^p. 3. Insulæ in flumine publico natæ sunt publicæ; ceduntque occupanti ^q. 4. Alveus derelictus ei cedit, qui primus occupat ^r.

n. 3. Neque obstat, *proprietatem alvei* ad dominos
vi-

(g) Vid. sup. num. 10. (h) L. 1. §. 6. & 7. Flumin. l. 7. §. 1. 30. §. 3. Acq. rer. dom. §. 23. Instit. Rer. div. (i) §. 1. Inst. Rer. div. L. 2. §. 1. eod. (k) L. 1. §. 7. flumin. arg. l. pen. Rer. div. (l) L. p. Rer. div. l. 24. ff. Quib. mod. usufr. am. l. 7. §. 1. Acq. rer. dom. (m) l. 23. & 24. ff. Quib. mod. uf. am. (n) d. l. 42. l. 7. §. 4. Acq. Rer. dom. (o) L. 24. ff. Damn. infect. (p) d. l. 24. (q) l. 65. §. 1. Acq. Rer. dom. l. 1. §. 6. & 7. ff. Flumin. (r) d. l. 1. §. 6. & 7. Vid. infr.

vicinorum prædiorum pertinere ¹; adeoque alveum non esse communem, seu publicum jure Gentium: nam dubio huic jam satisfactum est. In agris enim *limitatis* omnino verum est, alveum adjacentem esse publicum jure Gentium ²; quia ultra limites assignatos nullum jus vicinis competit. In agris *arcifiniis* vero negari nequit, ripas, & alveum quoad proprietatem assignatos esse vicinis prædiis ³, solumque privatam esse ⁴. Cujus rei effectus in eo consistit, ut domini ripæ acquirant insulas in flumine publico natas ⁵, quia ad usum fluminis non pertinent; & ut alyei derelicti eidem cedant vicinis prædiis ⁶, quia desinit jam esse flumen publicum, & populus eo non amplius utitur ⁷.

n. 4. Diximus autem, hanc *proprietatem* non impedire, quo minus *alveus*, cujus pars *ripa* est, maneat communis, & jure Gentium publicus; *quoad usus scilicet juris Gentium*, quos modo retenuimus.

§. CCXXV. IX. VIÆ quoque PUBLICÆ natura communes sunt, seu publicæ jure Gentium; quod ex ratione juris naturalis originem ducit,

n. 1. Præmittendum autem est, cuique hominum *transitum innoxiam* competere per totum terrarum orbem, non ex innoxia aliqua utilitate, uti Grotius statuit, (ea enim nemini jus dat in res alterius) sed ex plane alijs naturæ rationibus. Sane, 1. orbis humani generis causa conditus est; omnes res terræ in hominum usu creatæ sunt; provida natura singulis facultatem rebus illi utendi concessit; unicuique igitur homini naturali ratione jus est quærendi res ad usus suos necessarias. At fieri hoc absque transitu per alte-

(1) §. 5. Inst. Rer. div. (2) L. 30. §. 3. Acq. Rem. dom. l. 23. l. 24. Quib. mod. us. am. l. p. ff. Rer. div. l. 3. §. 17. l. 30. §. 3. Acq. poss. (3) L. 1. §. 6. & 7. ff. de flum. §. 5. Inst. Rer. div. L. 3. §. Aqua. quot. (4) Lib. 36. §. 1. & §. 3. A. R. D. d. l. 1. §. 6. & 7. (5) L. 1. §. 7. Acq. Rem. dom. (6) l. 30. §. 1; Acq. Rer. dom. l. 7. §. 5. Eod. l. 1. §. 6. & 7. de flum. (7) d. l. 30. §. 1.

terius territorium nequit. Negato igitur transitu, homo excluderetur a jure hoc quærendi res ad suos usus necessarias, & ejus causa creatas; eoque jus ipsi quæsitum injuriâ auferretur. 2. Omnes in eo consentiunt, me non posse impediri, quo minus per mare, & per flumen publicum navigem, id est transeam: quod igitur in mari, & in flumine publico licet, id magis licebit in territorio; sive enim navi, sive currû, sive pedibus per alterius territorium transeam, nihil interest. Sed & 3. contingere potest, ut populus aliquis remotior injuriam mihi inferat; hoc casu negari nequit, me illatam injuriam vindicare posse: vindicare autem eam non possem, si vicino jus esset transitum mihi negandi. Ex medii ergo necessitate apparet, jus mihi esse transitum petendi, quia omnia licent, sine quibus jus meum tueri non possum. Quin 4. contingere potest, ut fame, peste, injuria vicinorum, populus deserere suam civitatem cogatur: sane, jus hoc casu competit populo alias sedes quærendi, adeoque per vicina territoria transeundi: omnia enim media permissa sunt, sine quibus populus conservari nequit. 5. Commerciorum quoque licentia juris naturalis est: commercia autem sine transitu exerceri non possunt. Atque hoc 6. confirmatur usu omnium gentium, etiam barbararum, quæ transitum omnibus permittunt. Hinc in sacra quoque historia justa belli causa habita fuit transitus denegatio ^b.

Equidem transitus ille occupato territorio non quolibet loco exerceri potest; sed sufficit, locum aliquem a populo, vel eo, qui jus publicandi habet, destinari, & relinqui, per quem publice ire, ac commeari liceat ^c. Atque is locus *via publica* dicitur.

n. 2. *Via igitur publica* (seu jus transeundi) omnibus hominibus communis ^d & solum publicum esse
di-

(a) Vid. Grot. L. 2. c. 2. §. 13. n. 1. & 5. (b) Vid. Grot. d. c. 13. 2. §. (c) L. 2. §. 21. Ne quid in loc. publ. (d) d. l. 2. §. 3; §. 21.

dicitur *e*, indeque nullius in proprietate *f*) fecus, ac in via privata, ubi via fundi est *g*). Atque hinc usus viarum publicarum publicis jure Gentium, (sicut fluminum publicorum, & littorum *h*) & ad omnes homines pertinere dicitur *i*.

n. 3. Unde 1. nemo prohibere potest, quo minus per viam publicam eam *k*. 2. Nihil fieri potest in via publica, quo iter deterius reddatur *l*. 3. Via publica non potest venire in modum agri venditi; quia non est venditoris, &c. *m*

Hoc autem verum tantum est, quamdiu *Via* subsistit. Si proinde flumen viam inundat, novumque alveum facit, desinit esse via *n*; adeo ut licet postea aqua recedat, & viam restituat, non tamen reviviscat via publica, utpote semel extincta, sed ea vicinis cedat *o*.

n. 4. Notanter autem dixi, *transitum innoxium* cuique hominum liberum esse *p* (hinc omnis vis abesse debet *q*). Transire autem quis potest, etiam cum integro exercitu *r*. Si tamen foedere cum alio inito cautum sit, ne quis alterius hosti præbeat transitum, id licitum quidem est *s*; at negans eo ipso fit socius hostis, eoque hostis ipse.

n. 5. Quæritur, an necessaria transeuntibus præberi debeant? affirmat id Grotius, justo oblato pretio *t*. Nos commercia quidem juris naturalis esse, statuimus: at inde non sequitur, aliquem invitum vendere teneri; & incolas, per quorum territorium transitur, invitos cogi ad vendendum posse. Neque *obstat*, quod ali-

(*e*) d. l. 2. §. 21. (*f*) arg. l. 2. §. 1. Ne quid in loc. publ. (*g*) L. 38. §. fin. Acq. rer. dom. d. L. 5. §. 21. (*h*) L. 24. Damn. inf. (*i*) L. 1. ff. de loc. & itin. (*k*) l. un. §. 1. ut in flum. publ. (*m*) L. 51. ff. Contr. emr. L. 7. §. 1. ff. Peric. & comm. (*n*) L. 35. Acq. Rer. Dom. (*o*) d. Lib. 38. in fin. (*p*) Grot. L. 2. cap. 2. §. 13. (*q*) Grot. L. 3. c. 17. §. 2. (*r*) Grot. d. §. 13. (*s*) Grot. L. 2. c. 15. §. 6. num. 3. (*t*) Grot. L. 2. c. 2. §. 18.

aliter transire non possumus. Resp. necessitas hæc est hypothetica: nam commeatum secum ducere possumus transeuntes; si id fieri nequit, vel plane non, vel non cum tantis copiis simul transire deberent. Sane, necessitatem jus aliis in res meas non tribuere; alibi probavimus. (*Vid. infr. cap. pen.*)

n. 6. Denique notandum, transeuntibus vectigal imponi posse *. Sed & morari aliquandiu transeuntes in territorio possunt; si necessitas id postulet v: perpetuam autem habitationem exigere invito proprio imperante nequeunt; etsi sterile sit territorium, & desertum *. Cæterum, non tantum personis transitus concedi debet, sed & rebus 7.

§. CCXXVI. Ad res communes, seu publicas jure gentium, vel, quod idem est, ad res nullius, pertinent omnia, quæ primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt *: uti pisces, feræ a, inventa in littore b.

§. CCXXVII. Atque ad has res communes, seu nullius quoque pertinent (a) res, quæ dominum quidem habuerunt, sed quas dominus in rerum suarum numero amplius habere noluit, uti derelicta c: (b) illæ, quæ dominum habent, sed qui ignoratur; uti thesauri d: & [c] reliquæ adespota e.

CCXXVIII. Coronidis loco notandum est, imperantem his rebus naturali jure communibus etiam quoad usum legem dicere posse. Nam 1. diximus, legibus Romanis statutum esse, ne dominium littorum quis sibi acquirere, sed ut saltem usum eorum occupare possit. Unde is, qui ædificat in littore, non in suo ædificare dicitur; at ædificium sibi acquirit, quia
usus

(u) Grot. L. 2. c. 2. §. 14. (v) d. cap. 2. §. 15. (x) Dissentit Grot. L. 2. cap. 2. §. 16. 17. (y) Grot. d. cap. 2. §. 13. (z) L. 14. A. R. D. L. 1. §. 1. Lib. 3. ff. Acq. Possess. (a) d. L. 15. (b) L. 2. 3. ff. Rer. Div. §. 18. Inst. Eod. (c) §. 46. Inst. R. D. (d) L. 31. §. 1. A. R. D. §. 12. Inst. R. D. §. 12. Inst. R. D. (e) Grot. L. 2. c. 8. §. 5. 6. 7.

usus lictorum communis est: ad usum autem quoque pertinet, ædificium ibi ponere. *Vid. §. 221.*

n. 1. Dominium autem hoc ædificii tantum durat quamdiu ædificium extat; nam destructo ædificio res redit ad pristinum statum, i. e. locus ille, & pars illa lictorum; iterum fit publica jure Gentium, adeoque cedit ei, qui usum illius rei noviter occupat.

Egregie rem explicat Neratius f: *Quod in littore quis ædificavit; ejus erit: nam littora publica non ita sunt, ut ea, quæ in patrimonio sunt populi, sed ut ea, quæ primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt; nec dissimilis conditio eorum est; atque piscium, & ferarum; quæ simul; atque apprehensa sunt, sine dubio ejus, in cujus potestatem pervenerunt; domini sunt. Videndum est sublato ædificio, cujus conditionis sit is locus, h. e. utrum maneat ejus; cujus fuit ædificium, an rursus in pristinam causam recidat; perindeque publicus sit; ac si nunquam in eo ædificatum fuisset? Quod proprius est; ut existimari debeat; si modo recipit pristinam lictoris speciem. Hinc is, qui olim in littore ædificium posuit, ei, qui finito usu, & destructo ædificio; locum illum occupat; exceptionem præscriptionis opponere nequit. Papinianus ait: Præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca juris Gentium publica concedi non solet; quod ita procedit: Si quis ædificio funditus diruto, quod in littore posuerat, aut dereliquerat ædificium, alterius postea eodem loco extructo occupantis datam exceptionem opponat: vel si quis quod in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit; alterum eodem jure uti prohibeat g. Sed & Marcianus postquam dixerat, flumina, & portus, publica esse h, ita pergit: In tantum; ut & soli domini constituentur, qui*
ibi

(f) L. 14. Acq. rer. dom. (g) L. 45. ff. Usurp. & ufuc.
(h) L. 4. §. 1. R. D. (i) L. 6. ff. eod.

ibi ædificant; sed quamdiu ædificans ibi manet: alioquin dilapso ædificio quasi jure postliminii locus revertitur in pristinam causam; & si alius in eodem loco ædificaverit, ejus erit.

Illustratur hæc res exemplo rerum universitatis, Hæ enim res quoad proprietatem sunt quidem civitatis, seu universitatis; at quia civitas communi civium usui hanc proprietatem destinavit, quilibet ex civibus re illa uti, & utendo rem suam facere potest, ita ut quamdiu utitur, alius eum impedire non possit. Optime Cicero: *Theatrum commune est, recte tamen dici ejus esse locum, quem quisque occupavit.* Verum, hæc occupatio jus tantum dat, quamdiu occupat, i. e. quamdiu civis utitur: nam cessante usu res in pristinum statum redit, i. e. iterum fit occupantis.

n. 2. 2. Populus, qui imperium occupavit, prohibere potest, ne in litore absque ejus decreto ædificium ponatur, vel ne ante alterius ædes, vel prætorium, in mari piscari liceat. Hinc 3. conductores reipublicæ alios a piscando excludere possunt. Sane, hodieque videmus, jus piscandi quibusdam conducto-ribus privative concedi solere; & experientia docet, nobiles ad littora maris habitantes feudi jure jus piscandi sibi arrogare, aliosque arcere.

§. CCXXIX. RES UNIVERSITATIS (vid. §. 225.) Jctis Romanis dicuntur, quarum proprietas ad universitatem pertinet, usus vero ad singulos cives. Inserviunt igitur usibus privatorum, non quasi propriæ cujusque, sed jure civitatis; & tantum in illas juris habemus ad exhibendum, quantum quilibet ex
po-

(k) Lib. 1. ff. Rer. div. (l) L. 50. Acq. rer. dom. L. 1. §. 18. Nov. op. nunc. (m) L. 13. fin. ff. de injur. junct. Conf. Nov. Leon. 56. Sed Leo rationem juris naturalis ignoravit

(n) L. 1. pr. Rer. div. Lib. 6. §. 1. Eod. 14. pr. Acq. rer. dom. L. 15. V. S.

populo ad prohibendum * : & hoc sensu publici juris esse dicuntur P .

Hæ res universitatis a Jctis , (ut improprie) vocantur res nullius , quia non sunt in singulorum bonis q ; proprietates enim ad civitatem pertinet . Ad has res universitatis referuntur campi publici , ubi singulis ludere licet ; balnea publica , ubi quilibet lavare se potest ; theatrum publicum , ex quo cuique spectare licet r ; stadia , &c. s , muri , fora , portæ , circus , arena , &c. v .

Differunt autem res universitatis a rebus communibus , seu jure Gentium publicis , quod harum usus non solis civibus , sed omnibus hominibus pateat u ; deinde , quod quarundam rerum communium proprietates plane occupari non possit : ut in aere , aqua profluente , mari &c. v .

§. CCXXX, Per RES NULLIUS in hac generali rerum divisione , quam Marcianus suppeditat , intelliguntur RES DIVINI JURIS . Marcianus enim postquam res communes x , resque universitatis y explicavit , ita pergit z : Sacra res , & religiosa , & sancta , in NULLIUS bonis sunt , Gajus a ait : Quod autem divini juris est , id NULLIUS in bonis est . Unde Imperator quoque in Institutionibus b postquam explicavit , quid sint res communes c , & res universitatis d , continuando ait * : NULLIUS autem sunt res sacra , sancta , & religiosa . Atque ex his jam constat , in hac Marciani divisione non intelligi eas res nullius ,

Sæm. de Cocceii Inst. ad Grot. K qua-

(o) L. 2. §. 2. ff. Ne quid in loc. publ. (p) Gaji inst. de rer. div. §. 2. (q) L. 1. pr. Rer. div. (r) L. 2. §. Ne quid in loc. publ. (s) L. 6. §. 1. Rer. div. Cic. de finib. L. 3. Conf. L. 222 ff. de legat. 1. (t) Gaji inst. Rer. div. §. 3. (u) L. 14. Acq. Rer. dom. (v) Vid. supr. §. 217. seq. (x) L. 2. L. 4. L. 6. pr. Rer. div. (y) L. 6. §. 1. Eod. (z) L. 6. §. 2. Eod. (a) L. 1. pr. Rer. div. (b) in tit. Rer. div. (c) pr. & §. 1. Rer. div. (d) §. 6. inst. Eod. (e) §. 7. in inst. Eod.

eorum usus omnibus hominibus communis est, nec eas, quæ universitatis sunt: etsi omnes hæc res certo sensu nullius dici possint:

Res ergo NULLIUS, seu DIVINI JURIS sunt vel sacra, vel sancta, vel religiosa; quæ divisio menti juris civilis est.

§. CCXXXI. RES SACRÆ sunt, quæ auctoritate Principis Deo consecratae sunt (unde constat, natura res sacras non esse): Eoque referuntur ædes sacrae donaria, quæ rite ad ministerium Dei dedicatae sunt; &c.

n. 1. Non ergo res sacrae fiunt, si auctoritate privata Deo dicantur; sed manent profanae; quia privati jus consecrandi non competit: Atque hæc ratio est, cur in tali re, si furto auferatur, non committatur sacrilegium

n. 2. Res sacrae non sunt in patrimonio singulorum, indeque nullius esse dicuntur, quia in nullius bonis sunt, nec esse possunt. Hinc nec alienari, nec obligari possunt. Immo nec aliquid in loco sacro facere, aut immittere licet, nisi ornamenti causa fiat. Et dispositio de tali re adeo nulla est, ut nec æstimatio, nec poena inde debeatur; nec ex postfacto convalescat.

Definunt esse res sacrae I. si ab hoste occupantur: tunc enim definit imperium ejus, qui consecravit, nec hostem obligant leges consecrationis, etsi eadem quoque hostibus sit religio.

Not.

(f) §. 8. inst. R. D. l. 9. pr. §. 1. Eod. l. fin. ut in poss. leg. Grov. L. 3. c. 5. §. 2. n. 1. L. 1. c. 3. §. 2. n. 2. Parens in disp. de Evoc. Sacr. sect. 3. §. 20. seq. (g) d. §. 8. (h) d. §. 8. Aliter Parens d. disp. sect. 2. §. 13. & §. 18. (i) L. 9. §. 1. ad leg. Jul. de pecul. (k) §. 7. R. D. L. 1. pr. L. 1. pr. L. 6. §. 2. R. D. (l) §. 8. Eod. (m) Rubr. & l. 1. ff. ne quid in loco sacri. (n) L. 1. §. 2. Eod. (o) d. disp. sect. 2. §. 1. 28. 29. (p) Leg. 36. de Relig. ibique Goth. Dist. disp. de Evocat. Sacr. 1. §. 15. 16. Sect. 3. §. 4. & 21. (q) Aliter Par. in dict. disp. Sect. 3. §. 4. seq. Grov. L. 3. c. 5. §. 2. n. 4. & c. 12. §. 6. n. 1.

Not. Apud Romanos dii tutelares evocari solebant, cum hostium terras ingrederentur: sed non ea intentione id fiebat, ut loca capta religione liberarent, & quod crederent fugatis, vel fugientibus Diis ipsi jure res fieri privatas; sed ut eos sibi propitios redderent. Religione autem res liberabantur citra evocationem, quia jus consecrandi, re ab hoste occupata, cessat.

II. Secularisatione, quando res Deo consecrata, lege Principis a religione liberatur, adeoque usui profano restituitur: . .

III. Si res alienatur ex causa redemptionis captivorum, &c. . .

IV. Si res sacra plane interit: non si aedes sacre diruantur; nam locus sacer manet . .

V. Præscriptione . .

§. CCXXXII. RES SANCTÆ sunt, quæ functione quadam confirmatæ, eaque subnixæ, i. e. lege pœnali ab injuriis hominum defensæ, atque munitæ sunt. Eoque referuntur muri, portæ, fora, theatra, circus, arena, legati, Tribuni plebis.

Ex his rebus tollere aliquid, aut contingere non possumus. Hinc in muros nihil immittere licet, nec aliquid eis conjungere, seu superponere, nec aliquid in eis sine consensu Principis reficere, nec habitare in muris, & in porta licet.

K 2

Hc

(r) L. 9. §. 2. R. D. (s) Aliter Parens dict. Sect. 11. §. 4. usque ad §. 18. (t) d. disp. S. 3. §. 22. seq. §. 32. seq. (u) d. §. 8. Rer. Div. L. 21. C. de sacr. Eccl. d. disp. S. 3. §. 26. seq. Grot. L. 3. c. 5. §. 2. n. 1. L. 2. c. 19. §. 3. n. 32. (v) d. sect. 3. §. 2. (x) d. sect. 3. §. 3. (y) L. 9. §. 2. R. D. (z) d. §. 8. R. D. & L. 23. C. de conerah. emto. (a) L. 8. p. §. 3. Rer. div. junct. L. 41. ff. pñin. §. 11. inst. R. div. Par. disp. de legato sancto c. 1. §. 2. 3. & 4. (b) Gajus L. 2. L. 1. §. 2. L. 2. ff. ne quid in loc. sacr. §. 10. (c) d. L. 8. §. 2. (d) L. 6. §. 5. R. R. (e) Gajus ibid. L. 2. ff. ne quid in loc. sacr. (f) d. l. §. 2. (g) L. 9. §. 5. R. D. (h) L. 9. §. 4. R. D. (i) L. 3. ne quid in loc. sacr.

Hæ res extra patrimonium singulorum sunt, indeque publici juris esse dicuntur^k, & nullius, quia in nullius privati bonis sunt^l.

Ex hac descriptione *rerum sanctarum* apparet, res sanctas supponere sanctionem, i. e. legem pœnalem (illæ enim legis partes quibus pœna constituitur adversus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones vocantur^m); adeoque res naturali ratione sanctas non dari, sed lege demum constitui.

§. CCXXXIII. RES RELIGIOSA est locus, in quem homo mortuus in perpetuum illatus estⁿ ab eo, qui jure inferre potest. Hinc *cæmeteria* & *cenotaphia* per se non sunt religiosa^p; nec *servitus*, quæ ad sepulchrum conceditur: nam hæc privati juris est, indeque a domino remitti potest^q.

Hæc *religio* ex superstitione gentilium orta est: hi enim animas particulas auræ divinæ esse, statuerunt, & ex quo à corpore separatæ fuere, MANES appellaverunt^r. Hos autem manes obambulare, credebant, citra corpus defunctorum, neque quiescere illos posse, existimabant^s, nec ab inferis recipi^t, nisi sepulto corpore. Hinc tanta cura Gentibus fuit corpus condendi, ut manes requiescant, & sepultura officium humanum dicitur^u.

Hæ res religiosa itidem publici juris^v, & nullius dicuntur, quia in nullius privati bonis sunt^x, nec esse possunt; sed naturaliter locus videtur ad mortuum pertinere^y.

Et si

(k) Gajus d. §. 2. (l) L. 1. pr. L. 6. §. 2. R. D. §. 7. §. 10. inst. Eod. L. 83. §. V. O. L. 182. Reg. (m) §. 11. inst. R. D. L. 9. §. ff. 3. Eod. l. 41. ff. pœn. (n) L. 40. L. 42. ff. Relig. (o) L. 2. §. 2. Eod. (p) L. 6. 7. Eod. (q) L. 14. §. 1. servit. (r) Festus, voce Manes: Gutherus de jure Man. l. 1. c. 27. & L. 2. c. 9. (s) Thomasin. de don. vet. c. 23. & c. 37. Guther. d. L. 2. c. 36. (t) Guther. d. L. 2. c. 10. & 16. (u) Grot. L. 2. c. 19. (v) Gajus L. 2. L. 1. §. 2. (x) L. 1. pr. L. 6. §. 2. R. D. (y) L. 4. ff. Relig. L. 4. C. Sepul. viol.

Etſi vero *loca religioſa* in proprietate, & dominio non ſint, jus tamen in his rebus cuique competere poteſt ad uſus religioſos; uti jus inferendi mortuum, cenotaphia faciendi, &c.

Effectus rerum religioſarum eſt, 1. ut *actio* mihi datur *in factum* contra eum, qui mortuum in meum locum inferat. 2. Si alius me impedit, leges Romanæ actionem mihi contra eum dant *de mortuo inferendo*. 3. Si quis me prohibeat ſepulchrum ædificare, monumentum extruere, cenotaphia erigere, &c. dant actionem *de ſepulchro ædificando*. 4. Si quis expenſas in funus alienum fecit, *actio funeraria* ideo datur. 5. Si quis ſepulchrum violaverit, contra eum datur *actio de ſepulchro violato*.

Res ergo religioſæ natura non dantur; & doctrinæ de *manibus* mera fabula eſt. Sane, ſepultura non eſt jus naturæ ratione homini quæſitum: homo deſinit eſſe homo ſi moritur; nec jura dantur mortuorum, ſed viventium. Fruſtra proinde hic quæritur de jure ſuo cuique tribuendo, cum homini mortuo jus quæſitum non ſit, nec natura quæri poſſit. Sed nec viventibus jus quæſitum eſſe, aſſeri poteſt: eorum enim non intereſt, quomodoſcumque cadaver annihilatur.

At ex rationibus politicis *ſepulturæ* neceſſitas in rebus publicis bene ordinatis merito introducta eſt.

§. CCXXXIV. *Secundo*, res naturali jure ſunt vel *corporales*, vel *incorporales*. *Illæ* ſunt, quæ tangi poſſunt: *hæc*, quæ tangi non poſſunt; qualia ſunt ea, quæ in jure conſiſtunt, uti hæreditas, obligatio, ſervitus, jurisdictio, &c.

§. CCXXXV. *Tertio*, res corporales vel *mobiles* ſunt; vel *immobiles*. *Illæ* ſolo non cohærent: *hæc* ſolo cohærent, vel natura ſua; vel ex destinatione hominis.

K 3

Res

(c) Lauc. comp. pag. 165. (d) L. 1. §. 1. R. D. Par. hyp. Inſt. de R. D. §. 2. (e) Par. d. §. 2.

Res incorporales autem nec mobiles sunt, nec immobiles; sed sequuntur naturam rei, cui coherent, Atque hinc actiones reales ad immobilia referuntur, quia dantur pro obtinenda re immobili.

C A P U T II.

De differentia inter Imperium, & Dominium.

§. CCXXXVI. ANTEQUAM modos acquirendi domini explicemus, præmittendum est, in rebus terra duo esse occupabilia *Imperium, & Dominium* d.

Equidem quid sit *Imperium*, quomodo acquiratur, & quæ inde sequantur jura, infra examinabimus. Hic saltem indigitabimus, quid intersit inter *Imperium, & Dominium*; & quodnam jus competat imperanti in *Dominium* singulorum.

§. CCXXXVII. IMPERIUM I. est potestas proprio jure competens, ad tuenda jura civitatis.

DOMINIUM est facultas domino competens de re sua pro lubitu disponendi.

II. Ex jure *Imperii* igitur saltem facultas oritur tuendi, & conservandi personas, & res imperio subiectas: Ex *Dominio* autem sequitur facultas etiam pendendi res f.

III. Acquiri *Imperium* potest, etsi res singulæ natura in dominium venire non possint. Sane, imperium aeris; aquæ profluentis, maris, &c. habere possumus, etsi nec aer, nec aqua profluens, nec mare in proprietate nostra sint constituta.

IV: Occupato *Imperio* nondum videtur occupatum *Dominium*, seu proprietas rerum singularum. (quod etiam

(c) L. 15. §. 3. qui fatid. cogunt. (d) Grot. L. 2. c. 3. §. 4. (e) Lib. 21. C. Mand. (f) dictæ leg. L. 21. (g) L. 10. A. R. D. l. p. Ne quid in loc. publ.

etiam de dominio generali asserimus *h.*) Intra fines igitur imperii infinitæ dantur res, quæ nullius sunt, id est quæ in proprietatem nondum venerunt, ut feræ, gemmæ, & lapilli in littoribus inventi, &c. *i.*

Hinc *V.* apparet, in occupatione Imperii non præcise requiri, ut res in corporali nostra potestate constituantur; sed ibi sufficere, ut imperans legem cum effectu rei dicere possit. At ad acquirendum Dominium præcise requiritur corporalis rei apprehensio. Merito igitur *J.C.* ait, *dominia rerum a passione initium sumisse* *k.*

§. CCXXXVIII. Insignis autem hujus imperii est effectus, tum circa res communes, quæ plane in dominium singulorum venire non possunt; tum circa res, quæ in singulorum proprietatem venire possunt, at occupatæ nondum sunt; tum circa eas, quæ in singulorum dominio constitutæ sunt.

§. CCXXXIX. PRIMO enim imperans legem dicere potest *rebus communibus*, quarum usus omnibus hominibus patet: ita enim is, qui mare occupavit, (quod commune est) velorum submissionem a transeuntibus exigere, vectigal navigantibus imponere, &c. potest: sed & *aeri* legem dicere, adeoque prohibere poterit, ne quis aucupia exerceat *l.*, ne quis ædes altius tollat *m.* &c. Denique prohibere potest, ne in littoribus, (quæ sunt communia) ædificetur absque consensu Principis &c. *n.*

§. CCXL. SECUNDO, Princeps imperare potest, ne res, quæ in proprietatem nostram venire possunt, occupentur: atque hac ratione prohibere Princeps potest, v. g. ne loca sterilia, & inculta invito imperante possideantur *o.*; ne uniones, & gemmas in littore legere

K 4

lj-

(*h.*) Dissert. præcæm. VI. §. 19. 24. & 17. (*i.*) L. 50. A. R. D. Lib. 14. pr. Eod. Grat. L. 2. c. 2. §. 12. (*k.*) L. 1. §. 1. de Acq. poss. (*l.*) L. 3. §. 1. A. R. D. (*m.*) L. 50. A. R. D. L. p. ne quid in loc. publ. (*n.*) Dissert. Grat. L. 2. c. 3. §. 17.

liceat; ne ad espota a privatis occupentur, &c. Sed & talem legem dare potest, ut res occupata, & in nostro dominio constituta videatur, etsi vere occupata non sit ..

Bene autem notandum est; *usum juris Gentium* tali lege imperantis impediri non posse; adeoque neminem a navigatione, nec a piscatione; nec ab omnibus illis juribus, quæ in præcedenti sectione recensuimus; excludi posse.

Neque *obstat*, experientiam testari, Gentes quasdam alias gentes excludere a piscatione, a facultate legendi uniones, &c. Resp. Hoc casu supponitur, gentem, quæ alios prohibet, usum maris, & littorum occupasse. Cum enim usus maris omnibus gentibus communis sit; ea gens, quæ usum illum occupavit, jure suo utitur; adeoque quamdiu utitur; omnes alios excludere potest. Si proinde usus certo saltem tempore recurrit, & gens quædam quotannis piscationem exercuit, in usu hoc turbari ab aliis non potest; quamdiu utitur.

Atque ex eadem ratione illi, qui publice conduxerunt piscationem *p*, vel eam in feudum a Principe acceperunt *q*, prohibere alios possunt; quia actu utuntur, adeoque, quamdiu utuntur, alios jure excludunt. Si vero uti desinunt, res redit in pristinum statum, i. e. quilibet usum illum occupare potest. (*vid. §. 3. 238.*)

Hinc jam facilius est decisio quæstionis, an dominus prædii maritimi propellere piscantes ante ædes, vel prætorium ejus possit? Ulpianus id negat, quia mare est commune, uti aer; adeo ut injuriarum agi contra dominum prohibentem posse, existimet. Leo id affirmat, & jus illud, quod dominum prohibentem actioni injuriarum subjeit, iniquum judicat. Prior sententia jure

(o) Grot. L. 2. c. 2. §. 5. (p) L. 13. §. 7. injur. (q) Vid. supr. §. 121. n. 2. (r) Const. 56.

jure naturæ vera est; & merito JCtus ait, contrarium quidem usurpati, at nullo jure: Nec repugnat Leonis constitutio; is enim supponit, usum occupatum a domino esse, quia oras illas loco vestibuli, seu atrii esse, ait, cujus usum dominus possidet.

§. CCXLI. *Tertio, effectus imperii insignis ratione rerum, quæ in singulorum proprietatem venerunt, hic est, ut imperans ex duplici causa de hoc dominio disponere, & rebus illis legem dicere possit: nimirum, ob utilitatem publicam, & in pœnam.* Nunquam autem extra hos casus ex plenitudine potestatis jus aliis quæsitum auferri potest.

C A P U T II.

De jure quod nobis competit in Res terra Jure Domini; ubi de Origine Domini, & de modis ejus acquirendi, agitur.

§. CCXLII. **E**XPLICATIS differentiis inter imperium, & dominium, superest ut exponamus, quomodo res naturali jure fiant singulorum (vid. supr. §. 215.). Eo magis autem interest vera indigitare principia, quia Grotius v increpat JCtos Romanos, quod modos acquirendi in Titulo de acquirendo rerum dominio recensitos juri Gentium; seu naturæ tribuerint.

Ex sequentibus apparebit, omnes illos modos acquirendi domini vere naturales esse, indeque JCtos injuria vapulare. Error Grotii in eo consistit, quod credidit, JCtos Romanos in omnibus acquirendi modis do-

(s) dict. Const. § 6. (r) L. 2. c. 3. §. 4. n. 2. c. 14. §. 7. §. 14. c. 13. §. 20. n. 3. c. 25. §. 3. 4. L. 3. c. 20. §. 9. (t) Vid. jus meum contr. L. 1. tit. 4. & L. 42. tit. 1. §. 10. (v) L. 2. c. 8. §. 1.

dominium plenarium, & perpetuum, etiam in re alterius, tribuere. At nunquam id sensit Jctos, ex ipsa tractatione apparebit.

§. CCVLI. Præliminaris autem quaestio est, quænam sit origo dominiorum, i. e. quomodo in primo hominum statu res terræ in proprietatem singulorum pervenerint? Equidem Grotius¹ in ea opinione est, dominia non esse a natura, sed omnes res fuisse ab initio communes; & homines demum pacto (tum expresso, tum tacito) ab illa communione recessisse: adeoque posse quidem dominia, postquam facta, & voluntate hominum introducta sunt, juris naturalis dici, sed *pro certo rerum statu*. Quam hypothesin late alibi explicavimus², simulque communionem istam naturalem rerum refutavimus³.

§. CCXLIV. Nos statuimus, res ab initio non *communes*, sed *nullius*, i. e. in nullius hominum bonis, & proprietate fuisse, ac per occupationem demum in dominium singulorum pervenisse.

§. CCXLV. PRIMO igitur asserimus, *res terra* ab initio fuisse *nullius*. Ut enim res in alicujus bonis, & proprietate esse dicatur, requiritur, ut possessionem ejus rei acquisiverit, i. e. ut facultatem naturalem habuerit rei incumbendi cum animo sibi habendi⁴: possessio enim non acquiritur nisi corpore, & animo⁵. Si proinde nunquam facultatem habuit rem tenendi, impossibile est ut pro lubitu de ea disponere possit. Hinc notanter Jctus ait, *dominia rerum a possessione initium cepisse*⁶.

Certum autem est, primum hominem a Deo formatum eo momento nihil proprii habuisse. Nulla res
in

(1) L. 2. c. 9. 2. n. 5. c. 8. §. 1. n. 2. (2) Vid. *Dissert. proem. I. cap. fin. & Dissert. VI. c. 1.* (3) d. *Dissert. VI. cap. 5. §. 3.* (4) L. 1. pr. ff. de acq. poss. Lib. 3. §. 13. eod. (5) L. 6. §. fin. de acq. poss. L. 3. §. 3. Eod. (6) L. 1. §. 1. A. P.

in ejus corporalem potestatem adhuc pervenit; adeoque nullum jus in eam habuit: necdum igitur in omnes res jus aliquod sibi arrogare potuit, utpote quæ maximam partem cognitæ ipsi non fuere, adeoque & detentio, & animus sibi tenendi, deficiebat; fuere igitur res nullius.

n. 1. Sed & porro si res in primævo rerum statu in bonis, & proprietate alicujus fuissent, aut *uni* proprias fuisse oportet, aut *pluribus*, aut *omnibus*. Non autem fuere propriæ *uni*; uti modo probavimus: nec *pluribus*; tum ex eadem ratione, tum quia per rerum naturam constare non potest, qui plures illi sint, quibus, exclusis reliquis, Creator proprietatem rerum terræ concessisset: nec *omnibus*; quia 1. dictum est, nec primum hominem tempore formationis res aliquas detinuisse animo sibi habendi, nec homines ex eo natos aliquid possedisse, dum nascebantur: adeoque res universas eis proprias nunquam fuisse, quia nemo dominium acquirit, nisi res in ejus corporali potestate constituatur. Sed & si 2. omnibus hominibus res univæ propriæ essent, necessario inde inferri deberet rerum communio: ea autem posita infinitæ contradictiones, & difficultates sequerentur, quas alibi * exposuimus.

Cum igitur res terræ nec *uni*, nec *pluribus*, nec *omnibus* propriæ sint, *nullius* esse oportet.

n. 2. Res natura *nullius* esse, Jcti Romani passim indignant. Occupationem enim rerum, quæ *nullius* sunt, juri gentium, quod cum genere humano initium cepit, adscribunt *f*; adeoque eo tempore, quo genus humanum initium cepit, res *nullius* fuere. Sed & alibi asserunt, littora ita publica esse, uti res, quæ natura proditæ sunt, nec in dominium pervenerunt *z*; adeoque existunt res, quæ natura proditæ sunt, & in nullius

(e) Dissert. præm. ad Grot. 6. 5. 68. (f) L. 1. pr. 5. 1. & L. 3. pr. A. R. D. R. Ratione naturali res nullius capicium fieri, traditur in d. L. 3. pr. (g) L. 14. A. R. D.

lius dominium adhuc pervenerunt. At hæ res dicuntur *nullius*; quod de littoribus disertis verbis a JCTis traditur ^b.

§. CCXLIII. Posito principio, *res terra nullius esse*, necessario sequitur, cuique hominum jus esse res illas occupandi, & suas faciendi. Hoc autem jus homini naturali ratione quæsitum esse; probatur *I. ex FACTO CREATIONIS*. Deus enim cuique hominum non tantum in genere dedit *libertatem*, i. e. facultatem naturalem agendi quicquid libet, sed & speciatim cuique concessit potentiam arripiendi res terræ, percipiendi fructus, &c. Hæc facultas, hæc potentia, tamdiu licita est, donec prohibita probetur.

At talis prohibitio probari nequit; quia res omnes natura sunt nullius; adeoque nemo est, qui jus sibi in rebus illis arrogare, & occupantes impedire; aut ab usu illarum rerum repellere possit.

II. Jus occupandi res nullius confirmatur *ex MOTIBUS* cuique hominum a natura inditis. Homines enim anxie ea, quæ ad vitæ necessitates pertinent, appetunt, easque summo studio ad usus suos arripiunt. Homines ergo motus illos sequendo, juxta voluntatem Creatoris, i. e. jure agunt.

Demonstratur id jus *III. ex FINE ACTIONIS CREATORIS*. Sane, in eum solum finem Deus res terræ creavit, & nulli alii usui quam ut homines illis uti possint. Atque hoc argumento utitur JCTus, cum demonstrat, homines non esse in fructu aliorum: nam, ait, *natura omnes fructus hominum causa produxit*. Et si vero animalium quoque causa terræ fructus conditi sint, verum tamen manet, fructus in usum hominum conditos esse, quia ipsa animalia condita sunt in usum hominum ^R.

Præ-

(b) L. 51. Contr. emr. (i) in §. 37. Inst. de R. D. (c) Vid. Dissert. procem. X. §. 8. lit. h.

Præterea IV. negari nequit, Deum velle humanum genus conservari, & propagari: cum vero citra occupationem rerum, quæ ad alendos homines pertinent, humanum genus conservari non possit; ex **MEDI NECESSITATE** sequitur, Deum quoque voluisse, ut homines res illas in usus suos arripere, eoque suas facere possint,

Sane, V. Ex **NATURA ENTIS PERFECTISSIMI** certissima ratione inferitur, Deum, qui res terræ produxit, easque in nullius potestate constituit, immo singulis facultatem iis utendi concessit, motusque eas in suos usus convertendi indidit, eumque unicum finem in producendis fructibus manifestavit, &c. voluisse, ut homines res terræ suas faciant; quia vult quidquid agit, nec aliquid frustra agit.

Denique, & VI. **USUS OMNIUM GENTIUM** indigitat, homines occupando res terræ, eas suas facere quatenus nullius sunt. Jcti Romani inter modos acquirendi *juris gentium*, quod ab ipsa ratione naturali procedit, & cum genere humano ortum est, referunt *occupationem rerum, quæ nullius sunt* ^l; & *Neratius* postquam asseruit, *quod in littore quis adificavit, ejus esse*, rationem addit, *quia littora ita sunt publica, ut ea, quæ primum a natura sunt prodita, & in nullius dominium adhuc pervenerunt* ^m.

Hinc regulam generalem statuunt, *quod nullius est, naturali ratione cedere occupanti* ⁿ. Atque ex hac ratione capta in aere, aqua, & terra, jure gentium, quod cum genere humano initium cepit, fieri capiendum, ajunt; quia scilicet hæ res nullius sunt^o. Hinc quia littora nullius sunt ^p, inventa in littore ^q, ac adificia

(l) L. 1. pr. junct. L. 3. pr. A. R. D. (m) L. 14. ff. Acq. rer. dom. (n) L. 1. pr. & §. 1. junct. L. 3. pr. A. R. D. (o) d. L. 1. §. 1. & L. 3. pr. d. l. 14. (p) d. L. 14. Lib. 51. ff. Contr. emt. (q) L. 2. ff. Rer. div.

ficia ibi posita, cedunt occupanti, &c. Porro mare, ejusque alveum, nullius esse, statuunt; indeque concludunt, omnia incrementa fluviaia fieri occupantis. Denique ideo novam speciem fieri facientis, docent; quia id, quod factum est, antea nullius fuit.

Cum ergo probatum sit, jus occupandi ex voluntate Creatoris cuique hominum quæsitum esse, sponte inde sequitur, id, quod occupamus, nostrum fieri, & alios homines rem a me occupatam auferre mihi non posse. Everterent enim actionem Creatoris, & factum creatoris, prohiberent motus a creatore cuique hominum inditos; impedirent finem, quem Creator agendo sibi proposuit; tollerent media ad obtinendum finem necessaria; inculparent perfectiones divinas, quasi Deus frustra aliquid fecisset; & denique improbarent id, quod apud omnes gentes pro licito habetur. Hinc alibi probavimus, furta, i. e. contrafactiones fraudulentas rerum ab aliis occupatarum, communi gentium calculo improbari.

§. CCXLIV. *Causa* igitur dominii, sive originarii; sive derivativi, est jus naturæ, i. e. voluntas Creatoris, qui cuique hominum facultatem concessit res hujus terræ occupandi, suasque faciendi, & de occupatis disponendi.

§. CCXLV. *Subiectum* dominii sunt homines ratione præditi: unde dominium acquirere non possunt bruta, infantes, furiosi, summe ebrii, &c. deficit enim animus sibi tenendi.

§. CCXLVI. *Objectum* sunt res corporales, quæ in proprietatem venire possunt, mobiles, & immobiles: non vero res incorporales; nec jura universitatis, nisi qua-

(r) Lib. 14. A. R. D. (s) Vid. supr. §. 221. n. 1. (t) d. §. 5. l. 30. §. fin. A. R. D. (u) §. 1. Inst. Rer. div. (v) Vid. supr. §. 220. seq. (x) Lib. 7. §. 7. A. R. D. (y) Grot. L. 1. c. 1. §. 10. n. 4. ibique not. (z) l. 1. pr. & §. 1. R. V. §. 1. in fin. Instit. de Ac.

quatenus corpori coherent^a ; nec res natura commu-
nes^b.

§. CCXLXII. *Effectus* dominii acquisiti intuitu do-
mini sunt ; 1. ut quilibet homo de re occupata proha-
bita disponere ; eamque in alium transferre possit .
Cum enim omne jus in illam rem sit peres solum
occupantem , nemini injuria fit illa dispositione ; & ne-
mo jus contradicendi sibi arrogare potest . Atque hoc
principio nititur regula illa JCorum ; *nihil tam natu-
rale esse , quam voluntatem domini rem suam in alium
transferre volentis , ratam habere* . 2. Quod omnia li-
cita sint , sine quibus dispositio illa exitum habere ne-
quit ; adeoque dominus defendere potest rem suam con-
tra vim aliorum , etiam cum intereptione vim infe-
rentis ; si aliter defendere nequit : immo & vindicare ,
& repetere eam potest a quocunque , qui rem illam
sine causa tenet .

n. 1. Actio , quæ ex dominio oritur ; Jctis dicitur
rei vindicatio : per quam rem ipsam , ejusque domi-
nium a quocunque possessore vindicamus , cum fructi-
bus pendentibus , utpote qui sunt pars rei .

n. 2. Si fama mihi compertum est , rem meam pe-
nes alium , qui forte id negat , existere , jure naturali
quoque *actio* mihi competit *ad exhibendum* ; idque ex
medii necessitate : Rem enim meam vindicare non pos-
sum , nisi prævia exhibitione constet , eam meam esse ;
unde hæc actio præparatoria rei vindicationis dicitur^d .

n. 3. Equidem Dominus jure naturæ præterea a
possessore rei suæ etiam fructus separatos , consumptos ,
percipiendos , omneque id , quod interest , repetere ,
immo ad omne damnum culpa , vel dolo in re datum ,
agere potest : at hæc actiones non sunt reales , nec ex
jure in re oriuntur , quia fructus separati ; &c. nun-
quam mei fuere ; sed hæc præstationes sequuntur vel

ex

(a) L. 56. ff. R. V. (b) Vide supra § 216. seq. (c) Tot.
tit. ff. Rei vind. (d) Tot. tit. ad exhibend.

ex delicto, vel ex variis causarum figuris, Jure Romano tamen cautum est, ut in judicis arbitrio sit, si possessor ad mandatum non restituat, etiam de illis judicare. Unde *rei vindicatio* dicitur arbitraria.

§. CCXLVIII. *Effectus dominii intuitu aliorum* est, ut [a] illi facultatem pro lubitu de re mea disponendi impedire, & turbare nequeant. Sane, cum Deus cuique hominum facultatem dederit rem occupandi, & de re illa disponendi, alii facultatem hanc a Creatore concessam turbare, & hoc jus naturali ratione questum occupanti auferre absque injuria non possunt; quia concessionem divinam interverterent, & jus suum cuique non tribuerent. [b] Ut si rem alterius, etiam bona fide, tenent, eam domino restituere teneantur, quia jus alienum tenent.

Hæc autem restituendi necessitas desinit si possessor rem hanc alienam non amplius tenet, sed eam, etiam pendente lite, alienat. Actor enim rem vindicare non potest, nisi a possessore; & reus restituere per rerum naturam non potest rem, quam non tenet. (*Vid. §. preced.*)

§. CCXLIX. Ultimo loco notandum est, dominium acquiri posse vel plene, vel sub certis legibus; v. gr. (a) sub lege census; unde bona censitica, emphyteutica, &c. (b) sub lege fidelitatis, & servitorum; quo pertinent feuda. Atque hæc negotia valent juxta leges pacti f.

De modis amittendi dominii infra *sectione finali* agemus.

§. CCL. Dominium, seu rei proprietatem, jure naturæ variis acquirimus mediis; & quidem 1. ex facto nostro, 2. jure rei nostræ, 3. per continuationem familiaris, i. e. jure successionis ab intestato, non vero
4. per

(e) L. 10. usur. L. 25. §. 8. [Ædil. edict. L. 68. R. V. Laut. Com. p. 117. (f) Par. in hyp. Inst. tit. Loc. cond. §. 6. Grot. L. 2. 9. 6. §. 1. §. 9. & §. 14. & e. 8. §. 1.

4. per præscriptionem, nedum 5. per testamentum.
De quibus singulis nunc agemus.

S E C T I O I.

De acquisitione domini ex Facto nostro.

§. CCLI. FACTO nostro dominium acquirimus, 1. *occupatione rei*, quæ nullius est: 2. *specificatione*; quo etiam pertinet *confusio*, & *commixtio*: 3. *occupatione rei hostilis*, 4. *perceptione fructuum* ex re aliena: 5. *traditione*.

§. CCLII. Primo igitur jus in re acquirimus per *occupationem rei nullius*. OCCUPATIO est actus, quo rem, quæ nullius est, in potestatem, & custodiam ea intentione redigimus, *ut res ipsa nostra sit*.

§. CCLIII. In præcedentibus demonstravimus, ab initio rerum omnes res hujus terræ fuisse nullius, i. e. in nullius bonis, & proprietate (§. 142.) adeoque unicuique jus competiisse res illas occupandi, easque suas faciendi, (§. 143.). Certum igitur est, occupationem esse modum acquirendi naturalem. Unde Jcti Romani quoque eam retulerunt ad jus gentium, quod cum ipso genere humano ortum est ^b. Hæc occupatio recte dicitur *acquisitio originaria*, quia in primo hominum statu hic modus unicus fuit, quo res in proprietatem hominum transit.

§. CCLIV. Requiritur autem ad hanc acquisitionem, ut res in potestate nostra corporali sit constituta, ita ut facultatem naturalem habeamus rei insistendi. Nam per dominium intelligimus facultatem pro lubitu de re disponendi, eam perdendi, &c. ^k. Hanc facultatem in actum deducere non possumus, nisi res

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. L ita

(g) L. 55. ff. de A. R. E. junct. §. 11. Inst. de R. D. Par. Hyp. Inst. tit. de R. D. §. 19. (h) L. 1. pr. ff. A. R. D. (i) Grot. L. 3. c. 2. §. 1. (k) Lib. 21. C. Mand.

ita occupata sit, ut in nostra custodia sit posita. Hinc notanter Jcti Romani ajunt, *dominia rerum ex possessione naturali originem cepisse* 1, quia per possessionem demum res sub nostra custodia constituitur 2.

Hinc jam apparet, nondum rem occupatam esse; adeoque nec nostram dici posse: *I.* si animum saltem habemus rem occupandi, quia solo animo possessio non acquiritur 3, adeoque nec dominium. *II.* Non ergo visus solus sufficit 4. Nec *III.* per jactum teli res, quæ antea nullius fuit, in nostra potestate constituitur 5. E contrario, occupata censetur *IV.* fera, quæ laqueo capta se amplius extricare nequit 6. *V.* Pisces in piscinis, non vero in rivis privatis 7. *VI.* Feræ in vivariis, non vero in sylvis circumseptis 8. *VII.* Res hostiles, quæ intra fines nostros pervenerant 9.

§. CCLV. Occupare, i. e. dominium acquirere possunt omnes, qui maturum judicium habent, & rem, quæ nullius est, animo sibi habendi occupant; non ergo furiosi, nec infantes.

§. CCLVI. Verum, & per alios rem, quæ nullius est, occupare possumus. Quod variis modis contingere potest.

Primo enim liberæ personæ, quæ in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo, &c. operam suam aliis addixerunt, statim quod acceperunt acquirunt ipsis, quibus operam navant 10. Sane, possessionem per alios acquiri posse, Jcti asserunt 11. Ratio est, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum esse 12, i. e. ita de actionibus suis di-

(1) L. 1. §. 1. Acq. poss. (m) L. 3. §. 3. & §. 17. L. 1. or. L. 47. ff. Acq. poss. (n) Lib. 3. §. 3. Acq. poss. (o) Vid. jus meum contr. tit. de Acq. rer. dom. q. 1. (p) Vid. Ærod. Rer. jud. l. 5. c. 1. (q) §. 13. Inst. Rer. div. (r) L. 3. §. 14. Acq. poss. (s) d. L. 3. §. 14. (t) Grot. L. 3. c. 6. §. 3. (u) Grot. L. 3. c. 6. §. 9. num. 1. (v) L. 49. §. fin. A. P. L. 34. §. 1. L. 1. §. 20. Eod. L. 53. ff. A. R. D. (x) Grot. L. 3. c. 6. §. 9. n. 1. L. 1. c. 15. §. 3. Grot. d. §. 3.

disponere potest, ut voluntas sua ab alia pendeat. At-
quo hoc casu actio non est agentis, sed causæ; &
commodum actionis non ad instrumentum pertinet,
sed ad causam.

§. CCLVII. *Secundo*, acquirimus dominium, etiam
ignorantes, si res ab illis nostro nomine occupatur,
qui in potestate nostra sunt; nimirum, a servis, ac
filiis familias ^a. Hinc verum non est, quod Gro-
tius ^a ait, *discrimen, quod traditur in liberas personas,*
& serviles, circa acquisitiones esse juris civilis, & ad
acquisitiones civiles pertinere. Nam servus naturali ra-
tione est instrumentum domini, quia omnes facultates
naturales agendi servi alterius dominio subfunt; quod
egregie testatur Democritus ^b.

§. CCLVIII. *Tertio*, imperantes acquirunt omnia,
quæ a subditis bello capiuntur; quia subditi sunt in-
strumentum imperantium ^c: quicquid enim in bello
agunt, jure, & nomine imperantis agunt. Hinc ad-
mitti non potest distinctio, quam Grotius affert, inter
res mobiles, & immobiles: quasi res *immobiles* de-
mum captæ cedant Principi; *mobiles* autem, quæ ex-
tra ministerium publicum capiuntur, occupanti ^d. Nam
utrobique eadem est ratio. Causa belli ad imperantem
pertinet; subditi ejus jure, & nomine agunt: qui-
quid igitur tanquam instrumentum imperantis occupant,
non sibi, sed causæ acquirunt; adeoque subditi sem-
per, quæ capiunt, actu bellico capiunt: quo casu ipse
Grotius fatetur, *capta acquiri imperanti* ^e.

§. CCLIX. *Quarto*, Tutores quoque, & curato-
res, (quibus naturali ratione defensio earum persona-
rum injuncta est, quæ se ipsas defendere, rebusque
suis præesse nequeunt) quæ occupant nomine pupillo-
rum, &c. his acquirunt ^f.

L 2

§. CCLX.

(a) L. 1. §. 5. A. P. L. 4. L. 46. Eod. (a) d. c. 6. §. 9
n. 2. add. L. 1. c. 5. §. 3. (b) apud Grot. d. 3. §. 5. 3. (c) Grot.
L. 1. cap. 5. (d) Grot. L. 3. cap. 6. §. 10. 11. 12. (e) d. c.
6. §. 9. 14. (f) L. 1. §. 3. §. 20. A. P.

§. CCLX. Occupari possunt RES NULLIUS, i. e. quæ in nullius bonis, & proprietate sunt. Si enim alius jam occupavit, ei jus voluntate Creatoris (utpote qui cuique hominum propriam facultatem occupandi concessit) quæsitum est, quod illi absque injuria auferri nequit.

§. CCLXI. Inter res, quæ NULLIUS dicuntur, *quædam* ita nullius esse, diximus, ut ipsa proprietas occupari possit; *quædam* ita, ut proprietas acquiri non possit, sed solus usus. In *illis* res ipsa per occupationem nostra fit, in *his* usus saltem.

§. CCLXII. Res, quæ sua natura occupari non possunt, sunt 1. mare; adeoque & aqua marina, alveus, & littora: 2. flumina publica; adeoque aqua profluens, alveus, & littora fluminis: 3. aer: & 4. via publica g.

n. 1. MARE tribus partibus constat: *aqua marina, alveo, & littoribus*, de quarum occupatione quæri potest. *Aqua marina* occupari natura nequit, cujus rei rationem supra §. 219. exposuimus.

Alveus maris itidem propter naturam rei occupari non potest. Res enim nostra tunc demum fit, quando facultas naturalis nobis competit rei insistendi: at per rei naturam possideri non potest alveus quamdiu aqua tegitur *h*. Quod adeo verum est, ut locus, quem mare inundat, desinat esse meus, & fiat publicus *i*.

Littora possunt quidem occupari sua natura, quia aqua non perpetuo teguntur: at cum ad usum maris necessaria sint, eatenus in proprietatem venire non possunt. Hinc Jcti dum mare, & littora ad res communes referunt, notanter addunt, *mare, & per hoc littora maris*: ut nimirum, littora communia sint, *quatenus littora ad usum maris pertinent*. Cum enim Creator maris usum communem esse voluerit, ex medii necessitate sequitur, etiam littorum usum communem esse

(g) Vid. supr. §. 2. 7. & seq. (h) L. 12. §. 2. reb. aut jud. (i) L. p. ff. R. D.

esse voluisse, quia sine littoribus usus maris exerceri non potest.

Certum ergo est, mare occupari non posse, nec totum *k*, nec pro parte *l*.

n. 2. Eadem ratio est in FLUMINIBUS PUBLICIS. Nam hæc quoque constant ex *aqua profluente, alveo, & ripis*.

Aquam profluentem occupari non posse, supra §. 218. ostendimus.

Sed & *alveus* propter naturam rei, & quia possideri nequit *m*, in proprietatem nostram venire non potest *n*: adeo ut is, cujus ager inundatur, possessionem agri *a*, & si flumen novum alveum facit, dominium quoque perdat *p*. Hinc Jctus ait, *impossibile esse ut alveus non sit publicus, si flumen publicum est pp.*

Ripas fluminis publici occupari non posse, vel ex eo constat, quia earum usus ad usum fluminis publici necessarius est; adeoque eadem ratio hic obtinet, quæ in littoribus; nimirum, quod occupari non possunt, quatenus ad usum fluminum pertinent.

Hinc jam facile colligitur, littora maris, ripas, ac alveum fluminis publici, *extra usum publicum maris, & fluminum*, occupari natura posse. Sane, jure Romano, insulæ in flumine natæ, & alvei derelicti, cedebant vicinis, quibus flumen pro limite datum est *q*. Sed & hodie littora (*de Strand*) in feudum dari solent nobilibus, qui prædia mari vicina possident.

n. 3. AER quoque occupari per rerum naturam nequit: usus enim aeris omnibus hominibus patet. Hinc unusquisque aucupium in quocumque loco, etiam alieno, exercere potest; cuique licet ædes suas tollere in

L 3

infi-

(K) Grot. l. 2. c. 2. §. 3. c. 3. §. 8. 9. (l) Dissent. Grot. d. c. 2. §. 3. d. c. 3. §. 10. 11. 12. (m) d. L. 12. (n) Vid. sup. §. 220. (o) L. 3. §. 17. L. 30. §. 3. A. P. (p) L. p. ff. R. D. (pp) L. 1. §. 7. de flum. arg. l. Pen. Rer. D. (q) Vid. sup. §. 222.

infinitum, nec alius ædificantem prohibere potest, &c. †

n. 4. Denique VIA PUBLICA quoque occupari, i. e. transitus impediri nequit; quia jus transeundi per vicina territoria est jus commune hominum †, quod nemo eis auferre potest.

n. 5. In his igitur rebus, quæ sua natura occupari, i. e. in singulorum dominium venire non possunt, usus necessario omnibus hominibus communis est, quia nemo est, qui jus prohibendi alios sibi arrogare possit (§. 216.). De littoribus ait JCtus, ea nullius esse, & ideo omnibus vacare †. Atque hæc ratio est: cur hæc res dicantur publice Jure Gentium, quia omnibus gentibus patent, nec ullus hominum ab hoc usu excludi potest. (d. §. 216.)

n. 6. Equidem IMPERIUM in has res, quarum proprietas naturali ratione nostra fieri nequit, occupari potest; cujus effectus est, quod imperans legem dicere possit circa usum illarum rerum, quatenus non pertinent ad usum publicum. Sic Leges Romanæ prohibuerunt, ne littora occupari possint, etiam extra usum maris; ne ædificia ibi ponere liceat absque Prætoris consensu, &c. †

§. CCLXIII. Ad res, quæ NULLIUS sunt, at occupari possunt, omnes reliquæ res referuntur, quæ sua natura in singulorum proprietatem venire possunt, & quæ ab aliis nondum occupatæ sunt, vel in aliorum dominio esse desierunt.

n. 1. Tales res, quæ in dominium nondum pervenerunt, sunt I. feræ v, quæ scilicet sua natura non nisi vi in nostra potestate manent †. Hæ igitur ubicunque capiuntur, etiam in alieno, fiunt capientis †.

Cur ergo domino fundi datur actio injuriarum contra capientem, si hic suo jure utitur, & feram, quæ nul-

(†) Vid. sup. §. 217. (s) Vid. sup. §. 225. (t) Lib. 51. ff. Contr. emt. (u) Vid. sup. §. 228. 238. (v) L. 14. ff. A. R. D. junct. L. 1. Eod. (x) L. 1. §. 1. L. 3. A. P. L. 2. Pro suo (y) Vid. supr. §. 217. & L. 13. ff. de injur.

nullius est, occupando suam facit α ? Resp. Duo hic sunt actus: 1. occupatio feræ, quæ licita est, quia hæctenus domino (cujus fera nunquam fuit) non fit injuria: 2. ingressus in alienum fundum invito domino; qui actus est illicitus. Ingrediens enim contra jus domini agit, adeoque propter hanc injuriam conveniri actione injuriarum potest. α

Ex his principiis solvitur antinomia, quæ hæctenus extricata nondum est, inter L. 9. §. 5. ff. Usufr. & l. 26. ff. Usur. In priori Ulpian. ait, *venationis quoque usum pertinere ad fructuarium*: in posteriori Julianus asserit, *venationem non esse fructum fundi*. Utrumque verum est: feræ enim non sunt utilitas, quæ ex fundo provenit; adeoque recte Julianus ait, venationem non esse fructum fundi: at quia feræ sunt res nullius, fructuarium si feram capit, eam suam facit jure gentium. Neque domino fit injuria, quia fera nunquam in proprietate domini fuit; quæ ratio diserte a Tryphonino allegatur β ; *usufructuarium venari in saltibus, vel montibus possessionis, probe dicitur; nec aprum, aut cervum, quem ceperit, NB. proprium domini capit; sed fructus aut jure civili (nimirum quatenus ex fundo proveniunt) aut gentium (quatenus rem nullius occupat) suos facit*.

n. 2. II. Res quoque nullius sunt (adeoque occupatione nostræ fiunt) (α) *inventæ in littore* ϵ , (β) *thesaurus*, qui est vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ita ut jam dominum non habeat δ ; cedit igitur inventori tanquam res nullius, quia paria sunt, non esse hominum, & non apparere; idque verum est, sive in suo, sive in alieno inveniat.

Jure Romano 1. domino loci, sive publici, sive privati, dimidia tribuitur. 2. Si quis data opera, in alio-

(α) L. 13. ff. injur. §. 12. Instit. Rer. div. (α) d. Lib. 13. Conf. Nov. Leon. 56. (β) L. 62. ff. usufr. (ϵ) §. 18. de Rer. L. 4. ff. Eod. (δ) L. 31. §. 1. de A. R. D. §. 12. Inst. Rer. div

no loco, vel sacro, thesaurum quæsit, portio inventoris in pœnam fisco tribuitur. 3. Si quis vetitis artibus thesaurum, etiam in suo, quæsit, fisco cedit.

(γ) *Res pro derelicto habita f.* Cum enim dominus ex mente rem abjiciat, ut in numero rerum suarum esse nolit, res redit in pristinum statum, i. e. fit nullius. Ad *derelicta* pertinent etiam ea, quæ in tempestate navis levandæ causa ejiciuntur g; nisi ejiciens expresse declareret, se hoc animo, ut si salvus foret, haberet, ejecisse: hoc enim casu inventor, cui de eo constat, & rem non restituit, furti tenetur h.

Non vero *pro derelictis* habentur quæ de rheda corrente non intelligentibus dominis cadunt; nec quæ levandæ navis causa in tempestate ejiciuntur: si scilicet dominus declaret, eo animo se abjicere hh.

(δ) *Adespota*, seu res hero carentes i.

§. CCLXIV. Species occupationis II. est SPECIFICATIO; quando, nimirum, ex aliena materia nostro nomine novam speciem conficimus ij.

Equidem nota est dissensio Scholarum apud Romanos. *Sabinus*, & *Cassius* statuerunt, dominum materiæ etiam dominum esse speciei, quæ ex materia facta est; quia sine materia nulla species effici possit k. Econtrario *Nerva*, & *Proculus* docuerunt, eum esse dominum, qui fecerit, quia quod factum est, i. e. nova species antea nullius fuit.

n. 1. *Paulus*, alique, mediam sententiam amplexi sunt distinguendo, an species nova ad pristinam materiam reverti possit, an non. *Priori casu*, dixere, pri-

(e) L. un. C. de thesaur. §. 39. Inst. R. D. (f) §. 46. Inst. R. D. L. 43. §. 10. furt. Par. hyp. Instit. tit. de R. D. §. 60. 61. (g) L. 43. §. 11. furt. (h) ibid. Conf. §. 47. 48. R. D. qui ex d. L. 43. explicari debent. (hh) d. L. 41. §. 11. d. §. 48. (i) Gr. L. 2. c. 8. §. 5. 6. 7. (ii) §. 25. Inst. R. D. L. 7. §. 7. A. R. D. L. 7. §. 7. A. R. D. L. 27. §. 1. eod. L. 27. §. 21. A. Poss. (k) L. 7. §. 7. A. R. D. Grov. L. 2. c. 3. §. 3.

pristinam formam mutatam quidem esse, sed non extinctam ^m; rem eandem manere ⁿ: indeque rem priori domino salvam esse ^o. *Posteriori casu* rem ipsam quodammodo extingui, & interire putarunt ^p, novamque speciem (quæ antea nullius fuit ^q) facto facientis demum incipere esse in rerum natura ^r; & nihil proinde hic esse, quod pristinus dominus vere suum dicere possit, : indeque concludunt, dominium rei per specificationem acquiri facienti ^r.

Atque hanc mediam sententiam approbavit Justinianus, eique vim legis perpetuæ dedit ^u.

n. 2. Equidem de *posteriori casu*, quando scilicet forma rei ita mutata est, ut ad pristinam speciem reverti non possit, ratio naturæ certa est. Nam 1. verum est, speciem priorem in perpetuum desiisse ^v, eoque omne jus prioris domini in illam speciem extinctum esse: quod plenius demonstrabimus infra, ubi de modis amittendi domini agetur. 2. Certum est, novam speciem nunquam prioris domini fuisse ^x; facto enim alterius demum in rerum natura esse incipit ^y, cum antea nullius fuerit ^z. Si proinde dominus ille materiam vindicaret, simul vindicaret novam hanc speciem, quæ ante nunquam ejus fuit. Sane, 3. res aliter exitum habere non potest: duo hic concurrunt jura, jus materiæ, & jus formæ; in illam solus dominus, in hanc solus faciens jus habet: utrique res tribui non potest. In hoc igitur jurium concursu, merito præfertur dominus
for-

(*m*) L. 24. A. R. D. (*n*) L. 76. judic. (*o*) L. 9. §. 3. ad exhib. L. 7. §. 7. A. R. D. L. 5. §. 1. R. V. (*p*) L. 9. §. 3. Ad exhib. §. 26. R. D. L. 13. §. 1. V. S. L. 5. §. 1. Rei vind. arg. L. 26. ff. de judic. Lib. 6. §. 1. aur. leg. L. 23. §. 5. R. V. aliam rem factam esse, ibid. L. 26. §. 1. A. R. D. L. 61. pr. Rei vind. (*q*) L. 24. ff. A. R. D. (*r*) L. 7. §. 21. A. D. (*s*) L. 27. §. 1. A. R. D. (*t*) L. 27. §. 1. A. R. D. (*u*) §. 26. R. D. (*v*) L. 9. §. 3. ff. ad exhib. ibi: nam mutata formæ prope interit substantia rei. L. 26. R. D. L. 13. §. 1. V. S. L. 5. §. 1. de R. V. (*x*) L. 27. §. 1. Acq. rer. dom. (*y*) §. 21. Acq. poss. (*z*) L. 7. §. 7. A. R. Dom.

formæ præsentis, neque alteri injuria fit, quia præ-
tium materiæ, omneque id, quod interest, faciens ei
restituere debet.

Atque hæc jure naturæ obtinent, etsi mala fide no-
va species facta sit; nam eadem rationes subsistunt. Ju-
re Romano vero in pœnam malæ fidei id mutatum est
a; & hoc casu regula obtinet, *quod ex re nostra fit, nostrum esse b.*

Per *specificationem* igitur acquirimus [*a*] mustum,
quod ex alieno vino confecimus; [*b*] oleum, quod
ex alienis olivis, vel nucibus expressimus: [*c*] vesti-
mentum, quod ex aliena lana texuimus *c*: [*d*] mul-
sum ex melle, & vino alieno compositum *d*: [*e*] em-
plastrum, quod ex medicamentis alienis confecimus *e*:
[*f*] massam ex scypho alieno factam *f*: [*g*] navem
ex arbore aliena fabricatam *g*.

In omnibus enim his casibus species facta ad pristi-
nam materiam reverti non potest: Adeoque res ac-
quiritur facienti jure specificationis; nisi res jure acces-
sionis cedat rei prævalentiori *b*. De quo casu infra age-
tur *i*.

Neque *obstat*, rationem naturalem magis efficere,
ut qui materiæ dominus fuerit, idem ejus quoque, quod
ex eadem materia factum est, dominus sit: quia sine
materia nulla species fieri possit; quæ est ratio Sabini,
& Cassii *k*. Resp. Verum hoc esse quamdiu materia
illa non novam induit qualitatem; nam nova hæc qua-
litas, quæ antea non fuit, domino materiæ nunquam
propria fuit. Sane vestimentum non amplius est lana,
& oleum non potest appellari oliva, &c. *l*

n. 3. De *priori casu*, si scilicet materia ad pristinam
formam redire potest, res magis dubia videtur; quia
pri-

(*a*) L. 12. §. 3. ad exhib. §. 12. Instit. rer. div. (*b*) L. 9.
§. 3. ad exhib. (*c*) L. 26. A. R. D. (*d*) L. 7. A. R. D.
§. 25. Instit. R. D. (*e*) dd. ll. (*f*) L. 9. §. 3. ad exhib.
(*g*) L. 26. A. R. D. (*h*) §. 26. R. V. (*i*) Vid. cap. seq.
(*k*) Conf. Grot. d. L. 2. c. 2. §. 3. (*l*) d. L. 7. §. 7.

pristina forma non extincta est, adeoque rem interiif. se asseri nequit. Verum, eadem ratio jure naturæ hic obtinet, ut scilicet dominium acquiratur facienti, quamdiu res separatæ non sunt. Sane, in acquisitione, quæ fit per accessionem, Justinianus id admisit; etsi enim separari accessio possit nihilo minus dominium acquiri voluit domino rei principalis, quamdiu separata non est. Nulla autem ratio dari potest, cur in priori casu ei, qui novam speciem fecit, denegaverit dominium, in posteriori casu autem illud admiserit, cum utrobique eadem sit ratio, quod plenius infra demonstrabimus.

§. CCLXV. Alia occupationis species III. est, quæ fit per **CONFUSIONEM**, & **COMMIXTIONEM**: si non ex aliena materia sola novam speciem confeci, sed si partim ex mea, partim ex aliena materia, sive liquida, sive solida, per *confusionem*, aut *commixtionem*, novam speciem produxi; adeoque si non solam operam, sed & partem materiæ præstiti: uti si ex meo vino, & alieno melle, mulsum miscui; aut ex meis, & alienis medicamentis emplastrum, aut collyrium; aut partim ex mea, partim ex aliena lana, vestimentum feci *m*. Species enim pristina perit *o*.

Per hanc *confusionem*, & *commixtionem*, itidem acquiritur rei dominium ei, qui suo nomine novam speciem miscendo, vel confundendo, fecit *p*; quod itidem jure naturæ verum est, etsi res ad pristinam speciem reverti possit.

n. 1. Aliud igitur obtinet, nec res mihi acquiritur per *confusionem*, & *commixtionem*: 1. si ego non meo nomine, sed vel nomine communi, vel casu, novam speciem ex mea, & aliena materia conficio; tunc enim res fit communis *r*: 2. Jure Romano, si res reverti ad pristinam speciem potest; ut si plumbum cum argento

(*m*) Inst. de rer. div. §. 25. (*o*) d. L. 5. §. 1. rei vind.
 (*p*) L. 5. §. 1. ff. rei vind. d. 6. 25. (*r*) §. 27. 28. instit. R.
 D. L. 5. §. 1. ff. R. V.

gento mixtum est *s*: 3. si singula corpora in sua substantia durant; uti si æs, & aurum miscentur *r*; item si mea, & aliena grana, olea, vina, greges, confunduntur *u*: adeoque ubi prior species non perit, nec nova species oritur *v*. Hoc casu igitur quilibet suam partem vindicat; & si res difficulter separari possint, res vero unius majoris pretii fuerit, id, quod plaris est, æstimare, ejusque restitutionem petere potest. Apud Romanos id arbitrio judicis relinquebatur *x*.

n. 2. Non tamen credendum est, facientem sive bona, sive mala fide, lucrari hanc novam speciem: id enim pugnaret cum æquitate naturali, quia locupletior fieret ex re aliena, & cum alterius jactura. Ratio igitur naturalis dicitur, jus, quod facto meo alii aufertur, reparandum, i. e. cum res ipsa restitui non possit, tantumdem ei restituendum esse. Unde JCti Romani ei, qui jus suum facto alterius amisit, actionem in factum dedere *y*.

§. CCLXVI. III. Facto nostro dominium acquirimus per OCCUPATIONEM REI HOSTILIS; cum enim ex judicio civitatis nostræ hostis injuria reparationi juris nostri resistat *z*, vel injuria nos aggrediatur, adeoque prædoneo more personas, jura, & bona civitatis nostræ violet, merito ad reparationem damni, & injuriæ contra hostem, raptorem, homicidam &c. bello agere possumus. Unde hostes occidi, & res eorum capi possunt. Merito igitur *occupatio rei hostilis* inter modos acquirendi dominii refertur. De quo alibi plenius agemus.

§. CCLXVII. IV. Facto nostro dominium acquirimus PERCEPTIONE FRUCTUUM EX RE ALIENA, etiamsi mala fide percipiuntur. Ratio natura-

(*s*) d. L. 5. §. 1. R. V. (*t*) L. 5. R. D. ubi negativa delenda, vid. Goth. ibid. propter L. 12. §. 1. A. R. D. (*u*) d. L. 5. & §. 28. Inst. R. D. (*v*) dd. II. (*x*) d. §. 28. (*y*) L. 23. §. 5. Rei vind. (*z*) Vid. L. 19. pr. postlim.

turalis hæc est, quia fructus ex quo separatus est ab arbore, non amplius est pars arboris; adeoque jus prioris domini, quod ei in arborem, ejusque partes competit, ad fructus separatos extendi nequit. Fructus ergo separati non amplius sunt pars arboris, in quam solam dominium alterius est.

n. 1. At is, qui fructus ex re aliena percipit, utut bona fide, revera locupletior fit cum alterius jactura, plus suo habet, jus alterius minuit; indeque naturali jure æstimationem restituere, i. e. jus suum cuique tribuere tenetur.

Jure Romano quoque regula illa naturæ confirmatur; *bonæ fidei enim emptorem fructus ex re aliena perceptos suos facere*, Juri statuunt ^a. At varie hanc regulam limitant: nam 1. jure Codicis emptor ille suos non facit fructus perceptos, *si adhuc existant* ^b: nec 2. *si mala fide consumsit* ^c: 3. *si bona fide consumsit, nec æstimationem restituit*, sed lucratur fructus, quos ante litem contestatam percipit ^d. Rationem hanc afferunt, quod bonæ fidei possessor quoad fructus domini loco sit ^e, indeque in percipientis fructibus id jus habeat, quod dominis tributum est.

Præterea Prætor domino facultatem concessit fructus in vicinum fundum cadentes intra triduum legendi: vicino autem jus dedit præscindendi ramos in ejus fundum pendentes, ne fructus in illum cadere possint ^b.

§. CCLXVIII. V. Facto nostro acquirimus dominium per ACCEPTATIONEM REI ab alio nobis TRADITÆ. *Traditio* autem est actus duorum, quo res ab altero in alterius potestatem transfertur ex iusta

(a) L. 45. A. R. D. I. 35. ff. & § 36. Inst. de Res. div. L. 4. §. 19. ff. de usucap. L. 45. ff. usuris. (b) Lib. 22. C. Rei vindic. (c) d. L. 22. d. §. 36. §. 2. inst. de off. jud. L. 2. C. de fruct. L. 33. L. 63. §. 1. ff. L. 5. C. Rei vind. (d) L. 3. §. fin. reg. (e) d. Lib. 48. A. R. D. (b) Laur. d. tit.

ita causa, i. e. causa dominii translativa: quia nihil tam naturale est, quam voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis ratam habere *k*.

n. 1. Requiritur ad hanc acquisitionis speciem, 1. ut dominus tradat; hic enim solus de re sua disponere potest: non ergo transfertur dominium, si res aliena traditur. 2. Ut is, qui tradit, facultatem disponendi habeat; excluduntur igitur omnes, qui iudicio carent, adeoque administrare res suas non possunt. 3. res tradatur animo transferendi dominii, i. e. ex justa dominii transferendi causa; non ergo si animo locandi, &c. traditur. 4. Ut alter acceptet, quia invito, & ignorantia res non acquiritur.

n. 2. Hac traditione, *ex justa causa* facta, dominium acquirimus, etsi causa illa sit vel erronea, vel turpis, vel nulla. Nam in illa traditione aliud est 1. *traditio*, quæ fit voluntate domini, ex causâ dominii translativa; eaque sufficit ad dominium transferendum. 2. *error* transferentis, vel turpitudine, vel nullitas causæ. Hic error, &c. non impedit translationem dominii. Sufficit enim, quod res voluntate domini in me translata sit: ex causa dominii translativa *l*.

Neque *obstat*, quod errans non consentiat. Resp. Non errat in voluntate transferendi dominii, sed in causa translationis.

n. 3. At quia alter ex errore tradentis rei dominus factus est, adeoque cum iactura ejus locupletior fit, errans ergo agere contra personam, in quam rem illam transtulit, potest, non ad vindicandam rem, (quia dominus ejus esse desiit) sed ut restituat id, quod indebite, &c. solutum est, vel ejus æstimationem. Atque hæ sunt conditiones indebiti, ex turpi, & injusta, vel sine causa; quæ proinde ex ipso jure naturæ originem ducunt: de quibus infra *m* plenius agetur.

n. 4.

(i) d. 40. R. D. (k) d. 40. (l) Conf. jus meum contr. tit. de reb. cred. q. 6. (m) L. 1. c. 6. Sect. 1.

n. 4. Tradita autem quoque res videtur, 1. si ita in potestate nostra ponitur, ut capi possit, etsi actu non capiatur: Quo pertinent fictæ illæ Romanorum traditiones, quæ fiunt [a] per fictionem *brevis manus*; [b] per fictionem *longa manus*; [c] per *symbola*. Nam in his omnibus requiritur, ut res in præsentia, & in conspectu sit posita, vel symbolum tale detur, quo res in potestate nostra constituitur n. 2. Si re tradita ex causa dominii non translative, dominus postea declaret, se alterum dominum constituere rei, tunc nova traditione opus non est; idque *constitutum possessorium* dicitur. (Vid. infra n. 19.)

n. 5. *Causa ergo* hujus acquisitionis, quæ per traditionem fit, est voluntas domini rem alii tradentis: *Subjectum*, personæ, quæ de re sua disponere possunt: *Objectum*, omnes res, quæ occupari possunt, sive mobiles, sive immobiles; non igitur res, quæ communes sunt omnium hominum. *Effectus* est acquisitio dominii, eoque & facultas pro lubitu de ea re disponendi.

n. 6. Hinc jam facilis est decisio quæstionis, an dominium per pacta, & promissiones transferri possit, etsi traditio non accedat; Affirmat quæstionem Grotius. p; atque hinc in emtione, & venditione, ipso contractus momento, dominium sine traditione transferri putat q: nisi aliud, & in specie id actum sit, ne dominium transeat r. Sed & ideo parem alienandi, & promittendi esse rationem, ait.

Ipsæ quoque Parens jure naturæ per promissionem rei *jus* aliquod *in re* transferri in eum, cui promittitur, idque jure gentium demum mutatum esse, statuit z.

n. 7.

(n) Jus meum controv. tit. de reb. cred. q. 7. 8. (p) L. 2. c. 6. §. 1. n. 2. & c. 8. §. 25. L. 2. c. 11. §. 1. (q) L. 2. c. 12. §. 15. (r) d. L. 2. c. 6. §. 2. (s) Vid. Diss. præm. X. pos. 8.

n. 7. Ego per pactum nunquam transferri dominium natura, sed præcise requiri traditionem; puto. Quod egregie probavit Parens in eruditissima dissertatione, *an traditio sit necessaria ad transferendum dominium* u.

n. 8. Idque apparet 1. ex ipsa voce *dominii*, per quam intelligimus jus, quod in rem ipsam competit v, ita ut res *nostra* x, & in *proprietate nostra* constituta sit y. Non autem jus in rem ipsam nobis arrogare, nec eam nostram dicere, nec proprietatem in re nobis asserere possumus, si res illa nunquam in nostra potestate, vel custodia fuit.

n. 9. Sane, 2. Romani *dominos a domo* dictos esse, ajunt, quia omne dominium olim intra domus, habitationisque fines continebatur z: eodem modo uti Græci *οἰκῆον* (id, quod nobis proprium est) ab *οἶκος* (i. e. domus) derivarunt a: certissimo indicio, ideo dominum aliquem dici, quia res in ejus domo, adeoque potestate constituta est. Atque hæc vera ratio est cur uxor apud Romanos non fieret, nisi per deductionem in domum; quia tunc demum in potestate mariti constituitur, & corpus uxoris quasi traditum est. (Vid. §. 173.)

n. 20. Magis id 3. probatur ex ipso *dominii* effectu. Cum enim quilibet sit rei suæ arbiter, & dominus b, ita ut abuti ea, & pro lubitu de ea disponere possit; qua, quæso, ratione hæc facultas ei tribui potest, qui nunquam potestatem in rem ipsam habuit? Necessario igitur requiritur ad obtinendum hunc effectum, ut res tradatur, i. e. ita in nostra potestate con-

(u) Quæ extat in vol. 1. Disp. pag. 213. (v) L. 23. pr. R. V. arg. L. 17. ff. pignor. & hyp. L. 9. L. 18. C. eod. L. 1. §. 1. superfic. L. 2. C. si unus ex plur. hæc. (x) L. 3. pr. O. A. L. 25. pr. L. 28. eod. (y) L. 13. A. R. D. L. 14. §. 5. exc. rei jud. (z) Connanus Lib. 10. c. 5. n. 7. Conf. L. 195. V. S. (a) Vid. Vigl. tit. inst. de hæc. qual. & dif. fer. (b) L. 21. C. Mand.

constituatur, ut, quando lubet, corpore apprehendi possit.

n. 11. Sed & 4. non video, qua ratione is, cui res promissa est, contra tertium possessorem agere, & rem tanquam propriam jure domini vindicare possit, si nunquam in ejus proprietate, & potestate fuerit. Regula naturalis est, quod non possit videri desisse habere, qui nunquam habuit: & cum actio de dominio in rem ipsam, qua nostra est, inferatur, contradictio videtur, hanc actionem dare ei, in cujus potestate corporali res illa nunquam fuit.

n. 12. Porro & 5. cum in acquisitione originaria, quæ fit per occupationem rei nullius, omnium consensu nuda voluntate dominium rei non acquiratur, sed corporalis quædam apprehensio requiratur; nullam video rationem, cur non similiter in acquisitione derivativa, quæ fit per promissionem de re transferenda, talis apprehensio accedere debeat.

n. 13. Sane, si 6. solo voluntatis actu res, quæ alterius est, in meam potestatem transiret, nulla ratio dari posset, cur non res quoque, quæ nullius est, solo voluntatis actu in potestatem volentis transire possit, quod tamen omnes negant. Atque hinc rem hostilem nostram non fieri antequam ad fines nostros pervenerit, i. e. in potestate nostra sit, ipse Grotius fatetur. Atqui hæc est acquisitio derivativa f.

n. 14. Neque 7. allegari potest, dominum consentire in rei translationem; adeoque dominium transire ejus voluntate: nam consensus ille efficere non potest ut res sit in alterius custodia, & potestate; quod ad essentiam acquisitionis domini requiritur. Si solus domini consensus ad transferendum dominium sufficeret,

Sam. de Cocceii Inst. ad Grot.

M

mul-

(c) L. 107. Reg. jur. (d) L. 25. pr. L. 25. O. & A.
 (e) Grot. L. 2. c. 2. §. 2. n. 5. L. 2. c. 8. §. 3. L. 3. c. 6.
 3. (f) Grot. d. c. 6. §. 3. c. 9. §. 16.

multo magis in occupatione originaria solo animo dominium acquiri posset, uti jam dictum est; quia nemo ibi est, qui dissentit, vel dissentire potest.

n. 15. Neque 8. distinctio inter jus domini, & ejus exercitium, rem expedit: quasi *jus domini* solo pacto acquiratur; ad *exercitium* vero requiratur traditio: Nam *jus domini*, quatenus de ejus acquisitione agitur, supponit necessario, rem esse in nostra potestate, quia concipi non potest facultas re utendi, & abutendi, quæ nunquam in nostra custodia fuit.

n. 16. Atque hæc 9. est doctrina legislatorum Romanorum. Imperatores enim Diocletianus, & Maximianus rescripserunt, *traditionibus, non nudis pactis, transferri dominia*: & qui in possessionem vacuum inductus non est, nullam in rem actionem habere dicitur *h*:

Hinc 10. Jcti Romani differentiam inter *jus in re*, & *obligationes personæ*, in eo constituunt, quod obligationum substantia non in eo consistat; ut aliquod corpus nostrum faciat, sed ut alium obstringat ad aliquid dandum; Sed & discrete in eo differre actiones reales, & personales, ajunt *k*, quod per *actionem realem rem nostram*, quæ ab alio possidetur, petamus; & quod *in rem ipsam, quia nostra est*, inseratur *l*; eoque semper adversus eum detur, qui *rem nostram* possidet: in *personam* autem actionem esse, qua cum eo agimus, qui *obligatus est nobis ad faciendum aliquid*; eoque semper adversus eundem locum habere *m*; etsi rem non possideat.

Atque hæc regula 11. vera quoque est etsi Princeps rem promittat; nam Principem transferre dominium

(g) L. 20. C. pact. ibique Goth. Conf. L. 2. & L. 5. C. pact. L. 2. C. Stellionat. L. 7. ff. pro emt. L. 15. C. Rei vind. (h) L. 13. C. Distr. pign. (i) L. 3. pr. Obl. & act. (k) L. 25. pr. eod. (l) L. 25. pr. L. 28. eod. (m) d. L. 25.

nium sola voluntate, nec lege civili, nec lege naturæ statutum est *.

n. 17. Neque *obstat*, 1. jure naturali quoque hæredes in dominium defuncti succedere, nec traditione ibi opus esse. Resp. dominium hic non noviter; sed acquisitum vivente patre continuatur. Hæres enim est pars familiæ, consensuque parentum in corpus familiæ adoptatur: adeoque per hanc communicationem jurium traditio semel rite facta est. *Vid. infr. Sect. 6.*

n. 18. *Obstat* 2. quod leges Romanæ dominium sæpe transferant citra traditionem: ut in legatis; item si quid piis locis donatum, aut relictum sit. Resp. id est ex jure positivo; adeoque hoc casu effectus domini ex dispositione legis acquiruntur, non jure naturæ, utpote quo demum acquiritur dominium secuta traditione *.

n. 19. *Obstat* 3. quod per *constitutum possessorium* acquiratur dominium, etsi nulla traditio interveniat. Si enim res alicui donatur retento usufructu *p*, vel si donator rem donatam a donatario conducit *q*, dominium translaturum videtur. Idem enim esse dicitur, usum fructum retinere, quod tradere: donator quippe desinit possidere; & alium possessorem suo ministerio facit (is enim possidet, cujus nomine possidetur) adeoque procurator alienæ possessionis præstat ministerium: vult enim dimittere possessionem, quia putat, se transferre *. Resp. ex allegatis rationibus satis constat, donatorem se abdicasse dominio, & possessione; quia non vult amplius suo nomine possidere rem, sed constituit, se velle possidere nomine alieno. Cum igitur dominium ejus esse desinat, hæc ipsa retentio usufructus

M 2

ctus

(o) L. 44. §. 1. L. 86. §. 2. Legat. 11. (p) L. 28. C. Donat. (q) L. 37. R. V. L. 18. A. P. (r) d. L. 18. (s) d. Lib. 8. pr. (t) d. L. 18. §. 1.

ſtus infert traditionem, & putat, ſe transferre poſſeſſionem, dum eam vult dimittere. Ex diſpoſitione, & voluntate igitur donatoris res donatario tradita, & jure conducti, vel uſufructus recepta videtur.

n. 20. *Obſtat* 4. quod jure Romæ in ſocietate univerſali dominiũ transferatur nudo pacto. Reſp. non-
tante Jctus ait, traditionem factam *videri*, i. e. rem haberi pro tradita; id ergo meri juris civilis eſt. Bene autem lege civili id ſtatutum eſt, ne, opus ſit ſingulas res ſocio tradere.

n. 21. *Obſtat* 5. promittentem tamen plus ſuo, adeoque æs alienum in bonis habere: eum debere ex patrimonio; ac debitum hoc dici eſſe in bonis creditoris, & æs ejus. Nam aliud eſt, rem *deberi* creditori; aliud, rem eſſe in ejus *Dominio*. Debitum, ſeu æs, quod a debitore ei debetur, omnino eſt in creditoris patrimonio, quia in patrimonio quoque ſunt actiones perſonales; at dominiũ non conſequitur, niſi accedente traditione.

n. 22. Effectus jure naturali inſignes ex his principiis oriuntur. Nam 1. ſi duobus res vendita eſt, iſ præfertur, cui res prius tradita eſt. 2. Emtor expellere conductorem poteſt poſt traditionem, non ante. 3. Res regulariter perit venditori, quamdiu tradita non eſt. 4. Duo in ſolidum domini eſſe non poſſunt, &c.

§. CCLXIX. Cauſa dominiĩ translativa quoque eſt *donatio*, quæ ex mera liberalitate, adeoque animo donandi aliquid, in alium transfertur. Jure Romano talis donatio non valet 1. inter conjuges, nec, 2. ultra 500. ſolidos. Exceptiones vide apud Lauterbachium *Tit. de Donationibus*. Eodem jure donatio revocari poteſt propter ingrati tudinem, & ſupervenientiam liberorum.

Si

(u) L. 15. C. Rei vind. (v) Vid. jus meum contro. tit. locat. q. 22. (x) Vid. infr. L. 5. c. 1. Sect. 6. (y) L. 1. §. ſin. Commod.

Si res non traditur, sed saltem permittitur, pactum hoc donationis actionem saltem personalem producit 77.

S E C T O II.

De acquisitione domini Jure rei nostræ.

§. CCLXX. JURE REI NOSTRÆ acquirimus dominium 1. per ventrem, 2. per alluvionem, 3. jure crustæ, 4. per alvei derelictionem, 5. jure insulæ; 6. jure accessionis.

§. CCLXXI. *Jure ventris* acquirimus foetum z, (etiam si dissentiat Grotius a, confutatus a Parente b) & partum ancillæ; quia Romani servos pecudum loco habebant. Grotius id juri naturali non satis congruere, ait c, & juri gentium secundo id tribuit Parens d.

§. CCLXXII. Ratio naturalis hujus acquisitionis est, 1. quia semen ipsum factum est ventris, seu corporis, cui commissum est; adeoque partus naturali prorsus ratione vera pars, ac viscerum portio est. Unde omnino constat, semen totum esse in dominio ejus, cujus est animal; nihilque eum ex alieno, sed unice ex suo; scilicet ex suo animali, cujus pars est semen immissum; acquirere f. Sed & 2. non inspicendum est jus seminis, ex quo nascitur; idque naturæ quoque rationibus firmavit Parens g. Eandem autem rationem naturæ 3. in partu quoque ancillæ obtinere, certum est. Ancilla enim sub dominio est;

M 3

vita,

(77) L. 35. §. 5. C. Donat. (z) §. 19. R. D. (a) Grot. L. 2. c. 8. §. 18. (b) in disp. de jure seminis §. 9. & seq. (c) L. 2. c. 5. §. 29. Lib. 3. cap. 7. §. 3. (d) d. disp. §. 11. (e) L. 1. §. 1. ibi: *partus antequam editur, mulieris portio est, vel viscerum*, ff. de inf. ventr. Conf. supr. §. 159. (f) Parens d. disp. §. 9. (g) d. disp. §. 4. seq.

vita, corpus, & actiones ancillæ alieno dominio subsunt: adeoque semen immissum in corpus ancillæ fit pars illius corporis, & jure totius ad dominum pertinet.

Idque 4. adeo verum est, ut nec pretium feminis repeti possit. Semen enim separatum nec æstimationem sua natura recipit, nec res patrimonii est, immo excrementi instar secernitur, nec inde dominio aliquid abest *b*.

§. CCLXXIII. *Alluvio* quoque est modus acquirendi juris Gentium: quando nimirum, vi fluminis paulatim, & pedetentim, vel alterius territorio, vel alterius prædio aliquid accedit *i*.

n. 1. Alluvio igitur *I.* obtinet inter duo diversa territoria *k*, si nimirum vi fluminis alterius territorio aliquid ita decedit, & vicino territorio adjicitur.

Ratio naturalis hujus acquisitionis hæc est: tum quia vicinus per rei naturam probare non potest, has, vel illas particulas, quæ alterius territorio accessere, antea suas fuisse, tum quia territoria vicina alium litem præter flumen non habent; adeoque ubi flumen, ibi fines sunt territorii.

n. 2. Sed & *II.* alluvio jure gentium obtinet inter prædia privata, si nimirum unius prædio, vi fluminis, paulatim, & pedetentim aliquid adjicitur; NB. nec præter flumen (sive publicum, sive privatum) alius limes inter vicinos constitutus est. Nam tunc quoque res statui naturæ relicta, & ubi flumen, ibi limes est; quicquid igitur intra flumen continetur, ad fines prædii pertinet. Accedit, quod, uti ante dictum est, dominium particularum, quæ accedunt, a vindicante probari non possit.

Aliud ergo obtinet si certi limites vel manu facti, vel

(b) Parens disp. 9. 10. (i) L. 7. §. 1. A. R. D. 5. 20. Inst. R. D. L. 3. pr. C. de alluv. (k) Grot. Lib. 2. c. 3. §. 16. seq. & c. 8. §. 11, 12.

vel certa quantitate comprehensi sunt; tunc enim quidquid vi fluminis accedit, non vicinis prædiis acquiritur, sed vel populo, si populus sibi usum ripæ, & alvei reservavit; vel cuique occupanti, si populus res illas publicas jure gentium, seu communes esse voluit; vel denique ei, cujus fines alluvione sunt mutati.

n. 3. Atque juxta hæc naturæ principia JCTi Romani jura alluvionis explicant. *Primo* enim dominium *jure gentium*, per alluvionem acquiri, uno ore statuunt ^l. Deinde rationem quoque hujus acquisitionis dant, quia flumen publicum limes naturalis est agri: ubicunque igitur flumen est, ibi ager meus terminatur; unde ager meus augetur, vel minuitur, prout flumen mutatur ^m: Atque hoc est, quod JCTi ajunt, flumina censitorum officio fungi.

n. 4. Hoc adeo verum est, ut is, qui per alluvionem dominium acquirat, nec pretium restituere teneatur; cum enim sit incrementum latens, ubi de domino particularum, quæ accedunt, non constat, nemo est, qui dominium probare, & jus agendi docere possit.

n. 5. Jure Romano quoque jus hoc alluvionis cessat 1. in agris *limitatis*: quando enim prædiis vicinis certa agrorum quantitas est assignata, adeoque certus limes constitutus est, nihil eorum esse potest, quod limites hos excedit; si ergo vi fluminis publici aliquid ultra hos limites adjicitur, id publico relictum est ^o, adeoque cedit occupanti ^p: quia nullius, id est in nullius patrimonio est ^q.

n. 6. 2. Jure Romano alluvionis jus cessat in *maris*. Mare enim, ejusque littora, quatenus ad usum maris pertinent, natura sunt communia, §. 5. *Inst. Rer. div.* l. 2. §. 1. *ff. ead.* adeoque in nullius bonis, proprietate,

M 4

(l) L. 7. §. 1. A. R. D. §. 20. *Inst. R. D.* L. 1. C. de alluv. (m) L. 4. §. 11. L. 5. & L. 6. *ff. fin. reg.* (o) L. 16. A. R. D. (p) Arg. L. 1. 2. 6. de flum. (q) L. 1. præ ia fin. *ff. R. D.*

tate, & dominio; *d. §. 5. l. 51. ff. contr. emt.* Et si enim Romani imperium maris, & littorum occupaverint: dominium tamen in singulos non distribuerunt, adeoque usum littorum communem, uti a natura fuit, esse voluerunt. Atque hæc ratio est; cur usus littorum omnibus vacet; & jure gentium maneat publicus.

Quicquid igitur accedit littoribus per alluvionem, non potest acquiri prædiis vicinis; quia jure Romano prædia mari vicina semper sunt limitata, utpote cum littora usui publico sint relicta. Uti igitur littora ipsa nullius sunt in bonis: ita id, quod per alluvionem littoribus accedit, nullius erit, eoque cedit occupanti. Atque ex eadem ratione insula in mari nata jure Romano nullius est, quia littora, & alveus marinus, cujus pars est insula, nullius sunt.

Aliud igitur in mari obtinet, si prædia ad mare sita sint arcifinia, id est in singulos distributa, uti in Pomerania, ubi littora, eorumque proventus [*Strand-Gerechtigkeit*] literis investituræ continentur: ibi ergo quicquid accedit per alluvionem, accedit vicino prædio. *Vide §. 221. num. 2.*

n. 7. 3. Cessat quoque alluvio in lacubus, & stagnis. Nam tota alluvionis ratio ibi deficit, quia flumen non est, adeoque vis fluminis cessat, eadem forma terræ manet, & aqua saltem accrescit, ac decrescit.

n. 8. 4. Cessat in fluviis privatis. Nam de solo flumine publico asseritur, quod flumen, non ager, constituat confinium. Ratio in aprico est, quia flumen publicum non est inter privatos distributum, sed ad usus publicos relictum; adeoque privati nec finium regundorum, si flumen intercedit, agere possunt. Uti de

(*) L. 3. Ne quid in loc. publ. (s) L. 51. Contr. emt.
 (t) L. 14. L. 65. §. 1. ff. A. R. D. (u) L. 7. §. 3. A. R. D.
 (v) Lib. 12. A. R. D. L. 24. §. 3. de aq. & aq. L. 69. de contr. emt.

De sequitur, mutari fines mutato flumine; quia ubi flumen est, ibi sunt fines.

Tota hæc ratio cessat in fluminibus, seu rivis privatis, qui apud Romanos inter singulos distribuebantur, & quorum usus non erat publicus, seu populi. Ibi igitur ager, non flumen, constituit confinium. Si proinde per alluvionem fines illi mutantur, finium regundorum agi potest; quia ubi ager (non vero flumen) est, ibi sunt fines².

§. CCLXXIV. | *Crustæ* quoque dominum nobis acquiritur jure rei nostræ: si nimirum alii prædio vi fluminis avulsa, prædio nostro accedit, & ibi radices egit (secus si non egit^a, tunc enim dominus vindicat prævia restitutione damni, & cautione damni infecti^b); quia una jam cum terra nostra portio fit, adeoque nostra facta est^c. Prior igitur dominus eam vindicare non potest^d.

At is, cujus fundo *crusta* accedit, pretium refundere domino debet, ne locupletior fiat ejus jactura: Leo Imperator optionem dedit priori domino utrum asportare, an derelinquere velit^e.

Cessat hæc acquisitio, uti in alluvione.

§. CCLXXVI. Jure rei nostræ dominium quoque *alvei derelicti* acquirimus, si non paulatim, sed uno impetu derelictus est. Hic alveus igitur cedit vicinis prædiis jure gentium^f, si nimirum agri sunt arcifinii, non si limitati.

n. 1. Cum enim Jcti Romani, si agri sunt arcifinii, supponant, ripam^g, & alveum^h fluminis publici

(y) L. 8. eod. (z) d. L. 5. d. L. 6. L. 18. §. 4. de flum.
 (a) Lib. 9. §. 2. Damn. inf. (b) ibid. (c) Lib. 9. §. 2. Damn. inf.
 (d) d. 5. 2. (e) Nov. 95. (f) §. 25. R. D. L. 7. §. 5. L. 30. §. 1. & §. 3. A. R. D. (g) L. 5. R. D. §. 4. inst. eod. ibi: *proprietas* (scilicet riparum) *illorum est, quorum prædiis hærent.* L. 30. §. 1. A. R. D. L. 65. §. 1. eod. (h) L. 1. §. 6. & 7. L. 3. ff. de flum. L. 30. §. 1. & §. 3. A. R. D. L. 7. §. 5. eod.

publici inter singulos distributos, eoque in proprietate privatorum esse; necessario sequitur, alveum derelictum cedere vicinis, tanquam dominis illius fundi. Sane, usus proprietatis saltem ideo cessat, quia alveus flumine tegitur; jus ergo dominii non in perpetuum sublatum est, sed saltem, quamdiu flumine inundatur.

n. 2. Atque hinc est, quod 1. ripæ, & alvei, publici tantum juris sint, quatenus ad usum fluminis publici pertinent; reliqui enim usus ad eos pertinent, quibus ripæ, & alvei assignati sunt. Unde illi soli arbores in ripis plantare ^k, & ædificium ibi ponere possunt, dummodo usus publicus non impediatur ^l: sed & ab alio positum eis cedit ^m. Atque hæc quoque ratio est, cur insulæ in flumine publico nate cedant vicinis ⁿ.

n. 3. Hinc 2. est, quod cessante flumine, (cessat autem alveo derelicto) adeoque cessante usu populi, jus pristinum dominis restituatur. Alveus igitur jam desinit esse publicus ^o; & quia populus non amplius utitur, plenus usus alvei derelicti redit ad eos, quorum solum est ^p: indeque domini vicinorum prædiorum recuperant usum, qui antea eorum fuit ^q.

n. 4. Illustratur res exemplo viarum publicarum, quæ pariter sunt pars agrorum vicinorum, unde depromptæ sunt ^r. Via igitur, quamdiu populus ea utitur, publica est, quoad usus publicos ^s; at quoad usus privatos, est, & manet privatorum ^t. Hinc cessante usu publico via illa restituitur dominis; cessat enim impedimentum.

n. 3.

(i) L. 1 §. 7. De flum. (k) §. 4. R. D. L. 30. §. 1. A. R. D. (l) L. 1. §. antepen. De op. nov. nunc. L. 14. L. 50. ff. A. R. D. L. 1. §. 12. De flum. (m) L. 15. A. R. D. ibique Go. h. (n) Vid. §. seq. (o) L. 1. §. 7. De flum. (p) Lib. 30. §. 1. A. R. D. (q) L. 30. §. 3. eod. (r) L. 14. §. fin. Serv. urb. (s) L. 2. §. 21. Ne quid in loc. publ. (t) L. 39. in fin. A. R. D. Conf. L. 14. §. fin. & serv. amite.

n. 3. Recte igitur 5. jus Romanum statuit, ripam, & alveum in agris arcifiniis ratione proprietatis esse privatorum *, et si usus sit publicus. Recte statuunt Icti Romani, cessante usu publico, id est cessante flumine, usum redire ad eum, cujus ante fuit v, adeoque dividi inter utriusque ripæ possessores *, vel restitui ei, ad quem alveus derelictus antea pertinuit 7.

n. 6. Neque obstat, quod ripæ, & alvei fluminis publici dicantur publici, uti flumen c; quia impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus *. Resp. sunt publici quamdiu flumen ibi est, & populus flumine utitur; sed cessante usu populi, adeoque cessante impedimento, alveus restituitur iis, quorum in proprietate fuit adeoque vicinis. Optime Celsus. *Si in ripa fluminis, qua secundum agrum meum sit, arbor nata sit, mea est, NB. quia solum ipsam meum privatum est; & ideo, cum exsiccatus esset alveus, proximorum fit, NB. quia jam populus eo non utitur.* Et Pomponius: *Sicuti hic fundus, cum alveus fluminis factus esset, fuisset publicus; ita nunc privatus ejus esse debet, cujus fuit c.*

n. 7. Hinc jam ratio constat, cur hæc acquisitio naturaliter locum habere non possit, 1. in agris limitatis d; ibi enim ripæ, & alvei non sunt portiones privatorum prædiorum, nec inter singulos distributi e, adeoque populus noluit eos esse in proprietate singulorum. Vicini igitur nullum jus in alveum derelictam habent, sed is cedit occupanti f, uti omnes res, quarum

(u) §. 4. Inst. R. D. L. 3. §. 2. Aq. quot. Vid. sup. n. 1. (v) L. 30. §. 3. A. R. D. (x) L. 56. §. 1. A. R. D. (y) L. 7. §. 5. & 6. L. 30. §. 3. A. R. D. (z) L. 7. §. 5. A. R. D. L. 3. pr. De flum. L. 1. §. 1. eod. §. 4. Inst. R. D. (x) d. L. 1. §. 7. de flum. (b) L. 30. §. 1. A. R. D. (c) d. L. 30. §. 3. Conf. L. 3. §. 7. ff. de flum. (d) L. 1. §. 7. de flum. (e) d. L. 1. §. 6. & 7. De flum. Arg. L. 16. ff. A. R. D. (f) L. 1. §. 7. De flum.

rum proprietas nullius, i. e. in singulos distributa non est.

n. 8. Cessat quoque hæc acquisitio 2. *in mari*: cum enim littora a populo Romano non sint distributa in singulos, sed reservata ad usus communes hominum, facile constat, alveum maris ejusdem esse juris, indeque non acquiri vicinis, prædiis, sed esse nullius: uti littora maris, quæ pars sunt alvei &.

n. 9. Cessat 3. *in lacubus, & stagnis*, nec non *fluviiis privatis*. Nam ibi proprietas, & usus alvei ad privatos pertinet: impedimentum, quod in flumine publico obstabat, nimirum, usus populi, hic cessat; adeoque si exarescit, proprietas manet ejus, cujus antea fuit.

n. 10. Atque ex his jam facile deciditur quæstio, *an per alluvionem, vel alvei desertionem, imperii terminus mutetur?* Grotius ^b id affirmat in agris *limitatis*, negat in *arcifiniis* (imperia autem in dubio *arcifinia* censerit, ait ^c.) Parens nec in *arcifiniis* mutari imperii terminum, sed in medietate alvei terminum imperii subsistere, etiam mutato cursu fluminis, statuit.

Equidem si in ipso flumine certi limites imperii manu facti, & pacto constituti, i. e. agri utriusque imperii *limitati* sunt, negari nequit, terminum imperii, neque allusione, neque alvei derelictione mutari, sed limitem statutum semper, & perpetuo subsistere. At si tales limites signati deficiunt, & solum flumen territoria dirimit, i. e. si agri utriusque imperii sunt *arcifinii*; certum naturali quoque ratione est, terminum imperii neque per alluvionem, neque per alvei derelictionem mutari. Non per *alluvionem*, quia non agri terminum constituunt, sed flumen: ubicunque igitur flumen est, ibi territoria terminantur; unde imperia vel augentur,
vel

(g) L. 14. A. R. C. (b) L. 2. c. 3. §. 16. (c) L. 2. c. 1. §. 12.

vel minuuntur, prout flumen mutatur *k*. Adeoque & in imperiis verum est, flumina censitorum officio fungi *l*. Nec per *alvei derelictionem*: etsi enim flumen pro termino amplius haberi non possit, utpote quod esse desijt, alveus tamen, qui pars est illius fluminis, terminus manebit.

Unde simul constat, medietatem fluminis non posse pro limite haberi, sed totum flumen, eoque deficiente totum alveum. Et uti flumen pro indiviso fuit commune, ita & alveus pro indiviso communem terminum constituit. Aliquando vero per pacta medietas fluminis pro termino poni solet.

Cæterum, etsi hic alveus derelictus sub communi imperio sit, non tamen ideo in singulorum venit proprietatem, sed hætenus manet nullius, adeoque cedit occupanti: i. e. dominium acquiritur eis, qui primi alveum illum occupant, salvis, cæterum, utriusque imperii finibus.

n. II. Notandum autem est, alveum non derelinqui si vicinus ager vel a fluvio, vel a mari inundatur *m*, nam hoc casu nec *possessio*, nec *dominium* tollitur. De *possessione* id testatur Paulus *n*: *Quod ma-*

ri

(*k*) L. 14. §. 11. l. 5. 6. ff. fin. reg. (*l*) L. 30. §. 3. A. R. D. (*m*) Lib. 1. §. 5. de flum. (*n*) L. 3. §. 17. A. P. L. 12. §. 2. Reb. aut. jud.

(*Nota Editoris*. Immo utraque lege contrarium statui videtur. Prioris scil. L. 3. paragr. 17. A. P. verba hæc sunt: *Labso, & Nerva filius responderunt, desinere me possidere eum locum, quem flumen, aut mare occupaverit: nec nisi ex Gothofredi notis h. apertum est, id saltem intelligendum esse de inundatione diuturna, non si ad paucos dies, aut ex consuetudine id fiat, uti in Ægypto. Posterior locus scil. Lib. 11. paragr. 2. Reb. aut. jud. sic habet: *¶ propter naturam rei, veluti si pradium inundatum sit, non potest possideri, recte dicitur, non esse quod possideatur: ubi Gothofredus in notis itidem addit: immo male, id enim possidemus, Cæterum, verba supra in textu h. allegata non**

ex

ri, aut flumine occupatum sit, possidere non desinimus. De proprietate id asserit Javolenus, his verbis: ° cum usum fructum horti haberem, flumen hortum occupavit; deinde ab eo recessit, jus quoque usufructus restitutum esse, Labeoni videtur; quia id solum perpetuo ejusdem juris mansisset. Ita id verum puto, si flumen **INUNDATIONE** hortum occupavit.

Aliud autem est, si novus alveus constituitur: idque Javolenus p in terminis tradit; ita enim pergit: Nam si **ALVEO MUTATO** inde manare cepit, amitti usumfructum existimo, NB. cum is locus alvei publicus esse cœperit q; neque in pristinum statum restitui posse r.

Neque obstat; quod Pomponius asserat, per simplicem inundationem fluminis, vel maris, usumfructum, immo ipsam proprietatem amitti, ac ne piscando quidem retineri r. Resp. Pomponium talem intelligere inundationem, quæ novum alveum facit: nam hoc solo casu asseritur, proprietatem, usumfructum, & possessionem interire, ac tolli s. Quod vel ex eo confirmatur, quia Juris Consultus huic inundationi opponit casum, ubi eodem impetu discessit aqua, quo venit; atque hoc casu & proprietatem, & usumfructum restitui; ait ss. At verum id tantum est, quando novus alveus factus non est, adeoque aqua citra constitutionem novi alvei venit, & recedit: si enim
alveus

ex L. 3. paragr. 17. sed ex L. 30. paragr. 3. A. P. de prompta sunt, mutato per errorem rō nos, quod omnes, quas consulere potuit, editiones habent, in non: ibi: Quod mari, aut flumine occupatum sit, possidere nos desinimus. Videtur igitur summus Auctor cum lapsu memoriz Paulum citaret, Gothofredi limitationem in animo habuisse.) D.

(o) L. 24. pr. ff. quib. mod. us. am. (p) d. L. 24. lib. 1. §. 5. de flum. (q) Ad. L. 1. §. 7. de flum. (r) Conf §. 23. 24. Inst. R. D. (rr) L. 22. ff. quib. mod. us. am. (s) per text. expr. in L. 25. Rer. div. (ss) Dict. L. 23. & L. 30. §. 3. A. R. D.

alveus novus factus est, recedente postea aqua, nec proprietas, nec usufructus in pristinum statum restituitur *.

Atque id ex analogia juris necessario sequitur. Nam per inundationem non mutatur forma territorii, aut species fundi ^u; quia, uti ratio hæc a Juris Consulto ^v allegatur, *solum perpetuo ejusdem juris mansit*. At alveo mutato species fundi mutatur, adeoque jus domini perit, & locus alvei publicus esse cœpit ^x. Hinc notanter *loci usufructus legatus, si fuerit inundatus, NB. ut stagnum jam sit, aut palus, estingui dicitur* ^y, quia solum mutatur ^z: & e contrario, *stagni usufructu legato, si exsicaverit, & ager factus sit, NB. re mutata usufructus extinguitur* ^a.

§. CCLXXVI. Jure rei nostræ parro acquirimus *insulas in flumine publico natas*; juxta latitudinem prædiorum nostrorum; si agri sunt *arcifinii*, non si sunt limitati: idque ex doctrina Pauli ^b, Gaji ^c, Ulpiani ^d; & Impetatoris; certum est ^e.

n. 1. Ad illustrationem hujus sententiæ repetendum est, quod supra diximus, alveum, & ripas fluminum publicorum esse partem agrorum vicinorum; ea autem ideo publici juris fieri, i. e. usum earum ideo communem esse, quia a flumine publico occupantur. Unde duo sequuntur: 1. usus privatos, etiam in ripa, & alveo fluminis publici, possessori agri salvos esse ^f: 2. cessante usu populi flumen desinere esse publicum.

n. 2. His positis necessario sequitur, insulam cedere dominis vicinorum prædiorum, si agri sunt *arcifinii*; quia uti alveus, ita & insulæ sunt pars illorum præ-
dio-

(*) per text. expr. in d. L. 24. in fin. pr. (u) §. 25. Inst. de rer. div. (v) d. L. 24. (x) d. L. 24. L. 1. §. 3. de dum. (y) in L. 10. §. 2. Quib. mod. us. am. (z) Conf. L. 24. de aq. pluv. (a) L. 10. §. 3. eod. (b) L. 65. §. 1. 2. A. R. D. L. 29. eod. (c) L. 7. §. 3. A. R. D. L. 6. R. D. (d) L. 1. §. 6. flum. L. 24. Damn. inf. (e) §. 22. Inst. Rer. divin. (f) §. 4. Inst. Rer. div. Conf. §. 275.

diorum. Atque hæc ratio est, cur possessor ædificare in insula possit *g*; ea enim non habetur pro loco publico *h*.

n. 3. Acriter contrariam sententiam defendit Labeo *i*, aliique, qui ripas, & alveum inter res publicas referunt *k*, adeoque & insulam in flumine publico natam publicam esse, supponunt *l*; nam ita argumentatur Labeo: *Si id, quod in publico natum, aut inædificatum est, publicum est, insula quoque, quæ in flumine publico nata est, publica esse debet* *m*. Quo collimare videtur, quod Ulpianus ait *n*: *impossibile esse, ut alveus fluminis publici (adeoque & insula alveo cohærens) non sit publicus.* Resp. Loquuntur hi J. Cr. *de agris limitatis*, in quibus insula non cedit vicinis, sed publica est, eoque cedit occupanti *o*. Nam in *agris arcifiniis*, ubi solum flumen limitem constituit, naturali ratione certum est, alveum ex vicinis agris constare, & partem agri illius esse; quæ pars *ideo* saltem exempta est usui vicinorum, quia flumine, quo populus utitur, tegitur: cessante ergo impedimento, pars illa cum toto redintegratur. Adeoque in his agris potior est ratio Pauli; quam etiam Imperator approbavit *p*.

n. 4. Cessat ergo hæc acquisitio insulæ *r*, in *agris limitatis* *q*; cum enim ripæ, & alvei fluminis, extra limites constituti; & publico relictæ sint *r*, certum est, insulas in flumine publico natas publicas, i. e. inter singulos cives distributas non esse, indeque cedere occupanti *s*: 2. in *mari*; cum enim alveus marinus, & littora maris, sint publica jure Gentium, adeoque
non

(*g*) Lib. 14. ff. de A. R. D. (*h*) L. 1. §. 6. de L. 15. A. R. D. (*i*) Lib. 65. ff. A. R. D. (*k*) Vid. supr. §. 220. & 223. (*l*) d. L. 65. §. 1. A. R. D. L. 2. §. 13. Ne quid in loc. publ. (*m*) L. 65. §. 4. A. R. D. (*n*) L. 1. §. 7. De flum. (*o*) L. 1. §. 6. ff. De flum. (*p*) §. 22. Inst. R. D. (*q*) d. L. 1. §. 6. ff. 6. ff. De flum. (*r*) L. 16. ff. A. R. D. (*s*) L. 1. §. 6. ff. de flum.

non singulorum propria, certum est, vicinos, quibus nullum jus in littora competit, sibi nihil in hac insula jure agri sui arrogare posse, sed eam cedere occupanti, tamquam rem nullius ^e.

Neque *obstat* doctrina Celsi ^u, qui littora, & mare, populi Romani esse tradit; adeoque & insulæ in mari natæ ejus esse videntur. Resp̄ sunt populi quoad imperium ^v, non quoad proprietatem ^x: nam quoad hanc & alveus maris, & littora maris, sunt nullius; adeoque eodem jure & insulæ, quæ sunt pars alvei.

3. In *lacubus*, & *stagnis* ^y, quia proprietates horum locorum privata est; adeoque si insula ibi nascitur, ea prioris domini manet.

4. In *fluviiis privatis*, ex eadem ratione; uti enim fluvius in privatorum proprietate est, ita & insulæ in fluvio illo natæ ^z. Unde etiam finium regundorum actio in flumine privato obtinet ^a.

5. In *insula ex virgultis nata*, quæ natat, & alveo non cohæret; hæc enim accessio fluminis publici, eoque publica est ^b, indeque cedit occupanti.

§. CCLXXVII. Denique *jure rei nostræ* dominium quoque acquirimus per *Accessionem* ^c: quando, nimirum, rei nostræ principali pars quædam accedit minus principalis; accessorium enim sequitur principale ^d.

n. 1. Ratio naturalis hujus acquisitionis in eo consistit, quod per hujusmodi accessionem *prior species* *Sam, de Cocceii Intr. ad Grot.* N (quam-

(r) L. 17. §. 3. A. R. D. L. 1. §. 1. A. P. (u) In L. 3. Ne quid in loc. publ. (v) d. L. 3. pr. (x) L. 14. pr. A. R. D. (y) L. 24. §. 3. ac. & sq. pluv. arc. L. 12. A. R. D. (z) Arg. L. 1. §. 4. de flum. (a) L. 6. ff. Fin. reg. (b) L. p. §. 2. A. R. D. (c) L. 23. §. 2. & §. 5. Rei vind. L. 19. §. 2. De aur. leg. §. 26. R. D. L. 1. pr. junct. L. 7. §. 1. seq. & §. 10. seq. A. R. D. §. 29. R. D. (d) L. 20. L. 29. ff. Aur. leg. L. 19. §. 13. & §. 20. cod. §. 26. Inst. R. D. L. 23. §. 5. Rei vind.

(quamdiu pars alieni corporis est) extincta videatur
 c, & nunc tanquam pars sequatur jus totius. Res er-
 go principalis per prævalentiam trahit rem alienam f,
 i. e. pars minus principalis accessionis loco cedit prin-
 cipaliori g. Is igitur, cujus rei alia accedit, efficitur
 dominus totius h, id est tota ejus est, cujus antea
 fuit i.

n. 2. Ut autem hæc acquisitio locum habeat, duo
 requiruntur: 1. ut accessio pars fiat rei alienæ; &
 quidem 2. rei prævalentioris.

Aliud igitur obtinet 1. si res, quæ accedit, non sit
 vera pars rei alienæ; uti si corpus ex distantibus cor-
 poribus constat, non ex cohærentibus, & connexis;
 tunc enim singulæ partes suam retinent speciem. Hinc
 si gregi alienæ aries meus mixtus est, is non cedit
 gregi jure accessionis k; neque stercus alienum meo
 solo illatum cedit solo l.

Aliud quoque obtinet 2. si res accedit alienæ rei,
 quæ non est prævalentior: uti si duæ res diversorum
 dominorum, quarum neutro alteri accessioni est, fer-
 rumine junguntur m; vel si argentum argento misce-
 tur n.

n. 3. Bene autem in hac dominii acquirendi specie
 notandum est, per *accessionem* aliquando *priorem spe-*
ciem perpetuo extingui, aliquando salvam esse. *Priori*
casu dominus prævalentioris rei dominium speciei ita
 acquirit, ut illa, etsi separata, a priori domino vindi-
 cari non possit o, quia semel ejus esse desit p. Unde
 purpura vestimento intexta cedit vestimento jure ac-
 cessionis q, color lanæ r, brachium per ferruminationem

(c) L. 6. §. 1. Aur. & arg. L. 6. ad exhib. L. 23. §. 5. R. V. L. 23. §. 2. eod. L. 26. §. 1. L. 27. §. 1. A. R. D. L. 13. §. 1. V. S. L. 7. §. 5. 6. A. R. D. (f) L. 23. §. 4. R. V. (g) L. 23. §. Eod. (h) d. L. 23. §. 1. (i) L. 26. §. 1. A. R. D. (k) L. 23. §. 5. R. V. (l) L. 5. §. 3. Ad exhib. (m) L. 27. §. 2. A. R. D. (n) L. 3. §. 2. R. V. L. 27. pr. A. R. D. (o) L. 23. §. 5. R. V. L. 24. A. R. D. (p) d. L. 23. (q) §. 26. R. D. (r) L. 26. A. R. D.

nem junctum statuae, arbor, & planta solo, ex quo radices egit.

n. 4. Atqui hoc casu nova species non videtur acquiri per accessionem, sed jure specificationis; ex aliena enim materia nova species fit; quæ ad pristinam materiam reverti non potest. Resp. Regula hæc, quod si ex re aliena nova species conficitur, ea cedit facienti jure specificationis, exceptionem patitur; si nova species accedit rei prævalentiori: uti si quis vestimento suo aurum alienum intexit; tunc enim facienti non acquiritur jure specificationis; sed accessionis. Hinc res prævalentior, cui nova species accedit, non ad facientem pertinet; nec nova species ei acquiritur, sed domino rei prævalentioris: si proinde meum brachium alienæ statuæ jungo per ferruminationem; non mihi acquiritur statua, sed brachium jure accessionis cedit statuæ alienæ; adeo ut nec separato brachio dominium vindicare possim, quia tota species semel desit.

Pati ratione si quis plantam, vel arborem in alienum solum transtulit, ex quo radices egerunt, nova species fit, desinit esse prior arbor, & planta; adeoque cedunt solo, cujus pars sunt: adeo ut nec separata planta, vel arbor vindicari possit.

Ratio differentie hæc est, quod per accessionem novæ speciei pristina species totius non mutetur; sic enim vestimentum manet, etsi putrare intextæ species pereat. Statua manet, nec mutatur, etsi brachium per confusionem particularum accedat; eoque species brachii pereat. Cum ergo totum maneat, nec hactenus per accessionem novæ speciei mutetur; jus domino totius salvum in re manet, adeoque nec facto meo id ei auferre possunt. Quod secus est in specificatione, ubi species totius rei perit; adeoque nihil superest, quod pristinus dominus suum dicere possit.

N 2

In

(s) L. 23. §. 5. R. V. (r) §. 26. R. D. (u) d. §. 24.
 (v) L. 23. §. 5. R. V. (x) L. 26. §. 1. A. R. D.

In genere autem notandum est, quod in omnibus casibus, ubi accessio novam speciem constituit, pretium materiæ pristinae restitui domino debeat *1*.

n. 5. In posteriori accessionum genere, ubi pristina rei species salva manet, dominus rei prævalentioris, cui res aliena accedit, non acquirit dominium accessionis nisi quamdiu est pars totius. Cum enim totum, seu universitas, mea sit, singulæ quoque partes, quatenus totum constituunt, meæ sunt. Neque enim mutatione partium universitas mutatur. At ex quo pars illa desinit esse pars totius, dominium partis reviviscit, & pristinus dominus eam vindicare potest.

n. 6. Cum verò hæc principia hætenus a Doctoribus non satis fuerint elucidata, altius paululum repetenda sunt. Notandum autem est, aliud esse universitatem, corpus, seu totum; aliud res singulas, seu partes, & species, quæ universitatem, quæ corpus constituunt *2*.

CORPUS est vel *unitum*, quod uno continetur spiritu, ut statua *a*; vel *connexum*, quod ex contingentibus, id est pluribus inter se coherentibus constat, ut ædificium, &c. *b*. PARTES illius CORPORIS sunt v. g. tignum, materia, tabulæ, &c. ex quibus ædificium, navis, &c. constat *c*.

n. 7. Alia autem sunt *jura* corporis, i. e. totius, seu universitatis; alia *partium* *d*. Nam 1. qui universas partes possidet, singulas res, ex quibus partes constant, non possidet *dd*; & qui navem possidet, non videtur possidere tabulas, ex quibus navis constat. Econtrario 2. qui singulas res, ex quibus partes constant,

(1) §. 32. R. D. L. 23. §. 5. R. V. (2) L. 2. §. 6. Pro emt. (a) L. 30. Usurp. L. 23. §. 5. R. V. (b) d. Lib. 30. (c) L. 33. de Usurp. (d) Grot. L. 2. c. 5. §. 17. L. 2. c. 9. §. 3. e. 20. §. 1. n. 8. c. 21. §. 5. 2. & 7. L. 3. c. 2. §. 1. LEG. 7. §. 1. ff. Quod univ. nom. L. 6. §. 1. ff. Rer. div. (dd) L. 39. pr. A. p. L. 23. usurp. (e) d. L. 30.

stant, possidet, non videtur possidere *edes* *g*. Hinc
 3. *edibus* usucaptis, singule res, ex quibus *edes* con-
 stant, usucaptę non videntur *h*. Usucaptis singulis re-
 bus, *edes* usucaptę non sunt *i*. Unde 5. evenit, ut
 dominus soli possit vindicare *edificium*, non *materiam*:
 & e contrario 6. dominus *materię* possit vindicare ti-
 gnum, non *edes* *k*.

n. 8. Ex prædictis jam apparet, dominum *corporis*,
 seu totius, necessario acquirere *partes* accedentes, ju-
 re totius. Quando igitur res aliena accedit rei præva-
 lentiori, ita ut ejus vera pars fiat, corpus, seu totum
 ejus est, cujus antea fuit *l*; & unitas majoris partis
 consumit accessionem *m*; res, que accedit, in sua
 specie non manet: adeoque & hæcenus res quodam-
 modo extincta videtur *n*. Universitas enim non mu-
 tatur, etsi singule partes mutantur *o*.

n. 9. At hoc tantum obtinet, quamdiu accessio il-
 la pars totius est, adeoque quamdiu pars corporis uni-
 ta, vel connexa est *p*. Quando vero pars illa separa-
 tur, adeoque non amplius unita, vel connexa est cor-
 pori, dominus partis, cujus dominium salvum man-
 sit, vindicare rem potest *q*: impedimentum enim,
 quod obstabat, cessat; is, cujus corpori antea pars
 accessit, jus amplius, deficiente quippe unitate, non
 habet. Hinc [a] *edificium* cedit solo, quamdiu subsi-
 stit; ut diruto *edificio*, materia ad priorem dominum
 revertitur. [b] Tignum cedit *edificio* quamdiu *edifi-
 cio* coheret; at si tignum inde separatum est, prior
 dominus illud vindicare potest. [c] Tabula cedit na-
 vi; at ubi desit esse juncta, reviviscit dominium
 ejus, cujus tabula antea fuit. [d] Gemma cedit an-
 nulo,

N 3

nulo,

(g) d. L. 23. pr. L. 8. Quod vi, aut clam. (h) L. 7. §. 11.
 A. R. D. L. 23. pr. & §. 2. Usurp. (k) L. 23. §. 7. R. V.
 (l) L. 26. §. 1. R. R. D. L. 23. §. 2. R. V. (m) L. 23. §. 9.
 R. V. (n) L. 6. §. 1. Aur. leg. (o) L. 26. de jud. Grot.
 L. 2. c. 9. §. 6. seq. (p) L. 23. §. 5. R. V. L. 59. cod. L. 2.
 C. cod. (q) L. 23. §. fin. R. V.

nulo, vel vasi, quandiu annulo, vel vasi juncta est; at separata prioris est domini, & is eam vindicandi jus habet.

n. 10. Anne vero iniquitas hic subest, quod dominus materiae expectare debeat usque dum diruta sint aedes? Sane, is, ad quem totum pertinet, interim utitur re aliena; quod rationi, & aequitati naturali repugnare videtur. Resp. huic quoque iniquitati prospexit jus Romanum, dum materiae domino dedit actionem ad exhibendum, qua agere potest ut separaretur materia, & tunc vindicetur.

n. 11. His principiis positis, tota doctrina Jctorum Romanorum, de acquisitione domini per accessionem, quae Grotio adeo injusta videbatur clara, ac perspicua erit.

n. 12. Est igitur regula naturalis, quod res aliis praevaleantibus junctae, vel adjectae, his accessionis loco cedant. Rem praevaleantem autem Jcti Romani definiunt, i. sine qua altera esse non potest; quae ornandae alterius causa accedit.

n. 13. PRIMO igitur per accessionem res acquiritur, si tali rei accedit, sine qua illa esse non potest: uti si aliquid accedit corpori, quod ex pluribus contingentibus, seu coherentibus, constat.

n. 14. Hinc I. aedificium etsi marmoreum, cedit solo. Solum igitur hic principale est, quia aedificium subsistere absque solo non potest; ita enim implicatur solo, ut fiat res immobilis, & pars soli. Si igitur dominus materiae vindicare aedes vellet, vindicaret solum, quod ipsius nunquam fuit,

Hinc

(r) L. 23. §. 5. R. V. L. 6. ff. ad exhib. (s) L. 23. §. 4. §. R. V. (r) L. 23. §. 5. R. V. (u) Lib. 26. §. 1. A. R. D. (v) Lib. 15. §. fin. De Inst. legat. L. 98. §. 8. solut. Lib. 7. §. 10. Acq. rer. dom. L. 15. eod. junct. L. 5. 6. ff. Res. div. §. 29. Res. div. L. 2. L. 37. L. 39. Lib. 49. pr. ff. Rei vind. L. 2. ff. de superf. L. 23. §. 6. 7. Rei vind. (x) L. 30. §. 1. Uf. sup. L. 23. pr. eod.

Hinc prius ad diruendas ædes, & ad separandam materiam agere, & separatam materiam demum tanquam suam (dominium enim materiæ extinctum nunquam fuit) vindicare debet; quod in sequenti membro pluribus examinabimus,

Ædificium igitur cedit solo, sive is, qui ædificavit in suo fundo, ex aliena materia ædificaverit *γ*, sive alius ex sua materia in alieno fundo ædes posuerit *z*, Neque interest, utrum bona, an mala fide, ædificaverit (hæc enim distinctio jure Romano in poenam malæ fidei inventa est *a*).

Atque hæc ratio est, cur usufructuario cedat usus ædium a domino exstructarum, ita ut nec dominus invito fructuario destruere ædes possit *b*. Immo nec fructuaris *c*, nec colonus *d*, ædes a se in fundo usufructuario, vel conducto positas, tollere, aut resigere possunt.

n. 15. Hinc II. Tignum alienum, ædificio junctum cedit ædificio e. Si igitur ex alieno cæmento mihi ædes exstruo, si ex alienâ materiâ meum ædificium reparo, si alienam fenestram meis ædibus jungo, &c, cæmentum, materia, & fenestra fiunt pars ædium, & cum universæ ædes meæ sint, sub hac universitate quoque partes illæ continentur. Dominus igitur materiæ perdit jus suum, indeque vindicare materiam non potest *f*; quia partem ædium vindicaret, quæ totæ meæ sunt. Extincta igitur hætenus est species, quæ accessit *z*, dum formam mutavit *b*; unitatè majoris partis consumpta est accessio *i*; definit prior qualitas;

N 4

&

(*γ*) d. L. 7. §. 10. d. §. 29. (*z*) L. 7. §. 12. A. R. D. (*a*) L. 23. §. 6. Rei vind. junct. l. 1. ff. Tig. junct. (*b*) L. 12. ff. Usu legat. (*c*) L. 14. pr. Usufr. (*d*) L. 2. ff. de Sæperf. (*e*) L. 2. C. Rei vind. L. 59. ff. cod. L. 7. §. 21. Lib. 18. ff. acq. Ret. dom. L. 16. C. cod. §. 6. Rei vind. L. 23. §. 5. L. 59. cod. L. 2. C. cod. (*f*) Arg. L. 6. §. 1. Aur. legat. L. 13. §. 1. de Verb. sign. (*g*) L. 9. §. 3. Ad exhib. (*h*) L. 23. §. 5. Rei vind.

& pars jam novam qualitatem per accessionem consecuta est: desinit enim esse tignum, & fit pars ædium *k*, quæ totæ ejus sunt, cujus antea fuerunt *l*.

Etsi verò tignum jure totius cadat ædificio, tigni tamen dominium non in perpetuum extinctum est, sed tantum quatenus pars ædium, adeoque quamdiu junctum est *m*. Optime rem explicat Theophilus: *illud*; ait, *tamen apertum est, dominum materie non in perpetuum excidisse dominio ejus, sed tantisper, dum consistit ædificium* *mm*. Ex quo verò tignum separatum est ab ædificio, (ad separationem autem dominus agere potest actione ad exhibendum) *n*; impedimentum cessat, jus domini reviviscit, indeque vindicare illud pristinus dominus potest *nn*. Totum enim jus domini in hunc casum salvum est: & proinde aliud jus est ædificii, seu coporis; aliud materie, seu partium illius corporis *o*.

Juris Consulti Romani ex ratione politica hanc actionem ad exhibendum, ratione tigni alieno ædificio juncti, in urbe prohibuerunt, ne urbs ruinis deformetur *p*; ideoque rei vindicationem diruto demum ædificio dedere *q*: sed stante ædificio domino materie actionem in duplum veri pretii dedere, si *bona fide* dominus junxit *r*; si enim *mala fide* junxit, donasse censetur, (quod tamen jure codicis mutatum est *s*.)

Aliquando mala quoque fide jungenti impensæ restituntur jure Romano, si (a) reparatio necessaria fuerit *t*; (b) utiles quoque jungens repetit, si possidet

† (K) L. 26. Acq. rer. dom. (L) d. L. 26. §. 1. L. 23. §. 2. Rei vind. (m) Vid. §. 29. Inst. R. D. (mm) Paraphr. Inst. tit. R. D. §. 29. (n) Supr. §. 10. (nn) L. 23. pr. & §. fin. usurp. L. 7. §. 2. ff. exc. rei judic. §. 29. Inst. Rer. div. (o) Vid. supr. nu. 7. (p) d. §. 29. L. 7. §. 10. A. R. D. L. 15. pr. Usufr. L. 23. §. 6. R. V. (q) d. L. 29. d. L. 15. L. 2. C. Rei Vind. L. 43. ff. R. V. (r) d. §. 29. d. L. 2. §. 10. A. R. D. L. 23. §. 6. R. V. (s) d. §. 30. L. 5. C. ædif. priv. (t) L. 2. C. R. V. (u) L. 38. R. V. L. 5. C. eod.

Set v: [c] si non possidet, utiles, & voluptarias tollere potest si sine dispendio ædificii tolli possunt in primis si pauper est. Quamquam in arbitri possessoris sit, offerendo pretium retinere impensa.

n. 16. Hinc III. Planta aliena cedit solo, si vera ejus pars sit, id est ex quo coaluit ^a; tunc enim alia species facta videtur, alio terræ alimento ^b: adeo ut nec separata a pristino domino vindicari possit; in quo ab ædificio differt ^c.

n. 17. Idem IV. obtinet in arbore aliena, fundo meo imposita: nam is quoque dedit fundo, si radices egerit ^d.

n. 18. Sed & X. semen, insitum solo, huic cedit, etsi radices non egerit; quia statim ita pars soli fit, ut per naturam separari non possit ^e.

n. 19. Ex eadem ratione VI. pictura, etsi pretiosissima, cedit tabulæ etiam vilissimæ ^f: & VII. scriptura chartæ ^g. Sed & VIII. tabulæ navis cedunt navi ^h. Rationem addit Jctus ⁱ, quia cupressus; i. e. arbor non manet; adeoque nova species fit, nimirum, corpus cupresseum. IX. Navis cedit carinæ, si scilicet havis ex alienis tabulis confecta carinæ; jungitur ^k. X. Pes, manus, brachium, &c. si alienæ statuæ junguntur, cedunt statuæ ^l: fundus, aut ansa alieno scypho juncta, cedit scypho ^m. Ratio a Jcto hæc additur, quia brachium non potest tuum dici; tota enim statua

tua

(v) d. L. 38. L. 14. Exc. dol. (x) L. 37 ff. R. X. L. 5. C. cod. (y) L. 35. ff. R. V. (z) L. 3. §. 3. Rei vind. §. 31. Inst. Rer. div. L. 5. §. 53. L. 9. Aur. legat. (b) d. L. 31. L. 26. §. 2. Rei vind. L. 9. §. 2. Damn. inf. (c) d. §. 31. d. L. 9. d. L. 26. §. 21. (d) 31. Inst. Rer. div. (e) §. 31. & §. 32. Inst. Rer. div. (f) L. 9. §. 1. Acq. Rer. dom. L. 23. §. 3. & 4. Rei vind. (g) dd. ll. L. 2. §. 14. ff. Ad exhib. L. 9. §. 2. Acq. rer. dom. (h) L. 6. ff. Rei vind. L. 26. §. 1. Acq. rer. dom. (i) d. L. 61. (k) d. l. 61. §. 1. Rei vind. (l) d. l. 23. §. 2. & 5. Rei vind. l. 26. §. 1. Acq. rer. dom. l. 14. ff. Aur. legat. (m) d. l. 26. §. 1. d. l. 23. §. 2.

tpa uno spiritu continetur : adeoque statua , dum e-
jus accessione tota ejus est , cujus antea fuit . .

n. 20. *Secundo* prævalentior rem esse , eoque ju-
re accessionis rem acquiri , diximus , *si quid ornande
rei causa accedit* . Uti 1. si purpura accedit vestimen-
to *r* , vel color lanæ *q* ; tunc enim purpura cedit ve-
stimento & color lanæ .

Hinc 2. gemma auro inclusa cedit auro *r* ; nisi au-
rum gemmæ ornandæ causa accedit *r* : æstimari autem
hæc debent ex visu , & usu jungentis . .

Atque hæc 3. ratio est , cur gemma annulo inclu-
sa cedat domino annuli . Gemma nova species fit ,
priorque species quodammodo extincta est *r* , quan-
diu scilicet annulus subsistit , nam gemma separata ,
(*agi autem actione ad exhibendum potest , ut separe-
tur* *x*) dominus gemmæ eam vindicare potest *r* .

Atqui gemma pretiosior , indeque principalior est ,
adeoque annulus cedere gemmæ videtur . *Resp.* Ideo
annulus pro re prævalentior habetur , quia ejus ornandæ
causa gemma accedit *r* ; adeoque qui dominus an-
nuli est , necessario quoque est dominus ornamentis ,
quandiu partem annuli constituit .

Ex eadem ratione 4. unio , & gemma aliena , vasis
ornandi causa juncta , cedit vasi *r* ; quia uniones , &
gemmæ alienæ , quæ vasi accedunt , in sua specie non
permanerunt , adeoque per accessionem quodammodo
extinctæ videntur *b* . Hinc dominus gemmæ eam vin-
dicare non potest , quamdiu juncta est *c* : idque in
omni-

(n) d. l. 23. §. 6. (o) L. 26. §. 1. R. V. (p) §. 26. Inst.
Rer. div. (q) L. 26. in fin. Acq. rer. dom. (r) L. 6. ff.
Ad exhibend. (s) l. 19. §. 18. 10. & 20. Aur. legat. (t) l.
29. §. 1. Aur. leg. l. 32. §. 5. ebd. l. 32. §. 5. cod. (u) l.
19. §. 16. Aur. legat. (v) l. 6. §. 1. Aur. legat. (x) l. 6.
14. exhib. (y) l. 23. §. fin. Rci vind. d. l. 6. (z) l. 19.
§. 13. & 20. Aur. legat. (a) l. 6. §. 1. Aug. legat. (b) d.
6. §. 1. (c) l. 6. ff. Ad exhib.

omnibus reliquis rebus per accessionem junctis ita ob-
tinet 4.

S E C T I O III.

*De acquisitione dominiis Jure Familia; ubi de origi-
ne successionis ab intestato agitur.*

§. CCLXXVIII. ROMANI JCTi alteram JURIS
IN RE speciem constituunt HÆREDITATEM .
Ubi præmittendum est , *hereditatem* esse jus aliquod
universale , complexum aliquem omnium jurium defun-
cti , qui continet non tantum jura , quæ defun-
ctus *in re* habuit , sed & omnia jura *personalia* defun-
cti . Nam heres in utrisque succedit , & in utrisque
representat personam defuncti . Unde actiones heredi-
tariæ naturali quoque ratione mixtæ s sunt , id est par-
tim reales , partim personales .

§. CCLXXIX. Quando igitur *hereditas* inter jura
in re refertur , hoc jure nature tantum verum est quo-
ad *dominium* , quod defunctus habuit , & quod conti-
nuatur ab herede . Actiones vero personales non per-
tinent ad *jus in re* , sed ad *obligationes persona* , adeo-
que ad tertium objectum juris s .

Hactenus igitur *hereditas* non differt a *dominio* : sed
ideo separato titulo tractatur , tum quia *dominium* hic
sub complexu omnium jurium continetur [*hereditas*
enim est modus acquirendi universalis , & continet ju-
ra *in re* , & jura *personæ* b] ; tum quia modus ac-
quirendi particularis est ; neque enim factio nostra , ne-
que jure rei nostræ , hæc *dominii* species acquiritur ,
sed *successione* , id est per continuationem familie .

§. CCLXXX.

(a) l. 23. §. 5. R. V. (e) l. 178. §. 1. Verb. sign. l. 8.
§. de acq. vel omit. hær. (f) §. 20. Inst. act. §. 3. 4. Ind.
de obl. quæ quasi ex contr. (g) Vid. lib. seq. cap. 7. (h)
Vid. §. 278.

§. CCLXXX. Antequam vero in rationem acqui-
fendę hereditatis naturalem investigemus, explicare ne-
cesse est, quidnam sit *corpus artificiale*. Nam sepius
contingit, res natura per se distantes, uni nomini, su-
bjici, & uno quasi spiritu regiⁱ, quę corpus artifi-
ciale constituunt.

n. 1. Constituitur autem tale corpus *consensu*: quo
posito regula nature est, ut prout partes disponunt,
ita jus sit. Exempla ejusmodi corporum artificialium
varia sunt pro varia hominum dispositione.

n. 2. *Primum* enim, & illustre exemplum est in
civitate quę est dispositio plurium familiarum, qua jus
imperii, i. e. jus defendendi jura singulorum, in to-
tam civitatem conferunt.

Civitas igitur est corpus aliquod artificiale, seu my-
sticum, societas quędam consensu constituta in eum
finem, ut universum, seu corpus, regat, *singuli* pa-
reant. Atque ex hoc consensu, non tantum *universi-
tati* jus aliquod in singulorum res, & bona competit,
sed & *singulis* jus aliquod in universitatem queritur.

Effectus hujus rei inter alios hic est, ut corpus il-
lud non intereat, etsi singuli mutantur, adeoque et si
membra quędam illius corporis moriantur^k. Nam spi-
ritus ille, qui totum unit, nomen illud civitatis, &
vinculum illud, quod universitatem colligat, manet,
& perpetuatur in successoribus. Atque hoc sensu Prin-
cipes nunquam mori, civitates esse immortales, & po-
pulum presentem eundem esse, qui mille abhinc annis
vixit, etiam naturali ratione asserti potest^l.

n. 3. *Collegium* quoque corpus aliquod artificiale est,
consensu ab initio constitutum. In tali universitate
itidem nihil refert, utrum omnes iidem maneant, an
pars maneat, vel an omnes immutati sint. Hinc se
uni-

(i) Grot. l. 2. c. 9. §. 3. (k) l. 7. §. fin. Quod cujusque
universi &c. (l) Vid. Grot. l. 2. c. 9. §. 3.

universitas ad unum redit, jus omnium in unum re-
 cidit, & stat nomen universitatis ^m. Unde unus ille
 & convenire, & conveniri potest ⁿ.

n. 4. Pari ratione *judicium* semel constitutum idem
 manet, quod antea fuit, etsi omnes iudices mutati
 essent ^o. Idem in legione, in nave, etsi resecta, ob-
 tinet ^p.

§. CCLXXXI. Simile exemplum, & magis natu-
 rale, est in *familia*. Hæc enim corpus aliquod est,
 quod vel proprio jure ipsorum continetur, vel jure
 communi universæ cognationis ^q.

Familia, quæ *proprio jure* continetur, consistit ex
 pluribus personis, quæ sunt sub unius potestate, aut
 natura, aut jure subjectæ, e. g. patre familias, ma-
 tre familias, & filio, ac filia familias, & qui deinceps
 vicem eorum sequuntur, nempe nepotibus &c.

Communi jure familiam dicimus corpus, quod agna-
 ti invicem constituunt. Etsi enim patrefamilias mor-
 tuo singuli singulas familias habeant, tamen omnes,
 qui sub unius potestate fuerunt, recte ejusdem fami-
 liæ appellabuntur, qui ex eadem domo, ac gente pro-
 diti sunt ^r.

n. 1. Effectus insignis hujus *corporis* est, ut subsi-
 stat, etsi membra singula mutantur. Adeoque sublato
 capite non dissolvitur corpus, sed omnia jura familiæ
 devolvuntur ad membra illius familiæ, & æquis parti-
 bus inter eos distribuuntur: id est liberi succedunt in
 omne jus defuncti patris.

n. 2. Liberi igitur dicuntur hæredes; & familia,
 quæ in liberos transit, hæreditas vocatur. Familia e-
 nim etiam in res deducitur ^s; & sic hæreditas, & fa-
 milia, sunt synonyma. Quod vel exinde probatur,
 quia

(m) l. 7. quod cujusque univ. (n) d. l. 7. (o) l. 76. de
 jud. (p) ibid. (q) l. 195. §. 2. V. S. (r) d. l. 195. §. 2.
 (s) l. 195. §. 1. l. 196. V. S. l. 40. §. 2. eod. l. 1. §. 18. de
 vi arm. ibique Goth. l. fin. in fin. C. de V. S.

quia actio, quæ liberis datur ad dividendam hæreditatem, *familia exerciscunda* iudicium dicitur^r; & quæ hæres instituitur, *familia emtor* vocatur^u.

n. 3. His principiis positis omnis successionis naturalis ratio in aprico est. Pater enim ea intentione sociam procreationis sibi assumit, ut corpus aliquod familiæ constituat, atque liberos progeneret, qui familiam propagent, i. e. in jura familiæ ipso mortuo succedant.

n. 4. Quando igitur deficit pater, (caput illius corporis, quod familia dicitur) omne jus illius corporis manet in membris illius familiæ; i. e. in liberis, qui jam pro rata in omne jus familiæ succedunt. Hinc filius non extinctus videtur, quamdiu nepos superest, in quem substantia, & caro patris quasi sint infusa^v:

n. 5. Naturali igitur jure soli LIBERI succedunt patri; quia id patris votum est, ut liberos habeat, qui in ipsius bona succedant: ideo enim uxorem ducit, & ideo corpus familiæ constituit, ut jura in illa familia maneat, & per corpus illud continuentur.

n. 6. Ea enim ratio corporum consensu constitutorum est, ut etiam in uno (extinctis reliquis) nomen universitatis consistere possit^x. Et ea, quæ unum quasi spiritum habent, adeoque corpus artificiale constituunt, se instar corporis naturalis habent; quod itidem esse non desinit, particulis paulatim commutatis, una manente specie^y: unde populus idem hoc tempore putatur, qui centum abhinc annis fuit, licet ex illis nemo nunc vivat^z.

§. CCLXXXII. Atque hæc totidem fere verbis a JCtis traduntur. Illi enim 1. successionem liberorum
a na-

(r) tot. tit. ff. Fam. exercisc. (u) §. 10. Inst. de testam.
(v) l. 30. C. fideicom. l. 85. Hær. inst. (x) l. 7. §. 2. ff. Quod cujusque univ. Vid. not. ad Grot. l. 2. c. 9 §. 4. Lo. scus de jur. univers. p. 1. c. 1. n. 30. & 33. (y) Grot. l. 2. c. 9. §. 12. (z) Grot. d. §. 3. n. 2.

à natura esse, & hæreditatem paternam naturali ratione liberis deberi; ajunt ^a.

2. Rationem ponunt in voto parentum; Papinianus enim liberos naturæ simul, & parentum commune votum; ad successorem vocare, ait ^b. Unde Apostolus ex eo, quod quis filius sit, argumentatur: Ergo hæres ^c.

Hinc jam 3. est, quod liberi dicantur esse quodammodo domini bonorum paternorum etiam vivis parentibus ^d; & quod non novum acquirere dominium, sed continuare jam quæsitum, & plenioram saltem administrationem consequi videantur ^e; atque ideo bonâ ad eos redire dicantur ^f.

Hinc 4. constat, cur liberi appellentur sui hæredes; & necessarii, adeo ut nec abstinere possint jure civili; quia non est novâ acquisitio, sed continuatio prioris acquisitionis, jure familiæ factæ ^g.

Hinc 5. apparet, cur hæres repræsentet personam defuncti, & cur cum eo pro una persona haberi dicatur ^h. Cum enim totum familiæ jus in hærede subsistat; totumque patrimonium in hæredem devolvatur, eoque succedat in omne jus defuncti, illudque continuet, eodem jure habetur hæres, quo ipse defunctus. Cujus rei effectus insignis hic est, [a] ut filius

(a) l. 7. ff. Bon. damn. l. 7. in fin. Si tab. test. null. ext. Vid. c. 17. q. 4. leg. 7. §. 2. de Cur. sur. l. 14. pr. C. Legitim. hær. (b) l. 7. §. 1. Unde l. 15. pr. In off. test. l. 10. §. 2. ff. Bon. libert. ibi, omnia; quæ nostra sunt, liberis ex votò paramus l. 13. §. 2. C. Legit. hær. l. 26. §. 1. Si quis omnis. Goth. ad d. l. 26. (c) Ad Galat. 3. in fin. & c. 4. v. 7. (d) l. 11. ff. de lib. & posth. (e) l. 11. ff. de lib. & post. §. 2. 3. Inst. de hær. qual. & diff. l. 14. de suis, & legit. l. 30. Ex quibus caus. maj. (f) Terent. in Andr. IV. §. v. 4. ibique Donat. (g) l. 11. ff. de lib. & posth. l. 1. §. 7. Si quis omis. l. 14. ff. de suis & leg. §. 2. Inst. de hær. qual. & diff. l. 36. de acquir. vel omitt. hær. l. 6. §. 5. eod. l. 17. Qui test. fac. (h) §. 4. Inst. Inur. stip. l. fia. C. Imp. subst. vid. jus meum controv. par. 1. pag. 95.

filius teneatur patris factum præstare, adeo ut si pater alienavit bona filii propria, vel ex pacto, & providentia primorum acquirentium ei quæsitæ, filius ea revocare non possit; [b] ut actiones inter patrem, & filium, confundantur *k*.

Sed & 6. hinc iam constat ratio, cur hæreditas in jure civili *familia* dicatur *l*, quia jure familiæ liberi succedunt; unde liberi si hæreditatem inter se dividunt, *familiam* dividere dicuntur *m*.

Hinc 7. constat, cur liberi ante patrem mortui transmittant hæreditatem ad suos hæredes ipso jure *n*. Cum enim quodammodo dominium, & jus eventuale succedendi, quæsitum sit liberis vivo parente, adeoque jus familiæ verum jus in re, utut eventuale, ipsis tribuat, hoc jus transferunt in eos, qui pars corporis sui, & hoc ipso pars familiæ sunt, & qui ex ea ratione in omne jus patris sui defuncti, adeoque & in ejus jus familiæ, indeque competentia jura, succedunt *o*.

Hinc constat, 8. qua ratione legitima dicatur deberi jure naturali *p*. Cum enim parentes naturali ratione post mortem disponere non possint, adeoque testamenta, (quatenus sunt dispositio unius, quæ post mortem saltem effectum habeat) naturali ratione non valeant, nec jus succedendi liberorum sua natura tollant; leges quidem civiles parentibus ob utilitatem publicam hanc libertatem concessere, ut per tale negotium, nimirum, per testamentarias dispositiones, liberis hæreditas jure naturæ quæsitæ auferri possit: at hanc servarunt æquitatis rationem, ne totam hæreditatem

(i) L. 14. C. R. V. (k) Jus meum contrav. d. l. (l) L. 9. §. 2. lib. & post. Heinecc. Ant. Rom. l. 3. tit. 1. §. 1. (m) Tot. tit. ff. Fam. ercisc. (n) l. 8. C. Suis & legit. §. 2. Inst. de exhæc. lib. l. 14. ff. Suis & legit. Pars in Disp. de success. nepot. Sect. 3. per tot. (o) l. 7. §. 1. Unde liberi l. 15. pr. Inoff. test. (p) l. 36. §. 2. C. inoff. test. Nov. 1. præf. §. 2.

tatem auferre liceret ; sed ut certa bonorum pars liberis necessario relinqueretur . Hactenus igitur jus naturæ , quod liberos ad successionem paternæ hæreditatis vocat , salvum est ; & quoad hanc portionem recte asseri potest , eam jure naturæ deberi , nec a patre auferri aut minui posse : nisi lex ob utilitatem publicam hanc quoque partem liberis auferat ; uti abstulit in pœnam ex certis exhæredationis causis , causis , item in favorem militiæ 9 .

Atque hæc 9. confirmantur consensu omnium gentium ; in omnibus familiis enim receptum est , ut familia , ejusque jura a liberis , extinctis licet parentibus , continuentur , adeoque liberi in omne jus defuncti succedant ,

Filius apud QUINTILIANUM ait , partem jure gentium peto 1 . JULIANUS 23 asserit : æquum , liberis hæreditatem relinqui . PROCOPIUS 5 refert , leges in hac re tam apud barbaros , quam apud Romanos consentire , ut liberos dominos pronuntient rerum a patre relictarum . Apud PLUTARCHUM (de proli amore) liberi hæreditatem ut sibi debitam expectant . Et PHILO 6 tradit , legem naturæ esse , ut liberi parentibus succedant 11 .

§. CCXXXIII. LIBERORUM nomine veniunt liberi utriusque sexus ; nam etiam *fœmina* sub corpore familiæ continentur , ejusque membra sunt : idque antiquissimis temporibus ita obtinuisse , ex historia Jobi apparet , qui filiabus hæreditatem inter fratres dedit 12 . Sed & legibus XII. tabularum filiz patri succedebant 13 .

Sæm. de Cocceii Intr. ad Grot.

O

Hoc

(9) tot. tit. ff. de inoff. test. (10) Declam. Conf. declam. 288. (11) In Cæsaribus. (12) Persic. 1. (13) in vita Mos. III. (14) Conf. Æl. Spart. in vita Hadriani cap. 18. Nepos in Phoc. 1. De Romanis id jam probatum dedi Conf. Prov. 1. pr. &c. 2. de Hebræis vide Genes. C. 15. V. 4. C. 21. V. 10. C. 25. v. 5. Grot. l. 2. c. 7. §. 5. n. 2. §. 8. n. 3. (15) Job. cap. fin. V. 15. (16) Heinec. Ant. Rom. l. 3. tit. 1.

Hoc jus naturæ per legem Vponiam sublatur, & filiarum ab hereditate parentum exclusæ fuere, quia Romani familiæ, ejusque conservacioni, consulere voluerunt *x*. Atque hinc nepotes ex filiis natis excluderent nepotes ex filiabus natos *z*. At filiarum a Justiniano pristino juri restitute sunt, & novo jure filiarum, ac nepotes cum filiis æquali jure succedunt.

y. 1. Liberorum nomine etiam veniunt *infantes*, & *furiosi* *a*: immo & *posthumi*; si nascuntur *b*.

z. 2. Num ex concubina nati succedunt? Equidem supra diximus, tale conjugium naturali jure valere, & differentiam inter uxorem, & concubinam, esse mere civilem. At quia per concubinam talis persona intelligitur, quæ ea lege viro se jungit; ne jura familiæ ipsi, ejusque liberis communia sint, certum est, liberos non succedere, non quia natura; sed quia pactum obstat *c*.

Num spurii succedunt? Negatur: tum quia pater ibi certus non est, adeoque de familia, quam continuare deberet, non constat: tum quia votum patris cessat, qui non animo familiam constituendi; sed libidinis explende, cum meretrice concumbit. At matris succedunt eque, ac liberi legitimi; mater enim semper certa est *d*.

y. 4. Denique certum est, nepotes quoque liberorum nomine contineri, adeoque succedere. Hi enim subeunt in locum parentum, eorumque personam repræsentant. Sane, pater omne jus suum, quod in familia est, adeoque & spem succedendi, transmittit ad suos heredes, qui proinde non proprio, sed patris jure succedunt, i. e. in stirpes *e*. Atque hoc jus repræsentandi,

(*y*) Heinecc. d. tit. 1. §. 4. (*z*) §. 15. Inst. de her. quæ ab int. (*a*) Heinecc. Ant. Rom. l. 3. t. 1. §. 9. (*b*) L. 30. §. 1. Acquir. her. (*c*) Grov. l. 2. c. 7. §. 8. n. 3. (*d*) L. 3. ff. ad SC. Orphit. l. 1. §. 2. l. 2. §. 1. ff. eod. l. 2. V. §. itaque ff. Unde cognati. Paul. l. 4. sent. 10. §. 1. (*e*) Nov. 118. c. 1. §. 6. Inst. de her. quæ ab int. Grov. l. 2. c. 7. §. 6. ibique not.

di, etiam ultra fratrum filios naturali jure procedit; sed legibus id saltem ad fratrum liberos restrictum est.

n. 5. Queritur, an nepotes patri succedant; si avus superest? Jure nature negatur; quia recusari sunt in potestatem avi, in qua ipse pater fuit; ejusque familia.

n. 6. Denique queritur, an liberi; succedentes patri, conferre teneantur ea, qua a patre defuncto acceperunt? Equidem accepta, & impenſa, quæ ad educationem pertinent; conferre liberi non tenentur, (nisi pater aliud disposuerit) quia sub officio patris continentur; reliqua autem conferre tenentur: uti sumtus Doctores; pecuniam pro obtinendo beneficio ecclesiastico; vel officio seculari erogatam; dotem; &c. & nisi probetur, patrem animo donandi erogasse.

§. CCLXXXIV. Præter hanc successionem nulla alia successio naturalis datur. Liberi ergo non succedunt MATRI; tum quia uxor quicquid habet, acquirit marito, indeque nihil est, in quod liberi succedere possint; tum quia liberi non sunt in domo, & familia matris, adeoque liberi familiam matris non continent. Atque hinc apparet ratio, cur jure Romano liberi non opus habeant consensu matris, si nuptias contrahunt; quia ei invicem non obtrudunt suos heredes; secus, ac in patre. (Vid. §. 156. n. 8.)

Jure antiquo Romano liberos exclusos fuisse a successione matris^b, certum est; adeo ut nec Prætor liberis dederit honorum possessionem unde liberi; utpote quæ tantum suis heredibus dabatur; & liberis demum cautum fuit per Scutum Orphanitium; per quod liberi promiscue vocabantur ad successionem matris;

O 2 tris;

(f) For. tit. ff. de collat. (g) For. tit. ff. de dot. coll.
 (h) Hinc. antiqu. Rom. lib. 3. tit. 3. §. 1. & c. 4. §. 1. & c. 4.
 Ulp. frag. XXVI. §. 7. (i) l. 1. §. 6. & Underlib. Helveti
 & c. 4. §. 1.

tris; immo præferebantur agnatis, & consanguineis matris *k*.

Quomodo hoc ipsum SCtum varie mutatum, & tandem a Justiniano constitutum sit, ut liberi patri, matrique eodem jure succedant, docet celeberrimus Heineccius *l*.

§. CCLXXV. In ASCENDENTIBUS tota ratio successionis cessat, *tum* quia liberi nihil habent, in quod succedi possit, utpote cum vivi omnia acquirant patri *m*, adeo ut dos quoque, quam nurus filio constituit, patri acquiratur *n* (nam pater sustinebat onera matrimonii a filio contracti; quod onus demum post mortem patris ad filios revertebatur *o*): *tum* quia ascendentes non sunt in familia liberorum, nec eam continuant post eorum mortem: *tum* quia deficit hic commune illud votum, quo parentes liberos ad successionem vocant. Diximus enim, ea intentione matrimonium contrahere parentes, ut liberos præcreent, quibus spæ relinquunt. Quæ ratio cessat in liberis defunctis,

Hinc Papinianus ait, *liberos natura simul, & ex voto communi parentum, succedere; parentes vero saltem ex ratione miserationis p*. Et alibi *q*: *parentibus deberi hereditatem, uti debetur liberis propter votum parentum, & naturalem erga liberos charitatem; turbato tamen mortalitatis ordine non minus parentibus, quam liberis pie relinqui*.

n, *l*. Jure Romano antiquo PATER nec liberis emancipatis, nec in pecuniis postea introductis, succedebat; sed priori casu jure patronatus, posteriori casu a Prætorè per honorum possessionem demum vocatus

(*k*) pr. Inst. ad Sc. Orphit. Heinecc. d. l. 5. 5. & 5. (1) d. tit. 4. §. 6. (*m*) Heinecc. El. Inst. l. 3. t. 2. §. 695. (*n*) l. 56. §. 1. l. 72. §. 1. Jur. doz. (*o*) d. l. 56. (*p*) l. 7. §. 1. unde liberi ibique Goth. (*q*) l. 15. pr. Inoff. testam.

eatus est ad successionem ^{r. r.} certissimo indicio, patrem nec jure naturali, nec veteri jure Romano, liberis, etiam in bonis, quæ proprio jure ipsis compete-
bant, successisse, & demum ex ratione commiserationis admissos fuisse.

§. CCLXXXVI. De MATRE res minus dubii habet jure naturæ: non enim *vivæ marito* liberis succedit, quia pater jure patriæ potestatis omnia bona filii sibi vindicabat; nec *mortuo marito*, quia mater non est in familia liberorum, nec eam continuat, & ratio voti æque, ac in patre, hic cessat.

n. 1. Jure veteri Romano itidem certum est, matrem liberis non successisse, cum nec pater ad liberorum successionem vocaretur ^{r.} Sane, nec legibus XII. tabb. nec jure civili mater succedebat ^{r.}, sed Prætor demum matres ad liberorum successionem vocavit edicto, unde cognati ^{u.}, id est post omnes agnatos, & legitimos.

n. 2. Ceterum, per Sctum Tertullianum cautum fuit, ut mater (non avia) ingenua trium, libertina quatuor liberorum jus habens, ad bona liberorum admitteretur, licet ea in potestate parentis esset ^{v.} At ei præferabantur defunctorum liberorum descendentes, ascendentes paterni, ac fratres, etiam adoptivi, non uterini. ^{x.}

Tandem Justinianus matrem ante omnes fratres vocavit ^{y.} At id non ex ratione naturali, sed ex sola miseratione jure Romano statutum esse, vidimus.

n. 3. AVIA nec per Sctum Tertullianum ad suc-

○ 3

cessio-

(r) L. 10. §. Suis, & legit. Heinecc. Ant. Rom. lib. 3. t. 2. §. 5. Conf. l. 2. §. 4. Unde legit. l. 15. pr. inoff. test. §. 3. inst. & l. 2. §. 15. ad Sc. Orphit. (s) vid. §. 284. n. 1. & Ulpian. d. l. §. 8. (t) pr. Inst. ad Sc. Tertyll. Heinecc. A. R. L. 3. t. 3. §. 1. (u) pr. Inst. ad Sc. Tertyll. (v) (2. Inst. cod. Heinecc. d. l. §. 5. seq. (x) Ulpian. fragm. XXI. n. 8. Heinecc. d. l. §. 7. (y) Nov. 118. c. 2.

cessionem nepotum vocabatur *c*. Justinianus autem eam post matrem ad successionem admisit *a*.

§. CCLXXXVII. COLLATERALES jure naturæ invicem non succedunt, quia tota ratio successionis in eis cessat *b*. Collaterales enim non continuant familiam collateralium, sed primi constituentis. Unde & votum, quod causam dat successioni liberorum, in collateralibus deficit.

Neque allegari potest, collaterales contineri sub corpore familiæ, quod *communi jure universæ cognationis continetur*, quia omnes uni potestati subjecti fore, & ex eadem domo prodierunt *c*. Nam jura, quæ ex corpore familiæ, quod *communi jure cognationis continetur*, oriuntur, diversa sunt ab illis, quæ sequuntur ex corpore familiæ, quæ proprio jure continetur.

In solo posteripri corpore jus succedendi necessario sequitur; tum quia liberi sunt portio immediata corporis paterni, tum quia sunt in domo, familia, adeoque in potestate patris; tum quia ejus voto familiam continuant, id est ei succedunt.

Omnes hæ rationes cessant in priori corpore familiæ. Collaterales nec sunt immediate portiones corporis defuncti, nec in defuncti cognati domo, aut familia fuere, adeoque eam non continuant; nec denique votum defuncti est, ut fratres, Thii &c. succedant, utpote quod votum tantum in patre obstat, qui idcirco uxorem ducit, ut ex ea suos hæredes procreet.

Jure Romano succedendi jus etiam ad illud corpus familiæ, quod *communi agnationis jure continetur*, extensum est. Nam agnati legibus XII. tabularum, cognati autem per bonorum possessionem a Prætorè, &

po-

(a) §. 2, 3. Inst. ad Sc. Terentii. (b) Nov. 118. c. 2. pr. Hennecc. Ant. Rom. L. 3. tit. 3. §. 2. (c) §. 1. Inst. de Sc. Ophit. Leg. 4. Cod. Theod. de legit. her. (d) L. 19. §. 2. V. 3.

postea, juxta ordinem gradus, a Justiniano admissi fuere.

Extincto hoc corpore, adeoque deficientibus familię membris, ratione naturali hæreditas sit nullius, cedente occupanti. At uti Imperatores omnia ad seipos sibi, ita & hodie Status Imperii tales hæreditates fisco suo addixere *d.*

n. 6. Qui cum ascendentibus, descendentibus, & collateralibus, ex constitutione Justiniani in successione concurrant, ex compendiis juris apparet.

n. 7. Quid igitur de successione **CONJUGUM** dicendum est? Resp. Nec ea jure statuti obtinet. *Martus* enim non succedit uxori, quia acquirit omnia bona uxoris tanquam caput familię; in quam uxor suo consensu transit: adeoque mortuę uxori nihil superest, in quod succedi possit.

Nec *uxor* succedit marito, quia est socię omnium bonorum: adeoque post mortem mariti occupat dimidiam bonorum, non tanquam hæres, sed tanquam socię; finita enim societate alter socius ad divisionem agere potest. Hinc Paulus postquam allegasset quorundam sententiam existimantium, uxorem factum facere non posse; rationem allegat, quia societas vitę quodammodo dominam eam faciat *e.* Atque hæc ratio est, cur apud plures gentes, hodieque communitio bonorum inter conjuges obtineat *f.*

Legibus XII. tabularum uxor filię loco erat quoad successorem, & tanquam sua succedebat, adeoque cum liberis concurrebat *g.*

Postea Prætor edicto unde vir, & uxor, constituit,

O 4

ut

(d) L. 4. C. de de hæret. (e) L. i. ff. de act. rer. amov. (f) De quibus vid. Harmenop. peric. Actur. par. 2. §. 34. Goris advers. jur. tract. 1. c. 1. Sim van. Lecuyven. Cynof. forens. l. 9. c. 23. Mey. ad Jus Lubec. tit. 5. L. 1. art. 4. n. 2. seq. Vesel. de connub. bon. soc. c. 1. Pat. dist. de success. ab int. c. 3. (g) Heinecc. Ant. Rom. 5. 6. 7. L. 3. tit. 10. §. 7.

ut deficientibus agnatis, & cognatis, vir uxori intestatæ, & uxor viro intestato, succederet *b*. Exemplum ex Valerio Maximo adducit Heineccius *i*.

§. CCLXXXVIII. Admitti ergo non potest 1. sententia eorum, qui jure naturæ nullam fuisse successionem, nec liberorum, statuunt, & hos demum jure surrogationis in locum juris occupandi ad successionem vocari, existimant *k*.

Nec 2. opinio eorum, qui successiones inter *ascendentes*, & *descendentes*, ex necessitate alendi, inter *collaterales* autem ex conjectura voluntatis deducunt *l*.

§. CCLXXXIX. Hæreditas igitur est successio in universum jus defuncti *m*.

Causa successionis hæreditariæ est jus naturæ, quod, uti vidimus, liberis in familia constitutis hæreditatem defert.

Hæreditas igitur defertur solis liberis, quia illi soli continentur familiam, eamque inter se dividunt.

§. CCXC. *Objectum* hæreditatis sunt omnia jura, quæ patris fuere, adeoque non tantum jura in re, sed & obligationes, tam activæ, quam passivæ, quæ ossibus patris inhæserunt. Unde hæreditas complexus dicitur omnium jurium; & actio, quæ inde datur, est universalis, & mixta *n*.

§. CCXCI. *Effectus* hæreditatis est, ut 1. hæres succedat in omne jus defuncti *nn*. Libri enim continentur familiam patris; adeoque omnia jura familiæ in liberis transferuntur. Atque hæc ratio est, cur hæres cum defuncto habeatur pro una persona *o*; cur obligetur creditoribus defuncti ex omnibus causis, quibus

(*b*) tot. tit. & L. 1. Unde vir, & uxor. Heinecc. d. t. 10. §. 7. in fin. (*i*) L. 1. tit. 1. §. 5. (*k*) Vid. diff. procem. V. §. 13. 14. 24. 25. (*l*) Vid. diff. procem. VI. §. 39. (*m*) L. 14. V. S. (*n*) Laur. comp. pag. 112. pr. & pag. 113. (*nn*) L. 196. R. J. (*o*) Nov. 48. præf. L. 44. A. H. I. 193. R. J.

bus defunctus obligabatur *p*; cur jure Romano legatariis teneatur *q*; denique cur confundantur obligationes inter defunctum, & hæredem *r*.

2. Ut defendere jus hæreditarium possit contra omnes, qui jus illud turbant. Hinc ei datur *petitio hæreditatis* *s*, quæ est *actio universalis* (nam omnia jura defuncti tam realia, quam personalia, ea petuntur) *mixta*, (quia non tantum dominium vindicat hæres, sed & personales præstationes persequitur; nimirum, causam, accessiones, id, quod interest, dolum, culpam, &c.) *ad hæreditatem*, id est *universitatem juris*, vel *ejus partem* *t*, *vindicandam ab eo, qui pro hærede, vel pro possessore possidet*.

Præterea hæredi plures actiones singulares dantur: nimirum, (*a*) *actio familiae erciscundæ* *u*, contra co-hæredes ad commune jus hæreditarium dividendum, & ad fructus, & impensas restitundas *v*; unde hæc actio *mixta* dicitur *x*: (*b*) *rei vindicatio*, contra eos, qui rem hæreditariam possident: (*c*) *actiones personales*, contra debitores defuncti.

§. CCXCII. Cum igitur hæres ipso jure in omne jus defuncti succedat, necessario sequitur, confundi bona defuncti, & hæredis, & jam unum fieri patrimonium hæredis: adeo ut creditores defuncti incipiant esse creditores hæredis, qui proinde ex patrimonio suo jam confuso, & suis, & defuncti creditoribus æqualiter tenetur: (§. 291.)

Cum vero per hanc confusionem præjudicium fieri possit

(*p*) L. 8. A. H. L. 10. C. de jur. delib. § 9) §. 5. Inst. Obl. quæ quasi ex contr. (*r*) L. 95. §. 2. 3. Solut. (*s*) tot. tit. ff. hæred. petit. (*t*) tot. ff. Si pars hæred. (*u*) *Familia* nihil aliud hic significat, quam *hæreditatem*; cujus rei rationem exposui supra §. 281. *Erciscere* autem est *dividere*, a veteriformula *erciscum citium*. Heinecc. Antiq. Rom. l. 3. r. 38. §. 6. 7. Fabri Thesaur. voce *Ercisc.* (*v*) tot. tit. ff. *Him. ercif.* (*x*) §. 20. Inst. de act. l. 22. §. 4. *Fam. erconf.* Fabri thes. dd.

posset creditoribus defuncti, Prætor (jure civili enim separatio hæc incognita erat) æquitatem naturalem secutus, **CREDITORIBUS DEFUNCTI beneficium separationis** dedit ^a; ne in arbitrio hæredis sit, adeundo hæreditatem onerosam, suos defraudare creditores. Atque vi hujus beneficij petere possunt, ut bona defuncti a bonis hæredis separantur, ne hæredis creditores aliquid ex defuncti bonis accipere possint, nisi illis prius satisfactum sit ^a.

n. 3. Vera ratio naturalis hæc est, quod creditoribus defuncti debeat ex hujus patrimonio; hoc æs alienum cum patrimonio defuncti transit in hæredem (neque enim hæreditas intelligitur, nisi deducto ære alieno): adeoque præditio jure petere possunt creditores, ut antequam confundantur patrimonis, ex patrimonio defuncti æs alienum solvatur.

n. 4. Hinc jam patet ratio, cur **HÆREDES CREDITORES** separationem petere non possint. Est enim his quoque ex patrimonio hæredis debeat, tamen id non excludit facultatem hæredis de rebus patrimonii, quoad vivit, disponendi, adeoque vel augendi, vel minuendi patrimonium. Sane, etiam jure Prætorio hæres inopem hæreditatem adeundo suis creditoribus præjudicium facere potest ^b; sibi enim imputare debent, quod cum talis contraxerint ^c.

n. 5. Differt autem jus naturæ a jure Prætorio quoad materiam separationis, 1. quod jure naturæ hoc beneficium locum habeat in sola successione liberorum, quia eo jure aliæ successiones nec ab intestato, nec ex testamento cognitæ sunt; at jure Prætorio in omni successione id obtinet: 2. quod jure naturæ in infinitum separatio illa peti possit; jure Prætorio autem tantum intra quinquennium ^d.

n. 6.

(^a) de quo beneficio vide jus nostrum contr. L. 42. tit. 6.
 (^x) L. 1. §. 1. Separat. (^a) L. 1. §. 17. L. 4. ff. Separat.
 (^b) L. 1. §. 2. Separ. (^c) L. 1. §. 5. Separat. (^d) L. 1. §. 13. Separat.

n. 6. Desinit hoc beneficium separationis; etiam jure naturæ, 1. si creditores defuncti fidem hæredis secuti sunt: 2. si bona ita mixta sunt, ut separari nulla ratione possint; si pro parte mixta sunt, pro parte saltem reparatio peti potest f.

Petita semel separatione, redire ad hæredis bona creditores defuncti non possunt g.

S E C T I O I V .

Ubi demonstratur, Testamento non acquiri dominium Jure naturali.

§. CCXCIII. Jcti Romani duplicem statuunt successionem in hæreditate, seu familia defuncti; *aliam* ab intestato, *aliam* ex testamento. *Priorem* esse modum acquirendi dominii naturalem, vidimus; de *posteriori* jam quæstio est.

Præjudicialis autem quæstio est, *an testamenta sint ex jure naturali?* Equidem Grotius definit testamentum, quod sit *alienatio in mortis eventum ante eam revocabilis, retento interim jure possidendi, ac fruendi* h. Atque ideo *substantiam ejus cognatam dominio esse*, ait, *et eo dato juris naturalis* i.

Quam definitionem plenius refutavit B. Patens k; & nos quoque Commentaria ad Grotium refutabimus.

Interim recentiores Doctores hanc Grotii doctrinam secuti uno fere ore statuunt, *testamenta quoad originem esse juris gentium, quoad formam vero juris civilis* l.

§. CCXCIV.

(e) L. 1. §. 10. 11. 15. 16. Separat. (f) Lib. 1. §. 12. Separat. (g) L. 1. §. 17. Separat. L. 3. §. 2. eod. (h) L. 2. §. 6. §. fin. (i) d. §. fin. (k) In disp. de testam. Princ. p. 1. §. 4. seq. (l) Vid. Laud. pr. Qui test. fac. possunt.

§. CCXCIV. Nos ex principiis Parentis ^m paucis demonstrabimus, testamenta, etiam quoad originem, esse juris civilis, non juris Gentium: quia 1. deportatus, qui retinet ea, quæ juris Gentium sunt, non potest testari ⁿ: quia testamentum est dispositio, quæ post mortem incipit; quod contra jus Gentium est, quo jus disponendi morte non incipit, sed finitur. 3. Eo jure nemo potest disponere de bonis, quæ non amplius ipsius sunt; uti desinunt esse post mortem. Adeoque 4. duo natura contraria occurrunt in hac dispositione: (α) quod ad juris translationem unius dispositio valeat: (β) quod jus hoc incipiat post mortem, 5. Jure naturæ in omni dispositione de transferendo jure duorum consensus requiritur: in testamentis autem nullum tempus est in quo consensus utriusque concurrat. Non vivo testatore, quia ibi deficiat acceptatio hæredis; nec tempore aditionis, quia ibi deficit consensus defuncti. Denique & 6. tota testamenti ratio consistit in nudo figmento, vi cujus tempus confecti testamenti, tempus mortis testatoris, & tempus aditionis conjunguntur; & sic tam confectio testamenti, quam aditio hæreditatis in momento mortis contigisse finguntur; fictiones vero sunt juris civilis.

n. 1. Obj. 1. quod etiam naturali ratione valeat dispositio, qua quis alienat omnia sua bona in tempus mortis, cum lege revocandi. Resp. Valet quidem hæc dispositio, sed tunc non est testamentum, quod unius consensu fit, & ab altero demum post mortem acceptatur. Est potius verus actus inter vivos, utriusque consensu perfectus; unde statim jus quæsitum est parti, at sub conditione, *nisi revocaverit dominus*.

n. 2. Obj. quod substantia testamenti cognata sit domi-

m) Quæ exposuit in d. disp. p. 1. §. 19. & late seq.
n) L. 1. C. de hæred. inst. L. 2. C. de bon. poss.

dominio, quæ est ratio Grotii, & Struvii ^o; dominia autem sunt ex jure Gentium, Resp. 1. Immo dantur etiam dominia civilia; testamenta autem inter modos acquirendi dominii civilis referuntur, 2. Substantia testamenti consistit in dispositione de transferendo dominio post mortem, Hæc substantia adeo non est cognata dominio, ut naturali ratione dominium ejusmodi dispositione transferri natura non possit; non vivente testatore quia noluit vivus transferre; non eo mortuo, quia non potest transferre, cum omnis dispositio de dominio morte tollatur.

n. 3. Obj. 3. Quod hic mos testandi inter omnes gentes sit receptus, uti Grotius exempla late cumulat p. Resp. 1. Gentes hunc modum disponendi ob summam ejus utilitatem imitati sunt adeoque valet, etiam inter gentes, ut jus civile. 2. In regnis nunquam effectum habuere testamenta, nisi quod successores ultro aliquando ultimæ voluntati defuncti paruerint. 3. Dicuntur testamenta, sed revera sunt dispositiones inter vivos præsentibus liberis perfectæ. Et huc pertinent exempla Abrahami, Jacobi, Hiskijæ, &c. Apud Germanos veteres testamentorum usum non fuisse, Tacitus testatur.

n. 4. Plenius hanc materiam ex Parentis principiis illustravit frater pie defunctus, olim S. R. M. Boruss. Consiliarius intimus, ac Regii Dicasterii Magdeburgensis Præses ^q; quem postea secutus est Thomasius ^r; quanquam dissentiant Doctores communi-
ter ^s,

§. CCXCV.

(^o) in Syntagm. jur. civ. Exerc. 32. th. 9. & Grot. L. 2. c. 6. §. 14. n. 1. (^p) Grot. L. 2. c. 6. §. 14. n. 1. item L. 1. c. 4. §. 12. & L. 2. c. 3. §. 12. n. 3. & §. 13. & ibi Tesmarus lit. f. & g. (^g) In Dissert. de testam. Princip. (^r) In disp. de origine testamentorum, Conf. Argentreus in not. ad consuet. Burg. art. 266. n. 15. seq. & Dd. apud VVissenh. h. §. 9. in fin. (^s) Vid. Grot. L. 2. c. 16. §. 14. seq. & Struv. d. Ex. 32. th. 5. VVissenh. ff. h. th. 9.

§. CCXCV. Cum igitur testamenta jure naturæ sunt incognita, facile constat, per dispositionem testatoris, quæ meris fictionibus, & conjecturis nititur, dominium rei in hæredem jure naturæ non transferri; adeoque dispositionem, quæ fit per testamentum, vel codicillos, non esse modum transferendi domini naturalis. Quod vel exinde confirmatur, quia apud Romanos extranei testamentum facere, i. e. patrimonium suum hæredi relinquere; & in eum rerum suarum dominium transferre non potuerunt. Unde omnia illa jura ultimarum voluntatum, quæ in Digestis a libro 18. usque ad librum 27. inclusive traduntur, nimirum, de legatis, fidei commissis, codicillis, de Falcidia, de Trebellianica, &c. ad disciplinam juris naturalis non pertinent.

§. CCXCVI. His principiis positis facile jam decidi possunt omnes quæstiones circa testamenta, quæ vel a Principe conficiuntur, vel in quibus Principi aliquid relinquitur.

n. 1. Quæritur autem I. an Princeps alli Principi regnum suum, vel partem regni, testamento relinquere possit? & an tali hæredi, vel legatario, jus ex illa dispositione acquiratur? Recte id negat Parens * : (α) quia summi Principes solo jure naturæ reguntur, ubi nullum est testamentorum vestigium; ex dispositione autem, quæ jure non subsistit, nullum jus, nec ulla obligatio oriri potest v : (β) quia de alienatione imperii agitur, quæ fieri absque consensu populi nequit *. Idque verum etiam est (λ) etsi regnum sit bello quæsitum; nam tale regnum absque consensu populi victoris alienari non potest v.

Atque hæc, quæ dicta sunt, (δ) multo magis vera sunt si a rege testatore imperium extraneo relinquatur,

(α) Vid. Grov. d. 5. fr. n. 2. (α) d. disp. de test. pr. part. 2. §. 1. 2. 3. 16. 17. (v) d. part. 2. §. 2. (x) d. pr. §. 17. (y) dict. par. 2 §. 16.

quitur, exclusis filiis, vel aliis, qui ex dispositione populi jus succedendi habent ^z: hoc enim jus princeps sua dispositione eis civibus auferre nequit.

n. 2. Quæritur II. An Princeps alii Principi, ex patrimonio suo privato, aliquid testamento relinquere possit? Et an tali hæredi, vel legatario jus ex illa dispositione acquiratur? Affirmatur; si legibus loci testamentum, quo extranei instituuntur, pro valido habetur; nam in juribus privatis Princeps utitur jure privato. Idque extra omne dubium est si dispositio per actum inter vivos sit, ut per mortis causa donationem, &c. Talis dispositio jure gentium subsistit; adeoque Princeps, qui ab intestato successurus est, exequi voluntatem defuncti tenetur; modo solennia donationis mortis causa, lege civitatis statuta, adhibita sint.

n. 3. Quæritur III. An Princeps extraneo privato testamento aliquid ex patrimonio privato relinquere possit, & an hæres Principis obligetur ex illa dispositione? Resp. affirmando; quia de jure privato agitur, ubi jura privata loci obtinent ^c.

n. 4. Quæritur IV. an Princeps subditum suum testamento hæredem in bonis privatis instituere, vel ei legatum relinquere possit? & an successor principis implere voluntatem defuncti teneatur? Affirmatur; ex eadem ratione ^d.

n. 5. Quæritur V. an in casibus præmissis testamentum Principis valeat, si solennia non adhibuerit? Negatur ^e; quod plenius questione VII. probabimus.

n. 6. Quæritur VI. an Princeps ex testamento extranei subditi capere aliquid possit? Affirmatur: quia Princeps institutus utitur jure privatorum in alieno terri-

(z) dict. par. 2. §. 2. seq. §. 12. (c) Vid. Parens d. part. 2. §. 6. (d) Parens d. part. 2. §. (e) Alicuius Parens d. part. 2. §. 5. & 9.

territorio *f*; modo testamentum rite, & juxta leges loci factum sit *g*.

n: 7. Quæritur VII. an Princeps ex testamento subditi sui aliquid capere possit? Affirmatur; quia beneficiis juris civilis, quæ subditis permittit, ipse quoque uti potest *h*.

At alia quæstio est, an capere possit ex imperfecto testamento? Sunt qui statuunt *i*, valere testamentum tale, etiamsi necessariis solennitatibus destitutum sit: has enim solennitates esse meri juris civilis, ajunt, quo Princeps institutus non obligatur; idque confirmant ex dictione illo, quod Princeps in aliorum quoque testamentis omnes solennitates sua presentia suppleat *k*. At verior mihi videtur contraria sententia. Nam illa dispositio neque valet jure naturæ, neque jure civili. *Non jure natura*, per ea, quæ tradita sunt supra *l*. *Nec jure civili*, quia testamenti substantia in certis solennitatibus consistit, quibus deficientibus non est testamentum, nec ulla inde jure civili oritur obligatio. Quod vero Princeps institutus solennia testamenti suppleat, nullibi asseritur. Equidem in lege 19. C. de Testamentis, testamentum Principi oblatum valere dicitur tanquam judiciale (quod omnino verum est, quia Princeps fons est judiciorum, adeoque vere est testamentum judici oblatum); quod vero solennia, quæ ad substantiam negotii requiruntur, & sine quibus negotium nullum est, suppleare possit, in allegata lege non statuitur. Idque egregie confirmat Grotius *m*, qui de promissis Regum agens ait, *si tales sint actus, qui a rege, sed ut privato, fiunt, etiam civiles leges in eo valebunt*. Atque

(*f*) d. part. 2. §. 6. (*g*) d. §. 6. (*h*) part. 2. §. 5. junct. §. 4. (*i*) d. part. 2. §. 5. (*k*) L. 19. de Testam. (*l*) Conf. jus meum controv. L. 38. tit. 1. q. 15. (*m*) L. 2. c. 14. §. 6. h. 3.

que hinc alibi negat, venditionem sine pretio, locationem conductionem sine mercede: stipulationem sine verbis, fieri posse ⁿ.

Hinc jam frustra quæri solet, an Augusta ^o, an Principes apanagiati ^p, sine solennitatibus testari possint? si enim ipse Princeps legibus civilibus tenetur, multo magis ejus conjux, liberi, &c.

Quo ipso simul deciditur quæstio, an Princeps pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit? Cum enim substantiæ testamenti id repugnet, hæcenus quoque leges civiles valebunt ^q.

n. 8. Quæritur VIII. an Princeps in suo testamento decidere possit lites, quas post mortem inter successores metuit? Merito id negant Parens ^r, & Grotius ^s qui multis rationibus id confirmant ^t.

n. 9. Quæritur IX. an Princeps liberos suos sine causa exhæredare quoad bona privata possit? Negatur. Neque enim jure naturali, neque jure civili talis exhæredatio valet: nam cum testamenta jure naturæ incognita sint, exhæredatio autem non nisi testamento fieri possit, certum est, jure naturæ liberis successionem natura debitam, factio patris auferri non posse. Neque jure civili valet talis exhæredatio, quia ea forma lege præscripta est, ut non nisi causa nominatim expressa valeat.

S E C T I O V.

Ubi demonstratur, Præscriptionem immemoriam non esse modum acquirendi Domini.

§. CCXCVII. PRÆSCRIPTIO itidem non est modus acquirendi domini naturalis. Equidem de præ-
Sam. de Cocceii Inst. ad Grot. P scri-

(n) d. c. 14. §. 5. (o) d. par. 2. §. 11. (p) 2. part. 1. §. 10. (q) dict. part. 2. §. 14. (r) dict. part. 2. §. 18. (s) L. 2. c. 7. §. 27. (t) Vid. infr. L. 6. c. 2. Sect. 1.

scriptionibus longi, & longissimi temporis, quæ in poenam negligentiae introductæ sunt, id extra dubium est: at de præscriptione immemoriali quæri solet.

§. CCXCVIII. Præmittendum autem est, *præscriptionem* Jctis denotare *exceptionem temporis*; adeoque is, qui se fundat in præscriptione, asserit, jus sibi lapsu temporis, *eoque solo*, quæsitum esse in res, vel jus *alterius*. Sane, in immemoriali quoque præscriptione possessor allegat, se tanto tempore rem, vel jus *alienum* possedisse, ut initii memoria non exstet: adeoque hic quoque ex *solo lapsu temporis* jus in re *aliena* asseritur.

§. CCXCIX. Ex his satis apparet, solam possessionem rei *alienæ*, etsi ejus origo memoriam excedat, non esse acquirendi dominii modum; & ipse Grotius fatetur, tempus suapte natura nullam vim effectricem habere.

Etenim *vel* constat, rem, quam ego possideo, alterius olim fuisse, *vel* de eo non constat. *Priori* casu jus antiquioris possessoris semper integrum manet, donec a præsentis possessore probetur, justa ex causa rem ad ipsum pervenisse: nam de jure antiquo domini constat; an vero jure possidere desierit, de eo non constat: adeoque is, qui id allegat, id probare debet. Hinc Ammonitæ post lapsum trecentorum annorum vindicabant sedes, quas olim ad se pertinuisse mentiebantur. *Posteriori* casu præsens possessor tutus est citra præscriptionem, ipso jure naturæ: quia cum alter nec possessionem, nec jus docere possit, possessor semper potior est, quæ possessor; nec ille titulum allegare tenetur.

Idem quoque dicendum si quis non *rem* alienam, sed *jus* aliquod in re *aliena* possideat, per tempus, cujus memoria non exstat: uti si quis servitutem sibi

in

(u) L. 3. §. 4. Aq. & aq. quot. c. 1. de præscr. in VI. c. 26. X. verb. fin. (v) L. 2. c. 4. §. 1.

in re aliena constitutam dicat: nam hoc quoque casu de jure domini adeoque de jure excludendi alios ab usu ejus rei, constat *. Qui proinde usum illius rei alienæ præterdit, id probare debet: quædiu enim non constat, usum alienæ rei justo titulo ad præsentem possessorem pervenisse, jus domini, quod omnem rei usum continet, salvum est.

§. CCC. Equidem Grotius existimat, ex tanti temporis silentio præsumi *animum derelinquendi* †; adeoque jus hic acquiri, ait, non ex solo lapsu temporis, sed ex accedente conjectura, ex *tacita*, nimirum, alterius *derelictione*.

At 1. negamus, silentium inferre consensum. Etsi enim quis præsens, & sciens aliquid in suum præjudicium agi, taceat, etsi quis rem suam ab alio teneri sciat, nec quicquam contradicat, non tamen dici potest, eum jus suum amittere: *tum* quia jus nostrum non amittimus, nisi facto nostro, de quo constare tertio debet; non autem constat ex solo silentio: *tum*, quia teste ipso Grotio & dominus metu, vel defectu virium, vel alio casu impediri potest, quo minus præsens loquatur, vel quia juris sui gnarus non est. Atque hinc 2. Grotius † quoque ejusmodi validissimas rationes in contrarium admittit. Sane, 3. si dominus neget, se animum derelinquendi habuisse, si provocet ad juris sui ignorance, si media recuperandi defuisse, alleget, ei credendum potius est, quia de ejus animo queritur. Unde 4. Grotius † fatetur, conjecturas has, nimirum, de tacita derelictione, admodum incertas esse, etsi ex jure naturæ aliquatenus originem ducant: adeoque per se non sufficere ad probandum derelinquendi animum; sed jus Gentium demum firmitatem his conjecturis dedisse, & indu-

P 2

xiffe

(x) Grot. l. 2. c. 3. §. 3. (y) Grot. l. 2. c. 4. §. 4. §. 6. 7.
 (z) Grot. d. §. 5. n. 1. 3. (a) d. §. 6. §. (b) Grot. l. 2.
 c. 4. §. 9. & cap. 18. §. fin.

xisse hanc legem, ut possessio memoriam excedens omne dominium transferat (quæ sola ratio, cum jus Gentium voluntarium nullum existat, totum figmentum tacite derelictionis avertit.) Sed & §. alibi probavimus, gentes inter se hunc titulum non admittere.

§. CCCI. Cum vero utilitati publicæ repugnet, dominia, & rerum possessiones tam longo tempore in incerto relinquere, leges Romanæ merito, in poenam negligentæ, certum præscripserunt dominis tempus, intra quod, si rerum suarum repetitionem negligunt, jure suo privantur. Id autem meri juris civilis est.

Quomodo apud Romanos successu temporis variæ præscriptionum species sint introductæ, demonstravimus in Jure nostro controverso. ^c.

S E C T I O VI.

Ubi probatur, servitutes natura non esse Jus in re.

§. CCCII. Jcti Romani præter dominium, & quæ domini species est, *hereditatem*, adhuc duas alias species juris in re constituerunt, nimirum, *servitutem*, & *pignus*. Nos demonstrabimus, hæc *jura in re* ex mera ratione juris civilis originem traxisse. Primo autem de *servitute* agemus.

§. CCCIII. **SERVITUS** sua natura nihil aliud est, quam pactum de usu rei suæ in alium transfereudo: ex omni autem pacto saltem oritur actio personalis. Neque enim usus alii permittitur alia intentione, quam utatur vi pacti; unde non magis jus in re oritur, quam ex pacto commodati, & locati, quo utilitas rei meæ vel gratis, vel pro mercede in alium transfertur.

§. CCCIV.

§. CCCIV. Ratio autem, cur JCTi Romani ei, qui *servitutem* talem quæsitiv, jus in ipsa re competere voluerint, in aprico est. Nam

I. In *servitutibus prædialibus* JCTi Romani supponunt [a] duo prædia *d*, [b] eaque vicina *e*: [c] ut *servitus* utilitatem habeat *f*; & quidem [d] perpetuam *g*.

Hac forma posita JCTi Romani crediderunt, actionem personalem non sufficere ad utilitatis illius perpetuæ effectum consequendum. Nam 1. dominus prædii servientis, alienando prædium, intervertere *servitutem*, quæ prædio meo perpetuam utilitatem procurare debet, posset. Sed & 2. si tertius me in *servitute* turbaret, vel usum rei prohiberet, actio non contra turbantem, sed contra dominum prædii intentanda esset; & hic demum actionem contra turbantem intentare, vel eam cedere deberet *b*.

Ne igitur indirectum quis privetur utilitate prædio suo utili, eique perpetuo destinata, actionem realem dedere Legislatores Romani prædio dominanti, ejusque possessori, ut *servitutem* a quocunque possessor vindicare possit. Atque hinc quasi traditionem quoque requirunt (quia jus in re non nisi traditione constituitur): pro traditione autem ipsis est usus actualis, vel patientia domini *i*.

Hanc autem constitutionem esse mere civilem, patet 1. ex forma lege præscripta; qua cessante actio personalis manet. Nam 2. *servitus*, quæ in prædiis non vicinis constituitur, actionem producit mere personalem *k*: æque, ac 3. *servitutes*, quæ prædio meo utiles non sunt; uti si paciscor cum vicino domino,

P 3

ne

(d) S. p. Instit. Serv. Lib. 23. § fin. Serv. urb. (e) L. 5. §. 1. Serv. rust. (f) L. 16. pr. Serv. Lib. 5. Serv. rust. L. 8. Serv. (g) L. 28. Serv. urb. (h) Vide L. 12. §. 5. Usufr. L. 61. §. 8. Furt. L. 61. §. 8. Furt. Lib. 60. §. 5. Locat. &c. (i) L. §. ff. Servit. (k) L. 1. §. 18. ff. Alim. leg.

ne per fundum suum eat, aut ibi consistat ^l; ne suo fundo fruatur; ne in suo fundo aquam quærat; ne viridaria tollat; ut locum suum amœniorem reddat mei prospectus causa, &c. ^m. Huc quoque pertinet pactum, ut spatium, cœnare, pomum decerpere in vicino liceat ⁿ. Sed & 4. mera actio personalis, mihi datur, si servitus non habet causam perpetuam ^o. Si vero 5. servitus, seu jus percipiendi utilitatem in prædio alieno, sua natura jus aliquod in re ipsa nobis concederet, id quoque verum esset in prædiis non vicinis, & licet prædium inde perpetuam utilitatem non haberet.

§. CCCV. II. In *servitutibus personalibus* ratio juris civilis itidem clara est. Nam 1. Jcti Romani quatuor saltem casibus usum rei alienæ inter jura in re retulerunt: [a] in *usufructu*, si usufructus, i. e. jus utendi fruendi re aliena, salva substantia, alicui pacto conceditur: vel quoties res, quæ usu consumuntur, ea lege utendæ conceduntur, ut vel res in genere, vel earum æstimatio restituatur; quod negotium *quasi usufructus* vocatur, ubi cautio loco proprietatis est, quæ ex natura rei salva esse nequit: [b] in *usu*, si jus utendi fruendi re aliena salva substantia, *ad quotidianas necessitates* alicui permittitur: [c] in *habitatione*, si non totus ædium usufructus, sed saltem pars ea, quæ in *habitando* consistit, conceditur: [d] in *opera servorum*, si itidem non totius servi usufructus, sed ea pars, quæ in *operis* consistit, alicui conceditur.

In omnibus reliquis casibus actio manet personalis: uti si per *commodatum* res alii utenda gratis conceditur; item si per *locationem* usus rei pro mercede in alium transfertur; porro si per pactum jus decerpenti pomum in vicino horto permittitur ^p; &c.

Cum

(l) L. 15. Serv. (m) L. 15. §. 1. eod. (n) Lib. 8. pr. Serv. (o) L. 28. serv. urb. ibique Got. (p) l. 8. pr. Serv.

Cum igitur 2. saltem in quatuor illis casibus specialibus constitutum sit, ut actio realis detur, non in aliis, (ubi tamen eadem juris naturalis ratio est) hæ ipsæ exceptiones probant, constitutionem illam esse mere civilem. Ratio autem, cur 3. Jcti nos quatuor casus inter jura in re retulerint, eadem videtur fuisse, quæ in servitutibus realibus: nam hoc quoque pacto utilitas quædam perpetua in utentem transfertur, sua enim natura non nisi morte finitur, quam dominus rei fructuario per indirectum auferre posset, rem alienando (nam emtor non tenetur stare pacto antecessoris); quo casu fructuario nil nisi actio personalis superesset ad id, quod interest. Sed & si tertius aliquis hunc fructuarium impediret, hic contra solum dominum rei, dominus autem demum contra turbantem agere deberet 4. Has ambages tollunt legislatores Romani, dando actionem realem possessori servitutis.

Sane, 4. ob has utilitatis rationes Jcti Romani etiam in aliis causis, quæ sua natura obligationem personalem producant, jus aliquod in re constituerunt. Hæc enim ratio est, cur conductori, vel emtori superficiæ, si ædificat, plantat, vel alio modo aliquid imponit, actio realis detur: si quis enim in superficiæ usu turbatur, actione personali ex conducto, *vel emto cum domino agere. & dominus cedere suas actiones superficiario tenebatur* 5: sed longe utile visum est (quia melius est possidere, quam personam experiri) quasi in rem actionem polliceri; atque ideo Prætor actionem realem inde dedit. Jure naturali igitur conductor, vel emtor jus reale in superficiem non habet (superficiæ enim naturali jure cedit solo 6); sed Prætor ex singulari illa ratione dat actionem realem.

P 4

Sed

(4) Vid. L. 12. §. 5. ff. Usufr. L. 60 §. 5. Locat. (7) L. 1. §. 1. de superf. (8) L. fin. ff. superf.

Sed & porro Emphyteusin, quæ nihil aliud est, quam locatio perpetua, inter jura in re retulerunt, ac dominii speciem declararunt; ne in arbitrio domini sit, usum illum perpetuum alienando intervertere, & ne fructuarius per ambages usum illum sibi afferere opus habeat.

Pari ergo ratione pro servitutibus vindicandis actiones reales, nimirum, actiones confessoria, & negatoria, datæ sunt.

S E C T O VII.

Ubi demonstratur, per Pignus naturali ratione non constitui jus aliquod in re.

§. CCCVI. PIGNUS itidem jure nature non pertinet ad *jura in re*. Neque jure civili olim alia actio inde data fuit, nisi personalis ex contractu: nam pignus nihil aliud est, quam contractus realis, per quem res in securitatem debiti alii traditur; adeoque ubi custodia, & securitas pacto in alium transfertur: unde obligatio saltem personæ oritur v.

§. CCCVII. At SERVIUS Prætor demum, contra rationem juris civilis, præter hanc actionem personalem, realem quoque dedit in casu specialissimo; *si locator persequitur res coloni pro mercede fundi obligatas x*, ad eum effectum, ut a quocunque possessore vindicare pignus potuerit.

§. CCCVIII. Ratio Prætoris, quæ in æquitate quadam naturali fundatur, hæc est, quod dominus fundi nullam fere securitatem habeat, pro usu, quem colono concedit, nisi in pignore. At omnis fere securitas effectum perderet, si actio personalis saltem inde daretur. Nam [a] Dominus rem alienando eo ipso

(u) L. 1. §. 1. Si ag. vect. L. 16. §. fin. Pign. act. (v) Laut. comp. pr. de pignor. act. (x) §. 7. inst. act.

ipso auferre securitatem posset, quam creditor in re habuit. Immo [b] si tertius pignus auferret, locator non posset ad ejus repetitionem agere; sed ipse dominum, & hic demum furem convenire deberet *y*.

Hæc actio *Serviana* a suo auctore, dicebatur; at quia in reliquis pignoribus eadem ratio obtinet, ad imitationem *Servianæ* actio quoque realis in omni pignore data est, quæ *quasi Serviana*, utraque autem *hypothecaria* dicitur. *yy*.

§. CCCIX. Plenam igitur securitatem Prætor tribuit creditori, dum ei facultatem concedit rem a quocunque possessore vindicandi. Atque hoc modo pignus, quod actionem personalem sua natura producit, *Jus in re factum* est.

S E C T I O VIII.

Ubi demonstratur, Dominia utilia civilia, aliaque jura realia, quæ Jure Romano talia sunt, non esse a natura, sed ex Jure civili.

§. CCCX. HACTENUS probavimus, præter dominium, & hæreditatem (quæ est species domini) aliud *jus in re* natura non dari. Unde sequitur, omnia illa dominia utilia, &c. esse mera inventa juris civilis.

§. CCCXI. Atque huc pertinet 1. *dominium utile*, quod vassallo in *feudis* competit; jure enim naturæ saltem obligatio personalis ex pacto inde oritur, quo usus rei plenissimus sub lege fidelitatis, servitiorum, & recadentiæ conceditur: at ob rationes supra & allegatas, mores Germaniæ *jus* aliquod *in re* vassallo constituerunt, quod *dominium utile* vocarunt, illudque *dominio directo* opposuerunt.

§. CCCXII.

(y) Vid. L. 12. §. 12. §. 5. usufr. L. 60. §. 5. locat. (yy)
(z) Vid. Sect. præc.

§. CCCXII. Huc quoque 2. pertinet *Emphyteusis*, per quam utile rei immobilis dominium in alium transfertur, sub lege meliorationis, & certæ pensionis annuæ, in recognitionem dominii directi solvendæ. Jure naturæ itidem actio personalis ex tali pacto oritur *a*; sed legum latores Romani ex iisdem æquitatis rationibus possessori, re tradita, dominium utile tribuerunt *b*.

Ad dominia jure civili introducta quoque refertur 3. *superficies*: quando scilicet quis in perpetuum conduxit fundum alienum, vel emit solam superficiem, ibique ædes posuit, vel arbores plantavit; hoc casu ædes illæ, cum in alieno solo positæ sint, cedunt solo *c*.

Ex hoc igitur negotio, itidem jure naturali tantum actio personalis, v. g. conducti, emti &c. oritur, qua superficiarius agit contra dominum, ut pacto stet, vel, si tertius turbat, ut actiones præstet *d*; idque etiam jure civili ita obtinuit.

At jure Prætorio; si locatio est perpetua, (non si temporaria) ex rationibus alibi allegatis *e* superficiario itidem jus in re, & dominium aliquod utile concessum est *f*, unde utilis ei actio in rem datur, contra quemcunque turbantem, etiam dominum ipsum *g*. Hic igitur omnes effectus dominii, sed utilis, obtinent *h*.

§. CCCXIII. Alia species dominii civilis 4. est *dominium*, quod *marito* competit in *prædium dotale*, quod ei traditum est *i*. Nam hic quoque jure naturæ actio

(a) Laut. Comp. p. 121. (b) L. 71. §. p. & f. de legat. 1. L. 3. l. 4. ff. R. b. eor. Laut. Comp. p. 122. (c) L. 2. superf. (d) L. 1. §. 1. superf. (e) Conf. L. 1. §. 1. superf. (f) L. 3. §. 7. uti possid. (g) d. L. 1. §. 1. §. 3. §. 6. L. 73. 74. 75. rei vind. L. 19. qui pot. L. 19. dama. inf. (h) L. 19. qui pot. L. 1. §. 6. §. 8. superf. (i) Lib. 13. §. 2. fund. dot. L. 7. §. 3. L. 25. ff. L. 23. L. 30. C. de jure dot. conf. jus meum controv. tit. de jur. dot. q. 6.

actio marito competit personalis ad petendam utilitatem dotis pro ferendis matrimonii oneribus traditæ, contra uxorem, quæ impedit usum. Si tertius impedit, is, cui constituitur dos, ipse agere non potest, sed uxor ei actiones præstare debet ^k. At jure Romano, etsi naturaliter res maneat uxoris, jus aliquod in re, seu dominium, tribuitur marito, (unde distinctio illa inter dominium *naturale*, & *civile*, orta est); vi hujus domini *civilis* omnes effectus domini ad maritum pertinent ^m.

§. CCCIV. Porro & §. Prætores *jus in re* tribuerunt ei, qui *bona fide*, & *justo titulo rem a non domino accepit*, & *ante impletam usucapionem eam amisit* ⁿ. Is enim rem a quolibet possessore, qui infirmiori titulo possidet, vindicare actione publiciana potest ^o. Necessaria fuit hæc constitutio ideo, quia iniquum visum est, eum, qui bona fide rem acquisivit, ideo spe usucapiendi excludi, quod injuria, vel casu possessione exciderit (amissa enim possessione interrumpitur usucapio.) *Publiciana actio* igitur a PUBLICIO Prætoris data est tali possessori, quasi domino. Atque qua talis rem a quocunque possessore, qui infirmiori titulo possidet, (non ergo a domino) vindicare potest, ad eum effectum, ut usucapionem perficere possit (hinc cessat hæc actio in rebus, quæ usucapi non possunt ^q).

Hoc dominium igitur, quod in Publiciana fingitur, ex mera æquitate civili ortum est. Nam 1. ideo fingitur, ne interrumpatur usucapio: at hæc est meri juris civilis. 2. Naturali ratione actor hic dominus non est, quia supponitur, eum a non domino rem accepisse. Si igitur 3. rem a possessore, qui titulum
utut

(k) arg. L. 1. §. 1. superfl. (l) L. 30. C. jur. dot. (m) Laut. comp. p. 448. (n) L. 2. L. 6. L. 13. §. 1. L. fin. de publician. (o) tot. tit. ff. de publ. in rem act. (q) L. 9. §. 6, de publician.

utut infirmiore[m] habet, vindicat, jure repellitur exceptione, tu non es dominus.

Adeoque jure naturæ ille, qui infirmiore titulo possidet, semper potior est petitor, qui titulum domini probare nequit, & tutus est sola possessione. Neque aliud remedium petitori superest, quam ut contra eum, a quo causam habet, actionem instituat, ut præstet *habere licere*.

Prætor has ambages sustulit, dominium illud fictum introducendo: ex quo actio Publiciana, quæ realis est, datur contra quemcunque possessorem.

§. CCCXVI. Equidem aliæ sunt actiones, quæ tum a Triboniano, tum a recentioribus Doctoribus ad *jura in re* referri solent: at nulla ratione eo referri possunt. Sane, *actiones præjudiciales*, & *interdicta*, non sunt actiones reales: nec *actiones Pauliana*, & *rescissoria*, quas Tribonianus, & Theophilus in censum *actionum realium* retulerunt.

n. 1. *Actio Pauliana* est, quando alienatio in fraudem creditorum facta rescinditur quasi non facta, si is, in quem alienatio fit, fraudis sit conscius.

Jure natura debitor, qui aliquid facere, vel præstare tenetur, est dominus rerum suarum, adeoque pro lubitu de eis disponere, easque in alium transferre potest. Si vero in fraudem creditorum rem alienat, & emtor conscius sit fraudis, dolo contrahentium jus creditorum minuitur; quod damnum reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenentur.

Cum igitur actio hæc ex solo dolo detur, (si enim non animo fraudandi res alienatur, vel tertius fraudis conscius non sit, actio hæc cessat) certum est, eam esse ex delicto, adeoque personalem, non realem. Neque hæc actio contra quemcunque possessorem, sed contra decipientes institui debet. Sane, creditores agentes

(r) §. 5. 6. Inst. de act. (s) §. 6. Inst. de Act. (t) L. 1. §. separ.

tes non asserunt , nec asserere possunt , res alienatas ipsorum esse , (quod in actionibus realibus requiritur) sed petunt , alienationem rescindi , & id , quod a debitore alienatum est , creditoribus restitui . Neque in Digestorum titulis hæc actio inter actiones reales refertur ^{tt} .

n. 2. Superest ut examinemus , an *actio rescissoria* ad actiones reales referri possit ? Tribonianus , & Theophilus , eam inter actiones reales recensent ^u ; quod indistincte admitti non debet .

Quod ut rite demonstraretur , præmittendum est , *actionem rescissoriam* supponere præviam actionem rescindentem , per quam rescinditur negotium , quod jus meum amisi : eaque est ipsa *restitutio in integrum ex capite doli* , metus , &c. quæ actiones semper sunt personales .

Rescisso negotio , res in pristinum statum restituitur , adeoque jus amissum redintegratur . Si igitur *dominium rei* amisi , illud dominium mihi restituitur , adeoque & jus , rem a quocunque possessore vindicandi . Hæc *actio rescissoria* est *realis* : atque de hac sola loquitur Tribonianus ^v , quando ait , *eum , cujus res usucapta est eam rescissa usucapione petere , i. e. ita petere posse , ut dicat , possessorem usu non cepisse , & ob id suam rem esse .*

Aliud igitur obtinet si non *rem* amisi , sed *jus* ali- quod *personale* ; uti si quis me vi , metuque coegit , ut accepto feram id , quod metum inferens mihi debet : hæc actio rescissoria , seu restituta , est *personalis* . Sane , per restitutionem in integrum omnia restituuntur in pristinum statum ^x : nec plus per edictum restituitur , quam amissum est ; adeoque hoc solum restituitur ^y . Hinc si coactus sum ab emtione locatione
rece-

(tt) V. d. Danell. Hunn. Ludvel. &c. ad dict. §. 6. (u) in § 5. Instit. de act. (v) d. §. 5. (x) Lib. 24. §. 4. Minor. (y) Vid. L. 26. §. 7. 8. Ex quib. caus. maj. l. fin. C. in integ. rest.

recedere, sola actio ernti restituitur *a*; quæ actio restituta rescissoria est, & personalis. Si quis porro vi me adegit, ut accepto ei feram id, quod mihi debet, in pristinum statum restituitur *debitum a*, nimirum, jus petendi id, quod mihi debetur; quod jus est personale. Denique si quis me coegit adire hæreditatem, restituendus sum a Præto: per hanc restitutionem autem sola facultas abstinendi restituitur *b*; quæ non est jus in re.

Not. Hinc jam apparet, omnino duplex hic esse iudicium, aliud rescindens, aliud rescissorium *c*: aliamque esse actionem, qua rescindi petitur negotium, quo jus meum amisi; aliam actionem, qua jus meum pristinum, rescisso negotio, persequor. Diserte id tradit Imperator in §. 5. *inst. de act.* ubi is, qui per rescissoriam rem petit, i. e. rem suam esse ait, eam instituit *rescissa demum usucapione*: adeoque rescissio præcedit. Et alibi *d* Imperator constituit, *ut postliminio reversi, & NB. in integrum restituti, rem vindicare possint*: antequam igitur rem vindicare possint, restitutio in integrum præcedere debet. Atque hinc *lex 18. C. de postliminio* explicanda est ex lege *fin. C. Ex quib. caus. maj.*

n. 3. Denique nec actiones *præjudiciales*, nec *interdicta*, inter *actiones reales* referri possunt, etsi *priores* a Triboniano, & Theophilo, *posteriores* a Doctoribus eo referri soleant. Sane, *præjudiciales* nec reales sunt, nec personales (§. 113.). *Interdicta* autem oriuntur ex obligatione personæ, ex variis, nimirum, causarum figuris. (*Vid. infr. lib. V. cap. fin. Sect. fin.*)

S E

(*a*) L. 21. §. 4. ff. Quod met. caus. (*a*) L. 9. §. 7. ff. Quod met. caus. (*b*) Lib. 21. §. p. Quod met. caus. (*c*) Vid. jus meum controv. L. 4. tit. 2. q. 3. (*d*) L. fin. C. ex quib. caus. maj.

S E C T I O IX.

An Jus aliquod in res alterius nobis competat ex necessitate, vel Innoxia utilitate?

§. CCCXVII. GROTIUS in primo naturæ statu res omnes *communes* fuisse, easque demum per divisionem, & postea per occupationem, singulorum factas esse, statuit *e*.

§. CCCXVIII. At jus illud *commune hominum in res terræ* reviviscere, ait, 1. in gravissima necessitate, & 2. si utilitas aliis est innoxia *f*. Quod systema latius exposuimus Dissertatione proœmiali VI.

§. CCCXIX. Verum, ibidem probavimus, res terræ natura non fuisse communes, sed nullius *g*: unde sponte corruiat *jus illud necessitatis, & innoxie utilitatis*.

§. CCCXX. Sane, *necessitas* nullum mihi jus tribuit in rem alienam, quæ tota domini est, & ab ejus arbitrio dependet.

§. CCCXXI. Nedum jus, semel naturali ratione quæsitum, auferri mihi potest *ex innoxia utilitate, id est sub pretextu*, rem mihi non nocere, & alii prodesse. Res enim mea est, non quia utilis est, sed quia eam occupavi animo mihi habendi: hoc jus ex voluntate Creatoris mihi quæsitum alius auferre non potest.

Quæ omnia plenius explicabimus in Commentario ad Grotium *b*.

S E-

(e) L. 2. c. 2. §. 6. (f) Vid. Dissertat. proœm. VI. §. 19^a seq. (g) dict. Dissert. VI. §. 60. (h) L. 2. c. 2. §. 6.

S E C T I O X.

De modis amittendi Domini.

§. CCCXXII. VIDIMUS, unde dominia orta sint: explicavimus modos acquirendi dominii naturales, sequuntur jam modi, quibus dominium amittitur.

§. CCCXXIII. Amittitur autem I. morte domini; mors enim omnia jura solvit.

II. Voluntate, & dispositione domini: uti [a] si alienat^k.

Alienatio autem est actus, quo is, qui jus in re habet, (non ergo valet alienatio rei alienæ^l) rei dominium in alium transfert.

Requiritur autem a patre domini traditio^m, & acceptio ab altera parteⁿ.

[b] Si rem derelinquit^o: tunc enim res fit nullius ex voluntate domini, & cedit occupanti (tacitam derelictionem, qualem in prescriptione Grotius supponit, non agnoscimus^p.)

Non derelinquit, qui rem tractat negligentius^q, eam non satis custodiendo^r: nec qui navis levandæ causa res in mare projicit, nedum qui naufragio rem perdidit^s.

§. CCCXXIV. III. Si res interit^u: nam tunc facultas naturalis cessat disponendi de re, quæ non existit.

§. CCCXXV.

(i) Grot. L. 2. c. 3 §. 19. n. 1. L. 2. c. 9. §. 1. (K) Grot. l. 2. cap. 6 §. 1. (l) Grot. l. 2. c. 7. §. 2. n. 2. (m) Grot. L. 2. c. 6. §. 2. (n) Grot. L. 2. c. 6. §. 2. (o) Grot. L. 3. c. 21. §. 8. n. 2. L. 2. c. 9. §. 1. L. 2. c. 3. §. 19. (p) Dissent. Grot. L. 2. c. 4. §. 5. n. 1. §. 7. §. 11. 12. (q) Grot. l. 1. c. 4. §. 9. (r) L. 3. c. 21. §. 8. n. 2. (s) L. 43. §. pen. Furt. (u) Grot. L. 2. c. 9. §. 4.

§. CCCXXV. IV. Si res nostra ab hoste capitur (non si a piratis) ^v; nam res illa jam est sub potestate hostis, ex cujus judicio jure capta est; nec civitas æstimationem domino restituere tenetur, quia causa res perit, qui domino nocet *.

At amissio hæc est conditionata, nisi postliminio reversa fuerit; tunc enim restituitur pristino domino. Hoc jus eventuale a domino rei legari, & in divisionem hæreditatis venire potest †.

V. Si res hostilis a nobis capta postliminio revertitur: per ea, quæ tradita sunt *n. præced.*

VI. In pœnam: si lege superioris ob delictum dominium reo auferitur *yy*. Huc pertinet edictum: ea, quorum vectigal non solvitur, in commissum cadunt *z*. Si enim auriga vectigal non solvit, ejus v. g. equi, (non res vectæ, quæ alterius sunt,) fisco cedunt *zz*.

§. CCCXXVI. VII. Interitu speciei ^a; si prior res novam speciem induit, quam ante non habuit: tunc enim jus prioris domini vel in *totum* definit, quando scilicet ad pristinam speciem reverti nequit; vel in *tantum*, quamdiu scilicet res illa est accessio rei prævalentioris, seu pars totius. Quod ex rationibus naturæ nunc paulo plenius excutiemus.

n. 1. Præmittendum autem est, omnes res ex una, & prima materia constare: adeoque omnium rerum substantiam esse eandem, nec inter se differre, nisi diverso partium situ, motu aliisque accidentibus.

n. 2. Hic situs, motus, &c. efficiunt, ut diversæ species nascantur, quarum quælibet speciale nomen induit, & hac ratione aliud est arbor, aliud homo, aliud aurum, aliud æs, aliud argentum.

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot. Q. n. 3.

(v) Infr. L. 7. c. 2. Sect. 3. (x) Grot. L. 2. c. 20. §. 8. (y) Vid. infr. L. 7. c. 3. (yy) Grot. L. 2. c. 1. §. 9. §. 9. n. 2. L. 2. c. 8. 20. (z) tot. tit. ff. Publ. & vectig. (zz) Laut. pag. 555. ibiq. jus meum controv. (a) Grot. L. 2. c. 9. §. 6. & c. 21. §. 7.

n. 3. Hæc igitur diversitas specierum veram, & solam rerum differentiam constituit; & hoc principio nixi plerique philosophi dixerunt; formam dare esse rei: & abesse videri rem, cujus corpus manet; forma mutata est *b*: Speciem igitur, ad substantiam rei adeo pertinere crediderunt; ut si in specie erratum sit, negotium vitietur *c*.

n. 4. Idque verum esse, supra §. 264 n. 2. *e* probavimus, etsi res ad pristinam formam redire possit; res enim quodammodo interit *d*; aliaque res facta videtur *e*: & cum nova species hoc facto denuum in rerum natura esse incipiat *f*, anteaque nullius fuerit *g*, nihil hic est, quod pristinus dominus vere suum dicere possit *h*.

n. 5. Neque obstat ratio Pauli, qui statuit, dominum materiæ esse dominum speciei, quæ ex materia facta est, quam sine materia nulla species effici possit *i*. Nam hæc ipsa materia novam qualitatem induit novum nomen nanciscitur; adeoque hætenus nova res fit, quæ nunquam alterius fuit.

Si igitur dominus vindicaret pristinam materiam, simul vindicaret novam speciem, quæ nunquam ejus fuit. Cum igitur jus materiæ, & speciei, concurrant, in hoc concursu merito præfertur novior titulus *k*, imprimis cum materiæ domino, si ad pristinam speciem reverti non potest, pretium restitui debeat, adeoque ei injuriæ non fiat. Perit igitur dominium materiæ priori domino.

n. 6. Idem obtinet si res reverti ad pristinam speciem

(b) L. 13. §. 1. Verb. sign. (c) L. 11. §. Contr. empt. (d) L. 9. §. 3. Ad exhib. §. 26. Rer. div. L. 13. §. 1. Verb. sign. L. 5. §. 1. Rei vind. arg. L. 76. de jud. L. 6. §. 1. Aur. leg. L. 23. §. 5. Rer. Vind. (e) L. 26. §. 1. Acq. rer. dom. L. 61. pr. Rei vind. (f) L. 7. §. 21. Acq. poss. (g) L. 24. ff. Acq. rer. dom. (h) L. 27. §. 1. Acq. rer. dom. (i) L. 7. §. 7. Acq. rer. dom. (k) L. 27. §. 1. Acq. R. D.

ciem potest; tunc enim prius dominium non in totum interit: nam mutatur quidem species; sed non extinguitur; res eadem manet.

Cæterum, quia res illa aliam qualitatem ad tempus saltem induit, & corpori alicui accedit, ejusque pars fit, interit dominium quamdiu nova illa species durat: cessante autem illa specie, & pristina materia restituta; jus prioris domini reviviscit, & ille rem vindicare potest. *Vid.* §. 264. & 274

n. 7. His principiis positis facile apparet ratio, i. cur per *specificationem*, *commixtionem*, & *confusionem*, jus prioris domini pereat; & nova species acquiratur facienti: nova enim hæc species nunquam domini materiæ fuit (§. 264.) 2. cur *crusta*, *planta*, *arbor*, in alienum territorium translata, cedant domino territorii; ex quo coaluere, & radices egere; quia nova planta; nova arbor; &c. fit, adeoque jus prioris domini interit: 3. cur is, qui rem restituere promissit, liberetur sublata specie: 4. cur fructus decerpti desinant esse prioris domini; quia dominus arboris nunquam fuit dominus fructuum, nisi quatenus sunt pars arboris, i. e. quatenus pendent: 5. cur dissoluta civitatis specie populus esse desinat; extinctus enim videtur.

n. 8. Porro 6. hæc ratio est, cur ususfructus [qui jus in re est, ex hypothese Juris Romanorum] mutata specie intereat. Sane, (a) *ususfructus navis* perit ea dissoluta, quia species perit; nec reviviscit; etsi iisdem tabulis restituta sit navis; prior enim adempta, & hæc aliæ dicenda est. Idem de ususfructu ædium

Q. 2. affe-

(l) L. 9. §. 2. ad exhib. L. 7. §. 7. Acq. R. D. L. 5. §. 1. R. div. (m) L. 24. ff. Acq. R. D. (n) L. 76. ff. judic. (o) L. 26. §. 2. Acq. R. D. L. 7. §. 13. cod. L. 5. §. 3. Rei vind. l. 9. §. 2. Damn. infect. §. 31. Inst. de rer. div. (p) L. 92. pr. solut. Grot. L. 2. c. 12. §. 18. (q) Grot. L. 2. c. 9. §. 3. seq.

asseritur: si enim ædes ad aream usque destructæ sunt, finitur usufructus, licet ex eadem materia restituta sit; nam alia est domus *r.* (b) Si servus manumittitur, desinit usufructus servi, quia species servi interire dicitur *s.* (c) Si ex massa vasa facta sunt, si ornamenta dissolvuntur, si balneum in habitationem mutatur, si histrio ad aliud ministerium transfertur, usufructus harum rerum interit, quia species perit *t.* (d) Usufructus fundi interit, si per inundationem species fundi mutatur, id est novus alveus fit *u.* [e] Usufructus quadrigæ *v* finitur uno equorum mortuo, ut & legatum quadrigæ, &c. *x*; nam species perit.

Etiam *7.* ex his apparet, cur is, cujus ager per novum alveum occupatur, amittat dominium *y*; & cur is, cujus ager fuerat, nihil quicquam in eo alveo habere possit: *Quia is ager, qui ante fuit, desit esse, amissa propria forma z.*

Non ergo amittitur dominium si pristina forma non mutatur, adeoque species non interit: uti si citra constitutionem novi alvei *a*, vicinis ager vel a flumine publico, vel a mari inundatur *b*.

Denique *8.* jam constat ratio, cur in *specificazione*, & *accessione*, dominium amittatur, etsi res integræ separari possint *c*: quamdiu enim in eadem specie consistunt, nova species sunt, pristina forma mutatur, adeoque dominium interit. Dominium igitur *materia*, & tigni amittitur, si alieno ædificio jungitur *d*. *Gemma* dominium interit, si alterius annulo accedit *e*.

Pes,

(*r*) L. 30. §. 5. Verb. obl. L. 10. §. 7. Quib. mod. usufr. (*s*) L. 92. ff. Solut. (*t*) L. 12. Quib. mod. usufr. (*u*) L. 23. 24. Quib. mod. usufr. L. 10. §. 2. eod. (*v*) L. 65. §. 1. Leg. 2. (*x*) d. L. 63. (*y*) Vid. supr. §. 175. (*z*) L. 7. §. 5. in fin. Acq. rer. dom. (*a*) Vid. supr. §. 275. n. 11. (*b*) L. 1. §. 5. de Flum. (*c*) Vid. §. 264. n. 2. 3. & supr. n. 4. (*d*) Vid. supr. §. 277. n. 14. (*e*) Vid. supr. §. 277. n. 20.

Pes, & brachium desinunt esse domini, si alienæ statutz jungitur, &c. *f.*

§. CCCXXVII. Non vero 9. amittitur dominium feræ, si semel capta evaserit, sed adhuc in conspectu est, nec difficilis ejus persecutio *r.*

Nec 10. dominium feræ mansuefactæ, quæ extra conspectum est, sed redeundi consuetudinem habet, donec eam retinet *b.*, Nedum dominium animalis mansueti, etsi forte extra conspectum sit *i.* Retinetur enim ejus dominium, donec spes est recuperandi.

Nec 11. si quid levandæ navis causa jactatur: nec quod ex rheda currente cecidit, aut alias amissum est. Adeo ut si non restituatur domino, verum ejus furtum fiat *k.*

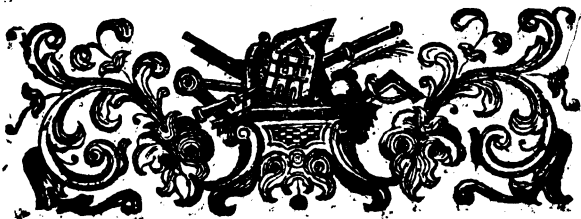
Nec 12. si res naufragio in flumine mergitur *l.*

Nec. 13. amissa sola possessione *m.*

Omnium minime 14. solo lapsu temporis etsi longissimi, & memoriam originis excedentis. (*V. §. 297.*)

An 15. per sententiam judicis injustam? Equidem negari nequit, dominium rei amitti, si per sententiam judicis, utur injustam, ea alterius esse declaratur? Partes enim compromittunt in arbitrium judicis, adeoque ex suo consensu stare tenentur ejus decreto. Idque jure civili quoque obtinere, demonstravi in *Jure meo* controverso; & dubia resolvi.

(*f*) Vid. supr. §. 277. n. 19. (*g*) Lib. 13. pr. A. D.
 (*h*) Grot. L. 2. c. 8. §. 3. (*i*) L. 12. tit. 1. q. 11. (K)
 §. 12. Inst. Rer. Div. (*l*) §. 14. 15. Eod. (*m*) L. 3. §.
 13. Acq. poss. (*n*) §. 46. Inst. R. D.

LIBER QUINTUS,
DE JURE QUOD CUIQUE
COMPETIT
EX OBLIGATIONE PERSONÆ.
P R O Æ M I U M.

§. I.

EXPOSUIMUS in præcedenti libro *secundum* juris objectum, nimirum, RES; & explicavimus *jus*, quod cuique competit in *res*, vel ex *jure imperii*, vel ex *jure domini*. Sequitur nunc *tertium* juris naturalis objectum, nimirum, OBLIGATIO PERSONARUM, seu ACTIONES, quæ obligatione personæ oriuntur.

§. CCCXXIX. Recentiores Jurium Doctores *obligationes personarum* referunt ad JUS RERUM, adeoque ad *secundum objectum juris*. Jus enim rerum duplex constituunt: vel *in re*, vel *ad rem*; & ACTIONES demum pro tertio juris objecto venditant.

n. 1. At parum hæc rationi juris conveniunt. Nam 1. male Doctores obligationes personæ *jus ad rem* vocant; vox ipsa barbara est, nec a Juris Consultis Roma-

ma-

manis unquam usurpata fuit. 2. Obligationes illæ nulla ratione ad *jus rerum* referri possunt. Per *jus rerum* enim, quatenus res ad *secundum juris objectum* pertinent, Juris Consulti Romani intelligunt *jus*, quod in ipsam *rei substantiam* nobis competit; at in obligatione personæ tantum contra personam ago, ut aliquid præstet, vel faciat. Et licet 3. aliquando ex tali obligatione ipsa *res* debeatur, adeoque ad *rem* dandam agatur, non tamen actio illa *in rem* est; neque enim assero, *rem meam* esse, (*res enim promissa manet debitori propria*) sed actio est mere personalis, & datur contra personam debitoris, qui se obligavit ad *rem* tradendam. Immo 4. in plerisque obligationibus plane *res* non intervenit uti in omnibus obligationibus faciendi, item in delictis, ubi fama, &c. læditur. Certum ergo 5. est, obligationes personæ non ad *jus rerum* pertinere, sed *tertium juris objectum* constituisse.

¶ 2. Cur vero Juris Consulti Romani ACTIONES ad tertium juris objectum referunt? Resp. quia Juris Consulti per *actiones* non intelligunt actiones in genere, sed eas saltem, quæ ex obligatione personæ descendunt. Idque evidenter probatur 1. ex titulo Digestorum de obligationibus, & actionibus; ubi indubie de tertio objecto juris agitur, & actiones cum obligationibus junguntur: certissimo indicio, illas tantum actiones intelligi, quæ ex obligatione personæ dantur. Hinc 2. notanter actio in dicto titulo definitur *jus persequendi in judicio*, quod nobis NB. debetur; scilicet, ex obligatione personæ. Quæ definitio excludit actiones reales, & præjudiciales; utpote quibus non persequimur id, quod nobis debetur; sed vel rem nostram petimus, vel statum vindicamus, qui ab alio nobis negatur. Sane, 3. per rerum naturam actiones proprium objectum juris constituere non possunt, quia actiones nihil aliud sunt, quam effectus cujusque objecti juris, indeque sub unoquoque objecto actiones jam comprehenduntur. Quando alicui jus quæsitum est

ex statu hominum, effectus ejus est, ut defendere illum statum possit *actione præjudiciali* contra eum, qui statum illum negat. Si quis *jus in re* sibi competere, eoque rem suam esse, asserit, effectus est, ut actio, nimirum *rei vindicatio*, ei detur contra illum, qui rem possidet. Pari igitur ratione, si *ex obligatione personæ* aliquid alicui debetur, effectus est, ut *actionem* personalem instituere possit contra eum, qui obligatus est aliquid facere, vel præstare. Sed & 4. *contradictio* est, sub eodem genere, id est *jure rerum*, duas species toto cælo diversas contineri. Sane, *jus in re* supponit, rem meam esse, quam a quocunque possessore vindicare possum. Econtrario in *obligatione personæ* non rem meam, sed quæ debitoris est, peto; indeque contra solam personam ago, quia hæc sola debet: uti hæc summa genera ita ipso jure Romano discernuntur.

Fieri igitur nequit, ut quæ cuique speciei propria sunt, adeoque inter se toto genere, forma, substantiaque differunt, in sensu legali confundantur, & promiscue sumantur; quod solide Parens in suis Dissertationibus demonstravit.

Denique 5. hac ratione non tria juris objecta, sed quatuor statui deberent: nimirum, 1. Personæ; seu Status hominum: 2. Res; 3. Obligationes personæ; & 4. Actiones. Entia autem citra necessitatem non sunt multiplicanda, inprimis ubi verba legis, & ratio juris obstant.

§. CCCXXX. Ut vero de causa, & natura hujus OBLIGATIONIS PERSONÆ plenius nobis constet, 1. agemus de *obligatione personarum in genere*, earumque principio, & modis finiendi (*vid. Cap. 1.*): eaque occasione explicabimus materiam 1. de *fructibus*, [Sect. 1.] 2. de *usuris*, (Sect. 2.) 3. de *causa*, [Sect. 3.] 4. de *impensis*, (Sect. 4.) 5. de *accessionibus*, seu de eo, quod interest, (Sect. 5.) 6. de *dolo*, culpa, & casu, ejusque periculo, (Sect. 6.) 6. de *Mora* (Sect. 7.)

§. CCCXXXI.

§. CCCXXXI. *Secundo* exponemus obligationem personæ, quatenus descendit ex PACTO, & CONTRACTU: ubi de fœderibus agemus, (*vid. Cap. 2.*) simulque 1. veram differentiam inter pacta, & contractus, (*Sect. 1.*) & 2. originem contractuum nominatorum, & innominatorum explicabimus. (*Sect. 2. & 3.*)

§. CCCXXXII. *Tertio* cautiones examinabimus, quæ pactis accedere solent; quo pertinet *jusjurandum*, *pignus*, *correi*, *fidejussores*, & *obsides*. Etiam de accidentibus conventionum agemus, nimirum, de *conditione*, *modo*, & *die*. (*Vide Cap. 3.*)

§. CCCXXXIII. *Quarto* agemus de interpretatione promissionum dubiarum. [*Vid. Cap. 4.*]

§. CCCXXXIV. *Quinto* examinabimus obligationem personæ, quatenus descendit EX MALEFICIO (*vid. Cap. 5.*): nimirum, *vel* ex delictis publicis, (*Sect. 1.*), *vel* ex delictis privatis, (*Sect. 2.*) *vel* ex delictis extraordinariis. [*Sect. 3.*]

§. CCCXXXV. *Sexto* explicabimus originem, & justitiam *pœnarum* tum civilium, tum capitalium. (*Vid. Cap. 6.*)

§. CCCXXXVI. *Septimo* demonstrabimus, quænam sint obligationes, QUÆ PROPRIO QUODAM JURE ORIUNTUR EX VARIIS CAUSARUM FIGURIS (*vid. Cap. 7.*) Ubi 1. agemus, de quasi contractibus (*Sect. 1.*); 2. de quasi delictis (*Sect. 2.*); & 3. de obligatione, quæ ex aliis causarum figuris descendit: speciatim autem 4. de obligatione, quæ ex *nudo facto possessionis* oritur. [*Sect. 3. & seq.*]

C A P U T I.

De Obligatione Personæ in genere, ejusque causa

§. CCCXXXVII. **O**BLIGATIO est vinculum juris, quo quis necessitate adstringitur ad aliquid faciendum, vel præstandum ^d.

§. CCCXXXVIII. Omnis obligatio personæ, ex doctrina Juris Consultorum Romanorum, descendit vel ex contractu, vel ex delicto, vel proprio quodam jure ex variis causarum figuris.

§. CCCXXXIX. Causa obligationis ex naturali ratione fluit. Ex præcedentibus enim constat, 1. quod homo de sua actione, & de sua re pro libitu disponere, & rem suam, utilitatemque suæ actionis, in alium transferre possit ^f: 2. quod nemo jus in res, & actiones meas, sibi arrogare, adeoque nullam utilitatem ex illis me invito percipere; nec 3. dolo, aut culpa jus meum lædere possit.

Ex his simplicissimis principiis omnis obligationis personalis ratio sponte, & necessario sequitur.

§. CCCXL. Repetendum autem est, Deum 1. homines liberos creasse, id est facultates eis naturales concessisse agendi quicquid lubet, quatenus jure id non prohibetur; eisque vi hujus libertatis jus competere in suas actiones. Porro etiam, ac 2. ex præcedentibus constat, Deum hominibus facultatem dedisse res terre, quatenus nullius sunt, occupandi; eosque, vi hujus occupationis, jus in res ipsas sibi acquirere.

Ex his principiis tria necessario sequuntur; 1. quod is, qui alteri promittit se aliquid daturum, vel facturum, obligetur ad dandum, vel præstandum id, quod promisit: 2. quod nemo ex re, vel actione mea uti-

(d) pr. Inst. de oblig. (e) L. 1. pr. ff. Oblig. & act.
 (f) Nov. 22. c. 2. pr.

litatem me invito percipere possit; adeoque is, qui ex re mea locupletior factus est, id mihi restituere teneatur: 3. quod nemo jus meum dolo, vel culpa lædere possit.

§. CCCXLI. Diximus PRIMO, eum, qui alii aliquid dare, vel facere promittit, obligari ad dandum, vel præstandum id, quod promittit: quia de suo jure, de sua actione, & de sua re disponit, atque sua voluntate jus in alium transfert.

Hoc jus in bonis creditoris est *a*, cum ei aliquid deditur: atque hoc debitum *as* creditoris vocatur *b*. Per hoc debitum bona creditoris augmentur, ejusque hæreditas fit auctior *k*. Cujus effectus insignis hic est, ut si debitor hæres existit creditori, majorem Falcidiam detrahere possit *l*, quia locupletiores hæreditatem percipere videtur *m*.

Debitor jus alienum in bonis suis habet, quod *as alienum* vocatur *n*, & universam afficit facultatem debitoris *o*. Per hoc debitum totum patrimonium debitoris imminuitur *p*; adeo ut illud non intelligatur, nisi deducto ære alieno *q*. Unde hæreditas debitoris per *as* hoc *alienum* fit minutior, ad eum effectum, ut creditor si hæres est, eo minorem Falcidiam detrahat.

Debitor igitur, qui sua dispositione jus in alium transtulit, adeoque æs alienum in bonis suis habet, id est
jus

(g) Si quid est in actionibus, persecutionibus, hæc omnia in bonis esse dicuntur, l. 21. l. 49. V. S. l. 9. Rem. pup. salvo. conf. l. 52. A. R. D. l. 15. Reg. jur. Idque verum est, etiam si pœna debetur, l. 32. pr. ff. ad leg. Falc. (h) Æs suum est, quod alii nobis debent, l. 213. §. 1. V. S. (i) d. L. 32. pr. & §. 1. (k) L. 41. §. 2. ff. Eviçt. (l) d. L. 41. junct. L. 1. §. 18. ad leg. Falc. (m) d. L. 1. §. 18. (n) L. 213. §. 1. V. S. (o) L. 50. §. 1. ff. de jud. (p) L. 50. §. 1. ff. de jud. (q) L. 9. pr. ad leg. Falc. L. 32. pr. & §. 1. eod. L. 39. §. 2. R. D. ibique Goth. (r) L. 41. §. 2. ff. Eviçt. (s) d. L. 41. L. C. pr. L. 87. §. 2. ad leg. Falc.

Jus alienum tenet , ratione naturali id tribuere tene-
tur *creditori* , cui æs illud abest , adeoque qui minus
suo habet . Atque hæc obligatio debitoris dicitur de-
scendere **EX PACTO , ET CONTRA-**
CTU .

§. CCCXLII. SECUNDO , si quis corpus meum ,
vel res meas , vel aliud jus a Deo mihi concessum læ-
dit , & ex proposito , adeoque *dolo* mihi aufert , vel
illud turbat ; voluntati creatoris (qui cuique hominum
tantum jus in suas res , & actiones dedit , non in fa-
cultates alterius) resistit , indeque injuria agit . Læ-
dens igitur ex regula generali justitiæ hanc injuriam
alii illatam reparare , damnum datum resarcire , vel ta-
lionem pati , eoque jus suum cuique tribuere tene-
tur . Atque hæc *obligatio* descendit ex **MALEFICIO** ,
seu **DELICTO** .

§. CCCXLII. TERTIO , cum plures obligatio-
num causæ naturales sint , quæ neque ex contractu ,
neque ex delicto descendunt , Jcti Romani eas in ge-
nere **EX VARIIS CAUSARUM FIGURIS** oriri ,
dixere , quæ cum infinitæ sint , certo numero deter-
minari non possunt .

Equidem Tribonianus illas ad duo capita retulit , ni-
mirum , ad *quasi contractus* , & ad *quasi delicta* . Sed
infra demonstrabimus , plures alias esse causarum figu-
ras , quæ neque ad quasi contractus , nec ad quasi de-
lictæ referri possunt .

Adeoque merito cum Jctis Romanis duabus his
causis addimus obligationes , *quæ ex aliis variis causæ-*
rum figuris oriuntur .

Ad has igitur *varias causarum figuras* referuntur 1.
QUASI CONTRACTUS , id est illa negotia , ubi
quis ex facto aliquo licito locupletior fit cum alterius
jactura .

Quoties enim alius ex re , vel actione mea , in
quam nullum ei jus competit , utilitatem aliquam , ci-
tra meam voluntatem , percipit , adeoque locupletior
fit mea jactura , is aliquid alieni tenet , adeoque plus
suo

suo habet, id est patrimonium ejus ex re aliena au-
ctius factum est. E contrario mihi jus aliquod deest;
res, quod meum est, alius tenet: adeoque patrimo-
nium meum diminutum est. Hinc agere jure possum
contra alterum, ut jus, quod meum est mihi, & meo
patrimonio deest, & quod plus suo habet.

II. Ad obligationes, quæ ex variis causarum figu-
ris oriuntur, quoque pertinent QUASI DELICTA:
quoties quis culpa sua, adeoque facto suo illicito, cau-
sam dat damno, quod mihi inferitur. Si quis enim
jus, a Creatore mihi concessum, absque proposito, &
dolo, culpa tamen sua, lædit, eoque damnum mihi
infert, vel alio modo jus meum violat, ac minuit,
vera hæc injuria est, quia lædens poterat, & debebat
providere, jus meum facto tali lædi posse. Atque ex
hac injuria obligatur, ut reparet injuriam, eoque jus
suum cuique tribuat.

III. Præterea infinitæ aliæ sunt causarum figurae,
extra duo hæc capita. Eoque referri debent 1. omnes
illæ obligationes, ubi æquitas naturalis subest, at
unde jure civili actio data non est; quo pertinent
qualitates actionum, v. g. exercitoria, institoria, tri-
butoria, &c. Immo & interdicta huc referri debent.
2. Omnes illæ obligationes, quæ ex nova lege oriun-
tur, &c. De singulis his obligationum, quæ ex variis
causarum figuris oriuntur, speciebus, uberius agemus
cap. XII.

§. CCCXLIV. *Objectum* omnis obligationis perso-
næ est *debitum*: quando nimirum quis vel ex promif-
so, vel ex delicto, vel ex variis causarum figuris,
alii aliquid debet.

§. CCCXLV. *Effectus* obligationis personæ, *intui-
tu Creditoris*, est *actio* personalis, seu jus persequendi
in judicio id, quod nobis ex dictis causis debetur.
Intuitu debitoris est *obligatio*, seu vinculum juris, quo
persona debitoris necessitate adstringitur, ad præstan-
dum, vel faciendum id, quod ex ante allegatis causis
alii debet,

§. CCCXLVI.

§. CCCXLVI. Bene autem notandum, & ex præcedentibus repetendum est, *actiones*, quæ ex *obligatione personæ* descendunt, contra *solam personam debitoris* dirigi. At quia debitor ex suo *patrimonio* debet, adeoque debitum ipsi *patrimonio* inhæret, insignes inde sequuntur effectus; etiam jure Gentium.

Hæc enim ratio 1. est, cur hostis, qui jure victoriæ territorium occupat, teneatur solvere id, quod populus debebat; quia debitum inhærebat patrimonio populi, adeoque territorio, quod jam est in potestate victoris, in quem proinde territorium cum suo onere transit.

Sed & 2. ex eadem ratione fiscus, qui bona vacantia, id est hero carentia, occupat, debita bonis his inhærentia solvere tenetur.

Hinc 3. ratio apparet, cur hæres teneatur solvere debita defuncti, quia succedit in ejus *patrimonium*, ex quo defunctus debuit.

Atque hac ratione nititur 4. jus separationis; quo *defuncti* (non hæredis) creditores petunt, ut separatur *patrimonium defuncti*, ex quo illis debetur a *patrimonio hæredis*.

Hæc quoque 6. vera ratio est *compensationis*. Et si enim debitor ex suo *patrimonio* creditori teneatur, certum tamen est, creditorem vicissim ex suo *patrimonio* teneri debitori. Si igitur debitor renunciat huic debito, allegando *compensationem*, nec debitor in suo *patrimonio* plus habet, nec in creditoris *patrimonio* minus est *.

Denique hæc ratio 7. est, cur ego liberer a debito, si creditoris mei creditori solvo; nam hoc facto *patrimonium creditoris mei* (ex quo suo creditori debebat) auctius factum est, & facto meo, jam ejus *patrimonio* nihil amplius deest v.

§. CCCXLVII.

(*) Vid. supr. §. 295. (u) Vid. infr. §. 10. n. 6. (v) Vid. jus meum controv. tit. de oblig. q. 7.

§. CCCXLVII. Hinc jam facile constat, quomodo actiones, quæ ex obligatione personæ descendunt, differant ab actionibus, realibus, & prejudicialibus. Per actiones enim reales rem, quæ nostra est, petimus: per actiones prejudiciales agimus contra personam, quæ negat, me vel liberum, vel membrum familiæ, vel civem esse. Per actiones personales autem, quæ ex obligatione personæ oriuntur, agimus ad id, quod nobis vel ex promisso; vel ex delicto; vel ex variis causarum figuris, debetur. (Vid. sup. §. 23.)

§. CCCXLVIII. Tollitur obligatio personæ in genere; quoties jus alterius reparatum, ejusque patrimonio satisfactum est; tunc enim jus suum cuique tribuitur. Speciatim autem

§. CCCXLIX. I. Tollitur obligatio SOLUTIO-NE ejus; quod debetur, id est quando debitum ita ad creditorem pervenit, ut ab eo repeti non possit*. Vera solutio quoque est 1. quando hosti solvitur, qui iure victoriæ creditoris mei jura quæsit; 2. quando creditoris mei creditori solvitur: et si 3. id fiat creditore prohibente: non vero 4. invito creditore alii, cui non debetur, solvi potest b: nec 5. aliud pro alio: nec c 6. pars debiti d.

n. 1. Solutio hæc exigere potest non tantum in loco solutioni destinato; sed in quocunque alio loco, cujus jurisdictioni debitor est subjectus: modo 1. dies solutionis venerit; 2. creditor æstimationem pro re nata præstet. Si enim ex justa aliqua causa ad locum solutioni destinatum accedere nequeam, debitor locupletior fieret mea jactura. Variæ autem causæ, cur solutio exigere non possit, occurrere possunt; forte quod

de-

(*) L. 61. ff. solut. (1) Vid. infr. l. 7. c. 3. (2) Vid. jus meum controv. tit. de oblig. q. 7. (3) L. f. C. Neg. gest. (b) L. 34. §. 4. ff. Solut. (c) L. 2. §. 11. ff. Res. cred. (d) L. 41. §. 2. de usur.

debitor locum illum evitet, quod aditus sit periculis obnoxius, &c. . .

Atque id quoque jure Romano ita obtinuit in *negotiis bonæ fidei*. Ibi enim actio ex contractu, etiam in alio, quam solutionis promissæ loco, institui potest. Equidem negari nequit, jure civili Romano in *negotio stricti juris* promissum in alio loco peti non potuisse, quia ex tali negotio nihil peti potest, nisi quod verbis, vel litteris est expressum: at Prætor æquitatem naturalem revocavit, & *actionem de eo, quod certo loco*, creditori in negotiis *stricti juris* dedit, vi cujus creditor etiam extra locum solutioni destinatum, præstita æstimatione *f*, debitum exigere potest.

§. CCCL. II. Solvitur obligatio REMISSIONE DEBITI. Quando nimirum, creditor remittit id, quod debitor ei debet, sive ex contractu, & quasi contractu, sive ex delicto, & quasi delicto, sive ex variis causarum figuris.

Jure Romanæ talis remissio non fieri potuit *nuda pacto*, sed accedente demum stipulatione. Quæ remissio in solis obligationibus, quæ verbis contabant, obtinuit: reliquæ enim obligationes prius in stipulationes deducebantur, & tunc remittebantur; quæ *stipulationes* vocabantur *Aquiliane*.

n. 1. Hæc igitur remissio; quæ fiebat accedente stipulatione, Juris Consultis dicitur ACCEPTILATIO, quæ est *imaginaria solutio, qua creditor, rogante debitore, id est, quod sibi verbis debetur, acceptum se ab eo habere, inter præsentem, verbis spondet* *g*.

Cum igitur ex hac definitione constet, *acceptilationem* supponere verba, adeoque stipulationem, mirum

vi

(e) L. 1. ff. de eo, quod certo loco. (f) tot. tit. ff. de eo, quod certo loco. (g) §. 1. inst. Quib. mod. obl.

videri potest, cur acceptilatio dicatur esse *juris gentium* ^b. Resp. id in acceptilatione ob favorem liberationis in specie receptum est ⁱ. Quoties igitur aliquis absque verbis solennibus accepto fert, non inutilis est stipulatio, sed vim pacti habet ^k, i. e. exceptionem producit ^l: quod secus est in omnibus aliis stipulationibus ^m.

Effectus hujus rei insignis hic est, ut *servus quoque id, quod promisit, accepto rogare, & inde liberari possit* ⁿ.

Cum enim acceptilatio hæc inutilis valeat in pactis ^o, adeoque exceptionem producat, (id est naturalem obligationem ^p) necessario sequitur, servum liberari, & agentem exceptione acceptilationis repelli posse: omnes enim effectus naturalis obligationis etiam in servo locum habent ^q.

n. 2. Neque obstat, quod per acceptilationem debitum non *naturaliter*, sed saltem *civiliter* resolvi dicitur ^r. Resp. JCrts Romanis *naturaliter* resolvi dicitur obligatio, si factio aliquo naturali, v. g. per resolutionem, &c. obligatio tollitur: *civiliter* autem, si sola voluntate, nullo facto naturali interveniente, solvitur, v. g. per acceptilationem, &c. Utraque dissolutio autem fuit ex *Jure Gentium*, Prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est.

n. 5. *Remissio* quoque debiti fit, si læsus poenam debitam remittit, & reo gratiam facit. Ea remissio autem fieri non potest in delictis capitalibus, ubi naturali jure talio obtinet: nec in præjudicium tertii ^s.

Sam. de Cocceji Intr. ad Grot. R CCCLI.

(b) L. 8. §. 4. ff. Acceptil. Grot. L. 2. c. 4. §. 4. n. 2. (i) d. Lib. 8. pr. & §. 4. (K) L. 8. pr. & §. 1. ff. Acceptil. (l) Vid. l. 7. pr. & §. 4. pact. junct. d. L. 8. pr. & §. 4. (m) Tot. tit. inst. de inut. stip. (n) d. L. 8. §. 4. (o) L. 1. pr. §. 1. & §. 4. Acceptil. (p) L. 7. pr. & §. 4. pact. vid. jus meum contr. tit. de pact. q. 39. (q) L. 13. L. 64. ff. cond. indeb. L. 14. ff. O. A. L. 8. §. 4. ff. Acceptil. vid. supr. §. 133. (r) L. p. ff. V. 8.

§. CCCLI. Solvitur obligatio III. QUANDO PRIUS DEBITUM IN ALIAM OBLIGATIONEM TRANSFUNDITUR ; quod fit vel per *novationem*, vel per *delegationem* :

Novatio est vel *voluntaria*, vel *necessaria*. Illa fit consensu, quando scilicet idem debitor id, quod debet, eidem promittit *. *Hac* fit per litis contestationem, & rem judicatam v :

Delegatio est, qua mutata persona debitoris, vel creditoris, vel utriusque, idem promittitur v.

Tollitur hoc modo obligatio ex ipsa ratione naturali. Prout enim unusquisque de jure suo disponit, ita jus est. Jure Romano, ubi ex pacto nudo actio non datur, requiritur, ut verbis delegatio fiat ; adeoque ut stipulatio accedat x :

§. CCCLII. IV. DISSENSU UTRIVSQUE ; si solo consensu contractus constat. Nihil enim tam naturale est, quam ut iisdem modis aliquid dissolvatur, quibus colligatum est y. Sane, neutri aliquid abest :

§. CCCLIII. Non igitur solvitur obligatio V. unius *revocatione*, si negotium semel perfectum, & jus aliquod in alterum translatum est.

n. 1. Atque hæc vera ratio est, cur in *contractibus nominatis* regulariter unius dissensu non dissolvatur obligatio. Idque diserte de emptione ita jure Romano traditur z. Casus ibi proponebatur, ubi quis vendit prædium ea lege, ut emptor restitueret quod *reipublica debebatur*. Cum vero emptor non solveret debitum, & ideo ex Imperatoribus quæreret venditor, *an ex eo, quod emptor non satis conventioni faceret, contractus irritus reddatur?* illi responderunt, venditorem non posse contra-

(s) L. 1. §. 11. Novat. (t) §. 3. Inst. Novat. (u) L. 11. §. 1. Novat. (v) d. §. 3. (x) d. L. 1. §. 1. d. §. 3. (y) L. 35. ff. Reg. jur. §. fin. Inst. Quib. mod. r. II. obl. L. 58. in fin. Pact. (z) in L. 3. §. 3. C. Rescind. vend. nec non in L. 14. C. Resc. vend.

tractum irritam constituere, sed experiri quanti intet-
est. Idque confirmatur per l. 8. C. de Contrah. emt.
ibi: si non donationis causa, sed vere, vineas distraxi-
sti, nec pretium numeratum est, actio tibi pretii, non
eorum, quæ dedisti, repetitio competit.

Agitur igitur his legibus de emtione & venditione
consummata, ubi dominium rei venditæ translatum
est: hoc negotium semel perfectam, & traditione
consummatum, unius revocatione non dissolvitur *a*.

Neque obstat, quod si emtor non præstat id, quod
promisit, venditor recedere possit, & negotium dissol-
vatur *b*. Resp. Res ibi venditur exiguo pretio sub
certa contemplatione: adeoque sub conditione, qua non
lecta, totum resolvitur negotium, deficiente quippe
conditione.

Idque adeo verum est, ut licet utrumque peni-
teat, non tamen negotium tollatur, nec pristina obli-
gatio solvatur, sed novus erit contractus, novaque
contrahitur obligatio.

n. 2. Excipiuntur tamen quidam contractus nomi-
nati, ubi revocatio, & renunciatio jure fieri potest:
ut in deposito, mandato, & societate.

n. 3. Deponens igitur quovis tempore depositum re-
cipere, neque depositarius id impedire potest. Hic
enim nullum lucrum ex deposito habet, sed solum o-
nus custodiæ, adeoque ejus non interest: nihil ei ex
patrimonio deest. Dolo igitur agere hoc ipso dicitur,
dum non reddit depositum *c*. Depositarius pariter quo-
vis tempore renunciare deposito, etiam invito depo-
nente, potest. Contractui enim satisfecit, res actus
deposita, tempus autem adjectum non fuit. Accedit,
quod, deponens omne jus suum recipiat, adeoque e-
jus non interest *d*.

R 2

Se-

(a) L. 80. ff. Solut. (b) L. 6. C. Pact. in emt. &c
(c) L. 1. §. 49. 46. Depos. (d) L. 1. §. 22. Depos. (e)
Par. disp. de jure penitendi, Sect. 4. §. 11, & 14.

Secus ergo si deponentis interfit: si proinde iter facturus rem deponit, ut in securo interim sit, depositarius renunciare deposito nequit, nisi absens reversus fuerit *f*. Idem dicendum, si quis rem depositam non in loco, sed alibi habeat *g*.

n. 4. Mandans itidem quovis tempore mandatum revocare potest *b*: nec *mandatario* id impediendi jus est. Nam hic quoque nullum commodum ex mandato habet, sed solum onus gerendi negotia alterius suscipit: adeoque nullum jus in mandatarium translatum, & nihil ei ex patrimonio abest. Cum igitur mandatarii non interfit, frustra quæritur de jure ei tribuendo, quod non habet.

Mandatarius quoque invito *mandante* renunciare mandato potest, quia itidem mandantis non interest, utpote cum ei integrum sit, vel per se, vel per alium, rem eandem commode explicare *i*. Nullum igitur jus abest mandanti; non habet minus suo: adeoque nihil est, quod ei tribui possit, aut debeat.

Aliud igitur dicendum, si res integra non sit *k*: uti si mandatarius neglexit occasionem emendi, & jam, cum recte emere non posset, dolo renunciat *l*, vel si eo tempore renunciat, quo mandans vel per se, vel per alium, rem explicare nequit *m*: tunc enim factio mandatarii mandans læditur, damnumque paritur; adeoque jus in mandantem est translatum, quia minus suo habet factio mandatarii.

n. 5. In societatis contractu itidem unusquisque sociorum recedere potest, re integra. Atque huc pertinet regula, quod nemo invitus in societate manere teneatur.

Cum enim uterque suam partem recipiat, neutri ali-

(*f*) Lib. 1. §. 22. ff. Lib. 5. C. Depos. Conf. L. 5. §. 2. ff. Eod. (*g*) L. 1. §. 22. Depos. (*h*) §. 9. Inst. Mand. (*i*) L. 2. §. fin. ff. §. 11. Inst. Mand. (*k*) L. 22. §. fin. Mand. (*l*) d. L. 27. §. fin. (*m*) d. L. 22. §. fin.

aliquid deest ; uterque satisfecit contractui : tempus autem adjectum non est ; secus ergo si certum tempus contractui additum sit *o*. Neutrius ergo interest ; & sic nulla obligationis causa subest : Secus autem si res non est integra *p*.

n.6. Sed in aliis negotiis , extra contractus nominatos ; per revocationem solvitur obligatio , si jus in alterum translatum non est. Hinc *precarium* quandocumque revocari potest *q*. Precarium autem est , *si quis ex lege usum rei suæ concedit , ut quocumque tempore possit revocare ; quod pactum ex jure gentium descendit* *r*.

Si igitur dominus revocet usum rei suæ ; desinit precarium ; nullum jus in utentem extra voluntatem domini translatum est : voluntas autem domini fuit , ut possit revocare , cum mutaverit voluntatem ; nihil ergo utenti abest , adeoque nulla ei fit injuria.

Jure Romano actio civilis ad revocandum ex hoc negotio data non est , quia magis ad donationes ; & liberalitatis causam pertinet , quam ad negotii contracti *u*. Cum vero is , qui precario utitur ; rem alienam teneat , (re enim mea utitur contra meam voluntatem) adeoque plus suo habeat , ideo Prætor duplicem actionem ex æquitate naturali dedit *v* : 1. intuitu possessionis , *edictum restitutorium* , ut quod quis precario ab alio habet , id alteri restituat *x* : 2. intuitu proprietatis ; *conditionem incerti* ; seu actionem præscriptis verbis , quæ ex bona fide oritur *y*. Immo & 3. revocanti datur *condictio sine causa* ; quia revera res mea sine causa est penes alium : ex quo capite etiam pigons ; soluto debito , possum condicere .

§. CCCLIV. Tollitur obligatio VI. pœnitentia unius . Quando , nimirum , negotium ab ejus parte est

R 3

im-

(*o*) d. L. 65. §. 6. (*p*) d. L. 65. 3. & 5. (*q*) Par. dist. disp. S. 1. §. 12. (*r*) Lib. 1. §. 1. Precar. (*s*) L. 2. §. 2. Precar. (*u*) L. 14. Precar. (*v*) L. 2. §. 2. Præcar. (*x*) Lib. 2. pr. Precar. (*y*) L. 2. §. 2. L. 19. §. fin. Precar.

imperfectum. Contingit hoc in *contractibus innominatis*, qui in *dando* consistunt *a*; quando nimirum, quis dedit, ut alter vicissim det: hoc enim casu dans pœnitere potest quamdiu alter non dedit, etsi per eum steterit *b*. Ratio naturalis hæc est, quod negotium do ut des, vel facias, a patre dantis sit imperfectum, quia non dedit animo donandi, sed ut alter vicissim præstaret: ex imperfecto negotio autem nullum jus oritur *c*.

Ex eadem ratione etiam a *transacto* resilire, & pecuniam datam condicere possum, si, cum ego implevi, alter implere nolit *d*. Nam transactio quoque est species contractus innominati, & fit aliquo dato, aliquo retento.

Neque obstat *L. 39. C. transact.* ibi: *quævis enim, qui pactus est, statim pœniteat, transactio tamen rescindit, & lis instaurari non potest; & qui tibi suavisit, intra certum tempus licere a transactione recedere, falsum adseveraverit.* Resp. Casus ibi est, ubi is, qui a sua parte implevit, ad implendum agit, alter autem recedere vult. Hoc fieri nequit, quia ab hujus parte perfectum est negotium.

Ex his facile decidi potest quæstio: an ab uno pacis articulo rupto, alter, si is quoque recedere velit, pœnitere possit.

n. 1. Aliud igitur dicendum *1.* in *accipiente*; intuitu hujus enim negotium perfectum est: ille plus suo habet, & accipiendo se danti, non dantem sibi obligavit; eum igitur pœnitere nequit. *2.* Cessat quoque pœnitentia, si contractus innominatus a *faciendo* incipit. Quia factum infectum fieri nequit *f*.

n. 2.

(*a*) *d. disp. Sect. 4. per tot. (b) L. 1. L. 3. §. n. L. 5. pr. §. 1. 2. Cond. caus. dat. L. 5. ff. Præscr. verb. (c) Cocceii disp. de jur. circ. act. imperf. Sect. 2. §. 8. (d) L. 14. C. Transact. d. disp. Sect. 4. §. 1. (e) Vid. Grot. L. 3. c. 20. §. 35. seq. (f) Cocceii de jur. pœnit. Sect. 4. §. 1.*

n. 2. Hinc jam constat, in *contractibus nominatis* pœnitentiæ locum non esse: quia ibi semper negotium utrinque perfectum est, ex quo consensus duorum adest. Idque §. *præc. n. 1.* probavimus.

§. CCCLV. VII. Solvitur obligatio personæ per *confusionem*: quando, nimirum, creditor, ac debitor, reus, ac fidejussor, alter alteri hæres fit. Cujus rei rationem, simulque exceptiones hujus regulæ, ex jure naturæ alibi *g* explicavimus.

Cum vero per *confusionem* ideo tollatur obligatio, quia idem non potest esse creditor, & debitor, facile apparet, non fieri confusionem quoties hic respectus unius personæ cessat, & actio cum effectu intentari potest; quod exemplis allegato loco illustravimus.

§. CCCLVI. VIII. *Compensatione* quoque tollitur obligatio: quæ est debiti, & crediti, utrinque æqualis, & liquidi, inter se contributio. Eaque ipso jure tollitur obligatio inter eos, qui invicem debent.

n. 1. Equidem Grotius compensationem ex eo jure naturæ deducit, quod sequitur introductum dominium, adeoque quod pro certo rerum statu juris naturalis est. Nam ex dominii vi, & natura, i. e. ex justitia expletivæ, sequi, aut, ut si rem ipsam, quæ mea fuit, consequi non possum, aliud tantamdem valens accipiam ab eo, qui rem mihi debet, quia moralis æstimatione idem est *k*: atque hinc oriri compensationem, statuit *l*.

n. 2. At *1.* alibi negavimus, dari aliquod jus naturæ pro certo rerum statu. *2.* Verum non est, tunc demum compensationi locum esse, si aliter rem meam consequi non possum: nam locum habet compensatio, etsi instituta actione rem meam consequi possim, &

R 4

al-

(g) Vid. Jus meum controv. tit. de acceptil. qu. fin. (b) L. 1. pr. L. 21. Compens. §. 30. Inst. de act. l. ff. Comp. (c) L. fin. c. Compens. Laut. Comp. pag. 275. (k) Grot. l. 2 c. 7. §. 2. num. 1. (l) L. 3. c. 19. §. 15. & 16.

alter solvendo sit. Vera igitur 3. ratio compensationis hæc est, quod is, qui compensationem opponit; revera nihil alieni habeat, nec plus suo teneat; & quod ei, cui compensatio opponitur, nihil absit. Etsi enim æs alienum in bonis meis habeam, quod æs creditoris dicitur; tamen vicissim ille creditor æs, quod meum est, in suis bonis habet. Si proinde remitto creditori meo æs, quod mihi debet, ei nihil amplius abest; adeoque nihil est, quod ei tribui debeat.

n. 3. Ut vero compensatio locum habeat, requiritur 1. ut debitum, quod in compensationem offertur, *liquidum* sitⁿ; quia alias non haberet tantundem: hinc manente bello id compensari non potest; unde bellum ortum est. 2. Ut *purum* sit: si enim tui sub conditione debetur, non par utriusque est conditio; adeoque alteri aliquid abesset. 3. Ut *inter creditorem, & debitorem* compensatio fiat^p; non ergo inter alias personas (quia tertius cujus debitum in compensationem offertur, plane non est obligatus; adeoque deficit mutua obligatio) 4. Ut debitum sit *æquale*; nam si alter minus debet, coempnsatio non opponi potest, nisi quoad summam concurrentem^q.

§. CCCLVII. IX. *Interitu rei promissa*: de quo modo tollendæ obligationem agetur infra *Sect. VI.*

§. CCCLXIII. X. *Interitu speciei promissa*: nam præstari non potest res, quæ interit; interit autem si species perit (§. 326.) Hinc quadriga promissa, si unus equorum perit, tollitur obligatio ratione quadrigæ. Nam sublata specie ipsum dominium perit; de quare alibi egimus.

§. CCCLIX. Atque huc quoque pertinet XI. si populus debet, & is cum territorio interit: nemo enim est, a quo; & nihil, unde peti possit^r. Si vero

popu-

(n) *ibid.* (o) *Grot. L. 3. c. 19 § 19. n. 3. Laut. Comp. p. 271.* (p) *Lib. 7. pr. Lib. 22. Comp. §. 30. Inst. de Act. (q) L. 23. V. O. Laut. p. 664.* (r) *Vid. supr. §. 264. 277. 326.*

populus subsistit, uti si migrando alibi sedes figit, &c. manet obligatio; etsi forte territorium interierit.

§. CCCLX. XII. Si deficit conditio: obligatio enim tantum erat eventualis; adeoque deficiente conditione, in quam obligatio suspensa erat; retro nulla obligatio fuisse videtur.

§. CCCLXI. XIII. Si quis rationem passus est: nam patiendi tantundem, naturali ratione reparatio injuriæ facta est.

§. CCCLXII. XIV. Si lege civili in poenam, aut ob utilitatem publicam, obligatio, quæ a natura est, tollitur: 1. in aleatore; 2. in uxore, quæ pro marito intercedit; 3. in eo, qui per sententiam judicis injuste absolutus est; 4. in eo, qui longo tempore debitum ab altero, qui in bona fide est, non exigit.

Aliquando sola actio tollitur: uti 1. si quis filiofam. pecuniam credidit; 2. si quis pacto nudo alii aliquid promittit; 3. si per confusionem tollitur obligatio (Vide §. 355.) 4. Alia exempla proponuntur in tot. tit. ff. quarum rerum actio non datur.

§. CCCLXIII. Præterea XV. alii quoque sunt modi finiendæ obligationis; qui specialibus contractibus sunt proprii: Sic commodatum finitur finito usu; pignus, & fidejussio, sublato debito principali; societas, finito negotio; vel amissis bonis, &c. de quibus suo loco agetur.

§. CCCLXIV. Non vero jure naturali tollitur obligatio, 1. præscriptione, utut immemoriali: 2. nec prætextu doli, vis, metus, ac erroris: 3. nec ob summam necessitatem: 4. nec si quis promittit ob rem turpem, vel injustam: 5. nec ob ignorantiam juris; quia

(s) L. 8. pr. Peric, & comm. L. 38. de contr. empr. (r) Grat. L. 2. c. 20. §. 1. (u) L. 6. C. de pact. (v) tot. tit. ff. Aleatoribus. (x) Tot. tit. SC. Vellejan. (y) Tot. tit. ff. ad Sc. Maced.

quia naturæ jus ratione constat, adeoque ignocari ab hominibus ratione præditis nequit (aliud obtinet in ignorantia juris civilis *): nec 6. per cessionem honorum; id enim beneficium tantum jure Romano datum est.

§. CCCLX. Antequam ad singulas obligationum species transeamus, generatim adhuc notandum est, in uno negotio plures obligationum causas concurrere posse. Is enim, qui obligatur, non tantum ad rem, vel factum præstandum tenetur, sed etiam ad *fructus*; ad *usuras*; ad omnem *causam*; ad *impensas*; ad *accessiones*, seu id, quod interest; ad *dolum*, & *culpam*: ad culpam autem etiam pertinet *mora*. De quibus singulis sequentibus sectionibus agemus.

Equidem jure naturali ex singulis causis præmissis propria actio competit; nam is, qui actione, v. g. *ex emto*, agit, tantum petit, ut id, quod emptum est, præstetur. Si vero venditor interim *fructus ex re* percipit, si emtor *usuras* ex pretio, quod *solvere* debuisset, lucratus est, si *impense* factæ sunt, &c. hæ res non actione *ex emto* petunt, quia nec emtæ, nec venditæ sunt; sed actione *ex quasi contractu*, quia alter locupletior factus est ex re aliena. Pari ratione si vel *culpa*, vel *dolo*, vel ex *mora* alterius damnum datum est in se empta, id non actione *ex emto* vindicatur; nam pacto nihil de eo dictum est: sed *ex delicto*, vel *quasi delicto*, quia facto alterius illicito damnum id contigit; adeoque quia causa est damni dati: ejus enim culpa jus meum læsum est.

n. 2. At legislatores Romani in hoc negotio emtionis, omnibusque aliis *negotiis bonæ fidei*, constituerunt, ut singulæ hæ præstationes sub actione, v. g. emti venditi, comprehenderentur, ita ut judex, etsi de iis in libello nihil dictum sit, tamen ex natura actionis de illis judicare possit: in negotiis *stricti juris* autem

(z) Tot. tit. ff. de ignorant. jur. & fact.

autem omnia hæc separata actione peti debent; adeoque processus naturalis ibi obtinet. In *actionibus arbitrariis*, sive reales sint, sive personales, arbitrio iudicis reliquerunt, ut contumaces, qui ad iussum iudicis restituere nolunt, non tantum ad restitutionem rei, sed & fructuum, omnisque causæ, condemnare possit ^a. Hoc igitur arbitrium non ex natura actionis, neque ex negotio bonæ fidei oritur, sed ex contumacia non parentis, adeoque in poenam.

S E C T I O I.

De Fructibus.

§. CCCLXVI. DIXIMUS, debitorem non tantum rem promissam præstare debere, sed etiam *fructus*, quos inde percepit: qua occasione materiam de *fructibus* satis intricatam hic explicabimus.

Fructus est utilitas, quæ ex re, fruendi causa, salva ejus substantia, provenit ^b. Hinc venatio fructus fundi non est ^c: etsi enim fructuarius venari, possit ^d, & reditus ex venatione percipiat ^e, id tamen non est jure fructus, sed ex eo jure gentium, quo res nullius, adeoque & fera, etsi in alieno capta, cedit occupanti ^f; quod a Tryphonino ita explicatur ^g.

§. CCCLXVII. Dividuntur fructus 1. in *naturales*, & *civiles* ^h: illi ex re naturaliter oriuntur, ut fructus e prædio, operæ e servo; hi civiliter, seu jure ut merces e locatione, usuræ e sorte, &c. 2. in *naturales*, vel *industriales*: illi sunt, quos natura produxit, etsi accedente facto hominis, ut fructus arborum,

(a) L. 68. ff. Rei vind. (b) Par. Hip. Instit. tit. de Rer. div. §. 47. Laut. comp. p. 420. vid. L. 121. Verb. sign. L. 7. §. 13. Sol. matr. (c) L. 26. ff. Usur. (d) L. 62. ff. Usufr. (e) L. 9. ff. eod. (f) L. 3. §. 1. Acq. rer. dom (g) d. Lib. 62. ff. Usufr. Vid. sup. §. 263. (h) L. 45. Usur.

rum, vinearum, &c. hi, quos hominum industria produxit, et si accedente opera naturæ, ut segetes: 3. in perceptos, vel percipiendos: 4. In pendentes, vel separatos; hi autem 5. in exstantes, vel consumptos l.

§. CCCLXVIII. ut vero constet, quando fructus restitui debeant, distinguendum est, an qui eos percipiat *ex re aliena*, an vero *ex re sua*; sed alii debita.

Priori casu certum est, fructus *ex re aliena* perceptos fieri possessoris, id est jure dominii acquiri percipienti, quia is, ad quem res pertinet, nunquam fuit dominus fructuum decemtorum: quia lucrum hoc percipit ex re aliena, æstimationem domino rei restituere tenetur, quia locupletior fieret alterius jactura. Id vero jure Romano varie limitatum esse supra vidimus m.

Aliud autem obtinet si consensu domini fructuum perceptio alii concessa sit, ut in servitutibus personalibus n: item si per commodatum, locationem, &c. facultas percipiendi fructus in alium transfertur o; tunc enim fructus non tantum suos facit, sed & lucratur.

Posteriori casu is, qui rem suam alii præstare tenetur, fructus suos facit, dominus enim rei manet ante traditionem: nisi in mora sit præstandi rem promissam; tunc enim facto suo illicito causa est damni creditori dati, quod ex regula naturæ reparare tenetur. Constituitur autem in mora post litem contestatam p.

Idem dicendum si res ab eo, qui dominus factus est, ideo, quia sine causa penes eum est, condicatur; nam tunc quoque fructus percipiendo suos facit: et non lucratur, sed restituere eos tenetur ei, qui rem con-

(l) de quib. vid. Laur. comp. p. 420. (m) Vid. sup. §. 267. (n) §. 36. Inst. R. D. (o) d. §. 36. in fin. (p) L. 38. §. 7. Usur. Conf. Laur. p. 359. seq.

condicit, si existant, æstimationem autem, si consumpti sunt ?.

Differt *fructus a causa*, quæ præter fructum etiam ea comprehendit quæ extra computationem patrimonii postea sunt ?.

S E C T I O II.

De Usuris.

§. CCCLXIX. DEBITOR potro, præter rem ipsam, aliquando restituere tenetur *usuras*. USURA autem est pecunia, qua usus sortis, sive quantitatis debita, æstimatur, .

§. CCCLXX. Causa usurarum remota est ipsum Jus naturæ: ejusque rei rationes exposuit PARENS, . Sane, jus naturali ratione mihi competit in pecuniam meam, ejusque usum; adeoque pro lubitu de ea pecunia disponere, ejusque usum alii sub certa lege concedere possum: hætenus igitur a patre sceneratoris nihil iniqui subest. Immo & certissimum est, debitori nullum jus in meam pecuniam, ejusque usum competere. Si quis igitur usum meæ pecuniæ sub lege usurarum obtinet, valet hæc dispositio, quia debitor de suo jure disponit.

Idque adeo verum est, ut si quis pecunia mea contra meam voluntatem utitur, perinde teneatur ad usuras, ut is, qui re aliena utitur, ad fructus: usura enim nihil aliud est, quam æstimatio usus.

Et licet forte debitor non usus sit pecunia aliena, tamen non minus tenetur, ac is, qui prædico alieno
 usus

(g) L. 38. §. 1. seq. Usur. (r) L. 17. ff. Rei vind. l. 5. pr. Verb. sign. (s) Laut. comp. p. 416. (t) In Disput. de Anacrisimo, §. 8. usq. ad §. 16. & in comment. ad Grot. l. 2. c. 12. §. 20. seq. Conf. jus meum contr. tit. de usura q. 1.

usus est, & sua negligentia fructus, quos potuit, non collegit; quia id domino, qui usum illum percipere potuisset, non obest *.

Neque *obstat*, pecuniam sua natura esse rem sterilem: nam & domos, & alias res infœcundas esse, constat, quas tamen hominum industria fructuosas fecit. Et si igitur ex pecunia fructus natura non oritur, opera tamen, commercioque hominum produci fructus inde possunt.

Jure divino usuras ab extraneis sumere licebat; quod Deus permittere non potuisset, si naturali jure prohiberentur. * Etiam jure Romano usuras pro usu pecuniæ accipere licet: adeo ut in infinitum id liceat, si creditor periculum suscipit, vel *pecuniæ*, quæ trans mare, vel alia loca periculosa vehitur, quod dicitur *fœnus nauticum*; vel *mercium* per mare, vel etiam per terram, transvehendarum, quod negotium *assessatio* vocatur; vel *navis ipsius*, in quam quis pecuniam credit; atque hoc negotium dicitur *bodemeria*. Alias exceptiones vide apud Scriptores juris civilis d.

* Multis quidem in locis Sacræ Scripturæ, tum SS. Patrum observatur illicitas esse usuras, quorum longum esset mentionem facere. Si *pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quam si exactor, nec usuris opprimes*. Exod. 22. *Pecuniam tuam non dabis ad usuram*. Levit. 25. *Non feneraberis fratri tuo*. Deuter. 23. Inter S. Patres D. Augustinus ad Maced. & hab. 14. qu. 4. *Quid dicam de usuris, quas etiam ipsa leges, & judices reddi jubent? An crudelior est qui subtrahit aliquid, vel detrahit diviti, quam qui trucidat pauperem fœnere? Hæc utique atque hujusmodi male possi-*

(*) Parens d. §. 8. seq. (γ) L. 62. ff. R. V. (x) L. 3. ff. Us. est. rer. l. 15. de alim. leg. (a) Vol. tit. ff. de usur. (b) L. 1. ff. Naut. fœn. (c) Vid. jus meum controv. tit. de Naut. fœn. Par. disp. de Bodemeria §. 29. (d) Laut. comp. pag. 418. 419.

possidentur, & vellem ut restituerentur, sed non est quo jus dice repetantur. Jam vero prudenter intueamur quod scriptum est. Fideli homini totus mundus divitiæ sunt, infideli autem nec obulus; Nonne omnes qui sibi videntur gaudere acquisitis, eisque uti nesciunt, alienum possidere convincimus? Hoc enim alienum certe non est, quod jure possidetur. Hoc autem jure possidetur, quod juste, & hoc juste quod bene. Omne igitur quod male possidetur alienam est, male autem possides, qui male utitur. D. Hieronymus super Ezechielem lib. 6. Putant quidam usuras tantum esse in pecunia, quod providens divina Scriptura, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias quam dedisti: Item alii pro pecunia fœnerata solent manuscula diversæ generis accipere, & non intelligunt Scripturam usuram appellare, & superabundantiam quidquid illud est, si ab eo quod dederint, plus reaceperint. Omittuntur aliarum SS. Patrum autoritates, Ambrosii scilicet, Joannis Chrysostomi, Gregorii, Leonis Papæ, quin & Aristotelis lib. 4. Ethicorum, & Ciceronis li. 2. de Officiis in fine, qui fœneratorem ab occisore hominis non distinguit.

§. CCCLXXI. Usuræ debentur 1. ex pacto, si nimium pro usu alienæ pecuniæ promissæ sunt; si enim non sunt promissæ, non debentur e: neque dici potest, mutuo ita accipientem locupletiores fieri ex re aliena, quia percipit id lucrum consensu domini: 2. Si quis usuras ex re aliena sine causa percipit, etsi promissæ non sint: uti si quis ex deposito f, ex mandato g, ex negotiorum gestione, &c. h, pecuniam penes se habet, eaque utitur; his casibus usuras quoque solvere tenetur: item si emtor, vel venditor te & pretio simul utitur i; hæc obligatio hætenus oritur ex quasi contractu, cujus norma generalis est, quod

(e) L. 24. ff. Præscr. verb. l. 3. C. Usur. (f) Vid. jus meum contro. Tit. Depositi, q. 10. (g) L. 10. §. 3. Mand. (h) L. 12. §. 9. Mand. (i) Vid. jus meum contro. tit. de ist. emt. q. 16. tit. de usur. q. 4.

quod nemo locupletari debeat cum alterius iactura, §. Ex mora *k*: adeoque etsi usurę nec pactę sint, nec debitor usus sit pecunia aliena, quia tum non solvit pecuniam cum solvere debet, factō hoc illicito causa est, quo minus creditor sua pecunia uti, ac usuras inde percipere possit; adeoque jus alterius minuit, illudque proinde reparare tenetur. Atque hęc obligatio oritur ex damno dolo, vel culpa dato, adeoque ex vero, vel *quasi delicto*.

§. CCCLXXII. Cęterum, usurę debentur in infinitum *l*, immo & usura usurarum *m*, quia usurę cujusque anni naturam fortis habent; si enim debitor solvisset, lucrum exinde creditor percipere potuisset: cum ergo creditor damnum hoc patiat̄ur ex mora debitoris, hic injuria agit, jus alterius sua culpa minuit; indeque ex regula justitię generalis jus suum cuique tribuere, id est usuras usurarum prestare tenetur.

Atque hoc jus naturę etiam jure Romano in quibusdam casibus observatur, de quibus evolvendi sunt scriptores juris civilis. Sane, in scęnere nautico *p*, in assęcuratione *q*, in bodemeria, &c. *r*, in infinitum stipulari usuras licet, quia periculum ibi ęstimatur, quod certę quantitate, uti usus rei, definiri nequit.

S E C T I O III.

De Causa.

§. CCCLXXIII. DEBITOR quoque aliquando prestare debet CAUSAM *s*, id est restituere omnem utilitatem, quam creditor habiturus fuisset, si statim iudicium

(*k*) Laut. comp. pag. 418. (*l*) dict. disp. de Anacocismo Sect. 1. §. 9. (*m*) dict. disp. Sect. 1. §. 18. (*n*) Laut. comp. pag. 418. & 419. (*p*) Tot. tit. & L. ff. Naut. scęn. (*q*) Parens in disp. de Assęcuratione §. 10. (*r*) Parens in disp. de Bodemeria §. 14. (*s*) L. 3. ff. Usufr. L. 17. ff. de Rei vind.

dicii accepti tempore res ei restituta fuisset. Ad causam pertinet etiam partus, item fructus rei, &c. : speciatim autem quæ extra computationem patrimonii nostri sunt*, & quæ possessor non ex re acquirit, ut hæreditas, legata, quæ per servum venditum obvennerunt, causa usucapionis, actio legis Aquiliæ per servum quæsitæ, &c.*

Ratio hujus præstationis sequitur ex ratione naturali. Etsi enim nihil horum ex promisso debeat, si tamen damnum aliquod passus sum ideo, quod res promissa mihi tradita non fuerit, debitor vel ideo tenetur, quia locupletior factus est mea jactura, vel quia facto debitoris illicito mihi aliquid abest: omnes enim illas utilitates ego percipere potuissem. Naturale ergo est, ut debitor hoc jus, quod mihi abest, restituat. Priorem rationem innuit Ulpianus; dum ait: *lucrum enim ex ea re, quæ in lite esse coeperit, facere non debet xx.* Atque hinc apparet, cur Ceteri Romani dicant, appellatione rei *causam* quoque contineri.

S E C T I O IV.

De Impensis.

§. CCCLXXIV. IMPENSÆ quoque aliquando restituendæ veniunt: etsi in pacto de illis nihil dictum sit.

Ratio naturalis in aprico est; si enim debitor in re, quam mihi promisit, quædam impendit, ea impensa ego locupletior fierem, adeoque plus meo acciperem, quod proinde alteri, cui id abest, restituere teneor. Unde apparet, hanc obligationem oriri quasi ex contractu.

Sam. de Cocceii Inst. ad Grot.

S

Ar-

(f) d. L. 2. L. 38. §. 7. Eod. L. 25. V. S. L. 20. ff. Rei vind. (u) L. 5. pr. Rei vind. (v) L. 20. ff. Eod. (x) d. Lib. 17. (xxx) L. 17. ff. Rei vind. (y) L. 23. Verb. sign. L. 20. ff. Rei vind. (z) L. 26. §. fin. R. V. (a) Lib. 38. cod. ibique Goth.

Atque hæc ratio est, cur dominus, qui rem suam vindicat, (etiam a prædone, & a fura) impensas restituere teneatur.

Si tamen tolli possunt illæ impensæ, is, cui promissa res est, non necessario pretium restituit, sed permittere alteri potest ut tollat, siue sint *necessariæ*, siue *utiles*, siue *voluptuaria*. Unde distinctio inter has impensas est meri juris civilis.

S E C T I O V.

De Accessionibus, seu de eo, quod interest.

§. CCCLXXV. PRÆTER id, quod promissum est, debitor aliquando etiam præstare tenetur **ID, QUOD INTEREST**. Quo nomine intelligitur omnis utilitas, quæ propter rem principalem creditori abest; verbo, *lucrum cessans* & *damnum emergens*; immo & pretium affectionis².

§. CCCLXXVI. Cum vero id, quod interest, in infinitum extendi soleat, & præterea probatu sit difficilimum, duo Jcti Romani constituerunt: 1. id, quod interest, in *casibus certis* duplum excedere non debere: in *aliis* autem, qui *incerti* esse videntur, præstari debere id, quod *vere* interest: 2. ut si dolus adversarii, interveniat, in infinitum in litem jurari possit^f.

§. CCCLXXVII. Actio igitur ad petendum id, quod interest, pariter ex jure naturæ oritur; quia scilicet facto alterius aliquid mihi abest: cessat *lucrum*, quod habiturus fuisset; careo *voluptate*, quam capere

(b) L. 13. ff. Rem rat. hab. L. 22. in fin. ff. Nōv. op. nunc. l. un. C. de sent. quæ pro eo quod interest &c. Laur. comp. pag. 431. Goth. ad rubr. C. de Sent. quæ pro &c. (c) d. l. un. d. 13. L. 2. in fin. De eo quod certo loci (d) Laur. comp. pag. 191. Parens in disp. de pretio affectionis. §. 4. 5. 6. & seq. (e) d. l. un. (f) L. 68. ff. Rei vind. L. 1. L. 2. §. 1. L. & ff. de jurjur. in lit.

re ex re potuissim; emergit damnum, quod passurus non fuissim, si jus mihi alter tribuisset. Hæc omnia igitur restitui, natura æquum est, tum ex *quasi contractu*, si factio alterius licito id mihi abest, tum ex *quasi delicto*, si factio ejus illicito lucrum cessat, &c.

§. CCCLXXVIII. Hæc actio obtinet in omnibus juris objectis: adeoque si quis me v. g. filium, vel liberum esse negavit, vel si rem meam, quam penes se habet, non restituit, agere ad omne id, quod interest, possum.

§. CCCLXXIX. Differt hæc actio ab ea, qua petitur *causa*, & qua petuntur *fructus*. Nam in *priorem* actionem veniunt ea, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, (§. 373.) adeoque quæ non ex re, sed aliunde acquiruntur. In *posteriorem* tantum venit id, quod ex re oritur. In actionem *ad id, quod interest*, neutrum venit, sed lucrum saltem, quod non exstat, sed exstare potest, & damnum quod res deterior reddita est.

S E C T I O VI.

De Prestatione Doli, & Culpe: item de Casu, ejusque Periculo.

§. CCCLXXX. DENIQUE debitor quoque prestare tenetur DOLUM, & CULPAM, non CASUM. De quibus singulis nunc agemus.

§. CCCLXXXI. *Dolus* est machinatio fraudulenta ad decipiendum alterum adhibita.

Quia igitur per dolum jus alterius læditur, ipsa ratio naturalis dicitur, eum, qui dolum committit, injuria agere, adeoque ad reparationem teneri.

S 2

Rex

(g) L. 71. §. 8. Acq. hæc. L. 1. §. 1. de dol. mal. L. 2. Si quis omis. caus. test. L. 12. de incend. l. 2. §. 2. Vibon. rapy. L. 71. §. 9. Pact. L. 43. §. 1. Contr. emt.

Ex hac ipsa definitione apparet, posse sine dolo aliud agi, aliud simulari, v. g. si quis per hujusmodi dissimulationem sua, vel aliena tuetur. Hinc constat, simulationem Gabaonitarum verum dolum non fuisse, quia vitæ conservandæ causa simulabant: atque hinc ex hoc quoque capite negotium cum eis gestum ab ipso numine validum declaratum fuit ⁱ.

§. CCCLXXVII. *Dolum* committunt qui delinquere possunt: committitur autem in eos, quibus injuria fieri potest; de quibus infra.

§. CCCLXXXIII. *Objectum doli* est omnis machinatio fraudulenta, qua jus alterius læditur. [§. 381.)

§. CCCLXXIV. *Effectus doli intuitu læsi* est, quod actio inde detur dolo decœptis, & hæredibus, ad damni dolo dati restitutionem.

Controverti solet inter Doctores: *An dulus vitiet negotium, illudque reddat ipso jure nullum? an vero ipsa jure subsistat, & actione de dolo demum agatur ad rescindendum negotium.* Omnes conveniunt, negotium subsistere si dulus sit incidens, (sive negotium sit *bonæ fidei*, sive *stricti juris*) in dolo *incidente* ergo omnes statuunt, dolum separata demum actione, de dolo scilicet, vel si contractus est bonæ fidei, actione ex ipso contractu, vindicari posse. ^k

At si dulus *causam dat* contractui, distinguunt inter *contractus bonæ fidei*, & *contractus stricti juris*; ita ut illi ipso jure nulli reddantur, nec rescissione opus habeant; hi autem rescindantur per actionem de dolo.

Equidem negari nequit, posita ex jure Romano differentia inter *contractus bonæ fidei*, & *stricti juris*, verum esse, quod negotia *bonæ fidei* dolo contracta sint ipso jure nulla, si dulus *causam dat* contractui. Cum enim substantia contractuum bonæ fidei in eo consistat

(b) per text. expr. in L. 1. §. 2. ff. Dolo. (i) Vid. Josu. c. 9. v. 19. 20. 11. Reg. 21. v. 1. seq. (k) L. 13. pr. seq. ff. Act. emt.

stat, ut omnia optima fide fieri debeant, facile constat, dolum contrariari substantiæ horum contractuum, indeque negotium esse ipso jure nullum; quæ ratio a JCrīs quoque allegatur. *Dolus societatem ipso jure nullam reddit, quia bonæ fidei contrariatur.* Idque de dote etiam, [quæ bonæ fidei est] traditur: item de venditione, &c. ^m. Quod verum quoque est, etsi dolo tertii causam dederit contractui, qui est casus l. 7. pr. de dol. mal. ubi minor dolo servi circumscriptus, servum cum peculio vendit; & additur, *venditionem nullam esse, si in hoc, ut venderet, (dolo servi) circumscriptus sit.*

Atque hæc ratio quoque est, cur vis, ac metus viriet negotia bonæ fidei: *quia ei consensui, qui bonæ fidei judicia sustinet, nihil magis contrarium est, quamvis, & metus* ⁿ. Si proinde quis vi, vel metu adactus rem emit, bona fides non patitur, ut emtor ex tali consensu vi exacto obligetur; adeoque negotium erit ipso jure nullum.

n. 2. Sed & potro ex iisdem principiis juris Romani, & ex natura negotiorum *stricti juris*, necessario sequitur, negotia dolo contracta subsistere (quod itidem in negotiis stricti juris vi, metuque contractis, verum est ^p); quia lege Romana hæc negotia ideo stricti juris dicuntur, ut tantum quis obligetur ex verbis solennibus, sive ore, sive litteris expressis.

Contrahentes enim omnem fidem in verbis, & litteris constituunt: Quoties igitur uterque consensum suum verbis, vel litteris declaravit, id solum actione peti potest quod expressum est ^q; non vero quod præterea æquum, & bonum est: adeoque nec usuræ,

S 3

nec

(l) L. 21. §. 3. Quod met. caus. (^m) L. 5. L. 10. c. Resc. vind. (ⁿ) L. 116. pr. R. J. L. 8. pr. Resc. vind. L. 10. eod. (o) per text. expr. in L. 36. V. O. & l. p. C. de Inur. stip. (p) per text. expr. in L. 21. §. 4. 5. Quod met. caus. L. 116. Reg. jur. (q) L. 99. V. O.

nec causa, nec id, quod interest, nec damnum dolo, vel culpa datum, &c. sed hæc omnia separatis actionibus peti debent.

v. 3. Jure naturæ omnes contractus naturam habent negotiorum *stricti juris*, adeoque nihil in actionem venit, nisi quod inter partes conventum est, sive dolo sit incidens, sive causam dans. Nam in tali negotio duo sunt: 1. consensus utriusque: 2. dolo, qui causam dat consensui. Prior actus licitus est, adest duorum in idem placitum, & consensus; adeoque contrahentes inde obligantur. Posterior actus illicitus est, adeoque separata actio de dolo datur contra eum, qui alterum ad contrahendum induxit.

Unde simul constat, nihil iniqui in his principiis subesse: nam in negotiis *stricti juris* æque id, quod æquum, & bonum est, præstari debet; at non actione ex ipso contractu, sed actione separata.

v. 4. Egregie hæc confirmantur exemplo C. Canii Equitis Romani, qui a Pythio Syracusæ (cum sciret, Canium hortum emendum quærere) invitatus, magnum vidit piscatorum numerum, quos callide conduxerat Pythius, & quotidie id fieri assererat. Canius incensus cupiditate loci hujus amoenissimi, contendit a Pythio ut venderet; gravate Pythius negotium conficit; postmodum compertum habente Canio, nullos ibi piscari solere, quærebatur, an actio quædam ad rescindendum contractum competat Canio? & recte id negat Cicero*. Non enim negotium nullum hic dici potuit, quia in rem consensus Canius, adeoque negotium subsistebat, & saltem actionem ex contractu bonæ fidei ad id, quod interest, si competuisse, Cicero ait. Actionem autem de dolo ad rescindendum negotium dari non potuisse; quia eo tempore actio de dolo nondum a Prætoribus Aquilio erat introducta.

At-

(*) L. 3, de offic. c. 14.

Atque hæc vera omnino sunt, quædam non accidit error, qui consensum impedit, uti si in substantia rei alterius dolo erratum sit, &c. (*Vid. infra.*)

n. 5. Cum igitur negotium dolo contractum ipso jure subsistat, certum est, dominium rei ex tali causa tradite transferri in accipientem, & actionem doli saltem dari contra decipientem, ut præstet omne id, quod interest, dolo deceptum non esse: etsi jure Romano agi quoque possit ad rescindendum negotium.

§. CCCLXXXV. Actio hæc non datur contra heredes, quia ex delicto est; nisi inde aliquid ad heredes pervenit: tunc tenentur quasi ex contractu, quia locupletiores fierent cum alterius jactura. Cæterum, mere juris civilis est, quod (a) actio doli sit subsidiaria; (b) quod non detur liberis contra parentes; (c) quod præscribatur biennio v.

§. CCCLXXXVI. CULPA quoque præstari debet in contractibus, si nimirum unus contrahentium culpa alterius damnam sentit. At hæc præstatio itidem non sequitur ex consensu, seu ex natura pacti, sed ex delicto, vel quasi delicto; quia naturali ratione omne damnum, etiam culpa levissima datum, verum delictum infert. Cur vero Jcti quædam damna, culpa data, quasi delicta vocaverint, ejus rei rationem infra explicabimus.

§. CCCLXXXVII. Circa præstationem CASUS, jus Romanum itidem cum jure naturæ egregie conspirat.

Quæstio nimirum est, cuiam casus noceat? seu cujus periculo res sit, quæ casu periit, vel deterior

S 4 fa-

(s) L. 3. C. si adv. lib. 3. §. 8. Cond. caus. dat. arg. not. tit. cond. indeb. (t) Laut. comp. p. 79. (u) L. 13. pr. L. 17. §. 1. L. 26. seq. Dol. mal. (v) Vid. Lsuereb. comp. tit. de dolo male. (x) vid. late infra, c. 6. sect. 11. (y) d. c. 6. Sect. 11.

facta est? adeoque ad quem damnum, detrimentumve casu in re datum, pertineant?

Casus est eventus, qui nulla humana providentia præcaveri potuit .

§. CCCLXXXVIII. Casus in genere nocet 1. rei domino; & præterea 2. ei, qui jus in illa re habuit; & 3. ei qui actionem personalem ad rem certam petendam habet.

§. CCCLXXXIX. *Primo* igitur res perit domino, adeoque solius domini periculo res est ^a. Sane, contradictio est, dominium retinere in re⁷, quæ perit; & facultatem sibi arrogare pro lubitu disponendi de re, quæ esse desit.

Idque verum est, etsi apud alium perierit. Sane, domino hætenus actio contra possessorem, apud quem perit, nulla competit: sed possessor liberatur rei interitu ^b. Non ergo casum præstat depositarius ^c, precario possidens ^d, mandatarius ^e, commodatarius ^f, possessor pignoris ^g, conductor ^h, maritus ratione dotis ⁱ, tutor ^k, negotiorum gestor ^l, socius ^m accipiens

(z) L. 1. §. 7. de adm. rer. civ. L. 23. ff. R. J. L. 4. C. Peric. tut. Laut. p. 228. (x) L. 9. C. ping. l. 8. R. J. L. 12. C. locat. L. 2. §. 7. Adm. rer. civ. (b) L. 27. §. 1. & 2. R. V. arg. L. 36. §. 1. Eod. L. 25. §. 4. ff. L. 12. C. Locat. l. 66. solut. l. 13. Lib. caus. (c) L. 1. C. depos. L. 4. ff. Reb. cred. L. 14. §. 1. Dep. L. 23. R. I. (d) L. 23. Reg. jur. L. 8. §. 3. 4. Precar. (e) L. 23. R. I. 26. §. 6. Mand. Laut. p. 285. (f) 33. R. D. L. 5. §. 2. 3. 4. Commod. l. 1. pr. Eod. Dissent. Grot. L. 2. c. 12. §. 12. (g) L. 23. R. I. L. 13. §. 1. Pign. act. §. 4. Inst. quib. mod. re &c. L. 5. L. 6. l. 9. C. Pign. act. L. 19. C. pign. Laut. p. 234. leg. 6. Naut. fœn. (h) L. 23. R. I. Laut. p. 391. (i) L. 23. R. I. L. 10. §. 1. jur. dot. arg. L. 75. Eod. (k) L. 23. R. I. L. 53. §. 3. Furt. (l) L. 23. R. I. L. 6. §. 3. L. 11. Neg. gest. Laut. p. 72. (m) L. 23. R. O. L. 29. ff. Pro soc. L. 52. §. 3. 4. pro soc. L. 58. pr. & §. 1. L. 52. §. 4. L. 60. §. 1. junct. L. 61. Eod. Laut. p. 294.

piens in contractu æstimatorio ⁿ, hæres, si res legata perit ^o. Excipe, 1. si culpa possessoris intervenit ^p: 2. si in mora sit possessor rem restituendi domino ^q: 3. si possessor pacto recipit periculum ^r; quod etiã factum videtur si accipiens in æstimatorio contractu rogavit, ut æstimatores detur ^s.

Quæritur, ad quem periculum fructuum pertineat? Resp. ad eum, qui jus fructus illos percipiendi habet; adeoque regulariter (*a*) ad dominium, & (*b*) usufructuarium. Idque verum est, etsi fructus per casum insolitum pereant ^t; quod tamen legibus Romanis mutatum est.

§. CCCXC. *Secundo*, non tantum res perit domino quoad dominium; sed & interitu rei tolluntur omnia jura, quæ rei cohærent: adeoque perit his, qui jus in re habent. Equidem alibi dictum est, jure naturæ extra dominium aliud jus in re non dari: at postquam jure Romano alia quædam jura in re constituta sunt necessario inde sequitur, 1. servitutes quoque interitu rei extinguuntur ^u, adeoque quoad hæc jura in re periculum esse ejus, cui servitutis in re competit; sed & 2. Emphyteusin interire ^v, jus fundi, &c.

§. CCCXCI. Denique, & *tertio*, res quoque perit ei, qui actionem personalem habet ad certam rem petendam ^x: non si de quantitate agitur. Ratio naturalis hæc est, quod creditor frustra petat rem, quæ casu perit, adeoque non amplius existit.

Ne-

(n) L. 17. §. 1. Præsc. Verb. (o) 23. V. O. (p) I. §. §. 4. Commod. L. 5. Reb. cred. L. 23. V. O. L. 8. Eod. L. 5. C. Pign. Laut. p. 234. p. 391. 116. (q) L. 8. §. 4. Precar. L. 5. Reb. cred. L. 23. V. O. Laut. p. 234. 282. (r) L. 6. C. Pign. æst. Laut. p. 231. 391. (s) L. 17. §. 1. Præsc. verb. (t) Vid. Laut. p. 282. & 391. (u) L. 8. §. 1. Serv. rust. Laut. p. 141. Arg. L. 13. Serv. præd. rust. L. 20. §. 2. L. 31. de serv. præd. urb. (v) L. 1. in fin. C. Jur. emphyt. (x) vid. Muller ad Struv. tit. de peric. & com. §. 9. leg. 91. V. O.

Neque obstat, personam obligatam esse, non rem, adeoque obligationem manere. Resp. persona obligata est ad rem præcisè præstandam; si ergo casu perit, impossibilis est præstatio, & sic jus agendi creditoris extinguitur. Hinc jam generalis regula est, in omnibus negotiis, ubi quis certam rem dare promisit, debitorem liberari rei interitu; adeoque omne detrimentum, & periculum esse creditoris, ejusque jus agendi extingui. Exceptiones videbimus §. seq.

§. CCCXCII. Ex his principiis facile deciduntur omnes difficultates, quæ in jure Romano circa præstationem casus occurrunt. Nam hinc I. jam apparet, cur in emtione venditione, si perfectum est negotium (perfectum autem est, ex quo constat, quid quale, & quantum venditum sit), omne periculum rei sit *emptoris*, etiam ante traditionem *a*.

n. 1. Ratio naturalis in aprico est; cum enim perfecta emtione jus emptori competat rem illam petendi, facile constat; actionem inanem esse re perditâ, nec exigi posse rem, quæ non existit, debitor ergo rei certæ liberatur rei interitu. Idque adeo verum est, ut emptor pretium rei deperditæ venditori solvere teneatur, ac si rem tradidisset *b*. Neque *obstat*, venditorem ante traditionem manere rei dominum, rem autem perire domino. Resp. verum hoc est quoad dominium: sed præterea quoque res perit ei, qui jus habet eam petendi, adeoque & emptori.

n. 2. Aliud autem obtinet, & periculum *venditoris* est, 1. si non constat, quid, quale, & quantum venditum sit; uti si venditio facta est ad mensuram, vel probationem, vel si non res certa, sed quantitas ven-

(a) §. 3. Inst. de Emt. L. 81. L. 11. ff. Contr. emt. L. 1. 4. 5. 6. C. Eod. L. 34. §. 6. L. 35. §. 4. Eod. L. 13. V. O. L. 5. §. 5. fin. de rescind. vend. (b) d. §. 3. L. 6. C. Pos. & Com. L. 5. §. 5. Resc. vend. L. 20. §. 1. Præ. et verb.

vendita est : Idem quoque dicendum , 2. si genus venditum , species autem demonstrata non est ; 2. si venditoris dolo , vel culpa casus existit ; quo etiam pertinet , si est in mora tradendi ^b : vel si res perit ex precedenti vicio ⁱ : item si venditor cedere actiones emtori non potest , quibus hic rem , quæ casu perit , consequi posset .

4. Si venditor speciali pacto casum recepit ^l , non si nudam custodiam promisit ^m .

NB. Casum , i. e. rem vere periisse , probat is , qui eum allegat : culpam vero is qui alteri eam imputat , adeoque in ea se fundat ⁿ .

§. CCCXCIII. Hinc 2. apparet , quatenus jus Romanum circa præstationem casus in locatione condictione conveniat cum jure naturæ . Variæ autem quæstiones hic occurrunt : vel enim agitur de periculo rei locatæ , vel de periculo operæ locatæ , vel de periculo operis locari .

n. 1. Si res locata perit , locatoris est periculum , quia rei dominus est ^o ; adeo ut re sublata conductor mercedem præstare non teneatur , quippe quam pro usu rei promisit , nisi pro rata temporis , quo usus est conductor ^p .

Si perit antequam res locata tradita sit , conductoris quoque periculum est , hactenus ut actio ad rem illam petendam tollatur ; adeo ut nec ad id , quod interest , agere possit .

Regula autem illa patitur exceptionem . 1. si res vel

(c) d. Lib. 8. ff. per. & comm. (e) L. 34. §. 5. ff. C. E. Laut. p. 353. L. 5. pr. Per. & com. (g) §. 3. Inst. de emt. L. 23. V. O. L. 21. §. 1. Act. emt. L. 91. V. O. l. fin. Per. & com. L. 12. ff. Eod. Laut. p. 552. (h) d. L. 23. d. L. 91. L. 5. ff. Act. emt. (i) E. 33. Locat. Laut. pag. 352. L. 7. Per. & com. (l) L. 1. pr. Per. & com. L. 5. §. fin. Rescind. vend. (m) Laut. p. 352. (n) Laut. 282. & 391. (o) L. 9. C. Pignor. (p) L. 15. §. 2. ff. Locat.

vel locatoris, vel conductoris culpa perierit ^q, vel alteruter causa sit damni dati ^r; tunc enim priori casu periculum est conductoris, posteriori casu locatoris, nisi aliter convenerit ^s.

n. 2. Si *fructus rei locatæ* pereunt, v. g. per grandinem, per sterilitatem, per uredinem, per locustas, &c. periculum est conductoris, quia dominus est *seminis* ^t. Idque verum est, etsi damnum sit immodicum. Eadem enim ratio subsistit: nec iniquitas habet, quia vicissim commodum reliquorum annorum, etsi immodicum, lucratur.

Secus, ac jure Romano, ubi si omnes fructus casu pereunt, pro rata merces remittitur, ratione tamen habita præcedentium, & sequentium annorum, ita ut ubertas reliquorum annorum compensetur cum sterilitate anni præsentis ^u. At idem jus Romanum aliud statuit, 1. si casus ille non est extra *consuetudinem* ^v: 2. si culpa conductoris concurrat; uti si exercitu transeunte domum deseruit ^x: 3. si partarius est socius ^y: 4. si pacto casum in se recepit ^z: 5. si ex vitio rei locatæ oritur; uti si raucis, aut herbis segetes corruptæ fuerint ^a: 6. si non omnes fructus perierint, sed super paucitate conductor queritur ^b.

Bene autem notandum est, æstimationem damni fieri juxta pretium in contractu (scilicet *in diem Anschlag*) statutum; non vero juxta pretium præsens (*nach dem Markgangigem Preiss*.)

Quæri autem solet, cujus sit periculum pecudum? Distinguendum jure naturali est, an pecudes sint lo-

ca-

(q) L. 5. §. 2. Commod. L. 11. §. 2. L. 19. §. 1. L. 16. §. 7. Locat. (s) L. 13. §. 5. L. 9. §. 2. Locat. (r) L. 15. §. 2. & §. 7. Locat. Grot. l. 2. c. 12. §. 28. (t) L. 15. §. 2. & 4. l. 8. C. Locat. l. 25. §. 1. §. 5. 6. Eod. (v) L. 15. §. 2. ff. Locat. Struv. Ex. 24. §. 16. (x) l. 13. in n. l. 16. Locat. (y) d. lib. 25. §. 5. (z) l. 9. C. Pignor. (a) d. l. 15. §. 2. (b) d. l. 15. §. 2. junct. §. 5. Locat.

catoris, ita ut earum usus saltem conductori locetur, an vero sint conductoris propriæ. *Priori* casu dominium pecudum perit locatori, indeque conductor pro rata temporis, quo usus non est, pensionem detrahit; nam pro usu quoque pecudum pensionem solvit: ubi tamen merito attendendæ sunt exceptiones 1. 2. 3. 4. ante allegatæ. *Posteriori casu* omne periculum est conductoris, utpote domini; neque enim æquitati convenit, ut locator, qui nec jus in illas pecudes habet, nec utilitatem inde percipit (nam conductor, cui pecudes propriæ sunt, ideo minorem pensionem solvit), damnum casu datum resarcire teneatur domino ^c. Propriæ autem videntur factæ conductoris si æstimato ei datur; qui contractus *socidæ* vocatur ^d.

n. 3. Si *opera locata* est, eaque præstari potest, distinguendum est, an per conductorem, an per locatorem stet. *Priori casu* integra merces præstari locatori operæ debet, quia is paratus est præstare, & interim operas aliis locare non potest ^e. (Secus igitur si ex opera sua aliunde utilitatem perceperit). *Posteriori casu*, si locator operæ, v. g. ob morbum, ob captivitatem, &c. impeditur, quo minus operas præstare possit, ejus est periculum; ipse causa est, quod stare promissis non possit, indeque mercedem promissam exigere nequit; quin acceptam restituere tenetur ^g; sed contra eum agi ad id, quod interest, nequit ^h.

n. 4. Si *opus conficiendum* locatum est, distinguendum, an materia a locatore operis data pereat, an opus confectum. Si *materia* perit, quæ reddi debebat in eadem specie, ea perit domino materiæ: nisi
1. cul-

(c) Struv. Ex. 24. §. 6. (d) Struv. d. 1. (e) L. 61. §. 1. ff. Locat. L. 19. §. 9. L. 38. Eod. L. 24. Cond. & dem. Lib. 161. Reg. Jur. (f) L. 15. §. 6. Locat. (h) L. fin. ad L. Rhod.

1. culpa concurrat *i*: vel 2. aurum ei datum sit, ut in eodem genere restituatur: quia æstimato data est materia, & conductor operis dominus fit materiæ, cui proinde materia illa perit *k*. Si veto *opus* ipsum interit, periculum est ejus, qui opus faciendum conduxit, id est opificis *l*, donec vel approbatum, vel admensuratum sit (si scilicet ad pedes, vel ad mensuram opus præstari debet) *m*: nisi (*a*) per locatorem stet, quo minus approbetur *n*; modo tale opus sit ut probari debeat *o*: vel (*b*) vi majori pereat *p*: vel (*c*) casus vitio soli, vel rei accidat, non vitio operis *q*.

§. CCCXCIV. Denique ex præmissis apparet ratio, cur in contractibus innominatis, si ego tibi scyphum dedi, ut Stichum redderes, hic Stichus meo sit periculo *r*; adeo ut eo mortuo ante traditionem, mihi pereat. Jus enim petendi Stichum cum ejus persona extinguitur. At ego condicere scyphum possum, causa quippe data, at non secuta *s*.

S E C T I O XII.

De Mora.

§. CCCXCV. OBLIGATIO, quæ ex *mora* alterius oritur, itidem est ex delicto, vel quasi delicto. MORA enim est injusta rei præstandæ, vel faciendæ dilatio *t*: si nimirum debitor dolo, vel culpa non solvit, vel non facit quod præstare, vel facere tenetur *u*.

Causa hujus obligationis naturalis hæc est, quod de-

(*i*) Vid. L. 31. (*k*) L. 31. ff. Locat. L. 36. Eod. (*l*) d. L. 36. (*m*) ibid. (*n*) d. L. 36. (*o*) L. 37. L. 59. Eod. (*p*) d. L. 36. d. l. 59. (*q*) L. fin. l. 15. §. 2. Doct. (*r*) L. 5. §. 1. ff. Præscr. verb. (*s*) L. fin. ff. Caus. dat. (*t*) L. 21. ff. Usur. (*u*) L. 20. Eod. l. 25. L. 177. V. O.

debitor factio hoc illicito causa sit damni, quod ex eo jus mora mihi contingit; jus meum factio alterius culpato diminutum est, quod ex præcepto generali natura reparare, id est jus suum cuique tribuere tenetur.

§. CCCXCVI. An vero interpellatio requiritur? Resp. *vel* certum tempus præstationi, aut factio præscriptum est; & tunc non opus est interpellatione. Atque hoc est, quod Juris Consulti Romani ajunt, diem interpellare pro homine. Quod etiam contingit adjecta conditione; nam ea existente, consensu partium definitum est tempus. *Vel* certum tempus præscriptum non est; tunc debitor non est in mora debendi, nisi interpellatus sit: etsi una saltem vice, & privatim.

§. CCCXCVII. Effectus hujus obligationis est, 1. ut perpetuetur obligatio, ita ut debitor rei interita non liberetur; nam omne periculum rei transfertur in debitorem, si creditor a sua parte fidem implevit; 2. quod ad fructus perceptos teneatur; 3. ad percipiendos; nec non 4. ad omne id, quod interest, id est ad lucrum cessans, & ad damnum emergens, adeoque & ad usuras.

Non autem hic intelliguntur usuræ ex pacto debitoræ, nec illæ, quas quis actu percepit; illas enim ex consensu, has ex quasi contractu restituere tenetur, quia locupletior fit mea jactura: sed usuræ, quas non percepit, at quas dominus pecuniæ percipere potuisset; adeoque quæ debentur tanquam lucrum cessans.

§. CCCXCVIII. Finitur mora oblatione rei, quas res debita in potestate creditoris constituitur, qui
rem

(*) vid. jus meum contr. tit. de Usur. q. 21. (1) L. 1. C. Usur. rei jud. Jus contr. ibid. quæst. 17. (2) L. 32. pr. usur. Jus contr. d. l. q. 18. (3) L. 91. §. 3. V. O. (6) L. 23. L. 32. §. 1. V. O.

rem acceptare recusat; modo debitor post oblationem pecunia illa usus non sit: si enim usus est, tenetur ex quasi contractu, quia locupletior factus est ex aliena. Hinc Juris Consulti Romani, ad evitandas omnes lites, judicialem requirunt depositionem.

C A P U T II.

De vera origine juris, quod ex Persona Promissione, seu pacto, ac Contractu oritur.

§. CCCXCIX. **E**XPOSUIMUS capite præcedenti causam obligationis personæ in genere, sequuntur jam singulæ species: & initium faciemus a jure, quod ex PROMISSIONE oritur.

Cum ex ratione naturali constet, Deum jus aliquod nobis concessisse in res, & actiones nostras; eadem ratio naturalis dicat, unicuique quoque facultatem concessam esse de rebus, & actionibus suis pro lubitu disponendis, adeoque & jus illud sua voluntate in alium transferendi.

§. CD. Si proinde quis ita disponit, ut jus, quod in res, & actiones suas habet, i. e. utilitatem rei suæ, vel actionis, in alium transferat, eo ipso incipit esse jus alterius, desinitque esse in patrimonio promittendis, & transit in patrimonium ejus, cui promittitur: prior plus suo, & *as alienum* in bonis suis habet, posterior minus suo habet; & id, quod alter debet, *as creditoris* vocatur.

§. CDI. Hoc posito, necessario a parte ejus, qui promisit, id est jus suum, in alium transtulit, sequitur

(c) vid. jus meum contro. tit. de Act. emt. q. 17.

(d) Grot. l. 3. c. 19. §. 1. n. 10 & l. 3. c. 1. §. 18. n. 1.

tur obligatio, seu necessitas faciendi, vel præstandi id, quod promisit; quia ex regula naturæ generali jus suum cuique tribuere tenetur.

Atque hæc obligatio naturalis consensu omnium gentium, etiam maxime barbararum, firmatur, utpote quibus nihil sanctius est fide; unde apud Græcos, & Romanos, *fides* pro Dea culta fuit. CICE-RO fidem dixit vinculum generis humani *f*: SENECA sanctissimum humani pectoris bonum *g*: QUINTILIANUS supremum rerum humanarum vinculum *h*: CICERO fundamentum justitiæ *i*: HORTATIUS justitiæ sororem *k*. Fide sublata commercium tolli, ait ARISTOTELES, quod est inter homines, *l*; & CICERO tradit, nefarium esse fidem frangere, quæ continet vitam *m*: quod plenius alibi illustratum est *n*. Hinc regula in jure Romano traditur quod *consensientes in aliquam rem, consensu obligari necessario ex voluntate nostra videamur* *o*. Atque hanc obligationem circa promissa Juri Romani ex æquitate naturali deducunt: *quia nihil tam fidei humane congruum est, quam pacta conventa servari* *p*; & *quia grave est fidem fallere* *q*.

Atque hæc obligandi ratio æque in *pactis*, quæ Juri Romani *nuda* vocant, ac in *contractibus* obtinet. Cur vero legislatores Romanorum saltem ex *contractibus* actionem dederint, non ex *pactis nudis*, ejus rationem *infra* indagabimus.

§. CDII. Pactum est duorum, vel plurium; in idem placitum consensus *r*.

Sam. de Cocceii Inst. ad Grot. T §. CDIII.

(e) Vid. Grot. l. 2. c. 11. §. 1. n. 4. l. 2. c. 13. §. 22. l. 3. c. 19. §. 6. & c. 23. §. 2. vid. indicem voce *fides*. (f) Grot. l. 3. c. 25. §. 1. 2. (g) Grot. d. §. 1. n. 1. (h) Grot. l. 3. c. 19. §. 1. n. 2. (i) Grot. l. 2. c. 11. §. 1. n. 4. (k) d. c. 11. §. 1. n. 4. (l) Grot. d. c. 25. §. 1. (m) d. c. 25. §. 1. n. 2. (n) Vid. comment. ad Grot. d. cap. 11. §. 1. (o) l. 52. §. 4. O. A. (p) l. pr. pact. l. 11. §. 1. act. emt. (q) l. 1. pr. Contit. pec. (r) lib. 1. ff. Pact.

§. CDIII. Pacta jure naturæ dividuntur 1. in expressa, vel tacita : 2. in personalia, vel realia : 3. in unilateralia, vel bilateralia : 4. in liberatoria, vel obligatoria : 5. in publica, vel privata.

Reliquæ divisiones, quod nimirum 1. quædam sint nuda, quædam vestita ; 2. quod pacta sint vel nuda, vel contractus ; 3. quod quædam in continenti adjiciantur contractibus bonæ fidei, quædam ex intervallo ; ex jure Romano originem habent.

§. CDIV. Prima igitur divisio pactorum est, quod quædam sint *expressa*, quædam *tacita*. *Pacta expressa* sunt, ubi consensus verbis, vel literis declaratur ; adeoque ubi utriusque consensus ex verbis, vel literis apparet.

Pactum tacitum est, ubi voluntas vel signis declaratur, vel actu aliquo ; unde de voluntate constat.

n. 1. *Signis* animus transferendi jûris declaratur, si talia sint ; quibus usu, & observantia voluntas designari solet. Sic qui annuit, affirmare ; qui abnuir, negare videtur ;

n. 2. *Actibus* quoque voluntas declarari solet, si tales sunt, unde certo de voluntate constat. Constat autem de voluntate agentis

I. *Ex facto, & actione personæ*. Ita caupones, naturæ ; stabularii, aurigæ, &c. qui res, vel personas recipiunt, tacite securitatem promittunt ; atque ex hoc tacito pacto actio de receptis datur. Qui judicem adeunt, tacite promittunt, se staturos ejus sententiæ ; atque ex hoc pacto nascitur actio *judicati*. Qui peritiam publice profitentur, eam præstare debent illis, qui opera eorum utuntur ; hinc mensor, qui falsum modum dixit, procurator, qui negligentia sua damnum intulit, judex, qui malè judicavit, ex *tacito pacto* tenentur.

n. 3.

(s) Laut comp. pag. 46. (t) Laut. Comp. pag. 44 & 46.
 (u) Laut. comp. pag. 44. (v) Laut. com. pag. 46. (x) l. 2.
 3. 4. pr. Pact. (y) Grot. l. 2. c. 24 §. 1. 2. (z) Tot. tit. ff.
 Si ment. fals. mod. & Tot. tit. de extraord. cogn.

n. 3. II. Ex actionis fine : si quis enim ad certum finem agit, cum intentione agit; adeoque vult quod agit; sed non ultra illum finem. Hinc creditor, qui pignus debitori reddit, necessario remittit securitatem; neque enim alia ratio dari, nec alius finis hujus actus esse potest; cum tota, & unica securitas creditoris in detentione pignoris consistat: non vero remissum est debitum, quia alia ratio redditionis dari potest.

At si creditor reddit chirographum, necessario vult remittere debitum, quia alia ratio illius actus dari nequit: non enim reddit chartam, sed obligationem, quæ in ea continetur.

n. 4. III. Ex mediis necessitate, si nimirum fides alicui data, negatis his mediis, ad effectum deduci non potest: hoc erit casu is, qui aliquid promissit, omnia quoque promississe videtur, quæ ad executionem promissi necessaria sunt. Cujus rei exempla vide apud Grotium: Hinc qui in civitatem se recipi patitur, tacite promittit, se legibus illius civitatis staturum: qui collegio se jungit, oneribus, & statutis illius collegii eo ipso se subjicit.

Unde patet ratio, cur is, qui admittit legatos certo caractere munitos, eis etiam prærogativas characteri illi usu communi, vel speciali illius Curie, annexas, tribuere teneatur; idque ex tacito pacto: dum enim recipit, legatum, consentit in omnia, quæ ex usu communi, vel ex usu Curie, characteri ejus debentur.

n. 5. Non ergo consentire videtur qui tacet: adeoque non videtur juri suo renunciare qui longo tempore, vel eo non utitur, vel id negligit.

T 2

§. CDV.

(a) Grot. l. 2. c. 16. §. 23. (b) Grot. l. 2. c. 4. §. 4. Conf. l. 2. §. 1. ff. pact. (c) Grot. l. 2. c. 24. §. 1. & 7. l. 2. c. 15. §. 17.

§. CDV. *Secunda* divisio pactorum est, quod alia sint personalia, alia realia ^d, alia mixta ^e.

n. 1. PERSONALIA sunt, quæ ad personam paciscentis restringuntur ^f, & in solam personam [non in rem) concepta sunt ^g : v. g. si paciscor, me a persona petere nolle ^h.

Hæc pacta ad *alios* non pertinent; ; adeoque nec profunt, nec nocent hæredibus ^k. Nedum profunt, vel nocent sociis, correis, & condominis ^l.

Excipe, si ipsius paciscentis interest, ut pacta aliis profint, vel noceant. Atque hæc ratio est, cur pacta profint, vel noceant *successori singulari* ^m, quamdiu scilicet paciscens vivit ⁿ; quia alias nec paciscenti ipsi prodesse. Ex eadem ratione quoque profunt *fidejussori* ^p.

n. 2. REALIA sunt, quæ non ad personam paciscentium restringuntur ^q, sed in rem constituuntur ^r: uti si pactum generale est, ne petam ^s; vel si in genere profiteor, alterum non teneri ^t.

Hinc 1. profunt, & nocent hæc pacta hæredibus ^u, quia res ad eos transfertur: 2. successoribus singularibus etiam mortuo paciscente ^v: & 3. fidejussoribus ^x: quia ad eandem causam accedunt: 4. sociis, & condominis ^y 5. Correis ^{yy}.

n. 3. MIXTA sunt, quando idem pactum ex altera parte est in rem constitutum, ex altera parte in personam conceptum, uti si pactum est, *ne ego petam*, vel *ne a te petatur* ^z.

An

(d) L. 7. §. 8. Pact. Grot. L. 2. c. 16. §. 16. (e) L. 57. ff. Pact. (f) L. 21. pr. l. 25. §. 1. Pact. (g) L. 17. §. 5. eod. (h) L. 7. §. 8. ff. Pact. (i) L. 21. pr. Pact. (k) d. L. 21. d. L. 25. (l) L. 23. ff. Pact. (m) L. 16. 17. §. 5. Pact. (n) L. 21. pr. Eod. (o) Vid. jus meum controvers. tit. de pact. q. 6. (p) l. f. Pact. (q) arg. d. L. 21. pr. d. L. 25. §. 1. (r) L. 17. §. 5. Eod. (s) L. 7. Pact. (t) L. 40. pr. Pact. (u) L. 40. pr. pact. (v) L. 17. §. 5. pact. (x) L. 31. pact. l. ff. Eod. (y) L. 35. pr. Rec. urb. (yy) Jus meum contr. q. 7. (z) L. 37. ff. pact.

An vero pacta in dubio sint realia, vel personalia, infra explicabimus, ubi de interpretatione pactorum agemus.

§. CDVI. *Tertia* pactorum divisio est, quod alia sint *obligatoria*, alia *liberatoria*. Per *illa* obligatio nova contrahitur; per *hæc* obligatio, quæ fuit, dissolvitur.

Pacta hæc liberatoria non dissolvunt negotium *traditione* consummatum; sed subsistit prius negotium, & novum contrahitur. At negotia solo consensu contracta mutuo dissensu dissolvuntur^b. Idque verum est, etsi nudo pacto voluntas dissolvendi declaretur. (Quod jure Romano mutatum, & ex tali pacto saltem exceptio data est.)

§. CDVII. *Quarta* divisio pactorum est, quod alia sint *unilateralia*, alia *bilateralia*. *Illa* sunt, ubi obligatio saltem est ab una parte, ut in mutuo, stipulatione, donatione, &c.; *hæc*, ubi ultro, citroque oritur obligatio^c.

§. CDVIII. *Quinta* divisio est, quod pacta alia sint *publica*, de quibus §. *seq.* alia *privata*, de quibus §. 412. agemus.

§. CDIX. *Pacta publica* sunt, quoties contrahentes de re, vel causa publica disponunt: quod fit 1. per fœdus, 2. per sponsonem, 3. per pacta, quæ a privatis de re publica fiunt, & sub mandato continentur^e. **PRIMO** de FOEDERIBUS agemus.

n. 1. MENIPPUS apud LIVIUM triplicia fœdera esse, ait: vel quæ arbitrio victoris præscribuntur; vel quæ inter pares bello æquo fœdere contrahuntur; vel cum amici sociali fœdere se jungunt^f.

Grotius alia fœdera idem constituere, ait, quod juris est naturalis; alia aliquid ei adjicere^g. Conventions,

(b) L. 7. §. 6. pact. L. 58. Eod. (c) L. 19. ff. Verb. Sign. (e) Grot. L. 2. c. 15. §. 2. & 17. n. 4. & L. 4. c. 22 (f) Grot. L. 2. c. 15. §. 4. (g) d. c. 15. §. 5. 6.

iones, quæ juri naturali aliquid adjuvant, aut æquales esse, ait, aut inæquales ^b.

n. 2. At in genere dicendum est, fœdera fieri posse de quavis causa publica; unde tot nomina horum fœderum esse possunt, quot causæ. Dantur igitur fœdera socialia ^l, fœdera pacis ^k, fœdera commerciorum ^l, fœdera deditiois, &c. ^m. Fœdera autem amicitiae eo sensu, quo GROTIUS ea admittit, non dantur ⁿ.

n. 3. Fœdera sunt 1. vel offensiva, vel defensiva.; 2. vel æqualia, vel inæqualia ^p. 3. Fœdus est vel personale, quod intuitu solius personæ initum, adeoque in solam personam conceptum est; vel reale quod non ad personam restringitur, sed in rem conceptum est ^q.

n. 3. Grotius fœdus reale esse, statuit, quando cum populo contractum est (etsi postea status in regnum mutetur, nisi causa pacti propria fuerit ei statui).

Si cum rege contractum est, non statim personale esse, ait; sed reale censeri si perpetuum est, aut factum in bonum regni, aut cum rege, & cum successoribus ^r.

In dubio fœdera credi, putat, realia, si favorabilia sunt, personalia vero, si sunt odiosa, .

n. 4. Nos statuimus fœdera regulariter esse realia, quia Princeps semper qua talis, adeoque jure populi contrahit; modo intra fines administrationis paciscatur, i. e. in utilitatem reipublicæ.

n. 5. Hinc jam facilis est decisio quæstionis, an successor ex fœdere antecessoris obligetur? GROTIUS ⁿ disti-

(b) d. c. 15. §. 6. 7. (i) vid. infr. L. 7. cap. 4. (k) vid. infr. L. 7. c. 8. (l) Grot. L. 2. c. 51. §. 6 L. 2. cap. 13. §. 3. (m) Grot. in indice, voce, deditio (n) Grot. L. 3. c. 24. §. 7. c. 20. §. 40. L. 2. c. 55. §. 5. (o) cujus divisionis effectum vide apud Grotius L. 3. c. 1. §. 6. n. 2. (p) Grot. L. 2. c. 15. §. 6. n. 1. §. 7. L. 1. c. 3. §. 21. Lib. 2. c. 16. §. 19 & c. 19. §. 2. (q) Vid. supr. §. 405. (r) Grot. L. 2. c. 16. §. 16. n. 1. (s) Grot. L. 2. c. 16. §. 16. n. 1. (t) Grot. d. §. 16. n. 3. (u) L. 2. c. 15. §. 20.

stinguit, an regnum sit *patrimoniale*; adeoque successor sit simul *bonorum hæres*; an regnum sit *usufructuarium*, adeoque in solo regno succedatur; an vero *mixto jure* successor vocetur, ita ut partim in bona, in regnum autem in solidum succedatur.

Successorem regni patrimonialis semper teneri, ait, ex promissis defuncti. Eos autem, qui in solum regnum, vel mixto jure succedunt, *directe* non obligari, quia jus non accipiunt a proximo possessore, sed *indirecte*, jure, nimirum, civitatis, quæ se obligare per Principem videatur: modo res probabilem habuerit paciscendi causam *. Atque ex his principiis etiam alienationes regum dijudicandas esse putat.

Alii distinguunt, an modica læsio in civitatem redundet, an immodica: illo casu successorem obligari, non hoc. Quos merito rejicit Grotius.

n. 6. Nos dicimus, successorem regulariter ex fœdere antecessoris obligari, quia defunctus ut rex contraxit; modo pactum non tendat in reipublicæ detrimentum. Aliud tamen dicendum, & pro personali pacto habendum est, si ad solam personam paciscantis restrictum, vel tale aliquid promissum est, quod personam regis paciscantis non excedit.

Ex pacto igitur, seu fœdere reali successor obligatur, 1. etsi is non sit bonorum privatorum hæres; 2. etsi antecessor, a quo causam habet, regno pulsus fuerit: non vero 3. si contrahens est usurpator; nisi in utilitatem civitatis aliquid inde pervenerit: nec 4. si regnum est bello quæsitum, & fœ-

T 4 dus

(v) d. de 14. §. 11. (x) d. c. 14. §. 12. n. 2. & l. 2. c. 16. §. 16. nu. 2. l. 3. c. 20. §. 6. (y) d. §. 16. nu. 3. & 6. (z) Grot. l. 2. c. 14. §. 12. nu. 2. (a) Grot. l. 2. c. 14. §. 12. n. 2. l. 2. c. 16. §. 16. n. 2. & 4. l. 3. c. 20. §. 6. (b) Grot. l. 2. c. 14. §. 11. n. 1. & c. 7. §. 9. (c) Grot. l. 2. c. 16. 17. (d) Vid. infr. l. 6. c. 3.

us non tendit in utilitatem regni ^a; quia regnum hoc non est regis, sed populi.

Cæterum distinctio illa, an causa pacti sit *odiosa*, an *favorabilis*, est mere civilis, nec ullam effectum jure naturali habet.

n. 7. Quidam successorem ex nullo fœdere antecessoris obligari, existimant: 1. quia omnis societas adeoque & ea, quæ inter regem, & subditos intercedit, morte tollitur: 2. quia fœdera juramento velut fundamento innituntur; juramenti vis autem personam non excedit, &c. At utrique rationi satisfacit Grotius *f*.

n. 8. Contrahere fœdera possunt solæ summæ potestates *g*, (non duces belli ^b) etsi diversæ sint religionis ⁱ. Cæterum, fœdera æque, ut pacta de rebus, & de factis fieri possunt.

n. 9. *Effectus* fœderum est obligatio præstandi *id*, quod fœdere promissum est; etsi juramentum non accesserit ^k.

Quid speciatim in fœdere sociali præstandum, & quid circa auxilia promissa juris sit, de eo agemus Lib. 7. Cap. 4. 1.

n. 10. Finitur fœdus 1. mutuo dissensu, 2. finito tempore adjecto ^m, 3. si altera pars violaverit ⁿ, 4. sublata republica, cum qua fœdus initum est, 5. sublata persona ^o; si fœdus saltem est personale ^p. Quando fœdus sit reale, quando personale, explicavimus n. 3. 6. Non vero finitur si Principis persona, aut 7. status mutatur; nec 8. si Rex *regno* pellitur.

§. CDX.

(e) Dissert. Grot. 1. 2. c. 14. §. 10. 11. (f) Id. l. 2. c. 16. §. 16. n. 4. §. (g) Grot. l. 1. c. 3. §. 6. n. 1. l. 2. c. 5. §. 3. (h) Grot. l. 3. c. 22. §. 7. (i) Grot. l. 2. c. 15. §. 8. usq. ad §. 13. Prol. §. 27. (k) Grot. l. 2. c. 16. §. 16. n. 5. (l) Vid. Grot. l. 2. c. 5. §. 17. n. 1. §. 26. in fin. (m) Id. l. 2. c. 15. §. 4. (n) d. c. 15. §. 15. (o) Grot. l. 2. c. 14. §. 11. (p) Grot. l. 2. c. 16. §. 16.

§. CDX. II. SPONSIO est pactum a Duce belli initum de finiendo bello. De quo *infra* plenius agemus.

Hoc pactum non obligat civitatem, nisi rati habeat; rati habitio autem non elicitur ex silentio r.

§. CDXI. Sed & III. præter sponsiones quædam ab inferioribus magistratibus promitti solent r, unde summa potestas obligatur. Nimirum, (a) si id sub eorum mandato continetur u, etsi contra arcanam instructionem egerint v: (b) si civitas promissa rati habuerit x; alias promittens saltem tenetur ad id, quod interest y.

Atque hæc ratio est, cur Duces belli inducias contrahere possint r, & cur deditionis conditiones a, &c. a Ducibus pactæ servari debeant; nisi arbitrium populo reservatum sit b. De quo alibi agetur.

§. CDXII. Pacta privata sunt, quæ ex causa privata fiunt, etsi vel Principes inter se, vel Princeps cum suis, aut alienis subditis, de re, vel facto privato paciscatur.

CDXIII. Causa hujus juris ex pacto, & promissione quæsitæ, ex jure naturali oritur: Naturali enim ratione cuique hominum a creatore concessum est jus in suum corpus, res, & actiones; simulque facultas de corpore, rebus, & actionibus suis disponendi.

Si proinde quis ita disponit, ut usus corporis sui, utilitas suæ actionis, res sua, ad alium pertinere debeat, hac dispositione jus ejus esse definit, & jam fit alterius.

Promittens ergo, qui debitor dicitur, plus suo habet, & æs alienum in ejus bonis esse dicitur; unde obligatur ad jus illud tribuendum ei, in quem id sua voluntate transtulit.

Is,

(q) d. c. 16. §. 16. (r) d. c. 15. §. 17. (s) d. c. 15. §. 1. & 17. n. 4. L. 3. c. 22. §. 6. (u) d. c. 23. §. 2. (v) d. c. 22. §. 4. (x) d. c. 22. §. 3. (y) d. c. 12. §. 4. n. 3. (z) d. c. 22. §. 8. (a) d. c. 22. §. 9. (b) d. c. 22. §. 12.

Is, cui promittitur, & qui creditor vocatur, minus suo habet; patrimonio ejus aliquid deest: unde actio ei datur, i. e. jus persequendi res suam ab eo, qui aliquid facere, vel prestare promisit. (*Vid. supr. §. 337. seq.*)

§. CDXIV. Requiritur autem 1. consensus paciscentium in id, quod placitum est: i. e. in id, quod inter utrumque convenit. Unde (a) omnis reservatio mentalis excluditur cc. (*vid. jus meum controvers. tit. de jurej. §. 4.*) (d) pollicitatio nullam obligationem producit.

2. Ut voluntas partium declaratur d. Declaratur autem voluntas verbis, vel factis dd. *Verbis*, si [a] promittens vel ipse verbis promittit, vel per alium e: (b) si is, cui promittitur, vel ipse verbis consentit, vel per alium f. Quando vero is consensus perfectus sit, alibi explicavimus; ubi simul demonstravimus, quando consensus revocari possit g. *Factis*, si signo aliquo, inter homines ad declarandam voluntatem recepto, consensus declaratur h: atque hæc pacta tacita supra vocavimus. (§. 404.)

§. CDXV. Diximus, pactum esse duorum in idem placitum consensum. Hinc tres regulæ naturales sequuntur: 1. ex pacto illo, ex consensu illo duorum, tertium non obligari: 2. paciscentes inter se promittere non posse, tertium daturum: 3. tertio ex consensu illo duorum nullam acquiri obligationem. De singulis nunc agemus.

PRIMO igitur naturale est, *neminem ex pacto alterius obligari*; quia pactum tantum valet inter consentientes: tertius autem non consentit.

Ex-

(c) Grot. L. 2. c. 11. §. 11. (cc) Id. L. 2. c. 14. §. 2. & 3. L. 3. §. 17. §. 2. (d) Grot. L. 2. c. 11. §. 5. n. 1. & 2. (dd) *vid. indicem, voce Voluntas.* (e) Grot. L. 2. c. 11. §. 12. (f) d. c. 11. §. 14. (g) d. c. 11. §. 14. usque ad §. 19. (h) L. 1. §. 3. Pact. L. 54. L. 57. ff. Obl. & act. L. 38. pr. V. O.

Exceptio igitur est, 1. si tertius ille me mandante paciscitur *k*. Quod etiam factum 2. censetur si is, quem negotiationi meæ præfeci, pactus est; tunc enim ego actione iustitoria *l*, vel exercitoria *m*, ex pacto illo conveniri possum in solidum *n*: item 3. si servi, vel filii, sciente, & patiente domino vel patre, de mercibus peculiaribus paciscuntur; tunc enim datur creditoribus actio tributoria intuitu illarum mercium *o*. Eadem ratio 4. est si servi, vel, filii de peculio servili, aut profectitio paciscuntur; tunc enim creditores actione de peculio agunt contra dominum, & patrem, ut pro quantitate peculii eis satisfaciat *p*. Nec non 5. si servi, & filii jussu patris, &c. promittunt; tunc enim pater &c. tenetur ad omne, quod ex contractu illo debetur *q*. Atque hæc 7. ratio est, cur subditi ex scædere, & aliis pactis Principis obligentur: quia omnis administratio eorum voluntate in Principem collata est *r*.

7. Si servi, vel filii familias, ignorante domino, vel patre, paciscuntur, & ex pacto illo aliquid in rem horam versum est, creditores contra dominum, vel patrem, agunt actione de in rem verso: non ex tacito domini, vel patris consensu, sed ex æquitate illa naturali, ne quis locupletior fiat cum jactura alterius.

8. Si tutor paciscitur nomine pupilli, ex hoc pacto pupillus & obligatur, & agere potest: quia naturali ratione tutori defensio pupilli commissa est.

9. Sed & in genere dicendum, quoties quis ex alterius pacto locupletior fit, eum, qui locupletior factus est, obligari.

§. CDXVI.

(K) Tot. tit. Mandati. (l) Tot. tit. de Inst. act. (m) Tot. tit. de Exercit. act. (n) Dissent. Grot. L. 2. c. 11. §. 13. (o) Tot. tit. de tribut. 2. §. (p) Tot. tit. de Peculio. (q) Tot. tit. quod jussu. (r) Grot. L. 3. c. 14. §. 6. n. 2. L. 3. c. 21. §. 5. (s) Tot. tit. ff. de in rem. &c. (t) Tot. tit. de auth. tut. vid. sup. §. 194.

§. CDXVI. SECUNDO, naturale esse, diximus, *paciscentes inter se promittere non posse, tertium daturum, vel facturum* *a*. Si proinde Sejus mihi spondet, Cajum quinque daturum, nulla inde oritur obligatio *v*, nec intuitu Seji, qui mihi nihil dare promisit, nec intuitu Caji, qui plane non promisit *x*.

Exc. 1. si mea interest; uti si Sejus mihi spondet pœnam, in casum si Cajus quinque non solverit *y*.

Exc. 2. si factum suum, vel 3. hæredis promittit. Sic v. g. qui spondet, *dolum abfuturum esse*, tantum spondet, se curaturum, ut dolus malus absit: si quis spondet, *habere licere*, operam suam, & diligentiam promittit ut habiturus sit: si quis spondet, *per hæredem non fieri quo minus fiat*, itidem saltem spondet, se curaturum, quo minus hæres impedimento sit, &c. *z*. Atque his casibus promissor liberatur præstando omnem diligentiam *a*.

§. CDVII. TERTIO, naturalis ratio dicitur, *neminem alii pacisci posse* *b*. Si proinde Sejus mihi promittit, se Cajo quinque daturum, non valet pactum, nec illud obligationem producit *c*. Ego enim agere non possum, quia Sejus non promisit, se mihi quinque daturum: nec Cajo actio competit, quia cum eo plane nihil actum est *d*.

Exc. 1. si non ipsa obligatio in tertii personam collata est, sed actus saltem corporalis, ut traditio, solutio, &c. *e*. Hinc (*a*) si Sejus mihi spondet, se mihi, aut Cajo quinque daturum, mihi soli obligatur; at solutio recte fieri potest Cajo, qui meum est instrumentum, adeoque meo nomine, meaque volun-

(u) §. 4. inst. de inut. stip. L. 83. pr. V. O. (v) d. §. 14. (x) L. 83. pr. V. O. (y) §. 20. inst. de inut. stip. ibique Vinn. (z) d. L. 83. pr. L. 61. pr. eod. (a) Grøt. introd. ad prax. Holl. L. 3. c. 3. §. nemo. (b) §. 5. inst. de inut. stip. Par. disp. de jur. tertii §. 16. & 21. (c) d. §. 6. (d) disp. §. 22. (e) §. 3. Inst. de inut. stip. Quod exemplis illustrat Parens in disp. de jure tertii §. 10. seq.

luntate, pecuniam illam accipit *f.* (b) Si Sejus mea voluntate, meoque nomine, pecuniam suam Cajo (quî a me pecuniam mutuam poposcit) ea lege numerat, ut mihi solveret, mihi acquiritur obligatio pecuniæ creditæ *s*: Sejus enim saltem est instrumentum, & ex mea voluntate, ac meo nomine pecuniam solvit: ibi igitur actio non est agentis, sed causæ.

Exc. 2. si mea interfit: uti [*a*] si Sejus pœnam spondet, in casum, quo Cajo quinque daturus non est *b*: (b) si Sejus sponder, se dotem, quam accipit, familiæ restitutum, &c. *i*

Exc. 3. Si quis ut nudus minister, vel nuncius contrahat; tunc enim non sibi stipulatur, sed domino, cujus est instrumentum *k*.

Idem dicendum 4. si procurator ex re domini stipuletur *l*; vel 5. domino præsentem *m*: non enim suo nomine, sed nomine domini volentis paciscitur.

Exc. 6. si stipuletur hæredi *n*; vel 7. eis, qui in potestate nostra sunt *o*: ut servis, & filiis familias, in iis rebus, quæ paciscenti acquiri possunt *p*; hi enim cum paciscente una sunt persona. Sed & filius patri stipulari potest *q*.

Exc. 8. si quis vi officii alii stipulatur, uti tutor pupillo *r*. Dictum enim in præcedentibus est, naturali jure tutoribus incumbere defensionem pupillorum (§. 194.) Jure Romano pupillis læsis electio datur, an recedere a contractu, an contra tutorem agere velint *rr*.

Exc.

(f) d. §. 5. (g) L. 9. §. p. R. C. L. 126. §. 2. V. O. (a) §. 18. Inst. de inut. stip. (i) L. 4. L. 7. C. Pact. conv. L. 45. ff. Sol. matr. (K) L. 14. §. fin. L. 15. ff. Const. pec. Par. d. disp. §. 16 (l) L. 68. ff. Procur. (m) L. 79. V. O. (o) §. 4. pr. inst. inut. stip. (p) d. §. 4. in fine Lib. 39. L. 130. pr. V. O. (q) d. §. 4. (r) L. 5. §. pen. de Pec. const. (rr) L. 1. pr. tut. & rat. Tot. tit. de minor.

Exc. 9. Jure Romano per publicam personam, v.g. per Notarium, aliis quoque pacisci licet. Sed & militi per aliam actio acquiri potest.

Regula initio hujus §. proposita vera est, *etsi Sejus spondeat, se mihi quinque daturum Cajo nomine*; eadem enim ratio manet. Sane, Sejus nec mihi obligatur, quia non mihi, sed Cajo dare promisit, adeoque mea non interest; nec Cajo obligatur, quia cum hoc nihil actum est, adeoque deficit consensus.

Non autem consentire videtur qui errat, & quidem 1. in CORPORE, adeoque in re ipsa, de qua agitur: uti si quis vendit fundum Cornelianum putans Sempronianum; si promittit Stichum, putans Sejum; si quis vult lancem relinquere, & relinquit vestem; si in merce erratum est, vel in specie, uti si emit servum, putans ancillam.

Idem 2. obtinet si errat in SUBSTANTIA NEGOTII puta in pretio; vel si putat vendi, cum alter saltem locaverit; si in virginitate sponsæ; vel in competentia judicis errat; item si cum furioso contrahit, qui consentire nequit; aut si res ipsa non est in commercio.

Sed & 3. consentire non videtur qui INMATERIA errat, etsi de corpore constet: uti si cæcus emit,

(s) L. 20. Reb. Cr. L. 1. §. 15. Mag. Conv. (t) Disfentiunt H. Pist. obs. 3. Carpz. p. 2. c. 33. def. 26. Zas. ad L. 38. §. 13. V. O. (v) L. 9. pr. L. 31. §. 2. L. 62. §. 2. ff. contrah. emt. L. 4. de legat. 1. L. 22. L. 32. V. O. l. §. fin. pign. Groc. L. 2. c. 11. §. 6. (y) L. 137. §. 1. V. O. L. 9. pr. Hær. inst. L. 4. C. Eod. (z) L. 9. §. 1. inst. Hær. (b) L. 9. ff. Contr. emt. (c) L. 11. §. 1. C. E. (d) d. L. 9. C. E. (e) d. L. 9. arg. L. 18. Reb. cred. (f) Nov. Leon. 91. ibique Goth. (g) L. 2. ff. de judic. L. 15. ff. de jurid. (h) L. 2. §. 16. pro emtote. (i) L. 6. ff. contr. emt. L. 62. §. 1. L. 70. eod. (k) L. 11. pr. ff. de contr. emt.

emit, ac se in materia errasse, asserit *l*; si æs pro auro, vel plumbum pro argento mihi vendidisti *m*; si vas aureum venditur, quod orichalcum est *n*.

Hinc is, qui aurum promisit; & æs solvit, non liberatur *o*.

Non autem in materia errare videtur, qui mensam inauratam, vel ex materia auro mixtam constantem; pro aurea emit *p*; nam utraque aurea dici potest: Nec si vinum emit, idque acidum invenitur *q*: Nedum in materia errat, qui in qualitate materiae errat: uti si vase aureo venditio inveniat, aurum vilius esse *r*; si emtor putet virginem, quæ mulier est *s*; si mensam quasi citream emit, quæ non est *t*: non enim asseruit, esse citream.

Exc. Si quis asseruit etiam qualitatem, tunc eam tenetur præstare; quia consensum non est, nisi in illam qualitatem: Hinc si quis emit mensam quasi argenteam, quam solidam esse venditor asserit; nulla est emptio, & condici pecunia potest *u*.

Præterea notandum est, omnibus his casibus subsistere quidem negotium, sed emptorem agere posse ad id, quod interest *v*.

Denique, & 4. consentire non videtur qui IN PERSONA errat: uti si testator alium hæredem scribit, alium scribere voluit *x*, si filium se instituisse credidit, qui postea supposititius probatur *y*.

Hinc nuptiæ cum Lea contractæ ipso jure nullæ fere, & non nisi ex ratihabitione Jacobi convaluerunt *z*.

Neque obstat exemplum Gabonitarum, quibus per

(*l*) d. L. 11. (*m*) d. L. 11. d. L. 9. §. 2. contr. emt. (*n*) L. 47. ff. contr. emt. (*o*) L. 50. solut. (*p*) L. 14. ff. contr. emt. (*q*) L. 9. §. 2. contr. emt. (*r*) L. 10. ff. contr. emt. (*s*) L. 11. §. 1. contr. emt. (*t*) L. 21. §. 1. contr. emt. (*u*) L. 41. ff. contr. emt. (*v*) L. 21. §. 2. contr. emt. (*x*) L. 9. ff. hæ. inst. (*y*) L. 4. hæ. inst.

per errorem fidem dederunt proceres Israelitarum: hæc promissio autem adeo firma, & valida credita fuit, ut murmurante quoque populo confirmata, violatioque fidei a Saule facta nonnisi internecone ejus familiæ expiari potuerit *z*. Resp. per hunc errorem jus Israelitarum læsum non fuit; res ipsa enim, de qua jurabatur, non erat injusta, quia ipse Deus parere jussit eis, qui ultro se submitterent: neque dolus, quo Gabaonitæ utebantur, jure improbatur, quia pro tuenda vita simulaverunt (§. 380). Sed & ipsi Israelitæ causa fuere erroris: proceres enim dubitabant, num sint ex damnatis populis, & nihilominus ipsis fidem dederunt; facile autem interrogando numen certiorari potuissent. Neque Gabaonitæ proceribus ex iis percunctantibus, qui, & unde essent, negabant, se esse ex damnatis populis, sed, *se esse fervos eorum*, respondebant. Fides igitur personis Gabaonitarum in genere sub nulla conditione data jure Israelitas obligavit. Quod infra plenius examinabimus.

n. 3. Equidem quæ hætenus dicta sunt, quod error vitiet negotium, vera saltem sunt intuitu errantis, non vero intuitu decipientis. Si proinde, is, qui æs pro auro ignoranter accepit, solum retinere velit, alter id conditione indebiti, quasi errore solum, repetere nequit *a*. Atque hinc si debitor æs, aurum asserens, pignori dedit, pignus hoc in ære subsistit, quia in corpore consensus est; neque debitor defectum consensus allegare potest *b*. Similiter si quis stipulatus est æs, quod aurum asserit, valet stipulatio, quia consensus est in corpus; nec debitor errorem allegare potest, quia scivit. Utroque autem casu deceptus restituere æs, & agere vel ad præstandum promissum aurum, vel ex dolo potest *d*.

§. CDXVIII.

(z) Jos. XI. seq. 2. Samuel. XXI. v. 1. seq. v. 14. (a) L. 50. ff. Solut. (b) L. 1. §. fin. pign. act. (d) dict. legib.

§. CDXVIII. Quæritur, an vis, & metus, consensus impediant? Negatur; quia si quis vi, vel metu coactus aliquid egit, adest duorum in idem placitum, & consensus: quod latius alibi explicatum est.

Hinc jam facile deciditur quæstio, *an fides prædoni data servari debeat?* Nos merito id affirmamus. Si proinde latro mucrone intentato me adigit, ut literas cambiales ei scribam, solvere debitum præcise teneor. Nam 1. consensus utriusque partis hic adest: ego de meo jure, de mea pecunia dispono, ac jus in latronem mea voluntate transfero; hoc jus igitur mea voluntate quæsitum latroni, tribui ei debet ex prima juris naturalis regula. Neque 2. allegari potest, injuria prædonem egisse, adeoque eum potius mihi ad reparandum teneri: nam alia quæstio est, an obliget ex promisso; alia, an alter injuriam committat; vim mihi inferendo: utrumque verum est, at separata hæc sunt negotia.

Nec 3. opponi potest, quod vis, ac metus impediant consensum, adeoque dispositio nulla fit. Nam voluntas, quæ vi aliena movetur, non magis desinit esse voluntas, quam ea, quæ ex libidine, alioque naturæ motu movetur. Hinc 4. merito Jcti dixere, coactam voluntatem etiam esse voluntatem.

At is, qui vi, ac metu coactus promissit, ad reparationem hujus injuriæ omnino agere potest *s.* quia sunt negotia: 1. promissio, quæ valet etiam vi extorta: 2. injuria, quæ per vim illata est, & quæ reparari necessario debet, quia promittendi damnum inde datum est. Effectus hujus rei est, ut differre implementum promittens possit, donec de injuria vel cautum, vel satisfactum sit. Desinit autem injuria si pacto expresso remissa est ab eo, qui remittere

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot. V po

(e) L. 21. §. 4. Quod metu. caus. (f) vid. Grot. L. 2. §. 11. §. 5. & 7.

potest: uti (a) si subditis rebellibus impunitas injuriz commissæ promissa sit; quod fit per clausulam amnestiæ: (b) si prædoni capitis pretium imponitur, & is ipse se sistat; (c) si fides hosti, vel prædoni, ut hosti, & ut prædoni, datur ^b.

§. CDXIX. Sed & potest asserimus, dolus quoque non impedire consensum, adeoque negativum dolo contractum non fieri irritum: etsi dolus causam dederit negotio, nisi talis error interveniat, qui consensum impedit. (*Vid.* §. 417.)

§. CDXX. Pacifici, seu promittere possunt omnes usum rationis habentes; adeoque etiam prodigi ^k, filifamilias ^l, servi ^m, minores ⁿ, feminæ ^o, hæretici, &c.

§. CDXXI. Sed & summa potestates de se sua privata disponentes, ex pacto obligantur, si sive cum alia summa potestate, sive cum extraneo privato, sive cum proprio subdito contrahant. Primo enim casu bello adigi possunt. Altero casu creditor, si jus ipsi denegatur, summi adit magistratum, pro subdito jus postulat; quo denegato, injuria fit civitati postulanti, quæ bello vindicari, & reparatio juris hoc modo obtineri debet. Tertio casu jus quidem agendi subdito competit; at executio in Principem non solventem cessat, quia superior non est, qui eum cogere possit. Atque hoc sensu admitti potest Brocardicum, Principem naturaliter obligari non civiliter, quia actio cum effectu contra eum interitari coequit ^r.

n. 1. Quæri solet, an, & quatenus leges civiles circa

(g) Groc. L. 3. c. 19. ⁴⁵. 2. (h) vid. Groc. L. 3. c. 17. §. 5. & 6. (i) vid. supr. c. 1. sect. 6. Groc. 2. c. 11. §. 5. & 7. (k) Secus, ac jure Romano L. 4. §. 1. pact. (l) l. 29. ff. O. A. (m) L. 14. ff. O. A. (n) L. 101. ff. V. G. L. 43. O. A. (o) L. 6. C. Revoc. don. (p) Groc. L. 2. c. 14. §. 6. n. 3. (q) vid. differ. præem. IX. §. 166. (r) Groc. L. 2. c. 14. §. 6. Vasq. L. 2. controver. n. 29.

circa pacta, & actus principum, obtineant? Nam hætenus promissa regum peculiare habent quæstiones.

Præmittendum autem est, *aliqs actus esse*, quos *rex ut rex* peragit; quoties scilicet de jure reipublicæ disponit: alios, quos *rex ut privatus* agit, si nimirum de juribus suis privatis disponit. Nam duplicia jura Principi competere, indeque hætenus diversum esse respectum personarum, alibi * vidimus. In *prioribus actibus* leges civiles nullam locum inveniunt: Princeps enim jure, & nomine reipublicæ promittit, quæ nullo modo ut personam privata considerari potest; adeoque Princeps ex ejusmodi actibus etiam subditis suis tenetur. In *posterioribus* Princeps jure privatorum utitur; adeoque omnia jura civilia, quæ inter privatos in loco contractus obtinent, ad hos quoque actus pertinent.

n. 2. His præmissis *primo* quæritur, *an Princeps obligetur ex negotiis, quæ ex solo jure civili vim obligandi habent: ut ex pollicitatione, testamento Principis defuncti, &c.* Negatur; si Princeps *ut rex* disponit, i. e. si per pollicitationem de jure publico disponit; vel defunctus de republica testamentum condidit. Non enim obligatur ex jure naturæ; hæc enim negotia nullum jus alii concedunt: non etiam ex jure civili, quia Princeps, qui jure, & nomine reipublicæ agit, legibus a se ipso latis nullatenus tenetur. Aliud dicendum, *si ut privatus Deo, vel reipublicæ aliquid pollicetur, vel Princeps defunctus de bonis privatis testatus est*: quia actus privati regum sequuntur communem regulam. Hinc Princeps, ut quilibet alius privatus, obligatur ad præ-

(s) Grot. d. c. 14. §. 1. nu. 1. (r) Grot. L. 2. c. 14. §. 1. 2. 5. 6. nu. 3. §. 11. §. 5. n. 3. (u) vid. jus contr. Tit. de jure fisci q. 4. (v) Grot. d. c. 14. §. 2. 6. n. 3. (x) Id. L. 2. c. 12. §. 3. & c. 14. §. 6. n. 1.

standum id, quod pollicitus est, tenetur legata testamento defuncti relicta solvere, &c.

n. 3. *Secundo* quæritur, an beneficia juris civilis, quibus obligatio jure natura valida infirmatur, vel rescinditur, vel exceptione perpetua eliditur, etiam in promissis Principum locum habeant? Resp. in actibus, quos rex ut rex peragit nullum horum beneficiorum civilium locum habet, quia ipsa respublica contrahit, quæ beneficiis juris civilis non utitur. At in actibus regis privatis omnia illa jura obtinent. Sane, rex a beneficiis juris, quæ subditis concedit, ipse excludi non debet, cum ipse quoque hactenus sit privatus^a. Hinc (a) non potest Princeps, si ut privatus contrahit, conveniri ex negotio, quod non juxta formam lege præscriptam gestum est; adeoque infirmare potest emtionem sine pretio, locationem non expressa mercede, stipulationem non adhibitis solennibus contractam^b. (b) Rescindere potest promissum, si minor sine curatore contraxit; si cum curatore contrahens læsus est^c; si major ultra dimidium læditur; si vi, metu, vel dolo inductus est ad contrahendum^d. (c) Actionem contra se motam elidere potest exceptione Scti Macedoniani, si filiusfamilias contraxit^e; & Vellejani, si foemina pro alio intercessit, &c.

n. 4. *Tertio* quæritur, an lex, quæ actum irritum facit, non in favorem agentis, sed pœnam, etiam in actibus regum obtineant. Negant id Doctores juris naturalis^f: at verius est, eandem distinctionem hic quoque locum habere, ut nimirum in actibus regis leges pœnales non obtineant, in actibus vero pri-

va-

(y) vid. Grot. L. i. c. 14. §. 1. 2. & §. 5. c. 11. §. 5.
 (z) d. c. 14. §. 1. 2. §. 6. n. 3. (a) Grot. dd. III. (b) Grot. d. c. 14. §. 5. (c) vid. Grot. L. 2. c. 14. §. 1. n. 2.
 (d) d. c. 14. §. 1. nu. 1. (e) id. L. 2. cap. 5. §. 6. (f) Grot. L. 2. c. 14. §. 2. n. 2. & c. 11. §. 5. n. 3.

vatis obtineant. Hinc Princeps, qui longo tempore elapso debitum petit, præscriptione repelli potest: justæ exhæredandi causæ etiam Principem, quoad bona privata, ab hæreditate defuncti excludunt, &c.

Neque *obstat* ratio Grotii, quod punitio, & coactio non possint procedere nisi a voluntatibus diversis; & quod cogens, & coactum, requirant distinctas personas: adeo ut nec distincti respectus sufficiant. Nam alia quæstio est, an Princeps in actibus privatis obligetur ex legibus pœnalibus; alia, an cogi, & puniri cum effectu possit? Prior quæstio affirmanda est, quia in his actibus jure privatorum utitur, etsi cogi non possit. Nam ipse Grotius fateatur, Principem ex legibus civilibus, non pœnalibus, obligari; cogi autem non posse: adeoque quod actu puniri nequeat, id non impedit obligationem; jus non deficit, sed executio.

n. 5. Quarto quæritur, *an Princeps ex imperfecto testamento agere possit?* Merito id negamus; nullum enim jus ei ex tali testamento competit: non ex *jure nature*, quia eo jure testamenta sunt incognita: nec ex *jure civili*, quia jure civili, forma testamentorum neglecta, non est testamentum *h.*

Quinto quæritur, *an nuptiæ Principis sine consensu patris initæ sint nullæ?* Resp. quoad jura privata omnino nullæ sunt; consensus enim patris naturali jure requiritur: adeoque pater exhæredare filium potest; qui ipsi invito obrudit suam hæredem: At quoad *jura publica* subsistit matrimonium, hætenus enim *ut rex* agit.

n. 7. Sexto quæritur, *an Princeps si juramento confirmat promissa, quæ vim obligandi ex solo jure civili sortiuntur, vel si jurato renunciat beneficiis juris*

V 3 civi-

(g) Dissen. Grot. d. 1. & Vasq. L. 1. c. 8. n. 31. (h) Grot. L. 3. c. 7. §. 6. n. 2.

civilis, quæ obligationem validam infirmant, vel rescindunt, &c. exsolvere se ab isto juramento possit k. Affirmatur, quia etiam privatis a juramento recedere, accedente absolutione Principis, licet: cuius rei rationem dat Grotius L. 2. c. 11. §. 20. Princeps autem his casibus jure privatorum utitur. Hætenus igitur jus aliis quæsitum non est, utpote lege sublatum; adeoque Princeps solutus est obligatione juxta ex causa; id enim supponitur.

n. 8. Denique id quoque juris naturalis est, quod Princeps id, quod ut privatus promisit, debitori vel ob utilitatem publicam, vel in poenam auferre, adeoque hoc modo solutione se liberare possit l.

§. CDXXII. Pacifici non possunt 1. qui usum rationis perfectum non habent; ut infantes m, furiosi n, & summe ebrii o: 2. qui ab alieno arbitrio dependent, ut servi p; hi enim non civiliter obligantur, i. e. actio eis, aut contra eos, ex pacto nullo datur, sed tantum obligantur naturaliter (§. 133.) Idem dicendum de filiis familias. [§. 59.]

§. CDXXIII. Promitti potest omnibus hominibus, qui judicium habent; adeoque etiam (a) minoribus q; [b] filiisfam & servis, r (qui vero patri, ac domino acquirunt s), [c] latroni, piratæ, & prædoni t, [d] tyranno u, (e) subditis rebellibus v, (f)

(K) vid. Grot. L. 2. c. 14. §. 1. n. 1. & §. 3. (L) Grot. L. 2. c. 13. §. 20. n. 3. & c. 14. §. 7. 8. (M) §. 9. Inst. de inut. stip. l. 25. §. 1. Quand. dies leg. l. 111. ff. reg. jur. (N) §. 8. Inv. de inut. stip. L. 5. l. 40. Reg. jur. (O) Laur. comp. pag. 47. (P) vid. supr. §. 133. (Q) Vid. jus meum controv. tit. de pact. p. 30. 31. (R) Grot. L. 3. c. 19. §. 6. (S) Grot. L. 3. c. 19. §. 1. n. 2. c. 21. §. 1. (T) Grot. L. 2. c. 13. §. 15. §. 20. n. 3. c. 4. §. 13. n. 6. c. 19. §. 2. 3. 4. & 13. L. 3. c. 23. §. 2. (U) Grot. L. 3. c. 19. §. 2. c. 23. §. 2. (V) Grot. L. 3. c. 19. §. 6. & 7.

(f) perfidis, & perjuris *, (g) hosti †, (h) hæreticis ‡.

Ratio in aprico est, quia his personis, qua tyrannis, prædonibus, rebellibus, &c. fides data est; coacta enim voluntas etiam est voluntas *.

Non vero promitti potest (i) infantibus, & impuberibus; nec (k) furiosis, & mente captis; nisi tutoris, vel curatoris auctoritas accedat.

§. CDXXIV. *Objectum* pactorum sunt res, & facta.

Primo ergo de omnibus REBUS pacta valent, quæ in jure disponentiam sunt, vel saltem esse possunt †; adeoque spes quoque, & periculum † objectam pactorum esse possunt,

n. 1. Hinc facile constat, ludos fortunæ (cum quibus cognationem habent sponſiones †, Lotterien, &c.) naturali jure licitos esse, Uterque enim ludentium disponit de suo jure; eam enim legem rei suæ dicunt, ut victori certa summa, vel res præstatur. Nihil igitur iniquitatis negotium hoc præ se fert; nemini fit injuria; nemini invito jus auferitur.

Jure Romano ex utilitate publica, & ne eives sua temere jacerent, constitutum est, ne actio tali victori deretur †: immo alicujus causa solutum condici potest †; & graves quoque poenæ tum in collusores, tum in receptatores statutæ sunt †.

n. 2. Sed de re aliena pacta valent †: nam etſi

V 4 pro-

(x) Groſ. L. 2. c. 13. §. 16. L. 3. c. 19. §. 13. exceptio- nes addit. §. 14. seq. (y) L. 2. c. 13. §. 14. 15. L. 3. c. 19. §. 1. seq. (z) Vid. Jus meum controv. tit. de pact. q. 33. (a) Lib. 21. §. 4. ff. Quod met. caus. (b) Groſ. Lib. 2. c. 11. §. 8. (c) Groſ. L. 2. c. 12. §. 3. 5. & 23. (d) Jus. comp. pag. 160. (e) L. fin. C. de Aleator. (f) d. l. fin. C. l. 4. §. 1. ff. eod. (g) vid. Laut. d. pag. 160. (h) Lib. 30. §. 1. Act. ant. Lib. 28. contr. vant. ibique Goth.

promissa tradi non possint, promissor tamen ex pacto obligatur ad prestandum id, quod interest.

§. CDXXV. Ad objectum pactorum quoque pertinent FACTA, modo possibilia; & non turpia sint. Nam unusquisque suarum actionum est arbiter, adeoque pro lubitu de iis disponere potest.

n. 1. Non ergo valet promissio facti, quod impossibile est, i. e. quod non est in naturali potestate promittentis.

n. 2. Neque pactum de facto, quod turpe, & lege naturali prohibitum est, subsistit; indeque non valet promissio de homine occidendo; de adulterio, furto &c. committendo: factum enim hoc in nostra potestate non est, adeoque moraliter est impossibile. Et, hoc est quod Juri ajunt, ea, quae contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum esse.

Aliud est si causa saltem, propter quam aliquid promittitur, turpis sit: v. g. si quis Cajo 100. promittit, si Sejum occiderit. In hoc pacto duo sunt: (a) promissio 100.; (b) causa illius promissionis, factum, nimirum, homicidii; illa licita est, haec illicita. Si Proinde Cajus hominem occidit, scelus committit, & ideo punitur: at quia fidem datam implevit, actio ex pacto ei datur. Sane Juda meretrici mercedem promissam misit, & hoc facto violatae fidei notam aufugisse arbitratus est. Atque ex eadem ratione Juri id, quod praedoni vi, & metu promissum est, validum esse judicarunt, quia promittens ita voluit: at propter vim actionem, vel

exce-

(i) d. L. 30. §. 1. (K) Laur. Comp. pag. 49. (D) L. 70. L. 35. V. O. L. 3. ff. Cond. dem. L. 31. Obl. & act. Ibi. que Goth. Laur. comp. dict. pag. 49. (m) L. 26. V. O. ibique Goth. (n) L. 26. 27. pr. L. 123. V. O. vid. jus meum contro. tit. de pact. qu. 36. (o) L. 15. Condit. inst. (p) Conf. jus meum contro. d. q. 36.

exceptionem, quod metus causa, ei deterunt, quæ negotium, quod ipso jure subsistit; rescindunt. 9

Hinc jam constat ratio: cur jure Romano subsistat negotium, si quis aliquid promissit, vel dedit ob turpem, vel injustam causam.

Quod adeo verum est; ut si utriusque, vel solius dantis est turpitudine, nec conditio regulariter detur. Si solius accipientis est turpitudine, conditio quidem datur danti; sed ex eo ipso sequitur, negotium jure subsistere; si enim nullum esset negotium, dans jure dominii rem vindicaret; nec opus esset conditione, utpote quæ nunquam domino datur, sed ei, qui dominus esse desit.

n. 3. Cæterum, an factum tertii promitti possit, examinavimus. §. 415.

§. CCCCXXVI. Effectus pacti intuitu ejus, cui promittitur, est ACTIO: Cum enim promittens sua voluntate jus in eum transtulerit, adeoque ei aliquid debeat; necessario sequitur, actionem inde oriri, i. e. jus persequendi id, quod debetur.

Adeo ut si RES promissa sit, creditor præcise ad eam tradendam agere possit. Non tamen hac promissione dominium in creditorem transfertur; ut existimat Grotius. (Vid. §. 298. n. 9.)

Unde constat, eum, qui rem promissit, dominum rei manere, indeque eam pro lubitu alienare posse: adeo ut is, in quem alienatio fit, dominus rei constituatur; nec ei, cui res promissa est, vindicatio contra possessorem detur.

n. 1. Valet igitur talis alienatio rei alii promissæ, (a) etsi debitor metu litis futuræ, adeoque evitandi judicii causa, eam alienet, eaque intentione, ut du-

(q) L. 21. §. 4. Quod met. caus. (r) L. 4. §. 2. ff. L. 2. C. Condict. ob turp. Laut. comp. p. 198. (s) L. 4. §. 2. ff. Cond. ob turp. (t) §. 14. Inst. de act. arg. §. 40. R. D. (u) Tor. tit. ff. de alienat. Inst. met. caus. facta.

durioris actoris causam reddat; nam jure suo utitur; rem suam alienat. (Jure Romano is, cujus causa durior facta est, restituitur in integrum, ad eum effectum, ut creditor, cui res promissa est, agere contra debitorem possit ad omne id, quod interest rem alienatam non esse *), (b) Et si lis jam coepta; & actio de re illa contra debitorem mota sit: alienans enim de re sua disponit (at hoc casu jure Romano alienatio nulla declaratur, & non tantum continuatur actio contra alienantem, ac si possideret; sed & vindicari res ab emptore potest, ac uterque punitur, nisi emptor rem litigiosam esse ignoraverit) v. (c) Et si in fraudem creditorum alienaverit: naturali enim ratione debitor est dominus rei suae, adeoque pro lubitu de ea disponere potest; neque creditoribus fit injuria, quia debitor suo jure utitur. Hinc nec jure Romano beneficium aliquod creditoribus datur, ob alienationem in fraudem creditorum factam, nisi is, in quem alienatio fit, conscius sit fraudis, & laesio inde vere secuta sit *. Hoc casu creditoribus permittitur, ut contra eum agere possint, in quem alienatio facta est; quae actio vocatur *Pauliana*.

Equidem naturali quoque jure actio competit contra fraudis confectos, ad id, quod interest, quia facto suo illicito locupletiores fiunt mea jactura, vel saltem jus meum laedunt. At haec actio est personalis, scil. ex dolo: quod jure Romano mutatum est.

Neque obstat, quod obligatio, etsi personam saltem respiciat, bona afficiat, quod res alienum debitoris patrimonio inhæreat, & ejus patrimonio debeatur, adeoque creditori jus aliquod in re competere

vi-

(v) Tot. tit. ff. & Cod. de Litigiosis. (x) Tot. tit. ff. de his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt, ut restituantur. (y) Vid. sup. §. 316.

videatur (§. 346.). Nam aliud est, an obligatio patrimonium afficiat, & res alienum bonis debitoris inhæreat; aliud, an res, quæ in patrimonio sunt, nulla promissione ejus esse desinant? Hoc negatur: hinc salva obligatione res promissæ alienari possunt, & patrimonium subsistit, licet nulla res sub eo contineatur. Sane, non saltem promissioni *te*i proprium est, ut obligatio inhæreat patrimonio, sed & idem obstat in promissionibus *facti*, neque tamen ex tali promissione jus in re oritur.

n. 2. In obligatione FACIENDI naturali ratione non factum ipsum est in obligatione, quia id a persona separari nequit, sed utilitas saltem facti, ejusque æstimatio; quod egregie probat PARENS a.

In his obligationibus obtinet regula, quod fecisse videatur; per quem non stat quo minus fiat. Quando vero per aliquem stare videatur, alibi explicavimus.

n. 3. Actio ex pacto etiam datur *heredibus*, quia hi in omnia jure defuncti succedunt, & cum patrimonio defuncti etiam actiones in eos transeunt. Uti econtrario *heredes* quoque obligantur, quia succedunt in patrimonium defuncti, sub quo etiam continetur res alienum.

§. CDXXVII. *Effectus pacti intuitu promittentis*, seu debitoris, est quod is *obligetur*. OBLIGATIO autem est vinculum juris, quo quis necessitate adstringitur ad faciendum, vel præstandum id, quod debet, i. e. ad transferendum jus, quod sua dispositione alterius esse voluit. Super. §. 713.)

§. CDXXVIII. Finitur obligatio, quæ ex promisso oritur, 1. solutione: 2. remissione debiti; 3. mutatione debitoris, vel creditoris, 4. dissensu utriusque;

(a) Vid. Diff. Procem. X. §. 11. lit. c. (b) Grot. L. 2. c. 11. §. 22. (c) Vid. jus meum contròv. tit. de Pact. qu. 38.

que; 5. revocatione, vel renunciatione unitus, quoties, perfecto utrinque contractu, jus in alterum vel plane non translatum, vel translatum finitum est; 6. pœnitentia, si, nimirum, nondum perfecto utrinque contractu, is, qui a sua parte implevit, recedit; 7. confusione; 8. compensatione; 9. interitu rei, vel speciei promissæ; 10. deficiente conditione; 11. morte, si pactum est personale; 12. si impossibilis sit præstatio; 13. dispositione legis, quæ vel in pœnam, vel ob utilitatem publicam, jus subditis quæsitum auferre potest. De quibus modis finiendi late actum est *supra c. 1. §. 10.*

Non vero jure naturæ finitur obligatio, quæ ex pacto oritur 14. præscriptione, utut immemoriali; nec 15. prætextu doli, etiam causa dantis; nec 16. propter accedentem vim, ac metum; nec 17. ob ignorantiam juris naturæ, *vid. d. §. 10.*; nec 18. per cessionem bonorum, quæ merum beneficium est juris Romani.

S E C T I O I.

De pactis legitimis.

§. CDXXIX. Jure civili certum est, ex pactis nudis nullam actionem datam esse, quia sine causa promissum est. [§. 435. *seq.*]

Romani legislatores pacta quædam exceperunt, atque ex eis actionem dedere; eaque PACTA dicuntur LEGITIMA, seu vestita.

§. CDXXX. Atque huc pertinet I. TRANSACTIO, quæ est conventio, qua res dubia dato aliquo, aliquo retento, vel promisso, deciditur.

Jure civili ex tali pacto nulla dabatur actio, quia

(d) L. 6. §. pact. ibique Goth. (e) L. 1. ff. L. 28 C. manufact. (f) d. L. 28. C. L. 19. C. cod.

quia causa non subest, utpote quæ supponitur esse dubia; unde nec inter contractus nominatos, nec inter innominatos recenseri potuit.

Necesse igitur ad producendam actionem fuit, ut stipulatio accederet; tunc enim ex tali transactione dabatur actio ex stipulatu.

Cum tamen dubium manet, an causa subsit, an non, adeoque incertum sit, quale sit negotium, [an scilicet sit contractus innominatus, an nudum pactum] ideo utilis actio, quæ præscriptis verbis rem gestam demonstrat, datur b. Eam enim toties largiuntur Jcti Romani, quoties non constat, quale sit negotium; . Simile exemplum est in precario; ex promisso enim tali itidem actio nulla dabatur jure civili k; sed propter bonam fidem Jcti conditionem incerti, seu præscriptis verbis, quæ ex bona fide oritur, dedere l.

Unde constat, jure civili transactionem nulla ratione ad contractus innominatos referri posse; et si dissentiant doctores omnes.

§. CDXXXI. II. Ad pacta legitima quoque pertinet PACTUM DE DONANDO m: quando, scilicet, donum aliquod alteri ex mera liberalitate promittitur. Hoc pactum jure civili non producebat actionem, nisi stipulatio, vel traditio accesserit; Justinianus demum actionem ex nudo pacto donationis dedit n.

Donatio aliquando mortis causa fit, cum quis 1. memor mortis nullo licet periculo, 2. ita alii donat, ut se magis, quam donatarium, hunc, quam

hære-

(i) L. 1. §. 1. 2. ff. de præscr. verb. (k) L. 14. L. 15. §. 3. De precar. L. 14. §. 1. de furt. (l) L. 19. §. 2. L. 2. §. 2. ff. de precar. (m) Lib. 35. §. 5. C. Donat. ibique Goth. (n) d. L. 35. (o) §. 1. Inst. de donat. L. 35. §. 4. de donat.

318 *Dissert. Proœm. XII. Lib. V. Cap. II. Sect. I.*
hæredem habere malit. At jure Romano quædam
solemnitas ibi requiritur.

§. CDXXXII. III. DOTIS PROMISSIO ite-
dem inter *pacta legitima* referri solet : at id gene-
ratim verum non est : Distinguunt enim leges Ro-
manæ inter dotem a *patre* promissam, & inter eam,
quæ a *matre*, vel *extraneo* promittitur. Si *pater* do-
tem promittit, omnino actio inde datur, nimirum,
ex stipulatu (quæ rei uxoriæ actioni inest) : *pe-*
ter enim tenetur dotare filiam ; adeoque hætenus
causa subest, eoque verus hic est contractus.

Si *mater*, vel *extraneus* dotem promittunt nudo
pacto ; nulla olim exinde dabatur actio ; causa enim
nulla suberat ; cur promitteretur, cum illi dotare non
tenerentur. At Justinianus demum actionem ex hoc
pacto dedit ; adeoque hætenus promissio dotis est
pactum legitimum.

§. CDXXXIII. IV. USURÆ EX MUTUO,
non accedente stipulatione, jure Romano non de-
bentur ; etsi nudo pacto promissæ sint. At si pecu-
nia credita a civitate sumatur ; etiam nudo pacto
promissæ debentur.

§. CDXXXIV. V. Si quis pecuniam, quam ip-
se, vel alius Titio debet, se soluturum nudo pacto
promittit, jure civili nulla inde actio dabatur. At
prætor ex tali constituto actionem dedit DE CON-
STITUTA PECUNIA.

SE

(p) d. 5. 1. d. L. 35. (q) *Parens Hyp. Inst. tit. de do.*
pat. 5. (r) *L. 6. de prom. dot. inñct. l. 6. C. de jur. dot.*
(s) *L. 14. C. jur. dot.* (t) *L. 6. C. jur. dot.* (u) *L. 30.*
ff. Usur. (v) *Tot. tit. ff. de const. pec. Laut. comp. pag. 218.*

S E C T I O II.

De origine differentie inter Pacta, & Contractus :

§. CDXXXV. JURE naturali nulla differentia est inter pacta, & contractus, quoad effectum obligationis; utpote quæ in utrisque ex eodem principio sequitur: nihil enim, quod is, qui pacto, seu contractu jus aliquod alii concedit, & in eum transfert, ex regula justitiæ generali tribuere id debeat ei, in quem jus consensus illo translatum est. Optime Juris Consultus: *consentientes in aliquam rem, consensu obligari necessario ex voluntate nostrâ videmus.*

§. CDXXXVI. Juri Romani distinxerunt inter pacta, quæ sine ulla causa, vel præcedente, vel præsentî, vel futura ineuntur; & inter ea pacta, quæ ob causam fiunt; quæ synallagma continent, i. e. ubi quis ideo se obligat, vel quia aliquid datum, vel factum est ab altero, vel quia vicissim aliquid præstare debet.

n. 1. Priora pacta Juris Consultis Romanis bonis moribus contrariari videbantur: neque enim civibus temere sua jactare permitti debere, credebant; quia non tam animo deliberato, quam præcipitato consilio promississe censebant; adeoque nullam inde obligationem civilem nasci debere statuebant. Atque talia pacta *nuda* vocabant.

n. 2. Hinc nec ex stipulatione obligatio jure Ro-

mana

(a) L. 52. §. 4. O. A. (z) L. 2. §. 1. ff. dol. exc. c. 14. x. de fid. instr. L. 7. §. 2. L. 51. L. 56. pact. Vid. Barbos. L. 24. c. 95. n. 5. (a) §. fin. Inst. de his qui sui her. (b) L. 3. §. 2. O. A. L. 7. §. 1. §. 4. pact. L. 2. §. 3. Exc. dol. L. 3. ff. Cond. sin. caus. L. 27. C. Locat. Paul. Sent. 11. 24. (c) L. 7. §. 4. pact.

mano oriebatur, nisi causa fuerit, propter quam partes inter se convenerint *a*; adeo ut actor, qui ex stipulatione sine causa inita agit, repellatur exceptione doli *e*.

n. 3. *Posteriora* ergo pacta saltem Jcti approbabant: atque tunc demum obligationem ex conventionione nasci, statuebant, si causa subesset *f*: i. e. si synallagma contineret *g*. Atque hæc pacta vocabant *contractus*.

n. 4. Inter hæc pacta, quæ causam habent, & quæ *contractus* nomine veniunt, quædam frequentiorum usum habebant, & quotidie occurrebant; ideo Jcti Romani illis proprium nomen dedere, quod totam negotii naturam exprimeret. Unde hos *contractus nominatos* vocabant, & *actionem* inde natam *nominatam*.

n. 5. Et cum horum *contractuum* quidam *dationem* requirerent, quidam *nudo consensu* consisterent, quidam *verbis*, quidam *litteris* contraherentur, inde uati sunt *contractus reales, consensuales, verbales, & literales*.

n. 6. Omnes reliquos *contractus*, quibus speciale nomen non dederunt Jcti, vocarunt *innominatos*; quia cum certum nomen illis impositum non sit, manet ratio naturalis contrahendi illa negotia, per verborum scilicet ambages circumscribendo id, quod partes inter se actum esse volunt: unde actori datur actio præscriptis verbis, ad exigendum id, quod ob causam promissum est.

§. CDXXXVII. *Contractus* ergo ex hypothese juris civilis, sunt pacta, quæ ob causam fiunt *h*, adeoque ubi synallagma, seu commutatio juris subest

(d) L. 3. §. 2. O. A. L. 3. ff. Cond. fin. caus. (e) L. 2. §. 3. Exc. del. (f) L. 7. §. 1. 4. pact. L. 2. §. 3. Exc. dol. (g) L. 19. V. S. d. L. 7. §. 1. (h) L. 7. §. 2. & 4. ff. pact.

est: . Unde differunt a *pactis*, quæ talem causam non habent, adeoque ubi *synallagma* non subest.

Neque *obstat*, contractus, seu *synallagma* tantum esse, *ubi ultro, citroque est obligatio*, adeoque tantum in contractibus bilateralibus ^k; unde Ulpianus in contractibus unilateralibus non *contrahi*, sed *agi* asserit 1. Resp. Jctus non de definitione contractus loquitur; sed de speciali verborum significatione, quando; nimirum, quid *contrahatur*, quando *agatur*, quando *geratur*.

Nam bene Jctus ait, *contrahi* dici, *quoties* (solo consensu) *ultro, citroque obligatio oritur*; quod *Græci synallagma vocant*: etsi neque res, neque verba interveniant. *Agitur* autem aliquid dici, *quando*, præter consensum, *rebus, vel verbis aliquid agitur*: *Geri*, quando *res*, sine verbis, intervenit.

Ex his igitur apparet, *contractum* hic speciatim accipi pro contractu, qui *solo consensu* utriusque perficitur [verba enim *ultro, citroque* sæpius ita sumi, certum est ^m]: adeoque 1. opponi contractibus *realibus, & verbalibus*, uti stipulationi, & mutuo ⁿ. quia præter consensum ibi aliquid verbis, vel re *agitur*. Cæterum, stipulationem, & mutuum, veros esse contractus, quibus *synallagma* subest, etiam tyronibus juris notum est. 2. Opponitur eis negotiis, quæ *geruntur*: nam in his quoque *ultro, citroque*, obligatio oritur; at non ex consensu, sed ex *gestione* ^o.

§. CDXXXVIII. Ex dictis apparet ratio, cur primis Romanorum temporibus ex pacto, cui causa non suberat, nulla actio data fuerit ^p [§. 436. n. 1.]: tractu temporis æquitas fidei datæ prævaluit, & ob-

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. X li.

(s) L. 19. ff. V. S. arg. L. 2. ff. Neg. gest. (K) L. 19. V. S. (l) d. L. 19. V. S. (m) Vid. Struv. Synt. Jur. Civ. tit. de pact. §. 29. (n) d. l. 19. (o) L. 2. ff. neg. gest. Conf. L. 7. pr. § 1. de min. (p) L. 7. §. 4. pact.

ligatio tandem, etiam ex pactis, plenissime restituta est.

n. 1. Nam 1. leges Romanæ plures pactorum species exceperunt, ex quibus obligationem civilem, i.e. actionem, dederunt, etsi causa nulla subsit. De quibus supra §. 429. egimus.

n. 2. Sed & 2. pacta traditioni adjecta obligant, & actionem producant.

n. 3. Porro 3. jus Romanum constituit, ut si pactum illud nudum confirmaretur per verba solennia, id est per verborum obligationem, etiam ex pacto ita confirmato datur actio. Cum enim jam causa aliqua, nimirum, præcedens promissio, adit, & ex causa verbis corroboretur, indeque de animo deliberato constet, is, qui iterato promissionem repetit, temere promittere non videtur. Atque ideo actio jure civili contra stipulantem datur. (*Vid. §. 436. n. 2.*)

n. 4. Idem quoque 4. obtinet, si cum quæri inter præsentis non possit per solennia verba, litteris obligatio contrahitur, quæ litterarum obligatio dicitur. De qua infra agetur.

n. 5. Prætores 5. id postea extenderunt, & actionem dederunt ex pacto, si illud per constitutum, adeoque citra verba solennia confirmatum fuit; nisi si quis litteris promittit, se id, quod ipse, vel alius debet, soluturum: nam hoc casu causa fæbet, debitum enim præcedens promittitur: atque id æquitati naturali convenire, ait Ulpianus in *l. 1. pr. Const. pec.* quia grave est fidem fallere.

n. 6. Si 6. pacta contractibus bonæ fidei in continenti adjiciuntur, obligationem quoque inde oriri voluerunt: quia pars sunt contractus, eique inesse dicuntur, non vero si ex intervallo adjiciuntur.

n. 7.

(r) Conf. Laut. comp. pag. 46. (s) Lib. 48. ff. pact. ibique Goth. L. 45. ff. cod.

n. 7. Prætor 7. ex omni pacto exceptionem dedit; i. e. omnes effectus debiti naturalis ei tribuit; præter actionem: ubi provocat ad æquitatem naturalem; & nihil tam fidei humanæ congruum esse; ait; quam pacta conventa servare.

n. 8. Jus Canonicum, & praxis hodierna; jus naturæ reducerunt; & ex omni pacto actionem dant ei; cui aliquid promittitur; ac promittentem obligant ad præstandum; vel faciendum id; quod promissit: "

§. CDXXXIX. Dixi; Jctos Romanos contractus alios nominatos fecisse; alios innominatos. De utriusque jam agemus.

S E C T I O III.

De Contractibus nominatis.

§. CDXL. Jcti Romani conventiones juris gentium; quæ in proprium nomen contractus transeunt; faciunt vel reales; vel consensuales; vel verbales; vel litterales: "

REALES sunt quatuor: *mutuum; commodatum; depositum; & pignus.* "

§. CDXLI. MUTUUM est contractus juris gentium & realis; quo res fungibilis ita alii datur; ut is tantundem in eodem genere; & bonitate restituat: "

n. 1. Causa hujus obligationis est ex jure gentium^b; prout enim partes de suo jure disponunt; ita jus est: dum igitur quis suam rem fungibilem

X 2 ea

(t) L. 1. pr. pact. (u) vid. jus meum contr. tit. de pact. q. 10. (v) l. 7. pr. pact. (x) §. ult. Inst. de obl. vid. supr. §. 436. n. §. (y) de §. ult. (z) l. 7. pr. §. 1. de pact. §. 2. Inst. de J. N. G. & civ. (a) l. 2. pr. §. 1. §. 2. l. 3. ff. Reb. cred. (b) §. 2. Inst. de jur. nat. Gent. & Civ.

ea lege in alium transfert, ut is tantundem restituat, alter, qui consentit, eaque lege pecuniam accepit, eam vi pacti restituere tenetur; tenet enim jus alienum; quod ex regula naturæ tribuere debet ei, cujus est.

n. 2. In hoc contractu requiritur, 1. ut *res fungibilis* credatur ^c; i. e. quæ pondere, numero, & mensura constat ^d; 2. ut traditio interveniant. Unde constat, (a) pactum de mutuando non esse mutuum ^f; (b) mutuum esse alienationem ^g, & dominium pecuniæ transire in debitorem. ^h

n. 3. Dare mutuum possunt omnes, qui alienare ⁱ. Dari autem illis, qui possunt obligari. ^k

n. 4. *Objectum* sunt res fungibiles (*vid. n. 2.*) In aliis rebus magis commodatum est, quam mutuum. ^l

Res autem illæ *nostræ* esse debent. Hinc non valet mutuum in re aliena ^m. Nostræ autem videntur, si alius nostro nomine, & voluntate, suam pecuniam numeret mutuum a nobis ⁿ petenti. Idem quoque verum est si eum, qui ex mandato meam pecuniam penes se habet, ex causa crediti habere volo. (*Sequus, ac jure Romano; quia ea jure contractus nudo pacto in alium mutari nequit* ^o.)

n. 5. *Effectus* mutui est, ut *debitor* re credita (*tanquam dominus, vid. n. 2.*) abuti possit ^p, eique res

(c) pr. Inst. quib. mod. re &c. (d) l. 2. §. 1. Reb. cred. (e) l. 2. §. 3. ff. Reb. cred. (f) d. l. 2. §. 3 & l. 17. pr. ff. Pact. (g) l. 17. Reb. cred. l. 41. Eod. (h) l. 2. O. A. pr. Inst. quib. mod. re. (i) l. 6. §. 4. ff. Reb. cred. §. 2. Inst. quib. alien. lic. Heinecc. Blem. tit. Reb. cred. §. 7 (k) l. 34. §. 1. ff. Reb. cred. Heinecc. d. l. §. 8. (l) l. 2. pr. ff. Reb. cred. (m) l. 11. §. f. l. 13. ff. Reb. cred. (n) l. 34. pr. Mandat. l. 2. §. 4. l. 9. §. 8. l. 15. ff. Reb. cred. (o) d. l. 24. pr. vid. jus meum controv. tit. Reb. cred. q. 9. (p) l. 5. §. 1. l. 2. ff. Usufr. earum &c.

res pereat *q*. Præterea obligatur ad restituendum tantundem (quod etiam fit si eandem rem restituit), i. e. in eadem bonitate extrinseca, quæ fuit tempore contractus; non in eadem intrinseca: nec in eadem materia; si damnum creditor inde passurus est.

Creditori, ejusque hæredi, ex hoc contractu datur *actio mutui* [quæ *condictio certi* vocatur *u*]. adversus debitorem; ejusque hæredes; ad rem in eodem genere, eademque bonitate; restituendam. *v*

Non vero ad restituendas usuras, utpote quæ promissæ non sunt *x*: nisi 1. pacto speciatim (jure Romano requiritur stipulatio *y*) promissæ sint: vel 2. debitor sit in mora *z*; tunc enim hic fieret luculentior cum alterius jactura. (*Vid. supr. §. 343.*)

n. 6. Jure Romano filiisfamilias mutuam pecuniam accipientibus succurritur per *SCtum Macedonianum* *a*. Minoribus inde læsis datur restitutio in integrum. *b*

§. CDXLII. *COMMODATUM* est contractus juris gentium realis, quo res gratis utenda ita traditur, ut in eadem specie finito usu restituatur. *d*

Sua natura igitur est gratuitum *e*; honorarium tamen promitti potest *f*: non merces, vel alia res *g*.

n. 2. Causa hujus negotii est ex jure gentium; is enim, qui commodato accipit rem, ea lege eam accipit, ut finito usu restituat.

X 3

Fi-

(*q*) l. 1. §. 2. O. A. pr. Inst. quib. mod. re &c. (*r*) arg. l. 2. pr. Reb. cred. & pr. Inst. quib. mod. re &c. (*s*) l. 99. ff. Solut. (*t*) l. 5. C. quib. non objic. long. (*u*) Rubr. ff. de Reb. cred. si certum petatur &c. l. 9. pr. Eod. (*v*) Laur. comp. pag. 168. (*x*) l. 24. ff. Præscr. verb. ibique Goth. l. 3. c. Usur. (*y*) dd. legib. (*z*) arg. l. 38. §. 7. ff. Usur. (*a*) Tot. tit. ff. *SCtum Macedon.* (*b*) Tot. tit. ff. de Minor. (*d*) §. 2. quib. mod. re &c. Grot. l. 2. c. 12. §. 2. (*e*) d. §. 2. Grot. l. 2. c. 12. §. 20. n. 1. (*f*) d. c. 12. §. 11. n. 1. (*g*) l. 5. P. V.

Finito igitur usu commodatarius nullum amplius jus in usum illius rei habet, rem alienam tenet, quam, ex regula generali justitiæ, ei tribuere debet, cujus est.

n. 3. Commodanti igitur, ejusque hæredibus, actio personalis datur ex hoc contractu adversus commodatarium, ejusque hæredes, ut rem commodatam restituat. ^h

Si plures commodant, vel pluribus commodatur, singuli agunt, vel adversus singulos agitur pro rata: nisi sint correi vel credendi, vel debendi.;

Equidem præterea commodanti separatæ actiones dantur ad omnem causam, immo ad præstandum dolum, & culpam: at jure Romano eadem actione hæc petuntur, quia contractus est bonæ fidei. (*Vid. supr. §. 365. seq.*) ^k

Commodatario, ejusque hæredibus, datur actio adversus commodantem, ejusque hæredes, ad indemnitatem præstandam ^l.

n. 4. Finitur commodatum (a) finito usu, vel sua natura, vel ex pacto adjecto ^m; non si commodans ipse indigeat ⁿ: (b) si res perit casu, si culpa etiam levissima, commodatarius tenetur ^o. (*Vid. supr. §. 386.*)

§. CDXLIII. DEPOSITUM est contractus jurium gentium realis, quo res gratis custodienda ita traditur, ut eadem quandocumque restituatur ^p.

n. 1. Sua natura igitur gratis fit; adeoque merces accedere nequit (tunc enim est locatio operæ ^q); at honorarium potest ^r.

Dif-

(h) §. 2. Inst. quib. mod. re contr. (i) l. 9. ff. dnob. reis. l. 5. ff. f. Commod. Laut. Comp. p. 221. (k) Conf. Laut. Comp. p. 221 seq. (l) L. 17. §. 3. L. 18. §. 3. l. pen. Commod. Laut. d. 1. pag. 223. (m) Parens Hyp. Inst. quib. mod. re &c. §. 6. (n) Diff. Grot. L. 2. c. 17. §. 27. n. 1. (o) Grot. L. 2. c. 12. §. 13. n. 1. Leg. 5. §. 2. & 4. Commod. (p) 3. Instit. quib. mod. re contr. (q) L. 5. Pr. verb. (r) Parens hypomn. Inst. quib. mod. re &c.

Differt a mandato ^u, ubi traditio rei non requiritur.

n. 2. *Causa hujus contractus est ex jure naturæ*; is enim, qui depositum accipit, promittit, se eam domino quandocunque restitaturum: si proinde deponens sibi restitui depositum petit, depositarius, qui rem alienam tenet, eam domino repetenti restituere quocunque tempore, eoque jus suum cuique tribuere, tenetur.

n. 3. *Ex deposito igitur actio datur deponenti*, ejusque hæredibus, adversus depositarium, ejusque hæredes, ad rem depositam restituendam ^v: præterea ad omnem causam, & ad præstandam culpam ^x.

Sed & *depositario actio datur adversus deponentem*, ejusque hæredes, ad indemnitatem, ne locupletior fiat cum alterius jactura ^y.

Not. Depositarius rem depositam alii non potest restituere, etsi dominus sit ^z (quod jure Romano mutatum est ^a). Si depositarius, ejusque hæredes, deficiunt; res nullius est, & cedit occupanti [moribus fisco ^b].

n. 4. *Finitur depositum* (a) si depositarius repetit; (b) si res casu perit, si culpa, etiam levissima depositarii, tenetur ad restitutionem ^c. Jure Romano tantum lata culpa præstatur; rationem æquitatis alibi exposuimus.

Not. Depositum, quod in re immobili fit, specialiter vocari solet *sequestrum*.

§. CDXLIV. PIGNUS est contractus realis, quo

X 4

res

(u) Diff. Grot. L. 2. c. 12. nu. 2. (v) §. 3. Inst. quib. mod. re Æc. Laut. p. 279. 280. (x) Laut. pag. 281. (y) L. c. pr. depof. Conf. Laut. comp. pag. 283. (z) Diffent. Grot. L. 2. c. 10. §. 1. n. 4. L. 6. c. 16. §. 26. num. 2. L. 2. c. 12. §. 15. n. 2. & c. 16. §. 26. n. 2. (a) Vid. L. 31. §. Depof. (b) Vid. Grot. L. 2. c. 10. §. 1. n. 4. (c) Diff. Grot. L. 2. c. 12. §. 13. n. 1.

res in securitatem debiti ita traditur, ut hoc soluto restituatur, non soluto rite distrahatur *e*.

n. 1. *Causa* hujus contractus est ex jure gentium: nam is, qui pignus accepit, ea lege id accepit, ut soluto debito illud restituat. Casu igitur existente, rem alienam sine causa penes se habet, jus alienum tenet, quod restituere ei debet, cujus est.

n. 2. Ex hoc pacto creditor rei possessionem nanciscitur *f*, i. e. facultatem rem tenendi, eique insistenti, donec debitum solvatur: atque hoc jus in alium quoque transferre potest *g*.

n. 3. *Objectum* pignoris sunt res corporales, & incorporales, mobiles, & immobiles; etiam aliena (ad eum effectum, ut actio pignoratitia detur ad aliam rem dandam); etiam res mihi jam oppignoratae; non vero liberi, nec imperia absque consensu populi.

n. 4. *Effectus* pignoris est, ut I. debito non soluto creditor distrahere pignus, & ex pretio sibi satisfacere possit *b*.

Si pinguius est pignus, posteriores creditores, ante distractionem pignoris, offerre priori creditori possunt solutionem debiti, cum omni causa. Quo casu hic etiam naturali ratione cedere pignus posterioribus creditoribus tenetur. Cum enim his creditoribus totum patrimonium debitoris sit obligatum, etiam pignus hoc, quatenus in illo plus est, sub obligatione illa continetur. Neque priori creditori fit injuria; ei enim totum offertur debitum *i*.

II. Si debitor solvit debitum, actio datur debitori, ejusque hæredibus, adversus creditorem, ejusque hæredes, ad rem oppignoratam, pignoris quippe vinculo

(*e*) §. fin. quib. mod. rer. cont. Tot. tit. 11. ff. de distr. pign. Grot. L. 2. c. 12. §. 6. (*f*) L. 25. §. 1. Pign. act. L. 13. pr. L. 16. de Usurp. (*g*) Grot. L. 2. c. 6. §. 9. (*b*) Tot. tit. ff. de distract. pign. (*i*) Vid. jus meum controvers. part. 2. pag. 50.

culo soluto, recuperandum *k*; & præterea ad omnem causam, & culpam præstandam ^l.

At *creditori* quoque; ejusque hæredibus, actio datur adversus debitorem, qui repetit pignus, ad indemnitatem pignoris nomine consequendam ^m.

Not. Præter hanc actionem pignoratitiam, quæ personalis est, Prætor quoque ex pignore dedit actionem realem, id est hypothecariam ⁿ. Quæ constitutio mere civilis est.

n. 5. Finitur pignus 1. soluto debito, aliaque satisfactione; neque pignus ob aliud debitum retineri potest ^o: 2. reddito pignore ^p: 3. si res perit; nisi culpa, etiam levissima debitoris accesserit ^q (jure Romano levis saltem præstatur): 4. resoluta jure, quod danti in re competit: 5. an confusione,

Non 6. præscriptione ^r; si scil. debitor longo tempore non reluit pignus. Quod jure Romano obtineat, alibi ^s explicavimus.

n. 6. Quomodo pignus differat ab obsidibus ^t, infra demonstrabimus. Cæterum, addere adhuc licet, in fœderibus, & promissionibus Principum aliquando per pignora caveri solere ^v.

§. CDXLV. CONTRACTUS CONSENSUALES itidem sunt quatuor: *Emtio venditio, locatio conductio, societas, & mandatum.*

§. CDXLVI. EMPTIO VENDITIO est contractus

(*k*) §. fin. Inst. quib. mod. re &c. Lib. 1. §. 6. O. A.
 (*l*) Laut. Comp. pag. 233. (*m*) L. 1. §. 2. L. 16. §. 1. pign. act. Laut. Comp. pag. 235. (*n*) Tot. tit. ff. de pign. & hypoth. vid. supr. §. 206. (*o*) Grot. L. 3. c. 20. §. 59.
 (*p*) Laut. comp. pag. 410. (*q*) Dissent. Grot. L. 2. c. 12. §. 13. n. 1. (*r*) Vid. jus meum controv. tit. de acceptil. qu. §. pag. 611. (*s*) Dissent. Grot. L. 2. cap. 4. §. 50. Lib. 3. c. 20. §. 59. (*t*) Vid. jus meum contr. L. 13. tit. 17. q. 19. (*u*) Vid. Grot. L. 3. c. 20. §. 59. (*v*) Par. disp. de Guarantia.

Aut consensualis de re pro certo pretio tradenda * ,

n. 1. *Contractus emtionis venditionis est ex jure gentium* , *Emtor de suo pretio, venditor de sua re disponit, Ille promittit, se pro re pretium certum soluturum; adeoque jus aliquod in venditorem, sua voluntate transfert. Hic promittit, se rem pro certo pretio traditurum; adeoque pariter jus in emtozem transfert; uterque igitur ex sua voluntate obligatur, & prout contrahentes de jure suo disponunt, ita jus est.*

n. 2. *Ad emtionem venditionem requiritur I. ut uterque consentiat* * ; *etsi consensus ille dolo, vi, vel metu sit extortus (vid. §. 384. & 418.)* ; *vel contrahens erraverit, modo error non sit substantialis (§. 417.)* . *Si simulatur consensus, nihil agitur* ^b . *Si aliud negotium specie emtionis contrahitur, emtio nulla est* ^c , *sed negotium vere gestum valet* ^d .

Cum igitur emtio venditio consensu constat, consequens est, ut nemo ad vendendum, etsi oblato justo pretio, cogi possit ^e .

Not. *Si eadem res duobus venditur, is præfertur, cui prior tradita est; alter enim saltem actionem personalem habet ad rem, vel si tradi nequit, ad id, quod interest præstandum. Is vero, cui res tradita est, dominium acquirit ab eo, qui jus dominium transferendi habet* ^f .

n. 3.

(x) L. 1. §. fin. L. 2. §. 1. Contr. Emt. §. 1. Inst. De emt. (y) L. 1. §. fin. L. 2. §. 1. Contrah. Emt. §. 1. Inst. emt. vend. L. 5. ff. Just. & jur. (z) L. 33. §. 4. O. A. (a) pr. Instit. de emt. vend. L. 1. §. 2. L. 2. §. 1. L. 9. ff. contr. emt. L. 2. O. A. (b) L. 55. Contr. emt. L. 16. R. J. Laut. comp. p. 314. (c) L. 36. L. 38. ff. L. 3. contr. emt. (d) L. 3. L. 9. C. contr. emt. tot. tit. C. plus val. quod. ag. Laut. d. p. 314. seq. (e) Grot. L. 2. 2. §. 18. 19. 20. 24. (f) Grot. L. 2. c. 12. §. 15. c. 19. §. 8. vid. jus meum contro. tit. de rer. div. q. 3.

n. 3. II. Requiritur, ut *merx* interveniat & existens tempore venditionis ^b, quæ jure gentium acquiri non prohibetur ⁱ.

Merx quoque est spes, eventus, alea, periculum: omnes enim hæ res æstimationem recipiunt. (Vid. §. 424.)

Sed & *hereditas* *merx* est, non tantum si delata est, sed & deferenda, seu viventis (secus, ac jure Romano]: venditor tenetur omnia præstare, & tradere, quæ ad complexum omnium jurium pertinet, & tempore venditionis in hereditate fuerunt ^k.

Sed & *actio* vendi potest si non inhæret personæ; vel lege non sit alienari prohibita: quo casu venditor cedere debet omne jus, quod ex ea causa habet. Jure Romano opponi potest exceptio legis Anastasianæ ei, qui actiones minori pretio, ac debitum fuit, emit ^l.

n. 4. Valet autem emtio, etsi *merx* illa sit *aliena* ^m: si vero dominus rei eam vindicat, venditor tenetur ad evictionem ⁿ.

Evictio ex naturali jure originem habet; facta enim ejus, qui mihi rem alienam vendit, (& quæ postea evincitur) mihi aliquid abest: venditor locupletior fieret ex meo pretio; adeoque ex regula generali justitiæ, jus, quod mihi abest, tribuere tenetur.

Dominus autem rei vindicare eam ab emtore potest, nec pretium restituit ^o. At si hæres factus est ven-

(g) pr. Inst. emt. vend. (h) §. fin. Inst. emt. vend. Lib. 5. §. p. contr. emt. (i) L. 8. ff. contr. emt. L. 5. pr. naut. fœm. Grot. Lib. 2. c. 5. §. 5. L. 3. c. 7. §. 5. nu. 2. (k) tot. tit. ff. hæred. vel act. vend. (l) tot. tit. de hæred. vel act. vend. (m) L. 28. ff. contr. emt. L. 5. per neut. fœm. Grot. L. 2. c. 5. §. 5. L. 3. c. 7. §. 6. n. 2. (n) L. 9. L. 36. pr. & §. 1. de pign. act. Laut. pag. 303. tot. tit. ff. de Evict. (o) Grot. L. 2. c. 10. §. 9. n. 1.

venditoris, cessat vindicatio, quia hæres præstare-
bet factum defuncti.

Not. si venditor rei alienæ postea dominus fit il-
lius rei, vindicare quidem jure naturali rem potest
vi dominii; sed emtor separata actione agere contra
venditorem potest ad præstandam evictionem. Jus
Romanum ad vitandas has ambages constituit, ut
venditor, qui dominus factus eam vindicat, repelli
possit exceptione rei venditæ & traditæ *p.*

n. 5. Sed & emtio rei *vitiosa* subsistit, quia in
rem consensere contrahentes: nisi expresse ut sana
fuerit vendita; quia tunc deficit consensus in rem
vitiosam, adeoque contractus nullus est *q.*

Quia autem venditor, qui scivit, rem esse vitio-
sam, nec certiore reddidit emtorem, facto hoc do-
loso causa est quod alter deceptus sit, ideo agere
emtor potest, vel *æstimatoria* quanti minoris, ad id,
ut tantum de pretio restituat, quantum propter vi-
tium res minoris facta est *r.*; vel *redhibitoria*, si re
plane uti non potest, adeoque emtoris interest rem
ipsam redhiberi *s.* Quæ proinde actiones ex jure na-
turali originem habent.

n. 6. III. Requiritur *pretium*, seu æstimatio rei *t.*
Hinc 1. *certum* esse debet: certum quoque est si in
arbitrium tertii confertur *u.* 2. Jure Romano requi-
ritur, ut pretium constituatur in *pecunia numerata* *v.*;
quod adeo ad essentiam venditionis pertinet, ut nec
rex aliter emere possit *x.*: atque eo solo differt a
permutatione *y.* Non autem 3. requiritur, ut *justum*
pretium sit. Cum enim res, quibus utimur, cer-
tum;

(*p*) tot. tit. ff. Exc. rei vend. & trad. (*q*) Grot. L. 2.
c. 12. §. 9. (*r*) Grot. L. 2. c. 11. §. 6. n. 3. (*s*) tot. tit. ff.
Ædil. dict. Laut. comp. P. 411. (*t*) pr. Inst. emt. vend.
(*u*) §. 1. Inst. emt. vend. l. fin. C. Lod. (*v*) §. 1. Inst. emt.
vend. (*x*) Grot. L. 2. c. 14. §. 5. (*y*) Vid. jus meum con-
tray. tit. de contr. emt. q. 19.

tum, ac diffinitum pretium a natura non habeant, sed varient quam maxime rerum pretia pro vario affectu, indigentia, copia, locis, temporibus, &c. facile constat, natura omnè pretium æquale esse, quod utriusque partis consensu definitur. Atque hoc est, quod Jcti Romani ajunt, *in pretio emtionis, & venditionis, naturaliter licere contrahentibus se circumscribere*, nimirum, vel minus, vel majus pretium exhibendo; ita enim rem explicant, *ut concessum sit, quod pluris est, minoris emere, quod minoris est, pluris vendere, atque ita se invicem circumscribere*.

n. 7. Effectus emtionis venditionis est, ut *emtori*, ejusque hæredibus, detur *actio personalis emti*, adversus venditorem, ejusque hæredes, ad rem venditam ab omnibus oneribus liberam tradendi *c*.

Præterea separatis actionibus agere potest emtor ad fructus, causam, accessiones, &c. nec non ut dolum, & culpam præstet (§. 369. seq.) Jure Romano omnia hæc petuntur actione ex ipso contractu; quem ideo bonæ fidei esse voluerunt legislatores (§. 365.)

Sed & *venditori*, ejusque hæredibus, datur *actio* contra emtorem, ejusque hæredes, ad pretium conventum solvendum *d*.

Equidem jure Romano ejusdem nominis actio datur ad usuras, omneque damnum, &c. petendum; at jure nature hæc omnia separatis actionibus peti debere, sæpius dictum est. (§. 365.)

n. 8. Ad quem vero periculum pertineat si res vendita vel deterior facta est, vel periit, supra §. 387. examinavimus.

n. 9.

(z) Lib. 26. §. 4. Contr. emp. (a) L. 22. §. fin. ff. Loc. cond. (b) Jus meum contro. tit. contr. emt. qu. 27. (c) Tot. tit. de act. emt. vend. Laut. com. pag. 359. seq. (d) Tot. tit. act. emt. vend. Laut. comp. pag. 366. (e) Laut. comp. pag. 365. seq.

n. 9. Quæri solet, an mutuo dissensu partes a contractu emtionis recedere possint? Icti Romani distinguunt inter perfectionem negotii, & ejus consummationem. Emtio venditio *perfecta* est, ex quo partes consensere de re, & pretio: at consummata non est, nisi pretio soluto, & re tradita. Atque hinc in emtione res integra adhuc esse dicitur, quamdiu pretium solutum, & res tradita non est.

Si proinde res adhuc integra est, partes recedere a contractu, eumque infectum reddere possunt; si non est integra, non possunt: idque in terminis ita traditur in jure Romano. Ratio in promptu est, quia posteriori casu novus contractus est.

Not. Facile hinc constat, unius dissensu ab emtione recedere non licere; nec poenitentiae locum esse. *Vid. supr. §. 353. 354.*

n. 10. Jure Romano varia circa emtionem venditionem singularia statuta sunt: 1. quod ibi pecunia numerata requiratur; nam si alia res datur, non est emtio venditio, sed permutatio: 2. quod quis aliquando emere, vel vendere cogatur: 3. quod si quis in pretio enormiter (i. e. ultra dimidium veri pretii) læsus sit, rescindatur, &c.: 4. quod actione emti venditi agatur non tantum ad rem, & pretium, sed & ad omne id, quod interest; etiam ad præstandum dolum, & culpam, &c.: quæ jure naturæ separata actione peti deberent.

n. 11. Denique notandum est, emtionem venditionem contrahi posse sub die, conditione, & modo: de quibus alibi egimus. Sed & adjici illi contractui possunt varia pacta, v. g. protomiseos, retro-

(f) L. 1. C. quand. lic. ab emt. vendit. (g) L. 2. R. V. L. 5. §. 6. pact. (h) L. 1. 2. C. quand. lic. ab emt. rec. L. 58. pact. (i) d. L. 7. (l) vid. inf. (m) vid. Laut. p. 312.

trovenditionis „, additionis in diem „, legis commissoriae, &c. ?; prout enim partes disponunt, ita jus est.

Pactum protomiseos est, quo inter se partes conveniunt, ut si res denuò ab emtore veneat, ipse tantundem offerens reliquis omnibus præferatur „.

Additio in diem est pactum, ut meliorem conditionem intra certum tempus allata; res inempta sit „.

Pactum de retrovendendo est, quando inter partes convenit, ut emtor, quodcumque venditor obtulerit idem pretium; vel intra certum tempus, vel post tempus aliquod elapsum, huic retro vendere teneatur „.

Lex commissoria est pactum, ut pretio ad diem non soluto res inempta sit. ?.

n. 12. Quæri solet, an quædam gentes excludi a commerciis possint? & merito id affirmat Grotius „: modo non fiat in contumeliam illius gentis; quod latius alibi explicavimus „.

§. CCXLVII. **LOCATIO CONDUCTIO** est contractus consensualis „, & juris gentium „, de usu rei, vel operæ, pro certa mercede concedendo, vel præstando „.

§. CDXLVIII. **Locator** igitur vel est *rei*, vel *operæ*. Nam 1. locari possunt res omnes, quæ in hominum commercio sunt, nec usu consumuntur, etiam alienæ: 2. omnis *operæ* honesta, quæ mercedem admittit; adeo ut si quis operam publice profite-

(n) Laut. p. 311. (o) Laut. p. 315. (p) Laut. p. 325.
 (q) L. 7. ff. contr. emp. (r) Tot. tit. L. 1. ff. de addit. in diem. (s) L. 2. C. pact. int. emt. (t) Tot. tit. De leg. commiss. (u) L. 2. c. 1. §. 24. (v) in comment. ad d. §. 24. (x) pr. Instit. de emt. & vend. (y) §. 2. Inst. d. 4. J. N. G. & Civ. pr. & §. 1. pact. (z) pr. & §. 1. Inst. L. 2. ff. Locat. Grot. L. 2. c. 12. §. 3. n. 4.

fitetur, (uti profitentur Advocati, Proxenetæ, &c.) merces pro tali opera debeatur, etsi promissa non sit.

Not. Opifex est locator operæ, & conductor operis ^a. Conductor vero, qui opus faciendum locat, locator operis dicitur.

§. CDXLIX. Causa hujus contractus ex ratione naturali sequitur (§. 399. seq.) Uterque enim consentit de jure suo in alium transferendo: locator quippe disponit de sua re, & de sua opera alii concedenda; conductor autem de mercede alteri præstanda. Hoc jus igitur utrique ex consensu quæsitum alter alteri tribuere tenetur.

§. CDL. Effectus locationis conductionis est, ut actio detur *locatori*, ejusque hæredibus ^b, contra conductorem, ejusque hæredes ^c, ad solvendam constituto tempore mercedem ^d, & ad rem finita locatione restituendam ^e. Præterea, locator agit ad omnem causam, & ad præstandum damnum dolo, vel culpa datum ^f.

Jure Romano causa hæc petitur ipsa actione locati ^g; & culpa saltem levis præstatur ^h: nisi locator vel operam locare soleat ⁱ, vel peritiam profiteatur ^k.

Sed & *conductor*, ejusque hæredibus ^l, datur actio contra locatorem, ejusque hæredes, ut prætet usum rei, vel operæ locatæ, & conductæ, nec non omnem causam, & culpam ^m.

Jure

(a) L. 19. §. 7. Locat. L. 1. pr. æstim. act. Conf. L. 22. §. 2. L. 25. §. p. ff. Locat. cond. (b) L. 24. 29. C. Locat. (c) dict. leg. (d) Grot. L. 2. c. 12. §. 18. (e) pr. Inst. de Locat. cond. (f) Laut. comp. pag. 389. Heinnec. Elem. part. 3. §. 126. (g) Laut. d. l. (h) §. 5. Inst. Loc. Cond. L. 5. §. 2. Commod. (i) L. 40. Locati L. 1. §. 8. depos. d. §. 5. Inst. (k) L. 9. §. p. Locat. Par. hyp. Inst. de loc. cond. §. 4. (l) L. 19. §. 9. ff. Locati. L. 49. ff. O. A. (m) pr. Inst. de locat. cond. L. 15. §. 1. in fin. L. 21. ff. locati Laut. comp. p. 381. seq.

Jure Romano hæc actio datur ex ipso contractu locati ; eademque culpa præstat , quam locator præstat .

§. CDLI. Finitur locatio finito usu : Jure Romano , etiam ante , si 1. dominus indigeat ; vel 2. refectione opus sit ; vel 3. conductor re abutatur , &c. .

§. CDLII. MANDATUM est contractus juris gentium , consensualis , quo quis negotium alterius honestum , ab hoc sibi commissum , gratis (etsi honorarium accedere possit) suscipit .

n. 1. Causa hujus obligationis est ex jure gentium : uterque de suo jure disponit ; *mandans* de suo negotio , quod alterius curæ committit ; & *mandatarius* de sua opera , & diligentia . *Mandatarius* igitur , qui promittit operam , & diligentiam , jus aliquod transfert in mandantem , quod huic tribuere , i. e. diligentiam , & operam promissam , & quicquid inde accepit , præstare tenetur . *Supr.* §. 353. num. 4.

Econtrario , *mandans* , qui alteri negotium suum commisit , nullum jus in mandatarium transfert ; adeoque *mandans* non tenetur *mandatario* . Si vero *mandatarius* impensas fecerit , tunc tenetur *mandans* eum indemnem præstare : non ex pacto ; nam dictum est nihil mandatario promissum esse : sed ex æquitate , ne locupletior fiat cum alterius jactura .

Hinc apparet ratio , cur *mandans* re integra semper poenitere possit : nam is nullum jus in mandatarium transtulit , adeoque ei non obligatur . (*Vid. dict.* §. 153.)

n. 1. Requiritur igitur ad *mandatum* , 1. ut uterque consentiat , etiam tacite : consentit autem qui operam , & auxilium præstat , vel retinet ; non si

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. Y sal-

(g) Conf. Par. Hyp. Inst. tit. locat. §. 3. (p) L. 5. pr. §. 62 pact. (q) L. 6. pr. L. 7. ff. L. 1. C. Mand.

saltem commendat ; vel nedum consilium dat , & alter æque facturus fuisset * . 2. Ut negotium sit honestum ; alias neuter alteri obligatur ** : uterque tamen illis, quibus nocitum est , ex delicto tenetur : Ut gratis fiat ; & 4. mandantis intersit , :

n. 2. Mandatum est vel 1. generale , vel speciale * ; 2. vel tacitum , vel expressum v .

n. 3. Effectus mandati est I. ut mandans teneatur ex facto mandatarii , etsi hic fines mandati excesserit * ; adeo ut si alii nocitum est , ex delicto uterque obligetur 7 .

II. Ut actio ex hoc contractu detur mandanti , ejusque hæredibus , adversus mandatarium , ejusque hæredes , ad præstanda ea , que occasione mandati accepit * . Præterea jure Romano eadem actio mandans agit ad omnem causam , dolum , & culpam , &c.

III. Ut actio quoque detur mandatario ad indemnitatem ratione mandati consequendam * : etsi per æquipollens saltem mandatum impleverit .

n. 4. Finitur actio mandati 1. consensu utriusque : 2. revocatione mandantis , & renunciatione mandatarii : modo res integra sit . *Vid. supr. §. 153.*

An 3. morte mandantis , vel mandatarii ? Affirmatur , si res integra sit * : cum enim defunctus non
fuit.

(7) L. 22. §. 11. L. 15. Mand. Grot. l. 2. c. 12. §. 2. Laut. comp. tit. mandati. (rr) vid. Laut. comp. pag. 286. 287. (s) Laut. dict. pag. 286. (r) Laut. dict. loc. pag. 285. 286. (u) Grot. l. 3. c. 18. n. 1. (v) Laut. d. l. pag. 184. in fin. (x) Grot. l. 2. c. 11. §. 12. L. 3. c. 22. §. 4. n. 1. & 3. (y) Laut. d. l. pag. 285. (z) L. 8. §. 6. L. 10. §. 2. L. 20. pr. Mand. Laut. comp. p. 287. (b) §. 8. Inst. mand. l. 12. §. 9. L. 20. pr. l. 27. §. 4. L. 56. §. 6. in Mand. Laut. tit. mandati pag. 289. Grot. l. 2. c. 11. §. 13. n. 1. 64) §. 10. inst. mand. l. 27. mand. Grot. l. 2. c. 11. §. 17. num. 1.

fuërit obligatus , , nec hæredes obligari poterunt ; quia obligatio , quæ nulla in defuncto fuit , in hærede inchoari nequit *f*.

Exc. si res integra non sit , uti si geri cœpta est , vel si mors gerenti ignota sit *z*. Mentem *l. 57. ff. mand.* quæ obstat regulæ nostræ videtur ; alibi *b* explicavimus.

§. CDLIII. SOCIETAS in genere communio- nem utilitatis denotat ; unde tot societates dantur ; quot negotia ; quæ ad communem utilitatem tendunt .

§. CDLIV. Societates in genere sunt vel PUBLICÆ , vel PRIVATE ; . Ad *publicas* societates referuntur 1. societates civiles ; quando scilicet plures patresfamilias in unam civitatem coeunt juris tuendi causa *k* : 2. societas bellica ; quæ contrahitur per fœdus sociale *l*. Quidam 3. societatem aliquam humani generis fingunt ; at talem non dari ; alibi probavimus *m* .

Private societates sunt , 1. quando plures privati unum corpus constituunt , ut corpora opificum ; monasteria ; &c. *n* : 2. Societates domesticæ *o* : 3. societates negotiatoriæ ; de quibus hic agimus .

§. CDLV. SOCIETAS est contractus juris gentium , consensu constans , de communicando invicem *rei* , vel *negotii* honesti , lucro , & damno *q*.

§. CDLVI. Hæc *societas* est vel UNIVERSALIS ; eaque vel *omnium bonorum* , qua omnia bona , & onera *r* , ad quæ socius teneretur (modo ne ex

V 2

deli-

(e) Vid. supr. §. 152. (f) Vid. jus meum controv. tit. Mand. q. 18. (g) d. §. 10. (h) dict. q. 19. (i) Grot. l. 2. c. 5. §. 17. (k) vid. supr. §. 19. seq. (l) vid. infr. l. 7. cap. 4 (m) vid. dissert. proem. l. § 24. seq. (n) vid. supr. §. 280. (o) vid. supr. §. 138. seq. (p) L. 7. pr. § 1. pact. §. 2. Inst. de jur. nat. (q) l. 57. ff. pro Socio Laut. tit. pro socio 138. seq. seq. Grot. l. 2. c. 12. §. 4. & §. 24. (r) l. 73. ff. pro soc.

delicto suo⁽¹⁾), communia sunt; vel *omnium negotiationum*, qua sola ea, qua quaestus causa fiunt⁽²⁾; vel *PARTICULARIS*, qua certarum rerum, vel negotiationum est; eaque in dubio contracta videntur⁽³⁾.

§. CDLVII. *Causa hujus contractus ex jure gentium oritur*: Socii enim, qui de lucro, & damno invicem communicando paciscuntur, de suo jure disponunt, nimirum, de utilitate suae rei, vel operae in alium transferenda. Ex hac dispositione cuique sociorum jus quaesitum est, quod alter alteri tribuere tenetur.

§. CDLVIII. *Partes lucris, & damni, dependent ex consensu partium*: prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est; adeoque partes possunt esse inaequales⁽⁴⁾.

Si socii ita paciscuntur, ut alter nullam lucris, sed solum damni partem habeat⁽⁵⁾, vel donationis causa societatem ineunt⁽⁶⁾, valet quidem pactum jure naturae, (secus, ac jure Romano); sed tunc non est societas⁽⁷⁾.

§. CDLIX. *Effectus societatis est, obligatio communicandi lucrum, & damnum*: unde datur actio sociis, eorumque haeredibus, contra socios, eorumque haeredes, ad id, quod socii ratione societatis sibi invicem praestare tenentur. Praeterea ex societate omnis causa, & culpa praestari debet⁽⁸⁾.

Jure Romano causa petitur actione ex ipso contractu, & culpa saltem levis praestatur.

§. CDLX. *Finitur societas, 1. morte unius socii*,

(1) l. 52. §. fin. & leg. seq. Pro soc. (2) leg. 7. pr. eod. (3) pr. Inst. de societ. (4) Groc. l. 2. c. 12. §. 24. n. 3. (5) l. 59. pr. pro socio. (6) l. 5. §. fin. Pro socio. (7) dd. leg. (8) l. 5. §. 2. commed.

cit. 2. renūciatione unius a, 3. negotio finito c, &c.

§. CDLXI. CONTRACTUS VERBALIS stipulatio dicitur: & est eorum, quæ rogata sunt inter præsentēs, in continenti, ob causam k, verbis, facta repromissio n.

n. 1. Causa stipulationis, quoad consensum, est ex ipso jure naturæ; nam ex eo, quod alter rogat, alter respondet, obligatio jure naturæ oritur propter consensum, etsi nulla causa præcesserit: at quoad formam est meri juri civilis. Adeoque ex jure Romano est, quod verba requirantur; quod responsio debeat fieri in continenti, quod causa præcedens requiratur, quod inter præsentēs fieri debeat &c. & quod his solemnibus deficientibus stipulatio nec in vim pacti valeat.

n. 2. Ratio inventæ stipulationis fuit, quod i. jure Romano ex nudo pacto nulla data fuerit actio, quia noluerit leges, ut cives temere sua jactent; uti jactare videbantur, si sine causa promitterent p: 2. quod nec dissolvi potuerit civilis obligatio per nudum pactum: nec 3. contractus civilis nudo pacto potuerit transformari in alium contractum, ad eum effectum, ut tolleretur obligatio ipso jure; quia iisdem demum modis aliquid dissolvitur, quibus contrahitur. Obligatio igitur civilis non nisi per obligationem civilem dissolvi potuit.

Legislatores Romani rigorem juris antiqui varie

Y 3. mi-

(d) §. 4. Inst. l. 64. ff. l. 14. eod. vid. §. 353. n. 4.
 (e) §. 6. Inst. de locat. (f) Laut. comp. pag. 295. (g) l. 1. §. 2. V. O. lib. 32. §. 2. O. & A. (h) l. 1. C. Contr. stip. (i) l. 1. §. 1. l. 137. p. V. O. (k) vid. supr. §. 436. n. 2. (l) dict. lib. 52. §. 2. (m) Laut. Comp. p. 627. (n) l. 52. §. 4. V. O. (o) tot. tit. Inst. De inquil. stipul. (p) l. 1. §. 2. ff. de rer. permut. vid. supr. §. 436. 432.

mitigarant [*vid. §. 436. 438.*] ; & inter alia statuerunt ratione *primi membri*, ut si verbis solennibus id, quod nuda pacto promissum erat, confirmaretur, etiam obligatio civilis inde oriretur, nimirum, *actio ex stipulatu*: adeoque ad essentiam stipulationis requisivere, ut causa præcesserit (*d. §. 436.*). Non enim temere videbatur suum jactare, qui deliberato animo fidem datam interato confirmat: jam enim causa subesse putabatur, nimirum, pactum præcedens.

Et cum quoad *secundum*, & *tertium membrum* iisdem demum modis quid dissolvatur, quibus contrahitur, sponte sequitur, accedente stipulatione, i.e. *contractu verbali*, priorem obligationem civilem jam per aliam obligationem civilem, id est per verborum obligationem, ipso jure dissolvi, vel in aliam civilem transformari posse.

n. 3. Species stipulationis sunt, 1. *correalis obligatio*, 2. *fidejussio*, 3. *novatio*, & *delegatio*, 4. *acceptilatio*; de quibus singulis suis locis agemus.

§. CDLXII. LITTERARUM OBLIGATIO est contractus nominatus, quo quis litteris pecuniam, vel rem, quam se, vel aliam, accepisse confessus est, adhibitis verbis solennibus restituere promittit.

n. 1. *Causa* hujus obligationis quatenus ex *consensu* oritur, æque, ac stipulatio, est ex jure naturæ; debitor de suo jure disponit promittendo; ipse enim declarat, se debere, se alteri obligatum, adeoque jus alii sua voluntate quæsitum esse. Idque jure gentium verum est, sive causa, propter quam cautio scribitur, præcesserit, sive non: statur enim promissioni debitoris.

n. 2.

(g) §. fin. Inst. de obl. L. 14. C. non num. pec. lib. 1. §. 1. O. A. Cui Inst. l. 2. §. 9. §. 1. pr. & §. 13. Heinecc. antiq. Rom. ad Inst. l. 3. tit. 22. (r) lib. 6. C. non num.

n. 2. At forma est ex jure civili : hinc 1. requiritur debitum præcedens, quod cautione, seu litterarum obligatione firmatur, unde cautio dicitur ¹. 2. Requiritur ut litteris scribatur cautio; adeoque locum habet, ubi queri non potest, forte si inter absentes, vel cum mutuo negotium sit. 3. Requiritur certa, & solennis formula, tum interrogandi, tum respondendi, quam ex Theophilo alio modo Gothofredus exhibet, alio modo Heineccius ^u. Sed & 4. speciale hoc constitutum est jure Romano, ut confessio sola acceptæ pecuniæ, scriptis facta, non probeat debitum, sed debitor opposere possit, non numeratam esse pecuniam ^v. Secus si causa expressa ⁷, vel semel agnita est ^z.

n. 2. Ratio introductæ litterarum obligationis eadem est, quæ stipulationi causam dedit : nimirum, 1. ut ex nudo pacto, per litterarum obligationem confirmato, detur actio: 2. ut prior obligatio civilis per talem obligationem litterarum ipso jure tollatur, vel 3. in aliam civilem obligationem transformetur. §. 462. n. 2.

Nam inter litterarum obligationem, & verborum obligationem, nihil interest, nisi quod hæc obligatio verbis inter præsentem, illa litteris, adeoque inter absentes, qui querere inter se non possunt ⁴, constituitur. Utrobique autem verba solennia ^b; & NB. causa præcedens ^c, requiritur. Actio, quæ ex hac litterarum obligatione datur, vocatur *condictio ex scriptura* ^d.

V 4 n. 3.

(s) l. p. Cod. Theod. de denunci. l. 5. C. Non num. pec.
 (r) §. 1. Inst. lit. obl. (u) Hein. cr. d. l. 3. tit. 22. (w)
 l. 7. C. Non n. (7) L. 13. Cod. non num. l. 25. §. fin. prob.
 (z) lib. 4. Cod. Non num. (a) §. un. Instit. ibi, ubi queri
 non potest, &c. de liter. obl. (b) L. p. C. Theod. de
 Denunciat. Theophil. Paraphr. Inst. L. 3. tit. 2. Cui Inst.
 L. 2. tit. 9. §. 1. pr. & §. 13. (c) vid. §. præced. n. 1.
 (d) de §. un. Conf. Heinecc. d. L. Cui d. l.

n. 3. Hinc jam apparet , 1. *litterarum obligationem* differre ab *obligatione chirographaria* , quæ tantum pactum nudum infert : 2. eam referri non posse ad solam *novationem* . Etsi enim formula , quam Theophilus affert , indiget , per litterarum obligationem dissolvi priorem obligationem , & in aliam transformari , id tamen exempli saltem causa fit : principalis ejus effectus est , ut actio ex tali litterarum obligatione , si causa præcessit , detur .

n. 4. Differt quoque a *constituto* , quod causa quidem præcedentem requirit , sed verbis solennibus ibi opus non est *f* . Neque per constitutum obligatio civilis dissolvitur , nec hæc in aliam transformari potest : id enim saltem per verborum , & litterarum obligationem efficitur .

S E C T I O IV.

De Contractibus innominatis .

§. CDLXIII. OMNES reliqui contractus , qui certum nomen non habent , Iuris Romanis dicuntur *contractus innominati* *b* & referri possunt ad quatuor genera (a) *Ad do ut des* , [b] *ad do ut facias* , [c] *ad facio ut des* , [d] *ut facio ut facias* *i* .

Contractus *do ut des* est , quo res datur , ut illa ipsa , vel tota , vel pro parte : sola , vel cum alia re , reddatur . *Do ut facias* est , quo res datur , ut accipiens aliquid faciat . *Facio ut des* , quo aliquid facio , ut alter mihi aliquid det . *Facio ut facias* , quo factum præstatur , ut in ejus compensationem fiat aliud *k* .

n. 1.

(e) d. 5. an. (f) L. 24. L. 26. ff. Constitur. pec. (h) Laut. comp. pag. 392. (i) L. 5. pr. ff. d. præscr. verb. (k) Laut. sit. de præscr. verb. pag. 399. seq.

n. 1. Actio, quæ ex his negotiis naturalibus datur, certum nomen non habet, sed vel juxta præscripta verba disponentium instituitur, unde actio *præscriptis verbis* dicitur^l; vel juxta expositionem facti, quod judici proponitur: unde *actio in factum* vocari solet^m.

Hinc si dubium sit, an actio nominata, vel quænam compètat, Jcti Romani hanc naturalem actionem de *præscriptis verbis* dare solent.

n. 2. Atque hæc ratio est, cur *actio æstimatoria*, & *permutatio*, a Jctis Romanis inter contractus innominatos referanturⁿ.

Nam *æstimatorius* contractus est, quo res certe pretio æstimata datur vendenda^o.

Dubium hic fuit, an negotium hoc esset *venditio*, quia res alii pro certo pretio vendenda traditur; an vero *locatio*, & *conductio operæ*, quia operam de re vendenda vel locasse, vel conduxisse partes videntur. Ne igitur cavillandi occasio detur, Jcti actionem quidem *præscriptis verbis* dederunt, sed cum qualitate *æstimatoria*. Cujus effectus est, ut sit bonæ fidei contractus, æque, ac ille, quibus similis est^p.

n. 4. Quæri solet, an per hunc contractum *æstimatorium* transferatur dominium in eum, qui rem vendendam æstimato accepit, ad eum effectum, ut periculum rei in accipientem transeat? Recte id negat Ulpianus^q. Sane, is, qui alii rem dat ut pro certo pretio eam vendat, non habet animum transferendi dominii antequam vendita, & tradita sit. Hinc accipiens liberatur si rem ipsam, etiam corruptam, (sine ejus dolo, & culpa) restituit^r; quod verum non esset si is dominus factus fuisset, adeoque periculum ad eum pertineret.

Cer-

(l) Laur. comp. pag. 501. (m) Laur. comp. p. 401. (n) Laur. comp. pag. 392. seq. (o) Lib. 1. pr. §. 1. de æstimatoria. (p) L. 1. ff. æstim. act. (q) L. 17. §. 1. ff. præscr. verb. (r) d. L. 17. §. 1.

Certum igitur est, per solam estimationem periculum in accipientem non transire.

Neque obstat assertum ejusdem Ulpiani, estimationem periculum ejus facere, qui suscepit. Resp. Distinguitur loquitur de casu, ubi quis suscepit se praeisturum estimationem. Quo casu omnino verum est, re aestimato data omne periculum praestandum ab eo, qui estimationem se praestaturum recepit: quae sunt verba ejusdem Ulpiani.

At bene notandum est, accipientem hoc casu periculum suscipere, adeoque casum omnem praestare, non vi dominii, (quia accipiens liberatur si rem incorruptam reddit); quod verum non esse, diximus, si dominus tactus esset) sed ex pacto, quia altero estimationem praestandam suscepit.

Atque hac ratione antinomia inter duas has ejusdem Ulpiani leges, quae adeo juris interpretes vexavit, sponte sua evanescit.

n. 5. *Permutatio* est, quando res cujuscunque generis datur, ut pro alia accipiens vicissim det rem aliam, sive ejusdem, sive diversi generis.

Hic iterum dubium fuit, an sit vera emptio venditio, adeoque contractus nominatus. Vetum, cum r. eo casu non constaret, quis sit emptor, quis venditor; 2. quamnam merx, quod pretium; 3. emptio nudo consensu consistat; permutatio a datione incipiat, &c. ideo receptum tandem est, hinc non esse venditionem, utpote quae pecuniam numeratam requirit, & nudo consensu constat, sed contractum innominatum. Quia tamen *permutatio* ante inventam.

(s) d. L. 17. §. 1. L. 10. §. 4. §. jur. dot. (t) L. 5. §. 3. §. Commod. (u) d. L. 5. §. 3. (v) Conf. L. 10. §. 6. jur. dot. (x) L. 1. pr. §. 2. §. L. 6. C. de ret. permut. (y) Lib. 1. de ret. permutat.

tanti pecuniam numeratam ab emtione venditione non differebat; ea autem inventa, vera venditio non esset: actio naturalis de *prescriptis verbis* inde data est, cum qualitate de *rerum permutatione*. Cuius effectus est, ut imitetur naturam ejus contractus, i. e. referatur inter negotia bonæ fidei^a.

At merito quaeritur, quomodo *permutatio* differat ab articulo *do ut des*? Resp. Quidam antiquorum Jurorum *rerum permutationem* esse ipsam *emtione* *venditionem*, adeoque contractum nominatum, statuerunt^b. Sane, Sabinus, & Cassius etiam in alia re, extra pecuniam numeratam, pretium consistere posse, existimant^c. At Proculus, aliique, *permutationem rerum* propriam esse contractus speciem, a *venditione* diversam, crediderunt^d; ac rationes differentiae plurimas allegaverunt^e.

Vulgo autem notum est, apud Romanos, quoties incertum esset quale negotium sit, civilem incerti actionem dari, i. e. *prescriptis verbis*: atque eandem Imperatores hoc quoque casu dederunt^f.

Cum vero *permutatio* vicina esset *emtioni*, imitatio a quibusdam pro ipsa *emtione* *venditione* haberetur^g, proprium nomen huic negotio imposuerunt^h; & uti in contractu *astimatorio* dederunt *actionem astimatoriam de prescriptis verbis*ⁱ, ita in contractu *permutatorio* *actionem permutatoriam de prescriptis verbis* dari voluerunt^m.

Hæc

(a) §. 28. Inst. act. (b) §. 2. Inst. de emt. vend. (c) d. §. 2. (d) d. §. 2. (e) lib. 1. ff. rer. permur. ibique Goth. (g) lib. 5. §. 1. Præser. verb. ibi: *quia non placet permutationem rerum emtione esse, dubium non est, nasci civilem actionem.* (h) l. 2. ff. Rer. permur. (i) §. 2. Inst. de emt. vend. (k) §. 2. Inst. de emt. vend. (l) l. 1. ff. de astimatoria. (m) Rubr. & tot. tit. de rerum permur. junct. l. 1. §. 1. Præsc. verb.

Hæc igitur actio sequitur naturam actionis *emti venditi* , indeque est bonæ fidei .

Differt ergo *permutatio* ab articulo *do ut des* , quod illa proprium nomen habet , & speciale actionis nomen ; & quod actio , quæ ex hoc negotio oritur , fit bonæ fidei .

C A P U T III.

De Accessionibus Conventionum : ubi de jurejurando , de Pignoribus , de Correis , de Fidejussoribus , de Obsidibus , item de Conditione , Modo , & Die , agitur .

§. CDLXIV. **P**ACTIS , & promissionibus aliquando addi solent *cautiones* , ut *eo magis firma maneant* .

Cautio autem illa fit vel adjectione rei religiosæ ; id est *jurejurando* ; vel datione rei , quod fit per *pignus* , & *hypothecam* : vel interventu personæ extraneæ , quæ vel ut principalis accedit , ut *correi* , vel ut minus principalis , quo pertinent *fidejussores* , *obsides* , & *guarantæ* .

De *guarantis* in *libro septimo speciali capite* agemus .

§. CDLXV. Omnes hæ accessiones valent ex dispositione eorum , qui jus paciscendi habent : is enim , qui juramento fidem datam confirmat , qui securitatis causa pignus tradit , qui obligationem alterius in se recipit , vel in solidum , vel fidejubendo pro alio , vel mandando ut solvat , vel obsidem sedando , vel guarantiam promittendo ; de jure suo disponit , illudque voluntate sua in alium transfert ,

adeo-

(*) lib. 2. & Rec. permutat. (†) §. 28. Inst. de action.

adeoque alteri tribuere hoc jus, quod alienum est, tenetur. Quod in singulis speciebus plenius demonstrabimus.

S E C T I O I.

De Jurejurando.

§. CDLXVI. GROTIUS ab omni ævo, & apud omnes gentes, magnam vim jurisjurandi fuisse, asserit, unde perjurium monstruosum peccatum dicitur.

§. CDLXVII. Jusjurandum quibusdam dicitur quasi Jovis jurandum; nam jus a Jove dici, sunt qui asserunt. Rectius videtur dici, quasi *jus, quod jurandum*, id est juranda confirmandum est.

§. CXLXVIII. Jusjurandum est assertio religiosa ad id, quod vel promittitur, vel asseritur, confirmandum adhibita.

Fieri ergo illa assertio potest, non tantum per Deum, sed & per quamvis aliam rem, quæ nobis sancta est; etiam per creaturas, &c. non per deæstros: etsi recipi ab alio, cui Idola sacra sunt, tale juramentum possit, quia Deus etiam talia punire solet.

§. CDLXIX. Cautio autem hæc in eo consistit, quod jurans deterreri solet a violatione fidei datæ, per mala, quæ in casum perjurii sequi solent. Ita enim i. is, qui per Deum jurat, (idem autem est si per cælum, per terram, per templum, quis juret;

(p) L. 1. cap. 13. §. 1. (q) ibid. §. 10. (r) Vid. jus meum controv. tit. de jurejurando quæst. 1. (s) d. cap. 13. §. 10. 11. (ss) vid. jus controv. tit. de jurejur. qu. 6. 7. (t) Grot. L. 2. c. 2. §. 9. n. 4. jus controv. tit. de jurejur. q. 5. (u) Grot. d. c. 11. §. 11. Dict. jus controv. qu. 8. (v) c. §. 12.

set; quia intelligitur is, qui in caelo habitat, qui terram creavit, & qui in templo adoratur) eum vindicem vult esse perfidiae. Simili ratione 2. is, qui per principem jurat x, ejus vindictam in casum perjurii implorat: merito igitur perjurus non tantum qua violator fidei; sed praeterea quod rem sanctissimam, Deum scilicet, & Principem, testem perfidiae suae adhibuerit, poenam metuere debet. Ita 3. qui per salutem suam, vel liberorum suorum, per lapides, per picem torrentes atque fuliginis ripas, jurat, in casum violatae fidei operatur; ut male sibi, suisque sit, Deumque, qui fidei praesidet, executores horum malorum precatur. Denique, & 4. qui per amicos, per memoriam majorum, &c. jurat; eidem mali aliquid sibi imprecatur, nimirum; ut boni viri male de eo sentiant: sed & fidem violando nos amicos, & majores parum in pretio habere, declaramus; quae res in foro soli, speciatim in civitate, insignem effectum habet.

§. CDLXX. Qui aliquid promittit *an Eydes statt*, [*juramenti loco*] in genere omnes res religiosas adhibuisse videtur; adeoque formula haec verum juramentum continet z.

§. CDLXXI. Juramentum non est execratio a; nec votum, quod corban vocatur b.

§. CDLXXII. Jurare igitur licitum est, etiam Christianis c; jusjurandum enim est cultus divini species d, quia Deus testis veritatis, & vindex perjurii

(x) Grot. L. 1. c. 2. §. 10. n. 4. L. 2. c. 13. §. 11.
 (y) Grot. d. §. 1. jus meum controv. d. qu. 1. (z) vid. jus meum controv. tit. de jurejur. q. 9. (a) Laut. comp. pag. 174. dissent. Grot. L. 1. c. 19. §. 1. n. 2. (b) Grot. L. 2. c. 13. §. 10. (c) Diss. Grot. L. 2. c. 13. §. 11. n. 1. 2. & §. 21. vid. jus meum controv. tit. de jurejur. qu. 2. (d) vid. Grot. L. 2. c. 20. §. 45. Lu. 2. L. 2. c. 13. §. 19. §. 16. nu. 2. & supr. §. 93.

hij imploratur * Neque obstat essatum Servatoris : *Confabulatio vestra sit : Immo, Immo: Non; non; quod ultra est; est a malo f.* Nam nova ratione dubio huic satisfaci in iure meo controverso : Sed & præterea loquitur Servator de confabulationibus, & de quotidiano sermone; ibi enim cum citra necessitatem adhibeatur nomen Dei, omnino prohibitum est, jurato quid asserere; secus ergo si de confirmatione promissi, vel assertionis judicialis agitur b.

* Nec temere, nec sine necessitate juramento uti debet quisquam, sed tum demum, quando id vel a superiore, veluti iudice, vel ab alio deferatur. Nam Iudorus ait *sent. libro: Non est contra Dei præceptum jurare, sed dum jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus.* Et D. Augustinus *lib. de Mendacio: Dico vobis, non jurate omnino, ne, scilicet jurando ad facilitatem jurandi veniatur, de facilitate ad consuetudinem, de consuetudine in perjurium decidatur.*

§. CDLXXIII. Omne juramentum est vel *promissorium*, vel *assertorium*. De hoc *infra*, ubi probationis iura explicabimus, agemus.

§. CDLXXIV. *Promissorium* est, quando quid promittitur adjecta mentione rei religiosæ c.

§. CDLXXV. Jurare, id est promissa jurato confirmare, possunt omnes, qui consentire possunt l. Non ergo infantes, nec furiosi, nec summe ebrii m.

§. CDLXXVI. Juramentum præstari debet juxta mentem ejus, cui promittitur, non juxta reservationem mentalem jurantis n : & servari debet etiam præ-

(e) d. §. 13. (f) Matth. V. 37. (g) d. q. 2. (h) Grot. c. 12. §. 21. (i) Laut. comp. p. 176. (l) Grot. l. 2. c. 13. §. 2. (m) Laut. comp. pag. 174. (n) Grot. l. 2. c. 13. §. 2. §. c. 14. §. 29. n. 2. *conf. jus contray. sic. de Jurejur. q. 4.*

prædoni *, perjuro †, tyranno ‡, hosti §; nec pœnæ nomine ipsis jus hoc auferri potest .

§. CDLXXVII. *Effectus* jurisjurandi est, ut jurans *obligetur* ad implendum id, quod jurato promissit: et si 1. promissio jurata vi, metuque sit extorta *: 2. jurans dolo inductus sit ad promittendum; modo dolus non inducat errorem, qui consensum impedit †; vel 3. promissio ex turpi, seu injusta causa facta sit ‡: non si 4. ipsa promissio sit turpis, aut injusta §.

n. 1. Hinc jam apparet ratio, cur juramentum Gabaonitis præstitum validum fuerit, et si videatur 1. *injustum*, 2. *ex errore* præstitum, & 3. *dolo* elicatum †. Nam *injustum* non fuit: *tum* quia Gabaonitæ ab hoste extrema metuentes salutem suam consulebant, & vitam sibi salvam stipulabantur; quod negotium intuitu Gabaonitarum licitum fuit: *tum* quia ipse Deus præceperat Israelitis, ut supplicibus, & veniam deprecantibus, ac pacem, & religionem amplectentibus, parcerent ‡.

Cur ergo Israelitæ eos servos fecerunt si pactum licitum fuit? Resp. *tum* quia Deus dicto loco eos, qui ultro se dedebant, non aliter salvos esse voluit, nisi sub lege servitutis †: *tum* quia ipsis nil nisi vitam salvam promiserunt.

Ne-

(e) Dict. c. 13. §. 19. L. 3. c. 15. §. 2. & 5. (p) d. c. 13. §. 16. (q) L. 3. c. 19. §. 2. (r) d. c. 13. §. 19. Conf. jus meum controv. tit. de pactis, qu. 33. (s) Dict. c. 13. §. 20. n. 3. & L. 3. c. 19. §. 3. n. 1. ubi aliud obtinere jure gentium, ait Dict. c. 19. §. 5. (t) Laut. comp. p. 175. Grot. l. 2. c. 13. §. 14. §. 29. c. 14. §. 3. L. 3. c. 1. §. 19. (u) Vid. jus meum controv. de jurejur. q. 11. & supr. §. 418. Grot. L. 2. c. 17. §. 14. 15. 16. 17. & L. 3. c. 19. §. 16. (v) Grot. d. c. 13. §. 4. 6. & 7. jus controv. dict. tit. q. 12. (x) vid. supr. §. 425. (y) ib. Diss. Grot. d. c. 13. §. 6. (z) Vid. Josu. XI. seq. 2. Sam. XXI. v. 1. seq. conf. Rauchb. p. 21. q. 4. per tot. (a) Deut. XX. 9. seq. Rauchb. d. q. 4. n. 59. (b) d. c. 20. §. 11.

Neque error hic talis fuit, qui consensum impediret: non enim in persona, sed saltem in qualitate personæ erratum fuit. Accedit, quod ipsi jurantes dubitaverint, & nihilominus in genere vitam salvam promiserint. Illi igitur ipsi causa erroris fuerunt; facile enim interrogando Deum, certiorari de conditione personarum, potuissent. Sed &, quod maximum est, per hunc errorem læsi non sunt, nec jus aliquod ipsis ablatum est; adeoque nulla fuit revocandi causa.

Denique nec *dolus* malus hic subsuit; dictum enim est, factum Gabaonitarum nihil injusti continere: de sua salute, & de incolumitate vitæ agebatur; ipsi pacem poscebant, quo casu ipse Deus parcendum esse victis, statuit. Hinc jure Romano (ubi actione de dolo negotia dolo contracta rescindunt) non habetur pro dolo, si aliud agitur, aliud simulatur: sicut faciunt qui per ejusmodi dissimulationem deserviunt, & tuentur vel sua, vel aliena^c.

§. CDLXXVIII. Si jurans violat juratam promissionem, actio datur creditori contra jurantem, ut fidem juratam impleat; Deo autem, ejusque vicariis, jus puniendi perjuros competit.

§. CDLXXIV. Eadem obligatio etiam ad summas potestates pertinet: illæque ex sua promissione jurata subditis, æque, ac alii privati, tenentur (et si actio cum effectu institui contra Principem non possit) ^d, Deoque violatæ fidei pœnas olim daturi sunt. Quatenus vero beneficia juris civilis, quibus vis juramentorum infringitur, Principi prosint, alibi examinavimus^e.

§. CDLXXX. Pœna perjurii personalis est, adeoque ad heredes non transit. Et si Deus pœnas aliquando ad posteros extendat^f. Hoc jure posteri Sauli luerunt perjurium parentis^g.

Sam. de Cocceij Intr. ad Grot. Z §. CDL-

(c) L. 1. §. 2. ff. dol. mal. (d) Grot. L. 2. c. 14. §. 16. (e) vid. supr. §. 421. (f) Grot. L. 2. §. 20. §. 14. L. 2. c. 13. (g) II. Sam. XXI.

§. CDLXXXI. Præstitisse autem, eoque iurandum implevisse videtur, 1. si præstatio impossibilis est, & per jurantem non stat^b: 2. si alter remittit^c: 3. si superior propter utilitatem publicam promittentem dispensat: quod relaxatio iurisjurandi dicitur^d. Idque Principes ratione suorum juramentorum antecederent facere posse; ait Grotius^e; non consequenter.

§. CDLXXXII. De interpretatione iurisjurandi Grotius varias suppeditat regulas^m, quas in genere non agnoscimus: Veras interpretationum regulas suppeditabimus infra §. 506.

S E C T I O II.

De Pignoribus.

§. CDLXXXIII. DE pignoribus; eorumque iure, egimus supra §. 306. seq. Ubi simul demonstravimus; jure naturæ per contractum pignoratitium nullum jus in re, sed solam obligationem personæ; constitui.

S E C T I O III.

De Correis.

§. CDXXXIV. CORREI sunt vel *credendi*, vel *debendi*. Correi *credendi* sunt; cum id specialiter agiturⁿ, ut pluribus • eadem res^p, ex eadem causa, & quidem singulis in solidum, debeatur^r.

Cor-

(b) Grot. d. c. 13. §. 8. 9. (i) d. c. 13. §. 19. (k) d. c. 13. §. 20. (l) Grot. l. 2. c. 14. §. 3. (m) L. 2. c. 13. §. 3. n. 2. §. 5. L. 3. c. 1. §. 19. Auth. hoc ita &c. C. de duobus reis (v) pr. Inst. de duob. reis. (p) L. 2. L. 9. ff. de duob. reis. (q) L. 9. L. 12. ff. Eod. (r) §. 1. Inst. L. 2. §. §. 1. Eod.

Correi debendi sunt plures personæ, quæ uni eandem rem, ex eadem causa, & quidem singuli in solidum, debent.

§. CDLXXXV. Et si autem plures hinc sint obligationes, unum tamen saltem est debitum: unde unus creditorum reliquis nocet & unus reliquos liberat.

§. CDLXXXVI. Quæri solet, an si reus correo succedit, per confusionem tollatur obligatio; & recte id negatur: Quoties enim duæ sunt obligationes principales, Scævola ait, alteram alteri potius adjici ad actionem, quam confusionem parere.

§. CDLXXXVII. Porro quæri solet, an correat debendi, qui solvit solidum, & correat partem repetere possit? Resp. a correat non potest repetere, quia suum debitum solvit: nisi 1. loci sint: 2. actiones ei cedantur: vel 3. ab eo repetatur, qui accepit pecuniam, adeoque cujus negotium gestum est: hinc enim locupletior fieret cum alterius iactura.

§. CDLXXXVIII. Causa hujus correalis obligationis est ex consensu, adeoque hactenus ex jure naturali: prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est. Jure Romano ex nudo tali consensu nulla actio dabatur; quia causa non subest intuitu correat, qui vel nihil, vel saltem partem accepit: hinc tunc demum cum effectu correat obligatur, si verba sollemnia accedunt, & correat contra correat agit actione ex stipulatu.

Z 2

S E

(s) pr. inst. de duob. reis. (r) l. 2. l. 9. ff. Eod. (u) l. 9. l. 12. l. 6. §. 4. Eod. (v) d. pr. Inst. Laut. comp. p. 629. (x) l. 2. ff. de duob. reis l. 21. Novat. (y) §. 1. Inst. de duob. reis. (z) l. 93. §. 2. ff. Solut. vid. jus meum contröy. part. 2. pag. 901. (a) l. 62. ad leg. Falc. l. 2. c. de duob. reis l. 36. ff. Fidejuss. Laut. comp. p. 631. (b) vid. jus meum contröy. part. 2. pag. 566. q. 6. & pag. 571. qu. 12.

S E C T I O IV.

De Fidejussoribus.

§. CDLXXXIX. FIDEJUSSIO est pactum, quo quis obligationem alterius, in majorem creditoris securitatem, in fidem suam recipit; adeoque quando quis alterius obligationi, idem, quod ille debet, promittendo, accedit.

§. CCXC. Ex hoc pacto naturali ratione oritur obligatio, quia quilibet de jure suo disponere potest: si proinde ita disponit, ut alterius debitum in se recipere velit, ex hoc promisso jus in creditorem transfert; quod ei tribuere tenetur d.

§. CDXCI. Jure Romano, quia sine ulla causa fidejussor pacto suo se obligat, nulla inde dabatur actio, nisi stipulatio pacto accesserit, atque hinc non valet nisi tanquam verborum obligatio.

§. CDXCII. Fidejussor accedere potest cuique obligationi, etiam quæ ex crimine oritur (at non ad eum effectum ut morte puniri possit, sed ut creditor agere possit ad id, quod interest e.) Fidejussor si sciente domino fidejussit, repetere solutum potest actione mandati f, alias, negotiorum gestorum actione g.

§. CDXCIII. Similis fidejussori est 1. *mandator*, quando nudo pacto quis alii mandat h; ut 2. *constituens*, quando quis constituit nudo pacto, se suum, vel alterius debitum soluturum i; 3. *affirmator*, qui creditorem, cui ego pecuniam credere nolui, idoneum affirmat k.

S E.

(e) pr. Inst. de fidejuss. (d) Grot. l. 2. c. 21. §. 11. n. 1. l. 3. c. 2. §. 2. n. 2. (e) Grot. l. 3. c. 2. §. 2. n. 3. (f) §. 6. Inst. de fidej. (g) l. 6. §. 2. ff. Mand. Grot. l. 2. c. 10. §. 2. n. 2. (h) l. 32. ff. Mand. & Rubr. ff. de fidejussoribus &c. (i) l. 3. C. const. pec. ibique Grot. (K) vid. Struy. Exerc. 46. §. 35.

S E C T I O V.

De Obsidibus.

§. CDXCIV. SPECIES fidejussorum sunt OB-
SIDES, qui, nimirum, pro suo, vel alieno debito,
carceri se tradunt.

§. CDXCV. Si quis pro securitate sui debiti car-
ceri se tradit, *obstadium* dicitur. Jure naturæ valet
tale pactum, quo quis ad carcerem se creditori suo
obligat, in casu non factæ solutionis; quia debitor
de sua libertate, adeoque de suo jure disponit: At-
que hic cavendi modus hodieque in Holsatia obti-
net, & Germanice vocatur *das Einlager*; quod in-
tegra dissertatione illustravit *Fomannus de obstadio*.

§. CDXCVI. Si quis pro alieno debito se obsi-
dem dat, i. e. carceri se tradit, distinguendum est,
an se det privato, an Principi: an extraneæ civita-
ti, an hosti.

Privatus se privato obsidem dare pro alieno debi-
to potest, quia de sua libertate, adeoque de suo ju-
re, disponit: at hic modus cavendi, propter abu-
sum, in imperio Romano prohibitus est *.

Privatus principi suo se dare potest obsidem, v. g.
pro reo criminis; qualia exempla obveniunt in hi-
storia Damonis, & Pythiæ, & passim *.

Hoc illicitum non est naturali ratione, quia obses
de sua libertate, adeoque de suo jure disponit.

Si privatus obsidem se dat extraneæ civitati, v. g.
pro securitate fœderis, inter duas civitates pacti,

Z 3

uti

(1) Foman. d. disp. §. 32. Hering. de fidejuss. c. 17. n.
66. Coler. proc. exec. p. 1. c. 8. n. 11. exemplum refert.
met. Pist. p. 4. q. 138. n. 11. seq. (m) R. J. 1577. tit. 17.
Rubr. non vuntcherlichen contr. §. wie wohl auch. &c.
(n) vid. Groc. l. 2. c. 21. §. 11. ibique not. Testm.

uti in fœdere inter Gallos, & protestantes Germanos, obsides dati sunt Christophorus Dux Megalopolitanus, & Landgravius Philippus junior *) valet tale pactum, quia de suo jure obses disponit.

Denique si civitas *hosti* fidem dat, & cautionis loco cives quosdam obsides offert, hoc quoque pactum jure naturæ non improbat.

§. CDXCVII. Quis vero effectus est hujus negotii? Resp. obsides tamdiu in carcere retineri possunt, donec fides data impleta, & ei, cui data est, satisfactum sit.

Si is, qui obsides dedit, nolit fidem datam implere, vel ei contrarium aliquid faciat, quæritur, an is, cui obsides dantur, jus in vitam obsidum acquirat, ita ut interficere eos possit? Diximus, obsides dari *vel* privato, *vel* magistratui, *vel* alienæ civitati, *vel* hosti. In primo casu certum est, creditori nullum jus acquiri in vitam obsidis: tum quia obses non est dominus vitæ suæ; adeoque de ea disponere nequit; tum quia debitor hominem suo jure vita privare non potest.

In secundo casu res magis dubia est. Ille, qui pro reo criminis cavet, causa est quod dimittatur, eoque impunitatem consequatur: adeoque videtur morte puniri posse. At verius est, Principem non debere obsidem talem accipere: si vero accipit, non debet eum mortem puniri, quia uti dictum est, *obses* disponit de jure, & re, quæ non est in ejus potestate.

Equidem Dionysius in exemplo Damonis, & Pythiæ, paravit mortem obsidii, in casum si alter non reverteretur: at tyrannus is fuit, cujus actus de jure naturæ testimonium non faciunt.

Tertio, & quarto casu, omnino jus vitæ, & ne-

cis

(*) ap. Sleidan. l. 24. & Arum. de Jur. Publ. V. 1. disc. 28. n. 104. seq.

gis acquiritur ei, cui dati sunt obsides, si dantes violant fidem datam. Rationem diversitatis explicabimus infra, ubi ex professo de obsidibus hosti datis agemus.

Præterea in his duobus casibus, (aliud est in prioribus) etiam inviti obsides dari possunt, si sunt membra civitatis fidem dantis: indeque in hos invitos quoque jus est sæviendi, tanquam in hostes, si civitas fidem sefellerit. Quod itidem infra plenius examinemus.

§. CDXCVIII. Finitur obsidium eodem modo, quo fidejussio. Præterea morte obsidis: cum enim omnis securitas hic consistat in detentione personæ, necessario sequitur, eam cessare extincta persona.

S E C T I O VI.

De Conditione, Modo, & Die.

§. CDXCIX. HACTENUS egimus de cautionibus, quæ alterius obligationi accedunt securitatis causa. Sed præterea pactis adjici possunt conditio, dies, & modus.

§. D. *Conditio* est oratio, quæ quid suspendit in futurum eventum incertum an sit existiturus *p*. Eaque est vel *potestativa*, quæ pendet a nostro arbitrio *q*: vel *casualis*, quæ a casu, vel arbitrio tertii: vel *mixta*, quæ a casu, & nostro, vel nostro, & tertii arbitrio *r*. Deinde est vel *suspensiva*, vel *resolutiva* *s*.

§. DI. Conditiones igitur non sunt, 1. quæ non ex oratione, sed tacite, & ex natura rei insunt *t*:

Z 4

2. quæ

(p) L. 37. L. 39. R. C. §. 4. §. 6. V. O. (q) Conf. Grot. L. 3. cap. 11. §. 8. nu. 2. (r) L. un. §. 7. C. cad. toll. Grot. L. 3. cap. 20. §. 29. (s) Laut. Comp. pag. mihi 51. (t) Grot. L. 3. cap. 16. §. 23. num. 2. Lib. 3. cap. 20. §. 36. Lib. 3. cap. 19. §. 14.

2. quæ nihil suspendunt in futurum eventum, ut impossibiles, necessariæ, & turpes. *Vid. §. seq.*

§. DII. Effectus conditionis est obligatio implendi si existit, Potestativa etiam per æquipollens impleri potest, si in forma specifica impleri nequit. Si dubia sit conditio, non fit interpretatio contra eum, qui elocutus est; sed nihil actum videatur.

§. DIII. Conditio verum jus tribuit, sed eventuale. Atque hinc est, quod spes debitum iri sit vera merx, & vendi possit; & quod liberi jus suum eventuale succedendi transferant ad hæredes suos. (Quæ transmissio, primogenito præmortuo, in regnis summam utilitatem habet.)

Conditio impossibilis vitiat negotium, non vero si turpis sit, in præsens, & præteritum collata nihil suspendit, uti nec necessaria.

§. DIV. *Dies* est tempus certum, quod sit existiturum, sed incertum *quando* [si enim incertum est an sit existiturum, vera conditio est.] Die adjecto is statim cedit; non autem venit antequam dies præterierit: ~~dies naturales~~: intelliguntur autem regulariter dies naturales, non civiles.

§. DV. *Modus* est causa finalis, propter quam aliquid fit, vel præstatur: uti si promitto alicui 100. ut monumentum exstruat, hæc obligatio pura est; ac

(*) Grot. Lib. 3. cap. 19. §. 14. & Lib. 2. cap. 11. §. 8. n. 2. L. 2. c. 15. §. 17. Laut. pag. 56. 57. (x) Dissent. Grot. L. 2. c. 17. §. 32. L. 3. c. 20. §. 26. (y) L. 16. Cond. inst. L. 4. §. 1. stat. lib. Laut. p. 50. (z) aliud jure Romano obtinet L. 9. cond. inst. (a) L. 7. §. 8. V. Q. Laut. p. 50. (b) §. 11. Inut. stip. Laut. pag. 50. (c) L. 4. §. 1. quand. dies leg. Laut. pag. 52. (d) L. 22. pr. quand. dies leg. Laut. pag. mihi 53. (e) Grot. L. 3. c. 21. §. 4. (f) Grot. L. 2. c. 16. §. 5. (g) Laut. Comp. p. 53. & p. 527. Leg. 16. §. fin. Cond. & dem. (h) L. 41. pr. Contr. emt.

at non secuto modo adjecto, condici solutum potest i.

C A P U T IV.

De Interpretatione Pactorum; ubi vera interpretationum principia exponuntur:

§. DVI. **I**N conventionibus omnis obligatio oritur ex placito, & consensu duorum in eandem rem: Adeoque ante omnia de placito illo, & de illo consensu in eandem rem, constare debet:

§. DVII. Si igitur disponere differunt circa mentem conventionis; & verba, vel facta alter hoc sensu, alter alio explicet: quæritur, quænam interpretandi norma jure naturali obtineat?

Resp. Adhibenda sunt ea media, quæ ratio naturalis suppeditat ad intelligendam disponentiam voluntatem, & quæ alibi explicavimus.

n. 1. Quoad verba, si dubia sunt; regula generalis I. est, ut is sensus valeat, quem contrahens scit alterum intelligere: id enim vere inter utrumque actum est. Si proinde ego sciens alterius intentionem alio sensu verba contractus accipio, fallaciam committo; non est idem utriusque placitum, sed unius alterius decipiendi animo propositum:

n. 2. II. Si uterque in bona fide est, & alter nescit, verba alio sensu ab altero accipi, pro eo fit interpretatio, qui verba adhibuit juxta usum communem k [communis autem etiam est sensus arti proprius l.] Cum enim verba valeant usu, is, qui usum

(i) L. 1. C. don. quæ sub. mod. Conf. Laur. d. pag. 53.
(k) Grot. L. 2. cap. 16. §. 2. (l) Grot. d. c. 16. §. 3.

usum illum communem scit, vel scire debet, ex usu illo obligatur.

n. 3. III. Si partes aliquid promittunt ad certum finem, tunc ita interpretatio fit, ut omnia ea promissa censeantur, sine quibus pactum exitum habere nequit: idque ex mediæ necessitate; qui enim vult finem, vult etiam media.

Ex his jam apparet, 1. eum, cui abire datum est, non & redire; abitus enim, ex communi loquendi usu, reditum non infert ^m: at 2. cui ire datum est, ei etiam redire; finis enim pacti est, ut tuto ad locum domicilii reverti possit ⁿ. 3. Si partes pacifcantur, ne quis locus muris cingatur, alio modo cingi nequit: nam ea intentione prohibitio illa intervenit, ne ex loco munito alteri pacifcentium injuria inferri possit. 4. Qui comitatum hosti concedit, etiam comitibus dedisse videtur, si comitare absque comitibus contra dignitatem esset: adeoque securitas hic ex mediæ necessitate sequitur. Non autem sub eo comitatu intelligi potest familia; ex dignitate enim personæ est, ire cum comitibus, non vero cum uxore, & liberis ^p. Sic qui 5. comitatum dat pro certo militum numero, non excludit summos duces: nam generali, & communi usu voce militum etiam officiales continentur ^r.

§. DVIII. Extra has interpretandi regulas omnis dispositio dubia manet, adeoque nulla inde oritur obligatio; quia deficit duorum in idem placitum consensus.

Hinc 1. ex natura, & proprietate vocis nulla interpretatio fieri potest; quia uti dictum est, verba non valent ex sua natura, sed ex usu.

Sed

(m) Grot. L. 3. c. 21. §. 16. (n) Id. L. 2. c. 17. §. 5. (o) Grot. L. 2. cap. 16. §. 20. nu. 3. L. 3. c. 21. §. 1. nu. 4. (p) vid. infr. L. 7. c. 9. Sect. VI. (q) Grot. L. 3. c. 21. §. 16.

Sed & 2. non valet interpretatio ex eo, quod alter paciscentium verba illa alio, & particulari sensu sumere soleat; quia in ejus potestate non est, sensum verborum communem mutare, nisi alter id sciverit.

Neque 3. eludere obligationem paciscens potest, sub prætextu, quod in pactis non verba, sed ratio; & finis (quem sibi pro lubitu fingunt) considerari debeant, & quod cessante hoc fine cesset obligatio. Quo pretextu Galli foedus illud, quod vulgo *traite de partage* vocari solet, violarunt: causati, in mentem foederis fuisse conservandi tranquillitatem publicam, quæ subsistente foedere salva esse non potuisset, quasi per violationem foederis non major turbatio tranquillitatis publicæ securura esset: quod & experientia cum internectione fere Gallorum docuit.

§. DIX. Hinc e contrario facile constat, perfidiam insignem fuisse, 1. quod Locri, qui promiserunt, se pactis staturos, *quandiu terræ huic insisterent, & capita humeris gestarent*, postea terram calcementis injectam, & aliorum capita humeris imposita, abjicientes, putarent, fide se nunc liberatos esse: 2. Quod Bœoti urbem reddere polliciti, eam everfam reddiderint: 3. Quod Mahumedes, Eubœa capta, eum dissecuerit, cui caput incolume fore promiserat: 4. Quod qui homines reddere promisit, eos mortuos reddiderit: 5. Quod Alexander Magnus postquam Barbaris exitum ex urbe promisit, eos extra urbem constitutos interfecerit: 6. Quod Romani, qui partem dimidiam navium in divisione promiserant, eas non integras, sed sectas tradiderint (quanquam Livius * de sectione navium sileat);
huc

(r) Grot. L. 2. cap. 16. §. 6. Polyb. L. 12. cap. 4. (s) Polyæn. de stratag. (t) Thucyd. L. 2. c. 5. 6. p. m. 61. Grot. d. c. 16. §. 5. (u) d. c. 16. §. 5. (v) d. c. 16. §. 5. Val. Max. l. 7. c. 3. (x) L. 38. c. 38.

huc quoque pertinet factum Campanorum, qui cum hostibus dimidiam armorum partem permisissent, disiectis armis dimidiam partem eos recipere jusserunt : 7. Quod Brasidas, qui pollicitus erat, se agro Bocoto discessurum, eum agrum servare voluerit, quem exercitu insideret; quasi jus civitatis ob possessionem bellicam extinctum fuerit : 8. Quod Romani, qui pace Carthaginem liberam esse jussissent, cives in alium locum transferre voluerint, ut ibi libere degerent, quasi Carthago non in civitate quoque, tanquam domicilio civium, consistat : 9. Quod Pericles, inito cum hoste pacto ut ferrum deponerent, etiam fibulas ferreas deponere jusserit : 10. Quod Rhadamistus, qui juravit Mithridati, nec veneno, nec ferro se vim ei illaturum, mox cum injecta multa veste necaverit : 11. Quod Ludovicus XII. qui urbem Bononiam, ejusque Regulam Bentivogliam, in protectionem receperat salvis jurebus Papae, recusaverit illam protectionem contra Pontificem vim urbi minitantem; causatus (a) jura Papae excepta esse foedere; (b) anteriori pacto cum Pontifice inito cautum esse, in futuris foederibus semper exceptam intelligendam esse ecclesiam; indeque (c) personam Reguli, ejusque bona, saltem ad pactum protectionis pertinere (uti Guicciardinus addit, Ludovicum cavillatum esse ad modum rabularum, non regis) : 12. Quod Papa, qui cum Ludovico XII. convenerat, ut Episcopatus, morte Episcoporum in Francia vacaturi, a rege conferri deberent, sufficere mortuo Episcopo alium voluerit, ideo quod Romae, non in Gallia, mortuus esset : 13. Quod is, qui promisit, se ad hostem rediturum, crediderit;

(1) Polyen. L. 6. c. 15. (2) d. c. 16. §. 6. (a) Liv. Epit. Lib. 49. Flor. L. 2. c. 15. Appian. de bell. pun. n. 42. & 46. (b) Groc. d. c. 16. §. 5. (c) Tacit. annal. XII. L. 5. p. m. 134. (d) Pufend. l. 5. c. 12. §. 18.

rit, fidem se liberasse clam redeundo *f*: 14. Quod Dido, quæ ab Africæ incolis tantum territorii emit, quantum comprehendi cute bovis possit, scissa in partes late, magnum terræ ambitum occupaverit *f*: quasi cutis in loria scissa non desinat esse cutis.

Huc quoque 15. pertinet insignis perfidia, cujus Episcopus Arrasius auctor fuit: cum enim Electorum Saxonie, & Brandenburgici interventu, pacis conditiones Landgravio Hassiæ proponerentur, inter illas conditiones autem contineretur, ne hic uilo carcere detineri deberet, *das er mit einiger gefangnis nicht belegt werden solle*, Landgravius sese in potestatem Imperatoris dedit; quem Episcopus Arrasius statim custodiæ mandari iussit: causatus, male legi *einiger*, sed legendum esse *ovviger*; adeoque Imperatorem promississe, *ne aterne custodiæ traderetur*. At fallacia hæc adeo male habuit conciliatores pacis, ut vix impediri potuerint, quin manus violentas intulerint ministro illius artificii *h*.

Sed & 16. injuria afferebant Romani, sociorum nomine etiam futuros contineri. Sane, si hanc solum rationem allegassent, bellum cum Carthaginensibus maxime injustum futurum fuisset; at pacto subsequenti Asdrubalis, quod Carthaginenses approbaverunt, Saguntini, socii posteriores, nominati, eoque causa Romanorum juris titulo munita fuit *m*.

n. 1. In omnibus his casibus veteratores illi sciebant, alio sensu vocem ab altero intellectam fuisse, & cavillationem, quam adhibebant, usui communi vocum repugnare; immo directo voluntatem, quæ ex agentium fine, & medii necessitate notoria fuit, evertere. Atque hæc sunt proprie reservationes illæ mentales, quæ a probioribus hominibus, quamcunque religionem profiteantur, damnari solent.

n. 2.

(*f*) Cic. de offic. 1. 8. c. 29. Grot. 1. 3. c. 23. §. 13.
 (*g*) Justin 1. 18. c. 5. & 6. (*h*) Theatr. Europ. Tom. 7.
 fol. 1021. (*m*) Grot. Lib. 2. cap. 16. §. 13.

n. 2. Quoad facta, si dubia sunt, interpretatio tantum ex fine actionis desumi potest, si scilicet finis illi actioni necessarius est. Qui proinde reddit chirographum, remittit debitum; qui reddit pignus, renunciat securitati. (§. 404. n. 3.)

§. DX. Quid si alter asserat, se ignorare, alterum alio sensu verba intellexisse? quid si neget, usu communi verba eo sensu, quo alter vult, intelligenda esse? Quid si alter neget, finem promittentium eum, quem alter intendit, fuisse? vel media illa ad obtinendum finem esse necessaria? Resp. Hoc casu inter duas summas potestates, quæ judicem non habent, soli bello locus est: adeoque armis de sensu verborum, vel de intentione agentium, &c. disceptari debet, & iudicio Dei, qui arbiter est bellorum, res relinquenda est.

§. DXI. Institutis civitatibus, ne negotia ob dubiam disponentium mentem facile rescinderentur, certæ quædam regulæ interpretationum statutz sunt, juxta quas voluntas, & intentio paciscentium interpretationem recipere debebat. Sic v. g. ubi de interpretatione pactorum agitur, interpretatio fit contra eam, cujus causa est favorabilior, vel qui potuit rei suæ apertius legem ponere; sed & in dubio valet id quod vero similis est, &c. Præterea infinitæ sunt interpretationum regulæ, quæ imprimis circa voluntates testatorum introductæ, eoque mere civiles sunt.

CAPUT V.

De Jure, quod hominibus competit ex delicto
alterius.

§. DXII. **H**ACTENUS explicavimus jus, quod
cuique competit ex *conventionē*, seu
pacto, & *contractu*: sequitur nunc jus, quod cuique
ex alterius *delicto* competit.

§. DXIII. *Delictum* est factum, sponte, dolo,
vel culpa admissum, quo jus alterius læditur. Re-
quiritur igitur I. factum ^k: quale quoque est si quis
mandat, vel ope, & consilio juvat ^l: animus non
sufficit ^m, nec solus conatus ⁿ.

n. 1. II. Ad delictum requiritur, ut factum il-
lud *sponte* admittatur ^o: *sponte* autem etiam fit quod
ex summa necessitate admittitur. Hinc is, qui vi
metuque coactus jus alterius violat, vel crimen com-
mittit, vere delinquit, & fugiens, qui ad conser-
vandam vitam intermedium innocentem occidit, pro
innocente haberi non potest ^q.

n. 2. III. Requiritur, ut factum illud *dolo malo*,
vel *culpa* admissum sit, etiam *levissima* ^r. Rationem,
cur *culpa* delinquatur, infra §. 577. exponemus. Un-
de pœnam quoque naturali ratione ideo exigi posse,
demonstrabimus. §. 550.

Non ergo delictum committitur casu, ad eum ef-
fectum, ut pœna inde debeatur ^s.

n. 3. IV. Requiritur, ut factu tali illicito *jus* al-
terius

(i) Grot. L. 2. c. 17. §. 1. (k) L. 25. §. 1. L. 52. §. 8.
& A. (l) vid. infr. (m) L. 1. §. 2. furt. L. 18. de Pœn.
225. V. S. (n) Laut. Comp. p. 649. (o) Laut. Comp.
649. (q) Dist. Grot. L. 2. cap. 1. §. (r) Vid. sup. 386.
vid. sup. §. 366. (s) l. 1. §. C. ad Leg. Corn. de Si-
l. 31. ff. ad leg. Aquil.

terius lædatur . Nam si jus alterius violatum non est , nihil alteri abest : adeoque frustra de reparatione quaeritur .

§. DXIV. His principiis positis multæ quaestiones , admodum ventilatæ , facili ratione decidi possunt .

n. 1. Primo enim quaeritur , *an hæresis , id est , falsa de religione opinio , delictum sit ?* Equidem intuitu hominum nulla ratione ad delicta referri potest : jus enim alterius non læditur ; adeoque nemini aliquid abest , quod reparari debeat . Excipe si lege prohibitus sit certi generis cultus , & aliquis , contra legis prohibitionem , publice , religionem illam profiteatur : tunc enim jus magistratus læditur , atque ideo transgressor puniri potest * .

n. 2. Secundo quaeritur , *an ex damno , quod meruitur , actio detur ?* Quod itidem negamus : nihil enim alteri abest , nec jus alterius læditur ; adeo ut nec cautio ob metum incertum exigi possit . Atque hæc ratio est , cur metus vicinæ potentia non sit justa belli causa . Unde actiones *de damno infecto , de novi operis nuntiatione , &c.* ex mera æquitate civili originem habent .

Damni enim infecti actione cautio exigitur de damno , quod ex opere jam facto veremur futurum : quo etiam pertinent *Suggrundia , seu tabulæ , vel lapides , coram ædificio a summo extensi , ut id contra imbres defendant ; nec non protectiones , seu projectiones , &c.* . Sic actione *pluvia arcendæ* agitur ad damnum , quod ex aqua pluvia propter opus factum veremur , avertendum * .

Novi operis uncatio est , quando contra eum , qui in suo fundo (secus si in alieno) contra pristinam formam , novum opus , unde damnum metuo , facit ,
ago ,

(*) vid. infr. (v) tot. tit. ff. *Damn. infect. Suggrund. & protect.* (x) tot. tit. & l. 14 § 2. ff. *de aqua , & aquæ pluviæ*

ago, ut vel desistat ab opere, vel cautionem præstet. usque dum de jure prohibendi cognoscatur. Ratio hujus edicti est, ne partes ad manus veniant.

n. 3. *Tertio* quaeritur, *an deliquere videatur, qui jus suum tuetur, etsi alius damnum inde recipiat?* Quod negamus, quia jure suo utitur: neque damnum alter patitur ex alterius facto illicito, sed ex casu, & natura ac situ rei.

Hinc 1. hæres adeundo hæreditatem onerosam, creditorum suorum conditionem deteriore reddere potest. 2. Præscindere in fundo meo venas possum etsi alteri adimatur aqua. 3. Aqua pluvia arceri potest cum præjudicio vicinorum, si fructuum causa fit. Quod vero jure Romano excipitur casus, si dolo id faciat, id meri juris civilis est; nam jure suo utitur. 4. In meo altius ædificare possum, etsi alterius luminibus officiam.

§. DXV. *Causa obligationis personæ, quæ ex delictis oritur, fuit ex ipsa ratione naturæ. Cum enim certum sit, jura quædam tum Deo, tum hominibus a natura quæsitæ esse, necessario sequitur, hoc jus tolli, aut violari ab aliis absque injuria non posse. Si quis proinde in alterius jura involat, adeoque intentioni divinæ in contrarium it, ejusque voluntati repugnat, injuria agit: unde læso jus competit agendi contra personam lædentis, ut reparet injuriam; & lædens obligatur ex regula generali justitiæ, ut jus suum cuique tribuat. (§. 342.)*

Idque verum est, etsi lædens non sit factus locupletior: uti si res furto ablata periit; si injuria corpori alterius illata, vel alias damnum in re aliena datum est, &c. Sufficit enim, jus læsi violatum esse facto lædentis; nam ex hoc facto illicito tenetur ad

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot. Aa 19

(1) L. 1. §. 2. Separat. L. 5. eod. (2) L. 1. §. 12. L. 23. Aqua pluv. (3) L. 1. §. 7. §. 5. 15. Lib. 2. §. 9. Aq. pluv. (4) L. 9. Serv. præd. urb.

reparationem injuriæ; id est ad jus suum cuique tribuendum: præstando tantundem, si datum daturum aliter refarciri nequit.

§. DXVI. Delinquere possunt homines usum rationis habentes (non ergo bruta, nec infantes; furiosi, summe ebrii, &c. *d*); etiam corpora; immo integræ civitates, & populi universi.

Delictum committitur in personas: etiam per unitatem sumptas: v. g. in civitates, gentes imperas &c. *f*.

Effectus est 1. ut is, in quem delinquitur, agere possit ad reparationem juris, dolo, vel culpa alterius ablati, aut violati. Non autem læsus saltem, sed & magistratus ad pœnam, seu talionem, agere potest. Nam hujus quoque jus violatum est, dum leges ejus transgreditur delinquens, prohibitionem ejus violipendet, adeoque auctoritatem superioris aspernatur.

Ubi notandum est, jure Romano, si delictum occasione negotii bonæ fidei admissum est, actorem non agere ex delicto, sed dolum vindicari actione ex ipso contractu bonæ fidei. In quibusdam negotiis, arbitrariis scilicet, delictum vindicatur juxta arbitrium judicis. Atque hæc ratio est, cur in actionibus in rem possessor etiam de dolo teneatur. (§. 365.)

2. Ut is, qui delinquit, obligetur ad reparationem injuriæ, adeoque læso ad restitutionem damni, magistratui ad talionem, seu pœnam.

§. DXVII. Obligatio, quæ ex delicto oritur, finitur 1. morte delinquentis, nisi (a) læso aliquid ex patrimonio desit, vel (b) partes, adeundo judicem,

(c) vid. Dissertat. procem. IV. §. 42. Laut. pagin. 650. (d) vid. infr. Laut. pag. 650. (e) vid. inf. (f) L. 3. §. 1. injur. Grot. L. 2. c. 21. §. 7. & 18. c. 20. §. 2. num. 8.

tēm, compromiserint in ejus sententiam; quod fit per litis contestationem: modo de pœna pecuniaria agatur.

2. Remissione vel læsi, (quæ non præjudicat juri superioris) vel judicis, quæ aggratiatio dicitur.

3. Si reus talionem semel passus est. Non vero 4. compensatione, nec 5. præscriptione g.

§. DXVIII. Apparet igitur ex præmissis, jure naturæ inter *delicta*, quoad obligationis principium, nihil interesse: omnium enim delictorum ratio ex hoc solo principio sequitur, quod factio meo illicito jus alteri quæsitum violetur; unde sequitur necessitas reparandi illam injuriam, restituendo dampnum alii datum, & patiendo tantundem, id est pœnam.

§. DXIX. Jcti Romani, quoad effectum agendi, delicta distinxerunt in *publica*, *privata*, & *extraordinaria*. Quædam enim, in quibus res publica maxime lædebatur, & ubi certa pœna lege erat statuta, *publica* dixerunt: quædam *privata* dixerunt, quia actio solis læsis ibi datur, & pœna actori tribuitur: quædam *extraordinaria*, in quibus actio itidem læsis datur; at pœna non actori, verum judici tribuitur.

Privata delicta iterum distinxerunt in *vera* delicta, & *quasi* delicta.

De priori distinctione agemus sectionibus sequentibus: de *quasi* delictis Cap. VI.

S E C T I O I.

De Delictis publicis.

§. DXX. Juri Romani *delicta* quædam *publica* esse voluerunt, atque in hunc casum retulerunt ea *delicta*, quæ (a) publicam securitatem maxime turbant, & in quæ [b] certa pœna legibus statuta est: & cum publice interfit, ne munimenta publicæ securitatis rescendantur, plerumque omnibus jus securitatem illam actione instituta tuendi, & ad pœnam lege statutam agendi, datum est.

§. DXXI. Ad hæc crimina publica referunt I. *crimen læsæ majestatis*; quod committitur, quando quis aliquid hostile machinatur in Rempubicam, vel Principem, odio publico.

n. 1. Crimen læsæ majestatis divinæ est, quando contumelia in ipsam Deum committitur, quæ cum blasphemia conjuncta est.

n. 2. Lætio majestatis naturali ratione pro crimine habetur: Princeps quippe ad tuenda jura singulis a creatore concessa constitutus est (hanc enim defensionem, quam summum numen patribusfamilias concessit, hi in unum Principem contulerunt); si quis proinde animo hostili aliquid in Principem machinatur, injuriam committit, tum in Deum, tum in civitatem, tum in Principem. In Deum, quia is voluit, jura singulorum salva esse, adeoque & eum, qui jurium illorum tuendorum causa institutus est: in civitatem, quia munimenta securitatis publicæ rescindit, qui ei, cui civitas defensionem suorum jurium commisit, insidiatur: in Principem, quia jus ei quæsitum violat.

n. 3.

(b) L. An. & Majest.

2. 3. Crimen læsæ majestatis divinæ natura quæ pro crimine habetur *intuitu Dei*: at non intuitu hominum aliorum, utpote quorum jus inde non læditur.

II. *Adulterium* atrocissimum crimen est, etiam jure naturali. Est autem *adulterium* quando thorus alienus violatur. In hoc delicto complexus est plurimum criminum. Nam 1. uxor violat fidem marito datam, qua promisit, se cum eo solo cohabitare vellet. 2. Adulter corrumpit mores uxoris, cum præjudicio mariti. 3. Intruditur partus alienus in familiam, qui reliquis liberis partem, quæ natura ipsis competit, aufert. 4. Confunduntur officia, quæ inter liberos, & parentes natura obtinent. 5. Sane, cum de adulterino concubitu plerumque non constet, facile incestui occasio dari posset. Hinc etiam alibi statuitur, crimen hoc non nisi ultimo supplicio pœnari posse.

III. Ad crimina, natura talia, quoque pertinent reliqua crimina carnis: nimirum, 1. *Sodomia*, quæ vel cum brutis fit, vel cum eodem sexu; prohibitionis rationem alibi explicavi¹: 2. *Fornicatio*, quæque ex rationibus supra §. 173. allegatis^m; ubi firmè demonstravimus, *concupiscitum* jure naturæ factum licitum, adeoque delictum non esse: 3. *Bigamia*, quando, scilicet, una fœmina cum pluribus viris nuptias contrahitⁿ: 4. *Incestus*, cujus prohibitionem naturæ rationibus probavimus supra §. 176. 5. *Masturpationis*, & crimen *Onaniticum*^o.

IV. *Crimen sacrilegii*, quod committitur, quoties facta, i. e. Deo dicata, surripitur^p. Hoc cri-

A a 3 men

(1) vid. supr. §. 176. Conf. Levit. 18. v. 20. Exod. 22. v. 19. Ord. crim. art. 116. L. 31. C. adulter. (m) vid. Lauterb. comp. pag. 692. (n) vid. sup. §. 145. n. 1. & §. 17. n. 2. (o) vid. Dissert. programm. XII. §. 45. (p) Laut. comp. pag. 203.

men ex jure civili demum originem habet, quia res sacrae naturae nullae sunt, sed legem Principis supponunt.

V. Perjurium: quando, nimirum, fides adhibita Deo data, vel assertio Deo teste facta, violatur. Atrociissimum hoc est crimen, quod non in homines, sed in Deum committitur. Huic igitur soli fit injuria; adeoque is solus ejus vindex est, homo enim saltem agit ad fidem jurato datam implendam. Et hoc est quod J. C. t. Romani ajunt, *perjurium fas Deum ultorem habere*. Quamquam legibus humanis quoque, iisque severissimis, auctoritas entis hujus perfectissimi defendatur.

VI. Homicidium natura prohibitum est. Jus enim alterius violatur, quia vita, quae a Creatore singulis hominibus concessa est, absque injuria eis auferri nequit. Atque hanc injuriam non nisi effusione sanguinis homicidiae reparari posse, mox videbimus.

Species homicidii est *autocheiria*: alibi enim probavimus, hominem nullum jus in se habere, nisi ad sui conservationem; non ergo ad sui destructionem: vita enim, & anima, Dei sunt, qui utramque junctam esse voluit; indeque fas non est homini deferere vitam, & disjungere a corpore animam.

Homicidium autem non tantum est, quod *ex proposito*, sed etiam quod *culpa* committitur. Delictum enim quoque est si quis damnum, quod praevidere potuit, & debuit, alteri infert.

Homicidium, quod veneno committitur, *veneficium*; quod in parentes, & liberos committitur, *parricidium* vocatur.

VII.

(g) vid. supr. L. 4. (r) L. 2. C. Reb. cred. (s) Conf. dissert. procem. X. Pos. X. lit. q. eq. & dissert. XI. §. 14. (t) Laut. tit. ad L. Jul. de Sicariis.

VII. *Falsum*, quod est factum ^a, quo id, quod esse debet, vel fieri debuit, dolo mutatur in præjudicium alterius ^a,

VIII. *Vis publica*, quæ fit 1. vel armis, vel 2. in personas publicas, 3. stupro violento, 4. raptu, quo mulier, vel puer, inviti rapiuntur.

IX. *Vis privata*, quæ est vis minus atrox, & simplex ^y,

X. *Peculatus*, quod est furtum pecuniæ publicæ, seu fisco ablata ^z.

XI. *Plagium*, quo liber homo a scientibus, ejus supprimendi causa, abducitur ^a, vel invitus celatur ^b.

XII. Ad crimina publica quoque Jcti Romani referant (a) ambitum, (b) legem repetundarum, (c) annonæ fraudationem, (d) crimen de residuis ^c, (e) lenocinium, &c. ^d,

XIII. Quæri solet, *an mendacium sit verum delictum?* Equidem Grotius id asserit, quia mendacium repugnantiam habet cum jure existente, ac manente ejus, ad quem sermo, aut nota dirigitur ^e. Jus autem illud ponit in libertate judicandi, quam homines colloquentes his, quibus colloquuntur, debere quasi pacto quodam tacito intelliguntur ^f: circa hanc enim libertatem injuriam fieri, si quid ei dicatur, quod falsam habet significationem ^g, *Taciturnum pactum* autem ex eo deducit, quod Gentes simulatque sermone, notisque similibus uti instituerunt, mutuam inter se obligationem introducere voluerint, ne alio, quam iuxta institutum, sensu, sermone illo utantur ^h,

A a 4

n. l.

(u) L. 23. Fals. (v) Par. hypomn. Instit. L. 4. Lib. 18° §. 7. (y) d. §. 7. (z) L. 1. L. 9. §. 3. pecul. (a) L. 1° I, 4. ff. l. p. C. plag. (b) L. 6. §. fin. ff. L. 9. C. plag. (c) Pares d. l. §. 10. (d) Lauterb. Comp. pag. 692. (e) Grot. L. 3. c. 1. §. 11. n. 1. (f) d. L. 3. c. r. §. 11. n. (g) d. c. 1. §. 12, 13. (h) id. L. 8. c. 1. §. 8. n. 2. & §. 11, n. 1

n. 1. Nos mendacium per se non esse delictum, statuimus, sed rem indifferentem, quæ aliquando bona, quin necessaria, aliquando mala esse potest. Sane, 1. sermo res mea est, & locutio ad actiones humanas pertinet: quilibet autem suarum actionum dominus est, ac de suis actionibus pro lubita disponere potest. Hinc nemo ius in meas actiones, & in meum sermonem sibi arrogare potest; neque hactenus ulli hominum ius quæsitum est. Adeoque 2. ius alterius hoc mendacio non læditur, totaque obligationis ratio, quæ in iure suo cuique tribuendo consistit, cessat. Frustra enim de reparatione iuris agitur, ubi ius alterius læsum non est. Equidem 3. *ius, quod colloquentes his, quibus colloquuntur, debere finguntur;* & quod in libertate iudicandi Grotius constituit, revera ius non est: neque enim ex statu hominum, neque ex iure in re, neque ex obligatione personæ oritur. Sane, nihil alterius patrimonio abest. Unde 4. (non concedi potest, homines, simulatque sermone uti instituerunt, mutuam obligationem inter se introducere voluisse, ne homines alio sensu sermone illo utantur: præterea enim, quod id verum ius non sit, de tali pacto hominum non constat; & verum non est, quod Grotius porro ait, sine tali obligatione inane fuisse tale repertum *k*, quia usum insignem illud repertum habet quoties alterius ius ex meo mendacio læditur: extra hunc casum igitur res arbitrii manet. Idque 5. iure Romano quoque ita decisum est: nam si quis interrogatus tutorem se esse respondit, nulla is actione tenetur, nisi adolescentem in aliquam captionem responsio suo induxit ^l.

* Men-

(k) d. 5. II. n. 1. (l) L. fin. ff. quod falso ut. ibique Gothofr.

* Mendacium semper turpe, ac detestabile vitium notat: & Divus Augustinus in Enchirid. 22. q. 2. Is, ait, qui mentitur, contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi. Ea utique verba propterea instituta sunt, non ut per ea se invicem homines fallant, sed ut eis quisque in alterius notitiam cognitiones suas proferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Distinguendum tamen est a figurata eloquutione: nam quidquid figurate fit aut dicitur, non est mendacium, inquit idem S. Doctor super Epist. ad Galatas.

Sed & 6. tot exceptiones Grotius ponit, ut veritas regulæ nostræ eo ipso probetur. Ita enim (a) amenti, & infanti mendacium licite dici, ait =; (b) nec tunc esse mendacium, statuit, cum is, ad quem sermo dirigitur, non decipitur, sed tertius aliquis inde falsam haurit persuasionem: [c] si fabula narratur; aut [d] sermo figuratus profertur: (e) si in commodum ejus, cui mendacium dicitur, id fit: (f) si Princeps utitur falsiloquio ad explorandam veritatem a subditis: [g] si agitur de avertenda ab alio injuria; (h) adversus hostes.

n. 2. Regula autem a nobis proposita exceptionem patitur, si alii injuria ex illo mendacio inferitur, id est si jus ejus læditur: tunc enim is, qui aliquid falso asserit, obligatur ex regula justitiæ generali, ad jus suum cuique tribuendum (nisi hostis inde lædatur; nam hosti damnum inferre licet.) Ponamus, aliquem percontari viatorem de via; is monstrat dolose aliam, & damnum quærenti inde contingit: deceptus agere potest ad id, quod interest, contra eum, qui mentitus est. Aliud exemplum occurrit in *lego finali ff. quod falso tutore, &c.*

SE-

(m) d. c. 1. §. 13. (n) d. c. 1. §. 13. (o) d. c. 1. §. 14. Grot. Lib. 3. (p) d. c. 1. §. 15. (q) d. c. 1. §. 16. (r) d. c. 1. §. 17. seq. (s) vid. infr. §. 750

S E C T I O II.

De Delictis privatis.

§. DXXII. DELICTA *privata* Jctis Romani dicuntur, quia actor agit ad id, quod ei ex delicto alterius abest: adeoque quia jus suum privatum persequitur *s.*

§. DXXIII. Privata delicta tantum quatuor denominaverunt: 1. *furtum*, 2. *rapinam*, 3. *damnum injuria datum*, & 4. *injuriam*.

§. DXXIV. *Furtum* definitur contrectatio fraudulosa, lucri faciendi causa, vel ipsius rei alienæ, vel usus ejus, possessionisve, invito domino facta *u.*

n. 1. Requiritur igitur 1. *contrectatio*, unde excluditur cogitatio, ingressio in conclave, &c. contrectare autem etiam videtur qui re aliena abutitur, item qui opem, & consilium dat, qui rem furtivam emit, vel celat, &c. *v.*: 2. *malitia* furis *x*; si proinde quis aufert rem, putans suam esse, non est furtum, 3. ut contrectet *lucranda causa*; non si ex alia causa, *v. g.* libidine *y*: 4. contrectatio rei *aliena*; nam rei propriæ furtum non fit *z*: 5. ut fiat *invito domino*; volenti enim non fit injuria *s.*

n. 2. Prohibitio furti sequitur ex ipso jure naturæ *b* (non pro certo rerum statu, uti Grotius statuit, qui dominium voluntate hominum introductum, at eo introducto nefas mihi esse, ait, arripere te invito, quod tui est dominii *c*; quam sententiam alibi refutavimus *d*), quod cum humano genere originem

(*s.*) §. 10. Inst. injur. (*u.*) §. 1. 2. obl. qu. ex del. (*v.*) Laut. Comp. pag. 753. (*x.*) §. 7. de usucap. Lib. 37. de Usurp. l. 7. de furt. (*y.*) Lib. 53. pr. l. 39. pr. de furt. Laut. d. p. 653. (*z.*) Laut. Comp. pag. 652. (*a.*) Laut. d. l. pag. 753. (*b.*) Grot. prol. §. 8. l. 3. c. 1. §. 10. n. 9. (*c.*) Grot. l. 1. c. 1. §. 10. n. 4. (*d.*) Dissert. procem. I. c. fin.

nem cepit. Cum enim naturali ratione singulis hominibus competat jus occupandi res terræ, & facultas occupatis rebus utendi, ac pro lubitu de illis disponendi, necessario sequitur, alios homines turbare illam facultatem a Creatore concessam, i. e. auferre jus alii quæsitum, non posse. Si proinde auferunt talem rem alii quæsitam, furtum committere dicuntur, & ex regula generali justitiæ tenentur eam restituere ei, cujus est, eoque suum cuique tribuere.

3. Atque hinc furtum jure naturali prohibitum esse, ait *Paulus*, natura turpe *Ulpianus*, Deo displicens *Euripides* *f*: sed & crimen est apud *Scytas* *g*, *Hæbræos* *b*, aliasque gentes. Qua ratione admissum apud *Spartanos*, & *Ægyptios* fuerit, alibi videbimus.

Adeo autem jus alii quæsitum natura auferri nequit, ut nec ob necessitatem furtum licitum fieri possit *k*. Si Deo jubente res alii auferuntur crimen non est.

n. 4. Furtum committunt omnes, qui delinquere possunt. (Jure Romano excipiuntur uxores, & liberi *m*.)

n. 5. Effectus hujus delicti intuitu dominii est, ut ille rem suam defendere possit *n*, vel per bellum publicum, si inter summas potestates res agitur: vel per bellum privatum, si judicis copia non sit; quod adeo verum est, ut & furem nocturnum, & diurnum, jure necessariæ defensionis interficere liceat; cur

(e) vid. supr. §. 243. & 248. Conf. Dissert. Præm. X. Pos. V. per tot. (f) apud Grot. d. c. 1. §. 10. n. 4. (g) Grot. L. 2. c. 1. §. 12. L. 2. c. 20. §. 37. (h) Grot. L. 2. c. 20. §. 32. & 35. (i) Conf. Not. ad Grot. L. 2. c. 20. §. 35. (k) Dissert. Grot. L. 2. c. 6. §. 6. n. 4. (l) vid. supr. §. 61. Conf. Grot. L. 1. c. 1. §. 10. & late Dissert. præm. 1. §. 60. (m) Laut. comp. p. 652. (n) vid. sup. §. 49. (o) Grot. L. 2. c. 1. §. 11. seq.

car jure divino id mutatum sit, alibi explicabimus^(f) vel per *actionem* coram iudice institutendam, de quo late in libris Digestorum agitur 9.

n. 9. Jcti Romani, pro varia qualitate furtorum, etiam varias actiones dedere: nam 1. si ad simplum saltem agitur, *condictio furtiva* datur: 2. si ad duplum, triplum, vel quadruplum, *actio furti*. 3. Si furtum cum rapina conjunctum est, *actio de rapina* datur. 4. Si uxor furtum fecit, actio vocatur *rerum amotarum*. 5. Si filiusfam. aliquid aufert patri, *jure patrie potestatis* castigatur, 6. Si tignum ædificio junctum tollitur, actio de *tigno juncto* obtinet. 7. Si nautæ, cauponæ, stabularii, vel ipsi, vel operarii eorum, furtum committunt, datur *actio adversus nautas, cauponæ, &c.* 8. Si familia furtum fecit, dominus convenitur actione *si familia furtum fecisse dicatur, ut ea dedatur, vel duplum restituatur*. 9. Si occasione incendii, &c. furtum fit, datur actio de *incendio, ruina ædium, naufragio, & rate navi expugnæ*. 10. Si in balneo vestimenta, &c. auferuntur, datur *actio de furibus balneariis*. 11. Si pecudes abiguntur, datur *actio de abigeis*. 12. Si hæreditariæ res auferuntur, locum habet actio *expilata hæreditatis*. 13. Si in platea, vel in domo, vestimenta, aliarum res mobiles auferuntur, datur actio de *effractoribus, & expilatoribus*. 14. Si furtim arbores cæssæ sunt, *actio arborum furtim cæssarum, &c.* Ideo autem hæc furta separatis titulis tractantur, quia in *singulis* speciale quid legibus Romanis sancitum est.

n. 10. Non tantum autem tenetur Fur ad restituendam rem, sed præterea magistratui ad pœnam, quia lege prohibente jus alterius lædit. De quo in materia pœnarum dicendi locus erit.

§. DXXV.

(a) Groc. d. l. §. 22: (g) Laut. Comp. p. 654.

§. DXXV. II. RAPINA a furto non differt, nisi quod vis hic accedat, & res mobilis vi rapiatur. Ubi quædam singularia jure Romano obtinent: nimirum, 1. quod intra annum detur in quadruplum; cui simplum inest: 2. quod rapiens præterea teneatur ex lege Julia de vi: 3. quod is, qui rem suam rapit, suæ rei dominium, aut creditum perdat. Atque hæc ratio est, cur speciali titulo a Jctis Romanis tractetur.

§. DXXVI. Inter privata delicta quoque recensetur DAMNUM, quod in re aliena, non animo lucrandi, INJURIA (id est dolo, & culpa, etiam levissima) datur.

Tale factum, ex quo jus meum læditur, verum delictum est: patrimonium enim meum diminuitur; adeoque facto alterius illicito mihi aliquid abest, quod is, qui causa est hujus damni restituere, adeoque jus suum cuiqua tribuere tenetur. (Vid. §. 515,)

n. 1. Equidem mirum videri potest, damnum culpa datum inter delicta, & maleficia referri, cum delictum sine proposito non committatur. At cum naturam delicti examinaverimus, dubium hoc sponte sua corruet.

n. 2. Ex præcedentibus enim repetendum est, naturali ratione jura quædam singulis propria, & sua esse; atque hoc jus quæsitum, ab aliis hominibus auferri, damnum inferendo, non posse.

Damnum autem dari potest duplici modo; vel dolo, seu proposito, vel culpa. Utroque modo fit injuria: de damno dolo id indubium est: de culpa, id nunc probandum erit.

Culpa autem definiamus: *factum, quod homo intelligit, vel intelligere debet, alii periculosum futurum* n. Sane

(r) tot. tit. Inst. & ff. de vi bon. rapt. (s) dd. tit. (e) L. 5. §. 1. leg. Aquil. (w) L. 8. §. 1. de l. Aquil.

Sane, Deus homini rationem, i. e. intellectum dedit, vi cujus cognoscere potest, jus naturali ratione aliis quæsitum, factò tali auferri posse. Hinc necessario sequitur, hominem, qui negligit has intelligenti vires, eoque damnum dat, injuria, i. e. contra jus agere: maleficium enim hic est, factum illicitum, quod jure improbatum; adeoque verum delictum.

Neque *obstat* vulgatum illud, quod delictum sine proposito, seu dolo, non committatur. Resp. Fallit hæc regula quando de *reparatione damni culpa dati* agitur, quia factò illicito, seu jure improbo, jus alterius turbatur; quod proinde reparari, i. e. jus suum cuique tribui debet. (*Vid. infr. §. 577.*)

Not. Cum obligatio ex damno dato tantum pertineat ad damna corpore, vel, in corpus data, adeoque in aliis damnis actio legis Aquiliæ cesset, prætor hic quoque succurrit. Atque hinc si quis servum meum sollicitat ad aliquid faciendum, vel cogitandum improbe, actionem dedit *de servo corrupto*. Cum enim servus hic corrumpatur, & deterior reddatur alterius nequitia, etiam naturali jure corrumpeus tenetur; quia tanti minoris factus est servus: indeque corruptor omnem æstimationem præstare tenetur, omneque, quod domini interest *.

§. DXXVII. IV. INJURIA est delictum privatum, quo aliquid fit in alterius contumeliam.

n. 1. Ea fit 1. *re*, quando manu, vel vi corpori inferitur: 2. *verbis*, si ore, vel scriptura: 3. *factis*, si gestis, aliisque signis expressa sit.

n. 2. Causa obligationis, quando ex *injuria* oritur, est ex jure naturæ: nam inter jura cuique hominum quæsitæ merito refertur honor, fama, & integritas

(*) l. 1. pr. serv. corr. l. 9. §. fin. lib. 10. ff. Eod.
(y) pr. Inst. de injur. l. 1. §. 1. l. 15. Eod. (z) l. 1. §. 1. ff. injur. l. 15. eod.

tegritas tum vitæ, tum morum *, Ob has enim qualitates bene de nobis existimant viri boni; ex hac opinione capax quis redditur dignitatum reipublicæ; ideo ad consortium membrorum illius civitatis admittitur: immo omnis fides hominis ex integritate vitæ, & morum dependet.

Si quis proinde famam meam sugillat, revera honorem lædit, integritatem vitæ, & morum inculpat, a virorum bonorum consortio, & dignitatibus reipublicæ, eo ipso me excludit, fidemque meam inter homines si non tollit, suspectam tamen reddit; jus igitur mihi quæsitum aufert; eoque injuriam mihi facit, quam proinde jure naturæ reparare, id est jus suum cuique tribuere tenetur *b*.

n. 3. Magis hæc ratio obtinet in injuriis realibus: ubi præterea jus quod nobis solis in corpus nostrum competit; violatur; quæ injuria reparari omnino debet.

n. 4. Injuriam inferunt qui doli capaces sunt *c*: non ergo infantes, furiosi, summe ebrii, &c. *d*. Inferri autem etiam potest per tertium; & tunc mandans, & mandatarius habentur pro una persona *e*.

n. 4. Patiuntur injuriam omnes *f*, etiam infantes, servi, ac furiosi *ff*, nec non mediate, per personas alias. Ita patri fit injuria per liberos in potestate constitutos; domino per servum, si in contumeliam domini injuria fiat; marito per uxorem; sponso per sponsam; hæredi per defunctum *h*.

n. 5. Quando injuria vera sit, late explicatur a Doctoribus juris civilis *i*.

n. 5. Effectus est 1. intuitu ejus, qui injuriam passus

(a) tot. tit. ff. his qui aut. infr. (b) vid. disser. proem. X. Pos. V. lit. u. (c) l. 3. §. 1. injur. (d) l. 3. §. 1. Laut. Comp. pag. 664. (e) l. ii. pr. §. 3. & 4. l. 15. §. 18. Injur. Laut. d. l. (f) l. 1. §. 5. in fin. de injur. (ff) l. 3. §. 1. l. 15. §. 35. injur. Laut. d. l. (h) Laut. d. pag. 664. in fin. & 665. pr. (i) vid. Laut. p. 665.

passus est, ut vindicare illam injuriam possit: *cum* bello publico, si inter summas potestates res agitur exemplo Davidis *ii*; *cum* bello privato, si judicis copia non est; adeo ut etiam ei, cui imminet periculum accipiendæ alape, aut mali similis, jus sit id arcendi cum cæde inimici *k**: *cum* judicio, per actiones; de quibus vide Doctores juris civilis l.

* At perperam, ut ex adnotationibus additis Grotio patet.

Intuitu injuriantis effectus est, ut ille teneatur ad reparationem injuriæ, patiendò tantandem, in eo enim vera æstimatio injuriæ consistit^m.

n. 8. Extinguitur actio injuriarum, 1. morte alterutrius, ante litem contestatam n; 2. actoris remissione, etiam tacita u: non vero 3. lapsu temporis; secus, ac jure Romano, ubi intra annum præscribitur, nisi lis contestata fuerit p: nec 4. retorsione [aliud statutum est jure Romano p]; nam hoc casu duæ diversæ sunt injuriæ.

S E C T I O III.

De Delictis extraordinariis.

§. DXXVIII. DELICTA *extraordinaria* sunt, ubi is, qui læsus est, agit ad poenam extraordinariam, arbitrio judicis infligendam r

Unde

(ii) Reg. 10. n. 6. seq. (k) Dissent. Grot. l. 2. c. 1. §. 10. Conf. not. ibid. (l) Laut. Comp. pag. 666. (m) vid. Laut. d. l. p. 667. (n) L. 13. pr. l. 15. §. 14. de injur. (o) l. 16. §. 6. l. 17. §. 1. l. 27. §. 2. l. 22. §. 1. l. fin. ff. de injur. §. fin. Inst. eod. Conf. Laut. cit. de injur. pag. 968. (p) Laut. d. l. (q) l. 37. in fin. de Minor. (r) l. 2. §. 1. Stellion. §. 10. Inst. de injur.

Unde differunt 1. a *delictis publicis*, ubi publica securitas læditur, (unde plerumque cuique e populo actio datur) & in quibus certa pœna lege statuta est; in *extraordinariis* autem solus læsus agit, & pœna ex arbitrio iudicis infligitur: 2. a *delictis privatis*, ubi læsus agit ad damni, & juris sui, reparationem; in *extraordinariis* petit læsus, ut is, quide-
liquit, extra ordinem puniatur.

§. DXXIX. Ad delicta extraordinaria referuntur I. omnes species, quæ in titulo de *extraordinariis criminibus* proponuntur: ut [a] sollicitatio alienarum nuptiarum; [b] si quis alienæ sponsæ nuptias appetit; [c] injuria, quæ fit, finium correptum in aliquem fundendo; [d] si ad injuriam publicam quis aquas conspurcaverit; [e] dolosa pueri, vel puellæ, de stupro interpellatio; [b] abortus procuratio; (g) annonæ vexatio; (h) scopolismus, qui est species diffidationis, quæ fit per positionem lapidum; (i) crimen sacularii; & (k) directoriatus.

§. DXXX. II. Crimen de *sepulchro violato*: quando corpora sepulta, vel etiam ossa, dolo malo extrahuntur, contrectantur, vel monumenta deformantur.

§. DXXXI. III. Crimen *concuSSIONIS*: quando quis pecuniam, vel aliam rem, ab alio, terrore injecto, extorquet.

§. DXXXII. IV. Crimen *abigeatus*: quando grex e pascuis, vel aliud pecus ex armentis, vel jumentis, subtrahitur.

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

B b

§. DX.

(s) Vid. tot. tit. de extraord. crim. (t) l. 1. pr. eod. (u) l. 1. pr. eod. (x) l. 3. §. 1. eod. (z) l. 4. eod. l. 8. ad leg. Corn. de Siccar. (a) l. 6. eod. Laut. p. 672. (b) l. 7. ff. eod. (c) l. 7. eod. (d) l. 7. eod. (e) tot. tit. ff. sepulchr. viol. Laut. p. 673. (f) tot. tit. ff. de Concuss. vid. Laut. p. 679.

§. DXXXIII. V. *Crimen prævaticationis*: quando quis, prodita causa sua, adversarium iuvat, colludendo cum reo ut absolvatur, &c. Obtinet quoque hoc crimen in avvocato, seu procuratore, qui manifestat tacenda; vel deserto cliente, adversario operam præstat, &c. ^b

§. DXXXIV. *Crimen receptationis* quando quis facinorosis, eos abscondendi causa, in suo, vel alieno, dolo malo, refugium præstat ⁱ.

§. DXXXV. VII. Ad extraordinaria quoque crimina referuntur *furta balnearia*: quando vestimenta, vel aliud quid, in publicis balneis surripitur ^k.

§. DXXXVI. VIII. *Crimen effractionis, & expilationis*: quando quis ædes, horreum, &c. furandi causa, & carceres fugiendi causa, effringit; vel quando quis homines, vestimenta, aliasque res, auferendo expilat ^l.

§. DXXXVII. IX. *Expitate hereditatis* crimen est, quando res hereditaria vacua, dolo malo, lucri causa, contrectantur ^m.

§. DXXXVIII. X. *Stellionatus* crimen est, quoties impostores subdole, alterius fraudandi causa, aliquid machinantur, & speciale delicti nomen deficit ⁿ. Exempla sequentia LAUTERBACHUS, recenset: (a) si quis sciens, prudensque, rem alteri oppignoratam, per calliditatem, diversis contractibus, alteri oppignoraverit ^o: (b) si quis æs pro auro oppignoraverit ^p: (c) si quis ignoꝛanti creditori rem alienam tamquam suam oppignoraverit ^q: (e) si quis pecuniam non numeratam exigit; aut si creditor

(b) Tot. tit. ff. de prævaricat. vid. Laut. pag. 676.
 (i) Tot. tit. ff. de effract. & expilat. Laut. pag. 676. (l)
 Tot. tit. de effract. & expilat. Laut. pag. (m) Tot. tit. ff.
 expil. hæred. Laut. pag. 677. (o) Laut. Comp. jur. pag.
 678. (p) L. 3. §. 1. Stellion. (q) L. 16. §. 1. Stellion. 36.
 §. 1. pign. act. l. fin. C. Stell. (r) L. 16. §. 1. Eod. L.
 36. pign. act. (s) d. L. 16. §. 1. pign. act.

ditor pecuniam semel acceptam iterum exigat : (f) si quis merces corruptas distrahat * : (g) si quis divitem se simulet ; ut eo gravius æs alienum conflet v : si quis rem feudalem ut liberam alienet , &c. *

Denique & XI. inter crimina extraordinaria quoque referuntur *collegia* illicita r : & XII. si quis terminos finium causa positos propulerit.

C A P U T VI.

De Pœnis .

§. DXXXIX. **E**XPLICAVIMUS hætenus delicta , quæ in *malo actionis* consistunt : sequuntur pœnæ , seu *malam passionis* , quod propter malum actionis infligi solet . Grotius naturam , & originem pœnarum minus intellectam , multis errationibus causam dedisse , ait * ; interest igitur , originem pœnarum ex ratione naturali demonstrare .

§. DXL. Quid sit delictum , & quæ inde oriatur obligatio , si damnum in bonis datum est , sive dolo , sive culpa , late supra examinavimus .

§. DXLI. Cum vero i. præter restitutionem damni , malitia quoque ejus , qui jus alterius lædit , coerceri debeat , læsus hujus quoque injuriæ reparationem exigere naturali ratione potest . Sane , in delictis non sufficit , restituissè damnum . Si enim præter damni reparationem nihil metuendum esset delinquentibus , nemo hominum tutus amplius foret : vel

B b 2 enim

(f) L. 29. §. 1. & 5. Mand. (#) L. 3. §. 1. Stetion.
 (v) L. 43. §. 5. furr. (x) L. 2. feud. 55. (r) tot. tit.
 ff. colleg. & corp. (#) L. 2. c. 20. §. 1. n. 1.

enim clam crimen perpetraturi essent facinorosi, & tunc lucrabuntur ex suo dolo; vel si palam delictum committunt, liberarentur damni restitutione; utroque autem modo ad delinquendum invitarentur, & allicerentur.

Atque hinc Jcti Romani in plurimis delictis, præter restitutionem damni, *pœnas privatas* constituerunt, in pensationem injuriæ illis, quibus damnum datum est, illatæ: quo pertinent pœnæ in simplex, duplum, triplum, & quadruplum ^b.

§. DXLII. 2. Si damnum in bonis datum restitui non possit, alio modo reparari damnum debet. Unde regula, quod is, qui non habet in ære, luere in corpore, (id est pœnam pati) debeat, naturalis est.

§. DXLIII. Sed & 3. sæpius contingit, damnum datum non esse, attamen jus alterius lædi; ut in injuria verbali, raptu, &c. Hoc casu læso jus competit persequendi injuriam illatam, exigendo pœnam.

§. DXLIV. Præterea omnibus his casibus 4. injuria quoque fit magistratui, quia leges ejus violantur, auctoritasque ejus spernitur: atque hanc injuriam itidem persequi magistratus potest, pœnam infligendo.

§. DXLV. Denique 5. etsi nemini damnum datum sit, immo licet privatis injuria illata non sit: si tamen prohibente lege aliquid committitur, hoc quoque delictum reparari debet; quia superioris jus violatur, adeoque ei injuria fit.

§. DXLVI. Merito igitur quaeritur, quam ratione omnibus his casibus reparari injuria illata debeat. Resp. per pœnam, i. e. patiendo tantundem mali, quantum lædens fecit.

§. DXLVII. Pœna vox græca est, a *ποινή*, vel
ex

(b) Parens Hyp. Inst. tit. de act. §. 21.

ex dialecto dorica, ποινά, pœna, ultio; a ποινάω, punio, unde ποινή apud Græcos est pretium; quod homicidæ propinquis, & affinibus mortui tribuebant, ne homicidii reum arguerent: ut ex Hesichio *Mausiacus* ad *Hatpocracionem* docet p. 269. Et Pausaniæ in Laconicis ποινή est ἀμαρτήματος ἐνδίκσις, peccati ultio, vel juxta descriptionem Juris Consulti *bb*, *noxæ vindicta*.

Non ergo pœna est a *pœnitendo*, quasi seram admissi pœnitentiam ingerat, uti Varro putat *c*, neque a *pendendo*, quod delinquens pendere pœnas dicitur *cc*; neque a verbo ποίνω vexo, affligo; aut quia delinquens afflixit, aut quia afflictione dignus est *d*.

§. DXLVIII. Pœna a JCrīs Romanis definitur *noxæ vindicta*, vel *delictorum correctio* *e*. A Philosophis autem, *malam passionis propter malum actionis* *f*.

§. DXLIX. Duo ergo ad pœnam requiruntur: 1. ut delinquens malum aliquod patiatur: 2. ut id malum patiatur ob malum actionis.

PRIMO igitur requiritur, ut reus malum aliquod patiatur, i. e. ut ipse vel in corpore suo, vel suo ære, vel juris alicujus amissione, luat delictum; quia alias non ipse punitur, qui deliquit, sed alius, qui pœnam de suo solvit, & qui non deliquit *g*.

Hoc fundamento nititur tota ratio pœnarum in jure Romano: Nam 1. vera pœna est, quæ debetur ex delicto, sive publico, sive privato, sive extraordinario *h*, quia pœna ex his delictis debita, vel personam rei afficit, vel ex rei patrimonio debetur.

B b 3

2. Por-

(bb) In L. 131. (c) de ling. lat. L. 4. (cc) Faber in lex. voc. pœna: (d) vid. Bodin. de pœn. innoc. th. 3. (e) Leg. 131. ff. V. S. (f) Grót. L. 2. cap. 20. §. 1. (g) Parent. Disquis. de oblig. hæz. ex del. def. th. 7. (h) vid. infr.

2. Porro *pœna* nomine venit duplum, triplum, & quadruplum, quod reus defunctus jure Romano ultra simplum actori debuit ⁱ; quia de suo debet. Simplum ipsum aliquando *pœna* est, vel in totum, vel pro parte. In *totum* *pœna* est, quando jure civili ratione damni dati actio non datur; sed jure prætorio, in *pœnam doli*, simplum restitui jubetur. Hoc casu *simplum* mera *pœna* est ^k (etsi revera rei persecutionem contineat intuitu actoris ^l); adeo ut nec contra hæredes detur ^m (quod merito jure naturali repugnare, Parens ⁿ ait). (Sed & tunc *simplum pœna* est, quando reus damnum alteri dedit, nec inde locupletior factus est; etsi enim intuitu actoris sit rei persecutio, erit tamen *pœna* intuitu lædentis, quia de suo debet ^o. *Pro parte pœna* est, quando simplum in *pœnam* extenditur ^{oo}.

Econtrario, non est *pœna*, 2. quoties reus restituit rem alienam, quam ex delicto suo tenet, vel lucrum, quod ex re aliena percepit ^p: nihil enim de suo solvit. Nec 2. simplum *pœna* est in actionibus mixtis ^q: nec 3. rei persecutio, quæ ultra *pœnam* simpli inest ^r: nec 4. si post mortem malum aliquod infligitur.

§. DL. ALTERUM requisitum est, ut quis *pœnam* patiatur *ob malum actionis*: id est ut aliquid fecerit; quo jus alterius violatur, sive dolo, sive culpa.

Duo autem requiruntur, ut *actio mala* sit: (a) ut
jus

(i) Parens d. disp. th. 9. & th. 11. Conf. §. 19. Inst. de act. (k) L. 9. §. fin. reb. aut. jud. possid. L. 9. §. 1. quod fals. tit. L. 35. pr. O. A. d. disp. th. 5. in fin. & th. 11. seq. (l) L. 11. ff. reb. auth. jud. L. 7. §. 1. quod fals. tit. (m) d. Lib. 9. §. fin. d. L. 9. §. 1. (n) d. disp. th. 23. (o) Aliter Pax. d. disp. th. 10. (oo) Ut in casu §. 19. Inst. de action. (p) disp. th. 5. num. 2. & th. 10. (q) dict. disp. th. 11. 12. Conf. §. 19. Inst. act. (r) Dict. §. 19.

jus alterius lædatur, (b) ut illud lædatur dolo, vel culpa agentis.

n. 1. Ex priori requisito sequitur, neminem puniri posse 1. ob actus nondum inchoatos, 2. ob pravas cogitationes, 3. ob neglectos actus perfectionis. An 4. ob hæresin? Resp. Si legibus loci certus cultus statutus est, omnes, qui cultum illum profiteri molunt, exilio mulctari, etiam ratione naturali, possunt. Atque hæc sola pœna, sub primis Imperatoribus Christianis, Arianis, aliisque hæreticis, dictabatur.

Si vero contra leges civitatis alium cultum propagare student, gravioribus pœnis coerceri, & si motus inde oriuntur, vel metuuntur, capite plecti possunt. Atque ex hac ratione tractu temporis auctæ sunt pœnæ a Romanis Imperatoribus.

Temporibus Constantini, Constantii, & Constantis, hæretici muneribus subiciebantur¹. Sub Gratiano, Valentiniano, & Theodosio, arbitrarie, exilio nimirum, multa pecuniaria, &c. puniebantur². Hæc pœnæ auctæ fuere sub Honorio, & Arcadio³; qui primi pœnam capitis statuerunt in Manichæos, & Donatistas⁴: quam differentiam inter Manichæos, & reliquos hæreticos, quoque observarunt Theodosius II. & Valentinianus III.⁵, & post eos Justinianus⁶. Valentinianus, & Marcianus extenderunt pœnam capitis in Appollinaristas, & Eutyehianos, si publice suam hæresin docerent⁷. Denique Justinianus pœnam mortis in omnes hæreticos constituit, qui actus quosdam religionis publice docerent⁸.

Not. Si hæreticis semel fides publica data est, eis nulla ratione jus hoc quæsitum auferri, nedum pœna in eos statui potest. (Vid. §. 81. & 99.)

B b 4

An

(1) Lib. 1. C. Hæret. (2) Lib. 1. §. 1. Summ. Trin. Lib. 2. C. Hæret. (3) L. 3. C. Hæret. (4) Lib. 4. C. Hæret. (5) Lib. 5. C. Hæret. (6) Lib. 12. C. Hæret. (7) Lib. 8. C. Hæret. (8) Lib. 14. C. Hæret.

An 5. ob mendacium puniri quis potest? Negatur, si jus alterius inde læsum non est. (*Vid. sup. §. 521. n. 12.*)

n. 2. Ex posteriori requisito sequitur, eum, qui casu delinquit, vel delicti capax non est, puniri non posse.

Quæritur, an ob *culpam* naturali jure pœna infligi possit? Nos affirmamus, 1. quia culpa factum illicitum est; is enim, qui culpa sua jus alterius lædit, potuit, & debuit id providere: injuria igitur est, quæ reparari debet. Atque hinc 2. ex eadem ratione is, qui culpa damnum dat, id resarcire tenetur. *Vid. §. 526.* Hæc sententia 3. confirmatur exemplo legis Mosaicæ, quæ agnatis defuncti facultatem concedit pœnas sumendi ab homicida, qui NB. *in perturbatione animi, & in furore ire, defunctum percussit.* Sed & 4. illos, qui ad asylum profugerunt, perpetuo exilio multavit Deus. Jure Romano 5. is, qui culpa sua causam incendio dedit, si damnum reparare nequit, fustigatione punitur. Si damnum culpa in corpus datur, quod reparari nequit, is, qui damnum dedit, punitur pro qualitate damni, & culpæ; quæ pœna aliquando ad mortem extenditur, uti si quis poculum amatorium absque dolo alicui propinat, unde perit *f.*

Præterea ob levem quoque, immo aliquando ob levissimam culpam, pœna statuitur. Quoties enim culpa mea res alterius perit, casum præstare teneor; quæ vera pœna est.

§. DLI. Pœna igitur supponit malam actionem. Hinc regula naturæ est, *neminem ob alterius delictum puniri posse.*

n. 1.

(c) *Vid. Struv. Synt. jur. civ. tit. de Pœnis §. 8. 9.*
 (d) *Leg. 9. L. 11. ff. de incend. & ruit. &c.* (e) *Leg. 6. de extraord. cogn. L. 107. Reg. jur.* (f) *Leg. 38. §. 5. ff. de pœnis.*

n. 1. Non ergo i. puniri possunt *subditi ex delicto civitatis, vel Principis* *ε*; quia subditi nihil mali peregerunt, adeoque nihil mali visissim pati possunt.

Excipe, si delictum eorum propriam concurrat: uti [a] si subditi consensum præbuerunt, & v. g. communi consilio injuria approbata fuerit; tunc enim ex suo consensu tenentur *b*: si injuriam factam defendunt, uti si Principi contra eum, qui injuriæ reparationem urget, assistunt, sive opera, sive opibus; qua ratione nititur jus capiendi res, & adimendâ vitam, ac libertatem; subditorum hostilium.

Neque *obstat*, populum penas dedisse pro crimine Davidis? Resp. pena non fuit *intuitu populi*, qui nihil mali egit; Deus tanquam arbiter vitæ, & bonorum, (qui de utrisque pro lubitu disponere potest) jure suo usus, pestem immisit populo: at pena fuit *intuitu Davidis*, qui tot malis, quorum ipse causa erat; mire afficiebatur.

n. 2. Nec *2.* puniri potest civitas, vel Princeps, ob *delictum subditorum* *k*; cessat enim mala actio: nisi civitatis, vel Principis proprium delictum concurrat. Quod fit [a] si causa sunt injuriæ: uti si mandant, vel consilium dant subditis, vel si non prohibent; cum prohibere possunt, & debent; hinc ante omnia læsi percontari solent Principem, cujus subditi injuriam fecere; an subditi consilio publico injuriam dederint, an ausu privato: [b] si civitas, vel Princeps, injuriam factam defendunt; uti si vel punire reos, vel dedere noluit *l*.

Idque verum quoque est in subditis momentaneis,
i. e.

(g) Grot. Lib. 2. cap. 21. §. 7. §. 2. n. 5. §. 17. num. 1.
 (h) Grot. Lib. 2. cap. 21. §. 7. num. 1. (i) d. cap. 21. §. 2.
 n. 5. §. 17. n. 1. (k) Grot. L. 2. 2. cap. 20. §. 2. num. 13
 (l) Dict. cap. 21. §. 2. n. 2. 3. 4. & 6. §. 3. n. 1. 2.

i. e. in advenis ^{m.} nam & hos vel punire, vel dedere debet civitas; quod si recusat, ipsa injuriam facit, adeoque ex suo delicto obligatur, adeo ut nec asyli prætextu eludi justa vindicta possit ^{n.}

n. 3. Neo 3. liberi puniri possunt ob delictum parentum, nedum agnati ^{p.}, quia nihil mali egere, adeoque & formale delicti cessat, & materiale. Neque enim poena intuitu liberorum dici potest, quod non præcedant in bona patris, qui læsæ majestatis reus est: id enim non est ex defectu juris, sed quia defunctus moriens bona non relinquit, utpote quæ eo vivente fisco jam fuere addicta ^{q.} Sed & pro poena haberi non potest, quod filii perpetua infamia notentur, & a dignitatibus civitatis perpetuo excludantur; quia civitas de juribus suæ civitatis pro lubitu disponere, atque ab illis excludere potest eos, quorum parentes male de republica meriti sunt. Accedit, quod jura quædam sint, quæ liberi non habent nisi per patrem, qualia sunt jura civitatis: hæc ergo jura cum patri adimuntur, necessario adimuntur liberis ^{r.} Et si civitas jura civitatis, urgente utilitate publica, auferre subditis potest, mirum non est si pro tuenda civitate etiam liberis eorum, qui munimenta publicæ securitatis infringunt, jura quædam adimunt, quæ a civitatis arbitrio dependent. Adeoque hætenus poena non est, sed calamitas.

Quod vero liberi, & agnati, quibusdam locorum statutis, mortem subire teneantur, id juri naturæ contrarium arbitramur; quia vita subditorum non est jus civitatis, nec ab eius arbitrio dependet.

Neque obstat, Deum minari penas ob delicta parentum, ad tertiam, & quartam usque generationem: nam

(m.) Dict. c. 21. §. 4. num. 8. (n.) dict. cap. 21. §. 5.
 (p.) dict. cap. 21. §. 14. (q.) dict. cap. 21. §. 15. junct.
 §. 10. (r.) Grot. lib. 2. c. 21. §. 16.

nam pena hæc est intuitu parentum, qui male egerunt, & qui hoc ipso mali aliquid patiuntur, dum liberis eorum, quorum salus adeo cordi est parentibus, nulla felicitatis spes relinquitur. At in liberis pena non est, sed calamitas, dum privantur jure aliquo, quod totum a divina dispositione dependet. Deus ergo vel vitam, vel bona liberis adimendo, suo jure utitur, nec liberis injuriam facit.

n. 4. Nec 4. parentes ob delictum liberorum penæ subjici possunt; nisi proprium patris delictum concurrat: uti si causa est delicti, vel mandando, vel consilium dando, vel non impediendo, dum impedire potuit, & debuit *.

n. 5. Nec 5. fidejussor pro reo capitis puniri potest, quia nemo est dominus membrorum suorum, adeoque disponderet de jure alieno. Effectum tamen hæc fidejussio hætenus habet, ut bona ei auferri, & a juribus civitatis excludi possit *. (Vid. §. 497.)

n. 6. Nec 6. hæres ex delicto defuncti tenetur; quia meritum, & demeritum, personalissimum aliquid est, quod nunquam ad hæredes transit, sed cum persona interit. Secus si defunctus penam ex patrimonio debuit; nam tunc onus hoc cum patrimonio transit ad hæredes *. Atque hæc ratio est, cur post litem contestatam pena pecuniaria etiam ad hæredes transeat *.

§. DLII. Penæ jure naturali dividuntur in *capitales*, & *non capitales*: hæc vero iterum in penas, quæ corpus ipsum afficiunt, & in eas, quæ corpus non afficiunt.

§. DLIII. De capitalibus quæri solet, an jure naturali licitæ sint. Grotius *Lib. 1. cap. 2.* operose contra Anabaptistas licentiam judiciorum capitalium, tum

(s) Grot. Lib. 2. cap. 21. §. 14. (t) Grot. Lib. 2. c. 21. §. 2. num. 2. 3. 4. & 6. (*) Grot. Lib. 2. cap. 21. §. 11. (v) Grot. L. 2. c. 21. §. 19. 20. (x) d. §. 20.

tum ex jure naturæ, tum ex legibus divinis, im-
primis autem ex doctrina Evangelii probat. Ratio-
nes naturæ paucis exponemus.

§. DLIV. Supponimus autem 1. Deum jura quæ-
dam cuique hominum propria esse voluisse; indeque
injuriam fieri tum Deo, tum hominibus, si jura il-
la, voluntate Creatoris homini quæsitæ; ab alio ho-
mine auferuntur.

Supponimus, 2. injuriam illam necessario reparari
debere, tum intuitu Dei, tum intuitu hominum;
quia cum perfectione creatoris pugnat; contentum
suz legis impunitum relinquere; & creaturam vo-
luntatem Creatoris, qui jus aliis concessum voluit,
impune infringere posse.

His præmissis 3. dicimus, naturale esse ut is, qui
mali aliquid facit, tantundem mali pati teneatur.
Hoc quomodo æstimandum sit, admodum variant.
Sane, talio non intelligi potest de retribuendo ejus-
dem generis malo, & v. g. infligendo iterum natu-
rali vulnere; quod rationibus naturæ probat Parens
3: sed tantundem illud æstimationem recipit, vi cu-
jus aliquid pensamus cum aliis rebus, vel factis, quæ
sunt vel ejusdem valoris, vel ejusdem quantitatis,
vel qualitatis.

Hinc jam est quod quædam delicta pecunia, quæ-
dam poenis corporis afflictivis, quædam privatione
alicujus boni, quædam autem nonnisi ultimo suppli-
cio pensari possint.

§. DLV. Ad ultimam speciem referimus 4. cri-
men HOMICIDII. Cum enim nihil in hoc orbe,
nihilque omnino corporei, cum vita; ac anima ho-
minis, quippe divinitatis particula, comparari possit,
illius ademtæ talio nulla esse potest, quæ non sit
infe-

(1) Pat. disp. de SS. talion. jure §. 1, usq. ad §. 42.
Grot. L. 2. cap. 2. §. 5. (2) Disp. de SS. tal. jur. §. 10.
seq. (3) d. disp. §. 18. seq.

Inferior delicto, nisi ipsa vita, & anima; qua sola cum æstimari, ac pensari crimen illud possit, vicissim eam auferri necesse est, cum nullum animæ pretium statui possit, quam anima,

Atque hæc talionis lex ex ipsis sacris probatur ^b, Unde homo de ea dispensare nequit. Quod rationibus naturæ, & ex consensu Gentium, Parens demonstravit ^c.

Hinc 5, Cain talionem hanc metuens, sibi ipsi hanc sententiam dictavit: *quicumque inveniet me, occidet me*. Et ipse divinus legislator Noacho declaravit ^d, quod *sanguis ejus, qui effuderit sanguinem, itidem effundi debeat*; addit rationem: *ad imaginem quippe Dei factus est homo*; quam imaginem destruit ille, qui vitam homini adimit ^e. Atque hæc pœna consensu omnium gentium probatur; omnes enim pœnam mortis in homicidas admittunt ^f.

Equidem 6. de homicidiis id communiter concedunt; de aliis vero criminibus capitalia supplicia sumi posse, plerumque negant: neque talionem ibi per effusionem sanguinis admitti posse, putant.

At 7. bene Grotius ^g notat naturali ratione a similibus ad similia procedi posse, ut quod in homicidas constitutum jure naturæ est, in alios quoque eximie nocentes non iniquum videretur; quod Parens speciatim de adulteris pluribus naturæ rationibus probavit ^h. Sunt enim quædam, quæ vitæ æquiparantur, ut existimatio, pudor virginalis, fides matrimonii, securitas publica, &c. ⁱ; adversum quæ qui faciunt, ii homicidis meliores non videntur.

Sane, 8. in adulterio cum conjugata commisso iusta talio infra supplicium capitis statui nequit, & omnia

(b) d. disp. §. 28. seq. (c) d. disp. §. 30. seq. (d) Gen. IX. 6. (e) Conf. Num. 35. v. 31. 33. (f) Par. d. disp. §. 31. seq. usque ad 42. (g) L. 1. cap. 2. §. 5. n. 6. seq. (h) d. disp. §. 32. (i) Grot. d. Lib. 1. cap. 2. §. 5. n. 7.

omnia reliqua infra ejus æstimationem esse videntur. Nam & violatur eo conjugalis thori sanctimonia, quem solum natura constituit propagandi hominis, conservandique generis humani, modum, ac remedium; & hoc præterea agitur, ut perpetua, ac æterna inferatur familiis injuria, quæ cum partu adulterino, ejusdem posteritate, omnia familiæ jura usurpante, aliosque iis privante in sempiternum perennat. Accedit, quod adulterini amoris furoribus periclitetur vita conjugis innocentis. Denique hoc crimen omnium scelerum sentina est, tantique visum, ut amaræ potionis miraculo; & execratione; prodi potuerit latitans adultera *k*; quæ sunt verba Parentis *l*: ubi porro probat, fere omnium gentium consensu penam capitali in tales adulteros statutam fuisse.

Negari 9. nequit, inter Israelitas poenas mortis obtinuisse etiam in altos facinorosos. Juda Thamar, quod fornicata est, comburi voluit *m*. Incestum morte punitum esse, ex *Levitici XVIII. v. 24.* & *Lev. XV. v. 11. 12. 14. 17. 18.* apparet. De adulterio idem ex *Lev. XV. v. 10.* de Sodomia ex *Lev. XX. v. 13. 15. 16.* de violatione Sabbathi, ex *Exod. XXXV. 2.* de filia sacerdotis fornicante, ex *Lev. XXI. 9. Or.* constat.

Sane, 10. Moses dictis sanctionibus capitalibus rationes adjecit, quæ apud alios populos non minus, quam apud populum hebræum valent: ut ex *Lev. XVIII. vers. 24. usque ad 28.* probat Grotius.

Præterea 11. absurdum cogitatum est, Hebræo populo indultum, disciplinam, & salutem publicam, ac singulorum, munire penis capitalibus, ac se bello tueri; cæteris autem regibus, gentibusque idem, eodem

(*k*) Num. 5. vers. 11. seq. (*l*) dict. disp. §. 32. seq. (*m*) Gen. XXXVIII. v. 24. d. L. i. c. 2. §. 5. n. 9.

eodem tempore, non licuisse: quæ sunt verba Grotii o.

Immo contra, 12. quis non eredet, cum lex Mo-
sis de judiciis expressam habuerit divinæ voluntatis
imaginem, recte, ac pie facturas nationes; quæ in-
de sibi exemplum peterent p.

Sed & 13. apud omnes gentes in crimina quæ-
dam penas capitales sancitas esse, experientia te-
statur.

§. DLV. *Causa efficiens* pænæ est ipsum jus natu-
ræ q. Cum enim Deus jura quædam hominibus pro-
pria esse voluerit, necessario inde sequitur, alios hæc
jura violare non posse, & contra voluntatem, le-
gem, ac præceptum Creatoris agere, qui talia ju-
ra, naturali ratione cuique hominum quæsitæ, tur-
bant.

Hoc posito, porro ex eadem ratione naturali se-
quitur, turbantes injuriam illatam reparare, eoque
suum cuique tribuere debere.

Equidem, cum non agatur hic de reparatione dam-
ni, in bonis, & patrimonio dati (nam pænâ tunc de-
mum est, quando ultra damni dati reparationem a
reo aliquid præstari debet), noxa autem, seu in-
juria, sive privato, sive auctoritati judicis illata; re-
stitui in pristinum statum non possit, nulla videtur
actio naturalis prodita ad injuriæ hujus reparationem.

Verum, alibi demonstravimus, reparationem quo-
que fieri naturaliter per *tantundem*, utpote quod mo-
rali ratione idem est: uti igitur damnnum datum in
bonis, si res ipsa restitui non potest, pensatur si reo
tantundem ex ejus bonis auferatur; ita pari ratione,
quia

(o) Grot. d. c. 2. §. 5. n. 9. (p) Grot. d. §. 5. n. 10.
(q) Grot. L. 1. c. 2. §. 5. n. 3. L. 2. cap. 20. §. 1. num. 2.
& §. 33. (s) L. 35. Q. A. Lib. 2. in fin. ff. tut. & rat.
Lib. 12. §. 1. si quis om. caus. L. 25. §. 1. ff. quæ in fraud.
cred. L. 1. §. 2. ff. ad leg. Aquil.

quia malum, quod reus fecit, in pristinum statum restitui non potest, ei tantundem mali inferri debet, hoc enim solo modo satisfactum læso, & pensata injuria dici potest.

Unde apparet, verum non esse, penas ex consensu delinquentis originem sumxisse; etsi enim delinquens sciat, omni maleficio penam conjunctam esse, non tamen ideo in eam consentit, sed potius eam invitatus subit.

§. DLVI. *Subjectum* penæ activum sunt in genere omnes, quorum jus læsum est. Adeoque ob violationem *juris alieni* penam nemo poscere potest, nisi 1. jus ipsius punientis aliquo modo lædatur. Hinc magistratus, pater, maritus, &c. vindicare possunt injuriam civibus, liberis, uxori, &c. illatam, atque hoc jure nituntur actiones populares, quibus cuique e populo jus est vindicandi crimina, per quæ publica securitas violatur; singulorum enim interest, ne munimenta publicæ tranquillitatis rescindantur. 2. Nisi quis alterius causæ accedat, eamque defendat consensu læsi. Læsus enim quoque modo, etiam adhibito aliorum auxilio, jus suum defendere potest.

n. 2. Quæritur, an hæres agere ad penam possit, quæ defuncto debita fuit *? Negatur, *quoties de sola vindicta agitur*, quæ personæ læsæ, non ergo ejus hæredi, competit.

Hinc 1. actio ex crimine intentata, ab hærede continuari nequit, sed petente reo nomen ejus aboleri debet *; idque verum est, etsi lis contestata jam fuerit. Hæres tamen suo jure, si crimen publicum est, ex integro id vindicare potest 1. 2. Actio injuriarum

(*) Dissent. Grot. L. 2. c. 20. §. 2. n. 2. §. 25. (u) Vid. Pat. Disput. de oblig. hære. ex del. dif. Sect. 2. n. 13. seq. Jus meum controv. tit. de injur. qu. 14. qu. 21. (v) L. 3. ff. Accus. (x) d. L. (y) d. L. 3. §. fin.

riarum æstimatoria hæredibus non competit ^c, quia vindicta non est in bonis ^a: nisi [a] lis contestata sit ^b; tunc enim pœna debetur ex bonis, & contractu; [b] si non de pœna, sed v. g. de expensis, aliaque causa civili, agatur ^c.

Si vero non de vindicta agitur, sed de simplo, quod defuncto ex delicto rei (qui locupletior inde factus non est) debitum fuit, actio omnino datur hæredi, etsi enim actio hæc sit rei persecutoria intuitu defuncti, ex cuius patrimonio simplex illud abest, negari tamen nequit, pœnam esse intuitu rei, quia de suo debet ^d.

Atque hæc ratio est, cur jure Romano actiones Prætoriz, quæ dolum puniunt, hæredibus dentur, quia actiones illæ continent rei persecutionem. Ex eadem ratione quoque pœnæ conventionales in hæredes actoris transeunt ^e.

§. DLVII. *Subjectum* pœnæ passivum sunt omnes, qui injuriam aliis inferunt ex proposito, & animo deliberato, vel causa sunt injuriæ ^f.

Adeoque non tantum delinquent singuli, sed & universitates: quanquam aliæ pœnæ sint singulorum, aliæ universitatis; de quibus infra §. 560. n. 10. agemus.

n. 1. An Princeps quoque crimen committens pœnæ sit obnoxius, quæri solet? Et distinguimus, an injuriam fecerit *subdito*, an *extraneo*: si *subditum* læsit, puniri nequit; non a læso, vel ab aliis subditis, quia imperium in Principem non habent, cum omne suum judicium in Principem transfulerint, indeque cognoscere non possint, an Princeps jure, an

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot. C c in-

(x) §. 1. Inst. de perp. & temp. L. 1. §. 1. ff. priv. del. L. 13. pr. de injur. L. 28. eod. (a) d. L. 28. (b) d. L. 13. d. L. 28. (c) Vid. jus meum contro. L. 44. t. 7. q. 11. (d) L. 11. ff. reb. auct. jud. L. 35. Obl. & act. Lib. 1. §. priv. del. §. 1. perp. & temp. act. L. 1. §. 44. vi arm. l. 2. §. fin. vi bon. rapt. dict. disp. §. 10. 14. (e) Vid. §. seq. dict. disp. §. 11. 16. (f) Grot. L. 2. c. 21. fin.

injuria egerit : nec ab aliis Gentibus , quia illis injuria facta non est . Adeoque Deus solus vindictam hujus injuriæ sibi reservavit . De quo alibi ex professo egimus .

Si *extraneum* læsit , distinguendum est , an subditum alienæ potestatis injuria affecerit , an summam potestatem ipsam . *Priori* casu puniri Princeps a læso nequit , utpote qui nec imperium , nec jus belli habet : sed læsus suum magistratum adit , qui vi officii reparationem injuriæ postulat ; qua negata , ejus causa est , & ejus injuria , quam magistratus bello vindicare , atque jure belli tantundem mali ei infligere potest .

Posteriori casu læsus poenam exigit jure belli , adeoque Princeps læsus tantundem mali Principi lædenti infligere potest , quantum ipse fecit . Atque hæc bella punitiva Grotio dicuntur . §. 559.

n. 2. Quæritur , an hæres ex **CRIMINE** defuncti teneatur ad poenam ? Distinguimus inter poenam , quæ ex patrimonio debetur , & eam , quæ personam , ejusque corpus afficit .

Priori casu hæres tenetur ; quia succedit in patrimonium defuncti ^b . Adeoque contra hæredes dantur actiones ex crimine defuncti . 1. si poena pecuniaria per sententiam dictata est ⁱ , quia poena illa non ex crimine , sed ex sententia judicis debetur , adeoque ex pacto ; idque verum est , etsi sententia per appellationem suspensa sit , & reus interim moriatur ^k : 2. si aliquid ex crimine defuncti ad hæredem pervenit ; tunc enim hæres tenetur quatenus pervenit : 3. si

(g) Vid. Par. disp. de oblig. hæres. ex del. def. Sect. 2. §. 8. seq. jus meum contr. tit. de oblig. qu. 11. & tit. de injur. q. 14. & seq. q. 31. (b) Grot. L. 2. c. 21. §. fin. Par. d. disp. th. 6. seq. (i) L. 20. ff. Accus. Lib. p. C. si reus vel accus. Paris d. disp. th. 30. (k) Paris d. th. 34. vid. jus meum contr. tit. de injur. q. 14. p. 642.

si in causa criminali expensæ litis debentur ^l: 4. si reus conscientia criminis, cui publicatio bonorum cohæret, mortem sibi consciverit ^m; quod jure Romano statutum est.

Posteriori casu actiones criminales morte rei finiuntur: & nunquam ad hæredes transeunt ⁿ. Sane, pœna tenere debet suos auctores; meritum, & demeritum personæ cohærent: neque alius ex alterius delicto teneri potest. Idque verum est, etsi lis cum defuncto contestata fuerit ^o.

Quid si defunctus non ex crimine ex DELICTO CIVILI pœnam debet? Resp. Eadem hic regula obtinet, ut pœna quæ solam malitiam defuncti coercet, non transeat in delinquentis hæredes ^p.

Atque hæc vera ratio est, cur jure Romano actiones Prætoriz, quæ dolum puniunt, (& quas singulas recenset Parens) non dentur contra hæredes ^q, etsi rei persecutionem contineant intuitu actoris ^r. Cum enim jure civili ex tali facto actio prodita non sit contra reum, indeque reus ex hac suppositione nihil ex patrimonio debeat; nec hæres teneri potest, utpote qui non nisi ex patrimonio defuncti tenetur.

Hæc quoque ratio est, cur nec actiones in duplum, triplum, & quadruplum ^s; nec actiones, quæ inficiatione in duplum crescunt ^t; nec actiones pupula-

C c 2

(l) Pais d. disp. th. 35. vid. jus meum. controv. L. 47. cit. 10. q. 15. (m) Paris d. disp. th. 36. (n) L. 26. ff. pœn. L. 22. C. eod. l. fin. ad leg. Jul. majest. tot. cit. C. si reus vel accus. mort. l. un. in fin. si quis jus dicenti, &c. Paris dict. disp. th. 8. & 25. (o) d. L. ult. L. 2. 3. 4. l. fin. Si reus, vel accus. L. 6. ff. publ. jud. L. 15. §. 3. ad Sc. Turpil. Quia in criminibus litis contestatio vim pateti habere nequit Par. d. disp. th. 26. & seq. (p) T. 111. Reg. jur. §. 1. Inst. de perp. & temp. act. L. 2. §. fin. vi bon. rapt. (q) L. 35. obl. & act. Lib. 9. §. fin. reb. auct. jud. Lib. 7. §. 2. quod fals. tut. (r) Lib. 11. reb. auct. jud. Lib. 7. §. 2. quod fals. tut. (s) §. 1. Inst. de perp. & temp. act. d. disp. th. 20. (t) L. 1. §. 1. L. 18. depol.

pulares ^u, quin nec simplum; si ei pœna conjuncta est, &c. ^v, in hæredes transeant ^x.

Regula autem allegata vera est, etsi actione ex ipso contractu ad pœnam ex delicto civili agatur; eadem enim ratio obtinet, quia non debetur ex patrimonio defuncti.

Aliud igitur dicendum, si ex patrimonio defuncti pœna debetur; tunc enim hæres ad eam tenetur, quia in patrimonium succedit ^a. Hinc 1. ad hæredes delinquentis transeunt omnes actiones civiles ex delicto, quatenus sunt rei persecutoriæ, adeoque & simplum in actionibus mixtis ^a: 2. quoties ex illo delicto aliquid ad hæredes pervenit ^b: 3. quando pœna conventionalis petitur ^c: 4. omnes actiones mere pœnales, post litem contestatam ^d: tunc enim pœna debetur ex pacto.

§. DLVIII. *Objectum* pœnæ est reparatio injuriæ: ut nimirum jus cuique a natura quæsitum tribuatur per justam æstimationem, infligendo lædenti tantundem mali, quantum fecit.

§. DLIX. *Effectus* pœnæ, intuitu ejus, cujus jus læditur, est jus perseguendi id, quod ei ex delicto alterius debetur.

Persequi autem læsus potest pœnam vel per *judicia*, si de injuria inter membra ejusdem civitatis quæritur; vel per *bellum*, si inter eos de injuria agitur, qui superiorem non habent: quod bellum punitivum dicitur ^e.

§. DLX.

(u) L. fin. de pop. act. L. 5. §. 5. de deject. & effus. (v) §. 9. Inst. ad leg. Aquil. (x) d. disp. th. 19. (y) §. 1. Inst. perp. & temp. aliter Paris. dict. disp. th. 6. seq. (z) Groc. L. 2. cap. 5. §. fin. d. disp. th. 6. seq. (a) §. 1. Inst. perm. & temp. d. disp. th. 21. (b) L. 30. Reg. auct. jud. L. 35. pr. Obl. & act. dict. disp. th. 20. 21. (c) L. 56. pr. & pas. de evict. L. 38. §. 17. de verb. obl. §. 18. Inst. de inut. stip. d. disp. th. 16. (d) Lib. 139. Lib. 164. Reg. jur. §. 1. Instit. de perp. & temp. act. (e) Groc. L. 1. c. 2. §. 9. n. 12. 3. cap. 5. §. 3. 4. L. 2. c. 26. §. 6. 1. §. 2. n. 2. cap. 17. §. 1. n. 3. c. 20. §. 38. & 40. seq.

§. DLX. *Effectus* pœnæ intultu lædentis est, ut teneatur pati aliquid mali pro malo actionis: nam hæc restitutio mali est solus, & unicus reparandæ injuriæ modus; neque alius ratione naturali suppeditari potest. Atque hæc reparatio injuriæ, quæ fit per tantundem, TALIO dicitur, ejusque justitia inter gentes maxime celebrata est *l*.

§. DLXI. Cum vero ipsa vox *talionis* indigitet, proportionem aliquam esse debere inter malum actionis; & malam passionis, tota quæstio in eo vertitur: quænam sit norma illius proportionis *z*? Parens speciali disputatione erudite admodum demonstravit; talionem non ita crude esse intelligendam, ut delinquens idem præcise pati in suo corpore teneatur, quod alium pati fecit: id enim tum impossibile esset, tum non omnibus criminibus convenit. Sed ea significatio vocis est, ut judex examinatis omnibus circumstantiis (quas Grotius late examinat *b*) æstimet, quantum mali vicissim pati ob malam actionem debeat; adeoque observando proportionem inter malitiam, & pœnam; tantundem delinquenti infligat.

n. 2. His principiis positis constat ratione naturali nullam certam pœnam statutam esse; nisi in homicidio: ibi enim justa talio non est, nisi sanguis pro sanguine; uti plenius probavit Parens *i*. In relictis igitur delictis tota æstimatio arbitrio judicis relinqui debet: cum enim juxta proportionem malitiæ pœnæ æstimatio fieri debeat *k*, malitiæ autem plures gradus sint, magistratus officium est, cognita causa,

C. c. 3

quid-

(*f*) Vid. disp. Parentis de SS. talionis jure. (*g*) Grot. Lib. 2. cap. 20. §. 28. usque ad §. 37. (*h*) dict. 28. usque ad §. 44. (*i*) Vid. d. disp. §. 30. seq. conf. supr. §. 554. num. 4. (*k*) Cicero de LL. Noxæ pœnæ par esto; cavendum, ne major pœnæ, quam culpa sit. Cicer. off. Lib. 1. cap. 25.

quidam tantundem fit definire, eoque talionem statuere ^l.

n. 3. Atque ex his constat præcipuam partem magistratus officii positam esse in talione, id est in justa æstimatione delicti rite definienda: ut nimirum, cum natura nihil certi determinatum sit, nec determinari potuerit, ipse iusta proportione decernat, quantum is, qui delinquit, pro mala illa actione vicissim pati debeat.

n. 4. Unde adeo solliciti fuere Juris Consulti Romani in applicandis ad singula delicta pœnis ^m; & diligentia eorum, qui constitutionem criminalem Caroli V. compilarunt, laudari satis non potest.

n. 5. Circa hanc talionem notandum i. est, ultra eam pœnam inferri non posse: adeoque si tantundem passus est is, qui lædit, præterea ab eo aliquid exigi nequit (*inf. n. 11.*) Neque *obstat*, quod in bello talio in immensum injuriam superare soleat. Resp. cum is, qui injuria bellam gerit, infinitas injurias inferat, infinitaque crimina cumulet, etiam in infinitum talio ab eo exigi potest: & cum singuli, defendendo factum Principis opibus, & operis, æque rei fiant illorum criminum, singulis quoque vitam, & multo magis bona auferre, adeoque in infinitum ab eis pœnas sumere licet.

Not. Si crimen frequens, eoque exemplo opus est, propter utilitatem publicam exasperari pœna, etiam ratione naturali potest.

n. 6. 2. Observandum est, pœnas a JCris Romanis determinatas in summo gradu esse statutas, adeoque non adimi judici arbitrium recedendi ab illo rigore, si naturales causæ, quæ malitiam minuunt, accedant ⁿ.

n. 7.

(l) Vid. sup. §. 12. 13. (m) Vid. Lib. 151. pr. V. S. 16. pœn. (n) Lib. 11. Lib. 16. §. 2. pœn. Grot. L. 2. cap. 20. §. 22. seq.

n. 7. 3. Talio non debet novum crimen inferre; neque enim ideo, quod alter male fecit, mihi quoque jus est male agendi: hinc ergo non potest stuprum inferri pœnæ nomine, &c.

n. 8. Finis igitur pœnarum naturalis, & unicus est reparatio injuriæ, quæ fit per talionem. Unde verum non est, quod Seneca ait: nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur ^o. Quod enim pœnæ ad exemplum aliorum, i. e. publice statuuntur, id mere civile est, & ex utilitate publica statutum, ut pœna unius metus esse possit multorum ^p: i. e. ut cæteri a similibus facinoribus deterreantur ^q. Jcti enim meta pœnarum bonos efficiunt ^r. Atque hinc omnia, quæ de fine pœnarum Grotius late differit, superflua sunt.

n. 9. Talio statui potest vel in *capite* delinquentis, vel in *bonis* ejus, vel in alio quodam jure ^s.

In *capite* talio constituitur, vitam reo adimendo. Equidem dubium quibusdam videtur, an extra homicidii crimen ob reliqua delicta pœna *capitalis* statui possit, quum naturali jure nihil statutum de eo videatur? Resp. Eo ipso, dum arbitrio judicis definitio talionis reservata est, necessario sequitur, arbitrium hoc etiam ad vitam extendi posse, si tanta est malitia, ut spes, reum meliorem fieri posse, nulla supersit. Idque Grotius ^t optime probat. (*Vid.* §. 554.)

In *bonis* talio statuitur, si non tanta est malitia, ut corpus affici ideo possit: tunc enim pecunia, vel aliis rebus, pensatur delictum; atque hæc pecunia vel læso tribui, vel fisco addici potest: illud a Romanis sub republica, hoc sub imperio Cæsarium plerumque observatum fuit.

C c 4

Allo

(o) Apud Bod. disp. de pœn. th. 3. (p) Lib. 1. C. L. Jul. repetund. (q) L. 31. dep. L. 28. §. 13. pœn. (r) §. 1. Instit. de just. & jure. (s) L. 6. §. 2. Lib. 7. 8. ff. de pœn. (t) L. 1. c. 2. §. 5. n. 5.

Alio quodam jure pœna statuitur, si reus infamis declaratur, si civitatis jure privatur, vel si salva civitate relegatur, vel alicui certo saltem loco interdicitur *.

n. 10. Denique notandum est, alias esse pœnas, quæ singulis, ut singulis, infliguntur. Pœnæ, quæ universitati infliguntur, vel *personas* afficiunt, vel *res* universitatis. *Persona* universitatis pœnam patitur, si sub jugum mittuntur, vel imperio privatur, &c.

Pœnæ, quæ *res* universitatis afficiunt, sunt si patrimonium civitatis vel in totum, vel pro parte, auferatur. Atque hæc pœna obtinet, etiamsi illi, qui delictum admiserunt, vel approbarunt mortui sint; quia universitas non moritur: adeoque quamdiu non reparat injuriam, semper ejusdem delicti rea manet v.

Neque *obstat*, plures inveniri in civitate innocentes, qui furorem multitudinis impedire potuerunt, & quos punire iniquum videtur. Resp. 1. Etsi forte improbent factum civitatis, certum tamen est, quamdiu sunt in civitate, factum civitatis opibus, ac consilio probare, & defendere; adeoque hactenus quoque rei sunt. Resp. 2. Si innocentiam probare possunt, victores parcere ejusmodi captis solent: ex ea enim ratione Thebanis in servitutem reductis, illi exempti sunt, qui decreto oxendæ civitatis contradixere *. Resp. 3. injuria *singulis* non fit, si universitati jura ei propria in pœnam auferantur; singuli enim, qua *singuli*, nullam jus in res publicas habent: sufficit igitur, universitatem, ejusque majorem partem peccasse; nam tunc jura publica eodem jure in pœnam auferri possunt, quo

(u) Tot. tit. ff. de interd. & releg. (v) Grot. Lib. 2. c. 21. §. 8. (x) Grot. 2. c. 21.

quò per consensum majoris partis in alios transferuntur.

m. II. Talio finitur 1. morte, si pœna vel in corpore, vel in existimatione, statui debet; cum enim hæ pœnæ personam ipsam afficiant, non patrimonium delinquentis, necessario sequitur, sublata persona tolli quoque pœnam.

At si pœna afficit bona defuncti, & hic litem contestatus est, pœna quoque ab hæredibus, qui in patrimonium successerunt, peti potest. Nam per litem contestationem jus aliquod eventuale actori quesitum est: si proinde pœna ex patrimonio solvenda postea distatur, pœna ab hærede debetur; quod supra plenius explicavi.

Not. Hinc apparet, jure naturali neminem puniri post mortem posse, adeoque pœnas saltem esse viventium: non enim pati potest malum qui mortuus est. Quod igitur cadavera punitorum cruci affigantur, &c. id ex ea ratione mere politica statutum est, ut vivi hoc exemplo deterreantur. Eadem ratio est si bona eorum publicantur, qui mortem sibi conscientia delicti ante sententiam consciverunt, vel accusatorem pecunia corruerunt.

Finitur talio 2. Per aggregationem si scilicet superior gratiam facit reo, eique pœnam remittit. Hæc remissio autem fieri nequit 1. in delictis, ubi ipsæ naturæ jure talio requiritur; non ergo dispensare Princeps potest de homicidio: nec 2. in præjudicium tertii, cui reparatio illa debetur.

Quæri solet, an si Princeps pœnam remittit, reus omnia pristina jura recipiat? Resp. Si crimen eum incapacem reddit quorundam jurium, ea, quæ semel amisit,

(1) Tot. tit. de cadav. punit. (2) Vol. tit. ff. de bonorum, qui ante sent. (3) Vid. Pærens disp. de SS. Tælionis jure §. 30. & seq. (4) Grot. L. 2. cap. 20. §. 21. usque ad §. 26.

amissit, non recipit, nisi Princeps nominatim id exprimat: at si tertio inde jus semel quæsitum est, nec volente Principe jura pristina recuperat: quod late explicavi in jure meo controverso.

3. An pœna tollitur *remissione læsi*? Affirmatur, quoad jus læsi; non vero quoad jus superioris, si vel ejus auctoritas, vel securitas publica violata est: hoc jus enim magistratui quæsitum remittere is, in quem delictum commissum est, non potest.

4. An pœna finitur *prescriptione*? Negatur, quia tempus non est modus tollendæ obligationis.

An 5. *Asylum* impunitatem dat delinquentibus? Negatur: quia Princeps nulla ratione jus aliis quæsitum auferre potest; auferret autem si concedendo reis asylum, reparationem juris impediret.

Idque maxime verum est in illis delictis, in quæ naturali quoque jure talio quædam statuta est, ut in homicidia. Sane; Deus ipse non *facinorosis*, sed *culpa* saltem delinquentibus, securitatem, ad hæc loca confugiendo promittit.

Denique, & 6. finiuntur pœnæ si reus tantundem passus est; tunc enim pensata injuria videtur.

Atque hinc propter idem crimen bis poni nequit.

CA-

(c) Tit. de sent. pass. & restit. q. 1. (d) Grot. L. 2. c. 20. §. 21. usq. ad §. 27. (e) Vid. supr. §. 24. num. 5. (f) L. 41. ff. pœn.

C A P U T VII.

De obligationibus, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris oriuntur.

§. DLVII. **E**XPLICATIS obligationibus, quæ descendunt ex *promissione & delicto*; sequuntur obligationes, quæ proprio quodam jure ex *variis causarum figuris* descendunt s.

§. DLXIII. **TRIBONIANUS** hoc obligationum genus ad duo capita retulit: nimirum, ad *quasi contractus & quasi delicta* b; cum tamen hæc capita non omnes species obligationum personalium exhaustant. Etenim ad *quasi contractus* tantum referuntur illi casus, ubi quis locupletior factus est cum alterius jactura :: ad *quasi delicta* vero illa tantum negotia pertinent, quibus obligatur ex culpa sua, vel quia male elegit, vel quia peritiam, quam proficitur, non habet k.

§. DLXIV. Certam autem est, infinitos alios dari casus, qui ad neutrum caput referri possunt, & tamen obligationem inferunt. Hinc notanter Modestinus l ait, præter obligationes ex *consensu*, & *peccato*, personam obligari (a) ex **LEGE**, (b) ex **JURE HONORARIO**, (c) ex **NECESSITATE**.

§. DLXV. Atque ideo quidam Doctores ad *obligationem ex variis causarum figuris* non tantum **QUASI CONTRACTUS**, & **QUASI DELICTA**, sed præterea omnia negotia, quibus ex **ÆQUO**, & **BONO** obligatio oritur, referunt m. De singulis nunc agemus.

S E-

(g) L. 1. pr. obligat. & act. (h) §. 2. Inst. de oblig. (i) Vid. L. 5. ff. oblig. & act. (k) Vid. L. 5. §. 4. seq. oblig. (l) L. 52. O. A. (m) Goth. ad d. Lib. 52. Parens in Hyp. Inst. tit. de oblig. & act. §. 1.

S E C T I O I.

De Obligatione Personæ ex quasi contractu .

§. DLXVI. OMNIS obligatio, quæ quasi ex contractu oritur, nititur illa generali regula, quod nemo locupletior fieri debeat cum alterius jactura. Natura enim ejusque auctor, cuique jus plenissimum in suas res, & actiones, concessit; ita ut alius, me invito, nullam utilitatem ex re mihi propria, & ex meis actionibus, percipere possit. Si igitur alius luerum aliquod ex mea re, facto suo licito, tenet, vel ex mea actione commodum percipit, is, juxta regulam generalem justitiæ, jus suum cuique tribuere, i. e. utilitatem rei, & actionis meæ, mihi restituere tenetur: quia alias locupletior fieret mea jactura.

§. DLXVII. Hæc igitur obligatio non oritur ex consensu, nec expresso, nec tacito (unde etiam furiosi, infantes, & ignorantes, ex hujusmodi negotiis obligantur), sed ex natura actus, & negotii; quia quis jus alienum ex facto aliquo licito tenet, & plus suo habet.

Compilatores juris Romani hanc obligationem descendere quasi ex contractu, dixerunt, non quod tacitum, vel fictum domini consensum hic subesse putaverint, sed quia æque obligatio inde oritur, ac ex vero contractu *.

§. DLXVIII. Atque has ratione nituntur, omnes casus, quos ICSI Romani in Digestis, & institutionibus ad quasi contractus referunt. Nimirum, 1. negotiorum gestio; quando quis sine mandato negotium alterius absentis, vel ignorantis, gerendum suscepit *.

n. I.

(*) L. 1. §. 3. ff. obligat. & act. (o) §. 1. Instit. de ob. quæ quas. ex contr.

n. 1. Ex hoc negotio, per se licito, obligatur *tum* is, qui gerit negotium, *tum* is, cujus negotium geritur.

IS, qui gerit negotium alienum, tenetur ad rationes reddendas domino, & ad præstandum quicquid ex illa gestione penes se habet. Ratio naturalis hæc est, quia *gerens* hoc casu plus suo habet, aliquid alieni tenet, adeoque locupletior fieret ex negotio alieno.

Is, cujus negotium geritur, tenetur ad impensas; quia locupletior fit ex patrimonio gerentis; adeoque hætenus ipse aliquid alieni habet.

n. 2. Equidem Grotius actionem negotiorum gestorum ex jure civili originem duxisse putat, quia nullum eorum haberet fundamentorum, ex quibus natura obligationem inducit. At frustra hæc dicuntur. Quod, quæso, fortius est obligationis inducendæ fundamentum, quam restitutio utilitatis, quæ ex re aliena penes me est? Quid magis repugnat æquitati naturali, quam locupletari cum alterius jactura? Hic ergo obligatio sequitur ex prima, & generali juris naturalis regula, *jus suum cuique tribuere*.

Neque *obstat*, ipsos JCTos Romanos fateri, obligationem hanc *ob utilitatem absentium* introductam esse, & actionem negotiorum gestorum edicto demum Prætoris originem dedere. Resp. Primi legislatores Romani ex paucissimis negotiis, etsi obligatio naturalis subesset, dedere actiones; ubi enim actionis formula non erat præscripta ibi jus agendi cessabat. Quia vero absentium negotia ideo periclitabantur, prætor [qui æquitatem naturalem secutus rigorem juris civilis corrigere, ejusque defectus sup-
plere

(p) L. 2. ff. neg. gest. §. 1. Inst. obl. quæ quas. conty.
(q) Lib. 9. ff. negot. gest. (r) Grot. Lib. 2. cap. 10. §. 9.
num. 1.

plere solet] ob utilitatem absentium actionem negotiorum gestorum introduxit *.

Neque allegari potest, quod nemo se ingerere rei alienæ, adeoque ex culpa sua nemini actio dari debeat: nam assistere alii, & ejus, qui absens est, res defendere, ejusque utilitatem promovere, ipso jure naturæ licitum est *. Cæterum, quamvis culpa gerentis subsit, nihilominus ipsi actio dabitur; quia naturæ ratio dicitur, neminem ex culpa alterius locupletio-riorem fieri debere.

n. 3. Locum autem habet hæc actio etsi utilitas quæ semel fuit, perierit: licet enim nunc alter locupletior ex re mea non sit, semel tamen locupletior factus fuit; utilitas autem perit domino.

n. 4. Si furiosus, vel infans in re aliena aliquid egerint, unde utilitatem perceperunt, pariter hac actione tenentur, & utilitatem, quam perceperant, restitunt *; quia hæc actio non ex consensu oritur, sed ex illa æquitate, quod nemo ex re aliena locupletior fieri debeat. (§. 168.)

l. n. 5. Geruntur negotia aliena etiam furiosorum, & infantium, sed & ignorantium, ad eum effectum, ut hi teneantur, si facto gerentis locupletiores facti sunt.

n. 6. *Negotiorum gestorum actio directa* datur ei, ad præstandum omne id, quod ex illo negotio penes gerentem existat *. *Contraria* datur ei, qui utiliter alienam negotium gessit, contra dominium negotii, ut is impensas (quia hætenus locupletior factus est) restituat, etsi utilitas perierit.

Not. Is, qui cum negotiorum gestore, qua tali, contraxit, actionem non habet contra gerentem, qui suo nomine non promisit; nisi de rato caverit γ.

n. 7.

(*) Vid. L. 2. ff. neg. gest. (u) L. 1. neg. gest. (v) L. 3. §. 4. neg. gest. (x) Laut. comp. p. 23. (γ) Tit. ff. ratam rem haberi.

n. 7. Cessat hæc actio, 1. si consensu domini res ejus geritur; tunc enim actio ex vero contractu, mandati scilicet, datur: 2. si quis animo donandi negotium alienum gerit.

§. DLXIII. II. Actio funeraria quoque ex quasi contractu oritur (posita enim hypothese §. Ctorum Romanorum, quod homo sepeliri debeat, & quidem a familia, negari nequit, officium sepeliendi corpus defuncti familiæ incumbere; & familiæ negotium geri, si alius curam illam suscipit: unde qui propter funus aliquid impendit, cum defuncto contrahere creditur).

Familia igitur locupletior fit cum alterius jactura; adeoque hæres, qui in familiam succedit, quasi ex contractu tenetur.

§. DLXIX. III. Actio tutela quoque negotiorum aliquam gestionem infert. Tutor enim sine mandato pupilli, (qui consentire nequit) ejus negotia gerit; si proinde pupillo aliquid ex illa gestione abest, tutor obligatur ad reliqua præstanda: uti vicissim pupillus tutori tenetur ad impensas, &c. Neuter enim cum alterius jactura locupletior fieri debet. (Vid. supr. §. 194.)

§. DLXX. IV. Conditiones sunt ex quasi contractu: omnes enim nituntur ea ratione, quod is, a quo aliquid condicatur, locupletior factus est, vel ex meo errore, vel ex turpi, & injusta causa, vel sine causa, ex contrestatione rei meæ, vel contra novam legem, quæ jus mihi aliquod concessit.

§. DLXXI. De conditione indebiti diserte traditur eam esse quasi ex contractu. Quando enim ex errore res alii indebite tradita, vel aliquid indebite promissum est, condici id potest, quia alter errore meo locupletior fieret.

At,

(2) L. 1. ff. relig. (a) L. 1. ff. relig. L. 14. fin. L. 31. 32. Eod. Paul. sent. 1. L. 21. (b) §. 2. Inst. de obligat. quæ quasi ex contr. (c) §. 6. Inst. obligat. quæ quasi ex contr. Lib. 5. §. 3. oblig. & act.

416 *Diss. Proem. XII. Lib. V. Cap. VII. Sect. I.*

At, ais, priori casu, si rem meam ex errore tibi tradidi, non opus esse conditione; quia dominium salvum mihi esse videtur (errans enim non consentit): adeoque potius rei vindicationi locus erit. Resp. In hoc negotio duo sunt: 1. *translatio domini*, quæ fit voluntate domini: 2. *causa*, ex qua dominium transfertur. Actus *translationis domini* perfectus est: dominus sua voluntate rei dominium in alterum transtulit ex causa domini translativa, etsi erronea, adeoque nullum jus in re retinuit, aut retinere voluit.

Causa erronea non impedit translationem domini voluntate domini factam. At quia is, in quem ex errore meo dominium translatum est, locupletior fieret mea jactura, naturalis ratio dicitur, ut is mihi obligetur ad restituendum id, quod plus suo habet.

n. 1. Sed & *conditio ob turpem, & injustam causam*, ad obligationes ex quasi contractu pertinet: nam factum, quo res alii traditur, vel alteri aliquid promittitur, licitum est, quia de sua re, & de suo jure quisque disponere potest.

Neque obstat, *causam*, ob quam datur, vel promittitur, turpem esse: nam dictum jam est, aliud esse translationem domini, & promissionem; aliud causam, ex qua traditur, vel promittitur. Prius licitum est, nec causa impedit, quo minus negotium traditione, & consensu perfectum subsistat: *causa* autem vitiosa est, quia lege improbatur. Cessante igitur causa, rem, vel jus illud condicere possum, quia alter sine causa locupletior fieret mea jactura.

Dubium inter Doctores ortum est, an hæc conditio sit ex *quasi contractu*, an ex *delicto*, vel *quasi*. Posterius olim in Jure meo controverso statui; sed re rite perpensa eam, cum Lauterbachio ^d, ex *quasi*

(d) Comp. pag. 199. ibique Dd.

quasi contractu oriri, existimo. Dixi enim, dominium, vel jus in alterum transferri mea voluntate, atque id factum licitum esse. Causæ autem turpitudine non impedit, quo minus negotium subsistat.

Hæc condictio naturali jure tantum obtinet, quando causa intuitu accipientis turpis est: secus igitur si turpis est intuitu solius dantis; hoc enim casu condictio cessat, quia accipiens locupletior fit voluntate domini, & ex causa, quæ intuitu ipsius vitiosa non est. Hinc is, qui meretrici mercedem dedit, eam non condicit; quia turpiter illa facit quod sit meretrix, non quod mercedem accipiat ut meretrix; adeoque hic causa intuitu solius dantis vitiosa est.

Quid si intuitu utriusque turpis est causa? Resp. jure naturali datur condictio, quia cessante causa res, vel jus sine causa est penes accipientem: etsi uterque ideo, quod in leges peccaverit, puniri a magistratu possit. Hinc jure Romano quoque condictio hoc casu cessat *f*. Alii tamen statuunt, rem, vel jus in penam fisco tribuendum esse *g*.

n. 2. Condictio causa data, causa non secuta, itidem ex quasi contractu descendit. Si quis enim: v. g. in spem futuri matrimonii, dotem solvit, certum est, dominium in maritum transferri, quia iusta hic est domini transferendi causa. Si vero matrimonium non sequitur, adeoque causa deficit, ipsum quidem dominium non resolvitur, at actio personalis, .i. e. condictio datur, per quam dos data repetitur: quia is, qui dotem accepit, non secuto matrimonio sine causa eam penes se habet, adeoque locupletior fieret cum alterius jactura *h*.

n. 3. Eadem quoque ratio obtinet, quoties sine causa res mea, vel jus meum penes alium est; si
Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. D d proin-

(e) L. 4. §. 3. condict. ob turp. (f) L. 3. 4. pr. & §. 1. Lib. 8. ff. cond. ob turp. (g) Laut. comp. pag. 393. (h) Tot. tit. ff. de condict. caus. dat.

proinde quis pignus dedit, & postea debitum solvit, non restituito pignore, condici pignus potest i.

n. 4. *Condictio tricaria* non est separata condictionis specie, sed qualitas præcedentium condictionum: quando, nimirum, non condicimus pecuniam numeratam, sed res alias, quæ estimationem patiuntur; unde ea nihil aliud est, quam *condictio incerti*, adeoque idem jus ibi obtinet k.

n. 5. *Condictio furtiva* itidem ex jure naturali oritur. Etsi enim is, cui res ablata est, jure dominii rem vindicare possit, consultius tamen est abstrahere a dominio, (utpote quod probare deberet] actione personali agere contra eum, qui rem mihi abstulit, adeoque locupletior factus est ex re mea. Naturali enim ratione ex eodem negotio plures actiones dari possunt l. Atque hæc ratio est, cur *condictio hæc non infamet* m, quia non fit furti mentio.

n. 6. *Condictio ex lege* supponit, nova lege obligationem introductam, eaque jus aliis quæsitum esse: & hæcenus est ex lege civili. At is, cui lege civili jus quæsitum est, naturali quoque ratione id, quod ei debetur, condicere a me potest, quia locupletior fierem alterius jactura.

§. DLXXII. *V. Aditio hereditatis*. Liberi enim continuando familiam patris, i. e. adeundo ejus hereditatem obligantur ad præstandum id, quod defunctus debuit; quia in omnia ejus jura succedunt.

Postquam successiones etiam in linea collateralis lege fuere introductæ, & extranei quoque, introducto testamentorum usu, hæredes scribi potuerunt, cognati, & extranei, adita hereditate, tenentur factum defuncti præstare, adeoque obligantur ex quasi contractu.

§. DLXXIII.

(i) Tot. tit. ff. de cond. fin. caus. (k) vid. jus meum ontrov. tit. de condit. Trit. q. 1. (l) §. 14. Inst. de action. c. 7. §. 1. cond. furt. (m) Laut. comp. pag. 209.

§. DLXXIII. VI. *Familie eriscunde iudicium.*

Cohæres enim, administrando rem hæreditariam, simul gerit negotium sui cohæredis; unde huic competit *actio directa* contra administratorem, ut rationes reddat, & reliqua præstet: *administratori* autem *actio* datur *contraria*, ad repetendum impensas, &c. ⁿ

§. DLXXIV. VII. *Communi dividundo iudicium.*

Condominus enim, administrando rem communem, gerit alterius negotium. Unde huic *actio directa* competit contra gestorem, qui ex re communi locupletior factus est: alteri *actio contraria*, si impensas, in rem communem fecit, quia condominus locupletior factus est cum iactura alterius ^o.

§. DLXXV. VIII. *Actio finium regundorum*, quatenus personalis est (nam quatenus dominium vindicatur, est realis), i. e. quatenus fructus, impensæ, &c. petuntur, est ex *quasi contractu*; nisi dolo fines confusi, & fructus inde percepti sint, tunc enim ex *delicto* oritur ^p.

§. DLXXVI. IX. Denique in genere huc pertinent omnes illæ causarum figuræ, *ubi quis locupletior fit cum alterius iactura*. Qui casus cum infiniti sint, in numerato haberi non possunt.

§. DLXXVII. Atque ex hoc fundamento ad quasi contractus referri debent 1. omnes *actiones contrarias*. 2. Eadem ratione nititur obligatio, quæ ex eo oritur, quod aliquid *in rem nostram versum est*. Nam, in cuius rem aliquid versum est, locupletior fieret alterius iactura.

3. *Actio*, quæ de *evictione* datur, est quasi ex contractu ^q: si scilicet ea promissa non est (nam si promissa est, *actio* datur ex pacto, & quidem iure Romano ex stipulatu, vel, si contractu bonæ fi-

D d 2 dei

(ⁿ) §. 3. inst. de oblig. quæ quasi ex contr. (^o) tot. tit. ff. comm. div. (^p) L. 4. §. 4. Fin. regund. (^q) Tot. tit. ff. de Eviction.

420 *Diff. Proem. XII. Lib. V. Cap. VII. Sect. I.*
dei promissa sit, actio ex ipso contractu). Venditor enim, qui rem alienam mihi tradit, ea evicta, causa est ut res mihi auferatur: pretium igitur, quod ei solvi, sine causa penes eum est, & locupletior fiet ex re mea.

4. Huc quoque pertinet ratio *legis Rhodiae de jactu*; per jactum enim, qui fit levandæ navis causa, servantur res reliquæ: adeoque domini earum rerum locupletiores fiunt cum reliquorum jactura, quoddammodo proinde refarcire pro rata tenentur.

5. Hoc principio quoque nituntur illæ deductiones, quæ obtinent contra dominum rem suam vindicantem: si enim impensæ necessariæ in rem factæ sunt, possessor eas deducit.

9. Ex eadem ratione sequitur, quod is, qui ex promisso rem petit, præterea quoque petere possit *usura* ex mora; non vi consensus, sed ex illa æquitate, quod debitor, utendo re promissa, locupletior fiat cum alterius jactura, (§. 371.)

7. Si quis specificatione, jure ædificii, &c. novam speciem acquirit, facta hoc suo species alii perit; adeoque faciens cum jactura alterius locupletior fit: unde obligatio personæ oritur ad jus suum cuique tribuendum. (§. 264. & 276.)

8. Si quis fructus percepit ex re aliena, hi non vindicari possunt a domino, quia nec pars rei sunt, nec domino rei unquam fructus proprii fuere. At quia possessor nullum jus percipiendi fructus ex re illa habet, is tenetur ex regula naturali (quæ prohibet ne quis cum alterius damno locupletetur) lucrum illud restituere ei, cui deest. (§. 267.)

9. Atque huc quoque pertinent omnes casus quos recenset Grotius, qui eos male ex *jure aliquo in re* deducit, quod *ex re non extante domino competere*, putat s.

Non

(r) Lib. 2. c. 10. § 2. & late seq. (s) vid. d. c. 10. §. 2.

Non vero 10. ad quasi contractus referri potest actio *judicati*, nam ea ex vero consensu, sed tacito, oritur. Quia partes adeundo judicem, in eum compromittere videntur: Hinc iudicio contrahi dicitur.

Neque 11. *actiones interrogatorie* ex quasi contractu descendunt. Etsi enim is, qui in iudicio de jure suo interrogatus est, sic teneatur, quasi ex contractu obligatus; non tamen inde sequitur, eam obligationem descendere quasi ex contractu: sed sensus illorum verborum est, quod cum ab altero respondeatur ea intentione, ut de veritate iudex certior fieret, partes vere contrahant, adeoque ex suo consensu obligentur. *Voluit enim prator adstringere eum, qui convenitur ex sua in iudicio responsione, ut vel confitendo, vel mentiendo se oneret*: ea igitur intentione alter coram iudice interrogat, alter respondet. Neque hic agitur de casu, ubi quis ex facto licito locupletior fit cum alterius jactura.

Neque 12. *actio de rebus*. Hæc enim itidem oritur ex vero consensu, sed tacito. Sane, is, qui publice recipere solet res, eo ipso promittit securitatem; adeoque professio hæc publice facta infert pactum tacitum cum eo qui res suas illius custodiæ tradit. Jure civili nulla actio exinde dabatur; formula enim in talem actionem non erat concepta: at Prator ex æquitate actiones dedit *de rebus* (atque eadem ratio est in omnibus actionibus: quæ dantur contra eos, qui publice profitentur peritiam.) Non ergo hæc actio est ex quasi contractu. Sane, recipiens hic non fit locupletior cum alterius jactura.

(1) L. 3. §. 11. pecul. L. 6. §. fin. Re jud. Dissert. Laut. Comp. pag. 580. (u) Lib. 11. §. 9. interrogat. (x) Lib. 4. pr. eod. (y) Lib. 1. pr. §. 1. & §. 8. Nau. caup. L. 3. pr. eod. (z) Dissert. Laut. Comp. p. 91.

S E C T I O II.

*De Obligatione Persona, quæ quasi ex delicto
oritur.*

§. DLXXVIII. DIXIMUS, Jure naturæ eandem rationem obligationis esse in quasi delictis, quæ in delictis veris (*vid. §. 518.*) Ex utrisque enim ideo obligatur is, qui delinquit, quia jus alterius læsit. Adeoque ex culpa quoque oritur obligatio.

Sane, Deus nobis intellectum, & voluntatem dedit; ut præcepta ejus cognoscere, & actiones nostras juxta eorum normam moderari possimus. Quoties igitur homo facultates illas rationis circa jura aliena non rite adhibet, vel negligit, adeoque aliquid contra jus alterius admittit, quod vi illarum facultatum prævideri potuit, CULPA est. Hinc culpa a Juris Consultis Romanis definitur, *cum quis providere debuit, & potuit, jus alterius inde lædi posse a.*

Si proinde jus meum alterius culpa leditur, adeoque factum ejus illicitum aliquid mihi abest, is causa est damni, & injuriæ, quam naturali jure reparare, id est jus suum cuique tribuere tenetur.

n. 1. Hinc jam constat, jure naturæ homines teneri ad *culpam levissimam*, i. e. adhibere debere circa jura aliorum talem diligentiam, quam diligentissimi patresfamilias adhibere solent *b.*

n. 2. Atque hæc regula naturæ in plurimis negotiis, jure Romano quoque, admittitur. Nimirum, 1. quoties quis ultro suscipit negotium alienum *c.* ut in mandato, negotiorum gestione, sequestro *d.*; item si quis

(a) Lib. 31. ff. leg. Aquil. L. 26. §. 7. ex quib. caus. maj. L. 9. §. 3. Locat. L. 5. §. fin. L. 6. L. 8. §. 1. ad leg. Aquil. (b) L. 18. pr. commod. §. 2. Instit. quib. mod. re. L. 1. §. 4. O. A. (c) L. 21. C. Mand. (d) L. 5. §. 2. Commod.

si quis artem, peritiam, aut securitatem publice proficitur: 2. si solius accipientis est utilitas, is pariter omnem; etiam exactissimam diligentiam, præstare tenetur, ut in commodato e. 3. Damnum, quod in re alterius datur, etiam levissima culpa, reparari debet f.

n. 3. Jure Romano rigor ille naturalis temperatus, & imbecillitati humanæ accommodatus est. Hinc jure eo regulariter CULPA saltem LEVIS præstatur, i. e. legislatores tantum exigunt in rebus alienis diligentiam mediam, qualem bonus paterfamilias præstare solet g. Quod adeo verum est, ut culpa simpliciter posita, regulariter intelligatur levis h.

n. 4. Ab hac regula JCti Romani excipiunt 1. omnes illos casus, quos modo recensuimus, & in quibus favor imbecillitatis humanæ merito cessat i. 2. Quando de poena agitur k: hæc enim non nisi ex lata culpa debetur: unde id, quod per rusticitatem l, simplicitatem m, vel imperitiam n, admittitur, excusare solent leges, memores imbecillitatis humanæ o. Latam autem culpam leges punire solent, quia etsi in ea non sit propositum lædendi, est tamen propositum aliquid faciendi, vel non faciendi, unde læsio quidem non necessario oritur, sed oriri potest; quod exemplis p probat Parens q. Atque hinc lata culpa pro dolo habetur: eaque regula a JCtis Roma-

D d 4

nis

(e) L. 5. §. 2. Commod. (f) L. 44. ff. ad leg. Aquil.
 (g) Lib. 9. §. 2. L. 3. §. 1. L. 6. jur. ignor. L. 32. depof.
 (h) dict. legib. (i) Par. collat. ad Struv. collat. 11. §. 8.
 seq. (k) L. 108. Reg. jur. L. 5. §. 21. 22. ad Sc. Silan.
 Parisiæ dict. collat. 11. §. 14. (l) L. 2. in fin. jur. fisc. L. 2.
 in fin. si quis in jus &c. (m) L. 1. pr. Dol. mal. l. fin.
 C. Vestam. (n) L. 1. §. fin. insp. ventr. l. 3. §. 22. ad Sc.
 Silan. L. 25. §. 1. probat. L. 7. §. 4. de jurisd. (o) L. 24.
 §. 2. verb. quia naturale vitium est &c. Damn. infect. (p)
 L. 7. pr. Depof. L. fin. §. 2. Cust. reor. L. 38. §. 5. pen.
 (q) Collat. ed. Struv. Collat. V. & VIII.

nis statuitur r. 3. Excipiunt leges Romanæ casus quosdam speciales s.

Not. In his negotiis jure Romano exceptis vox *culpa*, simpliciter posita, *levem* non denotat, sed *eam*, quæ ex natura negotii definita est r.

§. DLXXIX. Ad obligationes quasi ex delicto descendentes Jcti Romani *Primo* referunt, *si judex per ignorantiam male judicat*. Hic enim male judicando neque corpore, neque corpus lædit: at quia culpa ejus damnum eo ipso datur, quod male judicaverit, ad ejus reparationem naturali quoque ratione obligatur u.

Eadem quoque ratio est si magistratus tutores idoneos constituit v, vel mensor falsum modum dixerit; quia proficitur peritiam x.

§. DLXXX. *Secundo*, si ex cœnaculo meo aliquid ab aliis, v. g. servis, vel hospitibus meis (nam si ipse effundo, verum delictum est, quia corpore meo in corpus damnum datur) effunditur, vel dejicitur in locum, quo vulgo iter fit, indeque damnum datur, hoc casu conveniri non possum actione ex lege Aquilia, quia nec corpore damnum dedi, nec in corpus. At quia aliqualis mea culpa est, quod homines illos elegi, ex hac mala electione itidem naturali ratione teneor ad reparationem damni y. Atque in eum finem Jcti Romani dant actionem in factum, quasi ex delicto, id est ob culpam z.

§. DLXXXI. Idem *tertio* obtinet, si iidem in cœnaculo meo aliquid ponunt, vel suspendunt; unde

(r) L. 226. V. S. Parons in collat. ad Struv. XIII. §. 3. ubi exceptione quoque referuntur §. 4. seq. (s) L. pen. §. fin. off. præf. L. 9. l. pen. incend. L. 2. in fin. Term. mor. Lib. 1. §. 3. Siccar. &c. dict. collat. 8. §. 26. (t) dict. collat. 11. §. 13. (u) pr. Inst. de obl. quæ quasi ex del. (v) tot. tit. ff. de magistratibus conveniendis (x) Tot. tit. ff. si mens. fals. mod. (y) L. 1. §. 4. ff. his, qui effud. (z) s. s. 5. O. A. L. 6. §. 2. his, qui effud.

de damnum datur. Jcti Romani hic non tantum actionem in factum dant ex quasi delicto, contra inhabitatorem coenaculi *a*, sed & poenam quoque 10. aureorum in eum statuunt.

§. DLXXXII. *Quarto*, quasi delictum quoque est si familia Publicani damnum dedit illicita exactione; tunc enim Publicanus ob malam electionem tenetur *b*.

§. DLXXXIII. *Quinto*, si animal meum pastu alii damnum dedit, idque fervorum meorum culpa factum est, teneor actione de pastu *c*, adeoque quasi ex delicto; quia diligentiores eligere debuissim servos.

§. DLXXXIV. *Sexto*, actio in factum quoque quasi ex delicto est, quæ datur contra *caupones*, *nautas*, & *stabularios*, ob furtum ab eis factum, qui ibi habitandi, vel operarum gratia degunt: idque propter malam electionem *d*. Atque hinc omnium eorum factum præstant, quos recepisse censentur *e*. Obligatio igitur hæc non demum ex jure civili est, uti Grotius putat *f*, sed ex ipso jure naturæ, & quasi ex delicto; culpa enim male eligentis damnum hic datur *g*.

§. DLXXXV. *Septimo*, si quis canem, verrem, vel aliud animal noxium in tali loco habeat, quo vulgo iter fit, damnum datum ob culpam naturali ratione resarciri debet *h*. Hæc obligatio non est ex vero delicto, quia neque corpore, neque in corpus damnum datur; sed ex quasi delicto, quia culpa concurrat: unde etiam damnum jure Romano non ex lege Aquilia, sed ex Ædilitio edicto vindicatur *i*.

§. DLXXXVI.

(*a*) L. 5. §. 6. O. (*b*) Lib. 3. pr. Lib. 12. §. 1. seq. de Publican. (*c*) L. 14. §. fin. ff. præscr. verb. Paul. sent. L. 1. tit. 15. (*d*) §. fin. inst. de oblig. quæ quas. ex del. L. 5. §. fin. de obl. & act. L. 5. §. 4. L. fin. §. 4. Naut. Caup. (*e*) L. 6. §. 3. Naut. Caup. L. fin. pr. & §. 4. Eod. O. L. 2. c. 17. §. 20. n. 2. (*f*) L. fin. pr. Naut. caup. L. 31 §. 3. Neg. gest. ibique Goth. (*h*) §. fin. Inst. si quadr. paup. (*i*) Laut. Comp. p. 413.

§. DLXXXVI. Equidem quidam *Ed. actiones naturales, & speciatim actiones, si quadrupes pauperem fecisse dicatur, vel si servus meus suo maleficio damnum dedit, ex jure naturali deducunt: ac obligationes hæc oriuntur ex mere jure civili. Quod solide demonstravit L. B. de SEKENDORF in dissertatione eruditissima, cui titulus est: Dominum ex facto animalis præter culpam non obligari.* Nam 1. intuitu ejus, qui damnum patitur, merus casus est, adeoque ei soli nocet - Sane, domino animalis nihil imputari potest, quia res licita est quadrupes habere. Hinc *pauperies* definitur, damnum sine injuria datum ^l; & Jcti Romani notanter *culpa mentionem hic non adjici*, ajunt, *uti in damno injuria dato m.* Accedit, 2. quod nec jure Romano quadrupedis dominus teneatur ad damni restitutionem (uti teneretur si jure naturali ex facto quadrupedis obligaretur), sed saltem ad noxæ deditorem. Adeoque 3. sola noxa est in obligatione; dominus autem non obligatur nisi quatenus noxam possidet. Cujus rei ratio hæc esse videtur, quod magis faveant leges ei, qui damnum patitur, quam ei, qui animal tale tenet; huic enim aliquid imputari posse videtur alteri nihil.

Eadem autem ratio est si servus meus suo maleficio damnum dedit; nam servum habere res licita est, adeoque nihil est quod imputari possit domino *n.* Quod ergo servus talis dedit debeat, id est ex dispositione juris Romani.

SE-

(1) Lib. 1. §. 3. si quadrup. paup. (m) Lib. 1. §. 4. ff. his, qui effud. inst. de nox. act. (n) d. Lib. 1. §. 4. his, qui effud. §. 4.

S E C T I O III.

De Obligatione Personæ, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris descendit; Lege nimirum, & Jure honorario.

§. CLXXXVII. RECENSUIMUS obligationes, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris oriuntur, & quidem præcipue ex quasi contractu, & quasi delicto. Diximus autem, extra has obligationes, infinitas alias jure Romano existere, quæ ex lege, & jure honorario oriuntur.

§. DCLXXXVIII. Nam Primo apud Romanos plurima fuere negotia, ubi obligatio quidem naturalis subsistit, at non civilis, adeoque unde actio non dabatur, quo pertinent pacta nuda. Quando igitur leges ex tali pacto, propter singularem æquitatem, actionem dant, (exempla vide supra §. 429. seq.) hæc obligatio civilis nec ex contractu, nec ex quasi contractu oritur, sed ex variis causarum figuris.

Secundo, multa fuere negotia, in quibus certæ actionis formula non exstabat, adeoque ubi omnis cessabat obligatio [ita enim ex dolo incidente ante Aquilium Prætores actio doli non dabatur]. Quando igitur leges, vel Prætores, actionem inde dant, obligatio hæc oriri dicitur ex variis causarum figuris.

Tertio, hæc quoque pertinent actiones omnes, quæ saltem sunt adjectitia qualitates aliarum actionum.

Equidem jure naturali certum est, neminem ex contractu tertii obligari. Pater igitur non tenetur ex contractu filii, etsi de peculio, vel ejus jussu contraxerit: Præponens, & magister navis, naturali ratione non possunt conveniri ex contractu institoris, vel exercitoris; nam nec cum patre, nec cum præponente, nec cum magistro navis contractum est: deficit ergo duorum in idem placitum, & consensus.

At negari nequit, patrem, concedendo peculium, vel

vel jubendo; *praponentem*, & *magistrum navis*, committendo alii administrationem, consentire, ut filii, institores, & exercitores intra fines peculii, praepositionis, &c. contrahere possint. Atque ideo merito Jcti Romani constituerunt, ut ex hoc contractu, intra eisdem fines, ipse *pater*, & *praponentes*, teneantur; quia alias facto suo, utut licito, locupletiores fierent cum alterius jactura, vel saltem causa essent damni, quod contrahentibus ex facto filii, vel institorum, &c. contingit.

Hæ igitur obligationes oriuntur ex edicto Prætoris, & descendunt *ex variis causarum figuris*.

Quarto, cum quotidie nova occurrant negotia, *Legislatores Romani*, pro varia utilitate novas leges statuerunt, indeque actiones dederunt, quæ vel proprium nomen habebant, ut *actiones noxales*, de *pollicitatione*, quod quisque juris in se statuit, *cautiones*, imprimis de *damno infecto*, actiones circa *res religiosas*, &c. vel proprium nomen non habebant, uti *condictiones ex lege o*, & *actiones in factum p[* quo nomine plerumque veniebant actiones prætoris *]*. Ut utraque actiones pertinent ad *varias causarum figuras*.

§. DLXXXIX. Atque ad hanc quoque classem pertinent INTERDICTA: nam ex præcedentibus repetendum est, Modestinum docuisse, *nos etiam obligari ex his, quæ edicto perpetuo, vel a magistratu fieri præcipiuntur, vel fieri prohibentur*. At interdicta nihil aliud sunt, quam actiones extraordinariæ, quibus Prætor vel jubendo, vel vetando interdicebat *r*, sed tantum de *possessione*.

Jure enim Romano *ex nudo possessionis facto* nulla oriebatur actio; adeoque detentori rei alienæ, amissa possessione, nullum remedium sive adipiscendi, si-
ve

(o) L. un. ff. & tot. tit. ff. de condict. ex lege. (p) L. 11. ff. præscr. verb. (r) pr. inst. de interdict. Cont. L. 34. in fin. ff. de legat.

sive recuperandi, sive retinendi possessionem, dabitur: Prætor demum actiones extraordinarias, id est interdicta, ex nudo facto detentionis dedit. s

§. DXC. Merito autem quaeritur, an hæc interdicta fundamentum in jure nature habeant? Equidem Grotius judicia possessoria esse juris civilis, & jure gentium possidendi jus dominum sequi, ait r. At cum hæc interdicta tantum dentur inter eos, quorum neuter dominus est, vel quorum neuter dominium allegat [contra dominum enim, de cujus titulo constat, interdicta non dari, infra demonstrabimus], facile constat, possidendi jus non necessario sequi dominum, qualis hic non est, vel non apparet.

Negari igitur nequit, ex nuda facultate rei corpore insistendi, adeoque ex sola detentione rei alienæ, etiam naturali ratione, jus aliquod possessori quaeri, quod remediis juris, id est interdictis, defendi potest. Quod nunc probandum est.

§. DXCI. Possessio est facultas naturalis insistendi rei, animo sibi habendi u.

§. DXCII. Nititur igitur essentia, ex natura possessionis i. facultate naturali rei insistendi: unde Jurisconsulti possessionem appellari, ajunt, a sedibus, quasi positio quia rei insidemus. Is ergo demum rem possidet, qui eam ita tenet, ut in ejus potestate sit insistendi: quod etiam fit per fictas traditiones v. Non ergo is possidet, qui rem tantum videt x, etsi animum habeat eam tenendi.

§. DXCIII. Hæc detentio igitur, quæ insistit in sola facultate naturali rei insistendi, effectum juris ali-

(s) vid. rubr. ff. de interdictis, seu extraordinariis actionibus. (r) L. 3. c. 20. §. 48. (u) L. 1. ff. A. P. L. 8. C. cod. (v) L. 3. §. 3. ff. A. P. (x) vid. jus meum conserv. tit. de A. R. D. q. 2.

aliquando habet, etsi titulo juris careat; quia in sancta possessione nihil interest, an justa sit possessio, an injusta: qualiscunque enim possessor, hoc ipso, quod possessor est, plus juris habet, quam ille, qui non possidet. Adeo ut prædo ab alio prædone dejectus, contra hunc interdicto utatur; quia non quaeritur, an dejectus justo titulo rem teneat, sed de facto, an possessor fuerit. Atque hinc est, quod possessio facti esse dicatur *a*.

§. DCIV. Hinc quoque apparet ratio, cur duo in solidum eandem rem possidere non possint, quia impossibile est, ut tu corpore eidem loco insistas, quem ego jam occupavi *b*.

§. DXCV. Ex præmissis jam facile apparet differentia possessionis, & dominii *c*. Nam 1. possessio consistit in sola facultate naturali rei insistenti, sive injuria; dominium vero in facultate rei insistenti, ex justa, i. e. dominii translative causa. Illa 2. consistit in nudo facto, hoc in jure possidendi. Hinc 3. possessio acquiri potest per solam rei insistentiam; dominium vero non nisi accedente justo titulo. 4. Si possessor agit actione possessoria, solam detentionem, seu factum possessionis probare tenetur: si dominus rem suam vindicat, titulum quoque possessionis docere debet. 5. Possessio antiquior est dominio; quia ex rerum possessione dominia orta sunt *d*; æque enim quis dominium rei acquirere potest, nisi facultatem rei insistenti habeat. 6. Dominium in hæredes transit ipso jure: possessio non nisi per corporalem apprehensionem.

Ex his, quæ dicta sunt, facile constat, in genere ve-

(a) L. 1. §. 3. A. P. L. 13. cod. Lib. 19. ff. ex quib. caus. maj. Lib. 12. §. 2. in fin. de capt. & post. (b) Lib. 3. §. 5. de A. P. vid. jus meum controv. tit. de A. P. quaest. 4. (c) Conf. Lib. 1. §. 2. ff. uti possid. (d) L. 1. §. 1. ff. A. P. L. 29. in fin. ff. A. R. D.

re verum non esse, quod Grotius ait, *jure gentium* p. *possidendi jus dominium sequi*; hoc enim admitti saltem potest, ubi de dominio constat: sed quando res agitur inter duos, quorum neuter dominus est, vel de quorum dominio non constat, sola causa possessionis decidi debet. Exempla allegavimus in not. ad Grot. l. 3. c. 20. §. 48. Hactenus igitur possessoria judicia non sunt juris civilis, sed naturalis.

§. DXCVI. 2. Possessio requirit *animum possidendi*. Absque animo igitur non est possessio, quia alias bruta quoque, lapides, & dormientes possiderent f. Per animum autem hic non intelligitur iudicium perfectum, sed voluntas sibi habendi: unde diximus, pupillos quoque incipere posse, absque tutoris auctoritate, possidere, si ejus ætatis sunt ut intellectum capiant, i. e. ut affectionem tenendi habeant g; unde & amittere quoque possessionem absque auctoritate tutoris possunt h,

Not. Si quis possidet *animo* sibi habendi, *propria* possessio dicitur; si alieno nomine quis tenet, *impropria* i,

§. DXCVII. Ratio acquisitionis rei per solam insistentiam, animo sibi habendi conjunctam, fundatur in ipso jure nature.

Etsi enim mirum videri possit, jure nature jus aliquod ex solo facto possessionis acquiri, & prædionem remediis juris defendi, eum nemo ex injuria sua jus agendi sibi arrogare posse videtur: tuto tamen asserere animum, nullam hic, positis terminis habilibus, iniquitatem subesse.

n. 1. Facultas enim illa rei insistenti, i. e. *possessio*, tunc demum jus dat possessori, si *de sola insistenti*

(f) Lib. 3. §. 1. L. 8. de A. P. L. 1. §. 3. L. 1. §. 9. Eod.
 (g) L. 1. §. 3. de acquir. possess. (h) Lib. 29. ff. eod. (i)
 L. 17. vi arm. L. 21 §. 1. nox. AG. L. 17. A. P.

Insistendi facultate quaestio est, non si de jure. Adeoque quilibet possessor, etiam praedo, defenditur in possessione: 1. si ab alio illa facultas turbatur, qui nec dominus rei est, nec antiquiorem possessionem docet: vel 2. si ab eo turbatur, qui dominum se esse contendit, at id nondum probavit.

n. 2. Primo igitur nuda possessio jus rei insistendi dat possessori, si facultas rem tenendi ab alio violatur, qui rem nec tenet, nec antea tenuit. Hoc casu in facto detentionis potior est is, qui possidet; de hoc enim facto constat, & ex eo facto jus aliquod, seu facultas rei insistendi ei nascitur contra tertium, qui talem facultatem insistendi non habet, nec unquam habuit *l.* Sane, tertius ille nullum jus in factum alterius sibi arrogare potest: nihil ei abest; adeoque possessor ei facultatem insistendi rei cedere non tenetur. Neque allegare potest, possessorem praedonem esse: tum quia haec exceptio est de jure tertii; tum quia ipse quoque praedo fieret, possessionem alienam arripiendo. Hinc igitur quilibet possessor, etiam praedo, **NB. PLUS JURIS** habere dicitur, ac ille, qui non possidet; etsi ergo titulum juris non habeat, jus tamen comparative ad turbantem habet, quia turbans nec jus docere potest, nec factum possessionis antiquioris.

n. 3. Secundo defenditur factum possessionis, etiam contra dominum, qui possessorem turbat, quamdiu, de ejus dominio nondum constat *l.* Hoc casu igitur interim, & donec jus dominii probetur, possessor, utut praedo, facto potior est: de ejus enim facultate rei insistendi constat, jus vero dominii in incerto est; adeoque factum illud liquidum, & notorium, praetextu juris nondum probati, eoque incerti, turbari non potest.

n. 4.

(K) §. 4. inst. de interd. L. 1. §. fin. A. P. (I) §. 4. Inst. de interd.

n. 4. Aliud igitur obtinet, nec possessio illa defenditur, i. si tertius ante fuit in possessione ^m: tunc enim constat, tertium illum potiozem esse factum, quia facultas ejus insistenti rei antiquior est; adeoque in concursu duorum factorum id, quod tempore prius est, defenditur. Hinc jure Romano possessor non defenditur si vi, clam, vel precario ab eo, qui nunc agit, possidet ⁿ. 2. Si dominus jus suum dominii probat: tunc enim constat, facultatem illam rem tenendi lege prohibitam esse, & possessorem rem alienam tenere; quam proinde ei, cujus est, restituere, eoque jus suum cuique tribuere tenetur. Jam enim non de facto, sed de jure quaeritur, ubi is, qui non possidet, potior est.

n. 5. His principiis positis constat, nihil iniqui in ea thesi inveniri, quod *prædo quoque remediis juris defendatur*: supponimus enim, alterum, qui possessorem turbat, nec jus, nec insistenti facultatem habere. In hoc concursu igitur duarum facultatum, merito præfertur is, qui prior rem detinuit; tempore enim potior est. Hæc igitur prioritas; potius aliquod jus tribuit, etiam jure naturali. Atque hoc est, quod Jcti Romani ajunt, possessorem hoc ipso, quod possessor est, *plus juris* habere, quam ille, qui non possidet. Neuter ergo *jus* habet; sed orta de illo facto controversia *plus juris* habet possessor, quia nimirum facto prior, eoque potior est. Atque hoc sensu possessionem plurima *ex jure* mutuari, iidem Jcti tradunt. Et si enim sola possessio nullum jus tribuat, nec actiones ordinariæ, quæ tantum pro jure tuendo dantur, ex possessione dari potuerint, Prætor tamen actiones extraordinarias dedit, per quas

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. E e pos

(m) L. 1. fin. A. P. (n) L. 7. §. 3. 4. Com. div. v. 3. Uti poss. (o) Lib. 2. ff. ubi possidend. L. 3. §. 5. ff. A. P. (p) L. 49. pr. A. P.

434 *Diss. Proem. XII. Lib. V. Cap. VII. Sect. III.*
possessor persequitur non jus, sed facultatem rem corpore tenendi: hactenus enim possessio aliquid ex jure mutuatur, dum per remedia juris defenditur.

§. DXCVIII. *Subjectum* hujus acquisitionis sunt homines, qui animum rei insistendi habent, adeoque voluntate, & intellectu præditi sunt: non ergo bruta. Sed & furiosi, infantes, &c. incipere non possunt possidere absque tutoris auctoritate *g*. Secus igitur in infantia majoribus, quia affectionem habent, seu intellectum capiendi.

§. DXCVIX. *Objectum* possessionis sunt omnes res, quæ corporaliter apprehendi possunt: frustra igitur de possessione queritur, si res ipsa in potestatem nostram redigi nequit, uti aer, aqua profluens, mare, &c.

§. DC. *Effectus* possessionis alii sunt intuitu possessoris, alii intuitu tertiorum.

I. Intuitu *possessoris* effectus insignis est, (*a*) ut possessor ex hoc facto detentionis jus aliquod acquirat, nimirum, facultatem rei insistendi; de quo proinde jure pro lubitu disponere, illudque in alium transferre potest: (*b*) uti possessor defendere factum possessionis possit contra omnes, qui possessionem illam turbant. Hæc defensio jure Romano fiebat per *INTERDICTA*, quæ sunt actiones personales extraordinariæ, quibus persequimur jus, quod ex facto detentionis nobis competit, & quod nobis ab eis, qui nec antiquiorem possessionem, nec jus possidendi docent, debetur.

n. 1. Defensio autem contra *extraneos* fit *BELLO*. Si proinde Rex aliquis, qui vi occupavit regnum; & in ejus possessione est, bello petitur ab alio rege, qui nec dejectus, nec socius regis ejecti est, nec ejus jure, & nomine agit, neque antiquiorem possessionem allegare potest, jure se defendit, quia

(*g*) L. 1. §. 3. de A. B. (*r*) L. 34. §. I. contr. emt.

quia qua possessor potior est tempore : bellum igitur pro defendendo facto possessionis justum est, etsi possessor ipse prado sit.

n. 2. Contra *conceives* defenditur possessio per ACTIONES POSSESSORIAS, quas JCI Romani vocant *interdicta*: quibus agitur vel ad adipiscendam, vel ad retinendam, vel ad recuperandam possessionem.

Equidem, occasione hujus possessionis de *causa*, *fructibus*, *accessionibus*, *culpa*, & *dolo* quæri potest: at sæpius dictum est, jure naturæ singula hæc capita propriis actionibus ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto vindicari. JCI vero Romani officio judicis permisere, ut de his præstationibus quoque judicare possit, etsi natura actionis non comprehendantur. Unde *interdicta* ad actiones arbitrarias referuntur, : si tamen judex de iis non pronunciat, adhuc separata actione peti possunt.

n. 3. Actiones possessoriæ etiam ab ipso domino intentari possunt; is enim duplicem instituire actionem, & vel jus rei suæ vindicare, vel defendere solam possessionem potest. *Priori* casu jus rei suæ, i. e. titulum docere debet: *posteriori* casu autem sufficit si saltem probat, se in possessione fuisse; tunc enim antiquior possessio præfertur. Consultius igitur est domino, rei *interdicto* agere, quam rei *vindicatione*.

n. 4. Alius quoque effectus possessionis 2. est, quod omnia commoda possessionis possessorem sequantur; unde [a] percipit fructus; [b] jus retentionis habet; (c) non opus habet actione, sed

Ee 2

tu.

(s) § 31. Inst. de action. §. 2. Inst. de offic. jud. (r) d. §. 31. & §. 2. Inst. de offic. jud. (u) L. 48. pr. A. R. D. (v) L. 31. §. 2. 3. Hered. pet. L. 6. §. 1. unde vi.

tutus est possessione * ; (d) liberatur ab onere probandi 7 .

n. 5. II. INTUITU TERTIORUM insignis possessionis est effectus; illi enim sequuntur præsentem possessionem . Si proinde *duo privati* litigant, tertii, ad quos lis illa non pertinet, possessorem rei pro domino habent; cum eo contrahunt de re; reditus ei præstant, ei serviunt, &c. Neque enim possessori opponere possunt, *tu non es dominus*; quia iudicium eorum non est, & exceptio hæc est de iure tertii .

Majorem usum hæc res habet inter *duas gentes* bellum invicem gerentes: hoc enim casu reliquæ gentes, quæ naturali ratione de hujus, vel illius iure decidere non possunt, possessionem sequi tuto possunt .

Hinc omnia cum possessore agi possunt, quæ ad reipublicæ administrationem pertinent, nec rex ejectus de injuria queri potest: uti infra *lib. 7. cap. 5.* uberius demonstrabimus. Medii igitur cum possessore rerum commercia habent; fœdera cum eo contrahunt, auxilia Reipublicæ promissa præstant, legatos ejus recipiunt, &c. quæ omnia alibi & plenius examinavimus. At finita possessione omne jus possessoris desinit, & jam vicini novio rem possessionem sequuntur: cuius rei exemplum illustre allegavimus alio loco 4 .

Adeo autem verum est, vicinos possessionem sequi posse, ut si injuria eum possidere asserant, iusta inde belli causa oriatur .

§. DCI. Amittitur possessio I. si naturalis facultas rei insistendi desinit ^b; tunc enim res non amplius

(x) L. 1. §. 2. & 6. ff. uti possid. (y) L. 6. 15. 1. C. unde vi §. 4. inst. Interd. (z) Vid. comment. ad Groc. L. 3. c. 17. (a) ad dist. L. 3. c. 17. (b) L. 3. §. 3. §. 17. de A. P. L. 30 §. 3. eod.

plus est in potestate nostra naturali : uti (a) si res ipsa possessa interit *e*; (b) si furto ablata *d*; vel (c) alius vi occupavit *e*; (d) si inundatione maris, vel fluminis, res definit esse in nostra custodia *f*; (e) si lapides naufragio in fluvium demersi sunt *g*.

Non vero 2. definit naturalis possessio, quamdiu non certo constat, rem desisse in nostra esse potestate; hinc fera capta manet nostra, donec spes est recuperandi *b*. Pariter res nostra manet, et si alius clam ingressus sit; quia non constat, an domino revertenti cessurus sit *i*.

n. 1. III. Amittitur possessio, si ANIMUS POSSEIDENDI deficit, adeoque si possessor constituit, se nolle possidere *k*: nam eo ipso quoque corpore amittimus possessionem, quia non est possessio, quæ solo corpore fit. Hinc amittitur possessio (a) morte possessoris *m*, (b) si nolit amplius possidere *n*, uti (c) in constituto possessorio *o*.

n. 2. III. Amittitur possessio, si de jure alterius certo constat: tunc enim apparet, possessionem illam injustam esse, adeoque defendi eam non debere. Neque tunc amplius quæstio est de solo facto, sed de jure: adeoque non agitur de possessione mere naturali, & corporali, sed de possessione legitima, ubi præfertur is, cujus jus potius est.

§. DCII. Hinc jam facilis est decisio quæstionis, an possessio sit species juris in re, adeoque an interdicta, quæ de possessione dantur, sint actiones reales?

E e 3 les?

(a) L. 27. ff. præscr. verb. (d) L. 15. de A. P. (e) L. 1. §. 45. ff. vi arm. (f) arg. L. 3. §. 17. acq. poss. L. 30. §. 3. cod. L. 12. §. 2. Reb. aut. jud. (g) L. 13. pr. acq. poss. (h) §. 2. I. de R. D. (i) Lib. 3. pr. ff. uti poss. L. 12. §. 4. de vi arm. (k) L. 2. §. 6. de A. P. L. cod. (m) L. 3. §. 6. Lib. 17. §. 1. ff. de A. P. (n) L. 9. L. 18. pr. de A. P. (o) L. 6. §. 1. C. unde vi.

les? an vero possessio ad jus ad rem referri debeat, adeoque an interdicta sint actiones personales?

Equidem alii possessiones ad jus in re, alii ad jus ad rem ^r, alii ad utrumque ^q, alii ad neutrum referunt: quam sententiam fovet Parens, & ego olim secutus sum ^r. Qui posteriorem opinionem deferunt, præmittendam esse, ajunt, divisionem in jus, & factum; ad factum referunt possessiones: juris autem duas species constituunt, in rem, & in personam.

Re rite perpensa nullum dubium superesse, plane persuasum mihi habeo, possessiones pertinere ad jus ad rem, & oriri ex variis causarum figuris: adeoque interdicta esse actiones mere personales, non reales.

Idque probatur 1. per l. 1. §. 3. ff. de interd. ibi: *interdicta omnia, licet in rem videantur concepta, vi tamen ipsa sunt personalia*. 2. Quia quatuor tantum sunt species juris in re, dominium, servitus, hereditas, & pignus: possessio ergo eo referri nequit. 3. In actionibus realibus contendimus, rem nostram esse, & cujus effectus est, ut actor altero negante titulum probare teneatur. At in materia possessionis plane de jure, & de titulo non quæritur, sed de solo facto possessionis: non igitur hic contendimus, rem nostram esse, sed nos rem vel detinere, vel in potestate nostra corporali eam habuisse.

4. Actiones reales dantur non possidentibus contra eos, qui possident: at interdicta etiam dantur contra eos, qui non possident, ut interdicta unde vi; & aliquando ipsi possessori, ut interdictum retinenda.

5. Præter obligationes, quæ ex contractu, & delicto

(q) vid. jus meum controv. L. 1. tit. 8. q. 2. (q) Serv. ad tit. de interd. (r) in jure meo controv. d. l. (s) L. 25. pr. O. A. L. 28. cod. (t) Tou tit. 8. de interd. re. tit.

dicto descendunt, obligamur quoque jure honorario, seu Prætorio: *ex his, quæ edicto perpetuo, vel magistrata fieri præcipiuntur, vel fieri prohibentur* u. Diximus autem, interdicta nihil aliud esse, quam edicta Prætoris, quibus aliquid fieri præcipit, vel fieri prohibet. Interdicta ergo pertinent ad obligationes personæ.

Certum 6. est, *interdictum* recuperandæ possessionis, *unde vi*, esse ex delicto v, adeoque ex obligatione personæ.

Accedit 7. quod interdicta aliquando dentur de rebus, quæ plane non sunt in commercio hominum, adeoque quæ nullius sunt, & in dominium singulorum venire non possunt, nimirum, *de rebus sacris, religiosis, de homine libero, &c.* Hæc igitur interdicta ad *jus in re* referri nulla ratione possunt. Denique 8. interdicta quoque dantur de locis publicis, nimirum, *de itinere, &c.* in quæ loca nemini *jus in re* competit.

Neque *obstat*, 1. interdicta esse *in rem* concepta *. Resp. plures sunt actiones, quæ in rem conceptæ sunt, & tamen sunt personales, uti actio de metu, actiones noxales x, actio ad exhibendum, &c. *. Nam jure Romano his actionibus privilegium datum est, ut licet sua natura tantum in personam, quæ metum intulit, quæ noxam eo tempore, cum damnum datum est, possedit, & quæ furto rem exhibendam abstulit, prolata sint, tamen contra possessorem ipsum ideo intentari possunt, ut eo facilius jus suum consequatur actor, nec per ambages prius

Et 4 per

(*) Lib. 52. pr. & §. 6. ff. oblig. & act. (v) L. 5. ff. interd. Lib. 3. ff. vi arm. (x) d. L. 1. §. 3. de interd. Conf. L. 1. §. 1. 2. de superf. ibi, & quasi actiones in rem &c. (y) Lib. 9. §. 1. & §. 8. quod met. L. 14. §. 3. Eod. (z) L. 1. §. 12. si quadr. paup. (4) L. 3. §. fin. ad exhib. junct. §. 3. Eod.

personam convenire, & tunc demum executionem contra possessorem impetrare teneatur. Atque ad has actiones *in rem scriptas* quoque pertinent interdicta *b.*

Etsi ergo interdicta tantum contra personam dentur, si tamen rem ipsam, ejusque possessionem adipisci, vel recuperare, actoris interest, contra possessorem rei agere potest, ut patiatur adipisci, vel recuperare possessionem *c.* Nemo enim præstare id potest, nisi qui rem tenet.

Obstat 2. quod interdicta non possint referri ad obligationes personæ, quia per actiones personales actor intendit adversarium ei dare, vel facere oportere, id est eum sibi obligatum esse. Per interdicta autem, ait, *possessionem rei suam esse*. At hujusmodi actiones dicuntur *in rem d.*

Resp. In interdictis non aio, rem, de cujus possessione agitur, *meam*, id est in meo dominio esse, quo solo casu actiones *in rem* esse dicuntur, §. 1. *Inst. act.* sed mihi facultatem competere rei insistendi. Quo casu Prætor interdicit, id est vel præcipit ut alter restituat, &c. vel prohibet ne turbet. Hæ autem obligationes sunt personales. *e.* Nam actor intendit, alterum ei dare, vel facere oportere, nimirum, dare facultatem rem tenendi, vel facere ne ea turbetur.

Obstat 3. obligationem personalem tantum ex quatuor causis descendere, nimirum, ex *contractu*, *delicto*, & *quasi delicto*. Ad neutram autem harum causarum referri potest possessio. Resp. immo præterea obligatio quoque oritur *ex aliis variis causarum figuris*.

Ob-

(*b*) d. Lib. 1. §. 3. de interd. d. L. 1. §. 1. 2. de susp. perf. (*c*) L. 16. §. 2. quod vi L. 13. §. fin. L. 14. 15. §. 1. L. 7. §. 1. eod. (*d*) §. 1. instit. de action. (*e*) L. 52. O. A. §. 6.

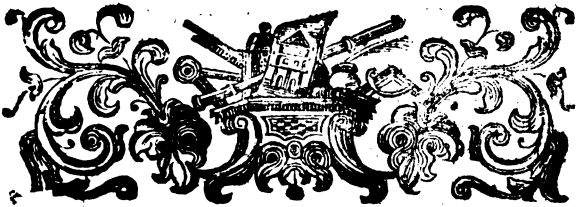
Obstat 4. iniquum maxime videri, *prædonem* defendi in possessione. Resp. non defenditur qua *prædo*, (de titulo enim nondum constat, nec de eo quæritur) sed tanquam possessor, qui ait, facultatem suam rem tenendi, ab alio, qui nec jus probavit in re, nec ante rem detinuit, turbari, vel detineri. Hoc igitur casu, ubi de solo *facto* quæstio est, (etenim an *prædo* sit, an non, cum domino, non cum turbante, qui æque *prædo* est, disceptari debet), jus aliquod actori ex *facto* detentionis quæsitum est, quod ei ab alio, qui ante non possedit, auferri nequit: hætenus enim verum est, quod *plus juris* habeat is, qui possidet, quam is, qui non possidet.

Certum ergo est, *possessionem* non esse speciem juris in re, sed eam ad jus ad rem pertinere; indeque *interdicta*, seu actiones extraordinarias, quæ inde dantur, non esse actiones reales, sed personales.

S E C T I O IV.

De Obligatione, qua ex necessitate oritur.

§. DCVI. ALIQUANDO obligatio ex *sola necessitate legis* oritur, ut in suo, & necessario hærede *f.* Hic enim repudiare hæreditatem non potuit, sed invitus eam adire tenebatur, etsi nullum lucrum ex ea habiturus fuisset. Hæc igitur obligatio neque est ex contractu, vel quasi, neque delicto, vel quasi; sed itidem proprio quodam jure oritur *ex variis causarum figuris*.

LIBER SEXTUS.
DE DEFENSIONE JURIIUM

Naturali ratione cuique hominum quaesitorum
CONTRA CONCIVES.

*Ubi de Origine SUMMÆ POTESTATIS, ejusque
 Juribus agitur.*

P R O Æ M I U M.

§. DCVII.

EXPLICAVIMUS jura, quæ natura quaesita sunt tum Deo, tum cuique hominum, & quæ eis ab aliis hominibus tribui necessario debent.

§. DCVIII. Quid si homines refragentur voluntati divinæ, & nolint jura cuique a natura concessa tribuere? Resp. hoc casu ex medii necessitate sequitur, eos, etiam invitos, ad id adigi posse; frustra enim jura a Creatore concessa essent, si creatura impune illa turbare, nec turbantes coercere possit.

§. DCIX. Omnis igitur questio in eo vertitur, *quis*

quis sit vindex illius juris? & cui competat jus coercendi nocentes? Equidem ratio naturalis dicit, solum Deum esse vindicem violati juris, tum quia is jura illa concessit, adeoque ei fit injuria; tum quia extra Deum nemo est, qui jus in homines habeat.

At cum experientia testetur, Creatorem non immediate imperium suum exercere in homines, examinandum est, cuinam vices suas inter homines commiserit? adeoque, cui hominum facultatem coercendi eos, qui jura natura violant, concesserit?

§. DCX. Illi, qui existentiam juris naturalis negant, vindicem talis juris non dari, statuunt; sed imperia, & judicia pactis demum hominum orta esse, contendunt. Alii, qui jus nature admittunt, toti humano generi executionem illius a Creatore delegatam esse, existimant. Alii unumquemque privatum sui, & alieni juris esse vindicem, asserunt, & eum semper esse superiorem ladente, ajunt.

At neutri harum sententiarum ad stipulamur: sed verius est, cuique patrifamilias imperium in membra suæ familiz a Creatore concessum esse; has autem demum familias, constitutis civitatibus, imperium vel omnibus, vel pluribus, vel uni contulisse. De quo nunc plenius agemus.

§. DCXI. Primo igitur probabimus, naturali ratione patribusfamilias imperium in familiam concessum esse: familiis vero auctis civitates constitutas, atque in illas imperium esse collatum. [Vid. cap. 1.]

Secundo, agemus de imperio ex delatione populi quasito, ejusque juribus, ac desinendi modis: & speciatim de successione in his regnis. (Vid. cap. 2.)

Tertio, exponemus naturam regnorum bello quasitorum. (Vid. cap. 3.)

Quarto, delineabimus processum naturalem in causis privatorum. (Vid. cap. 4.)

C A P U T I.

De Imperio patribusfamilias in membra familie naturali Jure competente ; ubi de origine Civitatum.

§. DCII. **N**ATURALI jure cuique patri familias imperium in membra suæ familie concessum esse, ex ipsa natura familie apparet. Familias enim, id est societates domesticas a natura esse, easque per justas nuptias constitui, supra demonstravimus (*Vid. §. 141.*) Probavimus quoque, patremfamilias esse caput familie, & dominum suæ domus, in quam *uxor* transit ex consensu, & *liberi* accedunt per generationem. (*Vid. §. 147.*)

n. 1. Hinc necessario sequitur, patremfamilias tamquam caput suæ familie, & dominum suæ domus, legem dicere posse domui, & illis, qui in domo illa habitant: adeoque *imperium* in membra familie tum ex consensu, tum ex generatione, ei competere.

Sane, si membra familie æqualia, & omnes personæ familiam constituentes in pari conditione essent, pater in propria domo nihil invitis membris familie agere posset, quia in societate melior est conditio prohibentis: immo si maritus castigaret uxorem, vel liberos, his jus belli competeret in maritum, & patrem; quæ omnia sanæ rationi repugnant.

n. 2. Provocamus ad consensum omnium gentium. Omnes in eo conveniunt, membra familie esse in potestate patrisfamilias. Hinc **ULPIANUS** familiam describit, quod sit *plures personæ UNIUS POTESTATI NATURA, vel jure subjectæ* a.

n. 3.

(a) L. 195. §. 2. D. de verb. sign. Conf. supr. §. 141. & 149.

n. 3. Hæc potestas ante constitutas civitates, i. e. antequam familiæ suum jus in civitates contulerunt, plenissimum imperium, adeoque & judicia capitalia comprehendebat.

HOMERUS ^b antiquissimum hominum statum describens, ait.

*Dant conjugibus jus
Quisque suis, sobolique, &c.*

EURIPIDES ^c eundem statum ita proponit,

*Dat liberis jura,
Natisque, uxorique.*

ARISTOTELES ^d ita argumentatur: *si Cyclopes etiam necessitatem regiminis, & imperii, saltem domi suæ agnoscunt, quanto minus alii negabunt.* Et PLATO ^e quoque ait, *δυναστείαν ἀνοροπικὴν* apud Cyclopes fuisse rudimentum regni.

EUSTACHIUS sententiam Aristotelis sic explicat: *Cyclopes non habebant leges, aut constitutam legibus civitatem, sed dispersis familiis agebant, in quibus arbitria patrisfamilias pro legibus erant, sive quisque domi suæ rex erat.*

n. 4. Ex historia sacra quoque apparet, Adamo, primo hominum, imperium in familiam concessum fuisse: Deus enim Hevam allocutus declaravit, maritum ei dominaturum *f*; & Cain metuebat vindictam hominum; at præter Adamum, ejusque familiam, alii homines non existebant.

Hujus imperii familiaris celebre exemplum existat in historia Judæ: hic enim, cum nurus stupri accusaretur, sententiam pronunciavit, ut igne combureretur; certissimo indicio, Judam tamquam caput suæ

^b (b) Odyssi. v. 114. 115. (Lib. 9. ubi de Cyclopiibus sermo est. D.) (c) Andromache, (d) de moribus L. 10. c. 19. & L. 8. c. 12. (e) Plato de Legib. dial. 3. P. m. 766. & 767. (f) Gen. III. v. 16.

suæ familiæ, pœnas capitales in membra familiæ statuere potuisse.

Sane, primos Judæorum auctores, quos Patriarchas vocant, summam potestatem habuisse, vel ex eo apparet, quod bella gesserint. Abrahamus enim fratrem a vicinis regibus captum armis liberavit; & filii Jacob, ob stuprum sorori illatum, pœnam sumere a tota Hemoritarum gente.

Vestigia hujus imperij adhuc extant apud plures gentes, ubi, etiam post institutas civitates, jus vitæ, & necis, patribus familias relictum fuit; quod proinde non est jus novum: sed id, quod antea patres familias habuerunt, eis reservatum est. Sufficere enim primis reipublicæ auctoribus ad tranquillitatem civitatis videbatur, injurias, quas *familie* sibi *invicem* inferebant, civitatis arbitrio submittere; neque eis ad statum publicum pertinere videbatur, quid in *cujusque familia* statueretur.

n. 5. Neque metuendus est domestici hujus judicii abusus: satis enim provida prospexit natura per unionem carnis, quæ cum uxore contrahitur, & per *scopu*, quam natura parentibus erga liberos ingenuit. Hæc naturæ vincula tutos reddunt & uxores, & liberos, ab injuriis maritorum, & parentum *b*. Sane, minor longe metus est a marito, qui pariter, & magis abuti judicio potest. Cum T. Atrius filium deprehensum in parricidio exsilio damnasset, SENECA *i* addit: *nemo dubitabat, quin merito reus damnatus esset, quem pater damnasse potuisset, qui edisse non poterat.*

n. 6. Certissimum igitur est, patrem familias esse judicem naturalem suæ familiæ, qui legem familiæ dare, lites in familia ortas decidere, crimina punire,

(b) *Vil. Grot. L. 2. c. 5. §. 7. Dion. Sc. L. 4. c. 15.*
(i) de clement. L. 2. c. 5.

re, ac jura familiæ contra injuriam aliorum defendere potest, & debet.

n. 7. Patre familias mortuo, quotquot capita ei subjecta fuere, singula familias habere inceperunt, & singuli patrum familias nomen subierunt ^k.

Auctis igitur hoc modo familiis, cum una domo capi tot familiæ non potuerint, in alias domus, tamquam in colonias exierunt ^l; atque ex his pluribus domibus, quæ ex eadem domo, & gente prodierunt, quædam constituebatur societas, quæ pagus vocatur ^m.

Secutis connubiis, & affinitatibus contractis, plures orti sunt pagi, inter quos cum memoria cognationis pene deleta esset, facile lites oriri potuerunt, unde bella secuta. Bellum gerentes vicinorum auxilia implorabant & hæ gentes sociæ, incursiones hostium metuentes, communem cœtum constituebant, unde civitates ortæ sunt ⁿ.

n. 8. Atque hanc originem civitatum, & regnorum, totidem verbis refert ARISTOTELES ^o: postquam enim patres familias capita, & rectores suæ domus constituit, ita pergit: quæ ex pluribus domibus constituitur societas prima, utilitatis gratiæ non quotidianæ, PAGUS est: maxime vero secundum naturam videtur pagus propagatio quædam esse domus eorum, quos dicimus coalitos, & natos esse natorum Quæ autem ex pluribus pagis conficitur societas CIVITAS est. Atque hoc sensu civitatem a natura esse, statuit ^p. Eodem recidit sententia CICERONIS: nam hic quoque primam societatem inter membra familiæ, id est in una domo constituit ^q; &
tunc

(k) d. L. 195. D. de verb. sign. (l) Arist. Polit. L. 1. c. 2. & Cic. offic. 1. c. 2. (m) Arist. d. l. (n) Arist. d. l. Grot. Proleg. §. 19. & 21. ibique not. & L. 1. 13. n. 1. (o) Polit. L. 1. c. 2. (p) d. L. 1. cap. 2. (q) de offic. L. 1. c. 17.

tunc addit: *sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum, subrinorumque; qui cum una domo jam capi non possint, in alias domos, tamquam in colonias exeunt: sequuntur connubia, & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui; quæ propagatio, & soboles, origo est RERUMPUBLICARUM.*

n. 9. Ex his jam facile constat ratio, cur in rebus publicis sola familiarum capita, non vero membra singularum familiarum, ad comitia vocentur: sola enim capita jus imperii habuerunt, & in civitatem coeuntes se, suaque, arbitrio communi reliquorum capitum subjecerunt.

§. DCXIII. CIVITAS igitur est cœtus plurimum familiarum juris tuendi causa congregatus *r*.

Hinc differt a cœtu latronum. Etsi enim hi latrones unum corpus constituent, formamque regiminis habeant, non tamen civitatem constituent, adeoque jura justî populi non habent *s*. Unde nec summa potestas eis tribuitur, quia non juris tuendi causa in unum cœtum coiverunt, sed potius animo jura aliorum destruendi *t*. Hinc 1. quidquid agunt, injuria agunt; 2. jura belli cum ipsis non obtinent, quia justî hostes non sunt *u*; adeoque 3. capti a piratis, & latronibus non fiunt fervi *x*; nec 4. reversi postliminio opus habent *y*. Hinc nec 5. legatos mittunt *z*: nec 6. apud Romanos triumphus decernebatur duci, qui eos vicisset *a*: & si 7. latrones quædam capiunt, eorum domini non fiunt *b*.

n. 2. Effectus hujus differentię insignis hic est, ut

(*r*) Grot. Proleg. §. 29. l. 1. c. 2. §. 14. n. 1. l. 1. c. 3. §. 7. n. 1. l. 2. c. 9. §. 3. Vid. sup. §. 199. (*s*) Grot. l. 3. c. 3. §. 2. n. 1. (*t*) Grot. l. 3. c. 3. §. 1. n. 1. (*u*) Grot. l. 2. c. 13. §. 15. l. 3. c. 3. §. 2. n. 3. (*y*) Grot. l. 3. c. 9. §. 16. 17. (*z*) Grot. l. 2. c. 18. §. 2. n. 3. (*a*) Grot. l. 3. c. 3. §. 2. n. 2. (*b*) Grot. l. 3. c. 3. §. 2. n. 1. l. 2. c. 17. §. 19.

ut civitas non desinat esse justus populus, etsi injuria quid agat ^e, & actum illum armis defendat; quia finis tamen civitatis idem semper manet, populus juris in genere tuendi causa est congregatus, atque hinc omnia jura belli etiam cum hos populo injuria agente obtinent ^d.

E contrario coetus latronum non incipit esse civitas, etsi latrones actus justitiæ exercent inter se, quia finis generalis cessat ^e; nisi finem suum, promiscue prædandi, mutant: nam coetum latronum justam civitatem fieri posse, ex quo latrones illi eo animo congregantur juris tuendi causa, extra omne dubium est.

Certum ergo est, civitates, coetum illum juris tuendi causa congregatum, id est, imperium, prout inter gentes est constitutum, ex pacto hominum ortum esse.

At negari nequit, *jus imperii*, quod in civitatem collatum est, a Deo esse: jus enim illud consistit in tuendo jure singulorum; quod officium patribus familias a Creatore concessum, ab his autem in civitates; earumque rectores, translatum est.

Hinc jam apparet ratio, cur judicia *divina ordinatio* vocentur ^f; nimirum, non ratione formæ, utpote quæ ex facto, & dispositione hominum statuta est, sed intuitu finis: quia finis judiciorum est, ut jura singulis ex voluntate divina quæsitata tuta sint. Hinc (a) est, quod nomen Regium apud gentes pro Deo, cultum fuerit ^g: (b) quod reverentia iis debeatur, etsi impii sint ^h; (c) quod inviolabiles sint ⁱ, etiam in alieno territorio ^k: (d) quod

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

F f

ju-

(e) Grot. L. 3. c. 3. §. 2. n. 2. (d) Grot. L. 3. c. 3. §. 2. 3. (e) Grot. L. 3. c. 3. §. 1. (f) Grot. L. 1. c. 7. L. 3. L. 1. c. 3. §. 20. 23. L. 4. c. 4. §. 2. n. 1. (g) Grot. L. 1. c. 4. §. 7. nu. 7. (h) Grot. L. 1. c. 3. §. 31. n. 1. (i) Grot. L. 1. c. 4. §. 2. (k) Grot. L. 3. c. 4. §. 8. n. 2.

judicem actionum suarum nullum habeant ^l: (e) quod *Dei gratia* se principes esse, in titulis suis asserant: (f) quod severissimis pœnis eorum violatio prohibeatur ^m.

§. DCXIV. In civitate major in suffragiis ferendis pars, etiam naturali jure, obtinet, quia alias nullus consiliorum foret exitus ⁿ. Sed si vota inter se differunt, quæritur, quomodo computentur? Resp. fundamentum hoc est: *primo, & ante omnia, sententia damnantes jungi debent contra absolventes; & tum condemnantes (& in gradu pœna dissentientes) ponderantur; & iterum ea sententia præfertur, in quam major pars consentire videtur.*

Exemplo res clarior fit: quinque sunt iudices, quorum duo absolvunt, tres condemnant, unus in 15. alter in 10. tertius in 5. Hic 1. quæritur, *an absolvendus sit reus, an condemnandus?* posterius affirmatur, quia tres asserunt contra duos, reum puniendum esse. Non potest is ergo absolutus videri, quem pars major condemnavit. 2. Quæritur, *quam pœna afficiendus sit?* Et dicimus, rationis esse, reum in 10. teneri: non enim potest teneri in 15. quia plures, scil. duo sunt, qui minori pœna reum dignum statuunt. Ergo media retinenda est quia ille, qui condemnavit in 15., consentit quoque in 10.; qui enim in majorem consentit, multo magis consentire videtur in minorem: unde omnes tres quidem consentiant in 5., sed horum plures, duo scilicet, in majorem: adeoque periade est, ac si uterque statuisset 10.

De quo casu cum idem quoque sentiat, in prior vero dissentiat Jus Canonicum, in c. 1. de *arbitr.*
in

(1) Grot. L. 1. c. 3. §. 8. n. 10. & n. 14. 15. L. 1. c. 3. §. 10. n. 3. (m) Grot. L. 1. c. 4. §. 2. n. 3. & §. 3.
(n) Vid. Parens Disput. de eo, quod justum est circa numer. suffrag. sect. 3.

in 6. id sibi non convenit. At Jus Civile, etsi utroque casu dissentiat, sibi tamen constat, quia semper minimam summam præfert. *L. 27. §. D. b. r. arg. L. 47. D. de obl. & act.*

n. 1. Hæc ratio nostra facilius a summis ad alias pœnas transferetur in omnibus illis casibus, de quibus adeo discrepatum inter Dd. est: uti 1. si tres iudices reum morte multandum censent, duo exilio, duo pecunia; HELLIUS putat morte puniendum reum, *Noct. Attic. L. 9. c. 15.* Nos exilio. Non enim morte puniri potest, quia quatuor minori pœna eum afficiendum dicunt; nec pecunia, quia 5. graviolem dictarum: ergo exilio; quia indubie in hanc quoque consentiunt morte damnantes.

2. Si tres mortem, duo infamiam, & duo exilium itrogant, *vid. QUINTILIANUS declam. 365.*, eadem est ratio decidendi, ita ut media præferatur pœna.

3. Si quidam absolvunt, quidam relegationem, quidam mortem decernunt, uti apud PLINIUM *L. 8. ep. 14.*, tum duæ sunt quæstiones: 1. an absolvendus sit reus? Et negatur; quia ex ibi propositis apparet, unam saltem absolvisse, duas vero condemnasse, nisi absolvantium major, aut par numerus fuerit, *Plin. d. l. 2.* quomodo puniendus sit? Respondemus verba PLINII: quæ sententiæ vitam relinquerant, una ademerat; apparet, vitam adimere non potuisse, quia duo vitam relinquerent: sed relegantium sententiam, quippe in quam etiam reliqui consensisse videntur, præferri debuisse; nisi una pars numero quoque reliquos superaret.

4. Si quidam omnes captivos, quidam nullos, alii quosdam dimittendos censent, recte POLYBIUS in *Excerpt. leg. 129.* censent, quosdam dimittendos esse. Nam omnes dimitti non poterant, quia duæ partes id negabant. Nec eorum sententia, qui nullos dimittendos censebant, obtinere potuit, quia si

jidem quædam partes contradicebant : ergo dimittendi sunt quidam ; nam cum hac sententia conjunguntur illi , qui omnes dimittendos censuerunt . In utroque tamen posteriore exemplo supponitur , ne pars partem numero vicerit . Conf. GROTIUS de *J. B. & P. L.* 2. c. 5. §. 19. PUFENDORFIUS *L.* 7. c. 2. §. 18. PARENS *Disp. de eo, quod just. circa suffr. sect. 3.*

§. DCXV. Inter civitates , reges , principes , &c. ordo naturalis est , ut præcedat qui potior est tempore : si plures civitates commune aliquod concilium constituunt , ordo hic est , prout quisque in societatem venit . Atque ex his principiis facile lis de ordine inter Circulos Imperii decidi potest *p.*

§. DCXVI. Hæc ergo vera origo est civitatum : ex una enim familia per propagationem plures familiarum ortæ sunt , quæ vel ex necessitate , vel ex utilitate in unum cœtum sese congregarunt , ac se , suæque , arbitrio vel unius , vel plurium subjecerunt ,

C A P U T II.

De summa potestate ex delatione Populi quæsitæ ejusque Jure.

§. DCXVII. **D**IXIMUS in capite præcedendi , CIVITATES ex pacto , & consensu plurium familiarum ortas esse : hæc igitur civitates idem IMPERIUM consequuntur , quod antea singuli patresfamilias habuerunt : illudque imperium SUMMAM infert POTESTATEM .

§. DCXVIII.

(o) Groc. *L. I. c. 5. §. 21.* (p) *Par. Jur. publ. cap. 4. §. 21.*

§. DCXVIII. Pótestas *summa* dicitur, quia superiorem aliam non agnoscit, etsi parem forte habeat: nam duæ summæ potestates, duoque Monarchæ simul in uno regno in solidum concurrere possunt; idque sæpius apud Romanos, in Ægypto, & alibi contigisse, experientia docet: *summum* enim duplici sensu sumi potest, & quod omnibus aliis superius est, & quo nihil superius est.

§. DCXIX. *Summa potestas* autem definitur, facultas moralis jure proprio competens ad tuenda jura civitatis, omniaque ea agendi, quæ ad salutem civitatis pertinent.

§. DCXX. Essentia igitur Imperii in eò consistit, 1. ut facultas illa competat *jure proprio*, non alieno; 2. ut tendat ad salutem républicæ, & juris tuendi causa exerceatur.

n. 1. Omnis autem quæstio **PRIMO** in eò vertitur, quando Imperium *jure proprio* competat, & ex quibus signis id appareat? Sane, jus summæ potestatis dijudicare non debemus 1. ex sono vocis, forte quod quidam reges, & principes vocentur; nec 2. ex agendi facultate; nec 3. delatione imperii per electionem, aut successionem; nec 4. ex habendi plenitudine, forte quod quis facultatem omnia agendi habeat jure perpetuo, vel temporario; nec 5. ex obligatione imperantis, si quædam promittit vel subditis suis vel vicinis, etiam quæ ad imperii rationes pertinent. Unde ergo? Resp. ex solo titulo, & causa delationis, si nimirum *populus omne jus suum in principem transfert*. Non autem

Ff 3 de-

(g) Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 77. seq. (r) Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 64. (s) Parent. Auton. jur. gent. c. 13. 14. 15. (t) Grot. L. 1. c. 3. §. 50. n. 1. & §. 19. in fin. (u) d. §. 10. n. 1. (x) d. §. 10. nu. 5. (y) d. c. 13. §. 11. 12. (z) Grot. d. c. 2. §. 16. 17. 18. 1. §. 18. 19. 20.

desinit jure proprio imperium habere Princeps, et si teneatur subditis rationes reddere ^a, vel inæquali foedere junctus sit ^b, vel tributum alii solvat ^c, vel fidelitatem alii juret ^d.

Translato ita imperii in principem jure, nulla amplius potestatis particula, nec realis, penes populum residet ^e; unde nec populus punire regem, male agentem potest ^f.

n. 2. Non ergo *jure proprio* imperium habet, qui saltem minister est populi, officialis ejus, adeoque cui sola administratio commissa est: ibi igitur omne jus est populi, vel civitatis; omnia ejus jure, ac nomine gerantur.

Hinc summæ potestates non fuerunt 1. dictator ^g; 2. antiqui reges Germanorum, Vandalorum, Gothorum ^h, nec primi Græcorum Imperatores: 3. si potestas non ex subjectione oritur, sed ex foedere. Hinc Ordines Belgii non habent imperium in septem provinciis; nec civitates Græciæ erant sub imperio concilii generalis, quia jure foederis parebant, non jure imperii ^k.

§. DCXXI. SECUNDO requisivimus ad justum imperium, ut *juris tuendi causa exerceatur*: nam eo solo a societate latronum differre, diximus. Quod requisitum infra plenius examinabimus, ubi de objecto summæ potestatis agemus.

§. DCXXII. Causa imperii, sed summæ potestatis *mediata* est Deus; is enim dum quædam humano generi concessit, concessit etiam mediâ jura illa defendendi, adeoque vi hujus concessionis divinæ paterfamilias jura suæ familiæ vel ipse defendere, vel

ea

(a) d. c. 3. §. 2. (b) d. c. 3. §. 21. (c) d. c. 3. §. 22. (d) d. c. 3. §. 23. (e) Grot. L. 3. c. 3. §. 8. per tot. & §. 9. (f) d. §. 8. num. 1. (g) Diff. Grot. d. c. 3. §. 11. num. 2. (h) Grot. c. 3. §. 11. n. 2. (i) Grot. c. 3. §. 10. (k) Vid. Parent. Disp. de imperio in pares-

ea per alios, v. g. per civitatem, per principem, &c. tueri potest. Jus igitur imperii a Deo est, & civitas, seu princeps, approbante Deo, defensionem illam peragit, idque jure imperii, vel, quod idem est, summæ potestatis.

Causa *impediata* est pactum, ac consensus patrum-familias, qui in unam civitatem coeunt, & facultatem jura sua defendendi in commune civitatis, vel in unius Principis arbitrium contulerunt.

§. DCXXIII. *Subjectum* summæ potestatis sunt 1. imperantes, 2. parentes, seu subditi, 3. territorium.

Imperantes sunt, quibus patresfamilias jus imperii detulerunt: deferunt autem vel *uni*, vel *omnibus*, vel *pluribus*; unde tres illi status adeo inter politicos celebrati oriuntur. Si *uni* deferunt, status dicitur Monarchicus; si *omnibus*, status est popularis, seu Democraticus; si *pluribus*, status hic in infinitum variare potest, & pro varia dispositione etiam varia consequitur nomina.

Aliquando deferunt non ipsum jus imperii, sed sola administratio: hinc administrator igitur non habet summam potestatem, sed saltem est alterius causæ instrumentum 1. *Vid. supr. §. 620.*

§. DCXXIV. Celebris quæstio est, an detur status mixtus, vel (ut GROTIUS eam proponit) an dividi imperium possit? & quando status mixtus, adeoque imperium divisum videatur? Variæ hac de re sunt opiniones. Si dicendum quod res est, statum vere mixtum dari, non puto. Is, qui proprio jure imperium habet, illud nec cum populo dividit, nec cum proceribus; etsi quosdam actus sine horum consensu peragere impediatur. Neque

(1) Parent. Exerc. 11. ad Grot. 5. 103. seq. (2) Grot. L. 1. c. 3. §. 17. seq. Parent. in Exerc. 11. ad Grot. §. 86. seq.

populus, vel status, in his actibus concurrunt jure imperii, sed vi pacti. Nec illi aliquid statuere, sed statuentem impedire possunt.

§. DCXXV. Deferri porro imperium potest vel *simpliciter*, vel *secundum quid*, id est certo saltem respectu ⁿ. Huc pertinent *regna feudi jure*, ubi imperium *directum* (sed absque utilitate) manet penes deferentem; *utile* autem est penes regem *vassallum*, : atque ad hoc imperii genus referri debet superioritas territorialis, qua status imperii Romanorum Germanici gaudent ^p.

§. DCXXVI. Denique deferri imperium potest vel *persona*, vel *familia*. Priori casu regnum dici solet *electivum*, (*ein WahlKonigreich*) : hoc casu *successivum*, (*ein Erb.Konigreich*). In utrisque autem jus regis dependet ex lege delationis.

Not. Quisquis in regem eligitur, licet sit extraneus, in jus civitatis illius regni admittitur. Et si igitur v. g. Imperator nonnisi Germanus eligi possit; si tamen extraneus eligitur, is jura civitatis regni Germanici eo ipso consequitur ^q.

§. DCXXVII. *Parentes*, (*Vid.* §. 623.) seu cives, itidem ad *subjectum* summæ potestatis pertinent; adeo ut deficiente populo, ipsum jus imperii tollatur (*vid. infr.* §. 638.). Fiunt autem cives vel *nativitate*, vel *adoptione* ^r.

§. DCXXVIII. *Territorium* quoque *subjectum* summæ potestatis constituit (§. 623.). *Proprietas* enim territorii manet populi, ejusque est quasi *patrimonium*: atque hinc *bona corona* dicuntur ^s.

n. 1.

(n) Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 93. (o) Parent. 1. §. 98. 99. & 100. LinKer. Resp. 93. (p) Parent. d. §. 93. & in Jur. publ. cap. 7. §. 1. (q) Parent. Jus publ. cap. 8. §. 3. (r) Tot. tit. D. ad municip. (s) Parent. Juris. pr. publ. cap. 1. §. 9. & cap. 9. per tot. L. 14. D. de acq. rer. dom.

n. 1. Hujus rei varii sunt effectus: nam 1. summa potestas non continetur numero personarum, sed finibus territorii *. 2. Quidquid intra fines imperii invenitur, subjectum est imperio, adeoque etiam (a) reges transeuntes, (b) regum legati; [c] exercitus extraneus, (d) clerici. 3. Si civitas se obligat ad utilitatem publicam, & debita contrahit, ea debentur ex patrimonio populi. 4. Atque hinc successores in territorio, sive ex eadem familia sint, sive extranei, succedunt in debitum, quod territorio cohæret. (Vid. *supr.* §. 345.) 5. Si territorium interit, summa potestas tollitur intuitu territorii u.

n. 2. Territorium autem hinc intelligimus cum suis *juribus*, & *accessionibus*. Ad *jura* pertinent regalia, debita tum activa, tum passiva, &c. Ad *accessiones* pertinet quidquid vel ex natura rei, vel ex destinatione Principum ad usum imperii pertinet; *quæ accessiones late recensentur a PARENTE in Jur. publ.*

c. 9. §. 14. *seq.*

§. DCXXIX. *Objectum* imperii, summæ potestatis, est salus reipublicæ; adeoque defensio jurium civitatis publicorum, & privatorum: unicus enim finis, cur homines in civitatem coierint, in eo consistit, ut jura tum communia, tum singulorum, tuta sint.

n. 1. Non ergo approbamus varias illas summæ potestatis partitiones, quas Doctores Politicos formare solent, & quas alibi examinavimus *.

n. 2. *Dominium*, quod vulgo vocari solet *eminentis*, est vera pars summæ potestatis: quia Doctores voce illa nihil aliud intelligunt, quam effectum imperii, vi cujus Princeps jura subditis quæsitæ vel ob utilitatem publicam, vel in pœnam auferre potest.

Ne-

(*) Par. in Disp. de fund. in territ. jurisd. tit. 2. & seq. (x) Vid. *infr.* §. 638. (x) Vid. *Diff. proœm.* VIII. §. 18. & 28. & *Comment. ad Grot. L. 1. c. 3. §. 6.*

Negari tamen nequit, vocem *dominii* improprie modum hic usurpari, quia ea sua natura facultatem abutendi infert; adeoque consultius est, voce illa abstinere, ac jus illud Principi asserere non vi *dominii* eminentis, sed vi imperii legitimi, seu vi plenitudinis potestatis.

n. 3. Nulla autem ratione nostrum illud, quod Germani *Keinens Machtanspruch* vocare solent, (& vi cuius Principi permissum esse, ajunt, jura subditis quaesita pro lubitu tollere) ad objectum imperii referri potest: pugnat enim haec opinio cum essentia summæ potestatis, quæ unice in tuendo jure consistit.

n. 4. Hinc obiter notandum est; *regna* a populo delata improprie a GROTIUS vocari *usufructuaria*: quia hæc quoque vox facultatum infert omnem utilitatem rei suo jure percipiendi, & de ea pro lubitu disponendi; redditus autem publici non nisi ad utilitatem reipublicæ impendi possunt.

§. DCXXX. Effectus summæ potestatis alius est intuitu *imperantium*, alius intuitu *parentium*.

§. DCXXXI. Intuitu *imperantium* effectus summæ potestatis est, ut Princeps teneatur tueri jura civitatis tam publica, quam privata: & ut omnia facere possit, quæ ad obtinendum illum finem, adeoque ad salutem civitatis, pertinent.

Hinc jam constat,

I. *Jus armorum* Principi competere; quo etiam referimus (a) *jus repressaliarum*; (b) *jus belli*; cui annexum est (c) *jus sequelæ* b, præsidii, delectus, & hostiationis; [d] *jus muniendi*, etiam cum detrimento privatorum [quo casu damnum uni datum ab omnibus pensatur]; [e] *jus anchariandi*
sub-

(a) Vid. *Jus meum* controvers. lib. 1. tit. 3. qu. 8. pag. 45. & lib. 1. tit. 4. qu. 11. pag. 65.

subditos, & impensas ad bellum necessarias ab illis exigendi: quo pertinent capitationes, contributiones, vectigalia, &c. ^c.

II. *Jus fœderum* quoque esse effectus summæ potestatis, quatenus tendunt ad salutem reipublicæ; atque huc quoque pertinet [a] *jus pacem condendi*, (b) *inducias faciendi*, [c] *legatos mittendi*, &c. ^d.

III. Ad jura summæ potestatis refertur *jus constituendi judicia, eaque mutandi* ^e: quo pertinet collatio officiorum, v. g. Senatorum, Decurionum; jus constituendi administratores civitatis, & rationes ab eis exigendi: vi hujus juris potest Princeps ordinationes ratione modi procedendi sancire, serjas statuere, saluum conductum concedere, &c. Jure Romano pro defendenda auctoritate judiciorum, & ne elusoria fiant, varia remedia prodita sunt, quæ in Digestorum libro II. exponuntur.

IV. Ad defensionem jurium civitatis pertinet *jus legem condendi* in utilitatem reipublicæ ^f. Atque per has leges Princeps potest 1. cultum divinum, ejusque ritus determinare, officia, & dignitates ecclesiæ constituere, abusus reformare ^g: 2. singulorum jura tollere, si utilitas publicæ id postulat: 3. formam negotiis civilibus præscribere: 4. jura naturæ ad præsentem humani status imbecillitatem accommodare, & rigorem juris naturalis minuere; quod in præstatione culpæ Romani fecere: 5. poenas statuere civiles, & natura definitas augere: 6. mores civium corrigere; quo pertinent leges vestiaræ, sumptuariæ, aliarumque ad morum disciplinam pertinentes.

* Apud

(c) Paren. Jus publ. cap. 23. §. 27. (d) Paren. d. c. 23. §. 32. (e) Paren. d. c. 23. §. 13. (f) Paren. d. c. 23. §. 3

* Apud Romanos vigeat jus hoc majestatis, quò uno titulo credebatur *jus publicum etiam in sacris & sacerdotibus consilere*, ut *l. 1. §. 2. D. de Just. & Jur.* At nunc caute accipiendum est jus hoc majestatis, & caute asserenda subjectio hæc Ecclesiæ ob directionem necessaria Reipublicæ, quæ subijcitur imperanti summo sacrorum jurium legislatori supremo, qui *Episcopos, cæterosque ministros suos constituit, ut regeant Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*; Act. Ap. c. 1. vers. 28. Heinn. *lib. 11. §. 183. Jur. Nat. & Gen.*

V. Ex eadem ratione quoque summæ potestati competit *jus privilegia concedendi s*, vel ob bene merita, ut jura nobilitatis, dignitates equestres, &c. vel ad conservationem subditorum, quo referri possunt moratoria, jus stapulæ, gruis, monopolia, nundinæ, collegia opificiorum, &c. vel ex æquitate aliqua naturali, ut veniam ætatis, &c.

§. DCXXXII. Cum igitur Princeps tueri civitatem, ejusque jura teneatur, consequens est, ut alienare imperium non possit, quia non tuetur qui alienat: nec populus extra familiam Principis aliis jus suum imperii deferre voluit *h*.

Talis igitur alienatio, rei quippe alienæ, non tantum ipso jure nulla est *i*, sed & regi alienanti resisti potest, si actu tradere vult *k*.

n. 1. Idem quoque dicendum est, 1. si *pars imperii alienatur l*: 2. si patrimonium populi, cujus fructus destinati sunt ad sustentationem reipublicæ, aut regiæ potestatis, alienatur: *m*: 3. si redditus, qui ex illo patrimonio proveniunt, & ad defensionem rei-

(g) Parens d. c. 23. §. 8. (h) Grot. L. 3. c. 20. §. 5. n. 4. §. L. 1. c. 3. §. 13. L. 2. c. 14. §. 2. nu. 6. (i) Grot. L. 2. c. 12. §. 12. L. 1. c. 4. §. 10. d. c. 14. §. 12. n. 6. (K) L. 1. c. 4. §. 10. (l) L. 2. c. 6. §. 4. & 13. (m) L. 2. c. 6. §. 10. 15.

reipublicæ destinati sunt, ad alios usus impenduntur".

n. 2. Reditus autem publici pertinent, vel ad defensionem reipublicæ, vel ad sustentandam dignitatem regiam. De prioribus Princeps non potest pro lubitu disponere, nec eos ad alios, quam usus publicos adhibere, adeo ut Princeps rationem reddere teneatur; quod exemplo Angliæ regum probatur. Hinc reditus vectigales, quos Sulla accepta pecunia civitatibus remisit, Senatus revocat. Basilus Macedo, cum antecessor pecuniam publicam dissipasset, decrevit, ut accepta, vel saltem pars, restitueretur.

De posterioribus Princeps pro lubitu disponere potest, quia ejus arbitrio relictum est quomodo dignitatem regiam tueri velit. Huc pertinet 1. reditus ex bonis domanialibus, qui ad sustentationem mensæ destinati sunt: 2. commoda fiscalia, ut malæ, adespota, &c.

§. DCXXXIII. Aliquando tamen imperium, ejusque partes, alienari possunt: nimirum, 1. si populus consentiat; si pars populi alienatur, præter consensum populi, pars quoque illa, quæ alienatur, consentire debet.

2. Si regnum est patrimoniale, seu bello quæsitum; populus victor (non rex) illud etiam invito populo victo in alium transferre potest.

3. Ad-

(n) L. 2. c. 6. §. 12. c. 14. §. 12. (o) Grot. L. 2. c. 6. §. 11. 12. Vid. Jus meum controvers. tit. de jur. fisc. qu. 4. (p) Grot. L. 2. c. 13. §. 14. n. 5. L. 2. c. 6. §. 12. (q) Cic. de offic. L. 3. (r) Apud Pufendorf. L. 4. c. 5. §. 9. (s) Vid. Jus meum controvers. tit. de jur. fisc. qu. 4. (t) L. 2. c. 6. §. 3. & 7. L. 3. c. 20. §. 5. num. 2. (u) L. 2. c. 6. §. 4. & 6. L. 2. c. 14. §. 12. n. 6. (x) L. 2. c. 2. §. 3. L. 3. c. 20. §. 5. n. 3. L. 1. c. 3. §. 12. (y) d. c. 3. §. 12.

462 *Diff. Proœm. XII. Lib. V. Cap. II.*

3. Addit GROTIUS, si longo, & non contradicto usu id receptum sit, ut alienatio fieri possit: quod exemplis confirmat ^a. Cum vero plerumque vi, metuque, ejusmodi observantia introducta sit, vix est ut talis consuetudo jure valere possit.

Non vero 4. valet alienatio ob publicam necessitatem vel utilitatem, absque populi consensu ^b.

§. DCXXXIV. Alienare autem non tantum videtur qui vendit, sed etiam qui testamento extraneum hæredem instituit: qui in feudum alii dat regnum ^d; & qui imperium, ejusque partem oppignorat ^e (quia facultas vendendi pignus non soluto debito conceditur); & denique qui partem alienam supponit ^f.

§. DCXXXV. *Not.* 1. Alienatione legitime facta is, in quem alienatum imperium, idem jus acquirit, quod populus alienans habuit: nimirum, in regnis patrimonialibus absolutum dominium, in regnis voluntate populi delatis solum jus regendi ^g.

Not. 2. Judicium circa ea, quæ ad tuitionem civitatis pertinent, est penes principem; adeoque is arbitratur, v. g. an causa belli justa sit, an bellum inchoare utile, & an pacem pangere necesse sit: is quoque delectum peragit, quantitatem tributorum determinat, &c. nisi ea potestas per legem delationis sit restricta.

§. DCXXXVI. Effectus summæ potestatis intuitu *parentium* est, 1. ut cives operibus, opibus, & consilio teneantur defendere jura civitatis, & præstare ea, quæ imperans ad salutem ejus necessaria esse

(z) L. 3. c. 20. §. 5. n. 4. L. 2. c. 6. §. 10. 11. L. 1. c. 3. §. 12. n. 3. 4. 5. 6. (a) L. 1. c. 3. §. 12. n. 4. 5. 6. (b) Grot. L. 2. c. 6. §. 8. (c) L. 2. c. 6. §. 14. (d) L. 2. c. 6. §. 9. (e) d. e. 6. §. 9. (f) Vid. supr. (g) Grot. L. 1. c. 3. §. 12. num. 2.

esse judicat. Hinc apparet, subditos teneri, 2. sequi Principem bellum gerentem ^b; 3. tributa, & vestigalia a Principe decreta; solvere; 4. munera publica ^k, v. g. tutelam ^l, legationes ^m, &c. suscipere, nisi justam excusandi causam habeant ⁿ; 5. administrare res civitatis ^o; 6. opera publica conficere ^p. E contrario 7. subditi exigere ab imperante possunt, ut eos, eorumque jura defendat contra injuriam tum concivium, tum extraneorum, iisque commoda, & utilitates civitatis permittat. Hic apparet, 8. Imperantem jura illis quaesita auferre non posse, nisi publica utilitas, & necessitas aliud suadeat.

§. DCXXXVII. Desinit jus imperii, vel quia jus imperantis desinit, vel quia populus deficit.

§. DCXXXVIII. JUS IMPERANTIS desinit I. morte, si personae delatum est imperium ^q: II. extincta familia, si regnum est successivum ^r: III. abdicatione ^s, si nimirum Princeps remittit imperii fasces, vel populo, vel successori, modo consensu populi fiat, cui ex pacto cum Principe inito jus quaesitum est: IV. derelictione ^t; cujus exemplum existat in Henrico III. rege Poloniae, qui audita morte fratris Cracovia se surripuit.

Not. Abdicatione semel legitime facta, poenitentiae locus non est; suo enim juri semel renunciavit: unde merito improbatur conatus Regis Sardiniae, qui vi imperium, quod in manus filii consensu populi resignaverat, recipere voluit.

V. Desinit imperium, si haeres imperii futuro suo juri renunciat: nam de suo jure succedendi disponere

po-

(b) Vid. supr. & tot. tit. D. de re milit. (i) Tot. tit. D. de vestigal. (k) Tot. tit. D. de muner. & honor. (l) Vide supr. (m) Tot. tit. D. de legation. (n) Tot. tit. D. de vacat. muner. (o) Tot. tit. D. de administr. civit. (p) Tot. tit. de public. oper. (q) Grot. L. 2. c. 9. §. 1. (r) Id. L. 2. cap. 9. §. 2. (s) Grot. L. 2. c. 4. §. 9. L. 2. c. 9. §. 1. (t) Grot. dd. ll.

potest, modo hæc renunciatio fiat consensu populi. Ita filia regis Hispaniarum in conventu Statuum renunciarunt successioni, antequam Gallia regibus desponsata fuerunt.

Quæri solet, an renunciatio parentis noceat ejus liberis, ita ut liberi quoque existente casu a successione excludantur? Merito id negatur; quia liberi jus non a patre, sed saltem per patrem habent: quod proinde imperium, liberis ex pacto, & providentia primorum acquirentium quæsitum, sua renunciatio auferre eis nequit.

Aliud dicendum si pater filiam, olim successuram, suo, statuumque consensu, ea lege extraneo Principi in matrimonium collocat, *ne liberi inde nati succedant*: hoc enim casu nati, ex tali matrimonio naturali quoque successione excluduntur; quia matrimonium illud conditionale, deficiente conditione, nullum est. Hactenus igitur liberi, qui contra legem contractus successionem ambiunt, extra matrimonium nati censentur, eoque successionis incapaces sunt.

Neque obstat, liberos hos esse membra familiae, quæ jus succedendi non a matre, sed a primis disponentibus habent. Resp. Negamus, liberos hos quoad effectum successionis esse partem familiae; familia enim non constituitur, nisi per justum matrimonium, quale non est, si sub conditione est contractum, eaque deficit. Sane, hæc sola ratio est, cur liberi ad morganaticam, ex inæquali conjugio, & ex concubina nati non succedant in regnis, quia parentes coeundo talem legem dixere, ne succedant, nec alia lege eos existere voluerunt.

VI. Desinit quoque jus imperantis, si populi partem defendere nequit. Nam *vel* ab hoste hæc pars occupatur, & amittitur imperium jure belli; *vel* sua

vir-

virtute hostem repellit: quo casu pristinam recipit libertatem, tum quia lex delationis non amplius subsistit, tum quia derelinquere imperans videtur.

VII. Jus imperantis, desinit, si sub certis legibus delatum, est imperium, & Princeps leges has, quas fundamentales vocare solet, evertit. Cum enim Princeps omne jus suum ex delatione populi habeat, hic autem non nisi certa lege, & conditione detulerit: negari nequit, deficiente illa conditione ipsam cessare delationem, eoque omne jus imperantis *.

VIII. Denique jus imperantis desinit, si revera hostili animo in totius populi exitium fertur: exemplo Antiochi intuitu Judæorum, regis Hispaniæ intuitu Belgarum, &c.

Cavendum autem est, ne confundamus talem tyrannum cum Principe, cujus imperium gravius est, qui privatas committit injurias, qui onera immodica imponit, &c. Hi enim actus judicio populi non subsunt, neque ideo Principis imperium desinit. Sane, 1. populus omne suum arbitrium in Principem contulit, adeoque huic jus est cognoscendi de actibus subditorum, non contra. 2. Misera foret conditio Principum, si actus eorum privati judicio populi subjecti essent, vel si ei ratione actionum suarum reddere tenerentur. 3. Injuriam sæpe videntur privatarum, quæ ut admittantur, necessitas, vel utilitas reipublicæ exigit: atque tunc obtinet, quod TACITUS ait, *injurias privatas utilitate publica compensari*. Denique, & 4. idem jus Principi competit in singulos, quod populus ante delationem in singulos habuit: certum autem est, populo in statu democratico litem de injuria privatis illata moveri non

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

G g

po-

(x) Grot. L. 1. c. 4. §. 8. 12. & 14. c. 3. §. 16. n. 4. Ziegler, & Gronov. ad d. §. 8. (y) Grot. L. 1. c. 4. §. 1. (z) L. 1. c. 4. §. 4. n. 2. seq.

potuisse. Alias rationes videtis apud GROTIUM.

Non vero definit imperium IX. si Princeps profitetur religionem diversam ab ea, quæ in civitate recepta est; vel si ipse in alia sacra transit: jus enim imperii personæ confertur, non religioni ejus. Sane, hæc non obstat, quo minus Princeps jura publica civitatis defendere possit, & teneatur. Christianos sæpius gentilium imperio subjectos fuisse, in aprico est, ipsique Apostoli docuerunt, ejusmodi magistratibus parendum esse.

Exc. Si lege publica cautum sit, ne alterius fidei Princeps præesse imperio possit. Ita legibus fundamentalibus Angliæ excluduntur Principes Romanz Ecclesiæ addicti.

Neque X. definit imperium, si Princeps in furorem incidit: nec XI. si ab hoste capitur: nec XII. si prælio tantum victus est, etsi forte ipse, ejusque territorium, in hostis sit potestate.

C A P U T III.

De natura Regnorum bello quasitorum.

S E C T I O I.

De Tyranni acquisitione.

§. DCXXXIX. **D**IXIMUS, imperium finiri si Princeps degenerat in tyrannum: id est si contra legem delationis agit, & specia-

(a) Grot. L. 1. cap. 3. §. 4. Lib. 3. cap. 20. §. 3. (b) Id. L. 3. cap. 20. §. 3. Lib. Baro de Danckelmann in Diss. de Rege captivo.

ciatim si leges fundamentales evertit, vel hostili animo in totius populi exitium fertur: atque hi *tyranni exercitio*, seu *administratione* vocari solent. A quibus differunt *tyranni acquisitione*: quando, nimirum, vel subditi rebelles, vel prædones extranei, rempublicam, vel regnum sublato Senatu, vel pulso rege occupant.

§. DGXL. Hinc sponte sequitur, non esse *tyrannos acquisitione* reges, aliasque summas potestates, quæ bello, utut injusto, alterius imperium occupant: acquisitio enim bellica est justus titulus, & hostis occupando imperium alterius jus imperii acquirit; de justitia enim belli neutri judicium competit.

§. DCXLI. Circa *tyrannos* tum exercitio, tum acquisitione, varix occurrunt quæstiones, quæ altioris indaginis, & pluribus difficultatibus involutz sunt.

§. DCXLII. Præmittendum autem est, aliud esse *jus imperii*, aliud ejus *exercitium*, seu *possessionem*. Quam differentiam alio loco remotis dubiis explicavi, & consensu gentium corroboravi c.

Hæc duo adeo diversa sunt, ut aliud *jus* plenissimum, aliud *possessionem* plenissimam habere possit: quod contingit imperio a tyranno usurpato. Hoc enim casu *jus imperii* penes rempublicam sub jugum missam, & penes regem ejectum manet: *possessione* autem transit in usurpatorem, utpote qui solus facultatem naturalem habet rei corpore insistendi.

§. DCXLIII. His præmissis *Primo* dicimus, Regem ab usurpatore regno pulsum omne *jus imperii* retinere, etsi ejus exercitium impediatur: ei soli enim jus quæsitum est ex populi dispositione, quod

Gg 2 ei

(c) Vid. Disput. mea de Regim. usurp. rege ejecto, §. 2. seq.

ei ab usurpatore, qui nullum juris titulum habet, auferri nequit.

Hinc 1. jure imperii vi ejicere talem invasorem, ei poenas irrogare, immo & occidere eum *a* vel ipse, vel per alios potest, quovis tempore *e*, etiam sine indictione *f*. 2. Rex ejectus foedera contrahit ad juris sui defensionem: 3. jus legatos mittendi retinet; exempla tempore Caroli II. a Cromwelli pulsi exstant apud BATEUM *g*.

4. Si rex ejectus, ejusque hæredes, recuperant regnum, id non acquirunt novo titulo, sed continuant pristinum jus; quod proceres Angliæ solenni edicto declararunt post Caroli II. reditum *h*.

§. DCXLIV. Ex his jam *Secundo* sequitur, usurpatorem nullum *jus imperii* sibi arrogare posse; adeoque omnia, quæ agit, injuria fieri, & *actus ejus* ipso jure nullos esse *i*.

Hinc 1. subditi nullo juris vinculo tyranno tenentur *k*: immo 2. nec volentes se ejus imperio submittere, eoque jus legitimo regi semel quæsitum auferre possunt *l*. 3. Contractus, pacta, & foedera usurpatorum nulla sunt *m*, etsi jurata *n*; indeque 4. nec populus restitutus, nec rex reversus exinde obligantur *o*: alienationes, factæ ab usurpatore, revocari possunt *p*; quod ex rescissis tyrannorum actis apparet.

(d) Grot. L. 1. c. 4. §. 6. num. 4. & 8. dict. Disp. §. 31. (e) Grot. Lib. 2. c. 16. §. 16. L. 1. cap. 3. §. 11. ibique Tesmar. Vid. Disp. nostr. de Regimine usurpatoris rege ejecto, §. 31. (f) Grot. L. 3. cap. 3. §. 5. & 6. dict. disp. §. 22. (g) de mot. Angl. part. 2. pag. 191. (h) Apud Bateum, de mot. Angl. tom. 3. pag. 65. dict. Disp. §. 16. (i) Grot. L. 2. cap. 14. (k) Grot. L. 1. cap. 4. §. 15. num. 1. L. 2. cap. 16. §. 18. dict. Disp. §. 18. (l) dict. Disp. §. 19. (m) Grot. L. 1. cap. 3. §. 6. L. 2. c. 15. §. 3. (n) Grot. L. 2. cap. 13. §. 6. dict. Disp. §. 27. (o) Grot. L. 2. cap. 14. §. 15. (p) Vid. infr. §. 649.

ret. 5. Capti a tali usurpatore non fiunt servi^g. Hinc GROTIUS ait, eos non attaminare furti crimine animum, si res suas subducunt, aut fugientes laboris sui mercedem furripiunt^r. Unde nec postliminio tales capti opus habent, sed ipso jure omnia jura recipiunt^s. Nec 6. jus legatorum cum tali usurpatore obtinet: hinc Augustus indoluit, quod Tacfarinas prædo, qui legatum miserat, hostium more ageret^t: Nabis, Argivorum tyrannus caduceatore ad Romanos misso explorabat, si paterentur legatos ad se mitti^u. Nec 7. asyla his invasoribus prodesse, exemplum Athaliæ probat^x. FLORUS miratur, Persen Lacedæmoniorum tyrannum, ad insulam Samothracen confugisse fretum celebri religione, quasi templa, & ara possent defendere, quem nec montes sui, nec arma potuissent^z. 8. Ejusmodi usurpatoribus a vicinis receptaculum indulgeri nequit. Porphyrogennetus misit ad Cosroem postulatum, ut dederetur sibi regni affectator, ne in se ipsum perniciosum statueret exemplum^a.

n. i. Aliquando tamen invasor jus imperii consequi potest, quod antea non habuit. Si nimirum is, cui jus imperii competit, suo juri renunciat: v. g. si populus prædonem pro legitimo rege agnoscit. Hac ratione regnum ab Arface prædone occupatum consensu populi, adeoque justo titulo obtentum est^b.

Gg 3

§. DCXLV.

(g) L. 19. §. 2. D. de capt. & postlim. Grot. L. 3. cap. 7. §. 1. num. 1. dict. Disp. §. 23. (r) Grot. Lib. 3. cap. 7. §. 6. num. 4. & 5. dict. Disp. §. 24. seq. (s) Grot. L. 3. c. 16. §. 1. & cap. 10. §. 6. B. Par. in Diss. de postlim. sect. 2. §. 23. (t) Tacit. Lib. 3. Ann. cap. 73. Grot. L. 2. cap. 18. §. 2. num. 3. (u) Liv. L. 34. cap. 30. Conf. L. Ambassadeur de VVickfort. (x) 2. Chron. XXIII. num. 15. seq. Grot. L. 2. cap. 21. §. 5. (y) Lib. 34. cap. 26. in fin. (z) Flor. L. 3. c. 12. (a) Apud. Grot. L. 2. cap. 21. §. 4. in not. (b) Vid. Disp. nostra de regim. usurp. rege eject. §. 43. 44. 45.

§. DCXLV. Cum vero inuasor imperium possideat, id est regnum in potestate corporali habeat, recte GROTIUS inde infert, quamdiu durat injusta possidendi causa, actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi ^c. At non ex ea, quam GROTIUS allegat, ratione, *quod probabile sit, eum, qui jus imperii habet, sive is est populus, sive Senatus, id malle, interim rata esse quæ imperat, quam legibus, judiciis que sublatis summam induci confusionem* ^d; sed ex natura possessionis, quæ administrationem necessario infert: eum enim inuasor rem alienam teneat, ejus quoque curam habere, immo maximam in ea administranda adhibere diligentiam tenetur. Sane, ob malam fidem inuasor non minus, sed magis actione negotiorum gestorum tenetur ^e: neque melioris conditionis debent esse usurpatores, quam legitimi administratores, qui etiam levissimam culpam præstare tenentur.

Hujus rei effectus insignes sunt, tum intuitu ipsius usurpationis; tum intuitu populi devicti; tum intuitu vicinorum; tum intuitu actuum durante imperio gestorum.

§. DCXLVI. Usurpator vi possessionis omnia ea agere tenetur, quæ ex natura possessionis sequuntur, & ad administrationem pertinent. Hinc 1. leges condere, jus dicere, magistratus constituere, bello civitatem, ejusque jura defendere, pacem contrahere, & omnia agere tenetur, quæ ad salutem rei publicæ pertinent ^f. 2. Utitur titulo regio, & quia vicariam Dei potestatem administrat, hætenus *Dei gratia* se eam gerere testatur ^g. 3. Subsidia ad defen-

tio-

(c) L. 2. c. 4. §. 15. L. 2. c. 16. §. 18. & L. 2. cap. 23. §. fin. n. fin. art. possessio sine jure habet quosdam effectus juris. Dict. disp. §. 49. & seq. (d) dict. c. 4. §. 45. & d. Disp. §. 52. (e) Lib. 6. §. 3. D. de negot. gest. (f) dict. Disp. §. 53. seq. (g) dict. Disput. §. 54.

tionem civitatis necessaria, eaque, quæ ad sustentandam administrationem regiam pertinent, exigere potest a subditis *b*.

§. DCLXVII. Effectus hujus imperii violenti intuitu subditorum est, ut quamdiu sub potestate sunt invasoris, propitio jure sequi possessionem possint, quia dum facultas eorum naturalis vi restricta est, libere non agunt *i*. Hinc in Principem non peccant singuli, si magistratuum officia ab invasore sibi conferri patiuntur, si legibus a tyranno latis parent, cum absque periculo non parere non liceat *k*.

Alia quæstio est, an subditi invasorem in bello sequi teneantur? Et distinguimus, an bellum suscipiatur pro defensione reipublicæ, an vero contra Principem ejectum. Priori casu omnino sequi tenentur, quia de defensione civitatis agitur, quæ singulis jure naturæ incumbit. Posteriori casu excusantur, si absque vitæ periculo obsequium invasori denegare nequeant *l*.

Porro quæri solet, an subditi parere teneantur jussui regis ejecti? Negatur: non quia jure non tenentur, sed quia libertatem non habent parendi, ut pote quæ vi est prohibita. Sane, cum Princeps eos defendere vi impeditus non possit, nec subditis aliquid imputari potest, quo vi impediti officia Principi præstare non possint.

Hinc jam constat, jus non esse privato interficiendi usurpatorem *m*: quia injuria publicæ est, quæ non nisi publica auctoritate vindicari potest; imprimis si is rerum status est, ut sine detrimento reipublicæ status præsens mutari non possit. Atque ex hac ratione Cassius, & Brutus damnati sunt a populo

(b) di&. Disp. §. 56. (i) Grot. Lib. 2. cap. 4. §. 20.
(k) Grot. L. 2. c. 14. §. 15. n. 2. (l) di&. Disp. §. 56.
(m) Grot. L. 2. c. 163 §. 19.

populo Romano, quod Cæsarem interfecerint ⁿ: & iusta talione eodem, quo usi sunt, gladio; ipsos periisse, tradit DIO ^o.

Aliud autem dicendum, si publica lege cautum, & occidere tyrannum cuivis indultum sit: vel si ab eo, qui jus imperii habet, id mandatum, vel approbatum fuerit ^p.

Cæterum, alibi dictum est, fidem usurpatori qua tali datam, servandam esse ^q.

§. DCXLVIII. Effectus administrationis usurpatoris *intuitu vicinorum* in eo consistit, ut si foedus cum rege ejecto, vel populo oppresso initum, eoque auxilia contra vim aliorum promissa sint, ea necessario etiam usurpatori præstari debeant; foedus enim cum republica manet ^r, nisi tantum ad regis ejecti utilitatem auxilia promissa fuerint.

Non ergo inuasor regni provocare ad foedus cum republica initum potest, si contra eum, quia invasorem, arma moventur. Romani Nabidi Lacedæmoniorum tyranno foedus cum Lacedæmoniis initum alleganti regefferunt, *amicitia, & societas nobis nulla tecum*; sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum, . Idque verum est, etsi cum ipso tyranno, qua possessore, exigente reipublicæ utilitate foedus aliquod initum fuerit, quale Romani, bellum cum Philippo gerentes, cum Nabide Lacedæmoniorum tyranno contraxere ^u. Idque Romani eidem Nabidi talia *objicienti* responderunt, nimirum, foedus ad defensionem reipublicæ initum extendi non debere ad defensionem tyranni ^x; *nam quid minus conveniret, quæ*

(ⁿ) Cic. de offic. L. 3. (^o) Dion. Cass. Histor. Lib. 59. in fin. (^p) Grot. L. 2. c. 16. §. 16. 17. 18. cap. 20. §. 17. Disp. de regim. usurp. §. 37. 38. (^q) Grot. L. 2. c. 13. §. 15. n. 1. L. 3. c. 19. §. 2. n. 2. & §. 3. n. 1. 2. (^r) Grot. L. 2. c. 15. §. 27. (^s) Grot. L. 2. cap. 16. §. 18. (^t) Liv. L. 32. c. 39. (^u) Grot. L. 2. cap. 16. §. 18. Conf. d. Disp. §. 33. (^x) Liv. L. 34. c. 32.

quæ sunt verba Quintii, quam nos, qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam.

n. 1. Quæritur, an vicini jure assistere ejecto regi, ejusque causam armis defendere possint? Affirmatur: si populus, vel rex ab usurpatore ejectus, vicinorum auxilium implorat, quia tales usurpatores semper injuria agunt. Carolus II. exul gentium invocabat fidem, causatus, Principibus, ac Regibus exteris, aq̄ue incumbere, pro vicaria supremi Numinis auctoritate, commanique officio, asyllum oppressis patefacere, sed & regibus patrocinari præ ceteris mortalium, tum cognationis intuitu, tum contagionis metu: ne scilicet in proprios eorum subditos horrendum serperet rebellionis exemplar; ut & ipsi pares in angustias forte coniecti, pares vicissim suppetias reportarent. Unde Romani contra Perseum, & Nabidem bellum gerebant, ut Græciam libertati restituerent. Theſeus de eo gloriatur, dum ait:

Pridem facinora nomen hoc per Græciam mihi dederunt, ultor ut scelerum vocer.

De Moscovitis tradit LETI: *Protestarono i Moscoviti, di non voler mai corrispondenza alcuna con i patricidi de loro Re, & a questo fine publicarono, che sotto pena della vita nessuno ardisse più corrispondere, trafficare, o negoziare con Ingleſi. Hinc sæpius legatos a tali invasore missos rejectos fuisse, legimus c.*

Merito autem dictum est, requiri consensum ejus,

(y) Apud Bateum, de mot. Angl. part. 2. p. 191. (z) Liv. L. 34. per tot. & cap. 22. 23. (a) Apud Euripidem. (b) In vit. del Oliviere Cromvel. (c) Vid. L. ambassadeur de VVickesfort. L. 1. sect. 3. Dict. disp. 9. 29. & 55.

jus, qui opprimitur. Quintius non ante bellum Nabidi tyranno inferre, & Argos tyrannide liberare voluit, nisi convocatis prius Græciæ civitatibus, & consensu earum explorato ^d. Plutarchus de Antiocho Magno ait, *eum prætextum bello sumere, liberare Græcos, libertatis non egentes* ^e,

n. 2. Cum vero sæpius non interfit vicinorum, alienis se immiscere litibus, quarum judicium ad eos plane non pertinet, tutius agent præsentem sequendo possessionem ^f: cum enim commercia inter gentes vicinas ob diffidia domestica impediri non possint, jus autem regis ejecti, vel populi oppressi, vi prohibeatur, necessario sequitur, commercia cum illo, qui in possessione est, continuari posse. Neque regis ejecti hætenus interest, quia ejus jus salvum manet: vicini agunt cum tyranno qua possessore, adeoque tantum quamdiu possessio illa durat.

n. 2. Ex præmissis sequitur, I. vicinos hujusmodi invasoribus propitio jure titulos regios tribuere posse; idque ex mediæ necessitate, quia commercia inter gentes vicinas alias turbarentur: imprimis cum tituli non jus tribuant, sed possessionem denotent. Sane, tituli non denotant, quales sint potestates, sed quales esse debeant ^g.

II. Vicini fœdera cum invasore contrahere possunt, qua possessore imperii. Ita vidimus, Romanos bellum contra Philippum gerentes societatem inivisse cum Nabide Lacædemoniorum, & Argivorum tyranno ^h; quamdiu enim e re fuit, sequebantur possessionem, idque jure.

Immo etiam cum invasore qua tali pacem vicini contrahere possunt, si ejici absque excidio reipublicæ, quam oppressit, nequit. Atque hanc rationem

Quin-

(d) Liv. L. 34. c. 22. (e) in Caton. major. (f) Grot. E. 1. c. 4. §. 20. (g) dict. Disp. §. 54. (h) Liv. L. 34. c. 39.

De Defensione Jurium per Judicia. 475

Quintius dux Romanorum allegabat, cum socii querebantur de pace cum Nabide tyranno inita ⁱ.

III. Vicini legatos ab invasore missos recipere possunt: quia foedera absque legatis vix contrahuntur. Ita Nabis Lacedæmoniorum tyrannus legatos ad Romanos misit ^k: Cromvelli legati in Lusitania, Polonia, Suecia, Hispania, Gallia, apud Turcas, & Belgas, &c. ^l admitti fuere.

Atque hi legati semel recepti omnibus privilegiis legatorum gaudent. Hinc cum Aschamus Cromvelli legatus confoderetur, satisfactio ideo promissa fuit ^m: & occiso Dorislao sæpius petita, & tandem compendinando frustrata est vindicta ⁿ.

Pari ratione vicini quoque legatos ad hujusmodi usurpatores mittere possunt. Dom Alphonso de Cardenas a rege Hispaniæ missus est gratulabundus Cromvellido de nova republica ^o: idem a Suecis, & Belgis factum legimus ^p.

IV. Immo mediatores quoque electos fuisse, exemplo Cromvelli probatur, qui mediator fuit inter Danos, & Suecos ^q.

V. Quæritur, si bellum cum tali usurpatore geritur, an jura belli cum eo obtineant? Resp. Si bellum cum ipsa republica geritur, & usurpator ejus jura defendit, omnino jus belli cum eo obtinet: ita Cromvelli Anno 1652. cum Belgis, & Anno 1656. cum Hispanis bellum gessit, ac utrumque pacè composuit ^r. Si vero bellum cum ipso usurpatore

re

(i) Liv. L. 34. cap. 48. junct. cap. 34. & 39. (k) Eiv. L. 32. c. 39. (l) Bareus, de mot. Angl. par. 2. pag. 189. 192. 195. 199. 281. Vid. L'Ambassadeur de VVickefort, L. 1. sect. 3. & dict. Disp. §. 55. (m) Apud Bareum, dict. par. 2. pag. 325. (n) Apud Bareum, dict. par. 2. pag. 138. (o) Greg. Leti nella vita di Cromvvel, par. 2. L. 3. p. 165. (p) Ibid. pag. m. 168. 170. (q) Bareus, de mot. Angl. part. 2. pag. 325. (r) Moreri Diction. voc. Cromvvel.

te qua tali geritur, certum est, eum justum hosterem non esse, adeoque nec belli jura cum eo obtinere. Hinc Nabis Argivorum tyrannus cum liberare urbem tyrannide recusaret, armis ad cedendum adactus legatos mittere non ausus est, nisi petita prius a Romanis venia.

VI. Quæsitum memini, an vicini regem ejectum dedere invasori possint? & recte hoc negatur. Mzentium, qui ad Turnum confugerat, Etruria ad supplicium reposcebat, recusante id Turno.

Si tamen periculum inde immineat ei, qui recipit fugitivum, exire eum e regno jubere potest: exemplo Caroli II. qui Galliam deserere, petente Cromvvello, jussus est.

VII. Quæritur, an vicini usurpatorem, qui fugam se vindictæ legitimi regis surripuit, dedere teneantur? Resp. vel dedere, vel ipsum punire tenentur. Porphyrogennetes jure a Cosroe postulabat, ut dederetur sibi regni affectator, ne in semetipsum perniciosum statueret exemplum.

§. DCXLIX. Quid vero juris sit circa actus medii temporis, cessante, & finito usurpatoris imperio, de eo variæ sunt Doctorum opiniones.

Repetendum ex prioribus est, nobis nullam hic esse quæstionem de imperio *jure belli*, id est ab alia summa potestate, & justo hoste occupato: ibi enim finito usurpatoris imperio *jura postliminii* obtinent. Sed quærimus de invasore notorio, v. g. Cromvvello, &c.

In

(s) Liv. 34. c. 30. (t) Virg. Æneid. L. 8. v. 493. Conf. dict. Disp. §. 34. (u) Bateus, dict. Part. 2. pag. 308. L'ambassadeur de VVickfort L. 1. sect. 3. (x) Apud Grot. L. 2. c. 21. §. 4. in not. (y) Bartol. in tract. de tyrannide. Decius Consil. XXV. Baldus Consil. Matth. de Afflict. Decis. 77. num. 1. & 3. ibique Ursellin. de Disp. §. 59.

De Defensione Jurium per Iudicia. 477

In genere dicendum est, omnes actus tyranni ipso jure nullos esse, quia jus agendi non habuit, nec vim obligandi populum (*Vid. supra* §. 664.) Et cum omnis facultas agendi invasori ex facto possessionis competierit, facile constat, eam facultatem cessare, cessante possessione *z*. Ita enim Syllæ acta revocata sunt a Lepido *a*, Sicyones a Nicocle tyranno expulsi, & ab Arato restituti, bona sua vindicarunt a possessoribus *b*. De actibus Antonii CICERO *c* ait: *quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per vim, & contra auspicia latas, iisque legibus populum non teneri; & mox: quamvis ergo bonas leges vitiose, perque vim tulerit, tamen hæ leges non sunt habende*. Post Hieronymi Siciliæ tyranni cædem omnia ejus edicta rescissa sunt, non tantum iniqua, sed etiam utiliter constituta, ne ulla unquam exstarent vestigia tyrannorum *d*. Populus Anglicanus Cromwelli, & pseudo-Senatus acta, & decreta, flammis devovit, & omnia irrita pronunciavit *e*.

n. 1. Valida autem acta usurpatorum sunt, 1. si ante tyrannidem quædam jussu statuerunt *f*: 2. si populus, vel rex locupletior inde factus est *g*; idque jure Romano quoque de eo, qui ex mala fide alterius locupletior factus est, ita deciditur *h*: 3. si in utilitatem publicam aliquid gestum est, & necessario gerî debuit *i*: 4. si per iudicia juxta leges civitatis res singulorum decisæ sunt; hæ enim lites re-
fu-

(z) Grot. L. 1. c. 4. §. 15. (a) Flor. L. 3. c. 23. Cic. in Verrin. V. c. 35. (b) Plur. in Arato, c. 11. Cic. de offic. L. 2. c. 23. (c) Philipp. V. p. m. 871. (d) Bodin. de republ. L. 2. c. 5. p. 280. (e) Bateus, de mot. Angl. par. 3. p. 95. (f) Dict. disp. §. 62. Cocc. disp. de claus. reb. sic stantib. c. 2. per tot. (g) Grot. L. 2. c. 14. §. 14. dict. Disp. de regim. usurp. §. 63. (h) L. 6. §. 3. D. de negot. gest. (i) Dict. Disp. §. 62.

fuscitari finito usurpatoris imperio non possunt *k*. Theodosius, & Arcadius, cæso Maximo usurpatore, legem publicarunt, ut ea non valerent, quæ contra jus rescriptis: legitimis ejus rescriptis minime impugnantis *l*.

Aliquando sine clade reipublicæ rescindi acta non possunt; adeoque tutius tunc est, ea ratihabere *m*. FLORUS de actis Syllæ ait, *Lentalum tanti vini acta rescindere parasse, si tamen posset sine magna clade reipublica*. Sic Aratus cum animadverteret, absque difficultate possessoribus, qui tyrannorum violentia possessiones amiserant, satisfieri, & præsentibus possessoribus, qui bona fide eas acquisiverant, adimi non posse, pecunia sua pretium antiquis possessoribus solvit, ne præsentibus possessoribus, qui causam a tyrannis habebant, eas adimeret *n*.

§. DCL. *Secundo* jus imperii desinit sablato populo: desinit autem populus *1*. si totus interit, *v. g.* peste, chasmate, *o*: *2*. si bello victus in potestatem victoris, redigitur, vel per deditioem non conditionatam hostis arbitrio subicitur *p*: *3*. si species populi desinit *q*.

Desinit autem species populi, si in provinciæ formam redigitur *r*: quia etsi propriam civitatem constituat ille populus, etsi suo jure, suisque legibus utatur, non tamen jure proprio id facit, sed ex arbitrio victoris: adeoque utitur legibus ut alienis, quippe ex re, & sententia superioris. Quod late Pares explicavit *s*.

n. 1.

(*k*) Dict. Disp. §. 65. Vid. Lib. seq. c. 3. (*l*) Bodin. d. 1. (*m*) Bodin de republ. L. 2. c. 5. p. m. 281. ubi plurima exempla asfert. Clapm. de arcan. dom. L. 3. c. 17. (*n*) Plut. in Arat. c. 11. Cic. de offic. L. 2. c. 23. (*o*) L. 2. c. 9. §. 4. 5. & c. 5. §. 32. (*p*) Grot. L. 2. c. 5. §. 31. (*q*) Grot. L. 2. c. 9. §. 6. (*r*) Grot. L. 2. c. 9. §. 6. (*s*) In Auton. jur. gent. c. 15. §. 1. & 7. idque exemplis Probat c. 15. §. 16. 17.

n. 1. Non autem populus mutatur, adeoque nec species populi desinit, 1. si plures liberi populi unius imperio se submittunt, salva singulis summa potestate; quod olim civitates Græciæ, hodie civitates Belgii fecere *. Idem dicendum, si idem rex ex diverso jure pluribus regnis imperat. Ita Carolus V. & imperium Germaniæ tenuit, & regna Hispaniæ: Angliæ Rex summo jure præest & Angliæ, & Scotiæ, & Hybernæ, &c. Nec 2. si populus vicino populo quædam consensu suo indulget, & quædam promittit, etiam quæ ad imperii rationes pertinent *. Nec 3. si populus inæquali fœdere jungitur alii populo γ. Nec 4. si populus feudi jure ab alio populo imperium tenet z. Nec 5. si censum solvit *. Nec 6. si forma saltem imperii mutatur; uti si status democraticus mutatur in monarchicum b. Nec 7. si populus alias sedes quarit, adeoque civitatem deserit, sive ob inediam, sive ob alia mala c. Nedom mutatur populus, si pars populi migraverit, v. g. si coloniæ alio mittuntur: hæ enim si novas sedes occupant jure, & nomine suæ civitatis, manent pars ejusdem populi; si proprio nomine, novus fiunt populus d, nec præter reverentiam quandam, aliquid matrici debent . 8. In divisione imperii f.

n. 2. Quæri solet, an imperium mutetur per surrogationem alterius imperii? Occasionem dedit huic quæstioni surrogatio Imperii Germanici facta in jus Imperii Romani. Grotius x existimat, populum Romanum eundem esse, qui olim fuit, & imperium quoque penes eum mansisse; adeoque Carolum Ma-

gnum

(*) Grot. L. 1. c. 3. §. 17. num. 2. cap. 9. §. 9. (ii) Grot. L. 2. cap. 9. §. 9. (x) Grot. d. cap. 3. §. 17. num. 1. & §. 16. (y) dict. cap. 3. §. 21. (z) d. c. 3. §. 23. (a) d. c. 3. §. 22. (b) Grot. L. 2. c. 9. §. 8. (c) Grot. L. 2. c. 9. §. 7. (d) Grot. L. 2. c. 9. §. 10. (e) Id. L. 1. c. 3. §. 21. n. 1. (f) Id. L. 2. c. 9. §. 10.

gnum ex nova electione jus Imperii Romani acquisivisse, idque distinctum esse ab imperio, quod in Francos habuit: diviso autem Francorum populo placuisse populo Romano, quo certius præsidium haberet, regem non proprium sibi sumere, sed eum, quem Germani fecissent, &c. At in ipso commentario demonstrabimus Carolum M. non ex electione populi, sed jure belli Imperium Romanum acquisivisse, ac illud in Regnum Germanicum transfuisse; adeoque omnino imperium occidentis per hanc surrogationem mutatum fuisse.

S E C T I O II.

De Successione naturali in regnis.

§. DCLI. DIXIMUS, (§. 626.) deferri imperium vel personæ, vel *familiæ*. Si familiæ defertur, regnum dicitur successivum, quia ex dispositione deferentium omnes descendentes primi acquirentis ad successionem vocantur; qui proinde jus imperii per patrem habent, etsi non a patre.

Quis vero ordo succedendi inter hos descendentes obtineat, varie disceptari solet. Equidem ante omnia lex delationis, & quid de succedendi modo, ac ordine pactum est, inspici debet, & juxta illa pacta lites de successione familiæ decidendæ sunt *b*.

Si nihil circa successionem a deferentibus statutum est, naturali jure obtinet *successio linealis agnatica*: adeoque succedunt 1. liberi legitime nati, & inter eos 2. soli masculi; 3. inter masculos unus tantum, & quidem primo genitus, ac 4. ejus descendentes masculi. Hac linea extincta 5. vocatur secundo geni-

(*b*) Grot. Lib. 2. cap. 7. §. 14. & seq. & §. 24. Vid. infra §. 650.

nitus, ejusque descendentes, cum eadem prærogativa sexus, & ætatis; & sic porro.

§. DCLII. PRIMO igitur succedunt *liberi* (non collaterales, nec ascendentes ⁱ) *legitime nati*, adeoque ex justis nuptiis concepti, utpote per quas solas partes certus redditur etiam jure naturali [§. 173.] Nec interest, an hi liberi ante, vel post dignitatem patris nascantur: liberi enim succedunt in omne jus, quod pater tempore mortis habuit ^k.

Non ergo 1. succedunt liberi *ex concubina nati*; quia ea lege femina cum mare cohabitavit, ne de familia, ejusque juribus participes, adeoque ne liberi succedant ^l: nec 2. liberi ex legitimo matrimonio nati, si id ea conditione contractum sit, *ne liberi succedant* (§. 738.): 3. nedum spurii, quia certitudo patris hic cessat (§. 173.): 4. nec illi, qui contra leges regni nati sunt, uti si solennitates negligantur, quæ legibus regni præscriptæ sunt; partus enim tunc suppositus præsumitur [§. 638.]: 5. nec adoptivi; non enim sunt pars familiæ naturalis ^m, cui soli populus imperium detulit.

§. DCLIII. SECUNDO, liberi illi non promiscue ad successionem vocantur, sed, soli *masculi* ⁿ; imperium enim sua natura virile esse officium, alibi probavimus. Sane, præcipua pars imperii est, armis defendere subditos contra injurias extraneas, vix autem est, ut femina bello præesse possit.

Feminae igitur a regnorum successione ipsa ratione naturali excluduntur ^o: nisi in prima delatione, vel pacto dictum sit, ut feminae quoque succedant. Quo tamen casu feminae non succedunt nisi extinctis omnibus masculis, qui ex familia primi acquirentis

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot.

H h tis

(i) Grot. L. 2. c. 7. §. 15. (k) Grot. L. 2. cap. 7. §. 28. 29. (l) Vid) supra §. 173. n. 7. seq. (m) Grot. L. 2. cap. 7. §. 16. (n) Vid. Diss. procem. VI. §. 44. 45. Grot. L. 2. c. 7. §. 17. (o) Grot. L. 2. c. 7. §. 25.

tis superflunt; adeoque feminæ non nisi in subsidium admittuntur, si scilicet masculi non amplius existant, *p*: idque jure feudali quoque ita decisum est, *q*.

§. DCLIV. TERTIO, alibi probavimus, regna sua natura esse *individua*; cum igitur non omnes masculi succedere possint, naturale est, ut *primogenitus* succedat, utpote qui tempore prior est, *r*.

§. DCLV. QUARTO: naturale est, ut præmortuo primogenito *ejus descendentes* succedant, cum eadem prærogativa sexus, & ætatis: certum enim est, primogenito jus eventuale succedendi quæsitum esse. Hoc jus, uti omnia alia jura familiæ in hærenti, transire ad suos liberos, qui proinde subeunt in locum patris, ejusque jure succedunt.

§. DCLVI. Deficiente linea primogeniti masculina, QUINTO succedit *secundo genitus*, *ejusque descendentes*, cum eadem sexus, atque ætatis prærogativa, ac eodem transmissionis jure. Secunda linea extincta, eodem ordine, & jure, succedit tertia linea: & sic porro.

§. DCLVII. Deficientibus omnium linearum masculis definit imperium, & redit ad deferentes (§. 638.): nisi etiam feminis delata sit successio *u*; quo casu idem ordo succedendi obtinet, qui in masculis.

Nimirum, succedunt liberi *ex justis nuptiis* nati, soli *masculi*, ac inter eos *primogenitus*, ejusque descendentes masculi; iisque extinctis secundo ex femina genitas, cum eadem sexus, & ætatis prærogativa, &c.

n. 1. Quæri solet, si extinctis omnium linearum ma-

(*p*) Grot. L. 2. c. 7. §. 27. Vid. Diff. procem. VI. §. 45. (*q*) 1. Feud. 6. §. pen. 1. Feud. 8. §. fin. 2. Feud. 17. & 30. (*r*) Grot. L. 2. c. 7. §. 14. & 18. (*s*) Grot. L. 2. c. 7. §. 30. seq. Diff. procem. VI. §. 42. nu. 4. (*t*) Grot. L. 2. c. 7. §. 22. (*u*) Grot. L. 2. cap. 7. §. 22.

masculis jus feminarum iacipit, cui femina regnum
debeatur; an ei, quæ novissimo regi proxima fuit,
an ei, quæ primo acquirenti?

n. 2. Equidem alii eam præferri, ajunt, quæ pri-
mo acquirenti proxima fuit, cum suis descendenti-
bus; alii eam, quæ proxima fuit ultimo possessori.
Alii distinguunt inter filias ultimi possessoris, & re-
liquas feminas: Illas propter jus actuale, quod pa-
ter in eas transmittit, feminis omnibus priorum li-
nearum præferendas esse; at si filia non sit, inter
reliquas ejusdem familiarum feminas eam præferri debere,
ajunt, quæ primo acquirenti proxima fuit.

n. 3. Secunda opinio usu gentium magis obtinet,
cujus rationes in commentario exponemus *. At-
que hoc principio nititur Sanctio pragmatica circa
successionem Austriacam publicata.

§. DCLVIII. Hic succedendi ordo etiam obtinet
in regnis bello quæsitis: neque enim plus jus ha-
bet imperans in populum devictum, quem populus
victor suo imperio junxit, quam in hanc ipsum.

§. DCLIX. Cæterum, ordo hic pactis primorum
disponentium varie mutari potest. Hinc 1. ita de-
ferri potest imperium, ut omnes liberi simul suc-
cedant, etiam feminæ; eoque regnum sit dividuum: 2.
ut gradu proximior succedat; quæ successio GRO-
TIO dicitur hæreditaria: 3. ut ætate potior suc-
cedat, ut in majoratu: 4. ut feminæ prioris lineæ
præferantur masculis posterioris lineæ, quæ successio
GROTIO dicitur linealis cognatica.

§. DCLX. Quæritur, quis in dubia successione
iudex sit? an populus, an rex, an vero jure belli.

H h 2

res

(*) Vide Comment. ad Grot. L. 2. cap. 7. §. 3. pro-
pos. 17. (y) Dissert. Grot. L. 2. c. 7. §. 25. Conf. Diss.
procem. VI. §. 41. (z) Grot. L. 2. c. 7. §. 14. (A) Grot.
ibid. §. 17. vid. Diss. procem. VI. §. 40. & 42. (b) d.
§. 42. n. 5. (c) Grot. L. 2. c. 7. §. 25. Conf. Diss. procem.
VI. §. 41.

484 *Diff. Proæn. XII. Lib. VI. Cap. III. Sæct. II.*
res decidi debeat? Resp. inter contententes non nisi
jus belli obtinet *a*.

§. DCLIX. Denique norandum est, forma suc-
cessionis vi, vel dolo mutata, jus succedendi semel
quæsitum legitimis successoribus auferri non posse;
neque longi temporis possessionem usurpatoribus jus
aliquod tribuere.

§. DCLXII. Hactenus egimus de successione in
Imperio, adeoque in regnis, & principatibus; at
quia princeps *privata* quoque *bona* habet, quæritur,
quomodo in his succedatur? Resp. eodem modo, ut
in hæreditate privata.

Insignem utilitatem hæc res habet, quando alius
est successor in principatu, alius hæres defuncti: a-
criter enim disputari solet, quidnam ad hæreditatem
allodiam pertineat, quid vero successor *sibi* reser-
vare possit.

§. DCLXIII. Dicimus igitur, ad hæredem allo-
diale omnia pertinere, quæ ad defunctum jure
privato pertinere, non ut ad principem *e*.

Hinc jam constat, hæredem allodiam non posse
petere *i*. ea; quæ in ipsius principatus usum im-
pensa sunt; quia ex redditibus publicis impensa vi-
dentur, adeoque ex debito *f*.

§. DCLXIV. Nec *z*. ærarium, *i. e.* quicquid ex
collectis, tributis, accisis, vectigalibus, &c. colligi-
tur *g*; nam hujus saltem curam habuit defunctus *h*;
quod ergo defuncti non fuit, nec ad hæredem transit *i*.

§. DCLXV. Neque *3*. sumtus funebres; idque
octo rationibus probat PARENS *k*.

§. DCLXVI.

(*d*) Grot. L. 2. c. 7. §. 27. Par. Disp. de test. princ.
tit. 2 § fin. (*e*) Cocceji Consil. 7. disp. 1. num. 10. disq.
7. num. 20. (*f*) Cocceji Consil. 7. disq. 6. num. 2. &
seq. num. 18. seq. disq. 7. num. 21. seq. idque exemplis
demonstrat. num. 52. seq. (*g*) Ibidem num. 12. 13. c. disq.
6. num. 11. seq. (*h*) dist. disq. 6. num. 11. seq. (*i*) Ib.
num. 27. seq. (*k*) In part. I. consil. 7. disq. 7.

§. DCLXVI. Neque 4. ea, quæ ex destinatione prædecessorum Principatui propria facta sunt: uti (a) provinciæ noviter acquisitæ, & territorio pactis familiæ incorporatæ l: (b) pretiosa, quæ nunquam divisa fuere cum hæredibus allodialibus m: (c) equi (vulgo *der Marstall*) aulæ (*die Tapeten*), cimeliarchium, numismata, (*Medaillen-Cammer*), Bibliotheca, &c. nisi privata pecunia, & ad privatos usus hæc comparata sint n: (d) tormenta, & omnisque apparatus bellicus arcium, urbiumque *Ceschutz, und Munition in denen Vestungen und Städten*): (e) mulctæ, quæ mortuo principe dictatæ fuerunt p.

C A P U T I V.

De Processu naturali inter Privatos.

§. DCLXVII. **J**URE naturali regula perpetua hæc est: *concesso jure, concessam etiam wideri facultatem jus illud defendendi contra injurias aliorum.*

Instituti civitatibus singuli cives jus vi privata se defendendi, in civitatem transtulerunt: adeo ut nemini jus sit vi agendi, sed soli civitati arbitrium competat; id enim ex civium pacto necessario sequitur. Subditi igitur non nisi in *judicio* lites suas dirimere possunt.

§. DCLXVIII. *Judicium* est causæ controversæ apud judicem disceptatio q.

H h 3

§. DCLXIX.

(l) Dict. disq. 7. num. 5. seq. num. 41. seq. (m) num. 14. seq. num. 39. (n) Ibid. num. 31. seq. (o) Ibid. num. 34. seq. num. 46. (p) Dict. consil. 7. disq. 8. (q) C. 4. X. de judic.

§. DCLXIX. Personæ, quæ constituunt iudiciū, sunt 1. iudex, 2. actor, 3. reus: accedunt 4. obutilitatem eorum, qui ipsi se defendere non possunt, vel nolunt, Procuratores, & Advocati.

§. DCLXX. JUDEX est, qui causam controversam publicâ auctoritate decidit: & non tantum *habilis*, sed & *competens* esse debet.

§. DCLXXI. Competens autem est iudex, i. e. persona, res, & causa, iudicis jurisdictioni subiecta est 1. *ratione domicilii*: quod constituitur vel per nativitatem, vel per habitationem certo in loco, animo perpetuo ibi consistendi institutam. In hoc foro reus ex omnibus causis conveniri potest.

2. *Ratione rei sitæ*, ubi tantum actiones reales, non personales, instituuntur.

3. *Ratione contractus, & quasi contractus*, quando nimirum reus ex suo promisso, vel quia cum iactura alterius locupletior factus est, convenitur.

4. *Ratione delicti, vel quasi delicti, &c.* si reus intra fines illius jurisdictionis deliquit, vel quasi deliquit, id est dolo, vel culpa jus alterius læsit. In hoc foro conveniri possunt omnes delinquentes, etiam principes extranei, apanagiati, & extranei: immo legati, clerici, absentes, &c.

5. *Ex prorogatione jurisdictionis*: si is, qui jurisdictioni iudicis non subest, sponte se, suamque causam, ejus arbitrio submittit.

Non vero iudex fit competens 6. propter connexitatem causæ, vel 7. quia persona est miserabilis, aut 8. in dignitate constituta, &c.

§. DCLXXII. ACTOR dicitur is, qui jus suum in iudicio persequitur.

REUS est, contra quem actio intentatur; adeoque

(r) Lauterb. Comp. pag. 98. (s) Lauterb. Compend. pag. 100. seq. Tot. tit. D. de jurisdictione. (t) Lauterb. Compend. pag. 56.

que qui jus alienum penes se habet, vel jus alterius læsit *.

Aliquando reus, qui vicissim aliquid ab actore debetur, huic reconveniendo litem movere solet x.

§. DCLXXIII. PROCURATORES sunt, qui processum vi mandati instituunt, & dicuntur domini litis y: si ab universitate constituuntur, dicuntur *Syndici* z; si a tutore, vel curatore, actores vocari solent .

ADVOCATI dicuntur, qui pro aliis postulant, id est qui alterius jura in judicio defendunt, & litigantibus patrocinium præstant b.

§. DCLXXIV. Cum vero judicia cum effectu exerceri non possint, nisi partes sua argumenta judici exponant, & plenissima causæ cognitio præcedat, sponte sequitur, id sine ordine fieri non posse.

§. DCLXXV. Alius autem est ordo in causis civilibus, alius in causis criminalibus.

Regula autem generalis in utroque processu est, quod *judex omnia ea permittere debeat, quæ ad defensionem juris tum actoris, tum rei, sunt necessaria.*

§. DCLXXVI. PROCESSUS CIVILIS tribus partibus absolvitur: 1. iis, quæ præcedunt judicium: 2. iis, quæ fiunt in judicio a litis contestatione usque ad sententiam: 3. iis, quæ sequuntur judicium.

§. DCLXXVII. Primo igitur, antequam inchoetur judicium, actor adit judicem, eique **ACTIONEM** proponit, sive verbis, sive scriptis: atque hæc propositio vocatur *libellus* c.

H h 4

n. 1.

(*) Lauterb. Compend. pag. 98. (x) Lauterb. pag. 25. in fin. & DD. ab eo allegati pag. 176. in fin. Struv. tit. de compensat. §. 32. ibique Mullerus. (y) Tor. tit. D. de procurat. (z) Tor. tit. D. quod cujusque universitat. nom. (a) §. fin. Inst. de curat. Pat. Hypomn. Inst. cod. tit. §. 8. (b) Tor. tit. D. de postulando. (c) Tor. tit. D. de edend. ibique Lauterb.

n. 1. **ACTIO** autem in genere definitur *facultas persequendi jus nostrum in iudicio*.

n. 2. Cum autem jus aliquod nostrum esse possit vel ex statu hominum, vel ex dominio, vel ex obligatione personæ; **PRIMA** & generalis actionum divisio hæc est, quod sint vel præjudiciales, vel reales, vel personales.

n. 3. **PRÆJUDICIALES** sunt, quæ pro defendendo *statu hominum naturali*, nimirum *libertatis, familiæ, vel civitatis* dantur: de quibus supra egimus *d*.

n. 4. **REALES** jure naturæ sunt, quibus quis ait rem suam esse; indeque agit contra possidentem ut restituat: quæ actiones jure Romano *vindicationes* dicuntur *f*, seu *petitiones* *g*.

Not. Præter *dominium* (cujus species est *hereditas*) alia *iura in re* natura cognita non sunt: adeoque *actiones reales*, quæ præterea jure Romano dari solent, (ut actio *confessoria*, *negatoria*, *Serviana*, & *quasi-Serviana*, *hypothecaria*, ac *rei vindicationes utiles*, &c.) sunt inventum *juris civilis*.

n. 5. **PERSONALES** actiones sunt, quibus ex obligatione personæ creditor tantum agit contra personam debitoris, ut aliquid vel faciat, vel præstet *h*.

II. Actiones dividuntur in *universales*, quo pertinet *hereditatis petitio*: vel *particulares*, ut reliquæ.

III. In *rei persecutorias*, quibus persequimur id, quod e patrimonio nobis abest; vel *pœnales*, quibus

ad

(*d*) §. 119. 129. 145. 161. (*e*) §. 1. 2. & 3. *Inst. de act.* L. 25. *D. de oblig. & act. Conf. supr. §. 250. & 347.*
 (*f*) *Tot. tit. D. de rei vindicat.* (*g*) L. 28. *D. de obligat. & act.* (*h*) *pr. Inst. de act.* L. 25. *D. de obligat. & act.* (*i*) L. 11. *de rei vindic. Lauterb. Compend. pag. 624.*

ad pœnam agimus : quid autem sit pœna, supra exposuimus k.

IV. In *transitorias ad heredes* : quo pertinent omnes actiones etiam pœnales, nisi jus personæ detuncti cohæreat : & in *heredes non transitorias*, de quibus supra egimus l.

V. Aliæ sunt actiones, quæ ex *pacto nostro* oriuntur : aliæ, quæ est *pacto tertii* ; quo referri debent actiones de peculio, quod jussu, tributoria, exercitoria, institoria, &c. m.

VI. Aliæ actiones sunt *simplices*, aliæ *duplices* n, In *prioribus*, alius est actor, alius est reus : in *posterioribus*, uterque actor est, & uterque reus, quo pertinent actiones familiæ erciscundæ o, communi dividundo p, & finium regundorum q ; item interdictum uti possidetis r.

VII. Aliæ sunt *directæ*, aliæ *contrariæ* : illa creditori ex promisso, hæ debitori, qui impensas, &c. fecit s. Alio sensu dividuntur in *directas*, & *utiles* : illæ ex verbis legis, hæ ex ratione legis oriuntur t.

VIII. Aliæ, quibus *solidum* consequimur, aliæ, quibus *minus* ; ut in actione tributoria, de peculio, ed in rem verso, exercitoria, institoria, &c. omnibusque illis actionibus, quæ per compensationem, vel deductionem impensarum, &c. minuuntur u.

IX. Aliæ sunt *ordinariæ*, aliæ *extraordinariæ*, quæ Jctis Romæ interdictorum nomine veniunt, quibus non jus vindicamus, sed factum possessionis v.

D. Dan

(k) L. 35. D. de obligat. & act. Lauterb. Compend. pag. 623. (l) Conf. §. 1. Instit. de act. & Lauterb. Compend. pag. 623. (m) Tot. tit. Inst. quod cum eo, qui in al. potest. (n) Lauterb. Compend. pag. 623. (o) L. 44. §. 4. de famil. ercisc. (p) L. 2. §. 1. D. commun. divid. (q) L. 10. D. fin. reg. (r) L. 1. §. 1. L. 2. pr. & §. 3. D. §. 1. fin. Inst. de interdict. (s) Parent. Hypomn. Inst. tit. de obligat. §. 8. Lauterb. Compend. pag. 622. (t) Ibid. (u) §. 36. Inst. de act. (v) Rubr. de interdict. seu extraord. act. Conf. Lauterb. Compend. pag. 623.

X. Dantur quoque actiones *mixte*, tum ex actionibus *realibus*, & *personalibus*; tum ex actionibus ex delicto, & rei persecutoriis: ideo autem *mixte* dicuntur, quia cum jure naturæ distinctæ sint præstationes, ex jure in re, & ex obligatione personæ, item ex delicto, & rei persecutione, ideo separatis actionibus hæ præstationes peti deberent. Jus Romanum compendii causa constituit, ut utraque præstatio una actione peti possit.

VI. Præterea jure Romano ob utilitatem publicam quædam divisiones actionum introductæ sunt. Nimirum, 1. quod aliæ dicantur *civiles*, aliæ *Prætorie*: 2. quod aliæ dicantur *bonæ fidei*, aliæ *stricti juris*, aliæ *arbitrariæ*: 3. quod aliæ sint in *simpulum*, aliæ in *duplum*, &c.: 4. quod quædam sint *perpetuæ*, quædam *temporariæ*: 5. quod aliæ sint *noxales*: 6. quod quædam *in rem scriptæ*, quæ licet sua natura personales sint, rem tamen sequuntur, ut actio quod metus causa, actio aquæ, & aquæ pluviz arcendæ, actio ad exhibendam, noxales actiones, & quædam interdicta.

§. DCLXXXVIII. REUS respondet, & vel confert litem, vel litem contestatur. *Differt*, opponendo exceptiones dilatorias, & litis ingressum impediennes. *Litem contestatur* si affirmat (affirmare autem etiam videtur qui opponit exceptiones peremptorias, & litis finitæ), vel negat litem.

§. DCXXXIX.

(1) Lauterb. Compend. pag. 623. (2) *Ib.* pag. 625. (3) *Ibid.* pag. 621. (4) *Ibid.* pag. 625. Grot. L. 2. c. 1. l. 5. 11. (5) Lauterb. d. p. 625. (6) *ibid.* pag. 626. (7) Tor. tit. D. de noxal. act. (8) Struv. Exerc. XLVI. §. 63. (9) L. 1. l. 9. §. 8. D. quod met. caus. (10) L. 12. D. de aqua, & acq. pluv. arc. (11) L. 5. pr. §. seq. D. ad exhib. (12) L. 11. 12. 13. 28 D. de noxal. act. L. 27. §. 3. fin. D. de rei vindicat. (13) L. 1. §. 13. D. de interd. (14) De quibus vide Lauterb. Comp. p. 609. & 611. (15) *Ibid.* pag. 611.

§. DCXXIX. Judicium igitur demum constituitur per *litis contestationem*, quæ est iudicii suscepti utrimque facta professio. Et 1. est vel *affirmativa*, si reus affirmat actoris intentionem; vel *negativa*, si eam negat: 2. vel *generalis*, si reus in genere negat narrata prout narrantur; vel *specialis*, si ad singula actoris capita respondet.

§. DCLXXX. ACTOR replicat, & Reus duplicat: sed & ulterius procedere partes possunt, si ad defensionem juris id necessarium existiment, at civitatum moribus vix ultra proteditur, nisi nova quædam in duplicis exposita esse appareat.

§. DCLXXXI. Cum reus sæpius intentionem actoris, actor vero exceptionem rei neget, necessario affirmanti injungi debet probatio, si enim duo de facto disceptant, naturali ratione, iudex decidere nequit, nisi factum illud ab asserente certum reddatur.

n. 1. Probatio est actus, quo litigantes iudici de facto controverso, vel de re dubia fidem faciunt.

§. DCLXXXII. Probatio fit I. per *testes*: equidem certitudo omnimoda de factis, & rebus dubiis, ex dictis testium natura haberi nequit, utpote cum omnes errare possint; at moraliter pro certo haberi debet quod in vita civili pro certo haberi potest, & solet.

Quando igitur plures testes, de quorum integritate constat, circa idem factum consentiunt, hunc consensum efficere vix potest nisi una veritas: atque hoc sensu in duorum, vel plurium ore veritatem consistere, propitio jure asseri potest; quod & utriusque fœderis sacri auctoritas, & consensus gentium firmat.

§. DCLXXXIII.

(o) Ibid. pag. 95. (p) Ibid. pag. 96. (q) Ibid. p. 613.
(r) L. 12. in fin. D. de probat. Lauterb. Compend. tit. de probat. (s) Tor. tit. D. de testib. ibique Lauterb. (t) Quod uberius exponit Par. in Disp. de probat. negat. c. 1. §. 5. seq. Conf. Jus meum controv. tit. de testib. qu. 1.

§. DCLXXXIII. II. Per *instrumenta*, id est, per scripturas tales, quæ fidem facere possunt judici de re controversa *u.*

§. DCLXXXIV. III. Per *jusjurandum*: quod vel est *voluntarium*, quod pars parti defert vel in judicio, vel extra judicium; vel *necessarium*, quod iudex defert actori, vel reo *x.*

Hic probandi modus naturali ratione nullam certitudinem infert; infinita enim exempla perjuratorum extant: adeoque assertio non per se probat, sed ex partium consensu, qui vel alterius conscientie litem decisionem committunt *y*; vel adeundo iudicem eisdem arbitrio relinquunt, an; deficiente plena probatione, vel actori suppletorium, vel reo purgatorium juramentum deferre velit *z.*

Not. Præstito juramento non amplius quæritur, an jurans verum juraverit? sed an juratum sit? *a.* Adeo ut deferens nec prætextu perjurii litem resuscitare valeat *b*: etsi fiscus pejerantem de perjurio reum facere possit *c.*

§. DCLXXXV. IV. Per *confessionem*: si scilicet causa sit civilis: in criminibus enim confessio sola non sufficit ad condemnationem *d*; immo nec ad torturam *e*, sed de corpore delicti constare debet *f*: confessione enim sua nemo facere potest delictum, ubi delictum non est *g*; sed præterea indicii vestita esse debet *h*, maxime in delictis occultis *i*. Hinc sola

con-

(*u*) Tot. tit. D. de fid. instrum. & Lauterb. Compend. pag. 425. (*x*) Tot. tit. D. de jurejur. & Lauterb. Compend. pag. 176. (*y*) L. 26 §. fin. D. de jurejur. (*z*) d. L. 26. & L. fin. D. de jurejur. in lit. (*a*) L. 5. §. 2. L. 9. §. 1. L. 28. §. fin. L. 29. D. eod. (*b*) L. 21. D. de dol. mal. (*c*) Vid. Jus meum controvers. tit. de jurejur. §. 52. (*d*) Carpz. Prax. crim. part. 3. q. 126. n. 14. & part. 2. qu. 57. n. 77. part. 3. qu. 149. nu. 14. (*e*) Carpz. part. 2. q. 72. n. 52. part. 1. q. 16. n. 1. (*f*) d. q. 16. n. 1. 2. 3. (*g*) Carpz. part. 2. q. 57. n. 77. d. qu. 60. n. 5. (*h*) Carpz. p. 2. q. 60. n. 6. 18.

confessio adulterii non sufficit ad pœnam mortis discernendam, nisi vel uterque fateatur, vel aliunde probatum sit: correo ergo fugiente, ad mortis; pœnam contra confitentem procedi non posse, ajunt &. Pœna tamen extraordinaria ejusmodi confitenti potest inferri 1.

Omnium autem minime confessio illa præjudicium facit tertio: si proinde mater se adulteram fateatur, confessio ejus non nocet liberis ^m, nisi alio modo adulterium probetur.

n. 1. Quæritur, an confessio vi, metuque extorta probet contra confitentem? Negatur, si vi, vel metu injusto confessio illa elicitur; vis autem non injusta, nec metus injustus legibus visus fuit, si quis quæstioni subjectus fateatur: positus, nimirum, terminis habilibus, de quibus late agunt rerum criminalium Doctores ⁿ. Quamquam negari nequeat, æquitati naturali magis convenire, reum, qui iudiciis gravatus est, pœna mulctare extraordinaria. Nam 1. confessio, quæ per torturam elicitur, non est spontanea, sed vi extorta, adeoque moralis certitudo nulla hic subest. Quod 2. ipsæ leges etiam invitæ agnoscunt; quia requirunt ratificationem rei post aliquod tempus factam: & 3. si revocat, reiterare jubent quæstionem; repetitione autem opus non esset, si confessio illa fidem faceret: sed & 4. post tertiam revocationem reum absolvunt, certissimo iudicio, confessionem vi extortam crimen non probare. Sane, 5. in causis civilibus, etsi gravissimis, & ubi de salute totius familiæ agitur, res dubiæ juramento rei purgatorio deciduntur; multo magis igitur id
in

(k) Ib. q. 72. n. 52. qu. 60. nu. 6. seq. & n. 30. (l) Carpz. par. 2. q. 60. n. 34. 35. 36. & q. 81. n. 59. (m) Argum. L. 29. D. de probat. L. 1. §. 8. D. de agnosc. & al. nd. liber. (n) Tot. tit. D. de q. Carpz. Prax. crim. par. 3. qu. 127. seq.

In criminibus dubiis observari deberet. Neque 6. credendum est, impunita mansura crimina: nam semper Deum vindicem habebunt. Immo 7. nulla proportio est in levioribus delictis inter pœnam lege statutam, & quæstionem: fur enim, adulter, &c. moribus nostris morte non puniuntur, sed rei ad operas publicas damnantur; durior igitur hoc casu esset modus probandi ipsa pœna, Nec 8. negari potest, incertum admodum hunc esse probandi modum: quotidiana experientia docet, multos innocentes, metu dolorum, ac infamiæ, crimina falsos esse, quod nunquam commiserunt; & e contrario plurimos reos quæstionem sustinuisse, & pœnam, ut nocentes, evasisse *p.* Hinc 9. consultius esse, puto, omnem eliminare torturam, & iudiciis gravatos pœnis extraordinariis subjicere, vindictam vero justo Dei iudicio relinquere. Nam 10. satius esse existimo, decem absolvere reos, quam unum condemnare innocentem. Hinc 11. sunt, qui a tyrannis originem cepisse quæstionem, ajunt, & nominatim eam Nimrodo tribuit **POLIDORUS VERGILIUS** 9. Temporibus reipublicæ Romani non nisi servos quæstioni subiciebant. Apud Arragones, & Britannos receptam non esse, constat.

§. DCLXXXVI. *V. Per sortem.* Variæ fortis species sunt, quibus justitiam causæ partes probare olim solebant. Nimirum, *I.* per ignem, *II.* per aquam, *III.* ad crucem, *IV.* per duellum, &c. De quibus scriptores imprimis mediæ ævi exempla suppeditant.

§. DCXXXVIII.

(o) Carpz. par. 3. q. 112. num. 5. 6. 7. (p) Carpz. d. q. 117. n. 5. & 7. (q) De rer. inventor. L. 2. c. 3. Add. Carpz. d. q. 117. n. 3. (r) L. 12. D. de qu. tot. tit. D. eod. (s) Gomez. Tom. 3. resol. c. 13. Thom Schmid. de republ. Angl. c. 27. (t) Vid. Gonzalez ad Decret. L. 2. t. 19. cap. 4. pag. 349. n. 11. & L. 4. t. 15. pag. 216. n. 1. Mader. de duello pr. pag. 7. 11. 44. 64. 86. 95.

§. DCLXXXVII. Ad probationem per **IGNEM** pertinet ea, quæ fiebat *candente ferro*. Modum procedendi inveni in diplomate quodam antiquissimo ex Archivo Halberstadiensi desumpto.

Actor in iudicio provocabat ad iudicium *candentis ferri*; & iudex, quia aliter veritas haberi non potuit, id decernebat. Manui *ferrum candens* in ecclesia præsentibus partibus, iudicibus, & sacerdotibus, includebatur, & diligenter manus ejus consignabatur. Tertio die iudex, & partes, in eadem ecclesia convenerunt; manus detegebatur, & cum illæsa appareret, rei causa ceciderunt; iudex superior, ad quem rei provocarunt, cum inspecta manu nullum ignis vestigium invenisset, confirmavit priorem sententiam *.

Aliquando is, qui jus suum probare nitebatur, *vomeris ignitos* nudis pedibus calcabat: & pro gravitate indiciorum super novem, vel duodecim vomeribus nudo pede pressis incedebat *. Exempla occurrunt apud CÆSARIUM †, CRANTZIUM ‡, GONZALEZ §, &c.

Aliquando probaturus *carbones ardentis* in manibus tenebat: quo modo Montanus archi-præsul Tolletanus ab adulterii indicii se purgavit †.

§. DCLXXXVIII. Purgatio per **AQUAM** diversis fiebat modis †.

De veneficio suspecta ad profluentem devehitur aquam, & certo modo vincta, & supina in aquas conjicitur; si submergitur, dimittitur, si supernatat, pro rea habetur †.

Alia

(*) De iudicio candentis ferri vid. Gonzalez ad c. 3. X. de vulg. probat. num. 4. in fin. (z) Du Fresne Glossar. voc. vomeres. (y) De miracul. L. 10. c. 35. (z) De Vandal. L. 8. c. 3. (a) Add. c. 3. n. 4. (b) Marian. Hisp. L. 4. c. 6. (c) Vid. D. Zetzke Disp. de purgatione vulgari. (d) Conf. Schroeter. Disp. de lamiis. Ziegler Nor. ad lus Canon. pag. 913. Zetzke d. l.

496 *Dis. Proœm. XII. Lib. VI. Cap. IV.*

Alia est ratio purgandi per *aquam fervidam*, quando vel ore calidam hauriebant aquam *e*, vel ferventi aquæ manum, vel brachium immittebant *f*. Alios modos vide apud SETSKE *Disp. de purg. vul.*

Aliquando propinabatur suspectis *aqua amara*, seu maledicta; quem purgandi modum ipse divinus legislator approbavit *g*.

§. DCLXXXIX. Ad CRUCEM fiebat probatio; quando actor præstito ad crucem juramento expectabat miraculum aliquod, quod de ejus assertione fidem faceret. Mentio hujus probationis fit in legibus Francorum *h*; solennitates præscribuntur in legibus Frisonum *i*; & late hunc probandi modum describunt GRETSCHERUS *k*, LINDENBROGIUS *l*, & GONZALEZ *m*.

§. DCXC. Merito *incerti* hi probandi modi a Deo ipso quodammodo in casu adulterii probati, legibus posterioribus Christianorum sublati sunt: neque negari potest, sacerdotum artificio plerumque rem peccatam videri; illi enim, examinata causa, facile ex circumstantiis judicare de justitia causæ potuerunt. Sane, oblatio partis ad juramentum, & præterea provocatio ad violenta illa purgationis media, fiduciam bonæ causæ satis indigitabant, indeque sacerdotes, vel ardorem ferri temperasse, vel alia arte succurrisse, admodum probabile est. Quoties autem fortunæ res relicta fuit, infinitam hominum multitudinem sine culpæ periisse, exemplo sagarum combustarum apparet.

§. DCXCI.

(e) Vid. *Lehn-Recht*, e. 46. n. 6. (f) Conf. *Sach-sen-Spiegel* L. 13. Ranulph. L. 14. c. 1. Lindenbrog. in *Leg. Longob.* L. 1. §. 9. 29. 30. *Speth im deutschen Advocaten*, Vol. I. pag. 288. (g) Numeror. c. XV. in fin. (h) L. 4. v. 40. L. 3. c. 48. L. 4. in append. 2. c. 33. (i) L. 14. c. 1. (k) De Cruce, L. 2. c. 21. (l) In *Glossar. voc. crux.* (m) Ad decret. L. 2. t. 19. c. 4. pag. 349. n. 11. & L. 4. t. 15. pag. 216. n. 11.

§. DCXCI. Species quoque fortis est DUELLUM: quando nimirum actor, vel reus, justitiam causæ probaturus, ad duellum provocat. Quæri solet, an hic modus probandi sit juris naturalis? Merito id negamus, si probatio alia ratione haberi potest: nam ideo civitates institutæ sunt, ne vi agere liceat; adeoque lites non nisi arbitrio judicis decidi debent.

n. Quid si probatio deficiat, adeoque actor ex defectu probationis causa cadere necessario debet? Hoc casu judicium divinum postulare, id est ad duellum provocare, non iniquum judicarunt gentes plurimæ.

Non autem promiscue, & ob quamlibet causam ad duellum provocare potuere litigantes, sed requirebatur 1. ut *causa* fuerit *gravissima*: unde maxime in causis criminalibus locum habebat; 2. ut *causa* fuerit ambigua, & plene probari testimonio hominum non potuerit; unde prius inquirebatur, an *causa* dubia esset; sed nec in *causa* dubia indistincte ad hoc probandi medium recurrere licebat, sed judices examinabant, an accusator sit honestæ vitæ, & famæ, an indicia quædam contra accusatum sese prodant, &c. 3. ut uterque litigantium juraret, alter, se jure accusare, alter, se injuria accusari: atque omnibus his demum rite perpensis, 4. duellum per sententiam judicis decernebatur. Hinc nemo procedere ad duellum potuit, nisi judicatum esset; nec ullus judex decernere id potuit, nisi qui jus vitæ, & necis haberet: unde in Gallia solus rex id sibi reservavit. Tandem, & 5. Senatus, Sacerdotes, & populus, divinam opem implorabant, ut
Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. I i suam

(n) Aventin. L. 4. pag. 448. (o) Schedius de diis German. pag. 440. Aventin. d. pag. 448. Aligerius, de monarchia L. 2. pag. 186. (p) Bellisar de singul. certam. c. 3. 4. 8. & 12. (q) Mader. de duell. pag. 57. ibique Tholof. (r) Leg. Longobard. L. 3. tit. 23. (s) Mader. de duell. pag. 48. ubi exemplum refert. Ad pag. 69. (t) Bellisar. de singular. certam. c. 6.

suam potentiam recomprobaret, & quæ sua esset justitia, innocenti adesset, victoriamque cœlitus concederet *.

n. 2. Testatur id AVENTINUS x, cujus verba hæc sunt: *Majores nostri magis Deo, quam sibi, confisi, plus divinæ justitiæ, ejusque promissis, quam suo ingenio, aut sapientiæ innitebantur, potius cœlestibus decretis, quam suis opinionibus, stabant: officiis omnibus, atque actis, Numen supremum interesse voluerunt, eaque demum rata haberi, cum divinum auspiciam addixisset; cuncta quasi in theatro superdespectantium in conspectu Dei O. M. geri statuerunt. Et mox: Proinde in causis ambiguis, maxime criminalibus, quæ nullo testimonio hominum probari poterant, ad cœlestia beneficia, ad summam majestatem, quæ falli non potest, tamquam ad arbitrum honorarium, & judicem omnium confugiebant.*

n. 3. Sane, Philippus Galliarum rex speciali constitutione duella hæc permissurus quatuor requisita posuit: 1. ut de crimine agatur, deque eo constet: 2. ut mortis poena in crimen sit constituta: 3. ut alio modo sufficienter probari non possit: 4. ut accusatus per indicia, & verosimiles præsumptiones, suspectus habeatur †.

His igitur requisitis positis nihil iniqui circa duella remanet, si magistratus decernuntur. Nam 1. certum est, casus quosdam contingere, ubi jus actoris est fundatum, sed plene probari nequit: nihil igitur hic obstat, quo minus actor ad defensionem naturalem sui juris, i. e. ad duellum provocare possit. Sane, 2. negari nequit, jure naturæ actorem, deficientem judice, jus suum duello vindicare posse: deficit au-

(*) Aventin. d. pag. 248. (x) L. 4. p. m. 248. (†) Mader. de duell. pag. 47 Bellisari. de singul. certam. Guid. Pap. Decis. 617. usque ad 624. 10. de Lygnano de duello. Conf. Spelmann. in Archæolog. voc. campus.

autem iudex si rem ad statum naturalem remittit, i. e. actorem vindicem sui juris constituit. Et cum 3. Deus inter gentes litigantes sit bellorum arbiter, nihil ob stare video, quo minus in causis privatorum quoque idem Deus arbiter constitui possit. Is enim cordium scrutator solus de veritate causæ, quæ humano modo probari nequit, decidere potest, & secundum justitiam ex natura perfectionis decidere debet. Hinc non tantum 4. a tot populis, etiam Christianis, consensu Papæ, & sacerdotum, judicia hæc approbata sunt; sed specialiter 5. ea vocantur *judicia Dei* 2. Veteres Bavari illa *Wehe Ding*, sive *Wehma Dink*, id est judicia sancta vocarunt 3. Hinc & clericos quoque ita pugnasse, legimus 4.

n. 4. Neque obstant loca, ubi duella improbantur, tentationes divinæ vocantur 5, impia consuetudo 6, crudele probationis genus 7. Unde legibus publicis abrogata 8, & jure canonico inprimis prohibita fuere 9.

Nam 1. loquuntur de abusu unius, vel alterius gentis, quæ indistincte etiam in causa non ambigua, vel leviori, vitam subditorum ferocitati accusatoris exponere, fas esse existimabat; hunc enim abusum merito leges, & auctores damnant; at positis terminis modo expositis, nulla injuria superest. Unde 2. alii pii; viri modum hunc probandi commendarunt; quin & legibus publicis eum probatum fuisse

I i 2 le-

(2) L. Longob. L. 16. cap. 2. Spelmann. voc. *judicium Dei*. Par. Disput. de jud. feud. cap. 2. per tot. (a) Mader. pag. 38. & pag. 81. (b) Mader. pag. 72. Gonzalez. ad Decret. L. 5. t. 35. dag. 535. n. 3. (c) De Agobardo Lugdunensi præfule, vid. Mader. pag. 36. & pag. 90. (d) L. Longob. L. 2. t. 55. & L. 1. tit. 9. Lib. 13. (e) Vadian. de colleg. apud Goldast. tom. 3. pag. 10. (f) Frederic. II. Constit. sect. 2. tit. 32. (g) cap. 1. de purgat. vulg. Mader. de duell. pag. 43. 48. Par. disp. de jud. feud. c. 2. per tot.

legimus. Inter Christianos tamen, quibus charitas maxime commendatur, res dubia juramenti partium; judicium autem, an bene, an male juratum sit, Deo relictum est.

§. DCXCII. Finitur lis eorum, qui in civitatem coiverunt, *I. sententia judicis*: Ratio naturalis hæc est, quo membra singula, quæ in civitatem coeunt, facultati jura sibi naturali ratione concessa vi defendendi renunciant, ac se, suasque controversias, civitatis judicio submittant, se id pro jure accepturos, quod judex pronunciaverit.

Obligatio igitur parendi sententiæ est ex consensu illo civium generali, adeoque ex compromisso: cui accedit compromissum speciale, dum alter judicem adit, alter litem contestatur, adeoque coram judice causam disceptant, & hoc ipso judicis arbitrio specialem hanc causam submitunt. Unde ex sententia judicis jure Romano specialis *actio judicati* oritur.

n. 1. Post hanc sententiam ergo consensu, & compromisso partium latam, omnis lis finitur, nec remedium aliquod præterea competit; neque enim quæri potest, an æque judicatum sit, an non, quia partes id ipsum arbitrio judicis relinquunt, & in eum compromittendo spondent, se pro æquo id habiturum, quidquid judicaverit. Hinc bene Juris Romani docent, Prætorem jus dicere, etsi inique jus dicat: posito enim pacto partium non amplius quæritur, quid judex judicaverit, sed an judicaverit.

n. 1. At quia falli judices possunt, vel quod causa non satis explicata, vel quod per ignorantiam judicis, vel dolo ejus dictum sit, civitates remedia quædam concedere solent, ne unius instantiæ alevæ fortunæ privatorum periclitentur, Huc pertinent Appel-

(b) Vid. Jus meum contr. tit. de cond. indeb. q. 11. l. 25. D. de stat. hom. l. 3. de agnosc. & alend. liber. l. penul. D. de just. & jur. l. 4. C. de re judic. Lauterb. Lomb.

pellatio, Revisio; Supplicatio, Leuteratio, Oberleuteratio, Restitutio in integrum; &c.

n. 3. Tribui autem his remediis solet vel effectus saltem *devolutivus*, uti in possessione summariissima, item in causis celerrimæ expeditionis, ut alimentis, &c. vel *suspensivus* quoque; quo casu tota causa ad iudicem ad quem devolvitur, omnisque sententiæ effectus suspenditur.

n. 4. Sententia per remedia suspensa si confirmatur, retro valet a tempore primæ sententiæ, & ex eo tempore pro iudicato habetur;.

§. DCXCIII. II. Finitur lis etiam *transfatione*: quando nimirum partes controversiam conventionione decidunt, aliquo dato, aliquo retentō k.

§. DCXIC. III. Finitur lis privatorum (nam de arbitris inter summas potestates agemus *libro sequenti cap. IX.*) per *arbitrium*: si nimirum partes consentiunt in certas personas, ut litem decendant^l. Cum ergo horum iudicio sua voluntate se submittant partes, secuto arbitrio lis finitur ex eorum consensu.

§. 1. Arbitri dicuntur ab arbitrando. Arbitrium autem exigere potest, *vel* ad æstimationem, *vel* ad controversias amicabiles conciliandas, *vel* ad controversias decidendas: atque de his solis hoc loco agimus.

n. 2. Arbitri constituuntur 1. consensu partium; tunc leges compromissi inspiciendæ sunt: 2. volente arbitrio.

n. 3. Compromittere in arbitrium possunt omnes, qui pacisci. Eligi arbitri possunt omnes, qui iudicium habent. Si plures eliguntur, omnes adesse debent, majora tamen valent.

n. 4. *Objectum* sunt omnes controversiæ private, etiam

(i) Vid. Jus meum contr. tit. de re judic. qu. 7. (k) Vid. §. 429. (l) Lauterb. Comp. tot. tit. D. de arbitris.

etiam criminales, quoad jus pacifcentium privatorum: sed & causæ possessionis.

n. 5. *Finis* est decisio controversiæ privatorum: procedendi modus est idem, qui in processu privatorum ^m.

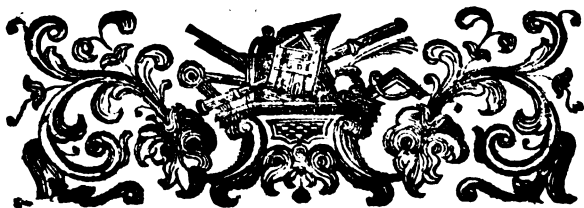
n. 6. *Effectus* est, ut partes teneantur stare arbitrio, etsi contra jura, nedum si inique pronunciatum sit. Non ergo de justitia causæ tum amplius quæritur, nec remedia dantur *. Executio autem peti debet coram judice ordinario.

n. 7. Finitur arbitrium 1. morte arbitri, non alterutrius ex litigantibus (secus, ac jure Rom.); 2. die addito; 3. utriusque consensu (etiam tacito), v. g. transactione, &c. 4. accepto judicio: 5. etis aliis arbitris; 6. rei controversiæ interitu; 7. sententia semel dicta ^o.

§. DCXCV. Denique, & IV. lis finitur sorte: si lege publica intra terminos supra positos causæ decisio fortunæ relinquatur.

LI-

(m) Grot. L. 3. c. 20. §. 47. n. 12. (n) ibid. §. 46.
(o) de hac materia vid. Lãuterb. Comp. toe tit. D. de arbitris.

LIBER SEPTIMUS.

DE DEFENSIONE JURIORUM

Naturali ratione hominibus quæsitum.

CONTRA EXTRANEOS.

*Ubi de REPRESSALIIS, ac BELLO, ejusque
Jure agitur.*

P R O Æ M I U M.

§. DCXCVI.

EMONSTRAVI-
MUS hætenus,
quomodo jura, quæ
cuique hominum
naturali ratione
quæsitæ sunt, de-
fendantur per JU-
DICIA. Cum ve-

ro judicia tantum in subditos valeant, merito quæ-
ritur, quænam sit ratio defendendi jura illa contra
extraneos?

Nos in genere dicimus, defensionem illam expe-
diri vel citra bellum per REPRESSALIAS, vel
per BELLUM.

§. DCXCVII. *Primo* igitur agemus de jure re-

li 4

pres-

prellaliarum, & rationem hujus juris naturalem explicabimus. (*Cap. I.*)

§- DCXCVIII. *Secundo* vera Principia circa jus bellandi exponemus, & demonstrabimus 1. justitiam bellorum, tum privatorum, tum publicorum. 2. Requisita belli, inprimis vero clarigationis necessitatem, explicabimus. 3. Videbimus, quinam bellum genere, & in quos geri possit. 4. Exponemus, quidnam in hostem liceat? an, & quatenus hostis hostem occidere, personam, vel res ejus capere, & has vastare possit? & quodnam jus victor in deditos, ac servos adquirat? (*Cap. II.*)

§. DCXCIX. *Tertio* examinabimus, quidnam juris sit ratione eorum, qui ex hostium potestate elapsi postliminio redeunt. (*Cap. III.*)

§. DCC. *Quarto* agemus de belli sociis, & quid in eos liceat? (*Cap. IV.*) *Quinto* exponemus, quid juris sit circa medios. (*Cap. V.* &

§. DCCI. *Sexto* sequetur celebris materia de fide hosti data: ubi 1. remissive de *pace*, speciatim autem de *induciis*, *sponsoribus*, *comteatu*, & *salva guardia* (ut vocari solet); 2. de fide hosti a privato data; 3. de his, qui fidei hosti datæ accedunt; & denique 4. de *Guarantis*, & *obsidibus* agemus. [*Cap. VI*]

§. DCCII. *Septimo* explicabimus modos finiendi bellam, speciatim per pacem. (*Cap. VII.*)

§. DCCIII. *Octavo* de conciliatoribus pacis agemus, nimirum, de *legatis*, & *mediatoribus*. (*Cap. VIII. & IX.*)

C A P U T I.

De vera Juris Repressaliarum origine,
& ratione.

§. DCCIV. PRIMUS modus defendendi jura quæque hominum naturali jure quæsitæ, sunt repressaliæ.

§. DCCV. REPRESSALIÆ dicuntur ab Italica voce *Presa*. Vocari quoque solent *Litteræ marca*, sed *lettres de marque* &c.

Sunt autem *repressaliæ*, quando civitas pro injuria ab alia civitate illata, quam reparare recusat, hujus bona, aut subditos capit, donec satisfaciat &c.

§. DCCVI. Primo igitur requiritur, ut inter duas civitates quæstio sit, ubi superior non est, qui litem dirimat. Unde sequitur, privatos propria auctoritate alienæ civitatis cives, aut res eorum pro suo, vel civitatis debito, capere non posse.

§. DCCVII. Secundo requiritur, ut civitas, cujus cives injuriam intulerunt, implorata jus denevitatis subditus nostræ civitatis subditus nostræ civitati, vel nostræ civitatis subditis, sive ex civili, sive ex criminali causa obligatur, & civitas vicina implorata judicium denegat: vel plane non judicando vel contra jus pronuntiando &c.

His requisitis positis propitio jure personæ, & res illius civitatis injuriam inferentis capiuntur, donec satisfactum sit.

§. DCCVII. Ratio hujus juris non ex jure aliquo Gentium voluntario oritur, sed ex ipso jure

na-

(p) Grot. L. 3. c. 2. §. 4. (q) d. c. 2. §. 2. 3. 4.
(r) d. c. 2. §. 1. n. 1. (s) Dissent. Grot. L. 3. cap. 2.
§. 1. & 2. §. 5. n. 3.

naturæ. Cum enim inter duas civitates litigantes superior nemo sit, qui litem dirimat, civitas læsa omnia media ad reparationem injuriæ necessaria adhibere licite potest: non autem aliud medium datur, præter repressalias & bellum.

Quando igitur mediantibus repressaliis jus nostrum plenarie consequi possumus, merito præferri hoc medium debet; quia bellum, utpote modus reparandi violentior, nondam est medium necessarium reparandi juris.

§. DCCIX. Neque *obstat*, jure naturali res, & personas subditorum non obligari pro injuria civitatis, nedum pro injuria concivium *. Resp. obligantur omnino, si ipsa civitas injuriam infert, uti infert, si nostris civibus jus denegat. Subditi enim coeuntes in civitatem omnia jura sua arbitrio civitatis submittunt; quidquid igitur civitas agit, cives pro jure habent, vel saltem habere debent, cum omni suo arbitrio renunciaverint, & civitatis facta probare, quin ope, & opibus suis defendere teneantur: subditi igitur injuriam a civitate illatam probant, eam defendunt, eoque reparationi juris nostri resistunt. Atque ex hac ratione & bello conveniri, & repressaliæ in eos statui possunt.

Si proinde cives alterius civitatis nostræ civitati, vel nostræ civitatis subditis, injuriam inferunt, & civitas ejus reparationem negat, reliqui cives non tenentur ob injuriam concivis, sed ob injuriam civitatis, quæ jus denegat; quam injuriam, uti ante demonstravimus, subditi defendunt, & defendere tenentur.

§. DCCX. Repressaliis tantum uti possunt summæ potestates contra alias civitates, quæ itidem superiorem non habent. [*Vid.* §. 706.]

§. DCCXI. *Objectum* juris repressaliarum sunt 1. inco-

(*) Grot. d. c. 2. §. 1. 2.

incolæ ejus civitatis, quæ juris reparationem negat ^a, etiam feminæ, infantes, senes, mercatores ^x, &c. quin & legati, qui non ad nos, sed ad eos mittuntur, qui nobis medii sunt ^y: 2. res sive mobiles, sive immobiles, corporales, & incorporales, civitati jus deneganti propriæ ^z: non 3. personæ, vel res advenarum, seu transeuntium ^a.

§. DCCXII. *Effectus* juris repressaliarum est, ut res, vel personæ captæ, mutationis loco sint, donec injuria ab illa civitate reparetur, i. e. justitia læsis administratur. Si civitas cunctatur, vendi res captæ possunt, & residuum restitui civitati debet. Sed quid de personis captis statuendum? quomodo illæ pro debitis civitatis obligantur? Resp. si causa est civilis, operibus adhiberi possunt usque ad quantitatem debiti; non vero fiunt servi, quia non justo bello capti sunt ^b. Si causa est criminalis, talio in captos statui, & idem eis infligi malum potest, quod nostris civibus illatum est ^c. Apud Athenienses androplepsia tantum in homicidio permessa fuit ^d.

§. DCCXII. Finitur jus repressaliarum, i. si civitas satisfactionem offert, & præstat. Satisfacit autem, si in civilibus judicium constituit, causam cognoscit, ac sententiam exequitur; vel si in criminibus reum aut punit, aut dedit ^e: 2. si ex rebus captis creditori satisfactum, vel sanguine capti crimen est expiatum: an 3. morte ejus, qui crimen commisit? negatur, si civitas in mora fuit dedendi.

§. DCCXIV. Differunt *repressalia* a bello, quod bellum statum pacis mutet, cum e contrario; per *repressalias* pax salva maneat.

CA-

(u) Grot. L. 3. c. 2. §. 5. n. 5. (x) d. c. 2. §. 7. n. 3. (y) d. c. 2. §. 7. num. 3. (z) d. c. 2. §. 2. (a) d. c. 1. §. 7. 2. (b) Dissent. Grot. d. c. 2. §. 3. (c) Dissent. Grot. L. 3. c. 2. §. 6. (d) d. c. 2. §. 3. num. 1. (e) d. c. 2. §. 3. n. 3. 4. L. 2. c. 28. §. 5.

C A P U T II.

*De Bello in genere, ejusque definitione,
ac divisione.*

§. DCCXV. **B**ELLUM dicitur quasi *duellum*; eaque voce intelligitur certatio per vim, quæ fit inter duos *f*.

§. DCCXVI. *Bellum* definitur facultas jus nostrum *armis* prosequendi; eodem modo uti *actio* definitur, facultas persequendi jus nostrum in *judicio*.

§. DCCXVII. Dividitur bellum in *privatum*, vel *publicum*: *illud* est, quod privatus cum privato; *hoc*, quod summæ potestates inter se gerunt *g*.

§. DCCXVIII. Alibi probavimus, naturali *jure* singulis jus non esse vi agendi, i. e. jus suum privata auctoritate vindicandi *h*; sed ordinem naturæ postulare, ut id fiat vel per patresfamilias, vel institutis civitatibus per civitatem ipsam *i*.

Aliud dicendum si judicia cessant, & superior non est, qui jura singulorum defendat *k*. Hoc enim casu unusquisque *bello privato* jura sua defendere potest, idque ex mediæ necessitate, quia alia ratione juribus a Creatore concessis uti nequit. Atque hoc bellum privatum hodie vocatur *jus necessariae defensionis*.

n. 1. Cessant autem judicia *vel in totum*; *vel in tantum*; *l* vel, quod idem est, aut *continue*, aut *momentanee*. In *totum* cessant, 1. si v. g. subditi naufragium passi in insulam desertam deferuntur *m*: 2. si sub-

(*f*) Grot. L. 1. cap. 1. §. 2. (*g*) Grot. d. c. 1. §. 2.
(*h*) Grot. dissent. L. 2. c. 1. §. 6. (*i*) Vid. *Diff. proœm.*
XII. §. 609. seq. (*k*) Grot. L. 1. c. 3. §. 3. L. 2. c. 7.
§. 2. n. 2. (*l*) d. cap. 3. §. 2. L. 3. c. 7. §. 2. num. 2.
(*m*) L. 1. d. c. 3. §. 2.

si subditi judicem non audiunt: si judex aperte jus denegat *n*: 4. si probatio deficit *o*. *In tantum*, seu momentanee cessat, si expectari judex non potest sine certo periculo, aut damno *p*.

n. 2. Necessaria hæc defensio locum habet, *I*. si corpus impetitur in præfenti *q*, etsi vis illa citradolum, vel culpam inferatur, aut persona aggressoris multris sit utilis *r*, aut aggressus fugere possit *s*.

Non ergo necessaria est defensio, *i*. si periculum non est præfens, sed remotum, & nondum in aliquem auctum externum deductum *t*; adeoque *i*. solus metus futuræ injuriæ nullum jus dat *u*; sed nec *z*. locus est necessariæ defensioni, si interpositi innocens fugam impediunt: hos enim ideo occidere non licet *x*.

n. 3. *II*. Si periculum est mutilationis membri,; vel *III*. violationis pudicitiae *y*: *IV*. si periculum imminet accipiendæ alapæ, aut mali similis *a*: *V*. si de defensione rerum nostrarum agitur *b*, etiam si sic res minima *c*: *VI*. si lege publica ob defectum probationis duellum permittitur *d*.

n. 4. Jus necessariæ defensionis obtinet contra omnes *e* excepto Principe *f*.

n. 5. Jure Romano, & moribus, hæc licentia merito restricta est, inprimis quoties de vita hominis agi-

(*n*) d. c. 3. §. 2. num. 1. (*o*) Grot. L. 2. c. 7. §. 2. n. 2. (*p*) Grot. L. 1. c. 3. §. 2. & §. 16. Lib. 2. c. 7. §. 2. n. 2. (*q*) Grot. Lib. 2. cap. 1. §. 3. (*r*) d. c. 1. §. 8. (*s*) d. c. 1. §. 10. n. 3. (*t*) d. c. 1. §. 5. (*u*) Grot. L. 2. c. 5. num. 1. & 2. L. 2. c. 12. §. 5. n. 1. L. 2. c. 2. §. 13. nu. 4. L. 2. c. 1. §. 17. L. 3. c. 20. §. 40. n. 3. 2. c. 20. §. 11. n. 5. (*x*) Grot. L. 2. c. 1. §. 4. (*y*) d. c. 1. §. 6. (*z*) d. c. 1. §. 10. (*a*) *ib.* (*b*) Grot. L. 2. c. 7. §. 2. n. 2. Lib. 2. c. 1. §. 1. (*c*) d. c. 1. §. 11. 12. (*d*) Grot. L. 2. c. 7. §. 2. num. 2. add. L. 2. c. 1. §. 14. 15. (*e*) Grot. L. 1. c. 3. §. 3. L. 2. c. 1. §. 8. (*f*) Dissert. Grot. 1. 1. c. 4. §. 2. L. 2. c. 1. §. 8. 9. ubi addendum juri Gentium, & charitatis regulis tribuit.

agitur. Si proinde fugere aggressus tuto potest, si alio modo alicui jus saluum esse potuisset, propter excessum moderaminis inculpatæ tutelæ extra ordinem pœna infligi solet *s.*

§. DCCXIX. BELLUM PUBLICUM est, quod auctoritate publica inter duas summas potestates geritur; de cuius iustitia Sectione sequenti agetur.

Dividitur 1. in *offensivum*, quando is, qui læsus est, bellum lædenti infert; & *defensivum*, quando is qui læsus est, vim a se repellit: 2. in *rei persecutorium*, & *pœnale*; illud est, quando persequimur id, quod ex patrimonio populi abest *b*; hoc, quando pœnam persequimur, id est quando reus, qui plus suo non habet, adeoque ex delicto suo locupletior factus non est, aliquid præstare tenetur *i.*

Quidam negant, dari bella punitiva, quia existimant, pœnam supponere superiorem: at verius est, pœnam inter duas summas potestates etiam a pari infligi posse. Diximus enim, pœnam esse quoties reus nihil de suo debet: si proinde Princeps injuriam sibi illatam, unde lædens non est factus locupletior, vindicat, adeoque tantundem mali lædenti infert, hæc vera pœna est; & bellum, quod ideo geritur, recte *punitivum* dicitur.

GROTIUS ait, bella punitiva non saltem geri posse propter injurias nobis, sed & ob injurias aliis illatas, si nimirum in jus naturæ, & gentium, aliquid committitur, etsi id nos in specie non tangat *k*: uti si 1. in humanam societatem peccatur, etiam per indirectum, v. g. per sodomiam, autocheiriam *l*; 2. si quis parentibus resistit; 3. si quidam

(g) Carpzov. Prax. crim. par. I. q. 28. 99. (b) L. 35. pr. D. de oblig. & act. (i) Lib. 7. D. serv. exp. argum. d. L. 35. Par. Hyp. Inst. tit. de act. §. 20. §. 18. Inst. de act. (K) Grot. L. 2. c. 20. §. 49. (l) d. c. 20. §. 20. junct. §. 40. n. 1.

dam sunt, qui humana vescuntur carnae, qui piraticam exercent, vel alias in naturam delinquunt ^m, &c. Atque ex hoc quoque capite 4. ait, bellum geri posse in Atheos, qui principia, & notiones religionis universales negant; nimirum, Deum esse, eumque curare negotia humana ⁿ, &c. non vero si quis unitatem Dei, Historiam de creatione mundi, aliaque, quæ sola fide historica nituntur, in dubium vocat, nedum si de articulo fidei dubitat ^o. In quibus omnibus multa notanda sunt, quæ *Commentatio* reservamus.

S E C T I O I.

An bella publica Jure natura licita sint? Ubi de Requisite belli publici agitur.

§. DCCXX. BELLA publica licita, & justa esse, si juris nostri tuendi causa geruntur, extra omne dubium positum est.

Diximus enim in præcedentibus, cuique hominum naturali ratione jura quædam quæsitæ, eique propria esse. Ex medii necessitate igitur sequitur, Creatorem, qui jura illa cuique concessit, facultatem quoque concessisse jura illa tuendi, omniaque ea agendi, sine quibus juribus illis uti non possumus.

Diximus porro, jus illud tuendi se, suaque jura, in primævo hominum statu patribus familiarum competiisse, adeoque solos patres familias, non singula familiæ membra, jus belli habuisse.

Diximus, hæc ipsa familiarum capita coeundo in civitates, juri suo bellandi renuntiasse, omneque suum arbitrium judicio totius civitatis subjecisse: adeoque institutis civitatibus soli civitati jus belli competere;
eam-

(m) d. §. 40. n. 2. 3. 4. (n) d. c. 20. §. 44. seq. (o) dict. cap. 20. §. 47. seq.

eamque solam jura tum civitatis, tum singulorum tueri & posse, & debere.

Dantur ergo bella justa; idque GROTIUS ex veteri, & nova lege, ex consensu primæ ecclesiæ, & exemplis gentium probat, ubi simul dubia, quæ ab Anabaptistis moveri solent, resolvit.

§. DCCXXI. Ut autem bellum publicum, & justum sit, requiritur, I. *ut a summa utrinque potestate geratur*. Non ergo publicum bellum est, 1. quod a Principe, vel magistratu inferiore, in subditos rebelles; nec 2. quod ab inferiori magistratu, absque mandato, contra extraneos geritur; neque 3. quod summa potestas contra piratas gerit *q*.

Quæ autem sit summa potestas, late examinavimus libro præcedenti §. 619.

II. *Ut justa adsit belli causa*. Cum enim bellum sit medium ad reparationem juris nostri necessarium, & ex eo solo capite licitum, sponte sequitur, in bello justo supponi, *jus nostrum læsum esse*: alias enim frustra de reparatione quæritur.

Cum autem in genere *jus nostrum* esse dicatur, quod vel *ex statu hominum*, vel *in res*, vel *ex obligatione personæ* competit; facile apparet, toties esse *justam belli causam*, quoties *jus* ex his causis nobis quæsitum ab aliis læditur, & de ejus reparatione armis agitur.

Atque hæ causæ *justificæ* vocantur, ac bene distinguendæ sunt a causis *suasoriis*, quæ movere ad bellum solent; at justum bellum non efficiunt.

Si proinde *jus nostrum* læsum non est, adeoque justa belli causa deficit, bellum dicitur injustum, & latrocinium; cujus vindictam Deus tanquam bellorum arbiter, olim a nobis sumturus est: etsi inter
homi-

(p) L. 2. c. 2 per tot. (q) Vid. Dissert. præem. IX. §. 116.

homines; qui de justitia causæ non judicant, judicem non habemus.

§. DCCXXII. Justæ causæ belli non sunt 1. metus vicinæ potentia^r: 2. sola utilitas: 3. negatio matrimonii^s, nisi injuria conjuncta sit: 4. necessitas mutandi sedem^d: 5. stupiditas^x: 6. inventio incognitarum terrarum, & populorum aut impiorum, aut hebetioris ingenii^y: 7. imperium orbis, quod Imperatori tribui solet^z: 8. donatio Papæ, & Ecclesiæ Romanæ^a: 9. vaticinia^t: 10. imperfectiones gentium, v. g. avaritia, arrogantia, &c. 11. delicta in naturam humanam^e, vel 12. in humanam societatem commissa^d (quia societas humana non existit^e): 13. necessitas^f: 14. delicta in Deum commissa, ut irreverentia erga Deum, blasphemia, atheismus^g, nedum hæresis^h: 15. violatio juris gentium voluntariiⁱ (quale non datur^k): 16. solus conatus lædendi, nisi in actum deductus sit^l: 17. si subditi vicini injussu Principis injuriam faciunt; in hos enim prædones solum jus necessaria defensionis locum habet: si cogniti sunt, dedi debent^m.

§. DCCXXIII. Quid si is, qui bellum gerit, causam dubiam credit? Resp. tunc causa belli justa non est, quia asserere non potest, jus ipsius læsum esse, neque de eo constat. Hinc merito Grotius

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.

K k

ait,

(r) Grot. L. 2. c. 22. §. 5. (s) d. c. 22. §. 16. (t) d. c. 22. §. 7. (u) Ibid. §. 8. (x) Ibid. §. 12. (y) d. c. 22. §. 9. & 10. (z) Ibid. §. 13. (a) Ibid. §. 14. (b) Ibid. §. 15. (c) Dissert. Grot. Lib. 2. c. 20. §. 48. seq. (d) Dissert. Grot. L. 2. c. 20. §. 3. §. 20. cap. 21. §. 3. (e) Vid. Dissert. præcæm. I. §. 18. seq. (f) Vid. supra §. 317. (g) Diss. Grot. L. 2. c. 20. §. 45. seq. (h) Vid. supra §. 514. & 550. (i) Dissert. Grot. Lib. 3. c. 19. §. 11. & 12. L. c. 6. §. 2. §. 7. n. 1. c. 7. §. 6. n. 1. 2. & §. 7. L. 3. c. 10. §. 1. (k) Vid. dissert. præcæm. IV. §. 21. & Dissert. IX. §. 66. (l) Grot. L. 2. c. 20. §. 39. (m) Grot. L. 2. cap. 12. §. 20.

ait, a tali bello abstinendum esse, & suadet, ut vel arbitrio tertii, vel forti res committatur.

Non autem sufficit, ut bellum justum sit, si quis persuasum sibi habet, se jure agere; quia peritiores, & prudentiores consulere debet.

§. DCCXXIV. Hinc jam sequitur, jure naturæ bellum utrinque justum non dari; alter enim necessario jure agit, alter injuria: idque verum est etiam quoad belli processum.

At, ais, interim, & dum de jure controversatur, utrumque omnia facere posse, quæ ad erueandam veritatem pertinent, adeoque utrumque jure agere? Resp. inde non sequitur, utrumque jure agere. Cum enim inter homines nemini judicium a bellum gerentes competat, adeoque durante bello a justitia causæ constare ex rei natura non possit, respectu hominum, & in foro soli, plane nulla quaestio esse potest, quis jure agat, quis injuria: ut in foro poli is, qui sciens, causam esse vel injustam, vel dubiam, bellum movet, quidquid agit, injuria agit, adeo ut processus quoque vitiosus sit; & Deus, qui arbiter est bellorum, regulariter, & vi suæ perfectionis, non potest non victoriam decernere ei, qui justam defendit causam.

Idem ergo hic obtinet, quod in privatorum processu contingit; durante enim lite non constat, quæ jure, quis injuria agit, adeoque suspenditur judicium de jure, & injuria agentium; donec causa per sententiam judicis deciditur.

Instas, si Deus est bellorum arbiter, si justitia bellorum ab eventu dependet, necessario ex perfectione divina sequeretur, victoriam sequi debere eum, qui justam causam fovet; quod tamen sæpissime

(*) Grov. Lib. 2. cap. 23. per tot. (p) dict. cap. 23. s. 2. 3. 4. (P) Vid. Dissert. proem. IX. §. 168.

me fallere, exempla docent: victoria igitur non semper est indicium justæ causæ. Resp. 1. Regulariter est indicium justæ causæ ⁹, at aliquando Deus jure dominii, quod ei in homines, eorumque bona, & jura competit, vel in pœnam, vel ex alia justa causa, victoriam ei quoque eripit, cujus causa justa est ⁷. Hoc casu verum est, victoriam non esse justæ causæ indicium; interim victo non fit injuria, Deus enim victoris, utut injusti, ope utitur ad puniendum victum, qui etsi justam nunc habeat causam, ex alia forte causa reus est. At hic ipse divinæ vindictæ minister injuriæ suæ pœnas non evitabit, sed gravissimas olim daturus est.

Sed & 2. sæpius concurrit culpa ejus, cujus causa justa est, forte quod non amore justitiæ, sed ex animi rancore, & vindicta, jus suum persequatur; quod debitam non adhibeat diligentiam; quod temere, & ob levissimam injuriam bellum suscipiat; si propriis viribus nimis confidit, aut non sub auspiciis divinis bellum suscipit ⁸.

Resp. 3. Bellum injustum aliquando fieri justum, v. g. si læsus satisfactionem, quam lædens plenarie offert, acceptare nolit ⁵.

Resp. 4. In bello ipso aliquando novæ subnascuntur belli causæ, quæ a parte ejus, qui hæctenus jure egit, injustæ esse possunt, uti si jura, quæ inter hostes obtinent, lædit, & v. g. legatos ab altero missos violat ⁶.

Egregia monita GROTII, ne bellum suscipiantur, etiam ex justa causa, & ut læsi præferant amicabilem compositionem, merito suo commendantur ⁴.

K k 2

§. DCCXV.

(9) Par. in Dissert. de justo præliorum exitu, quæ extat Vol. II. Dissert. p. 789. usque ad p. 818. (7) Vid. §. 1 q. (5) d. Dissert. alleg. loc. (8) Grat. L. 3 c. 29. §. 17. (4) d. l. 3 c. 1. §. 3. l. 2. c. 1. §. 56. (x) l. 3. c. 24. per tot.

§. DCCXV. Notanter autem ad id, ut bellum *justum* dicatur, requisivimus, ut *jus nostrum læsum* sit. Non ergo injuriam *alii* illatam vindicare nostro jure possumus, frustra enim ageremus ad reparandam injuriam, quæ nobis illata non est.

Exc. 2. Si requirente eo, qui læsus est, causam ejus tamquam *socii* defendimus: ferre enim auxilium aliis, non tantum licitum, sed & laudabile est, non enim suo jure tunc bellum gerunt socii, sed jure alterius, cujus causæ accedunt tanquam instrumentum 1. 2. Subditi injuriam Principi suo illatam non tantum defendere possunt, sed & tenentur 2, at hoc casu non tam alienam, quam propriam injuriam vindicant. 3. Privati quoque extranei operam locare bellum gerentibus possunt; quo pertinent milites conductitii 4.

§. DCCXXVI. Ad bellum *justum III.* requiritur, ut **CLARIGATUM**, vel **INDICTUM** sit. Cum enim bellum *justum* non sit, nisi quatenus ad reparationem juris nostri est necessarium, non videri potest necessarium quamdiu reparatio non est petita. Præcedere igitur debet *clarigatio*.

§. DCCXXVII. *Obligatio* est solennis, & publica rerum, aut cujusque juris clara voce facta repetitio 1. *Clarigatum* autem quoque dicitur bellum quando *indictum* est: nam *indictioni* tacite inest conditio, nisi is, cui indicitur bellum reparare injuriam velit; quæ ipsa est *clarigatio*.

§. DCCXXVIII. Hinc apparet, quomodo differant *clarigatio* belli, & ejus *indictio*: per *clarigationem* enim jus nostrum verbis repetimus; per *indictionem* autem insinuamus bellum. Hinc etiam ritus, & formulæ *clarigandi*, & *indicendi* differunt

(1) Vid. infr. §. 773. (2) Aliter Grot. l. 2. c. 25. §. 26. (a) Grot. l. 1. c. 5. §. 3. l. 3. c. 6. §. 9. l. 2. c. 25. §. fin. (b) Grot. l. 3. c. 3. §. 7. ibique Pinn. l. 8.

runt. Omni tamen *clarigationi* inest indictio eventualis, si scilicet clarigatus nolit reparare injuriam: uti e contrario omni *indictioni* inest conditio, nisi satisfecerit lædens.

§. DCCXXIX. *Clarigare*, & bellum indicere, possunt solæ summæ potestates, quarum jus læsum est.

§. DCCXXX. *Clarigantur* non nisi summæ potestates, utpote cum quibus solis jus belli obtinet. Non ergo subditi rebelles, nec prædones, &c.

§. DCCXXXI. Non opus est, ut utrinque bellum indicatur; sed sufficit si is, qui primus vim infert, illud declarat: alter enim, qui jure necessariæ defensionis utitur, non opus habet *indictionem*.

§. DCCXXXII. Bellum indictum Principi, eo ipso subditis quoque indictum videtur, nec non sociis: adeoque devicto principali non opus est nova *indictione*, si arma in socios moventur.

§. DCCXXXIII. Sufficit ad *indictionem*, si ad proximum præsidium factum est. Si bellum non clarigatum, sed indictum est; tempus aliquod expectari debet, intra quod ex natura negotii satisfactio offerri potest.

§. DCCXXXIV. Cessat necessitas clarigandi, seu bellum indicendi, 1. in bello defensivo: quia jure naturali vim vi repellere licet; sed & frustra interrogaretur, num satisfacere velit qui actu vim mihi infert. 2. Si reparatio petita, & negata est; hoc enim casu quovis tempore jus nostrum vindicare absque *indictione* possumus: 3. si dominus rei suæ

Kk 3

ma-

(c) Grot. L. 3. c. 3. §. 7. 8. (d) Grot. d. c. 3. §. 10.
2. (e) d. c. 3. §. 9. 10. (f) d. c. 3. §. 6. n. 3. §. 7. n.
3. (g) d. c. 3. §. 6. n. 1. (h) d. c. 3. §. 9. (i) Dis-
sent. Grot. L. 3. c. 3. §. 10. (K) d. c. 3. §. 7. n. 2.
(l) d. c. 3. §. 13. (m) Grot. d. c. 3. §. 6. n. 3. Et si jus
re Gentium in bello solenni aliud obtinere putet l. 12.

manum injicit, vel possessionem rei suæ recuperare vult * ; is enim, qui rem meam vi occupat, eo ipso declarat, se nolle eam restituere; sed & evitare bellum potest rem cum omni causa restituendo: 4. si clarigatio tuto fieri non potest; uti si alter legatos admittere non solet: 5. si cum subditis rebellibus, vel cum prædonibus, armis disceptatur: 6. jure talionis, si alter clarigare non solet.

S E C T I O II.

Qui bellum gerere possint, & in quos Bellum gerere liceat.

§. DCCXXX. BELLUM gerunt illi, qui superiorem non habent; adeoque *summa potestates*, etiam infantes, furiosi, capti ab hoste, inæquali fœdere alii populo juncti, Reges injuria ejecti, immo & usurpatores, quamdiu possident imperium.

§. DCCXXXVI. Non ergo bellum gerere possunt 1. magistratus inferiores, nisi consensu summæ potestatis (sufficit autem tacitus *): nec 2. singuli subditi †; nisi (a) bellum publice indictum, nec speciali lege subditis arma in hostes gerere prohibitum sit; aut (b) jure necessariæ defensionis vim vi repellant ‡: nec 3. prædones, &c. nec 4. subditi rebelles.

§. DCCXXXVII. Assistere alii, & operam læto locare licet, non habita religionis ratione; adeoque etiam atheo, hæretico, apostatæ, regi ejecto, usurpatori, si jus civitatis suæ defendit, &c.

n. 1. An vero civitas media utrique partium permittere conscriptionem militis in suo terri-

to-

(*) d. cap. 3. §. 6. num. 1. in fin. (o) Grot. L. 3. c. 18. §. 2. (p) L. 2. c. 17. §. 20. n. 1. L. 3. c. 17. §. 1. (q) L. 3. c. 18. §. 5.

De Defensione Jarium per Bellam. §19

torio possit? Affirmatur: milites enim illi jam desistant esse subditi, & sunt subditi eorum, qui bellum gerunt.

n. 2. An civitas utriusque litigantium integras cohortes pro pecunia concedere possit? Negatur: quia unus litigantium necessario injuria agit; injuriati autem civitas sciens defendere nequit; quæ primis cum hoc facto civi in concivem grassandi licentia datur a superiore.

§. DCCXXXVIII. Hinc inferri non potest bellum [a] inferioribus magistratibus: neque (b) subditis alienis, sed si injuriam fecere, reparatio ab eorum magistratu postulari debet: nedum [c] subditis propriis: hi enim jure imperii coerceri debent: nec (d) praedonibus etiam praepotentibus; in hos enim arma non jure belli, sed jure necessariae defensionis adhibentur. Denique (e) poena ab eis sumi nequit, qui injuriam committere nequeunt, ut reges, infantibus, furiosi, &c. Si tamen locupletiores facti sunt, id bello repeti potest.

S E C T I O III.

Quid liceat in Hostem?

§. DCCXXXIX. PRÆMITTENDUM hic est, hostem ex judicio civitatis nostræ causam bello dedisse, eoque omnia injuria agere. Si proinde hostis vim nobis infert, si cives nostros occidit, sanguinemque subditorum nostrorum effundit, si res nostras, liberos, uxores, &c. servituti subicit, urbes, pagos, &c. destruit, totidem hæc crimina sunt morte digna, quavisque poena.

§. DCCXL. His ita suppositis certum, & naturali ratione conveniens est, in talem hostem omnia sta-

K k 4

tui

(r) L. 19. pr. D. de captiv. & postlim.

tui posse, quæ ad reparationem injuriæ sunt necessaria. Cum enim summum Numen cuique hominum jura quædam propria esse voluerit, simul eis concessit facultatem jura illa tuendi contra quoscumque, non tantum restitutionem damni, sed & talionem, seu pœnam ob injuriam illatam exigendi.

§. DCCXLI. Si proinde hostis captus, & victus in nostra constituitur potestate, omnia in hunc licent, quæ in hostem. Cum enim capti, ex quo in potestatem nostram pervenerunt, cum effectu judicio civitatis nostræ subjiciantur, nihil obstat, quo minus in hos reos animadvertere, & talionem *ipsis* infligere, id est capite eos plectere, vel bonis eos privare, ac res eorum destruere in pœnam liceat. Sane, cum privatus etiam ex crimine teneatur, si consilium dedit; multo magis tenentur subditi hostis, qui factum civitatis operis, & opibus defendunt.

Ex iis, quæ Grotius supra l. 2. c. 17. late tractavit, in aprico est, eum, qui opem fert delinquenti, qui consilium ei dat, qui probat factum illicitum, &c. causam esse damni, eoque ad reparationem teneri. Idque jure Romano quoque statutum esse, probavimus *ibidem*.

Atque hoc principio nititur omne jus, quod in captos competit. GROTIUS ait, *hostes acie victos reos fieri*; & alibi, *victoriam victum nocentem facere: ac hostem morti meruisse* *. Apud Romanos duces hostium capti in eò loco necabantur, ubi mos erat supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales *. Germanos servos suos occidere solere *ut inimicos*; ait TACITUS †. Jus victoris explicat Cæsar Octavius, L. Antonium, qui se deditum venerat,

(s) L. 1. c. 2. §. 7. n. 13. (r) L. 2. cap. 22. §. 3. n. 2. (u) L. 3. c. 4. §. 15. n. 17. (x) Grot. L. 3. c. 11. §. 7. num. 2. (y) de motib. Germ.

rat, alloquens: si ad fœdera paciscenda venisses, sensisses me & victorem, injuria affectum: nunc cum te, & amicos, & exercitum arbitrio nostro submittis, demis mihi iram, demis & eam potestatem, quam in fœdere cœctus esses concedere. Nam cum eo, quod vos dignum est pati, simul jam & alterum spectandum est quidnam facere pur sit; atque hoc præferam.

§. DCCXLII. His principiis positis PRIMO dicimus, hostem reparationi juris nostri resistentem interfici jure posse: adeoque non tantum interfici potest 1. Princeps hostis, qui injuriam intulit ^a; sed & 2. subditi, sive masculi, sive feminæ, sive senes, sive juvenes, sive militent actu, sive aratores, & mercatores sint ^b: quia non tantum sequuntur, ac sequi tenentur civitatis judicium, eoque injuriam probant, ac consequenter ejusdem criminis rei sunt; sed & suis consiliis, opibus, & pueris injuriam illam defendunt, ac reparationi juris nostræ resistunt, eamque impediunt.

n. 1. Quæritur, 3. an infantes quoque occidi possint? Videtur affirmandum, quia sunt pars civitatis, quæ injuriam fecit, & quæ rea est criminis. Accedit, quod pœna sit intuitu parentum, calamitas autem in liberis. Atque hæc licentia jure Gentium probari videtur; cujus rei exempla referuntur a GRO-TIO ^c. At verius est, infantes bello captos occidi non posse. Nam 1. injuriam ipsi nec actu committunt, nec committere possunt, ob defectum judicii, & malitiæ. Multo minus 2. de his asseri potest, quod factum civitatis probent, ac defendant; non enim probare possunt quod ignorant, & non intelligunt ^d. Unde 3. pugnat cum æquitate naturali,

li-

(2) apud Appianum, quem allegat Grot. l. 3. c. 20. §. 50. n. n. 1. (a) Cujus rei exempla vide apud Grot. L. 3. c. 11. §. 7. n. 2. 3. ibique not. (b) Grot. L. 3. c. 9. §. 9. (d) Grot. L. 2. cap. 11. §. 7. ibique not.

liberos injuriam parentum, vel civitatis, sanguine suo luere teneri *e*. Idque exemplis, & auctoritatibus Gentium probat GROTIUS *f*.

Insto: hac ratione infantes quoque nec capi, nec in servitutem redigi posse, quia id quoque poenae loco est; quae in infantes naturam statui non potest. Resp. Naturale est ut liberi sequantur conditionem parentum; omnia enim jura sua a patre habent *g*.

n. 2. 4. Occidi quoque possunt illi, qui hosti nostrae civitatis assistunt, ejusque socii sunt *b*; sed & *5. medii*, qui hosti nostro, in extremis constituto, praetextu commerciorum assistunt, eoque reparationem injuriae impediunt *k*: *6. bello capti* *k*; *7. supplices* *l*; & *dediti* *m*; *8. obsides*, si fides data violatur *n*; non vero *9. extranei* in hostili territorio commorantes *o*; nisi indirecte, & extra agentis propositum *p*.

n. 3. Hoc jus interficiendi non tantum intra modum damni dati, & poenae, obtinet, ut GROTIUS *q* statuit, sed in infinitum; caedes enim, & rapinae ab hoste commissae, nec sanguine, nec bonis hostium, expiari satis possunt. Non ergo fundatur hoc jus in jure talionis, aut in pertinacia resistendi *r*; nec saltem impunitas inde oritur, sed verum jus *s*.

n. 4. Interfici autem hostis potest non tantum in suo territorio, sed & in nostro, nec non in solo socii *t*; non vero in loco medio *u*.

n. 5.

(e) d. 9. 7. L. 2. cap. 21. §. 13. & 17. (f) L. 3. c. 11. §. 9. (g) Vid. infra: (h) Vid. Grot. L. 1. c. 5. §. 2. L. 2. c. 25. §. 4. (i) L. 3. c. 1. §. 5. (k) L. 3. c. 4. §. 10. (l) d. c. 4. §. 11. 13. (m) d. c. 4. §. 12. 13. (n) d. c. 4. §. 14. (o) d. c. 4. §. 7. (p) d. c. 4. §. 8. (q) Vid. Diff. procem. IX. §. 62. (r) Vid. Grot. L. 3. c. 4. §. 13. (s) Diff. Grot. L. 3. c. 4. §. 5. (t) d. c. 4. §. 8. c. 6. §. 26. n. 2. (u) Dissert. Grot. L. 3. c. 4. §. 8. cap. 6. §. 26. nu. 2.

n. 5. Et cum omnia liceant in bello, quæ ad reparationem juris nostri faciunt, etiam veneno hostem interficere licet, nec non veneno spicula inficere *x*, ac percussores mittere *y*. Non vero aquas veneno corrumpere *z*, (aliud dicendum si citra venenum corrumpantur *a*) nec captas stuprare *b*, quia æturi huic naturalis turpitudinis inest.

§. DCCXLIII. n. 1. SECUNDO res hostiles capere jure naturæ possumus, easque domini jure nobis adquirimus *c* in infinitum, & ultra modum debiti, ac pœnæ *d*. Idque consensu Gentium probat Grotius *e*.

n. 2. Ratio naturalis hæc est, quia 1. reparatio aliter mihi fieri non potest, nisi media, quæ neganti reparationem inserviunt, ei auferam. Sed & 2. dictum alibi est, hostem ex judicio nostræ civitatis injuria agere, indeque mortem mereri: quem autem vita privare possumus, ei multo magis bona auferre licet *f*. Si ergo hostis, vel ejus res in potestatem nostram veniant, judicium nostrum cum effectu valere incipit, adeoque res illius nobis jure belli cedant.

Capere autem in infinitum licere, diximus, tum quia impossibile est ut justa proportio inter damnatum datum, impensas, & id, quod interest, ac inter captivum rerum hostilium observari possit; tum quia singuli mori merere: multo magis igitur bona, & jura eis auferri possunt.

n. 3.

(x) Grot. L. 3. c. 4. §. 15. 16. ubi id jure Gentium, metu rationis, demum mutatum esse, ait. (y) Grot. L. 3. c. 4. §. 18. Jure gentium vero id prohibitum esse, ait, ne pericula regum nimis augeantur. (z) Diss. Grot. L. 3. c. 4. §. 16. (a) d. c. 4. §. 16. (b) Diss. Grot. L. 3. c. 4. §. 19. ubi jure Gentium Europeo id demum in vetitum ivisse, ait. (c) Dissent. Grot. L. 3. c. 6. §. 2. §. 8. &c. 13. per tot. (d) Dissent. Grot. L. 3. c. 6. §. 1. u. 2. (e) d. cap. 6. §. 2. (f) Grot. L. 3. c. 19. §. 3.

n. 3. Capi res hostilis potest non tantum in territorio hostili, sed etiam in territorio sociorum, & si res in nostro inveniat. Non vero capi potest res in territorio medii, seu pacati *z*: ibi enim inspicitur status, quo res fuit, ubi pervenit ad territorium pacatum; & in eo statu defendi a magistratu loci, ac si lis super talibus rebus oritur, ex jure gentium decidi debet *b*.

n. 4. Capere res hostis possunt omnes, qui bellum gerunt, vel ei assistunt; non ergo tantum Princeps, sed & subditi, socii, milites, & alii, qui auctoritate eorum, qui bellum gerunt, capiunt: quo pertinent etiam *die Caapers*.

n. 5. Capi possunt res hostiles (*de personis* vid. *Tit. seq.*) mobiles, sive immobiles; non res mediorum, quæ in terra, aut navi hostili inveniuntur *i*. Res autem mediorum dici non possunt res, quæ olim eorum fuerunt, & justo bello esse deserunt *k*.

Not. Si medius aliquis asserit, rem non hostilem, sed suam esse, id probare tenetur *l*.

n. 6. Res capta cedit ei, cujus jure, ac nomine bellum geritur, adeoque populo *m*; non ergo capienti, nedum duci belli, nisi populo consentiente *n*. Idque verum est, etsi 1. milites actu privato prædam agant *o*; 2. etsi suo sumtu subditi, vel socii militent *p*; aut 3. res sint minoris pretii *q*.

n. 7. Ut res hostilis acquiratur capienti requiritur, ut vere capta sit: capta autem jure naturæ videtur *r*, quando in nostra potestate est: adeoque in rebus mobilibus si intra præsidia maritima, vel

ter-

(g) Grot. L. 3. c. 6 §. 26. nu. 2. (h) d. §. 26. (i) d. c. 6. §. 5. & 6. (k) d. c. 6. §. 7. (l) d. c. 6. §. 6. (m) d. c. 6. §. 9. 10. §. 14. §. 21. (n) d. §. 9. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 24. (o) Dissent. Grot. L. 3. c. 6. §. 10. (p) §. 23. 24. (q) d. §. 24. nu. 7. (r) Dissent. Grot. L. 3. cap. 6. §. 3. qui id juri gentium tribuit.

De Defensione Jurium per Bellum. 525
 terrestria deducta est ; in immobilibus , si territo-
 rium , vel ejus pars in custodia nostra constituitur ;
 uti si arx , civitas , vel castellum occupatum est , quod
 securitatem territorio occupato præbet , non ergo
 sufficit , si exercitu incesso sit terra ^s ,

§. DCCXLIV. TERTIO , jure naturæ capere
 quoque licet personas hostiles ; & ita capti fiunt ser-
 vi ^u : cui enim vitam adimere , eum multo magis
 in servitutem redigere , i. e. dominio meo subdicere
 possum ^x .

Capi , eoque servi fieri , possunt omnes personæ
 hostiles , cujuscumque ætatis , & sexus , etiam re-
 ges ^z . Capti autem acquiruntur populo ^a .

Effectus est , ut omnia in servum liceant ^b ; adeo
 ut non tantum ad operas teneatur servus , uti GRO-
 TIUS putat , sed jus vitæ , ac necis domino in eum
 competat ^c . Capta persona etiam captæ censentur ,
 res , quas secum habet , & jura ; quæ personæ cohæ-
 rent ^d .

§. DCCXLV. Quæstio admodum agitata est , an
 liberi ex servis nati servi sint ? Naturali jure id ex-
 tra omne dubium esse , puto ^e : nam 1. supponimus ,
 ancillam , ex qua partus nascitur , in nostro esse do-
 minio , ita ut vita , res , jura , & actiones illius an-
 cillæ in nostra sint potestate , atque arbitrio . 2. Sup-
 ponimus , semen , quod in corpus ancillæ nostræ im-
 mittitur , hoc ipso fieri ventris , seu corporis , cui com-
 mis-

(s) d. e. 6. §. 3. (t) d. c. 6. §. 4. 10. 11. 12. (u)
 Grot. L. 3. c. 7. §. 1. n. 2. c. 14. per tot. (x) L. 2. c.
 5. §. 27. n. 2. L. 3. c. 7. §. 1. n. 5. (y) L. 3. c. 7. §. 1.
 2) L. 3. c. 11. §. 7. n. 2. (a) d. c. §. 5. n. 4. (b)
 L. 3. c. 7. §. 3. (c) d. c. 7. §. 2. (d) d. c. 7. §. 3. 4.
 (e) Quicquid dissentiat Grot. l. 2. c. 5. §. 29, qui id ju-
 ri gentium voluntario demum tribuit in bello solenni , l.
 3. c. 7. §. 2. junct. §. 1. n. 2. §. 3.

missum est; adeoque partum naturali ratione veram partem, ac viscerum esse portionem f.

Hinc jam 3. necessario sequitur, illam partem ejusdem esse conditionis, cujus est totum; adeoque cum illud, ex quo partus nascitur, totum sit in dominio nostro, non possumus non ex nostra ancilla, cujus portio tum semen immissum, tum natus inde partus est, acquirere g. Neque 4. aliquid iniquitatis hic subesse, vel ex eo apparet, quod lege divina quoque permissum fuerit, servos desumere ex servorum liberis b. Sane, servus Hebræus septimo anno exhibat gratis; sed si peperit filios, & filias, mulier, & liberi ejus manebant in ejus dominio i.

Confirmantur hæc 5. consensu gentium. MARTIANUS ait, jure gentium servos nostros esse, qui ex ancillis nostris nascuntur k. Unde partum ex ancilla natum ad proprietarium ancillæ pertinere, dixit l. Servitio subjectum uterum, dixit TACITUS agens de Arminii ducis Germanorum uxore Segestis filia, quæ gravida in Romanorum potestatem venerat m.

Et cum 6. liberi ideo, quod conditionem parentum sequantur, insignia commoda habeant, ac in omnia parentum jura succedant, adeoque jura, bona, dignitates, &c. eorum acquirant, ex eadem ratione quoque opera, quæ visceribus illis cohærent,

ser-

(f) l. 1. §. 1. D. de vener. inspie. ibi: *partus antequam editur, mulieris portio est, vel viscerum.* (g) Par. de jur. semin. sect. 1. §. 9. §. 11. ubi juri gentium tribuit. (h) *Servus, & Ancilla sint vobis de nationibus, qua in circuitu vestro sunt, & de advenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra: hos habebitis famulos, & hereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.* Levit. XXV. 44. seq. (i) Exod. XXI. 4. (k) l. 5. §. 1. D. de stat. hom. (l) §. 37. Inst. de rer. divis. (m) Grot. l. 3. c. 7. §. 2.

ferre tenentur. Idque 7. verum est etſi pater liber fit; non ob eam, quam GROTIUS ⁿ allegat, rationem, *quasi ideo ex ancilla natus materna sit conditionis, quia serviles concubitus nec lege, nec certa custodia essent conſtricti, ita ut, nulla sufficiens praesumptio partum indicaret, &c.*: sed quia semen patris fit portio corporis materni, adeoque conditionem ipsius matris sequitur.

At 7. alia quaestio est, *an jus vita, & necis, in liberos servorum dominis competat.* Equidem apud Romanos non distinguebatur inter servos bello captos, & ex captis natos: in utrosque saevire pro libitu licebat; & ratio videtur haec fuisse, quod sint pars universitatis, quae, peccavit, adeoque quod in eos saeviatur non tamquam in infantes, sed tamquam civitatis membra. Sed & porro allegari forte posset, natos eos esse ex eo, qui capitis reus est, adeoque ejusdem esse conditionis, cujus est ipse reus. Et licet ex servis nati numquam injuriam actu intulerint, videntur tamen sequi judicium suae civitatis, parentumque; eoque ipso liberi quoque participes injuriae esse videntur. At verius est, naturali rationi repugnare hanc licentiam. Nati ex servis numquam injuriam intulere domino, utpote cum tempore belli nondum nati fuerint; poenae autem universim ad tam singulorum innocentium extendi non possunt, Sed nec liberos parentum delicta luere debere, alibi probavimus.

§. DCCXLVI. Porro quaeritur, *an fugere servus possit?* Affirmatur *p*: quia non nisi vi retinetur, ac ex suo, & civitatis suae judicio injuria captus est; quod judicium effectum quoque juris habet, si ad suos revertitur jure postliminii *q*: quia autem judicio victoris jure in servitutem redactus asseritur, ideo

(n) d. c. 7. s. 5. n. 2. (o) Conf. supra s. 551. (p) Grot. Lib. 3. c. 7. s. 6. (q) d. c. 7. s. 6.

ideo jure domini in eum animadvertere potest dominus, si recipitur r;

Alia quæstio est, *an servus domino fugitivum persequenti resistere possit?* Negat GROTIUS : nam ait, [a] jure gentium in bello publico solenni etiam ex injusta causa jus aliquod externum in servum competere; (b) inane autem fore illud jus data servo resistendi facultate; (c) si servus domino resistere posset, etiam subditum magistratui resistere posse; quod tamen [d] neque licitum, neque pium esse, putat; idque [e] concludit, servum salva conscientia resistere domino jus illud externum exercenti non posse. Equidem cum negemus, dari vel lum solenne publicum, unde capienti jus aliquod externum competat, omnes inde formatæ conclusiones cessant. Nos fugere servum, & domino vindicanti resistere posse, asserimus. Cum enim hic servus injuria se captum ex suo, & judicio suæ civitatis asserat, cum non nisi vi alterius imperio, adeoque invitus subsit, cum videat, vitam, & corpus a capientis arbitrio dependere; omnia ea licita eierunt, quæ ad consequendam libertatem, ex ejus judicio injuria sibi ablatam, pertinent: atque hætenus suo jure utitur, & si ad pristinos Lares revertitur, judicium ejus cum effectu obtinet. At cum capiens e contrario asserat, captum injuria vim ei, ejusque civitati intulisse, adeoque jure captum, simulque criminis reum esse; ideo servum fugientem persequi, & in receptum jure suo vitæ, & necis uti potest. Semper autem supponimus justitiam causæ; nam qui scit injuria captum esse, aut saltem dubitat de causæ suæ justitia, nullum jus in captum ex justitia interna acquirit.

Hinc est, quod servi non nisi cruciatus metu fuga

fuga deterreantur, quia sciunt, nullum misericordiae locum esse.

§. DCCXLVII. Servitutes inter Christianos abrogatae sunt; adeo ut nec res, quas secum habent capti, victori cedant, sed solae operae debeantur.

Hinc moribus hodiernis 1. capti jura sua non recipiant postliminio, sed ipso jure. 2. Lytron pro captis jure exigi potest, eaque redemptio laudabilis admodum est, jure Romano quoque probata. 3. Lytron illud a civitate debet praestari. 4. Jus exigendi Lytron cedi etiam alii potest. Sed & 5. idem Lytron pluribus deberi; nec 6. Lytron promissum ob laesionem enormem rescindi potest, etsi dolus interveniat. 7. Pretium hoc conventum, & ante mortem non solutum, debetur ab haeredibus; modo captus libertatem actu obtinuerit.

n. 1. Captus sub fide dimissus fidem datam praestare debet. Hinc 1. si dimissus quis est ea lege, ne contra dimittentem militem id praestaret, tenetur. Neque allegari potest, quod videatur disponere de jure civitatis, cui renunciare nequit; nam sine ea lege liber non esset, adeoque militare non posset. 2. Si pecuniam promissam domi accipere non potest, redire tenetur. 3. Qui dimissus est sub pacto ut faceret dimitti alterum, redire tenetur si alter non dimittitur.

n. 2. Not. 1. Redemptus potest ex capite delicti, vel debiti, adeoque ex nova causa arrestari. 2. Si captus certo tempore non redimitur, nec necessaria ei subministrantur, potest ad castra hostis transire.

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot. L1 3. Qui

(t) L. 3. c. 7. §. 28. (u) L. 3. c. 9. §. 10. n. 4. (x) L. 3. cap. 21. §. 23. & 25. c. 14. §. fin. cap. 7. §. 6. 8. (y) d. c. 21. §. 24. (z) Ibid. §. 30. (a) d. §. 25. c. 7. §. 9. c. 14. §. 9. c. 20. §. 23. (b) L. 3. c. 21. §. 26. (c) L. 3. c. 31. §. 27. (d) Ib. §. 29. (e) Ib. §. 30. ibiq. Testar. (f) d. c. 21. §. 30. (g) Ib. & Burger. cap. 1. obs. 30. 31. 32. 33.

3. Qui obles datur, ut alterum captivum redimat, eo mortuo liberatur *b*.

§. DCCXLVIII. Non autem capti saltem servi sunt, sed etiam DEDITI, i. e. qui hosti se dedunt, vel ei a civitate dedantur. Nam per hanc deditioem victi sponte permittunt quod vis ereptura esset *c*.

n. 1. Dedare se possunt omnes, qui hostium nomine veniunt: adeoque 1. universa civitas, quæ bellum gerit: 2. pars illius civitatis: & singuli.

n. 2. PRIMO igitur tota civitas se alterius dominio subicere potest. Formula hujusmodi deditio- nis exstat apud LIVIUM *d*, ubi Collatini populum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque in populi Romani potestatem transferunt. Atque per hanc deditioem bellum finiri, infra §. 752. videbimus. Jura autem, quæ victores in talem populum consequuntur, examinabimus infra.

n. 3. SECUNDO, pars quoque illius populi se dedere hosti potest, si nec se ipsa defendere, nec auxilium a reliqua civitatis parte sperare potest. Neque ei objici potest: *membro jus non esse societate recedendi*; nam æque perituum esset: immo aliquando spes adhuc superest gratiæ obtinendæ*, quæ penitus evanescit si pars illa populi pertinaciter resistat. Hoc autem casu bellum nondum finitura censetur.

n. 4. TERTIO, privati quoque in ultima necessitate constituti dedere se possunt hosti, sive milites sint, sive pagani, id enim unicum est medium conservandæ vitæ. Neque civitatis interest, cum supponamus ita se dedentes æque perituros esse; & præterea spes sit, deditos aliquando reversuros esse.

n. 5.

(*b*) L. 3. c. 20. §. 56. (*c*) Groc. L. 3. c. 7. §. 4. c. 9. §. 4. n. 1. (*d*) L. 1. c. 27.

n. 5. Quæri solet, an victor teneatur recipere eos, qui deditioem offerunt? Resp. si deditio offertur non conditionata, dubium non est, quin victor eos recipere teneatur; jus enim vitæ, & necis, in tales deditos salvum manet victori. At si conditiones sibi stipulari volunt deditioem offerentes, v. g. vitam salvam fore, &c. negamus, victorem has conditiones acceptare teneri¹. Cum enim victor afferat, hostem, ad incitâs nunc redactum, injuria egisse, adeoque criminis reum, eoq; supplicio dignum esse; facile apparet, hos reos pœnæ debitæ sese eximere non posse.

Romani nullam deditioem conditionatam admiserunt postquam aries murum percussit; ^m. Et inter Christianos quoque aliquando deditio conditionata rejici solet; quando, nimirum, obsessi ascensis jam muris deditioem offerunt: generosi tamen animi indicium esse, deditos recipere, GROTIUS ait ⁿ; indeque clementiam adversus eos admodum commendat ^o.

n. 6. Hujusmodi dediti non saltem in fidem, sed & in servitutem recepti videntur; quod exemplo Judæorum probatur ^p.

n. 7. Quæritur, an subditi etiam inviti dediti possint hosti? Resp. Regulariter id fieri non posse, quia civitas defendere membra suæ civitatis tenetur, non autem perdere. Exc. 1. si civitas aliter salva esse non possit, nisi deditioe quorundam civium, quos hostis postulat ^q: 2. si is, cujus deditio petitur, crimen in hostem commisit; uti si legatos ejus pulsavit ^r, vel injussu civitatis bellum gessit ^s.

Ll 2 n. 8.

(1) Grot. L. 3. c. 4. §. 11. (^m) Grot. L. 3. cap. 11. §. 14. num. 2. (ⁿ) d. §. 14. (^o) L. 3. c. 20. §. 50. n. 5. (^p) Grot. L. 2. c. 13. §. 4. n. 3. (^q) Grot. L. 2. c. 25. ff. 3. (^r) L. 17. de Legat. (^s) Grot. L. 1. c. 3. §. 5. nu. 4. seq.

n. 8. Insignis quoque exceptio est, 3. si cives nostri in potestate hostium constituti quædam promiserunt, quæ ad rempublicam pertinent, & ea lege dimissi sunt ut ratihabitionem civitatis procurent, (quod in sponsonibus sæpius contigisse, alibi vidimus); ratihabitione denegata dedi sponsores hosti debent. Sane, in bello Romanorum cum Samnitibus gesto Posthumius dux belli, omnesque Quæstores, ac Tribuni militum, nudi, & vincti, adeoque tamquam servi, dediti sunt *.

Not. Si hostis non recipit deditos [uti nec M. Clodius a Corsis **, nec Hostilius Mancinus a Normantinis x, nec Posthumius a Samnitibus y, recepti fuere], quæsitum inter Jctos Romanos fuit, *an desinant esse cives?* Alii affirmarunt, quia civitas eum, quem semel dedi jussit, civitate pepulisse videtur, sicut faceret, cum aqua, & igne interdiceret z. Atque eam sententiam defendit M. Scævola **. Rectius alii negant; quia deditio est actus inter duos, adeoque non est perfectus nisi accedat acceptatio hostis. Ea deficiente non potest allegari, eum unquam in potestate hostis fuisse; adeoque servus non fuit: eamque sententiam defendit CICE-RO b. Sane, pro Hostilio Mancino decretum legimus, ut esset civis; quia Præturam postea gessit c. Accedit, quod deditus non in suam civitatem recaverit, sed in hostem: si proinde hic juri suo renunciat non acceptando deditum, ei jura civitatis, in quam non peccavit, integra manent.

n. 9. Quæ hætenus dicta sunt, ad eos pertinent, qui

(t) Liv. L. 9. c. 10. (*) Valer. Max. L. 6. c. 3. nu. 2.
 (x) L. 17. in fin. D. de legat. (y) Liv. L. 9. c. 5. (z) d. Lib. 17. in fin. de legat. (a) Grot. L. 2. c. 21. §. 4. n. 7. Add. L. 4. de captiv. & postlim. rev. ibique Gorhoffred. (b) In orat. pro Cæc. in fin. (c) d. L. 17. Gell. l. 7. c. 6.

qui sine conditione sese dederunt: si sub conditione hostis se dedit, illa servari debet *d*:

§. DCCXLIX. Quarto vastari quoque res hostiles jure naturæ possunt: quem enim occidere jure licet, ejus res capere, & devastare permissum erit; idque in infinitum *e*:

Neque præcise opus est, ut illæ devastationes minuant hostium vires, vel alio modo ad reparationem juris nostri faciant *f*; cum enim hostis nostro judicio pro criminis reo habeatur, in pœnam omnia jura ei auferri possunt, adeoque & vita, & bona, & quidquid ejus inservit voluptati.

Excipe, si devastatio illa impietatem in Deum inferret, uti si hostis res Deo consecratas, & quæ hosti quoque sacræ sunt, vastet *g*:

Hinc ergo apparet, segetes, arbores fructiferas æque, ac voluptatis causa positas, fodinas metallorum, prætoria, &c. igne consumi absque injuria posse *h*.

Equidem generosi animi est, nihil odio in hostem agere, adeoque ea tantum adhibere contra hostem media, quæ ad juris nostri reparationem tendunt; i. e. quæ hostium vires minuunt: idque Christianos præcipue decet. Quod imprimis ex rationibus politicis fieri interest, si victor territorium sibi vult servare *k*: atque hæc ratio est, cur Deus animalia ruri inservientia, & arbores fructiferas vastari vetuerit.

Inter Christianas gentes, milites, qui privata auctoritate devastant, *Marodiers* vocantur, & absque

(d) Grot. L. 2. c. 5. §s 31. cap. 15. §. 7. L. 3. c. 20. §. 49. & 51. c. 22. §. 11. (e) Dissent. Grot. L. 3. c. 5. §. 12. & c. 12. per tot. ubi ait, jure vastare saltem licere intra modum debiti, & pœnæ: idque jure gentium voluntario demum mutatum esse in bello publico solenni. (f) Dissent. Grot. L. 3. c. 12. §. 4. §. (g) L. 3. c. 5. §. 2. n. 4. (h) d. cap. 12. §. 2. (i) L. 3. c. 12. §. 1. n. 2. (k) L. 3. cap. 5. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. §.

forma processus suspendi solent: idque apud Romanos quoque obtinuit ^l.

§. DCCL. QUINTO quæritur, an mendacio in hostem uti licet? GROTIUS ^m etsi in genere affirmet, mendacium illicitum esse, in hostem tamen eo uti licere concedit: etsi 1. juramentum mendacio accedat ⁿ, vel 2. aliquid promissum sit. . . Nos in genere mendacium dicere licitum esse, alibi probavimus, modo jus alterius non lædatur: hosti autem mentiri licet, etsi jus ejus lædatur, quia hosti quocumque modo noceri potest, adeoque etiam falso sermone utendo ^p; nisi simul fides ei data sit.

Idem de dolo dicendum, dolo enim ex eadem ratione hostem vincere possum ^q.

SECTIONO IV.

De Imperio jure Belli quæsito.

§. DCCLI. HACTENUS examinavimus, quid liceat in hostes singulos, & in res singulorum: superest ut videamus, quid juris sit circa ipsum Imperium, si illud per ultimam victoriam, vel per deditioem, quæsitum est victori.

§. DCCLII. Primo igitur certum est, IMPERIUM quoque per ultimam victoriam, aut deditioem, acquiri populo victori: per eam enim omnia jura, publica, & privata in victorem transeunt ^r.

Equidem quidam existimant, in regnis bello quæsitis victis tantum auferri jura publica, i. e. jus imperii; jura privatorum autem salva esse, quia hostes esse desinant: indeque universum quidem servire, singulos vero liberos manere. *Vid. Par. Antonom. juris gent. c. 13. §. 5. & §. 8.*

Ma-

(l) l. 2. c. 20. §. 10. n. 2. (m) L. 3. c. 1. §. 6. seq. & §. 17. (n) d. l. §. 18. 19. (o) d. §. 18. 19. (p) d. l. §. 17. (q) d. l. §. 20. (r) Grot. L. 3. c. 8. per tot.

Magis autem nobis arridet sententia Grotii, qui desinare hoc casu civitatem, ait, & populum victum nunc incipere magnam esse familiam. L. 3. c. 8. §. 2.

Sane, victorem plenissimum jus in vitam populi victi, ejusque bona, & jura acquirere, rationibus naturæ probavimus supra §. 739. adeoque a mero arbitrio victoris dependet, an tot eriminum reos ultimo supplicio afficere velit. Ariovistus ait, *abi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus multare eos velit, ipsius jus, atque arbitrium est.* Apud Cesar. de bell. gall. L. 1. c. 36.

Idque confirmatur motibus gentium. P. Polybius in *exterpis legat. c. 142. de Romanis tradit. Qui se dedunt in Romanorum arbitrium. dedunt primo regionem, quæ eorum fuit, & urbes in ea, cum his vero VIROS, ET FOEMINAS existentes in regione, & urbibus OMNES; similiter fluvios, portus, sacra monimenta in universum: UT ROMANI OMNIUM ESSENT DOMINI; DEDENTES VERO SE NULLIUS AMPLIUS.* Scipio Syphacis victo, & capto, Masinissæ nuptias cum Sophonisba Syphacis uxore contractas exprobrat, addendo: *Syphax populi Romani auspiciis victus, captusque est; itaque IPSE, CONJUX, regnum, ager, oppida, HOMINES, QUI INCOLUNT, quidquid denique Syphacis fuit, prada populi Romani est.* Liv. l. 30. c. 14. Apud Senecam in Troadibus Pyrrhus ait: *Lex nulla capto parcat, aut pœnam impedit.* Vid. Grot. l. 3. c. 10. §. 1. n. 2.

Xenophon l. 3. Cyropæd. ait: *Lex est inter homines perpetua, & juris gentium, quando urbs beligerantium capta fuerit, victoribus quævis, corpora quoque, & pecuniam in victorum potestatem concedere.* Plato l. 1. Leg.

Aristoteles Politic. l. 1. c. 4. pactum conventum quoddam esse, ait, in quod omnes consentiant, quod

quæ bello superantur, victorum potestati permittantur.

Menippus regis Antiochi ad Romanos legatus inter tria fœderis genera refert unum, quo bello victis dicerentur leges, quo in genere quid victum habere, quo mulctari illum velles, victoris esse arbitrium. *Liv. l. 24. c. 57. Diod. Sic. Exc. Leg. IV.*

Icti Romani jure gentium (quod cum jure humano originem cepit) captos Servos fieri, ajunt. *Lib. 1. per præct. l. 7. per A. R. D.*; posita autem servitute ponitur quoque jus vitæ, & necis. *Vid. §. 2. Instit. His, qui sui, &c.*

Alorcus Sagunti deditioem suafurus, cum omnia ait, victoris sint, hæc (scilicet deditioem conditiones) patiendâ censeo potius, quam trucidari, corpora, rapi, trahique ante ora vestra conjuges, ac liberos belli jure sinatis. *Liv. l. 21. c. 13.*

In venditione populi Collatini victores percontabantur a victis, *Deditioem vos populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque omnia in meam, populi que Romani ditionem?* *Liv. l. 1. c. 37.*

De Græcis idem tradit Thucydides *Lib. V. p. m. 333.* (*pag. 405. ed. H. Steph. 1588.*) *De hominibus ita naturæ necessitate comparatum, ut haud dubie quisque semper ei dominetur, quem superaverit. Quam legem neque tullimus ipsi, neque novam primi omnino usurpamus, sed quæ jam recepta erat suscipimus, usurpamusque; relicturi etiam perpetuam futuram: ac per comperto habentes, vos quoque, ac ceteros, si eadem, qua nos, facultate præditi essetis, idem esse facturos.*

Teleboes a Thebanis victi divina, humanaque omnia, urbem, & liberos, in arbitrium Thebanorum dedunt, apud *Plaut. Amphitr. N. 102. seq.*

Annibal in oratione ad milites, spem prædæ ostenturus, ait: *Quidquid Romani tot triumphis partum, congestumque possident, id omne VESTRUM CUM IPSIS DOMINIS futurum est.* *Liv. l. 21. c. 43.*

Cy-

Cyrus in colloquio cum Armeniæ rege bello victo, *præclare esse, ait, ita pugnare, ne quis servus fiat; at si quis bello victus, vel alio quodam modo in servitutem redactus dominorum potestati se eximere molitur, id injuria fieri: certissimo indicio, populum bello victum in servitutem detrudi. Xenoph. Cyrop. 3. p. m. 96.*

Hinc varia exempla existant, ubi populi bello victi sublata omni juris communitate personalem servitutem subierunt. *Grot. l. 2. c. 9. §. 6.* Ita enim Argivi vendiderunt Micenzos, *Pausan. 2. 115. & 17. 448.* Philippus Olynthios, *Justin. 8. 3.* Alexander Thebanos, *Fell. N. A. 10. 3.* Lydis victis arma, & equi ademti, jussique cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. *Just. l. 1. c. 6. Conf. Grot. l. 2. c. 9, §. 6.*

Atque tale imperium Grotius vocat herile, quo ipso civitatem desinere, ait, & magnam fieri familiam, *l. 3. c. 8. §. 2,*

Neque regeri potest, paucissimos cives illorum criminum reos esse; adeoque in senes, mercatores, rusticos, aliosque, qui actu non militant, jus illud belli obtinere non videri. Nam omnia membra civitatis judicium universitatis sequuntur, factum ejus approbant, vel approbare tenentur, sed & opibus, vel consilio saltem, injuriam illam defendunt, eoque omnino delinquant. *Conf. l. 19. §. fin. Capt. & part.* Sane, inter privatos jure receptum est, ut is, qui opem fert delinquenti, qui consilium ei dat, qui laudat, vel approbat factum illicitum, æque criminis reus sit, quia causa est damni, & injuriæ. *Vid. l. 2. c. 17.* Multo magis igitur in cives civitatis hostilis, qui tot malorum causa sunt, animadvertere licebit.

Cæterum, ab arbitrio victoris dependet, an regno victo autonomiam restituere, ad illud in provinciæ formam redigere, an alienare, an alii in feudum dare velit. Prout enim victor de re sua disponit, ita

ita jus est. *Grot. l. 3. c. 8. §. 1. n. 3. & §. 2. n. 1. & l. 3. c. 15. per tot.* Xenophon laudat Agesilaum, qui quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habebat ab his, quæ servi dominis præstant, id tantum imperabat, in quò liberi homines rectoribus parent; *apud Grot. l. 3. c. 8. §. 2.*

Denique victor, qui imperium occupat, acquirit quoque 1. accessiones, & quicquid ad jura illius populi pertinet. (*Vid. Grot. l. 3. c. 8. §. 1. ibique not.*): 2. dignitatem, & privilegia illi imperio coherentia. Atque ex hoc capite Imperium Romanum translatum est ad reges Germaniæ. *Vid. sup. l. 2. c. 9. §. 11.*

§. DCCLIII. hinc sequitur SECUNDO, in populum victorem transire quoque ACTIONES, quæ populo victo, vel in eum, dantur.

Si proinde civitas bello subacta mutuo dedit 1000. alii civitati, victor exigere hoc mutuum potest, & civitas, quæ debet, solvendo liberatur. Sed & victor remittere debitoribus potest id, quod debent, uti Alexander Thebarum victor Thessalos obligatione centum Talentorum liberavit; quod fatum imitatus est Cæsar, donato Dyrrhachinis aræ alieno, quod eis, qui a Cæsare victi erant, debebant.

E contrario si populus victus alicui civitati debet, victor, qui in omne jus succedit, etiam debita civitatis solvere tenetur. Cum enim victor in patrimonium populi, i. e. territorium, (ubi res alienum inhæret) ejusque redditus, & jura succedat, illud transit cum onere, & commodo.

§. DCCLIV. Effectus imperii bello quaesiti est, ut populus victor pro lubitu de eo disponere, adeoque delere imperium, vel in provinciæ formam illud.

(1) *Grot. l. 3. c. 8. §. 4.* (2) *d. c. 8. §. fin.* (3) *Supr. 9. 346.*

lud redigere, vel bene meritis id concedere possit x. Adeoque hæcenus regnum jure vocari potest *Patrimoniale*.

n. 1. Notanter diximus, dispositionem hanc competere *populo victori*; non vero *regi bellum gerenti*: hinc enim bellum gerit non suo jure, sed jure, & nomine populi; adeoque quidquid acquirit, acquirit populo. Rex instrumentum saltem est, cujus actio referri debet ad causam, i. e. populum.

Idque verum est, etsi rex suis sumptibus bellum gerat; non enim quaeritur, cujus pecunia, sed cujus jure bellum geratur. Rex enim nunquam bellum gerit suo jure, sed semper jure populi.

Ex his satis apparet, regem in tale imperium bello quaesitum non plus juris habere, ac in populum victorem; indeque eum absque consensu populi victoris 1. alienare tale regnum non posse, nec pro parte a, 2. nec regi victo tutorem dare b, 3. nec dividere tale regnum inter mares, & feminas c, 4. nec adoptivos, ac spurios ad successionem admittere d, nec 5. exheredare suos liberos e, nec 6. regno tali se abdicare f, nec 7. judicare de successione futura g, posse. Præterea 8. verum non est, regem unum liberorum ad successionem vocare posse, & tunc reliquis teneri præstare æstimationem h; 9. successorem teneri ex promissis antecessoris etiam in actis non regis i; 10. regem captivum pacem posse

(x) L. 3. c. 8. §. 1. n. 1. §. 4. & §. fin. Ita Romani regnum Bythinæ Attalo dederunt. (y) Dissent. Grot. L. 1. c. 3. §. 11. n. 1. & §. 12. L. 3. c. 8. §. 1. n. 3. §. 2. n. 4. (z) Dissent. Grot. L. 3. c. 8. §. 2. n. 1. L. 1. c. 3. §. 12. n. 3. (a) Dissent. Grot. L. 1. c. 3. §. 12. n. 3. seq. L. 3. c. 20. §. 5. (b) Dissent. Grot. L. 1. c. 3. §. 15. (c) Dissent. Grot. L. 2. c. 7. §. 12. (d) Dissent. Grot. L. 2. c. 7. §. 3. & 12. (e) Dissent. Grot. L. 2. c. 7. §. 25. (f) Diss. Grot. L. 2. cap. 7. §. 26. (g) Diss. Grot. L. 2. c. 7. §. 27. junct. l. 2. c. 14. §. 10.

posse de tali regno facere *k*, &c. *Vid. Not. ad Grov.*
l. 1. c. 3. §. 12.

n. 2. At populus victor omnia, quæ prioribus *se-*
 ptem numeris continentur, peragere potest. Præte-
 rea liberum populo est, unum liberorum regionum
 ad successionem vocare; nec reliqui æstimationem
 petere possunt.

§. DCCLV. Si populus vel tacite, vel expresse
 regi suum jus in populum victum committit, ve-
 rum est, regem actus illo exercere posse; at tum
 non suo jure, nec jure patrimonii sui exercet, sed
 jure populi victoris.

§. DCCLVI. Desinit imperium bello quæsitum 1.
 si populus pristina jura recipit, sive durante bello,
 adeoque jure postliminii; sive finito bello, si vel
 propria virtute, vel ope aliorum jugum excutiunt:
 2. si populi victoris jus desinit, i. e. si ipse alieno
 arbitrio subicitur ^l: 3. si sub certa lege deditio fa-
 cta est, & victor leges deditiois violat.

Non vero finitur 4. morte regis: nec 5. *exstin-*
cta familia victrice, quia jus populi victoris *subli-*
stit: hinc extinctis Carolingis Henricus Anceps ju-
 ra Imperii acriter vindicavit contra Duces Bavarix,
 & terræ Rhenensis, qui finita familia victrice jus
 imperii extinctum esse causabantur: nec 5. si popu-
 lus victor imperium alienat, vel si in victos sævit,
 leges eorum fundamentales evertit, &c. quia victo-
 ri omnia in victos licent.

CA-

(*h*) *Diff. Grot. L. 2. p. 7. §. 13.* (*i*) *Diff. Grot. L.*
2. c. 14. §. 11. 12. L. 3. c. 20. §. 6. (*k*) *Diff. Grot. L.*
3. c. 20. §. 6. (*l*) *Grot. L. 2. c. 9. §. 3.*

C A P U T III.

De captis, ac receptis, & reversis Postliminio.

§. DCCLVII. **D**IXIMUS, res, & personas hostis, si capiuntur, fieri capientium; adeoque capienti acquiri dominium tum in res, tum in personas hostis.

Hoc autem dominium conditionem continet, nisi res, vel persona ad pristinos Lares revertatur *m*: existente enim hac conditione omnia in pristinum statum restituuntur, & persona pristina recipit jura; res autem pristino restituitur domino, idque *jure postliminii* *n*.

Postliminium dicitur a *post*, & *limen*; & nihil aliud est, quam jus quo id, quod bello captum est, a pristino domino recipitur, eoque in pristinum statum restituitur *o*.

§. DCCLVIII. *Causa* hujus juris postliminii non est jus gentium voluntarium *p*, sed illud ex ipsa ratione naturali fluit. In bello enim, ubi communis iudex non est, qui causa cognita inter duas summas potestates bellum gerentes litem decidat, *unaqueque pars* sibi jus asserit, alteri negat *q*. *Subditi*, & *socii*, sequuntur cujusque partis iudicium, quod obtinet, & exercetur in iis, quæ sunt, vel fiunt, intra cujusque, vel sociorum fines *r*. *Reliquæ gentes omnes*, ceu mediæ, iudicium suspendunt, utriusque factum pro jure habent, & sequuntur possessionem.

n. 1. Ex his principiis sequitur, res nostras, civif-

(*m*) Grot. L. 3. c. 16. §. 1. c. 9. §. 6. (*n*) Grot. L. 3. c. 9. 16. (*o*) L. 19. pr. D. de captiv. (*p*) Diss. Grot. L. 3. c. 9. §. 1. (*q*) Par. in Diss. de postlim. in pac. sect. 1. §. 2. 3. Vid. L. 19. pr. de captiv. (*r*) Dict. sect. 1. §. 4. (*s*) Vid. Diss. præm. IX. §. 168.

vesque nostros ab hoste captos, adquiri capientibus quamdiu res, vel personâ, in eorum potestate est: ex iudicio enim hostis (quod cum effectu in capti valet) nos injuria agimus, cujus reparationem ex eis, quæ capit, sibi deberi existimat; adeoque hætenus dominium nostrum desit.

Si vero capta, & amissa recipiuntur, & res, vel personæ intra fines nostræ civitatis revertuntur, pristini rerum receptarum domini, civesque reversi omnia pristina jura recipiunt, jam enim prævale judicium nostræ civitatis; quæ hostem injuria cepisse asserit. Atque hoc *jus postliminii* vocatur.

§. DCCLIX. Ut igitur postliminio locus sit, requiritur 1. ut *hostes invicem* sint, quorum res, vel personæ recipiuntur, vel revertuntur. Inter fœderatos igitur, & liberos, etiam *extranei* sunt, nunquam postliminium obtinet. *Etenim* (quæ sunt verba PRO-CULI) *quid inter nos* (& fœderatos illos, ac liberos) *postliminio opus est, cum & illi apud nos libertatem suam, & dominium rerum suarum, æque, ac apud se retineant, & eadem apud se contingant.*

Aliud autem obtinet in illis *exteris*, cum quibus *neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitie causa habemus.* Hi enim *hostes quidem non sunt; at ea, quæ ex nostris ad eos perveniunt, capiunt, & liber homo noster ab eis captus servus fit, & eorum idemque est, si ab illis ad nos aliquid perveniat.* Hoc igitur casu postliminium datum est. Tales autem *exteri* sunt, v. g. Algerienses, Fezzenses, &c. qui piraticam in omnes promiscuè exercent, & olim Germani.

n. I.

(1) L. 5. §. 7. L. 7. pr. L. 51. D. de acquir. rer. do-
min. L. 1. §. 2. D. de acquir. possess. (2) L. 19. pr. D.
de captiv. (x) Ibid. (y) L. 9. pr. D. de acquir. rer.
domin. L. 19. pr. D. de captiv. (z) L. 5. §. 2. de capti-
& postlim. revers. (A) Cæf. de bell. Gall. VI. 23. Grot.
L. 2, c. 15. §. 15.

n. 1. 2. Requiritur, ut bellum sit publicum, i. e. ut inter duas summas potestates geratur ^b. Hinc postliminium non obtinet in captis bello civili ^c, vel a prædonibus ^d, sed illis omnia ipso jure restituantur.

n. 2. 3. Requiritur, ut res, vel persona bello capta sit: si enim durante pace capitur, injuria est, adeoque postliminio opus non est. Excipe 1. si illi, qui in pace ad alios pervenerunt, & bellum subito exarsisset, apud eos, qui nunc hostes sunt, deprehenduntur, & servi efficiuntur: hi enim etsi in pace capti sint, postliminio revertuntur ^e. 2. Si cum gente quadam nec amicitiam, nec foedus amicitiae causa contractum habemus, i. e. si liber quidam populus latrocinia promiscue exercet, cives nostros, qui ad eos perveniunt, servos facit, res nostras rapit, cum tali populo pax nobis est; bellum enim inditum ipsi publice non est, adeoque hostis non est: l. 24. ff. capt. & postl. at nihilominus postliminium obtinet.

Hinc constat, transfugas non gaudere jure postliminii, quia capti non sunt bello, sed ultro in hostium castra migrarunt ^f.

n. 3. 4. Requiritur, ut res capta in hostis potestate, & custodia sit constituta: quod fit si, intra fines, & præsidia hostis, ejusque sociorum, est perducta ^g.

n. 4. 5. Requiritur, ut res captæ receptæ; vel personæ reversæ sint: quod factum censetur, si intra fines

(b) Grot. L. 3. c. 9. §. 4. (c) d. c. 9. §. 16. 17. L. 21. D. de capt. & postlim. revers. (d) Lib. 5. L. 1. §. 2. D. de capt. & postlim. revers. (e) L. 12. pr. D. de capt. & postlim. revers. (f) L. 19. §. 5. §. 8. D. de capt. & postlim. revers. ibique Gothofred. Grot. L. 3. c. 20. §. 12. (g) L. 19. §. 3. L. 1. §. 1. de capt. & postl. revers.

fines nostri imperii *b*, & intra præsidia nostra esse cœperunt *i* (ibi enim primum nomine publico tuti esse incipiunt *k*); vel si ad socios *l* (non si ad medios *m*) veniunt, modo personæ animum habeant revertendi: secus ergo si domicilium mutarunt, & pace facta (qua cautum erat, ut redire possint) apud hostes manere malint *n*.

n. 5. Non vero 6. requiritur, ut *ex injusta causa* captæ, & jure receptæ sint res, vel personæ: nam ex judicio nostræ civitatis, quod intra fines nostros valet, nostra semper ab hoste injuria capta esse, adeoque jure recipi, asseritur. Quis ergo judicabit, an jure an injuria, capta, & recepta sint? Judicium hoc morali ratione effectum habere nequit; adeoque Deo id relinquendum est.

§. DCCLX. Postliminio recipiuntur. 1. RES. Equidem de rebus *immobilibus* omnes consentiunt *p*; adeo ut jura quoque rebus solis *cohærentia*, veluti servitutes, immo & *pristinæ qualitates restituantur*, & res illæ receptæ iterum *fiant sacræ, sanctæ, & religiosæ* *q*. Non tantum *antem* agri, sed & civitates, insulæ, territoria, &c. postliminium habent.

n. 1. De rebus *mobilibus* contrariam GROTIUS, statuit regulam: has enim jure gentium cedere occupanti, ait; & eas saltem excipit, quæ in bello usum habent.

At verius est, res mobiles quoque naturali jure pri-

(*b*) Lib. 19. pr. & §. c. (*i*) L. 5. §. 1. L. fin. D. eod. (*k*) L. 19. §. 3. D. eod. (*l*) Lib. 5. §. 1. Lib. 19. §. 3. D. eod. Dissent. Grot. L. 3. cap. 9. §. 2. 3. 4. (*m*) Grot. L. 3. c. 9. §. 2. seq. (*n*) D. L. 20. pr. D. de capt. & postlim. revers. (*o*) Dissent. Grot. L. 3. c. 16. §. 1. ubi jure gentium demum voluntario introductum esse, ait, ut etiam res jure captæ postliminio recipiantur. (*p*) Grot. L. 3. c. 9. §. 13. (*q*) Grot. Lib. 8. §. 13. L. 36. ff. de religios. (*r*) Grot. L. 3. c. 9. §. 14. (*s*) d. cap. 9. §. 4. (*t*) Grot. L. 3. c. 9. §. 14.

pristino domino jure postliminii restitui: 1. quia tota ratio naturalis postliminii in eo consistit, quod ex judicio civitatis nostræ res injuria ab hoste capta sit; si proinde res ad nostros limites redit, cum effectu judicium civitatis nostræ valet, indeque res pristino suo domino, cui injuria ablata fuit, restitui debet. *Naturali æquitate introductum est, ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos redisset, pristinum jus suum reciperet* *. Hæc autem ratio 2. æque in rebus mobilibus, ac immobilibus obtinet. Atque hinc 3. moribus res mobiles receptas pristinis restitutas fuisse dominis, exemplis probavit Pares. Idem quoque traditur 4. in jurisprudentia Romana; quod in Commentario plenius probavimus *.

n. 2. Inter RES quoque referuntur servi, & ancillæ γ. Hi igitur quoque recipiuntur postliminio, & pristino restitui debent domino, etsi ab hoste manumissi α, a mediis β, vel civibus δ nostris redempti, vel transfugæ ε sint: at recepti non videntur, nisi actu in nostram potestatem revertantur δ.

§. DCCLXI. Porro & 2. postliminio revertuntur PERSONÆ LIBERÆ ab hoste captæ ε, cujuscumque ætatis, & sexus, sive vi receptæ, sive dolo profugerint, sive ab hostibus dimissæ sint f; quin etsi per alienationem ad medios jure commercii pervenerint: quia medius rem captam ab hoste acquirit cum sua qualitate, & conditione g.

§. DCCLXII. Hæ personæ postliminio reversæ omnia pristina jura recipiunt h: adeoque 1. res domi
Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. Mm re-

(γ) Grot. L. 3. c. 9. §. 14. (α) L. 1. pr. D. de capt. & postl. rev. (x) D. Lib. 19. D. & argum. p. 10. Lib. 12. C. de postlim. revers. (γ) Grot. L. 3. cap. 9. §. 11. (z) d. §. 11. n. 1. (a) Ibid. (b) d. §. 11. n. 3. (c) d. §. 11. n. 2. (d) d. §. 11. n. 1. (e) Grot. L. 3. c. 9. §. 5. (f) d. cap. 9. §. 5. (g) d. cap. 9. §. 7. (h) Grot. L. 3. c. 9. §. 6.

relictas, mobiles, & immobiles, etiam quæ apud
 medios habuerunt; 2. res ab hoste captas, si postea
 ad fines nostros, vel sociorum nostrorum, perven-
 niunt; 3. omnia jura civilia, patriam potestatem
 testamenti factionem, &c. 4. omnes actiones eis
 & in eos, restituantur non vero 5. ea, quæ facti
 sunt, recipiunt; atque hæc ratio est, cur possessio-
 nem non recuperant, etsi domino forte utantur &
 adeo ut reversi non continent usucapionem, sed
 varam inchoent, nisi per alium possideant.

§. DCCLXIII. Quid vero de rebus, & jurbus di-
 cendum, quæ habuerunt apud populos pacatos? Re-
 spon. ea quoque recipiunt, & hætenus quoque omnia
 jura eis, & in eos restituantur; nisi pendente u-
 ptivitate res victori tradita, debita ei soluta, vel
 victore remissa sint.

§. DCCLXIV. Quæritur, an etiam matrimonium
 redintegretur? Quod omnino affirmamus, quia omnia
 pristina jura recipit, nec ulla ratio dari potest, cur
 non jura quoque in uxorem reciperet: idque jure
 Romano quoque obtinet.

Neque obstat L. 14. §. 1. D. de capt. & post-
 lim. revers. ibi: non enim ut pater filium, ita uxo-
 rem maritus postliminio recipere potest, sed consensu
 demum redintegretur matrimonium. Conf. L. 2. D.
 eod.

Resp. non afferitur, uxorem a marito non nisi
 postliminio, sed eam non recipi NB. uti paterfamilias
 recipit filium: pater enim recipit filium etiam in-
 tum; maritus autem recipit uxorem non nisi volen-
 tem. Si igitur uxor non vult recipere maritum, cer-
 tum

(i) L. 32. §. 2. de capt. & postlim. revers. L. 23. §. 1. D. de acquir. possess. Lib. 11. de usurpat. & usucap. (k) L. 23. §. 1. D. ex qua caus. major. (l) d. Lib. 19. Lib. 15. D. de usup. & usucap. Lib. 44. §. fin. D. eod. (m) d. L. 12. (n) Grot. d. c. 9. §. 6. 7. (o) Vid. infr.

non est, non redintegrari matrimonium, quia uxor divortium facit; atque hinc si nulla probabili causa interveniente divertit, poenas diffidii dat.

Nec porro *obstat*, captivitate matrimonium dirimi, indeque uxorem non esse in matrimonio, etsi uxor velit. Resp. Dirimitur matrimonium quamdiu servus est [ejus rei rationem alibi exposuimus *], adeoque matrimonium in suspenso est; si captus redit, redintegratur matrimonium, nisi alteri divortium mittat: si non redit, vidua a tempore captivitatis fuisse videtur. Hinc uxor exspectare hunc eventum tenetur, adeo ut si de vita capti mariti constat, uxor plane non ad secunda vota convolare, & si dubium sit, mortuus sit, an non, elapso decem annorum quinquennio alii nubere possit: atque hactenus uxor jura nuptiarum retinere dicitur; si his neglectis ad secunda vota properet, poenas diffidii dare tenetur.

n. 1. Non autem personæ saltem singulæ jus postliminii habent, sed integri quoque populi, vel pars populi: si nimirum durante bello vel propria virtute, vel ope sociorum, sese potestati hostis eximunt, etsi forte civitas diruta, & cives sub corona venditi sint. Non enim corpus periisse videtur, quod restitui ope sociorum potest, & actu restituitur.

n. 2. Aliud dicendum si populus vere victus, adeoque bellum finitum est, ita ut nec princeps, nec populus, nec socii amplius resistent; tunc enim populus vere interiit, species civitatis, mutatur, & corporis ratio tollitur. Hinc igitur populus nunquam postliminio recipit pristina jura, utpote se-

M m 2 mel

(p) L. 8. D. de capt. & postlim. revert. (q) L. 1. D. de divort. Lib. 46. D. solut. matrim. (r) L. 12. §. 4. D. de capt. & postlim. revert. (*) Vid. Grot. illustr. Tom. IV. p. 146 h. edit. (s) L. 6. D. de divort. (t) d. L. 6. L. 8. ff. capt. (u) Grot. L. 3. c. 9. §. 9. 10. n. 3. §. 13. num. 1. cap. 16. §. 4. (x) Dissent. Grot. L. 3. c. 9 §. 2. d. c. 16. §. 4. (y) Grot. L. 2. c. 9. §. 3. seq.

mel extincta: sed tanquam servus contumax, & subditus rebellis, coerceri potest ^z.

n. 3. Idque adeo verum est, ut populus talis si facto ipso se eximit, & vi libertatem recuperat, novus populus esse incipiat ^a: qualis quoque est si victor ipse libertatem populo post aliquod tempus ex gratia restituit; ut in Thebanis factum legitimus ^b. Si illi, qui olim socii fuere populi subjugati, postea, bello cum victore orto, eundem populum in suam redigunt potestatem, hic populus non recipit pristina jura, sed novo victori cedit ^c.

§. DCCLXV. Hinc jam facile deciditur *quæstio*, an Rex, cui imperium vi hostili ereptum est, si postea illud recipit, postliminio imperium recipiat? Sane, si bellum nondum finitum est, ut si rex ejectus apud vicinos, & foederatos auxilia quærit, certum est, eum recipere imperium jure postliminii; sive propria virtute populi, sive ope sociorum populus potestati hostium jeximatur ^d. Sane sociis populus ille non acquiritur, quia jure regis ejecti bellum gerunt, adeoque ei adquirunt. At bello semel finito, id est si vel rex captus est, nec socii amplius ejus causam defendunt: vel si rex pace facta juri suo renunciat, jus regis semel extinctum nunquam reviviscit. Et licet forte casu aliquo populus ille sese recipiat in libertatem, non tamen recidit in pristinam causam, sed novus fit populus: & si se pristino regi submittit, nova est electio ^e.

§. DCCLXVI. Populus postliminio restitutus omnia jura publica recipit; eique credita, & debita restituantur. Atque ex hoc capite Thebani a Cassandro restituti debitum a Thessalis exigebant: at hi me-

(z) d. c. 9. §. 14. & c. 22. §. 11. in fin. (a) Grot. L. 2. c. 4. §. 11. & 14. (b) Grot. L. 3. c. 9. §. 9. (c) d. cap. 9. §. 12. (d) d. c. 9. §. 12. c. 16. §. 4. (e) Conf. Comment. ad Grot. d. c. 9. §. 11.

merito opposuerunt, Thebanos non jure postliminii restitui; sed ex nova gratia victoris, indeque jura antiqua interiisse; præprimis cum victor debitum illud jure belli quæsitum Theffalis remiserit, adeoque ex hoc quoque capite debitum extinctum fuerit.

§. DCCLXVII. Sed & singuli, populo restituto, pristina jura recipiunt, adeoque & illi ex debitis convenire, & conveniri possunt: nisi hostis jure prædæ debita illa exegerit, adeoque jus creditoribus abstulerit. Exempla vide apud *Matth. de Afflict. dec. Neap.* 150. n. 32. 34. *Decius Conf.* 25. *Pet. de Anch. conf.* 64. *Bald. Conf.* 228.

§. DCCLXVIII. Gravis quæstio est, quidnam juris sit circa actus a victore medio tempore occupationis gestos. Resp. idem hic obtinet, quod in tyranno (*Vid. Grot. illustr. l. 1. c. 4. §. 15. pag. 354.*): nimirum, omnes actus sub auspicio usurpatoris gesti nulli sunt; quia ex judicio civitatis, quod ea recuperata prævalet, injuria occupata fuit; *ibid.*

Exc. 1. si civium aliquis locupletior ex tali actu vitioso factus est injuria concivis: exempla vide apud *Matth. de Aff. Dec.* 149. *Grot. l. 3. c. 19. §. 4. Hyppol. singul.* 306. & *Conf.* 12. n. 20.

Exc. 2. Si actus illi pars sunt administrationis, uti si partes coram judice ordinatio litigant, hi actus judiciales non rescinduntur. *Matth. de Aff. Dec.* 77. *Ursill. in addit. ab Matth. de Aff. Dec.* 62. n. 1. Nisi hi quoque actus edicto nulli declarati fuerint, uti factum a Ferdinando, fugato Carolo VIII. rege Gallix. *Matth. de Aff. Dec.* 53. Atque hac ratione nituntur exempla ab hoc allegata *Dec.* 70. *Dec.* 55. *Dec.* 50. *Add. Ursill. ad Decis.* 77. n. 3. *Capyc. Dec.* 179. *Conf. Grot. illustr. L. 3. cap. 9. §. 9.*

§. DCCLXIX. Cessat autem postliminium, i. si non bello publico inter duas summas potestates di-

septatur, sed res, aut persona a pradone, vel in bello civili capitur *f.*

2. Si res antequam in praesidia hostis deducatur, recipitur, quia nunquam capta fuit *g.*

3. Si injuria hosti imputari nequit: (a) si civis nostra voluntate hosti deditur: (b) si, cum pace et concessa fuerit libertas redeundi, domicilium apud hostes elegerit: *l. 20. ff. captiv.* (c) si civis ad hostem transfugit *h.*

4. Si quis postliminii jura non contra hostem sed contra concivem allegat: uti si civis debitor vi coactus solvit usurpatori id, quod concivi debet. Quod multo magis verum est si utiiter concivis negotiam gessit, uti si quis pro liberando debito, quod usurpator injuria exigit, rem suam concivi vendiderit, hanc enim ab emptore jure postliminii reperere nequit. Idem dicendum si fidejussor solvit, qui, si civis ab injusto carcere liberetur, fidem interposuit *k.*

5. Si via ordinaria juris aliquid contra captum statutum est *l.*

6. Si populus victus, & in potestatem victoris per ultimam victoriam redactus est, vel se dedit; is enim, licet postea vel vi, vel gratia victoris, pristinam libertatem recipiat, non tamen jure postliminii gaudet, sed novum populum constituit *m.*

7. In pace postliminium cessat, si in pactis dictum est, ne res, & persona bello capta postlimi-

710

(f) §. 759. n. 1. (g) §. 759. n. 3. (h) Grot. L. 3. c. 10. §. 10. n. 1. ubi male id juri Romano tribuit. (i) Vid. §. 7. 66. seq. (k) Exempla existant ap. Matth. de Affl. & Dec. & Hyppolit. in Singul. 306. & in Consil. 12. n. 26. Ursellin. ad Matth. de Affl. & Dec. 149. n. 1. seq. ibique DD. vid. supra §. 768. (l) Capyc. Dec. Neap. 179. ibique late DD. (m) Grot. d. c. 9. §. 12. Vid. supra §. 765. seq.

nio redeant: vel, si clausula amnestie, aut ut omnia in statu, quo nunc sunt, maneat, adjecta est."

8. In illis, quæ facti sunt; ut in possessione, : hinc non nisi rescissa usucapione per actionem rescisoria possessio amissa restituitur.

§. DCCLXX. Jure Romano postliminium præterea cessabat 1. in navibus, quæ in bello usam non habebant 9; 2. in armis, vestibus, equis, &c. 7; 3. filio transfuga recepto nec patria potestas domino restituebatur.

4. Ante Legem Corneliam bello capti plane excludebantur a jure postliminii. Succedebant enim Romani suis militibus, quod non mortem potius optassent, quam captivitatem: hinc negligere hos captos, nec in pace eorum mentionem facere solebant. Immo adeo ignominiosum servorum nomen Romanis visum fuit, ut finxerint, cives, & milites nunquam captos, adeoque nunquam servos fuisse.

Si enim in captivitate moriebatur captus, statim in momento captivitatis mortuus fingebatur; adeo ut liberis hæreditas retro delata videatur, & ea, quæ liberi ex bonis illis adquisiverunt, & quæ interim accesserunt hæreditati, non in hæreditate patris fuisse, sed propria liberorum esse censerentur: sed & quidquid pater captus disposuit, sive inter vivos, sive per ultimam voluntatem, ipso jure nullum fuit; adeoque ut nec vi, testamenti in captivitate facti, codicilli postea cum liber esset confecti subtili jure

M m 4 sub

(7) Vid. sup. §. 759. n. 5. (a) L. 12. §. 1. 2. D. de capt. & postlim. revers. L. 19. D. ex quib. caus. major. (p) L. 18. C. de postlim. (q) L. 2. D. de capt. & postlim. (r) d. L. 2. §. 2. 8. (s) L. 19. §. 7. D. eod. Grot. L. 3. c. 9. §. 10. n. 1. (t) L. 18, 22. §. 2. D. de capt. & postl. revers. l. 1. C. de postl. (u) L. 12. §. 1. D. de capt. postl. revers. (x) d. L. 12. §. 1. D. eod. (y) d. L. 12. §. 5. D. eod.

sublisterent *a*: Denique liberi retro sui fuisse videbantur *a*: & illi, qui durante captivitate/ ei nati sunt, si revertebantur *b*.

Si revertebantur capti, fingebatur, eos numquam servos fuisse *c*, sed semper in civitate mansisse *d*: adeoque actione directa omnia pristina jura recipiebant, i. e. vindicabant res suas ab aliis possessas; adeoque actione mutui condicebant debita, &c. Et si ab aliis usucapta res fuit, actione rescissoria eam repetebant *e*: liberi semper in potestate fuisse censebantur *f*, & matrimonium redintegrabatur *g*.

Apparet ergo, per legem Corneliam omnia jura captorum in suspensio, & in incerto fuisse *b*: incertum enim fuit, an matrimonium subsisteret, an non? an liberi sint in patria potestate, an sui? &c. Omnia enim dependebant ab eventu, an moriatur captus, an revertatur *l*.

Cæterum, captis curator constituebatur, qui bonorum tueretur *m*. (non vero in judicio ageret *n*.)

§. DCCLXXI. At §. etiam post legem Corneliam cessabat postliminium in actibus, quos capti ut servi gesserunt; cum enim lex illa fingat; captos nunquam servos fuisse; necessario sequitur, actus intermedios pro non actis habitos fuisse: hinc nulla eorum valebat dispositio; quod demum a Leone *matrum*

(*a*) d. l. 12. §. 5. D. eod. (*a*) d. l. 12. §. 1. D. eod.
 (*b*) l. 25. D. de captiv. postlim. revers. l. 31. C. de postlim.
 (*c*) l. 5. §. 1. D. de capt. postl. revers. l. 12. §. 6. D. eod.
 (*d*) l. 16. D. eod. d. l. 22. §. 2. 3. D. eod. (*e*) l. 18. B. de postl. L. fin. C. ex. quib. caus. (*f*) d. l. 1. §. 1. D. (*g*) Vid. supr. (*h*) L. 22. §. 2. L. 12. §. 1. D. de capt. & postl. revers. (*i*) L. 12. §. 4. D. eod. (*k*) d. l. 12. §. 2. L. 6. in fin. D. de tutel. L. 3. C. de postl. (*l*) d. l. 12. §. 1. (*m*) L. 33. p. D. de procurat. L. 15. D. ex. quib. caus. maj. L. 3. C. de postl. (*n*) d. l. 15. pr.

tum est. Nov. Leon. 140. Vid. Comment. ad Grot.
l. 4. c. 9. §. 1.

§. DCCLXXII. Quæritur, an hodie juris postliminii usus aliquis supersit?

Quod omnino affirmandum est, adeo ut non tantum capti; & reversi omnia pristina jura ipso jure recipiant, nec opus sit fictione legis Corneliæ, sed & dispositiones captorum, omnesque actus durante captivitate gesti valeant, &c.

Idque verum est, etsi cum aliis gentibus, apud quas capti servi fiunt, bellum geratur *p*.

In rebus hodie quoque obtinet jus postliminii. Cum enim jure gentium res nostræ, quæ ab hostibus nostris capiuntur, statim fiant capientium, eo ipso amittimus dominium pristinum; sed tantum quamdiu sunt in potestate hostis. Si proinde recipitur res: quam injuria nobis ablatam esse asserimus, jure postliminii eam recipimus; adeoque non ceditur capienti; nisi legibus civitatis aliud statutum sit.

C A P U T IV.

De Sociis Belli.

§. DCCLXXIII. **E**Xaminavimus in præcedentibus, quinam jus belli habeant, & quid illis in bello liceat: quia vero in plerisque bellis alii sunt, qui bellum gerentibus assistunt, de his *sociis belli* jam agemus.

SOCII BELLI fiunt duplici modo: 1. si utraque

(o) Par. in Diff. de postl. in pac. sect. 2. §. 9. 12. (p) Aliter Pærens d. Sect. 2. §. 9. (q) L. 5. §. 7. L. 7. pr. D. de adquir. rer. dom. L. 51. §. 1. D. eod. L. 1. §. 2. D. de adquir. poss. ((r) L. 19. L. D. de capt. & postl. revers.

que pars læsa est, & læsi societatem inveniunt de mutuis injuriæ communibus viribus vindicandis: 2. si duo paciscantur, quod alter alteri contra vim, & injuriam aliorum assistere, & auxilia sibi invicem mittere velint.

PRIORI casu duplex bellum est, quia quisque propriam injuriam vindicat. Hinc duplex indictio belli requiritur: si transigunt de bello, duplex pax est, etsi uno instrumento comprehensa: unusquisque sibi capit, & capiendo acquirit: quisque suis sumptibus agit, &c. nisi lege foederis aliud dictum sit.

De his sociis belli hic non agimus, quia singuli sunt principales, & suo jure agunt, suamque injuriam vindicant, etsi communibus armis.

POSTERIORI casu socius saltem est instrumentum causæ principalis, & non suo jure, nec suo nomine agit, sed alterius causæ accedit. Hinc unum saltem bellum est. Cujus rei insignes jure naturæ sunt effectus: nam 1. socius clarigare, seu indicere bellum non tenetur: 2. non suis, sed ejus sumptibus bellum gerit, cujus causam defendit: 3. quidquid capit, non sibi, sed causæ principali acquirit: 4. captum quoque censetur, quod ad præsidia socii pervenit: 5. postliminio reversum videtur, quod ad limen socii revertitur: 6. principalis victus nondum censetur, etsi ejus vires destructæ sint, quamdiu socius adhuc defendit: 7. si bellum pace finitur, una tantum pax est, etsi in ea socii mentio facta sit: 8. pax cum principali contracta prodest quoque sociis, etsi horum mentio facta non fuerit: nam de tota causa, cui socii accesserunt, transactum est.

(s) L. 3. c. 3. §. 9. c. 9. §. 2. n. 1. Lib. 1. c. 5. §. 10. seq. Par. in Diss. de clarigat. §. 10. seq. (r) Grot. L. 3. c. 6. §. 23. 24. nu. 2. (u) dict. §. 25. (x) L. 3. c. 9. §. 2. Vid. supr. §. 743. n. 7. (y) d. c. 9. §. 2. (z) d. c. 9. §. 9. 12. (w) Grot. L. 3. c. 20. §. 33. (b) Ibid.

est. Hinc 9. si hostis ex illa causa contra socium aliquid machinatur, pacem cum principali contractam rumpere dicitur: non vero 10. rumpitur pax, si socius contra illam pacem aliquid agit: sed nova in hunc belli causa est ^d.

§. DCCLXXIV. SOCIETAS igitur BELLICA definitur pactum inter duas summas potestates initum, quo alter alteri auxilia promittit contra eos, qui vim eis inferre volunt.

§. DCCLXXV. *Causa societatis bellicæ* ex ratione naturali fluit: natura enim omnia licita sunt, si ne quibus jus a Creatore nobis concessum salvum esse non potest; hinc necessario sequitur, nos etiam aliorum ope uti posse, si vires nostræ non sufficiant. Neque 2. hosti fit injuria: non a *leso*, cui lædens præscribere æquit, quibus defendere mediis se debeat, cum omnia in hostem liceant: nec a *socio*, quia hic defendit jus a Deo alii concessam, a deoque instrumentum est justæ alterius causæ.

Justitia ejusmodi societatum exemplo omnium gentium probatur. Sane, nihil magis charitati Christianæ conveniens est, quam assistere illis, qui vi injusta opprimuntur ^e.

§. DCCLXXVI. Ex prædictis autem constat, assistere alii tantum licere, si justam læsus bellandi causam habet ^f, vel socius auxilia promittens justam judicat. Unde sociis prius, quam bellum suscipitur, judicium de justitia causæ permitti solet; quod GROTIUS exemplis probat ^g.

2. 1. Hinc 2. societates bellicas, eo initas animo, ut in quodvis bellum nullo discrimine promittantur au-

(c) Ibid. (d) d. c. 20 §. 29. (e) Grot. L. 1. c. 5. §. 2. n. 2. & §. 7. L. 2. c. 25. §. 4. §. 6. 9. 10. Testat. ad Grot. pag. 12. lit. l. & pag. 632. pos. 15. Gothofred. ad L. 4. D. de leg. Aquil. (f) L. 3. c. 1. §. 3. L. 2. cap. 25. §. 4. (g) L. 2. c. 25. §. 4.

auxilia; illicitas esse, merito GROTIUS ait *b*, & auctoritatibus probat.

n. 2. Sed & 2. utrique partium bellum gerentium auxilia mittere nulla ratione licet; cum enim utrimque iusta belli causa esse nequeat, necessario injuriam unius partis defenderet is, qui utrique auxilia promittit: neque ullo prætextu sese tueri possunt qui vitam concivium diversis partibus militantium, invicem committunt. Merito igitur GROTIUS improbat in Ætolis, quod utrique parti militaverint, & utrimque prædas egerint *i*.

§. DCCLXXVII. Constituitur *societas bellica* utriusque consensu *k*: adeoque nemo injuriam alii illatam vindicare potest, nisi ejus consensu *l*; quia nescitur, num læsus dissimulare injuriam, quam se suaque belli periculo exponere malit: sed & suspecta sunt talia officia, & varia exempla sociorum a sociis oppressorum existant *m*.

Excipe, si absens, qui jus suum defendere nequit, bello petatur: absentis enim negotium gerere, & iustum, & laudabile est.

§. DCCLXXVIII. Constituunt *societatem bellicam* qui bellum gerere, & foedus contrahere possunt; adeoque solæ summæ potestates *n*.

§. DCCLXXIX. *Objectum societatis bellicæ* sunt auxilia, quæ contrahentes sibi invicem promittunt in casum existentis, vel jam inchoati belli: unde differt ab aliis foederibus, quæ de aliis juribus publicis contrahuntur, & de quibus supra egimus *o*.

§. DCCLXXX. Effectus societatis bellicæ alius est

(*b*) L. 2. c. 25. §. 1. 9. (*i*) Grot. L. 3. c. 20. §. 31.
 (*k*) Grot. L. 2. cap. 50. §. 17, num. 1. & §. 25. in fin.
 (*l*) Dissent. Grot. qui ait, quemlibet & suæ, & alienæ injuriæ esse vindicem. (*m*) Grot. L. 1. c. 3. §. 21. nu. 10. (*n*) d. c. 3. §. 6. n. 1. L. 2. c. 15. §. 3. n. 1. (*o*) Grot. L. 2. c. 15.

est intuitu Principalis, alius intuitu socii, alius intuitu hostis.

Parti enim principali jus ex pacto hoc competit alterum compellendi, ut stet legibus societatis^p, adeoque auxilia promissa præstet; adeo ut si id recuset, justa in eum belli causa sit.

§. DCCLXXX. Quæritur, an præstari auxilia possint novis sociis contra veteres fœderatos, qui in fœdere caverant, ut utriusque populi socii ab utroque populo tuti sint; Merito hanc quæstionem affirmat GROTIUS, quia fœdus illud non impedit quo minus socii assumi possint; Hinc fœdus ruptum dici nequit^q.

Causa hæc disceptata fuit inter Athenienses, & Peloponneses: ex his enim Corinthii Corcyrensis bellum intulerunt, hi ab Atheniensibus auxilia petierunt, & obtinuerunt. Corinthii id fœderi, quod Athenienses cum Peloponnesibus, adeoque & cum Corinthiis pepigerant, contrariari dixerunt: Corcyrenses id negabant, quia juxta fœdus illud Atheniensibus novos socios adsciscere liceret, &c. Atque hanc sententiam sequuti Athenienses Corcyrensis auxilia miserunt: unde JUSTINUS male eos perjuri reos facit: Quidquid sit, hæc prima causa fuit belli Peloponnesiaci, quod Athenienses pro Corcyrensis contra fœderatos dimicassent^r.

Eadem quæstio agitata fuit inter Romanos, & Carthaginenses: hi enim Romanis fœderati Saguntinis sociis Romanorum bellum intulerunt; Romani defensionem sociorum susceperunt, & quidem jure, quia fœdus illud non prohibebat novos adsciscere socios

(p) L. 1. c. 3. §. 21. n. 5. L. 2. c. 25. §. 4. L. 2. c. 1. §. 8. (q) Grot. 2. c. 16. §. 12. c. 25. §. 4. (r) Thuecyd. L. 1. c. 35. P. m. 14. 15. & seq. I(s) Apud. Grot. L. 2. cap. 16. §. 13. num. 3. (t) Thuey. d. L. 1. pag. m. 25.

scios *. Tutius tamen est, foedere sibi reservare jus auxilia alii mittendi, quod a Pyrho, & Philippo factum, legimus *.

At alia quaestio est, an ob auxilia missa bellum mittentibus indici poterit? quod omnino affirmamus. At belli hujus causa non oritur ex violatione foederis, sed quia socii reparationem juris auxilia mittendo impediverant.

§. DCCLXXXII. Porro quaeritur, si plures bellum gerunt, utri potius opem ferre debeat qui utriusque socius est? GROTIUS tres casus ponit: vel enim is, cui auxilium promissum est, cum extraneo, qui mihi foederatus est, bellum gerit; quo casu affertendum ei esse, ait, qui injuria petitur, etsi forte foedere sit posterior: vel bellum ei est cum tali, qui & ipsi, & mihi foederatus, adeoque utriusque socius est; tunc item auxilia ei deberi, ait, qui justam causam habet; si utrimque causa injusta sit, utraque parte abstinendum esse: vel plures, qui mihi foederati sunt, separata bella contra extraneum, qui mihi foederatus non est, gerunt; hoc casu utrique mittenda esse auxilia, tradit, modo utriusque mitti possint?.

PARENS statuit, cum, qui cum pluribus societatem bellicam contraxit, operam promissam praestare debere antiquiori: nisi 1. utrique praestari possit; ut si militem, vel pecuniam promissit; vel 2. prior sociorum causam notorie injustam defecerit *.

Ego distinguendum puto, an illi, qui socii mihi sunt, cum extraneis bella gerant, an inter se. PRIORI casu cuique sociorum promissa auxilia praestari debent,

(*) Liv. L. 21. c. 19. Polyb. L. 3. c. 29. Grot. L. 2. cap. 16. §. 13. n. 1. (x) Ibid. n. 2. 3. (y) Grot. l. 2. c. 15. §. 13. c. 25. §. 4. Cocceji Comment. ad Grot. l. 2. c. 15. §. 13. (z) Parens Hypomn. jur. feud. tit. 6. §. 32.

bent, siue causam justam, siue injustam judicet is, qui auxilia stipulatus est; nam indeterminate promissit, nec iudex est hujus causæ: si vero talia auxilia promissa sint, quæ uni saltem præstari possint, soli tenetur antiquiori, reliquis ad id, quod interest. **POSTERIORI** casu soli antiquiori tenetur; adeo ut noviori socio neque milite, neque pecunia assistere possit ^b. Ratio in aprico est; quia antiquiori socio jus ex foedere quæsitum, eique defensio præstanda est: non autem defendit qui adversario ejus auxilia præstat, ejusque vires auget. Sed & rationi repugnat, cives invicem committere, vel si alteri pecuniam mittit, sua pecunia proprios oppugnare subditos.

An ergo posterius pactum omni effectu caret? Affirmatur, quatenus in præjudicium antiquioris socii contractum est; huic enim jus anteriore pacto quæsitum auferre nequit; at quia promissit alteri socio- rum quod in ejus potestate non fuit, ideo puniri, & bello adigi potest, ut reparet omne damnum occasione hujus promissi datum.

Quæritur, an auxilia in genere promissa præstari etiam debeant, si contra consortes ejusdem religionis bellum geratur? Negabant id Helveti apud THUANUM l. 2. p. m. 36. Angli e contrario foedus cum Gallo initum etiam contra suæ religionis socios valere, declararunt ^c. Quod verius omnino est. Nisi bellum geratur extirpandæ religionis causa, idque tempore foederis dissimulatum sit; quam rationem allegarunt Helveti apud Thuanum d. l.

Ex his apparet, quam caute in foederibus pandendis procedere debeant illi, qui ad latus principis sunt.

Dictum autem supra est, socium nudum esse instrumentum causæ principalis; ejusque effectum in-
ter

(b) *Ib.* §. 36. (c) *Camden.* par. 2. f. 263.

ter alios hunc esse, ut socius quidquid capit, causa principali adquirat: adeo ut si Principali victo, & in potestate hostis constituto, socius recuperet provincias, hæc pristino domino jure postliminii restituere debeant ^d; secus si bello finito, & finita societate, olim socius alio bello provincias recuperat: tunc enim sibi acquirit, nec ei, qui olim socius fuit restituere tenetur ^e.

Præterea effectus est, quod socius suis sumptibus bellum gerere non teneatur ^f: varie autem sumptus determinari solent ^g.

§. DCCLXXXIII. *Intuitu socii* effectus est, ut hic teneatur auxilia, quæ promisit, præstare; & si indeterminate promisit, ea mittere tenetur, etsi istam causam non subesse arbitretur ^h.

Exc. 1. si per socium non stat, quo minus præstet: 2. si ipse auxiliis illis indiget: 3. si duobus promisit, nec utrique præstari possint, soli antiquiori debentur; posterior autem ad id; quod interest, agere potest. Addit Grotius (sed sine ulla ratione) 4. si nulla sit spes boni exitus ^k.

§. DCCLXXXIV. *Intuitu hostis* effectus est, ut huic omnia in auxilia liceant, quæ in ipsum hostem ^l. Hinc occidi, capi, ac res sociorum devastari possunt; capti servi fiunt, postliminii jus in iis locum habet, &c. Præterea hostis ipse propter auxilia hæc præstita bello petere socium, & ad repetitionem damni, vel ad pœnam agere potest ^m, & nova indictione opus est; quod exemplo Manlii ⁿ paret ^o.

Ca-

(d) Vid. Grot. l. 3. c. 9. §. 9. & 10. (e) Ibid. (f) Grot. l. 2. c. 16. §. 12. n. 3. (g) Ibid. l. 3. c. 6. §. 23. 24. (h) Diff. Grot. l. 2. c. 5. §. 4. c. 15. §. 3. Conf. 3. c. 11. §. 6. 13. (i) l. 2. c. 16. §. 25. n. 1. (k) l. c. 25. §. 4. (l) Grot. l. 3. c. 10. §. 3. §. 1. 2. c. 17. §. 6. (m) Grot. l. 3. c. 3. §. 10. (n) Diff. Grot. l. 3. c. 20. §. 33. c. 3. §. 10. Par. Diff. de just. bell. §. 10. in Vol. I. Diff. p. 201.

Cæterum, ex præcedentibus repetendum est, socium esse instrumentum causæ principalis; adeoque pace cum Principali inita socio bellum propter præstita auxilia inferri non posse, nisi de sociis in pace nihil dictum sit ^o.

§. DCCLXXXV. Finitur societas bellica 1. mutuo consensu; 2. finito bello, vel per pacem, vel per ultimam victoriam ^p; 3. si alter societatis leges non implet, & ipse recedere vult ^q.

Quando fœdus renovatum censeatur, Grotius explicat ^r.

C A P U T V.

De his, qui in Bello Medii sunt.

§. DCCLXXXVI. **I**N bello unaquæque pars sibi jus assertit, adversario negat; atque hæc mutua assertio, cum iudex superior non sit, armis disceptatur.

Vicini populi vel accedunt alterutrius iudicio, e- jusque partis causam defendunt, illique socii dicuntur, & æque sunt hostes ^r; vel neutrius partis iudicium sequuntur, indeque **MEDII** dicuntur, & vulgo neutrales, quia neutri partium addicti sunt.

Hi ergo *medii* nihil decidunt, sed iudicium suspendunt; quidquid utrimque in bello fit pro jure habent, nihil, quod ab utraque parte geritur, pro injuria ^u.

Cum vero periculosa admodum res sit medium
Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. N n se-

(o) Vid. supr. §. 773. (p) l. 3. c. 3. §. 9. 12. (q) l. 2. c. 3. §. 15. l. 3. c. 19. §. 19. n. 4. (r) l. 2. c. 15. §. 14. (s) Cocc. Diff. de amnest. sect. 1. n. 3. (t) Vid. sp. præc. (u) Dict. Diff. de amnest. sect. 1. §. 4. Par. Vol. I. Dissert. p. 117. Grot. L. 3. c. 9. §. 4. n. 2.

federe inter duos bellantes *, atque ita se gerere, ut utrique partem, finitimis imprimis satis fiat, hinc operæ pretium erit, jura, & officia tum mediocorum in bello, tum bellantium in medios, partibus explicare.

§. DCCLXXXVII. *Premittendum autem est, 1. in cujusque populi arbitrio naturaliter esse, medium se gerere inter utramque partem; & summam injuriam esse, si bellum gerentes necessitate imponere alicui velent, ut pro alterutra parte se declaret, eoque medius esse desinat: 2. sapienter contingere, ut certæ provinciæ uni bellum gerentium propriæ, pacto a jure belli eximantur, & mediæ declarentur; quod passim factum legimus. Atque in his terris tunc idem jus obtinet, quod in aliis pacatorum terris.*

§. DCCLXXXVIII. *OFFICIUM MEDIORUM erga bellum gerentes in quatuor præcipue regulis consistit, I. quod uni præ altero favere non debeant. Non ergo pacatus transitum uni denegare potest, quem alteri concessit; non potest impedire alterum, ne se in portum recipiat, quem alteri permisit: quia uni parti magis faveret, quam alteri.*

II. Quod pacatus utriusque bellum gerentium plenissimam securitatem in suo territorio præstare debeat. Sane illi, qui bellum invicem gerunt, & in territorio pacati conveniant, ejus imperio, & judicio subsunt. Si proinde alter jure hostis agere vellet, injuria fieret pacato, qui alterum defendere jure imperii debet. Atque ex hac ratione navis, quæ hostem persequentem metuens se in portum recepit, sibi tuta esse debet, & pacatus receptam tueri tenetur.

Neque est quod alter queri possit, cum ea facti-

(x) Liv. XXVII. 21. (y) Grot. L. 2. cap. 15. §. 5.
(z) Exemplum vide apud Burnet. *Histoire de son temps.*

ritas cuique hominum præstari etiam jure naturæ debeat, & utrique æquo modo præstetur. Hinc medius transitum innoxium utrique! permittere, commercium præbere, commercia cum utrisque habere potest.

III. Quod pacati sequantur præsentem possessionem: ex quo principio difficillimæ quædam quæstiones decidi debent.

Diximus, medios inter duas partes bellum gerentes nullam sibi judicium de justitia causæ arrogare posse, nisi causam, & partes alterutrius sequi, eoque hostes ipsi devenire velint.

Cum igitur utriusque factum pro jure habeant, suspendendo scilicet judicium; dubium videtur, cum quonam agere debeant, si causa, & necessitas civitatis requirit, ut cum alterutro agant? Alibi distinximus inter *possessionem*, seu *administrationem*, & inter *jus imperii*: vicini, & medii sequuntur *possessionem*, quia cum judicandi facultas circa *jus* eis non competat, naturali ratione factum possessionis respiciunt, & cum eo, qui civitatem administrat, agunt; frustra enim cum altero agerent, qui non possidet, adeoque rem, de qua agitur, per rei naturam præstare non potest. Si proinde (a) possessor, qui vi forte imperium occupavit, a gente pacata id, quod civitati occupatæ debet, exigit, debitum ei solvi & potest, & debet. (b) Possessor talis id, quod a gente pacata debetur, civitati vi occupatæ acceptum ferre potest; nec successor ejecto possessore condicere illud debitum poterit, quia semel extinctum est debitum voluntate præsentis possessoris, quem medii sequuntur. Exemplum Theba-

Nn 2 no-

(a) Grot. L. 3. cap. 17. §. 2. 3. Par. in Diss. de jur. bell. in amic. §. 21. (b) Conf. Par. Exerc. ad Grot. II. §. 171. seq. quæ extat in Vol. II. Disp. p. 1436.

horum, qui restituti a Cassandro petierunt de-
 tum a Theffalis, quod Alexander M. Thebanorum
 victor his remisit, alibi examinavimus. (c) Cap-
 tus, & postliminio reversus, recipit omnia pristina
 jura, etiam quæ apud pacatos habuit; quia in præ-
 senti statu liber est: nisi debitum victori ante jam
 solutum, vel alio modo extinctum sit d. (d) Si
 gens pacata civem nostrum ab hoste captum emit
 isque postea ad pristinos Lares revertitur, civis ju-
 re postliminii gaudet; adeoque vindicari a pacato
 nequit, quia etsi tamquam servus intra fines pacato-
 rum venerit, conditio tamen huic servo juncta fuit,
 quamdiu non reversus fuerit postliminio: existente igitur
 illa conditione desinit esse servus, quem pacato-
 rum cum ea qualitate emit, adeoque in præsentibus
 tu liber est.

IV. Quod persona, & res eorum, qui bellum gerunt, si intra fines pacatos inveniuntur, eam retineant conditionem, & qualitatem, quam habent eo momento, quo intra fines veniunt. Cum enim pacati de jure cognoscere non possint, factum saltem præsentis possessionis sequuntur.

Hinc (a) is, qui ab hoste captus, & ad pacatum
 deductus est, non habetur pro servo si nondum in-
 tra fines hostiles pervenit, quia non est in hostium
 potestate, sed manet liber; ea enim ejus qualitas,
 & conditio fuit, cum fines pacatos intraret. E contra
 (b) captus, qui ab hoste aufugit, & ad fines
 pacatorum pervenit, servus manet; quia servus
 non esse desinit, nisi ad fines suæ civitatis perve-
 nerit: intrat ergo territorium pacatorum tamquam
 ser-

(c) Vid. Grot. L. 3. c. 8. §. 4. n. 2. cap. 9. §. 9. nu-
 1. Quintil. Instit. orat. L. 5. cap. 10. p. m. 236. Arod.
 Res. judicat. L. 2. 3. c. 2. 3. Par. Diss. de jur. victor. §.
 33. (d) Grot. L. 3. c. 9. §. 6. (e) d. §. 6. n. 2,

irvus, & qua talis domino vindicanti restitui de-
et f.

§. DCCLXXXIX. OFFICIUM BELLUM GE-
RENTIUM erga medios in eo consistit, quod ni-
hil in eos occasione, vel prætextu belli statui pos-
sit, quo jus eorum laedatur, vel turbetur.

Hic I. res, & personas pacatorum in territorio
hostis inventas capere; vel has occidere, & neuter
potest. II. Neuter prohibere, vel turbare potest
commercia pacati cum altero hostium: idque verum
est, etsi hostium vires inde augeantur; uti si
terrum; arma, frumenta, aliaque; quæ in bello u-
sum habent, afferuntur. At impedire pacatum
possimus, si v. gr. in urbem obsessam frumenta;
arma, &c. inferre velit; idque jure necessariæ de-
fensionis, nec commercium impeditur.

III. Arces, & civitates pacatorum occupare bel-
lum gerentes non possunt, nec juris sui defendendæ
causa, nisi hostis loca occupaturus esset.

Hinc IV. si milites alterutrius bellum gerentium
occasione belli damnum dederunt pacato, ipsi id re-
parare tenentur.

§. DCCXC. Regula ergo firma manet; *medios
laedi a bellum gerentibus non posse*. Exc. 1. si medii
esse delinunt, i. e. si plus favent uni parti, quam
alteri: [a] denegando uni, quod alteri permise-
runt: (b) mittendo auxilia alteri bellum geren-

N. 3 tium,

(f) dict. Diff. sect. 2. §. 4. sect. 3. §. 7. Conf. ejusd.
Diff. de justitia. bellor. quæ continetur in Vol. I. pag.
201. (g) Dissent. Grot. L. 3. 6. §. 26. ubi jure gentium
demum id prohibitum esse, ait. (h) Grot. L. 3. cap. 17.
§. 3. seq. §. 14. seq. Par. Diff. de jure belli in amicis. §. 5.
usque ad §. 20. (i) Par. Diff. §. 17. Vid. infr. §. fin.
(k) De quo vid. Par. Diff. de jure belli in amicis. (l)
Grot. L. 2. cap. 17. §. 20. num. 1. (l) Vid. supr. §. 788.
(n) Grot. L. 3. c. 17. §. 2. 2. 3.

tlum; non si privati, i. e. subditi pacatorum alterutri partium militent o.

Exc. 2. si hosti jus aliquod, v. g. præsidii, in castro pacati competit p; tunc propugnaculum occupari potest, si inde hostis resistat q.

Exc. 3. si hostis meus occupare urbem mediam intendit, prævenire eum necessariæ defensionis, & occupare fortalitia pacati licet r: sub lege tamen restituendi rem, vel ejus pretium, cessante necessitate s.

C A P U T VI.

De Fide Hosti data.

§. DCCXCI. **D**ICTUM est, omnia in hostem licere: at regula hæc exceptionem patitur, nisi fides ei, ut hosti, data sit; tunc enim fides data servari necessario hosti debet.

Agemus autem 1. de obligatione in genere, quæ ex fide hosti data oritur r, Sect. I. 2. de fide hosti data a summa potestate u; ubi de pace, de induciis, de comæatu; & de redemptione captivorum ageretur, Sect. II. 3. de fide hosti data ab inferioribus potestatibus; ubi de pensionibus x, Sect. III. 4. de fide hosti data a privatis y, Sect. IV. 5. de his, qui fidei ab hoste datæ accedunt: ubi de guarantis, & obsidibus: 6. de fide tacita z.

SE-

(o) dict. Diff. §. 46. 47. 48. 49. (p) Grot. L. 3. cap. 6. §. 26. (q) Par. Diff. de jur. bell. in amic. §. 50. 51. (r) Ibid. §. 3. 8. seq. Grot. L. 3. c. 17. §. 1. (s) d. cap. 17. §. 1. d. Diff. §. 41. (t) Grot. L. 3. c. 20. (u) Grot. L. 3. c. 21. (x) Grot. L. 3. cap. 22. (y) Grot. L. 3. c. 23. (z) Grot. L. 3. c. 24.

S E C T I O L

De Fide Hosti data in genere, indeque sequenti
Obligacione.

§. DCCXCH. CELEBRIS questio est, an hosti
fides data servanda sit? GROTIUS in genere ait,
jure naturæ fidem vi, ac metu extorsam servandam
esse cuique hosti *. Rationem addit 1, quia promit-
tens fidem dat ut hosti †; & hæc tenet efficacem of-
fis obligacionem, ait ‡. Probat id 2, ex societate hu-
mani generis, quæ ex communione rationis, & for-
monis oritur §: 3. ex consensu gentium, quæ ju-
ra quoque cum hoste manere ¶, commercia cum ip-
sis esse //, eosque diligendos x ac beneficia ipsis exhi-
benda esse h, communis ore statuant.

Si tamen metus iniustus est [uti si hostis ex ini-
iusta causa bellum gerit], hostem 4. injuria age-
re, ait †; indeque jure naturali teneri ad alterum
in integram restituendum k, i. e. ad liberandum
promissorem l, vel si fidem alter implevit, ad re-
stituendum: si noluit restituere, bello ad id adigi
posse m.

Addit, 5. gentes postquam bello publico certas
solemnitates tribuerunt, eisque solemnitatibus effe-
ctus quosdam peculiare adscripserunt, simul consti-
tuisse, ut is, qui metu iniusto aliquid promisit,

Non 4 non

(a) L. 2. c. 11. §. 7. n. 2. c. 17. §. 19. L. 3. c. 19. §.
1. 1. 6. n. 1. (b) d. c. 11. §. 2. n. 2. (c) d. c. 11. §.
7. num. 2. (d) L. 2. c. 19. §. 1. & §. 6. n. 1. Conf. L.
2. c. 17. §. 19. c. 11. §. 7. num. 1. (e) Grøt. L. 3. c. 19.
§. 1. (f) L. 3. c. 21. §. 1. (g) L. 1. c. 2. §. 8. nu. 9.
& 11. (h) L. 2. c. 20. §. 10. num. 2. (i) L. 2. c. 11.
§. 7. n. 2. L. 2. c. 19. §. 11. n. 2. (k) L. 2. c. 17. §. 18.
(l) d. c. 11. §. 7. n. 2. L. 3. c. 19. §. 4. (m) L. 2. c.
23. §. 2.

non ad restitutionem agere, nedum ea negata bel-
jus suum repetere possit". Rationem hujus restitu-
tionis gentium 6. hanc reddit, quia ni id placui-
set, ut promissa ex causa metus injuste illata firm-
essent, bellis talibus, quæ valde frequentia sunt
nec modus, nec finis potuisset imponi; quod tamen
interesse, ait, humani generis. : modo ipsum jus
gentium metum illatum non improbet, uti si metus
stupri promittat".

Cum vero 7. hoc jus gentium ex hypothese Gro-
tius non verum jus tribuat, sed saltem impunitatem,
& effectus dominii externos; inde concludit, ho-
stem salva pietate ita promissum exigere non posse,
quin & solutum restituere teneri 9: at hanc obliga-
tionem non ad forum soli, sed ad forum poli per-
tineri 7.

Denique Grotius ait; etiam eum, qui ex ju-
causa promittit, duplici casu liberari non implendo
fidem; 1. si conditio deficit: 2. si cum alio debito
compensat.

§. DCCXCIII. Ratio Grotii, quod ideo fides
hosti data valeat, quia ut hosti datur, vera est: qui
enim hosti, qua hosti, aliquid promittit, i. e. sua
voluntate jus in eum transfert, quoad hunc actum
desinit esse hostis, & ita dispoſuere partes, ne quo-
ad hunc actum jus belli inter eos obtineret.

Neque allegari potest, fidem illam vi, metusque
adeoque injuria esse extortam: nam inter duas im-
mas potestates, quarum utraque justitiæ causæ sibi
asserit, non potest de injuria quæstio esse, cum ju-
dicem non habeant, qui de injuria cognoscat, &
decidat. Hostis igitur, qui adversarii potentiam me-
tuens

(n) L. 3. c. 19. §. 11. L. 3. c. 23. §. 2. (o) d. c. 19.
§. 11. Conf. L. 2. c. 11. §. 7. n. 2. & c. 17. §. 19. (p)
de cap. 19. §. 2. (q) d. c. 19. §. 11. n. 1. (r) Vid. su-
pra. (s) d. c. 19. §. 14. seq.

tuens pacem init, jura quædam cedit: &c. injuriam allegare nequit; quia alter jure se petere asserit, quod is, qui jura cessit, affirmare videtur. Sane, si vim transactionibus hostium opponere liceret, perpetua forent bella, & nullus litium inter summas potestates futurus esset finis: quæ sententia communitatum consensu confirmatur.

n. 1. Hinc apparet, fidem servandam esse hosti, etsi injustam causam defendat quia de justitia causa per rei naturam inter homines, qui superiorem non habent; constare nequit: adeoque res vel judicio divino relinquendam, vel per transactionem utriusque consensu decidenda est. Admitti igitur non potest figmentum GROTII, quasi jure gentium demum in bello solemniter statutum sit, ut etiam is, qui non ex justa causa bellum gerit, promissa hosti servare debeat.

n. 2. Sed & porro notandum est, non ideo hosti fidem servari debere, quod societas humani generis etiam cum hoste maneat; nam talem societatem non agnoscimus: adeoque etsi nulla societas cum hoste sit, certum tamen est, jus in eam transferri voluntate adversarii posse.

n. 3. Recte igitur Grotius asserit, hostem, qui aliquid promissit, agere non posse, ut is, cui promissit, se liberet a promissione: nam nec contra prædonem talis actio datur, necdum contra hostem, qui nec ad id, quod interest, tenetur.

4. Neque obstat, quod jure Romano asseratur, nihil consensui tam contrarium esse, quam vim, & metum x. Resp. 1. regulam in contrarium refert PAULUS y, & diserte tradit, *coactam voluntatem etiam*

(†) Grot. L. 3. c. 19. §. 22. (u) d. cap. 19. §. 4. &c.
(x) Lib. 116. D. de reg. jur. (y) L. 24. §. 4. quod me
caus.

videm esse voluntatem; additurque ratio, quia esse, si liberum fuisset, notuissent, tamen coactus volui. Excepere autem Jaci negotia bonae fidei; nam speciem de his loquitur allegatus textus: quia essentia horum negotiorum non in solo consensu, sed & in bona fide consistit, cum qua violentia pugnat. Haec igitur exceptio, uti ipsa distinctio in contractu bonae fidei, & stricti iuris ex jure civili est. Resp. 2. Jaci Romani loquuntur de vi injusta; haec tollit consensum in negotiis bonae fidei: non autem est vis injusta, quae ab hoste infertur, & per pacem componitur.

n. 5. Denique non obstat, quod omnia in hostem liceant: quod interfici, capi, &c. possit; quod bona ipsi auferre liceat, &c. multo magis igitur videtur permittitur auferre ei jus, quod ex pacto nostro hosti quaesitum est. Nam bene respondet Grotius, fidem ei datam esse ut hosti; adeoque quoad hanc actum juri belli renunciatum esse.

n. 6. Servanda autem non tantum est fides data definiendo bello, sed & quaevis alia, etiam quae durante bello datur: eadem enim subsistit ratio, quia hosti, ut hosti, fides datur.

§. DCCXCIV. Quaesitur, an promissio hosti servari debeat, si dolo elicitata sit? Resp. servari omnino debet, quia consensus adest: ac si inde deceptus, & jus alterius laesum est, nova his substat bellum causa.

n. 1. Hinc jam apparet ratio, cur promissio Gabaonitis facta, ab ipso summo Numine valida declarata fuerit. Nam 1. dolo sua natura, & per se non impedit consensum. Sane, in casu Gabaonitarum in re, & substantia negotii erratum non fuit: illi enim vitae securitatem poscebant; hanc promitte-

tebant Israelitæ: adeoque saltem in qualitate populi erratum est; qualis error negotium non vitiat. Negotium hoc 2. eo magis subsistebat, quia Israelitæ dubitaverunt de qualitate, & tamen in genere, & absque ulla conditione, fidem dederunt. Accedit, 3. quod hic non fuerit dolus malus, quo jus alterius læsum fuit: Gabaonitæ enim simulabant, ut vitam salvam haberent; quo casu ex sententia Cæsarum Romanorum nec actio de dolo locum habet. Adeoque 4. solis Israelitis hic succenseri debet, quod temere nimis fidem dederint, cum interrogando Numea facile de rei veritate certiorari potuissent. Accedit, 5. quod ipse Deus modum præscripserit Israelitis, quo cum hoste agere deberent: nimirum, ut si pacem hostis quæreret, tam non denegarent. Denique, & 6. comperto dolo ratihabere Israelitæ pactum, fidemque datam renovarunt, adeoque ex hac quoque ratione plenissime obligabantur. Cæterum, propter calliditatem poenas ab ipsis sumserunt, dum eos perpetuis destinaverunt servitiis.

n. 2. Neque obstat, Deum prohibuisse, ne fœdus cum damnatis populis ineant; adeoque nullam fuisse talem promissionem. Resp. hæc prohibitio saltem publicata fuit Israelitis, ne fidem darent, & in eorum favorem, ne per hujusmodi fœderatos ad idololatriam incitarentur: si proinde suo favori renuntiant, & contra illam prohibitionem divinam fidem dant, in Deum peccant; at negotium ipsum non redditur nullum. Jus enim Gabaonitis ex fide illa quæsitum auferre eis non potuerunt, utpote quibus a Deo non erat prohibitum, ne securitati suæ prospicerent.

Ponamus, Principem subditis suis legem sub gravissima poena publicasse, ne cum vicina gente commer-

(a) L. 1. D. de dol. mal. (b) Job. IV. v. 11.

mercium ineant; subditi posthabita hac lege cum vicinis contrahunt, & merces pro certo pretio accipiunt: hoc negotium cum vicinis gestum consistit, adeo ut his, pretium petentibus, auxilium præstare magistratus teneatur; ac subditi puniri possunt, quod lege prohibente contraxerint.

n. 3. Aliud exemplum suppeditant Jcti Romani. Deus prohibuit scortationem; adeoque factum hoc illicitum est: si vero scortam contra prohibitionem legis usum corporis sui alii præbet pro certa mercede, promissio valet, & meretrix agere ad mercedem potest. Addunt rationem; quod meretrix turpiter faciat, quod sit meretrix, sed non turpiter accipiat, cum sit meretrix: merces enim hæc debetur ex utriusque consensu.

¶ DCCXCV. Fides hosti datur vel tacite, vel expresse. *Expresse* datur verbis; sub verbis autem continentur etiam ea, quæ ex fine agentium, & ex mediis necessitate sequuntur: adeoque si promittentes ad certum finem fidem dederunt, simul omnia ea promissa videntur, sine quibus finis ille obtineri nequit. Hinc qui paciscitur colloquium, illud promittit innoxiam; qui se in fidem dat civitati, hoc ipso promittit, se nihil in eam moliturum: sic qui certo loco solvere promissit, hoc ipso obtinet libertatem eundi, vel redeundi.

Tacite fides data videtur per signa inter homines ad declarandam voluntatem recepta. Si proinde hostis vela candida exponit, eoque animum colloquendi exponit, lædi non possunt qui colloquii causa mittentur. Alia exempla pactorum tacitorum proposuimus supra.

n. 1. Si pactum dubium est, varias regulas interpret-

(c) L. 4. §. 3. D. de condict. ob turpi vel injust. caus.
 (d) c. 24. §. 3. 4. (e) c. 24. §. 2. (f) L. 3. c. 19. §. 15.
 (g) L. 6. c. 2. c.

pretationis GROTIUS tradit *h*; sed regulas hæc tamquam vagas, & nulla ratione fundatas, rejecimus supra.

Si verba dubia sunt, I. regula generalis est, quod is sensus verborum valeat, quem promittens scit aliorum intelligere. Hinc fallaciam commiserunt Romani, qui Carthaginem liberam fore promiserunt, & urbem destruxerunt, causati, per Carthaginem civium multitudinem intelligi: scivere enim, Carthaginenses urbem quoque intellexisse.

II. Si verba vere dubia sunt ea interpretationem recipere debent ex communi usu: verba enim valent usu uti nummi. Hinc vitam pactus libertatem petere nequit *k*. Qui deditioem promisit non venire auxilio, liberatur si auxilium venit, etsi id non sufficiat *l*. Qui pactus est, se rediturum, non liberatur si clam redit *m*. Dedita urbe etiam præsidium deditum censetur, indeque dimitti a civitate nequit *n*: captus, & sua fide (sur sa parole) dimissus, redire non tenetur, sed & nihil agere potest quo hosti noceatur; hinc si hostis prædatum it (s' il va en party), non potest ita dimissus latebras indicare suæ civitati.

Si usus ille loquendi dubius est, & alter se aliter sensisse ait, nihil actum est, ac bello res decidi debet.

Quando ex factis appareat voluntas paciscentium, & quænam regulæ interpretandi ibi obtineant, supra, explicavimus.

§. DCCXCVI. Effectus fidei hosti datæ est, 1. ut promittens obligetur ad fidem datam implendam. Neque quæri amplius potest, an jure, an injuria bel-

(h) L. 3. c. 13. §. 11. c. 22. §. 10. 11. 13. (i) Grot. L. 2. cap. 16. §. 15. add. supr. (k) L. 3. cap. 19. §. 12. (l) Dissent. d. c. 19. §. 14. (m) d. c. 19. §. 13. (n) Dissent. Grot. L. 3. cap. 22. §. 13. (o) L. 5. c. 2.

bellum geratur, quia hanc ipsam injuriam promittentes in hoc actu remittere censentur. Adeoque injuria agit qui prætextu vis, ac metus injusti, fidem hosti datam non implet, vel pacis articulos rompit. Si proinde *privatus* est qui fidem datam infringit, adigi a suo magistratu debet ad implendum: si *summa potestas*, nova hæc causa est belli, & tunc mirari non debemus, Deum arbitrum, & judicem bellorum, ob supervenientes ejusmodi in bello injurias ei, qui ab initio justam causam habuit, sapius eripere victoriam.

§. DCCXCVII. Fides hosti data præstari non debet, 1. si deficit conditio, sub qua hosti fides data est: 2. si post fidem datam nova suboritur belli causa; uti si hostis legatos meos, vel inducias pacis violavit; tunc enim jure belli jura hosti quaesita auferri possunt jure prædæ: non vero 3. si promittens compensare vult debitum cum alio debito, quod is, cui promittitur, ante fidem datam debuit; hoc enim jam belli jure extinctum erat.

S E C T I O II.

De fide hosti data ab ipsa summa Potestate.

§. DCCXCVII. CUM bellum non nisi a summa potestate geratur, facile apparet, neminem circa belli negotia fidem hosti dare posse, nisi ipsam summam potestatem.

§. DCCXCIX. *Pacem* igitur sola summa potestas imire potest, quia de finiendo bello agitur, de quo nemo transigere potest, nisi is, ad quem negotium belli pertinet: De hac pace infra §. 851. seq. ex professo agemus.

§. DCCC.

(p) l. 3. c. 2p. §. 3. 6. q) d. c. 19. §. 14. (r) d. s. 14. seq.

§. DCCC. *Inducias* facere, & *commertum* dare, *fidem* summæ potestati proprium est. Sed cum hæc facultas etiã *Ducibus*, quibus administratio belli committitur, concessa videatur, hæc jura ad Sectionem sequentem remittimus.

§. DCCCI. Summam potestatem ex fide hostidata obligari, nec exceptionem vis, metusque, immo nec doli ei opponi posse, in precedentibus vidimus. Vid. §. 793. & 794.

S E C T I O III.

De fide hosti data a Ducibus belli.

§. DCCCII. DIXIMUS, summam potestatem aliquando aliis concedere facultatem paciscendi cum hoste, eique fidem dandi. Factum hoc videtur quoties administrationem belli *Duci* committit. Cum enim in genere hæc administratio *Duci* committitur, omnia quoque ea commissa censentur, quæ ad belli administrationem pertinent; adeo ut Princeps ex tacito hoc mandato obligetur*.

§. DCCCIII. Notanter diximus, duces fidem dare posse de negotiis, quæ ad administrationem belli pertinent. Non ergo transigere possunt de belli causis, & consequentibus*. Unde satis apparet, *Sponsiones* Ducum non obligare civitatem, sed Principem.

§. DCCCIV. *Sponsiones* dicuntur, quando Duces belli pacis condiciones cum hoste ineunt, & promittunt, civitatem consensuram*.

§. DCCCX. Exempli ejusmodi sponsionum varia occurrunt in historia Romana. Omnium celeberrima est *Sponsio Caudina*, quæ cum *Sampnibus* intera est.

(/) Groc. L. 3. c. 22. §. 2. 2. (eq. (s) d. c. 22. §. 2. §. (*)) d. cap. 22. §. 7. (*) Vid. L. 5. D. de pact.

est. Posthumius consul dolo Samnitum ad furculas Caudinas allectus, nec evadere, nec retro viam repetere potuit; spe evadendi perempta, & perditis rebus, victusque necessitate, pacem petebat. Pacis conditiones Samnites Duce Pontio has præscribere: 1. ut singuli sub jugum mitterentur, 2. agro Samnitum discenderent Romani, 3. coloniarum abducerentur, 4. suis legibus uterque populus æquo fœdere viveret. Posthumius consul signavit has condiciones; eoque potestati victorum sese subjecere consules, legati, quæstores, & tribuni militum, nomenque suum dederunt & primi consules, &c. deinde reliqui sub jugum missi, exercitusque dimissus est. Romani indignati pacem ignominiosam, noluerunt eam ratam habere, sed decreverunt, ut sponsores dederentur hosti veste detracta, & vincti: quod cum per Fœciales fieret, noluit Pontius deditioem accipere, causatus, populum Romanum, si sponsionis ad furculas Caudinas factæ pœniteret, legiones intra salutarum restituere debere. Concludit LIVIUS, *sponsores forsitan & publica, sua certe, fide liberatos ab Caudio in castra Romana inviolatos redisse*.

n. 1. *M. Clodius cum Corsis turpem pacem iniit, ideo a Senatu Corsis deditus, at non acceptus est. Reversum Senatus tamquam læsæ majestatis reum in custodia publica necari jussit; & addit VALERIUS MAXIMUS, eum Senatus animadversionem meruisse.*

n. 2. *Jugurtha Aulum Romanorum Ducem spe pactionis perpulit ut in abditas regiones sese veluti cedentem insequeretur, tandem variis usus artibus de improvise exercitu suo castra Auli circumvenit. Jugurtha etsi Aulum cum exercitu fame, ferroque clau-*

(γ) Liv. L. 9. c. 2. 3. 4. 5. 6. (z) Lib. d. L. 9. c. 7. 8. 9. 10. 11. (a) Liv. d. c. 11. in fin. (b) L. 6. cap. 3. num. 6.

clausum teneret, tamen pacem cum eo iniit, ut incolumis quisque sub jugum mitteretur, & diebus decem Numidia decederet: at Senatus decrevit, suo, atque populi injussu nullum potuisse foedus fieri: indeque bellum redintegravit salvo exercitu c.

n. 3. Mancinus victus noctu relictis castris discedere conatus fuerat: Numantini cum id sensissent, castra statim ceperunt, & fugientes adorti postremos trucidarunt, totumque agmen circumvenerunt, indeque loca difficilia, & fugæ interclusa compulerunt. Unde cum vi se evadere posse Mancinus desperasset, missoque præcone pacem, ac foedus poposcisset, per Tiberium Gracchum partim persuadendo iis, partim oblatas condiciones accipiendo foedus iniit, ac 20000. civium haud dubie servavit. Romani totam illam pacificationem ut indignam, & Romanis dedecus afferentem culpati sunt, turpitudinem facti Mancino imputantes.

Quidam opinabantur, exemplo Posthumii, omnes, qui foedus pepigerint, ut quæstores, & tribunum militum, nudos hosti dedendos esse, ut perjurium in eos, & conventorum violatio derivetur d: at solus Consul nudus, & vinctus Numantinis decreto Senatus deditus fuit, reliquis ignovit, : Alii succensebant Scipioni, quod Mancinum non servasset, neque effecisset, ut foedus cum Numantinis factum ratum haberetur f.

n. 4. Cum Henricus XII. infeliciter contra Anglos in Morinis pugnasset, & Helvetii, auro Anglorum incitati, Divionem oppidum Heduorum obsiderent, præfectus præsidii Trimolius pacem cum Helvetiis, quibuscumque voluere conditionibus, ini-

Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. O o vit,

(c) Sallust. Bell. Jugurth. c. 38. pag. m. 78. (d) Plut. Tiber. Grach. pag. m. 271. Gell. L. 7. c. 18. Flor. L. 3. c. 18. (e) Plut. d. l. (f) Plut. d. l.

vit, imprimis ut Gallia omni transalpina in posterum Galli abstinerent, & Helvetiis 400000. aureorum pro impensa susceptæ expeditionis exsolverent. Etsi vero saluti totius Galliæ hoc pacto consultum fuerit, tamen rex eas condiciones, tamquam summæ iniquitatis plenas, improbavit, atque rejecit g.

§. DCCCVI. Quæritur, an civitas ex tali sponsione Ducis obligetur, & an pacis condiciones impleri teneatur? Merito id negamus ^b, quia pax, & foedus, injussu civitatis contrahi nequit: Duci enim belli sola administratio commissa est; non autem administrat, qui pace finem bello imponit. Idque consules Samnitibus diserte declaraverunt; quod Posthumius postea in Senatu rationibus illustravit; & Senatus Romanus ea ratione contra Numantinos usus est ^l: sed & ex eadem ratione Senatus sponsonem Numantinam ratam habere noluit ^m.

Neque *obstat*, foedus verum hic subesse. *Santus Claudius*, alique existimarunt, pacem Claudinam non fuisse sponsonem, sed foedus: at recte *contrarium* probat LIVIUS ⁿ, quia expresse dixerat, se injussu populi foedus contrahere non posse; idque ex differentia sponsonum, & foederum illustrat: sponsorem enim 1. promittere saltem, ait, secuturum consensum, & ratihabitionem populi Romani; foedus autem non opus habere tali sponsore: 2. quia imprecatio foederibus in perjuros addi solet; quæ hic dejecta non fuit: 3. quia omnes sponsores nominatim expressi fuere; cum in foedere duorum saltem *Fœderum* nomen exprimi soleat ^o.

Si

(g) Massion. L. 4. Annal. p. m. 531. Guicciard. Hist. Gall. L. 12. (h) Grot. L. 2. c. 15. §. 16. n. 1. L. 3. c. 22. §. 7. (i) Liv. L. 9. c. 8. pr. (K) Ibid. c. 8. 9. (l) Ibid. c. 10. (m) Sallust. Bell. Jugurth. c. 38. p. m. 76. (n) Liv. 9. cap. 8. 9. (o) Liv. d. 1.

Si populus vel tacite, vel expresse ratihabuerit sponſionem, is tenetur ex ſuo conſenſu p.

n. 1. Sed an ne Romani totum exercitum, ſub fide hujus ſponſionis dimiſſum, in priſtinum ſtatum, & locum reſtituere debuiffent? Acriter hoc diſcepratum fuit inter Samnites, & Romanos, & immo inter Romanos ipſos: Nam tribuni plebis negabant, exſolvi religione populum deditioe ſponſorum, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, reſtituerentur r, &c. Sane, pro affirmativa videbatur militare, quod negotium Romanorum utiliter ex ſponſione geſtum, ac inde locupletiores facti ſint; quia per ſponſionem Caudinam ræque, ac per ſponſionem Numidiam ſalvum habuere exercitum .. Per ſponſionem Numantinam 20000. civium ſalvi fue-
re r; & per Trimolii ſponſionem totius Galliæ ſaluti conſultum fuit *. Hinc Samnitum Dux perfidiæ accuſavit Romanos, ac reſtitutionem exercitus in eundem ſtatum efflagitavit.

Ex quibus concludendum videtur, ex æquitate naturali populum Romanum obligatum fuiſſe quatenus locupletior factus eſt, adeoque & ad reſtituendum exercitum, quem ſine illa ſponſione ſalvum non habuiſſet *.

Verum, plane hic non eſt negotiorum geſtio, nec intuitu Ducis, nec intuitu Samnitum. Dux enim belli mandatum expreſſum habebat ad bellum gerendum, non ad illud finiendum, nedum ad illud finiendum modo adeo ignominioſo: tantum igitur abeſt ut Dux pro negotiorum geſtore haberi poſſit,

Q o 2 ut

(p) L. 2. c. 15. §. 16. n. 1. & §. 17. n. 1. L. 3. c. 22. §. 7. (q) Liv. L. 9. c. 8. in fin' (r) ds c. 8. 9. (s) Salluſt. Bell. Jugurth. c. 38. p. 78. (t) Plut. in Gracch. (u) Maſſon. Annal. Franc. L. 4. (x) Groſ. L. 2. c. 19. §. 16. n. 3.

ut potius ex mandato male impleto obligatus fuerit Romanis. Sed nec Samnites eo nomine contra Romanos agere potuerunt, quia non Romanorum, sed suum negotium gessere, in propria sua commoda laborarunt, & pacis condiciones sibi gloriosas, Romanis vero ignominiosas extorserunt. Neque a se potest, Romanos locupletiores factos esse: nam exercitus jam eorum fuit, adeoque jus suum integrum servarunt, non autem novum jus quaesivere. Conferunt igitur exercitum per imprudentiam Samnitum, hostium Romanorum, qui cum Romanos mittere, de pace cum senatu agere, interim exercitum obsessum retinere potuerint, ultro eum dimisere, contenti 600. obsidibus, quos cautionis loco, sibi reservarunt.

Non ergo perfidi fuere Romani (quod injuriam Samnites ipsis imputarunt) ; nam Senatus nullam fidem dedit ; dimissum ab hoste exercitum suo recepit, & tamquam hostis ex imprudentia hostium lucratus est. Omnis igitur, & solus regressus Samnitibus competebat tum in obsides, qui cautionis loco in eorum potestate remanserunt, tum in sponsores, qui jus alienum sponderunt ; & ideo, quia fidem suam liberare non poterant, Samnitibus publico decreto dediti sunt. Ipse Posthumius tribunorum opinionem oppugnans ait : *quod deditioe nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicent.* Si ipse exercitus reditum promississet, inde obligatus fuisset.

n. 3. Quis ergo est effectus hujus sponsonis ? Respon-

spon-

(y) Liv. L. 9. c. 9. (z) Ibid. (a) Vid. S. seq. (b) Liv. L. 9. c. 9. (c) Grot. L. 2. cap. 15. §. 16. n. 3.

Sponsores implere tenentur id, quod promissere; i. e. efficere, ut populus Romanus rati habeat pacis conditiones a Duce initas: idque Tiberium Gracchum procurasse in prima sponsione cum Numantinis inita, legimus ^d.

Si civitas sponsionem rati habere nolit, tenentur sponsores ad id, quod interest promissum impletum non esse: atque hinc dedi solent sponsores, qui fidem hosti dedere ^e. Ipse Posthumius, consilium hoc dedit Senatui: *nec quicquam ex ea sponsione, praterquam corpora nostra debentur Samnitibus; dedamur per Feciales; nudi, vinctique exsolvamur religione populum, si qua obligavimus, ne quid divini, humanique obstet, quo minus justum; piisque de integro ineatur bellum. Et mox: Samnitibus, ait, sponsores nos sumus rei, satis locupletes in id, quod nostrum est, in id, quod prestare possumus, corpora, & animos; in hac sevant, in hac ferrum, in hac iras acuant* ^f. Atque ideo Posthumius, & omnes, qui foederi intervenerunt, ut Quaestores, & Tribuni militum, dediti per Fecialem Samnitibus, at non recepti sunt ^g. Similiter in sponsione Numantina prudentiores opinati sunt, cum Mancino omnes, qui interfuerunt paci, dedi hosti debere: at populus favore Gracchi solum Mancinum dedendum judicavit; quod apud Senatum quoque obtinuit ^h.

In sponsione Corsica itidem solus Consul deditus est ⁱ. Atque hac ratione fidem publicam, & privatam liberatam fuisse, Romani crediderunt ^k.

Quæri solet, *an sponsores ita dediti occidi possint?* Affirmatur: nam jam ante capti, & in potestate hostis

(d) Plutarch. in Tib. Gracch. p. m. 171. (e) Lib. 2. c. 15. 9. 16. num. 1. (f) Liv. d. cap. 9. (g) Liv. l. 5. (h) Plut. in Tib. Gracch. p. m. 171. (i) Val. Max. L. 6. cap. 3. num. 6. (k) Liv. L. 9. cap. 8. & 11. in fin.

bere, ac nunc ex deditioe suæ civitatis ejusdem hostis potestati subjiciuntur: omnia igitur in eos tamquam hostes licent; eo magis autem in sponsores, quia fidem hosti dederant, quam implere non possunt.

Si sponsores ab hoste non recipiuntur; uti Corsi non receperunt M. Clodium, nec Numantini Mancinum, nec Samnites Posthumium, reliquosque sponsores, porro queritur, an cives maneant? Disceptatum id fuit inter JCtos Romanos; & alibi probavimus, eos civitatem non amisisse.

Obiter hic notandum est, ipsam civitatem in tales sponsores ob negligentiam animadvertere posse: ita enim in sponsione Corsica M. Clodius, cum receptus non esset a Corsis, tamquam læsæ majestatis reus in custodia publica necatus fuit¹.

n. 4. Denique effectus sponsonum insignis est intuitu *obsidum*: hi enim, deficiente ratihabitione civitatis, manent hostes, in quos omnia licent.

§. DCCCVII. Hactenus egimus de pactis *Ductum*, quæ de finiendo bello agunt, & quæ non valent, nisi civitas approbet, vel consentiat: at alia pacta sunt, quæ ad administrationem belli pertinent; atque huc referuntur *inducia*, & *convineatus*.

INDUCIÆ sunt conventio, per quam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est^m.

Induciarum nomen non est ab *inde uti jam*, nec ab *endoitu*, sed quod ab *inde*, i. e. a certo tempore, *otium fit*ⁿ.

Induciæ sunt vel *universales*, ubi omnis vis ubique inter bellantes suspenditur; vel *particulares*, ubi vis saltem suspenditur quoad certos actus^o.

Fie-

(1) Val. Max. L. 6. c. 3. n. 6. (m) Grot. L. 3. c. 21. §. 1. (n) Grot. d. c. 21. §. 2. (o) Grot. L. 3. c. 21. §. 10.

Fieri plerumque induciæ solent in breve tempus: possunt tamen contrahi in plures annos; & exempla contractarum in 100. annos induciarum passim existant.

§. DCCCVIII. Inducias contrahere non tantum possunt summæ potestates bellum invicem gerentes; sed & Duces belli, quatenus pars est administrationis belli ipsis commissi.

Hæ induciæ cum effectu incipiunt ex momento, quo partes consensere; subditi autem inde non obligantur, nisi ex publicationis tempore. Si quid interim post pactas inducias occupatum est, restitui id debet, at induciæ non sunt violatæ. Dies autem hic intelliguntur naturales, i. e. spatium 24. horarum.

§. DCCCIX. Objectum induciarum sunt actus bellici, utpote qui per hanc conventionem vel generaliter, vel quoad quosdam actus suspenduntur.

§. DCCCX. Effectus est, ut paciscentes durantibus induciis omnem vim, omnesque actus hostiles, suspendere debeant, tum in personas, tum in res hostium, etsi bellum maneat.

Hinc 1. ire, & redire in terras hostiles, 2. inferius recedere cum exercitu, 3. auxilia, & comitatus adducere, 4. mœnia reficere, 5. derelicta ab hoste (non vero relicta saltem) occupare licet.

E contrario durantibus induciis non licet 1. transfugas recipere, 2. hostium præditiis corruptis loca eorum occupare, 3. nec ab hoste capta postliminio recipere.

(p) d. c. 21. §. 1. n. 3. 4. (q) d. c. 21. §. 7. (r) d. c. 21. §. 5. (s) d. §. 5. (t) d. c. 21. §. 4. (u) d. c. 21. §. 1. (x) d. c. 21. §. 6. n. 1. (y) d. c. 21. §. 6. n. 6. (z) d. c. 21. §. 7. (a) Ibid. (b) P. c. 21. §. 7. (c) d. c. 21. §. 8. n. 2. (d) Ibid. n. 1. (e) d. c. 21. §. 6. n. 1. (f) Ibid. n. 2.

Not. Quædam sunt illicita ob specialem conventionis naturam, quos casus in *commentario* examinavimus §.

§. DCCCXI. Finiuntur induciæ I. finito tempore adjecto, quod vel continuum est, vel cum designatione termini ^b: *Continuum* tempus dicitur, si *centum dierum* induciæ contrahuntur, non designato termino, nec a quo, nec ad quem: tempus *cum designatione termini* est, si v. g. *usque ad Calendas Martias* induciæ pactæ sunt.

Priori casu computari debet tempus de momento in momentum, ita ut induciæ incipiant ea hora, eoque momento, quo contractæ sunt, & desinant elapso centies spatio 24. horarum, eadem hora, eodemque momento.

Posteriori casu quæri solet, an terminus ad quem quoque sub induciis contineatur? i. e. an *Calendæ Martii*, ad quas usque induciæ concessæ sunt, tutos reddant hostes? quod merito negamus ⁱ.

Si vero terminus certus designatus est, a quo incipere debeat, certum est, eum diem intra mensuram temporis contineri ^k.

Not. Finitis induciis nova indictione belli opus non est, quia bellum suspensum saltem, non finitum fuit; adeo ut personæ, quæ durantibus indiciis ad nos pervenerunt, & vi majori impediuntur quominus ante finitas inducias recederent ^l; tamquam hostes capi possint.

n. 1. II. Finiuntur induciæ si hostis, cum quo induciæ pactæ sunt, induciis contrarium aliquid fecerit; quod exemplo *Brasidæ* probat GROTIUS ^m:
nisi

(g) d. cap. 21. §. 10. (h) d. cap. 21. §. 4. (i) *Diff. Grot. L. 3. c. 21. §. 4. n. 2.* (k) *Diff. Grot. ibid. n. 3.* (l) d. c. 21. §. 9. (m) d. cap. 21. §. 8. n. 1. §. 11.

nisi pœna in casum violationis adjecta fuerit , & ea solvatur * .

n. 2. Non vero 3. finiuntur induciæ , si privati aliquid pacto contrarium agunt : nisi paciscens approbet . Approbare autem videtur si nocentes nec punit , nec dedit * : quod itidem exemplis probat Gro- tius † .

§. DCCCXII. Fidem quoque hosti dare possunt belli duces concedendo *litteras commeatus* , vulgo *Passports* † .

Vox *commeatus* est a *cum* , & *meare* ; quo significat ultro , citroque ire : unde *commeare* Germanis *aufgehen* , *aufwandern* , ; & sumitur vel pro litteris dimissoriis (*Abschied*) , vel pro alimonia exercitus (*Proviand*) , vel securitate , & fide publica in itineribus . .

Atque hoc ultimo sensu hic accipitur vox *commeatus* . Unde synonyma sunt , fides publica , securitas , litteræ de conductu , salvus conductus , litteræ salvi passus , litteræ tuti itineris , certificatio (*ein Pass*) litteræ immunitatis , epistola assertoria , &c. .

§. DCCCXIII. Litteræ igitur *commeatus* sunt , quibus extra inducias (nam pactis induciis *commeatus* necessario continetur *) hostis hosti facultatem concedit eundi , & publicam securitatem promittit . Inepte ergo ad litteras *commeatus* refertur signum impunitatis Caino a Deo impressum * .

§. DCCCXIV.

(n) d. c. 21. §. 12. (o) d. c. 21. §. 13. (p) L. 2. c. 15. §. 17. n. 4. (q) Strauch Diff. acad. V. c. 1. th. 4. Textor. Diff. de litte. commeat. Guid. Papæ Decis. 418. n. 5. Memoires de Guise, Tom. I. Lib. 3. pag. 282. 286. (r) Fabr. Thesaur. voc. *meo* . Varias significationes vide apud Textor. d. l. nu. 12. (s) Textor. d. l. 1. (t) Textor. d. l. (u) Grot. L. 3. c. 21. §. 6. nu. 3. (x) Diff. Textor. d. cap. 21. §. 6. Nicol. de Lyra in Gloss. ad Genes. c. 4.

§. DCCCXIV. *Causa hujus juris est consensus utriusque partis, qui in eo consistit, quod alter fidem dat, alter accipit: adeoque obligatio hic non demum oritur ex jure gentium voluntario, sed ex ipso jure naturæ.*

§. DCCC. XV. *Conceduntur hæ litteræ ab hoste, qui summam potestatem habet, vel cui concessa est belli administratio generalis, aliquando etiam ab inferioribus potestatibus, ad certum actum, qui sub mandato eorum continetur, ut in obsidione. &c.*

Dantur 1. personis inprimis hostilibus; etiam pari dignitate, & superiori: immo ipsi summæ quoque potestati. Legatis hostis non dantur necessario, quia ipso jure naturæ tuti sunt, sed ex superfluo. Militibus in genere datæ, etiam Ducibus, & mari, militantibus, concessæ videntur.

2. Rebus mobilibus [nam immobilibus dantur salve guardiæ], ut aimirum tuto per terras alterius, inprimis hostiles, transvehi possint.

§. DCCCXVI. *Personæ autem concessa securitas etiam pertinet ad ejus famulos, etsi nihil de his dictum sit; item ad res, quas quis in itinere secum ferre solet [non ad familiam, i. e. uxores, & liberos, neque ad comites, nisi nominati in litteris sint].*

§. DCCCXVII. *Si in genere comitibus commensus concessus est, quæritur, 1. an valeat etsi nomen comitum, eorumque conditio non fuerit expressa? quod merito affirmamus. Unde cavillatorie Lau-*

(1) Dissent. Textor. d. diff. §. 5. 6. (2) Grot. L. 3. c. 21. §. 14. (a) Ibid. (b) Vid. infr. (c) Grot. L. 3. c. 21. §. 17. Burger. Observ. 87. c. 1. (d) Grot. d. c. 21. §. 18. Menoch. de arbitrar. judic. quæstion. L. 2. 336. nu. 35. (e) Grot. d. c. 21. §. 17. Textor. d. c. 3. num. 20. (f) Grot. d. c. 21. §. 18. (g) Textor. d. l. n. 17.

Laurentius Medicæus securitatem capitaneo cuidam, & ejus comiti datam violavit, sub prætextu, quod nomen comitis, & quod ille comes sit subditus Pape, & hosti a secretis, non fuerit expressum. 2. An prosit etiam eis, qui post concessas litteras in itinere comites fiunt? Affirmatur *b*. An 3. etiam Judæi, & hæretici voce comitum veniant? Affirmatur *i*. An prodest criminis reis, ut transfigis, proditoribus? Negatur *k*; nisi hostis sciens tales esse comiteum dederit *l*.

§. DCCCXVIII. *n*. 1. Facultate eundi concessa etiam reditus concessus videtur *m*; secus si tantum facultas abeundi permissa fuit *n*.

n. 2. Is, qui impetravit comiteum, non obstante comiteo, ex debito apud hostes postea contracto, vel ex delicto ibi commisso, conveniri potest *o*.

n. 3. An is, qui falsis litteris comiteatus usus, & iis productis ab hoste dimissus est, postea vindicari tanquam jure belli captus possit? In nupero bello nova publica retulerunt, Ducem Marlboroughium (qui comiteatu fratri concessio usus, atque hac falsa ratione ab hoste dimissus fuit) jure belli a Gallis vindicatum fuisse. SCHOEPFERUS *p* negat, id jure fieri potuisse: 1. quia hostem occidere, nedum dolo in eum uti licet: 2. quia captus quoque dolo se liberare, eoque ad suos redire potuisset. Equidem jure belli ejus deditio postulari non potuit; sed

(*b*) Dissent. Textor. d. l. n. 19. (*i*) VVikesford. d. l. pag. 311. & pag. 168. Menoch. d. l. num. 34. (*k*) Grot. L. 3. cap. 21. §. 19. (*l*) Textor. Diff. vii. cap. 3. §. 18. (*m*) Grot. L. 3. 21. §. 16. Textor d. c. 3. n. 22. Burger. d. tract. observ. 87. cent. 1. (*n*) Textor d. l. n. 7. Kriehov Consil. var. 9. n. 19. (*o*) Textor d. c. 6. num. 4. (*p*) Diff. an comiteatus falso uti liceat contra hostem.

sed si hostis ejus noticiam habuisset, retineri potuisset, quia alius pro alio commeari nequit ^g.

§. DCCCXIX. Effectus litterarum commeatus est; ut personæ securitas inde plenissima competat eundi, & redeundi, & ut res tuto ad locum destinatum transvehi possint ^r. Sanctæ igitur, atque inviolabiles sunt ejusmodi litteræ; adeo ut si *hostis* ipse eas violat, hinc nova suboriatur belli causa, ac jure rationis idem in hostes statui possit: si subditi securitatem concessam turbant, morte puniri solent. ^s

§. DCCCXX. An is, qui litteras commeatus hosti dedit damnum huic a subditis datum resarcire tenetur? Affirmat TEXTOR ^u; ejusque rei exempla recenset VVIKEFORT ^x: at idem obtinere hoc casu puto, quod in prædonibus, qui absque jussu publico excursiones in vicina territoria faciunt.

§. DCCCXXI. Finitur commeatus 1. elapso tempore litteris expresso ^y; hinc is, qui semel venit, & rediit, fide earundem litterarum denuo venire, & revenire nequit ^z. Quomodo autem computari tempus debeat, vidimus alibi ^a.

2. Si tempus adjectum non est; tantum tempus concessum videtur, intra quod negotium, propter quod venit, commode expedire potest. Unde abitu concessio, tutus intelligendus usque dum eo pervenerit, ubi tuto sit ^b. Solo abitu concessio redire non

po-

(g) Grot. d. c. 21. §. 6. num. 2. (r) Grot. d. cap. 21. §. 16. (s) Alberic. Gentil. de jur. bell. L. 2. cap. 14. Berger. Observ. jurid. cent. 1. obs. 80. seq. Grot. L. 3. cap. 11. §. 14. Exemplis id probat VVIKEFORT l^r Ambassad. pag. 168. & 312. Conf. Memoires du Duc de Guise, tom. I. pag. 177. Textor. d. l. c. 5. num. 20. sep. (u) d. cap. 6. num. 27. (x) d. l. pag. 309. & 292. (y) Grot. 3. c. 21. (z) d. c. 21. §. 16. n. 2. (a) Grot. L. 3. cap. 24. §. 4. n. 1. (b) cap. 21. §. 16. num. 1.

potest ^c, 3. Finito negotio, ob quod securitatem accepit ^d. 4. Pœnitentia, & revocatione concedentis, si res integra est, & alteri rite denuntietur ^e. 5. Renunciatione ejus, cui concessa est securitas ^f. 6. Si is, cui commeatu concessus est, verba, & conditiones commeatu transgreditur ^g; uti si extra viam publicam, si in ea sola securitas data est, inveniat ^h. 7. Mortuo eo, cui securitas data est ⁱ. 8. Non morte concedentis, quia vi imperii datæ sunt ex quibus actibus etiam successor obligatur ^k.

§. DCCCXXII. Fides quoque & a Principe, & a Duce belli dari potest per *salvam guardiam*: quæ datur pro rerum immobilium securitate ^l, ne nimirum terræ nostræ, & quæ ibi continentur, ab hoste lædantur, aut violentur ^m. Si vero a vi majore, v. g. per prædones, non obstantes salva guardia vis inferatur, ideo concedens non tenetur.

SE-

(^c) §. 16. n. 2. (^d) d. cap. 6. num. 8. ibique Dd. (^e) Textor c. 6. nu. 2. (^f) d. c. 6. num. 3. (^g) d. c. 6. num. 6. (^h) Exempl. vid. apud VVikefort pag. 310. (ⁱ) d. eap. 6. §. 10. (^k) Vid. Textor d. cap. 6. nu. 10. Grot. l. 3. cap. 21. num. 20. 31. (^l) Textor. cap. 6. n. 15. (^m) Burger. Observ. 79. cent. 1. Memoir. de Guise, Lib. 1. pag. m. 323. & L. 2. p. 91.

S E C T I O I V.

De fide hosti a Privatis data.

§. DCCCXXIII. DUO hic queri possunt: 1. an subditi, qui non sunt in potestate hostium, pacisci cum hoste de rebus, & juribus suis privatis (nam de re publica pactum nullum est *) possint, & an pacta talia non valeant? 2. An capti quædam promittere hosti possint; & an promittentes inde obligentur?

§. DCCCXXIV. Quod *primam* quæstionem attinget, certum est, subditum nostrum, si fidem dedit hosti, inde teneri. Sane, cum pacta cum prædona inita obligationem producant, nedum pacta cum hoste inita; adeo ut si jusjurandum tali pacto accesserit, jurans illud absque perjurii nota violare non possit †.

§. DCCCXXV. At alia quæstio est, an hostis possit implorare officium magistratus, in cujus potestate est promittens, ut eum compellat promissionem implere? Resp.] tantum abest, ut magistratus promittentem compellere teneatur ad implendum, ut potius debitum illud belli, & prædæ, jure exigere, ac fisco suo addicere possit. Cum enim omnia in hostem liceant, etiam jura eis ex pactis subditorum nostrorum quæsitæ, auferre licet ‡.

Si lege prohibitum est, ne pacisci cum hoste liceat, valet pactum, quia lex illa hostem non obligat; sed puniri potest subditus, qui lege prohibente contraxit †.

§. DCCCXXVI. *Alteræ* quæstio itidem affirmam-

(*) Grot. Lib. 3. cap. 23. §. 5. num. 1. (o) d. cap. 23. §. 1. 1. (p) d. cap. 23. §. 2. (q) Dissent. Grot. L. 6. cap. 23. (r) d. cap. 23. §. 5. num. 4.

manda est; plenissima obligatio inter contrahentes inde oritur: subditus enim, qui in hostis potestate constitutus est, desinit esse subditus, servus fit, & alieno domino tum quoad vitam, tum quoad bona subjicitur. Si proinde dominus ille sub certa lege juri suo renunciat, & capto vitam, vel libertatem sub certis conditionibus permittit, captus, qui leges illas acceptat, ex suo consensu obligatur; & fidem datam eo magis implere tenetur, quia vitam, ac libertatem, quæ in arbitrio victoris ipso jure naturæ sunt, redimit, adeoque summam utilitatem ex tali pacto capit.

§. DCCCXXVII. Hinc valet 1. pactum capti de redeundo in carcerem *; 2. ne in certum locum redeat *; 3. de non fugiendo y; 4. de non militando adversus eum, qui ipsum in potestate habet z. Quæ gentium exemplis Grotius confirmat.

§. DCCCXXVIII. Neque obstat, I. quod subditi semel fidem suæ civitati dederint, eamque sanguine, & bonis defendere teneantur; adeoque hosti nihil promittere possint, quod fidei illi repugnat. Videtur igitur illicitum pactum de redeundo in carcerem, de non militando contra hostem * &c. GROTIUS varie respondet; 1. pacta, quæ majus malum, aut certius evitant, magis utilia, etiam publico, censerî debere; talia autem pacta esse, quæ cum hoste fiunt pro conservanda vita, ac libertate: 2. subditos per fidem civitati datam potestatem ipsam sui, & suarum rerum non abdicasse: 3. solam utilitatem publicam sine auctoritate legis non efficere posse, ut quod factum est, etsi contra officium factum esse datur,

(*) d. c. 23. §. 1. (†) L. 4. D. de capt. & possim. revers. (x) Grot. L. 3. c. 23. §. 6. (x) d. c. 23. §. 2. (y) d. c. 23. §. 8. (z) d. c. 23. §. 7. (a) d. c. 23. §. 5. n. 1. §. 7. c. 29. §. 7.

tur, irritum fit: 4. legem non posse adimere potestatem talia paciscendi, quia a ratione, & natura aliena esset; leges autem vim obligandi demum habent, si latæ sunt ad humanum modum, alias pro legibus non haberi: 5. generales leges semper continere exceptionem summæ necessitatis. At 6. verior ratio est, quod subditus ille in hostis potestate constitutus desinat esse subditus, quandiu in hostis potestate est: non autem desinit esse in hostis potestate qui fidem dedit de redeundo: qui vitam, & libertatem recepit sub certa lege, & sub ea lege dimissus est.

Neque ita reversus postliminio jura recipit, quia non jure belli, invito hoste, revertitur, sed consensu hostis, & sub certa lege capto maxime utili: neque deterior fit patriæ conditio, cui is, qui captus est, nisi liberetur, jam periisse censendus est *b*.

§. DCCCXXIX. Diximus, adeo valida ejusmodi pacta censerentur, ut captus, & dimissus, si fidem datam implere nolit, a magistratu suo compelli debeat ut eam impleat; quod GROTIUS exemplis probat *c*.

Neque *obstat*, II. quod ejusmodi pacta vi, & metu extorta consensum impediunt, adeoque obligationem non producant. Resp. 1. vis, & metus nunquam tollunt consensum; inprimis 2. si metus justus est, qualis est is, qui ab hoste infertur.

§. DCCCXXX. Cæterum, sponte sua sequitur, pacta talia etiam si a minoribus inita sint, valere, quia inter hostes jus gentium obtinet *d*. Non autem valent si erratum est in corpore, vel substantia negotii *e* &c. nec si privati de re publica paciscuntur *f*.

§. DCCCXXXI.

(*b*) Grot. L. 3. c. 23. §. 7. n. 2. (*c*) d. c. 23. §. 1. n. 3. 4. (*d*) d. c. 23. §. 3. (*e*) d. c. 23. §. 4. (*f*) d. c. 23. §. 5. n. 1.

§. DCCCXXXI. De interpretationum regulis supra egimus *g*; ex quibus GROTIUS concludit *h*,
1. vitam pactum non etiam ad libertatem jus haberi: 2. rediisse ad hostem non dici, qui clam rediit ut statim exiret *k*; 3. deditioem promissa sub conditione si auxilia non venerint, intelligi debere talia, quæ periculum cessare faciant *l*: 4. si dictum est, certo loco solvi, non posse differri solutionem, etsi locus postea dominum mutaverit *m*.

S E C T I O V.

De his, qui fidei hosti data accedunt; ubi de Guarantis, & de Obsidibus.

§. DCCCXXXII. UTI inter privatos ad securitatem promissionis, & pactorum, cautiones quædam adhiberi possunt; ita & in pactis, quæ inter hostes ineuntur.

Cautio autem illa consistit *vel* in assertione quadam religiosa, seu jurejurando, *vel* in datione rei, quod fit per pignora, *vel* in interventione personæ extraneæ. Personæ autem accedere possunt *vel* tanquam principales, *vel* tanquam accessio: tanquam principales accedunt *correi*; tanquam accessiones, *fidejussores, mandatores, obsides, & guaranta*.

De omnibus actum est in præcedentibus (*vide supra* §. 464. *seq.*): exceptis *obsidibus, & guarantis* de quibus nunc plenius agemus.

§. DCCCXXXIII. *Guarantia*, seu *Varantie*, vox Germanica est, a verbo *VVebr*, i. e. securitas; unde *die Gevehr leisten* est securam possessionem præsam. de Cocceii *Intr. ad Grot.* P p sta-

(g) Vid. supra §. 508. & seq. (h) d. cap. 23. §. 11. seq. (i) d. c. 23. §. 12. (k) d. c. 23. §. 13. (l) d. c. 23. §. 14. (m) d. c. 23. §. 15.

stare: eine *Wehra* dicitur locus, qui tutum aliquam reddit. Hinc voces *Gevehr*, i. e. sclopeta, &c. & *vwehren*, se defendere, &c. ortæ sunt *.

§. DCCCXXXIV. *Guaranta* sunt personæ publicæ, quæ pro securitate pacis inter alios contractæ interveniunt, & promittunt, quod in casum violatæ pacis vindicare armis injuriam velint °. Non ergo guarantæ sunt qui mediatoris officium suscipere, et si pacem subscripserint †, nisi in specie guarantiam quoque receperint.

§. DCCGXXXV. Guarantæ saltem esse possunt summæ potestates; quia cum bello se violatam fidem vindicaturos promittunt; jus belli habere necessario debent †.

§. DCCCXXXVI. Guarantia promittitur regulariter contra eum, qui pacem rumpit †: contra extraneos, igitur paci illi contrarium aliquid facientes non tenentur ut guarantæ †, nisi id promissum sit.

§. DCCCXXXVII. Objectum guarantiæ est pax contracta; ejusque accessiones; i. e. pacta in continenti adjecta quæ articulis secretis continentur: sed si ex intervallo adjectæ sint conditiones; tunc enim in specie quoque guarantia promitti debet †.

Guarantia ergo non ad aliam pacem extendi debet, nec potest †; nisi prior pax rupta alia deinde pace iterum coaluerit †: modo non novi articuli inserti sint; ad hos enim evincendos guarantæ non tenentur †. Sed nec ad novos socios jus guarantiæ propagatur †.

§. DCCCXXXVIII.

(n) *Aliter Par.*: *Diss. de guarant. sect. 1. §. 3.* (o) *dict. Diss. sect. 4. §. 1.* (p) *dict. Diss. sect. 4. §. 13. 14. 15.* (q) *dict. Diss. sect. 3. §. 1.* (r) *dict. Diss. sect. 4. §. 11.* (s) *d. §. 11.* (t) *dict. sect. 5. §. 2.* (u) *dict. sect. 5. §. 3.* (x) *sect. 4. §. 4.* (y) *sect. 5. §. 6.* (z) *sect. 5. §. 7.*

§. DCCCXXXVIII. Effectus est, ut garantæ securitatem præstare debeant: adeoque 1. officia inter partes litigantes interponere ^a, 2. si alter satisfacere nolit, armis læsum defendere tenentur; adeo ut si non assistant, ad omne id, quod interest, teneantur, & in eos justa belli causa sit ^b.

Garanta non potest defendere læsum nisi requisitus ^c, & clarigatio præcedere debet ^d.

Quæri solet, an illi, qui jure garantiae læsis assistunt, justam belli causam præbeant alteri? Equidem si alter negat, se pacem violasse, vel adversarium prius a pace recessisse docet, adeoque injuria garantiam aut postulari, aut præstari, &c. omnino hic justa belli causa est, adeoque omnia in garantiam, tanquam in socium hostis licet ^e; judex enim inter duas summas potestates non est.

§. DCCCXXXIX. Cum garantia sit instar advocatiæ armatæ, iisdem, ac illa, fere modis tollitur; quos modos compendio exhibet PARENS ^f, & late MAGERUS ^g.

Quæ. an finiatur morte? Negatur. Cum enim garantia promittatur a rege, adeoque a persona publica, hæc numquam moritur, indeque ad successores quoque transit. *Vid. supr. l. 2. c. 15, §. 15.*

§. DCCCXL. Quæ. an garantia ab usurpatore præmissa obliget legitimum regem? Negat PARENS ^h, nisi a rege restituto approbetur: quamdiu autem usurpator possidet imperium, illudque administrat, is omnino inde obligatur. *Vid. supra l. 1. c. 4. §. fin.*

P p 2

Cæ-

(a) sect. 5. §. 8. 9. (b) d. 5. 9. (c) sect. 5. §. 12. 13.
(d) sect. 5. §. 12. (e) dict. sect. 5. §. 11. (f) Aliter
Par. in dict. Diff. sect. 4. §. 10. (g) dict. sect. 5. §. 16.
(h) De advocatiæ armatæ cap. 16. per tot. (i) dict. sect.
§. 15.

Cæterum, guaranta interpretari pacem, si dubia est, nequit.

§. DCCCXLI. **OBSIDES** sunt, qui pro fide hosti data potestati ejus ita traduntur, ut si dator obsidis a fide recedat, hosti jus sit in corpus, & vitam ejus *k*; unde *obsides* dicuntur quasi *obsides* ^l.

Differunt a *pignore*, quod in rebus constituitur: obsides autem tantum dari possunt homines. Differunt a *deditis*, quod hi statim pro hostibus habeantur, adeoque statim, ac recepti sunt, servi fiant, id est jus vitæ, & necis in eos competat.

§. DCCCXLII. Dantur obsides, vel sua voluntate; vel etiam inviti, auctoritate, & jussu civitatis ^m: illo casu intervenire eos, ait GROTIVS, tanquam æque principales, hoc vero casu tanquam accessorios ⁿ. Quod merito negamus; nam utroque casu sunt accessiones alterius obligationis.

§. DCCCXLIII. Causa obsidii est a jure naturæ. *Primo* enim certum est, civem sua voluntate se obsidem pro republica dare posse (quidquid dissentiat Grotius ^o). Cum enim subditi pro obtinenda salute civitatis vitam, & opes impendere teneantur, nihil obstat, quo minus vita cautionis loco obligare possint; & regula, quod nemo sit dominus membrorum suorum, exceptionem patitur, quoties de defensione patriæ, & salute reipublicæ agitur.

§. DCCCXLIV. At alia quæstio est, an civitas invitum civem obsidem hosti dare possit? Grotius id etiam negat ^p, addita ratione, quia privati jus in

vi-

(k) Hering. de fidejussor. cap. 10. num. 282. Hilfig. in Donell. L. 15. c. 48. litt. B. in fin. Arum. de jur. publ. v. 1. disc. 28. num. 105. (l) Fest. voc. obles. (m) L. 3. c. 4. §. 14. c. 20. §. 52. (n) d. 2. 20. §. fin. Conf. L. 5. c. 23. §. 16. c. 20. §. 52. (o) L. 3. c. 11. §. 18. c. 4. §. 14. (p) Ibid.

vitam, quod ipsi non habent, in civitatem transferre non potuerunt? Sed verius est; obsidem talem etiam invitum a civitate dari posse: nam cum illi, qui in civitatem coeunt; promittant, se communi ope civitatem etiam cum dispendio vitæ defensuros; inde sequitur, ad obtinendam pacem; & pro ejus securitate, singulos cives cautionis loco, etiam inviros, tradi posse. Neque allegari potest, unum præ altero ad defensionem patriæ non teneri? Nam cum omnes cives pro cautione esse non possint; necessario sequitur, arbitrium civitatis esse, uti de salute publica consulere, ita & obsides ex civibus eligere; quia alias exitum res habere non posset. Si omnium civium conditio par est, Grotius suadet, ut forti res committatur 9.

§. DCCCXLV. Dari obsides possunt subditi civitatis, etiam pueri, & feminae; non vero qui vassalli tantum sunt, nec transeuntes.

§. DCCCXLVI. Dare obsides potest 1. sola civitas, seu summa potestas; quia extra eam nemo jus in vitam, & libertatem civium habet: 2. inferior potestas intra fines administrationis: uti dux belli pro securitate colloquii, induciarum, &c.

At quæritur, *an dux belli pro securitate sponsonis obsides dare possit?* Videtur negandum, quia pacem promittere nequit, adeoque extra fines administrationis agit. Resp. supponimus, ducem; ejus exercitum victum, adeoque vere in potestate hostium esse; at per sponsonem pacis dimitti exercitum, eoque salvum servari. Hoc posito omnino pars administrationis est, omnia facere, sine quibus servari exercitus nequit: non potest autem servari, nisi sponsonem facta, & obsidibus datis.

P p 3

Sed

(g) E. 3. c. 20. §. 52. (r) Ibid. (f) Grot. L. 3. c. 4. §. 14. (r) Grot. L. 3. c. 20. §. 52.

Sed & eo minus injuria fit obsidibus, quia æque jam in potestate hostium, adeoque æque capti, ac servi sunt; per hoc medium autem spes libertatis, & salutis ipsis permittitur *.

Ita Posthumius in sponsione Caudina 600. equites obsides dedit, qui capite luerent si pacto non staretur *.

§. DCCCXLVII. Obsides instar captivorum habentur ¹. Hinc testamenta facere non possunt, nisi permittente civitate ²: & fidei eorum bona, si tamquam obsides moriuntur, occupat ³. Quod in Gallia tunc demum locum habet, si cognati non adsunt ⁴.

§. DCCCXLVIII. Queritur, *An occidi possint obsides, si fides ab eo, qui dedit obsides, violatur?* Negat GROTIUS ⁵, quia nemo est vitæ suæ arbiter; unde concludit, non posse tale jus in civitatem, & a civitate in hostem transferri ⁶: & moratiores gentes abstinuisse, ait, a cæde obsidum ⁷; jure gentium autem aliud introductum esse in bello publico solemniter: id autem jus externum esse, quod impunitatem saltem, non verum jus producat. Nos statuimus, occidi posse: cum enim eo momento, quo is, qui obsides dedit, fidem datam violat, hostis fiat, & jus belli cum eo obtineat: necessario sequitur, omnes, qui judicium hostis sequuntur, vel sequi debent, hostes esse, & in hos omnia, tamquam in hostem, licere: obses autem est subditus hosti, ejus partes sequitur, & judicium illius defende-

(*) Liv. L. 9. cap. 4. (x) Ibid. c. 5. (y) L. 31. D. de jur. fisc. (z) L. 11. D. de his. qui testam. fac. poss. (a) d. L. 31. junct. L. 36. Religios. (b) Vid. Gothofred. ad d. L. 31. & d. L. 11. (c) L. 3. cap. 11. §. 18. (d) Grot. d. §. 18. L. 2. c. 24. §. 11. p. 2. L. 3. c. 20. §. fin. (e) d. c. 11. §. 18.

dere tenetur; adeoque jure pro hoste haberi potest; & cum is, qui fato in hostili territorio invenitur, ingruente bello servus fit, & qua talis occidi potest; multo magis in obsidem omnia licita erunt. Sane, cum Volsci fidem Romanis datam fefellerunt, hi trecentos obsides securi percusserunt *f*; & a Thefalidis occisos olim 250. obsides, refert Grotius *s*. E contrario Samnites a 600. equitibus obsidio datis manus abstulerunt, etsi fides a ducibus, qui dedere obsides, liberata non fuerit *z*,

Sed & præterea occidi obsides possunt, 1. si obsides contra fidem datam aufugiunt; Tarentinorum obsides fugientes retracti, ac virgis cæsi de Tarpejo monte dejecti sunt; postquam Clœlia per fugam se subripuit obsidio, Romani eam reddentes a Porfenna obtinuerunt ut vita ejus salva esset *k*: 2. si scelus committant; tunc enim ut criminis rei vindictæ in territorio jurisdictionis puniri possunt *l*.

§. DCCCXLIX. Quæritur, an fugere obsides possint? Negatur quia civitatis suæ voluntate dediti sunt, adeoque non injuria sunt apud hostem *m*: adeo ut nec recipi a sua civitate possint, sed recepti remittendi sint exemplo Clœliæ *n*. Sane, Samnites Romanos increpabant, quod obsides Porfennæ datos furto subduxerint *o*.

§. DCCCL. Finitur obsidium 1. sublata obligatione principali, uti si mortuus est is, pro quo obses datus est *p*: vel negotio finito, adeo ut in unam causam datus in aliam retineri non possit *q*; non

Pp 4

quia

(*f*) Dion. Halic. L. 6. (*g*) L. 3. cap. 4. §. 14. (*h*) Liv. 2. c. 2. 15. (*i*) Liv. L. 35. Schœnbum. Pol. 2. 6. c. 39. (*k*) Liv. L. 2. c. 13. (*l*) Grœc. L. 3. c. 20. §. 52. (*m*) d. c. 20. §. 54. (*n*) Liv. L. 2. c. 13. Grot. §. 3. c. 11. §. 18. n. 3. & c. 20. §. 54. (*o*) Liv. L. 9. c. 11. (*p*) Gro L. 3. c. 20. §. 56. (*q*) d. c. 20. §. 55.

quia odiosa est interpretatio, uti putat Grotius, sed quia deficit consensus. Quod adeo verum est, ut si nova superveniat belli causa, non retineri possit tanquam obses, sed uti alius, qui fato in hostis territorio repentine oriente bello invenitur: 2. Finitur obsidium morte obsidis; nisi dictum sit, ut tunc alius substituatur: 3. renunciatione ejus, qui obsides accepit; ita Porfenna Clœliæ libertatem concessit, donata simul parte obsidum, quos ipsa legeret: non 4. mortuo rege, qui obsidum dedit, si fœdus est reale: nec 5. fuga obsidum; adeo ut nec postliminium hoc casu obtineat: neque 6. obses teneat ex alterius obsidis delicto *.

C A P U T VII.

De modis finiendi Bellum:

§. DCCCLI. **U**TI inter privatos lites finiuntur vel per sententiam, vel per transactionem; ita lites publicæ quoque duobus modis finiuntur: 1. per ultimam victoriam, vel, quæ instar ultimæ victoriæ est, per ditionem non conditionatam: 2. per transactionem.

§. DCCCLII. Finitur igitur bellum I. per ultimam victoriam: i. e. quando populus vi armorum ita in potestatem nostram redigitur, ut nulla amplius resistendi facultas supersit.

§. DCCCLIII. Si proinde socii causam devicti populi adhuc defendunt, nondum finitum est bellum; nedum si pars saltem populi subjugata est: at-

(r) d. t. 20. §. 53. (s) Liv. L. 2. 13. (t) Grot. L. 3. cap. 20. §. 57. (u) d. c. 20. §. 58.

atque hinc si ope sociorum civitas talis restituitur, jure postliminii omnia pristina jura recipit.

§. DCCCLIV. De jure, quod victori in populum devictum acquiritur, latius egimus supra §. 741.

§. DCCCLV. Instar ultimæ victoriæ II. est *deditio non conditionata*, quando quis se, suaque jura, arbitrio victoris subjicit. Nam per talem dedicationem victi sponte permittunt quod vis ereptura esset *, adeoque si *tota civitas* se hosti dedit, finitur bellum; adeo ut nec focii amplius deditorum causam defendere possint. Secus si pars populi se victoris arbitrio subjicit; tunc enim bellum durat, quamdiu reliqua pars civitatis, ejusque focii, resistunt. De *deditis* late egimus §. 748.

§. DCCCLVI. Bellum finitur III. per *transactionem*, nimirum, per pacem: IV *sorte*; cujus species V. est *duellum*, & VI. *arbitrium*. De singulis nunc agemus.

§. DCCCLVII. *Pax* a *pactione* dicitur γ, quia bellum gerentes paciscuntur de controversia publica.

§. DCCCLVIII. Definitur *pax*, pactum inter duas summas potestates initum de finiendo bello:

§. DCCCLIX. *Pacem* contrahere possunt solæ summæ potestates α; adeoque populus in statu populari, rex in statu regio, &c. idque verum est etsi rex ille sit infans, furiosus, captivus β, regno ejectus γ, vel usurpator δ.

§. DCCCLX. Non ergo *pax* contrahitur cum *prædone* ε, nec cum *subditis rebellibus* ζ, nec cum *du-cibus belli*, nec cum *gubernatoribus provinciarum* f.

§. DCCCLXI.

(x) Grot. L. 3. c. 7. §. 4. c. 9. §. 4. n. 1. (γ) L. 1. §. 1. D. de pact. ibique Gothofr. (z) Grot. L. 3. c. 20. §. 2. seq. (α) Dissent. Grot. d. c. 20. §. 3. (β) d. c. 20. §. 3. n. 2. (c) Vid. supr. L. 6. c. 3. §. 648. (d) d. c. 20. §. 3. (f) Grot. L. 3. c. 22.

§. DCCCLXI. Objectum pacis sunt controversiæ de republica inter summas potestates armis disceptate.

§. DCCCLXII. An rex per pacem imperium, vel ejus partem alienare, vel etiam bona, aut reditus coronæ alii cedere possit, alibi, cum de alienatione imperiorum egimus, explicavimus x.

§. DCCCLXIII. Hæc saltem hic observamus, 1. res, & jura privata subditorum ^b, sive jure naturæ, sive jure civili eis quaesita, pace eis auferri posse: si publica utilitas id requirat (quo principio nituntur secularisationes in Instrumento Pacis admittuntur); quia aliter pax obtineri non potuit: privatis tamen ex publico damnum resarciri debet ^z; cujus exempla itidem in Instrumento Pacis occurrunt.

2. Principem subditis suis non teneri ad reparandum damnum, quod durante bello privatis datum est; quia ab hoste, adeoque casu, damnum datum est ¹.

3. Re per pacem hosti promissa etiam venire fructus, sed tantum a die concessionis; non vero si ante pacem vel percepti, vel debiti fuerint ².

4. Regionum nomina per pacem alteri relicta accipienda esse ex usu præsentis imperii ³. Male igitur Galliarum rex cesso Landgraviatu Alsatix, quod nudum nomen judicis est, occupavit imperium Alsatix: male quoque cesso solo trium episcopatum territorio, dicecesin quoque sibi arrogavit ^p.

§. DCCCLXIV. Effectus pacis contractæ est, ut omnis vis tollatur; adeo ut si post stipulatam pacem ab ignorantibus aliquid captum, vel occupatum sit, vi pacis id restitui debeat ^q.

At

(g) Conf. L. 3. c. 20. §. 5. 10. (h) d. c. 20. §. 7. 8. (i) d. c. 20. §. 9. (k) d. c. 20. §. 23. (n) Ibid. (o) Par. Jur. publ. c. 5. §. 41. (p) Par. c. 1. §. 43. (q) L. 3. c. 20. §. 20.

At maxime disceptari solet, an injuria, & damna, ante bellum data, per pacem remissa sunt? Nos quatuor casus distinguimus, vel enim paci adjicitur clausula, quod omnia restitui debeant in statum, quo fuere ante bellum: vel pactum est, ut omnia maneat in statu, quo nunc sunt: vel plane nihil dictum est de damnis, injuriis, & debitis: vel paci clausula generalis amnestia adjicitur*.

§. DCCCLXV. Primo casu, si pactum est, ut restituatur cuique quod ante bellum inchoatum habuit, restitui debet res cum fructibus, jura rei, & personæ cohærentia, adeoque & debita ante bellum, nec non damna durante bello data. In tali autem restitutione respiciuntur ultima, quæ ante bellum fuit, possessio x.

Aliquando certus restitutionis terminus exprimi solet: ita in Pace Osnabrugensi terminus restitutionis decretorius in Palatinatu fuit dies 1. Januar. anni 1618. & in reliquis Germaniæ provinciis dies 1. Januar. anni 1624.

Not. Hoc pacto non continentur civitates sui juris, quæ sponte se alteri belligerantium subjecere, hæ enim non restituantur, nisi id speciatim pactum sit.

§. DCCCLXVI. Secundo casu, si pactum est, ut servet quisque quod bello cepit, victoris manet quidquid ille cepit, i. e. quidquid in illius potestate, & custodia est; quod bene explicat GROTIUS z.

Idem Grotius existimat, in dubio tale pactum præsumi; quia facilius est, & nullam indicit mutationem quod in sequenti casu plenius examinabimus.

§. DCCCLXVII.

(r) Ibid. §. 11. n. 1. (s) Ibid. (t) d. c. 20. §. 15.
(u) d. c. 20. §. 40. (x) d. c. 20. §. 13. (y) Ibid. §.
29. (z) d. c. 20. §. 12. n. 2. §. 15. (a) d. §. 12. n. 2.

§. DCCCLXVII. *Tertio casu, si pace plane nihil dictum est de injuriis, & damnis ante bellum, vel durante bello datis, recte GROTIUS asserit, eorum nomine nullam esse actionem. Cum enim pace omnis vis, adeoque omne jus exigendi sublatum sit, idem est, ac si expresse cautum sit, omnia in statu, quo nunc sunt, manere debere b, salvo jure postliminii c.*

§. DCCCLXVIII. *Quarto casu itidem omnes injuriæ, & damna data remissa censentur: remittit enim injuriam qui se eam obliturum promittit; adeoque hætenus quoque omnia in statu, quo nunc sunt, manent d.*

§. DCCCLXIX. *Difficilior quæstio est, quid de debitis vel ante bellum inchoatum, vel durante bello contractis, judicandum: an nimirum, illa quoque pace contracta remissa censeantur.*

In debitis ante inchoatum bellum contractis Grotius e distinguit, 1. an debitum sit civile, an pœnale: 2. an privatis debeatur, an civitati. In civilibus deditis, si privatis debetur, redintegrari actionem, ait; in debitis regis condonata censi: nisi verba, aut conjecturæ non improbabilis adsint, quæ condonationem, etiam civilium debitorum, inferunt. In pœnalibus tunc quoque remissum debitum censi, ait, si jus, ad pœnam populis competit, non, si in populum ipsum; quia inde nova belli causa oritur: quod per pacem cavere voluere partes; non si inter privatos versatur:

n. 1. Equidem civilia debita redintegrari, verum est, siue civitas hostibus debeat civitati, siue civitas privato, siue privati inter se. Nam 1. pacem saltem

(b) d. c. 20. §. 15. (c) Vid. sup. cap. 3. §. 770. (d) Conf. Par. Diss. de postlim. in pace, & de amplexia. (e) L. 3. c. 20. §. 16. 17. 18. 19.

tem transactum est de injuria , propter quam bellum gestum est , eaque sola remissa est , quod autem nobis debitum fuit , non est injuria , sed jure , & utriusque consensu debitum : 2. Jus exigendi nobis quæsitum fuit ante bellum ; hoc jus non definit nostrum esse existente bello , utpote quo non jus tollitur ; sed juris executio *f* .

Excipe si id , quod ante bellum sive civitati hostili , sive privatis debitum fuit , occupatum , & jure prædæ fisco regio additum est : tunc enim , uti de omni injuria , ita de hac quoque pace transactum videtur . Secus ergo si hostis , ignorans debitum , illud actu non occupavit ; nam hostis occupatione tantum acquirit , quatenus tenet .

n. 2. Quoad debita pœnalia certum est , salvam esse actionem non obstante pace , si *privatis* pœna debetur : nam hic quoque valet ratio , quod debita illa non sint belli jure quæsitæ , sed bello tantum exigi vetita . Adeoque si civis hostium ante cœptum bellum in nostro territorio adulterium commisit , vel homicidium perpetravit , finito bello ideo conveniri , & puniri potest . Si *ipsa civitas* pœnam debet , uti si hostis , cum quo pax inita est , extra præsentis belli causam , olim cives nostros violavit , eos occidit , vel res eorum rapuit , necdum satisfacit ; quæritur , an adhuc satisfactio peti possit ? Merito id affirmamus . Tot enim sunt actiones , quot debita ; & qui ex una causa bellum gerit , ac de ea transigit , ideo reliquis debendi causis non renunciat ; hæc enim belli causa neque fuit disceptata , ideoque nec pace sopita videri potest ; adeoque salvum jus , salvaque actio manet exigendi pœnam ab ipsa civitate , si illa reos vel dedere , vel punire nolit .

Ne-

(f) L. 1. c. 20. §. 16.

Neque *obstat*, quod hac ratione pax non satis pax videatur, si veteres ad bellum causas relinquat. Resp. 1. hæc ratio æque ad causas civiles pertinet; nam si hostis antiqua debita solvere recusat, itidem pax veteres ad bellum causas relinqueret. Resp. 2. pax satis pax manet, quoad causam, quæ in lite fuit, & jam sopita est: & si pax relinquit veteres ad bellum causas, id ex injuria alterius civitatis oritur, quæ dum jus mihi non tribuit, causam dat bello.

Quæritur, *an debita durante bello contracta remissa censeantur, si in pace nihil de illis dictum est?* Equidem si debitum ex pœna oritur, omnino remissum censeatur. Cum enim hæc injuriæ occasione belli illatæ sint, sive a privatis, sive a civitate hostili, de his injuriis pace transactum videtur. & debitum est civile, non censeatur condonatum: quia id, quod hosti qua hosti promittitur, exigi etiam stante lite potest, nedum ea finita.

Quæritur, *an pax cum populo inita, ejecto postea rege, subsistat?* Affirmatur; vicini enim sequuntur possessionem: adeoque cum usurpatore quoque eadem pacis conditiones observari debent. At pax cum usurpatore inita non obligat regem ejectum, & postea restitutionem, nisi quatenus civitas locupletior facta est.

§. DCCCLXX. Cæterum, quatenus pacta publica successores obligent, late explicavimus supra §. 490. n. 5. seq.

§. DCCCLXXI. Frequens quæstio est, *quando pax rupta censeatur?* In genere dicendum est rumpi pacem quoties aliquid ei contrarium admittitur, i. e. quoties paciscentes id, quod pace promissum est, non implent, sive aliquid contra eam faciendo, sive omittendo b.

§. DCCCLXXII.

(b) d. c. 20. §. 34. L. 2. c. 15. §. 15.

§. DCCCLXXII. Non ergo rumpitur pax 1. si nova injuria post pacem contractam vel ipsi pacifcenti; vel ejus subditis ⁱ, vel prioribus sociis inferatur ^k. Etsi enim facultas vi agendi per pacem sublata sit, id tamen intelligitur saltem de vi, quæ ex præcedenti causa inferri posset. De hac sola causa transactum, & ne ex illa causa in posterum vis inferatur, cautum est. Si proinde vis inferatur ex nova causa, nihil fit contra pacem, quæ de nova hac causa non loquitur.

§. DCCCLXXIII. Neque 2. rumpitur pax si socius pacifcentis ^l, vel ejus subditi ^m, aliquid paci contrarium admittunt: priori enim casu solius socii causa est, & ille solus pacem rumpere dicitur ⁿ: posteriori casu vel dedere violatores pacis ^o, vel judicium in eos dare, pacifcens tenetur ^p. Si id recusat, approbat factum subditorum, adeoque rumpit pacem ^q: modo possit judicium dare, i. e. modo ei innotescat prædones ^r.

§. DCCCLXXIV. Porro non rumpitur pax 3. si subditi ejus cum quo pax contracta est, contra alteram militant ^s. Nec 4. si contra leges amicitie peccatur ^t. Non ergo violat foedus amicitie qui exules, vel cives migrantes recipit, secus si integros coetus suscipit ^u.

Nec 5. si injuria inferatur personæ conjunctæ ipsi, quocum pax inita est: nisi aperte ad ejus sugillationem illata sit ^v.

§. DCCCLXXV.

(i) d. c. 20. §. 32. (k) d. c. 20. §. 33. (l) d. c. 20. §. 29. (m) d. c. 20. §. 30. (n) d. c. 20. §. 29. (o) L. 2. c. 15. §. 16. n. L. 1. c. 3. §. 1. §. 31. n. 4. (p) L. 2. c. 21. §. 4. n. 3. §. 6. L. 3. c. 20. §. 41. (q) d. c. 20. §. 30. (r) d. c. 20. §. 30. 32. n. 2. junct. L. 2. c. 21. §. 2. seq. (s) d. c. 20. §. 31. (t) d. c. 20. §. 40. (u) d. c. 20. §. 41. nu. 2. L. 2. c. 5. §. 24. (v) d. cap. 20. §. 40. n. 2. §. 33. n. 2.

§. DCCCLXXV. Finitur bellum *IV*. **SORTE** : si bellum gerentes rem sorti committunt ; quod tunc demum licitum est , si (media defensionis deficiunt , & populus , ac agnati (si , de alienatione imperii , vel partis agitur) consentiunt) .

§. DCCCLXXVI. species fortis *V*. est **CERTAMEN SINGULARE** . Quando , nimirum , certo pugnantium numero eventus belli committitur . Quod non nisi positis iisdem limitibus illicitum est .

Varia exempla , ubi vel ipsi principes , vel duces belli , vel certus numerus , certarunt , & in certamine illo finem bello posuerunt , refert **GROTIUS** . His adde exemplum Timoclis Atheniensium , & Melanthi Thebanorum ducis , qui pro orta inter hos , & illos , de Cælenis , vel Melænis , lite pugnarunt ^b . *

Effectus est , ut pacta certaminis servari , & victori ea , quæ in casum victoriae promissa sunt , præstari debeant : modo de victoria certo constet ; uti si hostis vel occisus , vel captus , vel fugatus est . In dubio res manet in eo loco , quo ante prælium fuit , & aut bellum continuandum ; aut ad novas

(f) d. c. 20. §. 42. L. 2. c. 23. §. 9. (z) L. 3. c. 20. §. 43. 44. L. 2. c. 23. §. 10. (a) L. 3. c. 10. §. 43. L. 2. c. 33. §. 10. (b) Polian. L. 1. pag. 25. Frontin. L. 2. cap. 5. Phot. in Biblioth. pag. 449. Suid. voc. Thimocles. Athenæus exempla plurima ex antiqua historia collegisse , ait L. 4. c. 13.

NOTA EDITORIS.

* *Thimocles* nullus fuit Atheniensium dux , nec *Melanthus* Thebanorum : & apud Suidam unus quidem , & alter occurrit

vas pactiones veniendum est. Exempla disceptatæ vi-
storiz refert GROTIUS c.

§. DCCCLXXVII. Porro IV. species quoque for-
tis ad ARBITRIUM. De his arbitris egimus su-
pra. *Arbitri* sunt certæ personæ volentes a litiganti-
bus electæ, ut de belli causa decident.

n. 1. Arbitros ad finiendum bellum eligere possunt
solæ summæ potestates, quibus jus belli competit.

n. 2. Eligi possunt omnes, qui pacisci possunt,
etiam privati, requiritur autem non tantum utrius-
que, sed & arbitri consensus.

n. 3. Finis arbitrii est, ut bellum finiatur. Hinc
apparet, male huc referri deditionem puram; aliud
enim est dominio alieno se subicere, aliud, arbi-
trum ad decidendam litem eligere: priori modo fi-
nitur bellum; posteriori modo agitur de finiendõ
bello.

n. 4. Effectus arbitrii intuitu paciscentium est, 1.
ut stante arbitrio nihil innovare possint: 2. ut stare
teneantur arbitrio eorum, quos elegerunt [nam
quod a laudo provocare liceat, id juris civilis est ^d),
etsi male arbitratum sit; nam ita partes convene-
re, ut id bene judicatum videatur, quod arbitèr ar-
bitraturus est.

Si is, contra quem arbitrium fertur, nolit satisfac-
Sam. de Cocceii Intr. ad Grot. Qq ee

currit *Timocles* Atheniensis; sed uterque Poeta Comicus.
Res autem, de qua sermo est, sic se habet. *Thymocles* A-
thenarum rex provocatus ad certamen singulare a *Xantho*
Boeototum rege, componendæ litis causa Athenienses in-
ter, & *Boeotos*, cum id formidaret, regnoque se cessurum
polliceretur ei, qui cum adversario dimicaret, *Melanthus*
Messenius pugnandi conditionem accepit, *Xanthum*que do-
lo interfecit. Conf. PHOTII *Biblioth.* n. CLXXXVI. in
Canonis narrat. 39. SUIDAS voce ἀπαρτία POLYENUS
L. I. c. 19. Frontinus L. II. c. 5. (D.)

(c) d. c. 20. §. 6. (d) d. c. 20. §. 46.

cere judicatis, nova injuria est, novaque causa belli; adeoque & prior, & nova injuria bello vindicari potest.

n. 5. Effectus intuitu arbitrorum est, ut teneantur decidere causam juxta leges arbitrii. Si proinde tota causa arbitrio judicium relicta est, etiam de accessoriis, nimirum, de usuris, impensis, & expensis, judicare possunt: non vero de sola possessione, nisi de eâ sola lis fuerit.

n. 6. Ab arbitris differunt *arbitratores*, seu *mediatores*, qui allatis in medium honestatis rationibus persuadendo interveniunt, de quibus infra agemus.

n. 7. Finitur *arbitrium* 1. morte arbitri; quæ personæ industria est electa: 2. morte paciscentium: quia pactum est personale; nisi hæredes consentiant: 3. si arbiter arbitratus est: 4. unius renunciatione integra; quo casu jus belli succedit.

C A P U T VIII.

De Legatis; eorumque Jure.

§. DCCCLXXVIII. INTER hostes fidem dari posse, & datam servandam esse, vidimus. Vix autem hæc fides interponi potest, nisi adhibitis legatis, inprimis ubi de pace concilianda, id est de bello finiendo agitur. Jura igitur legatorum paullo curatius examinanda sunt.

§. DCCCLXXIX. LEGATI *alii* sunt, qui belli tempore mittuntur ad hostem; *alii*, qui tempore pacis mittuntur ad amicos.

SE-

nae hostium exemptae sunt naturali ratione omni vi, quae alias in hostem licet; & in his solis privilegium illud, ne violari possint, necessarium est.

Idque apud omnes gentes, etiam maxime barbaras, ita observatur: & legati *sancti* passim vocantur ^b.

n. 2. GROTIUS hoc privilegium legatorum non ex *jure naturae* oriri, ait, sed ex *jure gentium* voluntario ⁱ: jure enim naturali quemvis in alieno territorio existentem ejus loci quidem imperio subijci, statuit; at gentibus placuisse, ait, ut mos ille communis exceptionem pateretur in legatis, qui sicut fictione quadam habentur pro personis mittentium, ita simili fictione constituuntur quasi extra territorium: atque hanc rationem esse, cur civili jure populi, apud quem vivunt, non teneantur. Quam sententiam in ipso commentario refutabimus.

§. DCCCLXXXI. Quæritur autem, *in quonam consistat illud privilegium legatorum?* GROTIUS ait, ex voluntate gentium id dijudicari debere, quia hoc jus non ut jus naturæ ex certis rationibus oritur ^k; indeque recurrendum esse, ait, tum ad judicia sapientium tum ad conjecturas ^l, placuisse autem gentibus, ut legati per fictionem juris extra territorium constituantur, indeque imperio loci, *ubi* degunt, non subsint ^m: idque exemplis gentium probat ⁿ, & solum casum necessariæ defensionis eximit

(b) d. Diff. cap. 1. §. 10. Grot. L. 2. c. 18. §. 2. §. 6. Tesmar. ad d. cap. 18. §. 1. lit. a. L. 17. D. de legation. App. Pun. 29. violare legatos nefarium facinus vocat; & Tacit. Annal. L. 2. violationem omnis humani juris. Add. Cic. in Verr. I. 33. Joseph. L. 15. c. 8. L. 7. D. de vi publ. (i) L. 2. c. 18. §. 4. m. §. (k) L. 2. c. 18. §. 4. n. 2. seq. (l) Grot. d. l. (m) d. §. 4. n. 5. (n) d. §. 4. n. 3.

mit °: si alia necessitas adfit, facultatem detinendi, interrogandi, &c. legatum, concedit P.

n. 1. Diximus, legatorum sanctitatem ex ipso jure naturæ ortum habere: non ergo ex voluntate gentium dijudicari debent eorum privilegia, & immunitates; neque verum est, quod GROTIUS fingit, eos per fictionem juris extra territorium constitui; omnium minime autem admitti potest; quod imperio loci, ubi degunt, non subsint. Tota sanctitatis ratio in eo consistit, quod licet hostes sint, tamen hostium loco haberi, adeoque jura hostis in eos exerceri, possint.

n. 2. At hæc sanctimonia non impedit, quo minus imperio loci, ubi degunt, subsint, & jus in eos statui possit, si in alieno territorio vel delinquant, vel contrahunt. De delictis id indubium est: nam 1. tota ratio securitatis, quæ naturali ratione legato hostium competit, in eo consistit, ne pro hoste haberi, & qua talis lædi possit. Hæc ratio 2. salva manet, etsi ex delicto suo conveniatur: quia 3. privilegium illud non impedit, quo minus jus in eum statui debeat. Nam 4. in alieno delinquit territorio, cujus imperium fundatum est in omnes qui in illo territorio degunt. 5. Summa iniquitas foret, si legatus contra vim, & insidias ejus, ad quem mittitur, tutus esset: hic autem vindicare vim, & injuriam sibi a legato illatam non posset. Sane, 6. Deus ens illud perfectissimum, & auctor hujus privilegii, numquam impunitatem concedit delinquendi. Idque confirmant exempla legatorum a Tarquinio missorum; qui prodicionem Romæ concitaverunt: hi etiam deprehensi, & scripta eorum ablata fuere, consultatumque fuit, an hostium loco haberi debeant; & ait LIVIUS 9: *quamquam visi sunt*

Qq 3

com-

(o) d. 5. 4. n. 7. (p) d. 5. 4. n. 6. (q) L. 2. c. 4. in fin.

commississe ut hostium loca essent, tamen jus gentium valuit; i. e. etli jura naturæ occidi potuerint tamquam hostes, tamen privilegium juris gentium ipsis, utut immeritis, indulgens fuisse. Quod prudentiæ consilium fuit, non necessitatis.

n. 3. Equidem GROTIUS in contrarium affert exemplum Bomilcaris, qui cum Jugurtha fide publica Romam venit; at quia occiderat Massivam Jugurthæ nepotem, quæsitum fuit, an reus fieri potuerit Romæ? SALUSTIUS ait, eum potuisse rem fieri magis ex aqua, & bono, quam ex jure gentium. At 1. hic plane non de legato agitur; sed 2. de delinquente, qui fide publica Romam venerat. Hic igitur 3. ex æquo, & bono, si nimirum pactum non intercessisset, reus fieri potuit: at quia 3. pacto publico securitas data fuit, jure gentium, i. e. jure naturæ, quod pacta servare jubet, ad judicium rapi non potuit.

n. 4. Sed & porro hoc privilegium extendi non potest ad contractus; nec ulla ratio dari potest, cur legatus compelli non possit ad implendam fidem datam. Nam 1. legatus jure naturæ tenetur stare promissis; adeoque injuria ei non fit, si remediis juris ad id compellitur: & cum 2. ob delicta puniri possit, multo magis ad implendam fidem compelli potest. Sane, 3. ratio securitatis, & causa privilegii salva manet, etsi ex contractu suo legatus conveniatur; securitas enim illa conceditur hosti, ne jure belli violetur, non vero ne jus contra eum statuatur. Sane, Principis imperium in territorio fundatum pertinet ad omnes, qui in territorio illo degunt; illudque tamdiu subsistit, donec exemptio naturalis probetur, quæ in legato non est. Idque plu-

xi-

(r) In Jugurth. c. 35. (s) Aliter rem explicat Par. in Diff. de legat. sanct. cap. 1. §. 3. 4.

De Defensione Jurium per Bellum: 615
ribus rationibus demonstravit PAR. in *Diss. de legat. sanct. non impuni* *.

§. DCCCLXXXII. Mittunt legatos qui jus belli habent, adeoque solæ summæ potestates: quales etiam sunt quando cognati de eodem imperio decertant: vel qui inæquali fœdere juncti *; & illi, qui certo respectu saltem subditi sunt †.

Non ergo 1. provinciæ mediatæ, aut civitates municipales ‡; nedum 2. subditi in bello civili §; nec 3. prædones: nisi mittendi facultas data sit ¶.

§. DCCCLXXXIII. Missus admitti necessario debet, quia, uti dictum est, jura quoque cum hoste sunt, quæ absque legatis expediri non possunt: immo bellum finiri, & satisfactio offerri nequit, nisi securitate legatis concessa.

Excipe, si justa sit rejiciendi causa; quæ vel esse potest a parte ejus, qui mittitur, vel a parte ejus, qui mittit, vel a parte negotii, ob quod mittitur, quæ late explicat GROTIUS †.

§. DCCCLXXXIV. Mitti possunt omnes, quos mittens capaces judicat, etiam athei †, & cujusque conditionis, ac religionis.

§. DCCCLXXXV. Effectus hujus privilegii legatorum est, 1. ut tamquam hostes violari non possint: 2. ut hæc securitas ad comites, vasa, ac res eorum pertineat †: 3. ut violatio legatorum novam belli causam præbeat, ac priori addat †: 4. ut privati legatum violantes ideo puniri, vel hosti dediti debeant †. Quæ omnia † magis vera sunt, si semel admissi fuerint.

§. DCCCLXXXVI. Non autem privilegio hoc

Qq 4, gau-

(*) c. 2. §. 12. (x) L. 2. c. 18. §. 2. n. 3. (x) d. §. 2. n. 2.
(y) d. §. 2. n. 2. (z) d. c. 18. §. 2. nu. 1. (a) d. c. 18. §. 2.
n. 3. (b) d. c. 18. §. 2. n. 3. in fin. (c) d. c. 18. §. 3. c. (d)
L. 2. §. 8. (e) d. c. 18. §. 11. (f) L. 57. D. de legation. (g)
p. c. 18. §. 6.

gaudent 1. legati, qui non ad hostem mittuntur, sed ad alios, etsi medios; adeoque hi si in hostili, vel sociorum hostilium territorioprehenduntur, hostium loco haberi possunt b. 2. Jure talionis in eos statui potest quod hostis in nostros legatos statuit i. 3. Neque impunitatem hoc privilegium dare legatis, modo dictum est k.

§. DCCCLXXXVII. Quæritur, an legatorum domus asyllum præbere possit eo confugientibus: quod merito negamus, imprimis si criminis rei sint. Ratio in aprico est, quia securitas legatis datur, ne tamquam hostes violari possint; non autem violantur si subditi, criminis rei, ex eorum domo extrahuntur: ipsi potius legati injuriam faciunt crimina in alieno territorio protegendo, & approbando l. Accedit, quod ipsi legati puniri ob crimen possint, nedum igitur subditi nostri ad eos confugientes.

§. DCCCLXXXVIII. Finitur hæc securitas Legatorum, si negotium finitum est, & legatus dimissus intra fines sui territorii sese recepit.

S E C T I O II.

De Legatis, qui ad Amicos mittuntur.

§. DCCCLXXXIX. EXPLICAVIMUS rationem, cur legati ad hostem missi jure naturæ tuti sint; nec hostium loco haberi possint. Hoc autem privilegio opus non habent legati tempore pacis missi: hi enim eum hostes non sint, jure communi hominum tuti sunt. Sane, quilibet Princeps intra fines sui territorii publicam securitatem præstare debet

(b) Grot. L. 2. c. 18. §. 5. (i) Dissent. Grot. L. 2. c. 18. §. 7. (K) Vid. Grot. L. 2. c. 18. §. 4. p. 10. (l) d. cap. 18. §. 8. n. 2.

bet omnibus, qui in ejus territorio degunt, sive ad tempus ibi sint, sive in perpetuum: adeoque & legatis ^m.

§. DCCCXG. Hæc igitur securitas non est privilegium legatis proprium; sed omnibus, & cuique privato commune. Unde constat, minus dubii circa hos legatos esse, quod tum ex delictis, tum ex contractibus conveniri possint. Quod GROTIUS jure naturæ verum, jure gentium; autem mutatum esse, ait: at eo ipso refellitur, quia jus gentium non agnoscimus.

§. DCCCXCI. Cum vero moribus varia privilegia, ac insignes præminentia legatis, etiam tempore pacis missis, tribui soleant, quæritur, an naturalis quædam ratio hic subsit?

Antequam me ad decisionem hujus quæstionis accingam, præmittendum est, legatos esse vel *Ambasciadores*; vel legatos, tum ordinarios, tum extraordinarios, vel *residentes*, vel *agentes*.

n. 1. Hæc legatorum nomina usu curiarum certum ordinem designant, cui præminentia quædam coherent, & quæ ex ipso nomine, & caractere sequuntur, ac plerumque legibus cæremonialibus cujusque aulae definitæ sunt:

n. 2. His principiis positis certum est, Principem, qui legatum cum certo caractere missum admittit, eo ipso quoque omnia privilegia, & præminentias ei tribuere debere, quæ usu curiæ admittentis huic legatorum ordini tribui solent. Qui enim vult antecedens, vult etiam consequens:

n. 3. Verum, ad has præminentias non pertinet
1. immunitas a pœnis, si delinquit, 2. jus asyli, intuitu delinquentium, 3. facultas provocandi ad mit-

ten-

(m) Grot. L. 2. c. 18. §. 1.

tentem in contractibus : at 4. communiter jurisdictio in comitatum legis concedi solet ⁿ.

§. DCCCXCII. Alia autem quæstio est, *an princeps admittere teneatur legatum cum certo caractere?* Negatur : nam tota ratio necessitatis, quæ in bello obtinet, hic cessat ; res inter amicos æque per simplices mandatarios expediri possunt. Si quis aliorum Principum legatos recipit, injuria videtur fieri ei, cujus legati sine justa causa non recipiuntur : justas autem causas suppeditat GROTIUS ^o.

Hinc nostro seculo legatus ad Bremenses a rege Borussia missus recipi debuit, etiam ab invitis, et si cæterum civis esset Bremensis, & immobilia ibidem possidere (at quoad hæc subditus civitatis mansit).

§. DCCCXCIII. Finitur legatio i. morte legati : familia vero utitur adhuc privilegio, donec ipsa fines territorii mittentis revertatur ; nisi statim declaret animum in loco commorandi, ibique domicilium constituendi.

Quæsitum memini, *an hoc posteriori casu mittens possit exigere, ut familia ab defraudatione defuncto, ejusque uxori, & liberis commissas, potestati mittentis tradatur, & ad ejus forum remittatur.* Equidem mittens id jure prætendebat, 1. quia eo tempore, ubi delictum commissum est : defunctus, ejusque familia sub jurisdictione mittentis fuit, adeoque jus de delictis familie cognoscendi semel ei quæsitum erat, quod nec morte delinquentis, nec renunciatione fori ab hæredibus facta tollitur. 2. Familia rationes reddere negotii a defuncto gesti, & reliqua præstare tenetur, imprimis si defraudationis complex sit ; quamdiu igitur id factum non est, mittentis jus in le-

(n) Grot. L. 2. c. 18. §. 8. n. 2. (o) L. 2. cap. 18. §. 3.

De De Defensionis Jurium per Bellum . 619
legati familiam , quod vivo legato habuit , extin-
ctum dici nequit.

2. Finitur officium legati , si ea mittente revoca-
tur , & ad fines suæ civitatis pervenit .

3. Morte mittentis , vel ejus ad quem mittitur :
utroque casu novum mandatum exhiberi solet .

C A P U T XI.

De Mediatoribus.

§. DCCCXCIV. CUM homines ad pacem nati
sint , nihil laudabilius est ,
quam pararum se præbere in bello , seu pacis media-
torem ¹ .

Mediator ergo est , qui transigendis litibus inter
duas summas potestates ortis , ex utriusque partis
placito volens intercedit ² .

Intervenire autem mediatores possunt , & ante
bellum inchoatum , & durante bello .

§. DCCCXCV. Constituire mediatores possunt
solæ summæ potestates ; quia de pace concilianda
agitur , quam illi demum , qui jus belli habent ,
contrahere possunt .

§. DCCCXCVI. Constitui autem mediatores pos-
sunt Principes , privati ³ , usurpatores ⁴ , feminae ⁵ ,
etiam a Christiana religione alieni : sed & unius
partis subditus ab utraque mediator eligi potest ⁶ .
Si duo Principes litigantes per suos ministros pacem
conciliant , hi proprie non sunt mediatores ⁷ .

Ple-

(1) Par. Diss. de offic. mediat. §. 3. (2) d. Diff. §.
6. 7. 8. 9. (3) d. Diff. §. 12. seq. §. 18. seq. (4) Vid.
supr. §. (5) d. Diff. §. 6. (6) d. Diff. §. 12. (7) Ib.
§. 12. 13. 15.

Plerumque Principes eligi solent mediatores, quorum interest publicam securitatem a neutro litigantium turbari, & quorum potentia metuenda est iis, qui iustas pacis condiciones respiciunt. Unde sæpius videmus, mediatores in unius litigantium partes transisse.

Si plures sunt mediatores, etiam id valet, quod unus consensu utriusque partis agit.

DCCCXCVII. Objectum mediationis sunt omnes lites inter duas summas potestates ortæ.

§. DCCCXCVIII. Officium mediatoris est, ut medius debeat esse inter utramque partem; i. e. a studio partium remotus. Unde nec in favorem alterius vel sollicitare, vel machinari aliquid potest. Atque hæc ratio est, cur gratis mediatio intercedere debeat. Expensas tamen mediator repetere potest.

Ceterum, officium mediatorum præcipue in eo consistit, 1. ut præliminaria congressus inter partes eorum consensu præparent, adeoque diem, & locum congressus statuunt: 2. ceremoniale instituant, illudque suo nomine publicent. 3. Mandata eis exhibentur, eorumque studio lites circa mandata ortæ conciliantur. 4. Gravamina cujusque partis mediatoribus exhibentur, qui exhibita partibus communicant. 5. Ordo tractandi a consensu partium dependet; neque enim ad replicas restricta est procedendi facultas. 6. Si quid injusti interim committitur mediatores sua opera, monendo, hortando, &c. agere debent ut reparetur. 7. Mediatores pacis formulam delineant, & ei vel addunt aliquid, vel detrahunt,

(x) d. Diff. §. 26. (a) d. Diff. §. 11. (b) d. Diff. §. 57. (c) Ibid. §. 10. 11. (d) Ibid. §. 53. (e) Ibid. §. 52. (f) Ibid. §. 58. (b) dict. Diff. §. 33. 35. 38. (i) d. Diff. §. 42. (x) dict. §. 45.

hant, donec formula ab utraque parte probetur. 8. Denique in eorum præsentia, ac iis dirigentibus, partes subscribunt pacis formulam; & 9. plerumque ut testes ipsi subscribunt.

§. DCCCXCIX. Quæri solet, an mediator garantiam præstare teneatur? Merito id negatur, et si pacem subscripserit, nisi in specie cautum sit 1.

§. DCCCC. Porro quæritur, an pax invito, vel inscio mediatore concludi possit? affirmatur, quia partes de suo jure disponunt: at injuriosum id videtur mediatoribus. Unde cum eis neglectis Hispanus, & Imperator clam pacem contraxissent, Angli publice de hac injuria questi sunt.

§. DCCCCI. Denique quæritur, an garante interpretari pacem possint? Negatur ^m, quia si pax dubia est, non nisi armis res decidi potest.

§. DCCCCII. Finitur mediatio 1. finito negotio, adeoque si vel rupti sunt tractatus, vel pax sequuta, & subscripta est ⁿ; 2. unius litigantium revocatione ^o; 3. renunciatione mediatoris ^p; 4. morte mediatoris ^q, nisi pars in successorem volentem consentiat; 5. si alterius causæ accedit mediator ^r.

IN-

(1) Par. Diss. de guarant. §. 14. 15. d. Diss. de offic. mediat. §. 56. (m) d. Diss. de offic. mediat. §. 54. 55. (n) Diss. de offic. mediat. §. 59. (o) Ibid. §. 60. (p) Ibid. §. 8. 9. (q) Ibid. §. 61. seq. (r) Ibid. §. 10. 11.

I N D E X

Omniū titulorum qui in Pandectis juris Ro-
mani inveniuntur; quatenus in hoc libro
ex principiis juris naturæ explicantur.

*Nota. Numerus primus notat Libram, secundus Ti-
tulum, tertius paragraphum. Tituli autem signo *
notati omitti sunt in hoc systemate, quia ex solo
jure Romano ortum habent.*

A

De Abigeis	47. 14. 532
Acceptatione	46. 4. 350
Accusationibus & inscriptionibus	38. 2. 59. 9. 520. 19.
Actione rerum amotarum	25. 2. 523. n. 9
Actionibus emti venditi	19. 1. 446
Adimendis legatis	34. 4. *
Ademptione libertatis	40. 6. 130
Ad exhibendum	10. 4. 159. n. 3. §. 250
Adimendis vel transferendis legatis vel fidei commisissis	34. 4. *
Ad legem Aquiliam	9. 2. 516
Ad legem Corneliam de falsis & SCto Libo- niano	48. 10. 521. n. 7.
Ad legem Corneliam de ficariis & venefi- ciis	48. 8. 321. n. 6
Ad legem Falcidiam	35. 2. *
Ad legem Flavianam de plagiaris	48. 15. 421. n. 11
Ad legem Juliam de adulteriis coercendis	48. 5. 521. n. 2. & 141
Ad legem Juliam de annonâ	48. 12. 529
Ad legem Juliam de ambitu	48. 14. 121. n. 11
Ad legem Juliam majestatis	48. 4. 521. n. 3
Ad	

Ad legem Juliam peculatus, & de sacrilegis, de residuis	48. 13. 521. n. 12
Ad legem Juliam repetundarum	48. 11. 521. n. 12
Ad legem Juliam de vi privata	48. 7. 121. n. 9
Ad legem Juliam de vi publica	18. 6. 521. n. 8
Ad legem Pompejam de parricidiis	18. 9. 521. n. 6
De Administratione & periculo tutorum & cu- ratorum qui gesserint vel non, & de agen- tibus vel conveniendis uno vel pluribus	26. 7. 183. seq. c. 4
Administratione rerum ad civitates pertinen- tiam	50. 8. c. 4. §. 199. seq. 16. §. 611
Ad municipalem de incolis	50. 1. 199. §. 611. c. 4
Adoptionibus & emancipationibus & aliis mo- dis quibus potestas solvitur	1. 7. 155
Acquirendo rerum dominio	41. 1. 42. seq.
Acquirenda vel omittenda hæreditate	29. 2. 78. & 572
Acquirenda vel omittenda possessione	41. 2. 588
Ad SC. Tertullianam & Orphitianam.	38.
	17. 284. §. 286
Ad SC. Trebellianum	36. 1. *
Ad SC. Turpilianum & de abolitione cri- minum.	48. 16. 561. n. 11
Ad SC. Vellejanum	16. 1. *
Assignandis libertis	38. 4. *
Ædilitio edicto, & redhibitio & quanti mi- noris	31. 1. 446. n. 5
Æstimatoria	19. 2. 463. n. 2
Agnoscentis & alendis liberis vel patronis, vel liberis, vel libertis.	25. 3. 145. 149. n. 11. 165. & 166
Albo scribendo	50. 3. *
Aleatoribus	11. 5. 424
Alienatione judicii mutandi causa facta.	4. 7. 248
Alimentis vel cibariis legatis.	34. 1. *
Annuis legatis vel fideicommissis	33. 1. *
An per alium appellationum causæ reddi pos- sint	49. 9. *
	Ap-

624 *Index Titulorum*

Appellationibus & relationibus	49. 1. *
Appellationibus recipiendis vel non	49. 5. *
Apud eum a quo appellatur aliam causam agere compellendum	49. 12. *
Aqua quotidiana & æstiva	43. 20. 600.
Aqua & aquæ pluvix arcendæ	39. 3. 600
A quibus appellari non liceat	48. 2. *
Arboribus cædendis	43. 20. 600
Arborum furtim cæsarum	17. 7. 524
Auctoritate & consensu tutorum & curato- rum	26. 8. 183. lq.
De Auro, argento, mundo, ornamentis, un- guentis, veste vel vestimentis & statuis legatis	34. 2. *

B

De * Bonis damnatorum	48. 24. 554. §. 561. n. 9
Bonis eorum qui ante sententiam vel mor- tem sibi consciverunt vel accusatorem cor- ruperunt	48. 21. 554. §. 61. n. 9
Bonis libertorum	38. 2. 136
Bonorum possessione contra tabulas	37. 4. *
Bonorum possessione ex testamento militis	37. 13. *
Bonorum possessione furioso, infanti, muto, furdo, cæco competente	37. 3. *
Bonorum possessione secundum tabulas	37. 11. *
Bonorum possessionibus	31. 1. *

C

De * Cadaveribus punitorum	48. 24
Calumniatoribus	3. 6. 515
Capite minutis	4. 5. 114
Captivis & postliminio & de redemptis ab ho- stibus	49. 15. 739. seq. §. 751. seq.
Carboniano edicto	37. 10.
Castrensi peculio	49. 17. 159. n. 6
	Cen-

De Censibus	50. 15. *
Cessione bonorum	42. 3. 364
Cloacis	43. 23. 600
Collatione	37. 6. 283. n. 6
Collegiis & corporibus	47. 22. 538
Collusione detegenda	40. 16. *
Commodati vel contra	13. 6. 442
Communi dividundo	10. 3. 291
Communia prædiorum tam urbanorum quam rusticorum	8. 4. 302
Compensationibus	16. 3. 346
Concubinis	25. 7. 141. & 173
Concussione	47. 13. 531
Condiçione causa data causa secuta	12. 4. 570
Condiçione ex lege	13. 2. 570
Condiçione furtiva	13. 2. 524. §. 570
Condiçione indebiti	12. 6. 570
Condiçione ob turpem vel injustam causam	12. 7. 570
Condiçione sine causa	12. 7. 570
Condiçione triticaria	13. 3. 570
Condiçionibus & demonstrationibus & causis & modis eorum quæ in testamento scribuntur	35. 1. 499
Condiçionibus institutionum	28. 7. *
Confessis	42. 2. 685
Confirmando tutore vel curatore	26. 2. 183. seq.
Conjungendis cum emancipato liberis ejus	37. 7. *
Constituta pecunia	13. 5. 434, §. 437. n. 5
Constitutionibus principum	1. 4. *
Contrahenda emtione, & de pactis inter emptorem & venditorem compositis & quæ res venire non possunt	18. 1. 446
Contraria tutelæ & utili actione	17. 4. 183. seq. c. 4
Curatore bonis dando	42. 7. c. 4. §. 196
Curatore furioso & aliis extra minores dandis	27. 10. c. 3. §. 196
Custodia & exhibitio	48. 3. *
<i>Sam. de Cocceii Intr. ad Grot.</i>	R r De

D

De Damno infecto & de suggrundiis & prote- ctionibus	49. 2. 514
Decretis ab ordine faciendis	50. 9. *
Decurionibus & filiis eorum	50. 2. *
Depositi vel contra	14. 3. 440
Distractioe pignorum vel hypothecarum	20. 5. 306. 444. & 483
Diversis regulis juris antiqui	50. 17. *
Diversis temporibus præscriptionibus & accel- sionibus possessionum	44. 3. 297
Divisione rerum & qualitate	1. 8. 213. seq.
Divortiis & repudiis	24. 2. 280
Doli mali & metus exceptione	44. 4. 380
Dolo malo	4. 3. 380
Donationibus	39. 5. 269. 451
Donationibus inter virum & uxorem	24. 1. *
Dote prælegata	32. 4. *
Dotis collatione	37. 7. 283. n. 16.
Duobus reis constituendis	45. 2. 484

E

De Edendo	2. 13. 677
Effractoribus & expilatoribus	47. 18. 524. n. 9. §. 536
Eo per quem factum erit quo minus quis in iudicio sistat	2. 10. *
Eo qui pro tutore prove curatore negotia gessit	27. 5. 195
Eo quod certo loco dari oportet	13. 4. 394
Eum qui appellaverit in provincia defendi	49. 11. *
Eviotionibus & duplæ stipulatione	21. 2. 446. §. 577
Exceptionibus præscriptionibus & præjudi- ciis	44. 1. 678. seq.
Exceptione rei judicatæ	44. 2. 577
Exceptione rei venditæ & traditæ	21. 3. 446. n. 4

E x

De Excusationibus	26. 1. 192
Exercitoria actione	14. 1. 415.
Expilatæ hæreditatis	47. 19. 524. n. 9. & §. 537
Ex quibus causis majores viginti quinque annis in integrum restituantur	4. 6. *
Ex quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur	20. 2. 306. seq. & 444
Extraordinariis cognitionibus & si iudex litem suam fecisse dicitur	50. 13. 579
Extraordinariis criminibus	47. 11. 528

F

De Familia eriscunda	10. 2. 281. 291. n. 6. & §. 537
Feriis & dilationibus & diversis temporibus	2. 12. *
Fideicommissaria hæreditatibus petitione	5. 6. *
Fideicommissariis libertatibus	40. 5. *
Fide instrumentorum & amissione eorum	20. 4. 683
Fidejussoribus & mandatoribus	44. 1. 489
Fidejussoribus & nominatoribus & hæredibus tutorum & curatorum	27. 7. *
Finium regundorum	10. 1. 575
Fluminibus ne (quid in flumine publico ripave ejus fiat quo pejus navigetur	43. 12. 222. 223. & 558
Fonte	43. 22. *
Fugitivis	11. 4. *
Fundo dotali	23. 5. *
Furibus balneariis	47. 17. 524
Furtis	47. 2. 524.
Furtis adversus nautas caupones stabulatores	47. 5. 524

G

De Glande legenda	43. 28. *
Gradibus & adfinibus & nominibus eorum	38. 10. 176
R r 2	De

H

De Hæredibus instituendis	27. 5. *
Hæreditatis petitione	5. 5. 291
Hæreditate vel actione vendita	18. 4. 446. n. 3
His quæ in testamento delentur inducuntur vel inscribuntur	28. 4. *
His quæ poenæ causa relinquuntur	34. 6. *
His quæ pro non scriptis habentur	34. 8. *
His quæ ut indignis auferuntur	34. 9. *
His qui effuderunt vel dejecerunt	9. 3. 580. & 581
His qui notantur infamia	3. 2. 561. n. 9
His qui sui vel alieni juris sunt	1. 6. 199
Homine libero exhibendo	43. 29. 160. pr. & n. 4. §. 602

I

De impensis in res dotales factis	25. 1. 374
Incendio, ruina, naufragio, ratæ, nave ex- pugnata	47. 9. 524. n. 9
In diem additione	18. 2. 446. n. 11
In integrum restitutionibus	4. 1. *
Injuriis & famosis libellis	47. 10. 527
Injusto, rupto irritato facto testamento	28. 3. *
In jus vocando	2. 4. *
In jus vocati ut eant aut satis vel cautum dent	2. 6. *
In litem jurando	12. 3. *
Inofficioso testamento	5. 2. *
In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur	20. 2. *
In rem verso	15. 3. 577
Inspiciendo ventre custodiendoque partu	25. 4. 145
De Institoria actione	25. 3. 145
Instructo vel instrumento legato	33. 7
Interdictis & relegatis & deportatis	48. 22. 561 num. 9
In-	In-

Interdictis five extraordinariis actionibus quæ pro his competunt	43. 1-600
Interrogationibus in jure faciendis & interrogatoriis actionibus	11. 1. 577. n. 11
Itinere actuque privato	43. 19. 600
Indicatum solvi	46. 7. *
Judiciis & ubi quis agere vel conveniri debeat	5. 1. 611. seq. 657. seq. & §. 679
Jure aurosum annulorum	40. 10. *
Jure codicillorum	29. 7. *
Jure deliberandi	28. 8. *
Jure dotium	23. 8. 182. §. 313
Jure fisci	49. 14. *
Jure immunitatis	50. 6. 636
Jurejurando five voluntario, five necessario, five judiciali	12. 2. 466. seq.
Jure patronatus	37. 14. 136
Jure & facti ignorantia	22. 6. 364
Jurisdictione	2. 1. 671
Justitia & jure	1. 1. c. 34. 5. & 6

L

De Legationibus	50. 7. *
Legatis & fideicommissis	1. 30. *
Legatis & fideicommissis	2. 31. *
Legatis & fideicommissis	3. 31. *
Legatis præstand: contra tabulas bonorum possessione petita	37. 5. *
Lege Cornelia de falsis & de Scto Liboniano	48. 10. 521. n. 7
Lege commissoria	18. 3. 446. n. 11
Lege Fabia de plagiariis	48. 15. 521. n. 11
Lege Julia repetundarum	48. 2. 521. n. 12
Lege Julia de annonæ	48. 12. 521. n. 12
Lege Julia ambitus	48. 14. 521. n. 12
Lege Pompeja de parricidiis	48. 9. 521. n. 6
Lege Rhodia de jactu	44. 2. 577. n. 4

De Legibus senatusque consultis & longa con- fuetudine	I. 2. *
Legitimis tutoribus	26. 4. 186. seq
Libellis dimissoriis	46. 6. *
Liberali causa	40. 12. *
Liberatione legata	34. 3. *
Liberis & posthumis heredibus instituendis vel exheredandis	28. 2. *
Liberis exhibendis item ducendis	43. 30. 160
Libero homine exhibendo	43. 29. 202
Libertis universitatum	38. 3. *
Litigiosis.	44. 6. 251
Locati conducti.	19. 2. 447
Loco publico fruendo.	43. 9. 216. seq.
Locis & itineribus publicis.	43. 7. 602. n. 7

M

De Magistratibus conveniendis.	27. 8. 188. 160
Mandati vel contra.	17. 1. 452
Manumissis testamento	40. 4. *
Manumissis vindicta.	40. 2
Manumissionibus.	40. 1. 136
Manumissionibus quæ servis ad universitatem pertinentibus imponuntur.	49. 3. 136
Migrando.	43. 32. 600
Militari testamento.	29. 1. *
Minoribus viginti quinque annis.	4. 4. 441. n. 6
Mortis causa donationibus & capionibus.	19. 6. *
Mortuo inferendo & sepulchro ædificando.	11. 8. 333
Muneribus & honoribus.	50. 4. * 202. seq. & §. 636

N

De Natalibus restituendis.	40. 2. *
Nautæ caupones stabularii ut recepta resti- tuant.	4. 9. 577. n. 12. & §. 583
Nau-	

De Nautico scenore.	22. 2. 372
Ne de statu defunctorum post quinquennium quærat.	40. 15. *
Negotiis gestis.	3. 5. 568
Ne quid in flumine publico fiat quod aliter aqua fluat atque uti priori ætate fluxit.	43. 3. 600
De Ne quid in loco sacro fiat.	43. 6. 233
Ne quis eum qui in jus vocabitur vi exi- mat.	2. 7. *
Ne vis fiat ei qui in possessionem missus e- rit.	43. 4. 600
Nihil innovari appellatione interposita.	47. 7. *
Novationibus & delegationibus.	46. 2. 351
Novi operis nunciatione.	30. 1. 574. n. 2
Noxalibus actionibus.	9. 4. 161. n. 7. §. 585
Nundinis.	50. 11. *

De Obligationibus & actionibus.	44. 7. 328. seq.
Obsequiis parentibus & patronis præstandis.	37. 15. 155. n. 4
Officio adfessorum.	1. 22. *
Officio ejus cui mandata est jurisdictio.	1. 201. *
Officio juridici.	1. 20
Officio præfecti Augustalis.	1. 17. *
Officio præfecti prætorio.	1. 11. *
Officio præfecti vigilum.	1. 15. *
Officio præfecti urbi.	1. 12. *
Officio præsidis.	1. 18. *
Officio prætorum.	1. 14. *
Officio proconsulis & legati.	1. 16. *
Officio procuratoris Cæsaris l. rational.	1. 19. *
Officio quæstoris.	1. 17. *
Operis libertorum.	38. 1. *
Operis novi nunciacione.	39. 1. 514. n. 2
Operis fervorum.	6. 7. 123

De Operibus publicis.	50. 10. *
Optione vel electione legata.	33. 5. *
Origine juris & omnium magistratum & suc- sessione prudentum.	1. 2. *

P

De Pactis.	2. 14. 399. seq.
Pactis dotalibus.	22. 4. 432
Peculio.	15. 1. 415. & 159. n. 6
Peculio legato.	33. 8. *
Pecunia constituta.	13. 5. 434. §. 438. n. 6
Penu legata.	33. 9. *
Periculo & commodo rei venditæ.	17. 6. 392. & 447. num. 9
Petitione hereditatis.	5. 3. 289. seq.
Pignoratitia actione vel contra.	13. 7. 444. 484. & 306
Pignoribus & hypothecis & qualiter ea con- trahantur, & de pactis eorum.	20. 1. 306. seq.
Pœnis.	48. 19. 539
Pollicitationibus.	50. 12. 414
Popularibus actionibus.	47. 23. 520
Possessoria hereditatis petitione.	5. 5. *
Postulando.	3. 1. 673
Præscriptis verbis & in factum actionibus.	19. 5. 463 46. 5. *
Prætorii stipulationibus.	46. 5. *
Prævaricatione.	47. 15. 533
Precario.	43. 26. 353. n. 6
Privatis delictis.	47. 1. 512. seq. & 522. seq.
Probationibus & præsumtionibus.	22. 3. 681
Procuratoribus & defensoribus.	35. 3. 673
Pro derelicto.	41. 7. *
Pro donato.	41. 6. *
Pro dote.	41. 9. *
Pro emtore.	41. 4. *
Pro herede vel possessore.	41. 5. *
Pro legato.	41. 8. *
Pro	

Pro socio.	17. 2. 455
Pro suo.	41. 10.
Proxenetis.	50. 14. 403. n. 12
Publiciana in rem actione.	6. 2. 315
Publicis judiciis.	48. 1. 512. & 520. seq.
Publicanis.	39. 4. 582

Q

De iis, quæ in fraudem creditorum facta sint ut restituantur.	42. 8. 316
Quæ res pignori vel hypothecæ datæ obligari non possunt.	20. 3. 306. 444. 483
Quæstionibus.	48. 18. 483. 685
De iis quæ sine sententiæ appellatione rescindantur.	49. 8. *
Quando appellandum sit & intra quæ tempora.	49. 4. *
Quando de peculio actio annalis est.	15. 2. *
Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.	36. 2. *
Quando ex facto tutoris vel curatoris minore agere vel conveniri possunt.	26. 9. 194
Quando dies ususfructus legati cedat.	7. 3. *
Quarum rerum actio non datur.	44. 5
Quemadmodum servitutes amittuntur.	8. 6. 302. §. 275. n. 1
Quibus ad libertatem proclamare non licet.	40. 13. *
Quibus ex causis in possessionem eatur.	42. 4. *
Quibus modis pignus vel hypotheca solvitur.	20. 6. 306
Quibus modis ususfructus vel usus amittuntur.	6. 4. 302. 275. n. 11
Quibus non competit bonorum possessio.	38. 3. *
Quibus rebus ad eundem iudicem eatur.	11. 2. *
Qui & a quibus manumissi liberi non fiunt & ad legem Æliam Sentiam.	40. 9. *
Qui	

Qui petant tutores vel curatores & ubi petantur.	26. 6. 182. seq.
Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur & de his qui in priorum creditorum locum succedunt.	20. 4
Qui satisfacere cogantur vel jurato promittant vel suæ promissioni committantur.	2. 8.*
Qui sine manumissione ad libertatem perveniunt.	40. 8.*
Qui testamenta facere possunt & quemadmodum testamenta fiant.	28. 1. 293
Quis a quo appelletur.	49. 2
Quis ordo in possessionibus servetur.	38. 15
Quod cujuscunque universitatis nomine vel contra eam agatur.	3. 4. 673
Quod cum eo qui aliena potestate est negotium gestum esse dicatur.	15. 5. 133. §. 160. n. 8. §. 415
Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.	16. 6. 195
Quod jussu.	15. 4. 415
Quod legatorum.	43. 3.*
Quod metus causa gestum erit.	4. 2. 418
Quod quisque juris in alterum statuerit ut ipse eodem jure utatur.	2. 2. 206
Quod vi aut clam.	43. 24. 600. seq.
Quorum bonorum.	43. 2

R

De Ratam rem haberi & de re ratihabitione.	44. 8.*
Rebus auctoritate judicis possidendis vel vendendis.	42. 5.*
Rebus creditis si certum petatur & de conditione.	12. 1. 441
Rebus dubiis.	34. 5.*
Rebus eorum, qui sub tutela vel curâ sunt,	sine

<i>sine decreto non alienandis vel supponen-</i> <i>dis.</i>	27. 9. *
De Receptoribus.	47. 16. 534
<i>Receptis qui arbitrium receperunt, ut senten-</i> <i>tiam dicant.</i>	4. 7. 694
<i>Regula Catoniana.</i>	34. 7. *
<i>Rei vindicatione.</i>	621. 247. seq.
<i>Re iudicata & de effectu sententiarum & de</i> <i>interlocutionibus.</i>	42. 1. 577. n. 10
<i>Re militari.</i>	49. 16. *
<i>Religiosis & sumtibus funerum & ut funus</i> <i>ducere liceat.</i>	11. 7. 233
<i>Remissionibus.</i>	43. 25. *
<i>Rem pupilli vel adolescentis salvam fore.</i>	46. 6. *
<i>Requirendis vel absentibus damnandis.</i>	48. 17. 157
<i>Rerum amotarum.</i>	25. 2. 524. n. 9
<i>Rerum permutatione.</i>	29. 4. 463
<i>Rescindenda venditione & quando liceat ab</i> <i>emtionē discedere.</i>	18. 5. 446
<i>Ripa munienda.</i>	43. 15. 600
<i>Ritu nuptiarum.</i>	22. 2. 171. seq.
<i>Rivis.</i>	43. 21. 600

S

De Salviano interdicto.	43. 33. 600
<i>Senatoribus.</i>	50. 9. *
<i>Senatus consulto Macedoniano,</i>	14. 6. 441. n. 6.
<i>Senatus consulto Siliano & Claudiano, quo-</i> <i>rum testamenta non aperiantur.</i>	29. 5. *
<i>Sententiam passis & restitutis.</i>	48. 23
<i>Separationibus,</i>	42. 6. 292
<i>Sepulchro violato.</i>	47. 12. 233. & 530
<i>Servis exportandis vel si ita mancipium ve-</i> <i>nierit ut manumittatur vel contra.</i>	18. 7. *
<i>Servitute legata.</i>	33. 3. *
<i>Servitutibus.</i>	8. 1. 302. seq.
<i>Servitutibus praediorum rusticorum.</i>	8. 3. 304
	Ser-

- De Servitutibus urbanorum prædiorum: 8. 2. 304
- Servo corrupto. 11. 3. 526. in fin.
- Si a parente quis manumissus sit: 38. 12.*
- Si ager vectigalis, i. e. emphyteuticarius petatur. 6. 3. 305. & 312
- Si certum petatur de rebus creditis & de conditione. 12. 1. 441
- Si cui plus quam per legem Falcidiam liceret legatum esse dicatur. 35. 3.*
- Si ex noxali causa agatur quemadmodum caveatur. 2. 9.*
- Si familia furtum fecisse dicitur. 47. 6. 524. n. 9
- Si ingenuus esse dicitur. 40. 14.*
- Si is qui testamento liber esse iussus erit post mortem domini ante aditam hereditatem surripuisse aut corrupisse quid dicatur. 47. 4.*
- Si mensor falsum modum dixerit. 11. 6. 404. n. 2. §. 795
- Si mulier ventris nomine calumniæ causa in possessione esse dicatur. 25. 6. 145. n. 2
- Si pars hereditatis petatur. 5. 4. 290
- Si pendente appellatione mors intervenerit. 43. 13.*
- Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 9. 1. 58§
- Si quid in fraudem patróni factum sit. 30. 5.*
- Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit. 29. 6.*
- Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperaverit. 2. 2.*
- Si quis in jus vocatus non ierit sive quis eum vocaverit quem ex edicto non debuerit. 2. 5.*
- Si quis jus dicenti non obtemperaverit. 2. 3.*
- Si quis omissa causa testamenti ab intestato vel alio modo possideat hæreditatem. 29. 4.*
- Si servitus vindicetur vel ad alium pertinere negetur. 8. 5. 302
- Si tabulæ testamenti extabunt. 37. 2.*
- Si tabulæ testamenti novæ extabunt unde liberi. 36. 6.*
- St

Si tutor vel curator magistratus creatus ap- pellav.	49. 10. *
Si ventris nomine muliere in possessionem mis- sa eadem possessio dolo malo ad alium trans- lata esse dicatur.	25. 5. 145
Si ususfructus petatur vel ad alium pertinere negetur.	7. 6. 305
Solutionibus & liberationibus.	46. 3. 349
Soluto matrimonio quemadmodum dos petat- ur.	23. 3. 182
Sponsalibus.	23. 2. 171. seq.
Statu hominum.	1. 5
Statu liberis.	40. 7. *
Stellionatus.	47. 20. 538
Stipulationibus prætoriiis.	46. 5. *
Stipulatione servorum.	25. 5. *
Successorio edicto.	38. 9. *
Suis & legitimis hæredibus.	38. 10. 282. §. 606
Supellectile legata.	33. 10. *
Superficiebus.	43. 18. 305. 812
Suspectis tutoribus & curatoribus.	26. 10. 197

T

De Tabulis exhibendis.	43. 5. *
Termine moto.	47. 21. 538
Testamenta quemadmodum aperiuntur, inspi- ciantur & describantur.	29. 13. *
De Testamentaria tutela.	26. 2. 197
Testamento militis.	29. 1. *
Testibus.	22. 5. 682
Tigno juncto.	47. 3. 524. n. 9
Transactionibus.	2. 15. 430
Tributoria actione.	14. 4. 415
Tritico vino vel oleo legato.	33. 6. *
Tutelæ & rationibus distrahendis & utili cu- rationis causa actione.	27. 3. 194
Tutelis.	26. 1. 183. seq.

Tu-

De Tutoribus & curatoribus datis & his qui jus dandi habent & qui & in quibus causis specialiter dari possunt. 26. 5. 188. seq.

V

- De Vocationibus & excusatione munerum. 50. 5. 636
 Ubi pupillus educari vel morari debeat & de alimentis & præstandis. 27. 2. 194
 Ventre in possessionem mittendo & curatore ejus. 37. 9. 145
 Verborum obligationibus. 45. 1. 161
 Verborum significatione. 50. 16.*
 Veteranis. 40. 18.*
 Veteranorum & militum successione. 38. 12.*
 Via publica & si quid in ea factum esse dicatur. 43. 10. 600
 Vi bonorum raptorum & de turba. 47. 8. 123. §. 125. n. 9
 Vi & de vi armata. 43. 16. 521. n. 8
 Unde cognati. 38. 8.*
 Unde legitimi. 38. 7.*
 Unde liberi. 38. 6.*
 Unde vir & uxor. 38. 11.*
 Usu & habitatione. 7. 8. 305
 Usu & usufructu & reditu & habitatione & operis ad legatum vel fideicommissum datis. 33. 2.*
 Usufructu ad crescendo. 7. 2.*
 Usufructuariis quemadmodum caveat. 7. 9.*
 Usufructu earum rerum quæ usu consumuntur vel minuuntur. 7. 5.* 533
 Usuris & fructibus & causis & omnibus accessionibus & mora. 22. 1. 366. seq. §. 369
 Usurpationibus & usucapionibus. 41. 3. 397. §. 301
 Ut ex legibus Senatusque consultis possessio datur. 38. 14.*
 Ut in flumine publico navigare liceat. 43. 14. 222. 600
 Ut

COLLEGE

Ut in possessionem legatorum, vel fideicom-	
missorum causa esse liceat.	36. 4. *
Uti possidetis.	43. 17. 600
Ut legatorum vel fideicommissor. servando-	
rum causa caveatur.	36. 3. *
Utrubi.	43. 31. 600
Vulgari & pupillari substitutione.	28. 6. *

F I N I S

